ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

הוצאת ספרים
קרני הוד תורה
קה"ת
ליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ:
ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם
הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים
שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא
שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת
עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: ב הִנֵּה כְעֵינֵי
עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: ג חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ
כִּי רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: ד רַבַּת שָׂבְעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לְגֵאֵי
יוֹנִים:

סוף זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, י"ד סיון

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אייר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו שואל חוות דעתי בענין העתקה מצרפת. ושאלת חכם חצי תשובה, וכמו שמזכיר במכתבו, שידוע לו חוו"ד בענין העתקה. אלא שיש עוד להוסיף בזה, שחוו"ד זו שאין כדאי להעתיק (מלבד במקרים בודדים), הנה לא רק בנוגע לאלו העוסקים בעבודת הקדש, אם בתו"ת או במקצוע אחר, אלא גם לסתם אנ"ש, ולא רק מפני הרוחניות, אלא גם מפני הגשמיות, וכאשר בטח ידוע להם מהקישויים וההרפתקאות שיש לאנ"ש שי' כאן ובקנדה, בעניני הסתדרות ומקור לפרנסה, אשר בטחוני שהם כותבים לכם המצב כמו שהוא, אף שעי"ז יתברר שספק אם טוב עשו בהעתקה לכאן וד"ל.

בברכה להצלחה בעבודתו בקדש, ואשר במילא ימשיך זה תוספת ברכה והצלחה בבריאות זוגתו תחי' וכל ב"ב שיחיו ובכל עניניו הפרטים בכלל.

בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

נ.ב.: מוסג"פ הקונטרס לחג מ"ת הבע"ל אשר בטח יזכה בתוכנו את הרבים באופן המתאים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה בשעה שהקדימו, יום ב' דחג השבועות ה'תשי"ב 5

ד"ה נשא את ראש בני גרשון גם הם וגו',

שבת פרשת נשא, י"ב סיון ה'תשכ"ה 26

התוועדויות

שיחת ש"פ נשא, י"ד סיון, ה'תשכ"ט 30

לקוטי שיחות

נשא, כרך יח, ה 43

נשא, כרך כג, א 49

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת נשא 58

לוח לתהלים היומי 83

תניא יומי 84

לוח 'היום יום' 94

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 97

שלושה פרקים ליום 101

פרק אחד ליום 184

ספר המצוות 206

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת יומא 210

גמרא עם ביאור - מסכת גיטין 218

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 246

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 246

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 246

לקוטי תורה 249

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 254

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 255

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 256

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 257

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 259

לקוטי דיבורים - בלה"ק 260

אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא .. 261

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 264

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 56

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 57

נביאים וכתובים 208

עין יעקב - מסכת ברכות 217

נקודה משיחת קודש מעובדת 265

חומש לקריאה בציבור 266

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 275

ביאורים לפרקי אבות - פרק ב 277

לוח זמנים 278

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש 279

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. יום ב' דחג השבועות, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע[1] בָּאוּ שִׁשִּׁים רִיבּוֹא שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל וְקָשְׁרוּ לוֹ שְׁנֵי כְּתָרִים אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע[2]. וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה בְּכַמָּה מַאֲמָרִים[3], וְגַם בְּמַאֲמַר דִּכְבוֹד קְדֵשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר דְּהַאי שַׁתָּא[4], שֶׁמְּסִיּוּם הַמַּאֲמַר רַז"ל מַשְׁמַע שֶׁשְּׁנֵי הַכְּתָרִים הֵם בִּשְׁבִיל הָעִנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם, כְּאָמְרוֹ אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע, וְאִילּוּ מִתְּחִלַּת הַמַּאֲמַר רַז"ל מַשְׁמַע שֶׁהַכְּתָרִים הֵם בִּשְׁבִיל דַּהַקְדָּמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וּמְבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר[5], שֶׁהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע פּוֹעֶלֶת בְּהָעִנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם שֶׁיִּהְיוּ בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁנְּתִינַת הַכְּתָרִים בִּשְׁבִיל הָעִנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם הִיא דַּוְקָא כְּשֶׁהֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, נִשְׁמַע הוּא עַל דֶּרֶךְ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל[6], שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן הַשָּׁגָה וַהֲבָנָה[7], וְהוּא עִנְיָן הַשִּׂימַת לֵב בְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה בִּפְרָטִיּוּת, הַיְינוּ, שֶׁיַּטֶּה לִבּוֹ לִשְׁמוֹעַ וּלְהַקְשִׁיב אֵיךְ וּמַה הוּא הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בִּפְרָטֵי הַמִּצְוֹות וזו המשמעות של 'נשמע' את מצוות ה'. וְנַעֲשֶׂה (שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִנִּשְׁמַע) הוּא הַקַּבָּלַת עוֹל שהאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים וְהַבִּיטּוּל שהאדם מבטל את עצמו אֶל פְּרָטֵי הָרְצוֹנוֹת של הקדוש ברוך הוא במצותיו לִשְׁמוֹעַ לציית כָּל רָצוֹן וּלְקַיְּימוֹ בפועל. וּלְמַעְלָה מִזֶּה ענין נעלה יותר לא רק מ'נשמע' (ההבנה) אלא אפילו מ'נעשה' (הביטול והציות) הוּא עִנְיָן הַקְדָּמַת

---

1) משפטים כד, ז. 2) שבת פח, א. 3) ראה רד"ה בשעה שהקדימו תרס"ז (המשך תרס"ו ע' תמז [תקפח]). המשך בשעה שהקדימו תער"ב בתחילתו. ועוד. 4) רד"ה בשעה שהקדימו תש"ט – נדפס בסה"מ תש"ט ע' 147. ב"פתח דבר" להספר (יצא לאור י"ג אייר, תשי"ב) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ההוצאה לאור בטח תוגמר בימים שבין חג הפסח וחג השבועות ובסמוך אליו .. הצעתי ללמוד בימי חג השבועות הבע"ל את מאמרי קונטרס חג השבועות אשר בספר זה כו'". 5) סה"מ תש"ט שם ע' 148 ואילך. 6) ואתחנן ו, ד. 7) תו"א בתחילתו. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא הַקַּבָּלַת עוֹל וְהַבִּיטוּל לא רק כלפי הרצון העליון אלא ביטול **לְבַעַל הָרָצוֹן, שֶׁהוּא בִּיטוּל פְּנִימִי** ועמוק **יוֹתֵר.**

וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם, בין שלושת הדרגות של 'נעשה', 'נשמע' והקדמת נעשה לנשמע הוא **שֶׁבַּעֲבוֹדָה דִּנְשְׁמַע,** עבודת ה' במדריגת 'נשמע', מתוך הבנה בשכל, **לִהְיוֹתָהּ עֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת,** בהתאם למובן ומתקבל בשכלו ובדעתו של האדם **הֲרֵי אֶפְשָׁר** עלול להיות **שֶׁיֹּאמַר** האדם **שְׁמוּעָה זוֹ נָאָה וּשְׁמוּעָה זוֹ כוּ'**[8], ויהיה הבדל באופן הקיום של עניני התורה והמצוות המובנים ומתקבלים אצלו, לאלו שלא מובנים ומתקבלים אצלו **וְעַל כָּל פָּנִים,** או לפחות **אַף שֶׁלֹּא יֹאמַר שְׁמוּעָה זוֹ אֵינָהּ נָאָה** ולא יהיו ענינים בתורה ומצוות שאינו מבין ואינו מקבל, **הֲרֵי בְּדַקּוּת יוֹתֵר, אֶפְשָׁר** עלול **שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ הֶבְדֵּל בֵּין** אופן הקיום של **מִשְׁפָּטִים** מצוות שגם השכל האנושי מקבל ומחייב **לְחוּקִּים** מצוות שאין להם טעם המובן בשכל, **שֶׁבְּמִשְׁפָּטִים** המובנים לו **יַרְגִּישׁ עוֹנֶג יוֹתֵר מִבְּחוּקִּים.**

וּכְמוֹ כֵן בָּעֲבוֹדָה דְּנַעֲשֶׂה, הביטול והציות לרצון ה', שהיא אמנם ענין נעלה יותר מהעבודה של 'נשמע' אבל כיון **שֶׁהוּא הַבִּיטוּל אֶל הָרָצוֹן בִּלְבָד (וְלֹא בִּיטוּל לְבַעַל הָרָצוֹן** שהוא ביטול יותר פנימי, כאמור), **הֲרֵי, אַף שֶׁהַבִּיטוּל שֶׁלּוֹ הוּא לְקַיֵּים גַּם אֶת הַמִּצְוֹת דְּחוּקִּים** ואין חשש שתהיה אצלו חלישות במצוות אלו משום שאין בהם הבנה (כמו במדריגת 'נשמע'), **מִכָּל מָקוֹם, אֵין זֶה** הקיום של מצוות החוקים איננו **דּוֹמֶה לְמִשְׁפָּטִים, שֶׁבָּהֶם** ב'משפטים' **מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לְקַיְּימָם מִצַּד עֶצֶם עִנְיָנָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחוּקִּים,** שֶׁבָּהֶם מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לְקַיְּימָם מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַבִּיטוּל דְּנַעֲשֶׂה הוּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, בְּקִיּוּם דְּמִשְׁפָּטִים שֶׁמּוּבָנִים מִצַּד עַצְמָם, יִהְיֶה לוֹ תַּעֲנוּג יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּקִיּוּם דְּחוּקִּים שֶׁאֵינָם מוּבָנִים מִצַּד עַצְמָם וּנמצא שגם בעבודת ה' באופן של 'נעשה' עדיין אין הביטול מוחלט ויש הבדל בין דברים המובנים בשכל לדברים שהם למעלה מטעם ודעת.

אָמְנָם, עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, שהוא ביטול יותר פנימי ויותר עמוק מאשר הביטול אל הרצון **הַיְינוּ, שֶׁעוֹד קוֹדֶם הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן** כשעדיין אפילו אינו יודע מהו הרצון **הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ (לֵיגְט עֶר זִיךְ שׁוֹין אַוועֶק** כבר מניח את עצמו, היינו מבטל את המציאות שלו) **לְבַעַל הָרָצוֹן, הֲרֵי זֶה** הביטול בדרגה זה **פּוֹעֵל גַּם בְּהַנַּעֲשֶׂה** הביטול והציות **וְנִשְׁמַע** ההבנה **עַצְמָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּהֶם חִילּוּקִים** הבדלים **בֵּין מִצְוָה אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, אֶלָּא קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִים אֶצְלוֹ**[9] והביטול שלו בא לידי ביטוי בקיום מצוה 'קלה שבקלות' באותה מידה של התבטלות כמו בקיום מצוה 'חמורה שבחמורות' שהרי הוא בטל לבעל הרצון. **וְכִמְשַׁל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּבִיטוּל לְגַמְרֵי אֶל הָאָדוֹן וְאֵינוֹ שׁוּם מְציאוּת לְעַצְמוֹ** אלא כל מציאותו וכל רצונותיו וכל מעשיו של העבד בטלים ונתונים לגמרי לאדון, **אֲזַי לִזְכּוּת יֵחָשֵׁב לוֹ** לעבד **אִם הָאָדוֹן יְצַוֶּה לוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה, לְלֹא חִילּוּק מַהוּ הַדָּבָר** מבלי הבדל אם מדובר בדבר פעוט 'קלה שבקלות' או בדבר גדול, 'חמורה

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא הַקַּבָּלַת עוֹל וְהַבִּיטוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, שֶׁהוּא
2 בִּיטוּל פְּנִימִי יוֹתֵר. וְהַהֶפְרֵשׁ בֵּינֵיהֶם, שֶׁבַּעֲבוֹדָה
3 דִּנְשְׁמַע, לִהְיוֹתָהּ עֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת,
4 הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאמַר שְׁמוּעָה זוֹ נָאָה וּשְׁמוּעָה זוֹ
5 כוּ'[8], וְעַל כָּל פָּנִים, אַף שֶׁלֹּא יֹאמַר שְׁמוּעָה זוֹ
6 אֵינָהּ נָאָה, הֲרֵי בְּדַקּוּת יוֹתֵר, אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה
7 אֶצְלוֹ הֶבְדֵּל בֵּין מִשְׁפָּטִים לְחוּקִּים, שֶׁבְּמִשְׁפָּטִים
8 יַרְגִּישׁ עוֹנֶג יוֹתֵר מִבְּחוּקִּים. וּכְמוֹ כֵן בָּעֲבוֹדָה
9 דְּנַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא הַבִּיטוּל אֶל הָרָצוֹן בִּלְבָד (וְלֹא
10 בִּיטוּל לְבַעַל הָרָצוֹן), הֲרֵי, אַף שֶׁהַבִּיטוּל שֶׁלּוֹ
11 הוּא לְקַיֵּים גַּם אֶת הַמִּצְוֹת דְּחוּקִּים, מִכָּל מָקוֹם,
12 אֵין זֶה דּוֹמֶה לְמִשְׁפָּטִים, שֶׁבָּהֶם מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ
13 לְקַיְּימָם מִצַּד עֶצֶם עִנְיָנָם, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחוּקִּים,
14 שֶׁבָּהֶם מֵבִין שֶׁצָּרִיךְ לְקַיְּימָם מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא
15 רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַבִּיטוּל דְּנַעֲשֶׂה
16 הוּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, הֲרֵי, בְּקִיּוּם דְּמִשְׁפָּטִים
17 שֶׁמּוּבָנִים מִצַּד עַצְמָם, יִהְיֶה לוֹ תַּעֲנוּג יוֹתֵר
18 מֵאֲשֶׁר בְּקִיּוּם דְּחוּקִּים שֶׁאֵינָם מוּבָנִים מִצַּד
19 עַצְמָם. אָמְנָם, עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,
20 שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, הַיְינוּ, שֶׁעוֹד
21 קוֹדֶם הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן הֲרֵי הוּא מְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ
22 (לֵיגְט עֶר זִיךְ שׁוֹין אַוועֶק) לְבַעַל הָרָצוֹן, הֲרֵי
23 זֶה פּוֹעֵל גַּם בְּהַנַּעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ
24 בָּהֶם חִילּוּקִים בֵּין מִצְוָה אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, אֶלָּא
25 קַלָּה שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת שָׁוִים אֶצְלוֹ[9].
26 וְכִמְשַׁל הָעֶבֶד שֶׁהוּא בְּבִיטוּל לְגַמְרֵי אֶל הָאָדוֹן
27 וְאֵינוֹ שׁוּם מְציאוּת לְעַצְמוֹ, אֲזַי לִזְכּוּת יֵחָשֵׁב לוֹ
28 אִם הָאָדוֹן יְצַוֶּה לוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה,
29 לְלֹא חִילּוּק מַהוּ הַדָּבָר, שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל לְקַיֵּים

42 בְּחוּקִּים, שֶׁבָּהֶם מֵבִין האדם בשכלו שֶׁצָּרִיךְ לְקַיְּימָם מִפְּנֵי
43 שֶׁכָּךְ הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְכֵיוָן שֶׁכְּלָלוּת הַבִּיטוּל דְּנַעֲשֶׂה
44 הוּא עַל פִּי טַעַם וָדַעַת, ביטול שהיסוד והבסיס שלו הוא הבנה שכלית
45 הֲרֵי, בְּקִיּוּם דְּמִשְׁפָּטִים שֶׁמּוּבָנִים מִצַּד עַצְמָם, יִהְיֶה לוֹ
46 תַּעֲנוּג יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּקִיּוּם
47 דְּחוּקִּים שֶׁאֵינָם מוּבָנִים מִצַּד
48 עַצְמָם ונמצא שגם בעבודת ה'
49 באופן של 'נעשה' עדיין אין הביטול
50 מוחלט ויש הבדל בין דברים המובנים
51 בשכל לדברים שהם למעלה מטעם
52 ודעת.
53 אָמְנָם, עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה
54 לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבִּיטוּל
55 לְבַעַל הָרָצוֹן, שהוא ביטול יותר
56 פנימי ויותר עמוק מאשר הביטול אל
57 הרצון הַיְינוּ, שֶׁעוֹד קוֹדֶם
58 הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן כשעדיין אפילו
59 אינו יודע מהו הרצון הֲרֵי הוּא
60 מְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ (לֵיגְט עֶר
61 זִיךְ שׁוֹין אַוועֶק כבר מניח את
62 עצמו, היינו מבטל את המציאות שלו)
63 לְבַעַל הָרָצוֹן, הֲרֵי זֶה הביטול
64 בדרגה זה פּוֹעֵל גַּם בְּהַנַּעֲשֶׂה
65 הביטול והציות וְנִשְׁמַע ההבנה
66 עַצְמָם, שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּהֶם
67 חִילּוּקִים הבדלים בֵּין מִצְוָה
68 אַחַת לַחֲבֶרְתָּהּ, אֶלָּא קַלָּה
69 שֶׁבַּקַּלּוֹת וַחֲמוּרָה שֶׁבַּחֲמוּרוֹת
70 שָׁוִים אֶצְלוֹ[9] והביטול שלו בא
71 לידי ביטוי בקיום מצוה 'קלה שבקלות'
72 באותה מידה של התבטלות כמו בקיום
73 מצוה 'חמורה שבחמורות' שהרי הוא
74 בטל לבעל הרצון. וְכִמְשַׁל הָעֶבֶד
75 שֶׁהוּא בְּבִיטוּל לְגַמְרֵי אֶל
76 הָאָדוֹן וְאֵינוֹ שׁוּם מְציאוּת
77 לְעַצְמוֹ אלא כל מציאותו וכל
78 רצונותיו וכל מעשיו של העבד בטלים
79 ונתונים לגמרי לאדון, אֲזַי לִזְכּוּת
80 יֵחָשֵׁב לוֹ לעבד אִם הָאָדוֹן
81 יְצַוֶּה לוֹ לַעֲשׂוֹת אֵיזֶה דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה, לְלֹא חִילּוּק מַהוּ הַדָּבָר
82 מבלי הבדל אם מדובר בדבר פעוט 'קלה שבקלות' או בדבר גדול, 'חמורה

8) עירובין סד, א. וראה גם ד"ה וישב שנה זו (ספר המאמרים תשי"ב ע' קפו ואילך). 9) ראה תנחומא עקב ב. ילקוט שמעוני יתרו רמז חצר. ירושלמי פאה פ"א ה"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שבחמורות׳, **שֶׁעַל יָדוֹ יוּכַל** העבד **לְקַיֵּים וּלְמַלְּאוֹת רְצוֹן הָאָדוֹן.** **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,** הדרגה שלמעלה מ׳נשמע׳ ולמעלה מ׳נעשה׳, כמבואר לעיל, **שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל** של האדם העובד את ה׳ **לְבַעַל הָרָצוֹן בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, אַזַי אֵין שׁוּם חִילּוּק בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן** והיחס ל׳קלה שבקלות׳ הוא בדיוק כמו היחס ל׳חמורה שבחמורות׳, כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנְּה, בָּעֲבוֹדָה דְּנַעֲשֶׂה** עשיה מתוך ביטול וציות, **שֶׁהוּא** האדם **בְּבִיטּוּל אֶל הָרָצוֹן** העליון **בִּלְבָד,** ולא ל׳בעל הרצון׳ **הֲרֵי הַבִּיטּוּל הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּצִיאוּתוֹ** של האדם **הִיא לְקַיֵּים** לעשות ולבצע **אֶת הָרָצוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל,** בשונה מביטול העבד אל האדון שהוא ביטול מוחלט, כביטול האדם ל׳בעל הרצון׳ **אֶלָּא** שהביטול אל הרצון פירושו שיש לו מציאות רק **שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁלּוֹ הִיא לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן, וְכֵיָן שֶׁהוּא** האדם **מְצִיאוּת, וּמְצִיאוּתוֹ הִיא לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן, לָכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת חִילּוּק אֶצְלוֹ בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן (מִשְׁפָּטִים אוֹ חוּקִים כוּ׳).** וְיתכן שיהיה לו יותר ענין ו׳געשמאק׳ במצוות של משפטים מאשר במצוות של חוקים). **וְרַק כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה׳ **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא בְּבִיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן,** ולא רק לרצונות פרטיים **הַיְינוּ, שֶׁעוֹד לִפְנֵי הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן** בפרטים מסוימים, **הֲרֵי הוּא בְּבִיטּוּל לְגַמְרֵי לְבַעַל הָרָצוֹן בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל,** כמו ביטול העבד לאדונו הנזכר לעיל, **אַזַי לֹא יִהְיוּ אֶצְלוֹ חִילּוּקִים בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן** והיחס שלו לכל המצוות מכל הסוגים, שכולם הן רצון העליון, יהיה בשוה. **וְכַיָּדוּעַ**[10] בתורת החסידות

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכֹּחַ הָרָצוֹן חָלוּק ושונה **מִשְּׁאָר הַכֹּחוֹת, שֶׁכָּל הַכֹּחוֹת (כְּמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) בָּאִים בְּהִתְחַלְּקוּת** לפרטים שונים, **וּבְמֵילָא, כַּאֲשֶׁר חָסֵר פְּרָט אֶחָד, הֲרֵי זֶה רַק חִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַדָּבָר** אבל לא חסרון בדבר כולו, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָרָצוֹן אֵינוֹ בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת** לפרטים אלא כענין אחד כללי, **וּבְמֵילָא, כַּאֲשֶׁר יֶחְסַר פְּרָט אֶחָד, אֵין זֶה הָרָצוֹן.**

וכפי שמבאר הרבי הריי״צ: ״... דהשכלה באה בהתחלקות, הן בהתחלקות כללי דאין שכל אחד דומה לחבירו, והן בהתחלקות פרטי בכל השכלה גופא שבאה דווקא בריבוי פרטים, והרצון אינו בבחינת התחלקות, לא בהתחלקות כללי ולא בהתחלקות פרטי. והיינו דלבד זאת שאין בו התחלקות בפרטי הענינים, דכל ענין מה שהוא הרי בהכרח שיהי׳ בו פרטים, וכמו מי שרוצה לבנות בית הרי ברצון זה ישנו פרטים בגודל הבית וחדריו, הנה בהרצון אינו מתפרט לפרטים לאמר כי הרצון בכותלי הבית הם באופן כך והרצון בחדר זה הוא באופן כך, שהרי בשכל יש שכל מיוחד לכל דבר פרטי ביחוד, מה שאין כן רצון אינו מתחלק לפרטים, וכשם שהרצון אינו מתחלק בהתחלקות פרטי הנה כמו כן אינו מתחלק בהתחלקות כללי בהענינים שהרצון בהם, דנאמר שבדבר זה הרצון הוא באופן כך ובדבר זה הרצון הוא באופן כך, כי אין הרצון משתנה לפי אופן הענינים שהרצון בהם...״.

וְלָכֵן, בְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, הביטול העמוק והפנימי יותר **נוֹגֵעַ קִיּוּם הָרָצוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא, לְלֹא נָפְקָא־מִינָּהּ** ללא הבדל **בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן. וְעַל יְדֵי זֶה גַּם הַנִּשְׁמַע הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, הַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר בָּא לַהֲבָנַת וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן, הֲרֵי הָעוֹנֶג שֶׁלּוֹ הוּא (לֹא מִצַּד** הביטול שממנו באה הקדמת נעשה לנשמע

1 וּלְמַלְּאוֹת רְצוֹן הָאָדוֹן. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּהַקְדָּמַת
2 נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן
3 בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, אַזַי אֵין שׁוּם
4 חִילּוּק בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן. דְּהִנֵּה, בָּעֲבוֹדָה
5 דְּנַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא בְּבִיטּוּל אֶל הָרָצוֹן בִּלְבָד, הֲרֵי
6 הַבִּיטּוּל הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הִיא לְקַיֵּים אֶת
7 הָרָצוֹן, וְהַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מְצִיאוּת
8 לְעַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁלּוֹ הִיא לְקַיֵּים
9 אֶת הָרָצוֹן, וְכֵיָן שֶׁהוּא מְצִיאוּת, וּמְצִיאוּתוֹ הִיא
10 לְקַיֵּים אֶת הָרָצוֹן, לָכֵן יָכוֹל לִהְיוֹת חִילּוּק אֶצְלוֹ
11 בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן (מִשְׁפָּטִים אוֹ חוּקִים
12 כוּ׳). וְרַק כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל
13 הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא בְּבִיטּוּל לְבַעַל
14 הָרָצוֹן, הַיְינוּ, שֶׁעוֹד לִפְנֵי הִתְגַּלּוּת הָרָצוֹן, הֲרֵי
15 הוּא בְּבִיטּוּל לְגַמְרֵי לְבַעַל הָרָצוֹן בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ
16 מְצִיאוּת לְעַצְמוֹ כְּלָל, אַזַי לֹא יִהְיוּ אֶצְלוֹ
17 חִילּוּקִים בְּאֵיזֶה עִנְיָן הוּא הָרָצוֹן. וְכַיָּדוּעַ[10] שֶׁכֹּחַ
18 הָרָצוֹן חָלוּק מִשְּׁאָר הַכֹּחוֹת, שֶׁכָּל הַכֹּחוֹת (כְּמוֹ
19 כֹּחַ הַשֵּׂכֶל וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה) בָּאִים בְּהִתְחַלְּקוּת,
20 וּבְמֵילָא, כַּאֲשֶׁר חָסֵר פְּרָט אֶחָד, הֲרֵי זֶה רַק
21 חִסָּרוֹן בִּשְׁלֵמוּת הַדָּבָר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָרָצוֹן אֵינוֹ
22 בָּא בְּהִתְחַלְּקוּת, וּבְמֵילָא, כַּאֲשֶׁר יֶחְסַר פְּרָט
23 אֶחָד, אֵין זֶה הָרָצוֹן. וְלָכֵן, בְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה
24 לְנִשְׁמַע שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, נוֹגֵעַ קִיּוּם
25 הָרָצוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא, לְלֹא נָפְקָא מִינָּהּ בְּאֵיזֶה עִנְיָן
26 הוּא הָרָצוֹן. וְעַל יְדֵי זֶה גַּם הַנִּשְׁמַע הוּא בְּאוֹפֶן
27 נַעֲלֶה יוֹתֵר, הַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר בָּא לַהֲבָנַת
28 וְהַשָּׂגַת הָעִנְיָן, הֲרֵי הָעוֹנֶג שֶׁלּוֹ הוּא (לֹא מִצַּד

10) ראה סה״מ תרע״ח ע׳ שמו. ד״ה ואני תפלתי תרצ״ד (סה״מ קונטרסים ח״ב שיא, ב). לקו״ש חי״ג ע׳ 67 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַהֲבָנָה וְהַהַשָּׂגָה חלק ה'נשמע' שבדבר, **כִּי אִם) מִצַּד מִילּוּי רְצוֹנוֹ שֶׁל בַּעַל הָרָצוֹן** וזאת, מבלי הבדל באיזה רצון מדובר. **וְזֶהוּ שֶׁנִּתְּינַת הַכְּתָרִים כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם** כמשמעות הלשון שהכתרים הם אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע **הִיא דָּוְקָא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,** כמשמעות הלשון שהכתרים ניתנו לבני ישראל בשעה שהקדימו נעשה לנשמע, ובתחילת המאמר נשאלה השאלה על מה ניתנו הכתרים על ההקדמה או על נעשה ועל נשמע, ועל כך מבואר כאן שאמנם הכתרים ניתנו כנגד נעשה וכנגד נשמע אבל זה עצמו הוא מפני הקדמת נעשה לנשמע **שֶׁפּוֹעֶלֶת** ההקדמה של נעשה לנשמע **עִילּוּי בְּהַעְנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע עַצְמָם** וכאמור שבגלל הקדמת נעשה לנשמע, גם הנשמע עצמו (הבנה והשגה) הוא נעלה יותר.

ב) אָמְנָם עַל פִּי זֶה המבואר לעיל אודות המעלה והיתרון של הקדמת נעשה לנשמע, הן ביחס ל'נשמע' והן ביחס ל'נעשה' **צָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵיוָן שֶׁגָּדְלָה מַעֲלַת הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁעַל יָדָהּ הָיְתָה נְתִינַת הַכְּתָרִים בִּשְׁבִיל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע,** ולולי הקדמת נעשה לנשמע לא היו ניתנים שני הכתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע **הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת כֶּתֶר** מיוחד, כתר שלישי **גַּם בִּשְׁבִיל הַהַקְדָּמָה עַצְמָהּ, וּבְמִכָּל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר, שֶׁהֲרֵי אִם בִּשְׁבִיל הַתּוֹצָאָה מֵהַהַקְדָּמָה (הָעִילּוּי** שנפעל **בְּהַעְנְיָנִים דְּנַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע** כמבואר לעיל) **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּנְתִינַת הַכְּתָרִים, הֲרֵי עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת הַכֶּתֶר בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע עַצְמָהּ. וְאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע וְאֶחָד כְּנֶגֶד הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וְלָמָּה נִיתְּנוּ רַק שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע, וְלֹא בִּשְׁבִיל הַהַקְדָּמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע.**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[11], דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל[12] עַל פָּסוּק[13] קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשׂוּ לוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה שָׁלֹשׁ עֲטָרוֹת, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, נָטַל אַחַת וְנָתַן בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁתַּיִם נָתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, כָּךְ הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִין שָׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת לְהַקָּבָ"ה בְּכָל יוֹם, מָה עוֹשֶׂה הַקָּבָ"ה נוֹטֵל קָדוֹשׁ אֶחָד לְעַצְמוֹ וּשְׁנַיִם נוֹתֵן בְּרֹאשׁ בָּנָיו. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַכְּתָרִים שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁשְּׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁכְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וּכְנֶגֶד נִשְׁמַע הֵם הַכְּתָרִים שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁתַּיִם נָתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, וְנוֹסַף לָזֶה יֶשְׁנוֹ גַּם כֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַהַקְדָּמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, אֶלָּא שֶׁכֶּתֶר זֶה נָטַל לְעַצְמוֹ. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה עַצְמָהּ. וְאִם כֵּן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע** בגלל העילוי שנפעל בהם על ידי הקדמת נעשה לנשמע **וְאֶחָד כְּנֶגֶד הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וְלָמָּה נִיתְּנוּ רַק שְׁנֵי כְתָרִים, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמַע, וְלֹא** ניתן כתר נוסף, שלישי רק **בִּשְׁבִיל הַהַקְדָּמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע.?**

אַךְ הָעִנְיָן הוּא[11]**, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[12] במדרש **עַל פָּסוּק**[13] האמור בתורה **קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשׂוּ לוֹ בְּנֵי הַמְּדִינָה שָׁלֹשׁ עֲטָרוֹת,** שלושה כתרים, **מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ, נָטַל** עטרה **אַחַת וְנָתַן בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁתַּיִם** ואת שתי העטרות הנוספות **נָתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, כָּךְ** המלאכים **הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִין שָׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת לְהַקָּבָ"ה בְּכָל יוֹם** (כמו שכתוב בנבואת ישעיה "שרפים עומדים ממעל לו... וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו"), **מָה עוֹשֶׂה הַקָּבָ"ה נוֹטֵל קָדוֹשׁ אֶחָד לְעַצְמוֹ וּשְׁנַיִם נוֹתֵן בְּרֹאשׁ בָּנָיו. וּמִזֶּה** ממדרש זה על מה שעושה הקדוש ברוך הוא עם שלושת הכתרים שנותנים לו המלאכים **מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְהַכְּתָרִים שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁשְּׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁכְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וּכְנֶגֶד נִשְׁמַע הֵם הַכְּתָרִים שֶׁנָּתַן** הקדוש ברוך הוא **בְּרֹאשׁ בָּנָיו** בני ישראל, **וְנוֹסַף לָזֶה יֶשְׁנוֹ גַּם כֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַהַקְדָּמָה דְּנַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, אֶלָּא שֶׁכֶּתֶר זֶה** הכתר השלישי **נָטַל לְעַצְמוֹ** וזה המענה לשאלה מדוע ניתנו במתן תורה שני כתרים ולא

---

11) בהבא לקמן – ראה ד"ה צאינה וראינה עזר"ת (סה"מ עזר"ת ס"ע קצג ואילך). 12) ויק"ר פכ"ד, ח. וראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"א ע' שח. רד"ה צאינה וראינה תר"ס. תרח"ץ. תש"ח. ועוד. 13) קדושים יט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שלושה, שאמנם יש כתר גם על הקדמת נעשה לנשמע אלא שכתר זה נטל הקדוש ברוך הוא לעצמו.

וְזֶהוּ האמור לעיל שעל ידי הקדמת נעשה לנשמע ניתן כתר לקדוש ברוך הוא עצמו **גַּם כֵּן** המשמעות הפנימית של **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[14] בשיר השירים **צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וְאָמְרוּ חֲזַ״ל** במדרש **שֶׁמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה קָאֵי עַל הַקָּבָּ״ה** שנקרא ׳שלמה׳ מלשון שלום, כיון **שֶׁהוּא** הקדוש ברוך הוא **מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ**[15], כדברי המדרש. **וְאִמּוֹ קָאֵי** מכוון **עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל**[16], **וְיוֹם חֲתֻנָּתוֹ** של הקדוש ברוך הוא עם כנסת ישראל, כביכול **זֶה מַתַּן תּוֹרָה**[17], **וְאִם כֵּן, הַפֵּירוּשׁ** הפנימי **דְּבָעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ הוּא שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה עִטְּרוּ וְהִכְתִּירוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲטָרָה לְהַקָּבָּ״ה,** כלומר, מעשיהם של בני ישראל במתן תורה גרמו לכתר לקדוש ברוך הוא **שֶׁזֶּהוּ הַכֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁנָּטַל** הקדוש ברוך הוא **לְעַצְמוֹ**[18].

וּבִיאוּר ענין **שְׁלֹשֶׁת הַכְּתָרִים וְשַׁיָּיכוּתָם לְמַתַּן תּוֹרָה, יוּבַן בְּהֶקְדֵּם מַאֲמַר רַז״ל**[19] בגמרא **מַאי דִּכְתִיב**[20] מהו שכתוב בתורה **וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי, ה׳ יְתֵירָה** במילה ׳הששי׳ (שלא כמו בימים הקודמים שנאמר ׳ויהי ערב ויהי בוקר יום ראשון׳ וכן הלאה בלי תוספת ה׳, שלא נאמר ׳הראשון׳, **לָמָּה לִי, מְלַמֵּד שֶׁהִתְנָה הַקָּבָּ״ה** תנאי **עִם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאָמַר לָהֶם** לכל הנבראים שנבראו בששת ימי בראשית **אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין הַתּוֹרָה אַתֶּם מִתְקַיְּימִין וְכוּ׳,** וכל קיום העולם תלוי בקבלת התורה **וְזֶהוּ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי, שֶׁוַּיְהִי**

ביאור בדרך אפשר

עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר שֶׁל גְּמַר בְּרֵאשִׁית היום השישי של הבריאה שבו היה גמר וסיום כל הבריאה **תָּלוּי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהוּא ו׳ בְּסִיוָן** היום השישי בחודש סיון **שֶׁנִּתְּנָה בּוֹ תּוֹרָה**[21]. **וְהַיְינוּ, שֶׁעַד מַתַּן תּוֹרָה לֹא הָיָה לָעוֹלָם קִיּוּם אֲמִיתִּי, לִהְיוֹתוֹ תָּלוּי בִּתְנַאי** ואם התנאי לא יתקיים, לא יהיה לעולם קיום, **וְרַק בְּמַתַּן תּוֹרָה נַעֲשָׂה קִיּוּם הָעוֹלָם** באופן של קיום אמיתי שאינו תלוי בתנאי.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בענין קיום העולם על ידי התורה **אָמְרוּ רַז״ל**[22] בפרקי אבות **עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד** ומתקיים, **עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעִיקַּר קִיּוּם הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי הַמַּקִּיפִים דַּוְקָא**[23], כמבואר בתורת הסוד, החיות האלוקית לעולמות ולנבראים באה בשני אופנים, האחד הוא אור מצומצם המתלבש בנבראים בהתלבשות פנימית (האור האלוקי ה׳ממלא כל עלמין׳) והשני אור בלתי מוגבל המאיר על הנבראים בדרך ׳מקיף׳ (אור ה׳סובב כל עלמין׳), ועיקר החיות היא מה׳מקיף׳, כדברי אדמו״ר הזקן בספר התניא ״... אור הגנוז ונעלם שהוא בבחינת אין סוף ואינו מתלבש ומשפיע בעולמות בבחינת גילוי להחיותם אלא מקיף עליהם מלמעלה ונקרא סובב כל עלמין..... כי ההשפעה שהוא בבחינת גילוי בעולמות נקראת בשם הלבשה שמתלבשת בעולמות כי הם מלבישים ומשיגים ההשפעה שמקבלים, מה שאין כן ההשפעה שאינה בבחינת גילוי אלא בהסתר והעלם ואין העולמות משיגים אותה אינה נקראת מתלבשת אלא מקפת וסובבת... עיקר האור בלי צמצום כל כך נקרא מקיף וסובב...״, **וּכְמוֹ שֶׁהוּא בָּאָדָם שֶׁעִיקַּר קִיּוּמוֹ הוּא מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף דִּנְשָׁמָה,** החלק העמוק והפנימי יותר של הנשמה שמאיר בבחינת מקיף, ולא מההארה המועטת של

1 שֶׁנֶּאֱמַר[14] צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
2 בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, וְאָמְרוּ
3 חֲזַ״ל שֶׁמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה קָאֵי עַל הַקָּבָּ״ה שֶׁהוּא מֶלֶךְ
4 שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ[15], וְאִמּוֹ קָאֵי עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל[16],
5 וְיוֹם חֲתֻנָּתוֹ זֶה מַתַּן תּוֹרָה[17], וְאִם כֵּן, הַפֵּירוּשׁ
6 דְּבָעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ הוּא שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה
7 עִטְּרוּ וְהִכְתִּירוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲטָרָה לְהַקָּבָּ״ה,
8 שֶׁזֶּהוּ הַכֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה
9 דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע, שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ[18].
10 **וּבִיאוּר** עִנְיַן שְׁלֹשֶׁת הַכְּתָרִים וְשַׁיָּיכוּתָם לְמַתַּן
11 תּוֹרָה, יוּבַן בְּהֶקְדֵּם מַאֲמַר רַז״ל[19] מַאי
12 דִּכְתִיב[20] וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי, ה׳
13 יְתֵירָה לָמָּה לִי, מְלַמֵּד שֶׁהִתְנָה הַקָּבָּ״ה עִם
14 מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית וְאָמַר לָהֶם אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִין
15 הַתּוֹרָה אַתֶּם מִתְקַיְּימִין וְכוּ׳, וְזֶהוּ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי
16 בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי, שֶׁוַּיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר שֶׁל גְּמַר
17 בְּרֵאשִׁית תָּלוּי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהוּא ו׳ בְּסִיוָן שֶׁנִּתְּנָה
18 בּוֹ תּוֹרָה[21]. וְהַיְינוּ, שֶׁעַד מַתַּן תּוֹרָה לֹא הָיָה
19 לָעוֹלָם קִיּוּם אֲמִיתִּי, לִהְיוֹתוֹ תָּלוּי בִּתְנַאי, וְרַק
20 בְּמַתַּן תּוֹרָה נַעֲשָׂה קִיּוּם הָעוֹלָם. וּבִפְרָטִיּוּת
21 יוֹתֵר, אָמְרוּ רַז״ל[22] עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם
22 עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת
23 חֲסָדִים. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעִיקַּר קִיּוּם הָעוֹלָם הוּא
24 עַל יְדֵי הַמַּקִּיפִים דַּוְקָא[23], וּכְמוֹ שֶׁהוּא בָּאָדָם
25 שֶׁעִיקַּר קִיּוּמוֹ הוּא מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף דִּנְשָׁמָה,

14) שה״ש ג, יא. 15) שמו״ר פנ״ב, ה. וראה שהש״ר פ״ג, יא (א). 16) ראה מדרשים שבהערה הקודמת. 17) ראה משנה סוף תענית. במדב״ר פי״ב, ח. וראה לקו״ת ברכה צג, סע״ד ואילך. 18) ראה סה״מ עזר״ת שם ע׳ רכה. 19) שבת פח, א. ע״ז ג, א ובפרש״י. וראה פרש״י בראשית א, לא. 20) בראשית א, לא. ב, א. 21) שבת שם. פרש״י בראשית שם. 22) אבות פ״א מ״ב. 23) ראה תניא פמ״ח. תו״א מג״א בתחילתו. ובכ״מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הנשמה שמתלבשת בגוף בפנימיות **שֶׁזֶּהוּ** הפירוש הפנימי של **מַה שֶּׁאוֹמְרִים**[24] בברכת 'אלוקי נשמה' בברכות השחר **נְשָׁמָה כּוּ' טְהוֹרָה הִיא, אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי, שֶׁהֵם פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**[25], טהורה – כנגד עולם האצילות, 'בראתה' – עולם הבריאה, 'יצרתה' – עולם היצירה, 'נפחתה' – עולם העשיה, **שֶׁכָּל זֶה** כללות 'סדר השתלשלות' שבו האור האלוקי יורד ונמשך מדרגה לדרגה בצמצומים ובהתלבשות פנימית **הוּא בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, וּלְאַחֲרֵי זֶה אוֹמְרִים וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמַּקִּיף**[26], **שֶׁעַל יָדוֹ הוּא עִיקַּר הַקִּיּוּם** כמבואר ב'ליקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן "פירוש אתה נפחתה בי, הוא חלק הנשמה המתלבשת בתוך הגוף שלא כל הנשמה מלובשת בתוך הגוף רק הארה ממנה. ועיקר הנשמה הוא בבחינת מקיף ואינה מתלבשת בכלי הגוף ואף על פי כן על ידי זה הוא ואתה משמרה בקרבי שעל ידי המקיף תתקיים הנשמה שבפנימית ועל ידי זה נשמרת בקרבי". **וּכְמוֹ כֵן** וכמו שהוא באדם שנקרא 'עולם קטן' כך הוא **בָּעוֹלָם שֶׁנִּקְרָא גּוּף גָּדוֹל**[27], **שֶׁעִיקַּר קִיּוּמוֹ הוּא מִבְּחִינַת** האור האלוקי **הַמַּקִּיף דַּוְקָא, וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר קִיּוּם הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי שְׁלֹשֶׁת הַמַּקִּיפִים דְּתוֹרָה עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים.**

וְזֶהוּ[28] **גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן** האמורים לעיל **דִּשְׁלֹשֶׁת הַכְּתָרִים וְשַׁיָּיכוּתָם לְמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֵם שְׁלֹשֶׁת הַמַּקִּיפִים (שֶׁהֲרֵי כֶּתֶר וַעֲטָרָה** שלובשים מעל הראש והגוף **הוּא מַקִּיף) שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה קִיּוּם הָעוֹלָם בְּמַתַּן תּוֹרָה** וכפי שיבואר עוד להלן.

1 שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים[24] נְשָׁמָה כּוּ' טְהוֹרָה הִיא,
2 אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי,
3 שֶׁהֵם פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת[25],
4 שֶׁכָּל זֶה הוּא בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, וּלְאַחֲרֵי זֶה
5 אוֹמְרִים וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי, שֶׁהוּא בְּחִינַת
6 הַמַּקִּיף[26], שֶׁעַל יָדוֹ הוּא עִיקַּר הַקִּיּוּם. וּכְמוֹ כֵן
7 בָּעוֹלָם שֶׁנִּקְרָא גּוּף גָּדוֹל[27], שֶׁעִיקַּר קִיּוּמוֹ הוּא
8 מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף דַּוְקָא, וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר קִיּוּם
9 הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי שְׁלֹשֶׁת הַמַּקִּיפִים דְּתוֹרָה
10 עֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים. וְזֶהוּ[28] גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן
11 דִּשְׁלֹשֶׁת הַכְּתָרִים וְשַׁיָּיכוּתָם לְמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֵם
12 שְׁלֹשֶׁת הַמַּקִּיפִים (שֶׁהֲרֵי כֶּתֶר וַעֲטָרָה הוּא מַקִּיף)
13 שֶׁעַל יָדָם נַעֲשָׂה קִיּוּם הָעוֹלָם בְּמַתַּן תּוֹרָה.

14 ג) **וּלְהָבִין** זֶה[29] יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַיָּדוּעַ,
15 שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת
16 נִקְרָא בְּשֵׁם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן שַׁלְשֶׁלֶת,
17 כְּמוֹ[30] הַשַּׁלְשֶׁלֶת הָעֲשׂוּיָה מִכַּמָּה טַבָּעוֹת
18 הָאֲחוּזוֹת זוֹ בְּזוֹ וְיוֹרֶדֶת וְנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה
19 לְמַטָּה, שֶׁסּוֹף הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹן נִכְנָס בְּתוֹךְ רֹאשׁ
20 הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹן וְכֵן הַתַּחְתּוֹן בְּשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ
21 וְכֵן יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִטַּבַּעַת לְטַבַּעַת כּוּ'. אָמְנָם כְּמוֹ
22 כֵּן הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹן אָחוּז וְקָשׁוּר בְּהָעֶלְיוֹן,
23 וְהָעֶלְיוֹן בְּשֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ כּוּ'. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכָּל
24 הַטַּבָּעוֹת שֶׁבַּשַּׁלְשֶׁלֶת קְשׁוּרִים וְשַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה,
25 עַד שֶׁהַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה קְשׁוּרָה וְשַׁיָּיכֶת גַּם
26 לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה, דְּאַף שֶׁסּוֹפָהּ שֶׁל הַטַּבַּעַת
27 הַתַּחְתּוֹנָה אֵינוֹ אָחוּז וְקָשׁוּר בַּטַּבַּעַת שֶׁלְּמַעְלָה
28 מִמֶּנָּה, כִּי אִם רֹאשָׁהּ בִּלְבָד, הֲרֵי זֶה רֹאשׁ וְסוֹף
29 שֶׁל טַבַּעַת אַחַת, וּבְמֵילָא, שַׁיָּיךְ גַּם סוֹפָהּ שֶׁל
30 הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹנָה לַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה, וְעַד

ביאור בדרך אפשר

41 ג) **וּלְהָבִין זֶה**[29] **יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה הַיָּדוּעַ** בתורת הסוד,
42 **שֶׁכְּלָלוּת הָעִנְיָן דִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת** על ידי ירידת והמשכת האור
43 האלוקי מדרגה לדרגה **נִקְרָא בְּשֵׁם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן**
44 **שַׁלְשֶׁלֶת,** שרשרת העשויה מחוליות רבות **כְּמוֹ**[30] **הַשַּׁלְשֶׁלֶת**
45 **הָעֲשׂוּיָה מִכַּמָּה טַבָּעוֹת**
46 **הָאֲחוּזוֹת זוֹ בְּזוֹ וְיוֹרֶדֶת**
47 **וְנִמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה,**
48 **שֶׁסּוֹף הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹן נִכְנָס**
49 **בְּתוֹךְ רֹאשׁ הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹן**
50 **וְכֵן הַתַּחְתּוֹן** נכנס **בְּשֶׁלְּמַטָּה**
51 **מִמֶּנּוּ וְכֵן יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ**
52 **מִטַּבַּעַת לְטַבַּעַת כּוּ'. אָמְנָם**
53 מאחר שהטבעות נוגעות זו בזו, הרי
54 הקשר בין הטבעות הוא בשני הכיוונים
55 וכשם שכל טבעת נוגעת ונמשכת לזו
56 שלמטה ממנה **כְּמוֹ כֵן הַטַּבַּעַת**
57 **הַתַּחְתּוֹן אָחוּז וְקָשׁוּר**
58 **בְּהָעֶלְיוֹן, וְהָעֶלְיוֹן בְּשֶׁלְּמַעְלָה**
59 **מִמֶּנּוּ כּוּ'. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁכָּל**
60 **הַטַּבָּעוֹת שֶׁבַּשַּׁלְשֶׁלֶת** מהעליונה
61 ביותר ועד התחתונה ביותר, וכן לאידך
62 מהתחתונה ביותר עד העליונה ביותר
63 **קְשׁוּרִים וְשַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה, עַד**
64 כדי כך **שֶׁהַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר**
65 **תַּחְתּוֹנָה** שבסוף ה'השתלשלות'
66 **קְשׁוּרָה וְשַׁיָּיכֶת גַּם לַטַּבַּעַת**
67 **הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה** שבתחילת
68 ה'השתלשלות', **דְּאַף שֶׁסּוֹפָהּ שֶׁל**
69 **הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹנָה אֵינוֹ אָחוּז**
70 **וְקָשׁוּר בַּטַּבַּעַת שֶׁלְּמַעְלָה**
71 **מִמֶּנָּה, כִּי אִם רֹאשָׁהּ בִּלְבָד**
72 (ובנמשל, ב'סדר השתלשלות' האור
73 האלוקי, רק החלק העליון של כל דרגה
74 קשור ו'נוגע' בחלק התחתון של
75 הדרגה שמעליה), בכל זאת **הֲרֵי זֶה**
76 **רֹאשׁ וְסוֹף שֶׁל טַבַּעַת אַחַת,**
77 **וּבְמֵילָא, שַׁיָּיךְ גַּם סוֹפָהּ שֶׁל**
78 **הַטַּבַּעַת הַתַּחְתּוֹנָה** שאינו נוגע
79 בטבעת העליונה **לַטַּבַּעַת**
80 **שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה, וְעַד לַטַּבַּעַת**

24) "אלקי נשמה" בתפלת השחר. 25) ראה סידור האריז"ל במקומו. לקו"ת ראה כז, א. 26) לקו"ת שה"ש ל, ג. 27) ראה מורה נבוכים ח"א פע"ב. וראה סה"מ תש"ט ע' 40. וש"נ. 28) ראה סה"מ עזר"ת שם ע' רג. ע' רכה. 29) ראה סה"מ שם ע' רד. 30) ראה לקו"ת ברכה צה, ב. שה"ש מב, ב. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַיּוֹתֵר הָעֶלְיוֹנָה ואפילו הסוף של הטבעת הכי תחתונה קשור בטבעת הכי עליונה. **וּכְמוֹ כֵן** בכיוון ההפוך (מלמעלה למטה) **שַׁיֶּיכֶת הַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה לְהַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה** ולא רק לזו שבאה אחריה בשלשלת ונוגעת בה ישירות אלא השייכות היא **עַד לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, דְּאַף שֶׁרֹאשָׁהּ שֶׁל הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה אֵינוֹ אָחוּז וְקָשׁוּר בַּטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, כִּי אִם סוֹפָהּ בִּלְבָד** של הטבעת העליונה נוגע בטבעת שלמטה ממנה, בכל זאת **הֲרֵי זֶה רֹאשׁ וְסוֹף שֶׁל טַבַּעַת אַחַת, וּבְמֵילָא שַׁיָּיךְ גַּם רֹאשָׁהּ שֶׁל הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה** שאינו נוגע ישירות בטבעת התחתונה, גם הוא, הראש, שייך **לַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, וְעַד לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה** שבכל ה׳השתלשלות׳, ונמצא שכל חלקי ה׳שלשלת׳ מלמעלה ביותר ועד למטה ביותר, וכן מלמטה ביותר ועד למעלה ביותר, קשורים זה בזה ושייכים זה לזה.

וְדוּגְמָתוֹ בנמשל **בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת** והנבראים המוגבלים **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** מהעליון ביותר ועד התחתון ביותר **יֵשׁ לָהֶם שַׁיָּיכוּת זֶה לָזֶה.**

אָמְנָם למרות שבתוך ׳סדר השתלשלות׳ עצמו כל הדרגות כולן שייכות זו לזו, אבל **לְגַבֵּי הַבְּחִינָה** באלוקות **שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵין עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת לְנִבְרָאִים וְנֶאֱצָלִים כְּלָל** ואין ביניהם כל יחס והשוואה, כפי שממשיך ומפרט. **דְּהִנֵּה, יָדוּעַ** בתורת הסוד **שֶׁאֵין עֶרוֹךְ כְּלָל וּכְלָל** אין שום מקום להשוואה ויש ריחוק לאין שיעור **בֵּין הַנֶּאֱצָלִים** כללות הנבראים, גם הנעלים יותר הנקראים ׳נאצלים׳ **לְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, דְּיוֹתֵר מִשֶּׁאֵין עֶרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי אֲצִילוּת** יותר מריחוק הערך שבין עולם העשיה, העולם התחתון ביותר ב׳סדר השתלשלות׳, לעולם האצילות, העולם הנעלה ביותר ב׳סדר השתלשלות׳, הנה יותר מזה **אֵין עֶרוֹךְ** ויש ריחוק הערך לאין שיעור בין **אֲצִילוּת לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף**[31], **וְהַיְינוּ, שֶׁאַף שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא** עצמו **אֵין עֶרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי אֲצִילוּת** ואכן המרחק והפער ביניהם הוא לאין שיעור, **מִכָּל מָקוֹם, לִהְיוֹתָם** גם אצילות וגם עשיה **בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֲרֵי הֵם שַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה, הַיְינוּ, שֶׁמִּשְׁתַּוִּים הֵם בְּכָךְ שֶׁהֵם כּוּלָּם נִבְרָאִים אוֹ נֶאֱצָלִים** ונמצא שלמרות ריחוק הערך ביניהם, יש להם נקודה משותפת ושייכות זה לזה. **אֲבָל לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל** הבורא **הֲרֵי גַּם** אפילו **עוֹלָם הָאֲצִילוּת אֵין לוֹ שׁוּם עֶרֶךְ כְּלָל** וגם בין אצילות והבורא יש ריחוק באין ערוך, **וְעַד שֶׁאֲצִילוּת וַעֲשִׂיָּה שָׁוִין מַמָּשׁ** וכל כך גדול ריחוק הערך בין אצילות לאין־סוף הבורא, שביחס לבורא אצילות ועשיה שווים, כי לגביו ריחוק הערך של אצילות איננו פחות מריחוק הערך של עולם העשיה.

ד) **וְיוּבַן** זֶה המבואר לעיל אודות השייכות של כל המדרגות ב׳סדר השתלשלות׳, מהעליונה ביותר עד התחתונה ביותר, זו לזו **עַל פִּי מָשָׁל מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁלְּבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ,** שדרכם הנפש פועלת ובאה לידי ביטוי **מַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שָׁרְשָׁם מֵהַמִּדּוֹת** הרגשות שהם כוח בנפש שנעלה יותר מהמחשבה והדיבור והמעשה, **וְהַמִּדּוֹת שָׁרְשָׁם מֵהַשֵּׂכֶל** הנעלה מהמידות, **וְהַשֵּׂכֶל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** שבנפש, **הִנֵּה כָּל מַדְרֵיגוֹת אֵלּוּ** למרות ההבדלים וריחוק הערך ביניהם **שַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה** ויש קשר ביניהם, כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

1 לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר הָעֶלְיוֹנָה. וּכְמוֹ כֵן שַׁיֶּיכֶת הַטַּבַּעַת
2 הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה לְהַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה עַד
3 לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה, דְּאַף שֶׁרֹאשָׁהּ שֶׁל
4 הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה אֵינוֹ אָחוּז וְקָשׁוּר בַּטַּבַּעַת
5 שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, כִּי אִם סוֹפָהּ בִּלְבָד, הֲרֵי זֶה רֹאשׁ
6 וְסוֹף שֶׁל טַבַּעַת אַחַת, וּבְמֵילָא שַׁיָּיךְ גַּם רֹאשָׁהּ שֶׁל
7 הַטַּבַּעַת הָעֶלְיוֹנָה לַטַּבַּעַת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה,
8 וְעַד לַטַּבַּעַת הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנָה. וְדוּגְמָתוֹ בִּבְרִיאַת
9 הָעוֹלָמוֹת שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁכָּל
10 הָעוֹלָמוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת יֵשׁ לָהֶם
11 שַׁיָּיכוּת זֶה לָזֶה.
12 **אָמְנָם** לְגַבֵּי הַבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר
13 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת אֵין עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת לְנִבְרָאִים
14 וְנֶאֱצָלִים כְּלָל. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ שֶׁאֵין עֶרוֹךְ כְּלָל וּכְלָל
15 בֵּין הַנֶּאֱצָלִים לְעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, דְּיוֹתֵר
16 מִשֶּׁאֵין עֶרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי אֲצִילוּת, אֵין עֶרוֹךְ
17 אֲצִילוּת לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף[31], וְהַיְינוּ, שֶׁאַף
18 שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת גּוּפָא אֵין עֶרוֹךְ עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי
19 אֲצִילוּת, מִכָּל מָקוֹם, לִהְיוֹתָם בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
20 הֲרֵי הֵם שַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה, הַיְינוּ, שֶׁמִּשְׁתַּוִּים הֵם
21 בְּכָךְ שֶׁהֵם כּוּלָּם נִבְרָאִים אוֹ נֶאֱצָלִים. אֲבָל לְגַבֵּי
22 אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל הֲרֵי גַּם עוֹלָם הָאֲצִילוּת
23 אֵין לוֹ שׁוּם עֶרֶךְ כְּלָל, וְעַד שֶׁאֲצִילוּת וַעֲשִׂיָּה
24 שָׁוִין מַמָּשׁ.
25 ד) **וְיוּבַן** זֶה עַל פִּי מָשָׁל מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת
26 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁלְּבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ,
27 מַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שָׁרְשָׁם מֵהַמִּדּוֹת,
28 וְהַמִּדּוֹת שָׁרְשָׁם מֵהַשֵּׂכֶל, וְהַשֵּׂכֶל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִכֹּחַ
29 הַמַּשְׂכִּיל, הִנֵּה כָּל מַדְרֵיגוֹת אֵלּוּ שַׁיָּיכִים זֶה לָזֶה.
30 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁרְשָׁם
וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁרְשָׁם בְּהַמִּדּוֹת,

31) ראה פלח הרמון שער ג פ״א. הגהות לד״ה פתח אליהו תרנ״ח ע׳ לט. ובכ״מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 בְּהַמִּדּוֹת, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ הִתְכַּלְּלוּת
2 הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּהַמִּדּוֹת, שֶׁהֲרֵי
3 מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ
4 הַלְּבוּשׁ שֶׁעַל יָדוֹ מִתְגַּלֶּה הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ, הַיְינוּ,
5 שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה מְגַלִּים אֶת הַמִּדּוֹת,
6 וְנִמְצָא, שֶׁכֹּחַ הַגִּילוּי שֶׁבְּהַמִּדּוֹת הוּא עִנְיַן
7 הִתְכַּלְּלוּת הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּהַמִּדּוֹת.
8 וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַמִּדּוֹת בַּמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר
9 וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהַמִּדּוֹת נוֹתְנִים חִיּוּת בַּמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר
10 וּמַעֲשֶׂה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּמִּדּוֹת שֶׁשָּׁרְשָׁם מֵהַשֵּׂכֶל,
11 יֵשׁ הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת בַּשֵּׂכֶל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
12 הִתְפַּעֲלוּת הַשֵּׂכֶל (שֶׁהֲרֵי הִתְפַּעֲלוּת הִיא מַהוּת
13 אַחֵר מִמַּהוּת שֵׂכֶל, וְהוּא עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת
14 בַּשֵּׂכֶל), וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשֵּׂכֶל בַּמִּדּוֹת,
15 שֶׁהַשֵּׂכֶל פּוֹעֵל חִיּוּת וּצְמִיחָה בְּהַמִּדּוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ
16 זֶה בַּשֵּׂכֶל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, הֲרֵי אַף
17 שֶׁהִתְגַּלּוּת הַשֵּׂכֶל בָּאָה עַל יְדֵי יְגִיעָה דַּוְקָא, שֶׁזֶּה
18 מוֹרֶה שֶׁכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל אֵינוֹ מְצִיאוּת שֵׂכֶל,
19 וְהַמְצָאַת הַשֵּׂכֶל מִמֶּנּוּ הוּא כְּעֵין יֵשׁ מֵאַיִן, מִכָּל
20 מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי יְגִיעָה עַל כָּל פָּנִים יִמָּצֵא
21 מִמֶּנּוּ שֵׂכֶל, וְלֹא יִמָּצֵא מִמֶּנּוּ אֶלָּא שֵׂכֶל דַּוְקָא
22 וְלֹא עִנְיָן אַחֵר, הֲרֵי הוּא מָקוֹר לַשֵּׂכֶל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
23 הִתְכַּלְּלוּת הַשֵּׂכֶל בְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל, וּכְמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ
24 עִנְיַן כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל בַּשֵּׂכֶל, שֶׁהֵם עִנְיְנֵי הַשֵּׂכֶל
25 שֶׁאֵינָם בָּאִים בַּהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה, וּכְמוֹ שָׁתִיק רַב[32],
26 וּמִכָּל מָקוֹם לָא הֲדַר בֵּיהּ[33], שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְגַּלּוּת

ביאור בדרך אפשר

1 הֲרֵי זֶה לא באופן ששני הדברים, הרגשות וכלי הביטוי, רחוקים זה מזה
2 לחלוטין אלא בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ הִתְכַּלְּלוּת הַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה
3 בְּהַמִּדּוֹת, שֶׁהֲרֵי מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם לְבוּשֵׁי כלי
4 ואמצעי הביטוי של הַנֶּפֶשׁ, כְּמוֹ הַלְּבוּשׁ הבגד שֶׁעַל יָדוֹ מִתְגַּלֶּה
5 הַמְלוּבָּשׁ בּוֹ ועל ידי הלבוש יודעים
6 את צורת האדם, הַיְינוּ,
7 שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה
8 לבושי הנפש מְגַלִּים ומביאים לידי
9 ביטוי אֶת הַמִּדּוֹת, וְנִמְצָא,
10 שֶׁכֹּחַ הַגִּילוּי שֶׁבְּהַמִּדּוֹת שאמנם
11 אינו הרגש עצמו אבל גם כוח הגילוי
12 של המידות הוא חלק מהמידות הוּא
13 עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת הַמַּחֲשָׁבָה
14 דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּהַמִּדּוֹת ועל ידו
15 יש קשר ושייכות בין הלבושים ושורש
16 הלבושים במידות. וּכְמוֹ כֵן כשם
17 שיש קשר ושייכות ביניהם מלמטה
18 למעלה, מלבושי המחשבה דיבור
19 ומעשה אל המידות, כך הוא גם
20 מלמעלה למטה ולכן יֶשְׁנוֹ עִנְיַן
21 הַמִּדּוֹת בַּמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר
22 וּמַעֲשֶׂה, שֶׁהַמִּדּוֹת נוֹתְנִים
23 חִיּוּת בַּמַּחֲשָׁבָה דִּיבּוּר
24 וּמַעֲשֶׂה ובגלל הרגשות שלו, האדם
25 חושב ומדבר ועושה בחיות, בענין
26 ובהתלהבות.
27 וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה למבואר לעיל
28 על היחס והקשר והשייכות בין
29 המחשבה והדיבור והמעשה למידות,
30 ובין המידות והמחשבה והדיבור
31 והמעשה, כן הוא גם בַּמִּדּוֹת
32 שֶׁשָּׁרְשָׁם מֵהַשֵּׂכֶל שהרי ההבנה
33 שדבר מסוים הוא נעלה ויקר וטוב,
34 מעוררת רגש אהבה לדבר ורצון להשיג
35 את הדבר ולהתקרב אליו, וההבנה
36 בחסרון ובנזק שבדבר, גורמת שנאה
37 לדבר ורצון להתרחק ממנו, ובמידות יֵשׁ הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת בַּשֵּׂכֶל,
38 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הִתְפַּעֲלוּת הַשֵּׂכֶל (שֶׁהֲרֵי הִתְפַּעֲלוּת הִיא מַהוּת
39 אַחֵר ושונה מִמַּהוּת שֵׂכֶל שמטבעו ומהותו השכל הוא בהתיישבות
40 ובקריירות, והתפעלות והתרגשות היא מהות אחרת ושונה ממהות השכל,
41 וְהוּא העובדה שבשכל יש התפעלות הוא עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת
42 בַּשֵּׂכֶל), וּכְמוֹ כֵן וכשם שענין המידות ישנו והוא קיים ונרגש בשכל,

ביאור בדרך אפשר

43 כך יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשֵּׂכֶל בַּמִּדּוֹת, שֶׁהַשֵּׂכֶל פּוֹעֵל חִיּוּת וּצְמִיחָה
44 בְּהַמִּדּוֹת וככל שהשכל נעלה יותר ועמוק יותר, הרגש מתחזק וגודל. וְעַל
45 דֶּרֶךְ זֶה בדומה לאמור לעיל ביחס שבין מחשבה ודיבור ומעשה למידות
46 וביחס שבין המדות לשכל, כך הוא גם בַּשֵּׂכֶל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מִכֹּחַ
47 הַמַּשְׂכִּיל שבנפש, הֲרֵי אַף
48 שֶׁהִתְגַּלּוּת הַשֵּׂכֶל בָּאָה עַל יְדֵי
49 יְגִיעָה ומאמץ להבין דַּוְקָא, שֶׁזֶּה
50 מוֹרֶה שֶׁכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל הכוח
51 שישנו בנפש להבין ולהשכיל אֵינוֹ
52 מְצִיאוּת שֵׂכֶל, וְהַמְצָאַת
53 הַשֵּׂכֶל מִמֶּנּוּ האופן שבו השכל בא
54 ממקורו בכוח השכל הוּא כְּעֵין יֵשׁ
55 מֵאַיִן, כי בכוח המשכיל אין מציאות
56 של שכל (בשונה משכל ומידות
57 שהאופן שבו השכל יוצר ו'מולידו'
58 מידות הוא לא בדרך 'יש מאין' אלא
59 בדרך 'עילה ועלול', סיבה ותוצאה, כי
60 גם בשכל עצמו יש 'מידות שבשכל')
61 מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי
62 יְגִיעָה עַל כָּל פָּנִים לפחות
63 במאמץ יִמָּצֵא יבוא ויתגלה מִמֶּנּוּ
64 מכוח המשכיל שבנפש שֵׂכֶל, וְלֹא
65 יִמָּצֵא מִמֶּנּוּ מכוח המשכיל שבנפש
66 אֶלָּא שֵׂכֶל דַּוְקָא וְלֹא עִנְיָן
67 אַחֵר, הֲרֵי הוּא מָקוֹר לַשֵּׂכֶל,
68 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הִתְכַּלְּלוּת הַשֵּׂכֶל
69 בְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל, והוכחה שאף
70 שמדובר במדריגות שונות זו מזו
71 ב'סדר השתלשלות' של כוחות הנפש,
72 בכל זאת יש קשר ושייכות ביניהם
73 וּכְמוֹ כֵן כשם שהכל 'נכלל' בכוח
74 המשכיל מלמטה למעלה, כך יֶשְׁנוֹ
75 עִנְיַן כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל בַּשֵּׂכֶל,
76 שֶׁהֵם עִנְיְנֵי הַשֵּׂכֶל שֶׁאֵינָם
77 בָּאִים בַּהֲבָנָה וְהַסְבָּרָה, שעם
78 היותם ענינים שכליים אינם מובנים ואי
79 אפשר להסביר אותם וּכְמוֹ שָׁתִיק רַב[32], ולא ענה על הקושיא שהקשו
80 עליו וּמִכָּל מָקוֹם לָא הֲדַר בֵּיהּ[33], לא חזר בו, כדברי הגמרא שאמר
81 רב שאפרוח שנולד ביום טוב אסור בשחיטה ואכילה. והקשו עליו, מה ההבדל
82 בין האפרוח שאסור לבין עגל שנולד ביום טוב המותר, אך רב לא השיב על
83 השאלה, אלא 'שתיק רב'. ולמרות שלא היה לו הסבר, רב לא חזר בו מדבריו
84 וההלכה כמותו. ומוסבר על כך בחסידות שההכרה של רב בהלכה זו לא היתה

32) ביצה ו, א. 33) ראה סה"מ תרצ"ב ע' שלא. תש"ח ע' 102. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, הַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בְּהֶעְלֵם בְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל, כִּי אִם כְּפִי שֶׁבָּא בְּהִתְגַּלּוּת בְּדִבּוּר הֲלָכָה, אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה הִתְגַּלּוּת הַשֵּׂכֶל, כִּי אִם הַהִתְגַּלּוּת דְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיֵּשׁ קֶשֶׁר וְשַׁיָּיכוּת בֵּין כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מִכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל עַד מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה. אָמְנָם, כְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הַכֹּחוֹת מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה בְּתַכְלִית, אֵין זֶה בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי אִם בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאַיִן. וְדוּגְמָתוֹ לְמַעְלָה, שֶׁכָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת יֵשׁ לָהֶם עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת זֶה לָזֶה, אֲבָל אֵין לָהֶם עֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל, לִהְיוֹתוֹ אוֹר אֵין סוֹף שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת, כִּדְאִיתָא בְּעֵץ חַיִּים[34] שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיָה אוֹר אֵין סוֹף מְמַלֵּא אֶת הֶחָלָל וְלֹא הָיָה מָקוֹם לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת, וְאַחַר כָּךְ סִילֵּק אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד וְהִמְשִׁיךְ קַו קָצָר וְדַק, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁאֵין שׁוּם עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת לָעוֹלָמוֹת עִם אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּצְרַךְ לְהִיוֹת צִמְצוּם בְּאוֹפֶן שֶׁל סִילּוּק הָאוֹר כוּ׳, לִהְיוֹתוֹ אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעוֹלָמוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל אֵינָהּ בְּדֶרֶךְ שֶׁל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן.

ה) **וְהִנֵּה** עִם הֱיוֹת בְּחִינַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם לְמַעְלָה מִשַּׁיָּיכוּת לָעוֹלָמוֹת שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לָעוֹלָמוֹת, מִכָּל מָקוֹם, נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָמוֹת כְּפִי שֶׁהֵם לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם (לֹא רַק אוֹר הַקַּו שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַצִּמְצוּם, כִּי אִם) גַּם מִבְּחִינַת הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁאֵין לְהַצִּמְצוּם שְׁלִיטָה

ביאור בדרך אפשר

מצד השכל וההבנה שבדבר, אלא הוא ראה את הדברים בעיני חכמתו, וזו ׳הנחה׳ שלמעלה משכל שאיננה מתלבשת באותיות וסברות, **שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְגַּלּוּת** של **כֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל, הַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁאַר בְּהֶעְלֵם בְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל, כִּי אִם כְּפִי שֶׁבָּא בְּהִתְגַּלּוּת** בדבר הלכה, **אֶלָּא שֶׁאֵין זֶה הִתְגַּלּוּת הַשֵּׂכֶל, כִּי אִם הַהִתְגַּלּוּת דְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל** וזו הוכחה שלמרות ההבדל והריחוק בין כוח המשכיל לשכל, יש ביניהם קשר ושייכות (מלמעלה למטה) וכוח המשכיל פועל ומתגלה בשכל. **וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיֵּשׁ קֶשֶׁר וְשַׁיָּיכוּת בֵּין כָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של כוחות הנפש **הַנִּזְכָּר לְעֵיל, מִכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל** שהוא כוח נעלה וכוח פנימי בנפש **עַד מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה** שהם לבושים נחותים וחיצוניים. **אָמְנָם, כְּדֵי לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת** והתגלות **הַכֹּחוֹת מֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא פְּשׁוּטָה בְּתַכְלִית** ללא שום הגדרה וללא שום ׳ציור׳, **אֵין זֶה בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** מדרגה לדרגה בדרך של סיבה ותוצאה, **כִּי אִם בְּדֶרֶךְ יֵשׁ מֵאַיִן.**

וְדוּגְמָתוֹ של ענין זה בכוחות הנפש, בנמשל **לְמַעְלָה** באלוקות, **שֶׁכָּל פְּרָטֵי הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת והמשכת האור האלוקי מהאין־סוף לברוא עולמות ונבראים **יֵשׁ לָהֶם עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת זֶה לָזֶה,** בסדר השתלשלות עצמו, **אֲבָל אֵין לָהֶם עֶרֶךְ כְּלָל לְגַבֵּי אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל** הבורא, **לִהְיוֹתוֹ אוֹר אֵין סוֹף** אור אלוקי בלי גבול **שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם** ואפשרות **לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים, **כִּדְאִיתָא** כפי שמובא **בְּעֵץ חַיִּים**[34] מכתבי האר״י ז״ל **שֶׁבַּתְּחִלָּה** קודם הצמצום באור האין־סוף לצורך בריאת עולמות ונבראים מוגבלים **הָיָה אוֹר אֵין סוֹף** הבלי גבול **וְלֹא הָיָה מָקוֹם** נתינת מקום, אפשרות **לַעֲמִידַת הָעוֹלָמוֹת, וְאַחַר כָּךְ סִילֵּק** הקדוש ברוך הוא **אוֹרוֹ הַגָּדוֹל** האין סוף **עַל הַצַּד** היינו צמצם והסתיר את האור האין סוף **וְהִמְשִׁיךְ** ולאחר הצמצום חזר והאיר גילה אור מועט, מוגבל ומצומצם כמו **קַו קָצָר וְדַק, וּמִזֶּה** שלצורך הבריאה היה צמצום וסילוק של האין סוף **מוּבָן שֶׁאֵין שׁוּם עֶרֶךְ וְשַׁיָּיכוּת לָעוֹלָמוֹת עִם אוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל,** אלא הריחוק של האין־סוף המאציל מהנבראים הוא ריחוק באין־ערוך, ללא כל דמיון והשוואה **שֶׁהֲרֵי בִּשְׁבִיל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים **הוּצְרַךְ לִהְיוֹת צִמְצוּם** של האור האין סוף **בְּאוֹפֶן שֶׁל סִילּוּק הָאוֹר כוּ׳, לִהְיוֹתוֹ אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מֵעוֹלָמוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאוֹר אֵין סוֹף הַמַּאֲצִיל אֵינָהּ בְּדֶרֶךְ שֶׁל הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן.** ה׳יש׳ הנברא ל׳אין׳ הבורא.

ה) **וְהִנֵּה עִם הֱיוֹת בְּחִינַת אוֹר אֵין סוֹף** הבלי־גבול **שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם לְמַעְלָה מִשַּׁיָּיכוּת לָעוֹלָמוֹת שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לָעוֹלָמוֹת,** שמבחינתו אין נתינת מקום ואפשרות למציאות של עולמות ונבראים מוגבלים, **מִכָּל מָקוֹם, נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ** מהאין סוף שלפני הצמצום **בָּעוֹלָמוֹת כְּפִי שֶׁהֵם לְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם (לֹא רַק אוֹר הַקַּו שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַצִּמְצוּם,** ואין הכוונה רק להמשכת אור הקו הדק שחזר והאיר לאחר הצמצום **כִּי אִם** אלא האמור שיש הארה מאין סוף שלפני הצמצום בעולם, הכוונה היא) **גַּם** הארה **מִבְּחִינַת הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל** ה׳מקיף׳ הכללי הנמשל לעיגול שאין לו תחילה ואין לו סוף

34) שער א (דרוש עיגולים ויושר) ענף ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאֵין לְהַצְּמָצוּם שְׁלִיטָה עָלָיו וגם לאחר הצמצום הוא נשאר באותו אופן שהיה קודם הצמצום (אַף שֶׁנָּגַע בּוֹ ב׳עיגול הגדול׳ הַצְּמָצוּם[35] וכפי שמבאר הרבי הרש״ב: ״בעיגול הגדול שלפני הקו רק נגע בו הצמצום דהאור אין סוף שהאיר בגילוי בתוך החלל כביכול סילק אורו על הצד בבחינת עיגול הגדול, שכל האור הוא שם ולא יוצא לחוץ כלל, אם כן אינו שייך לומר על זה צמצום ממש, דצמצום הוא סילוק האור לגמרי, וכאן הוא להיפך שכל האור בשלימות הוא שם בהעיגול הגדול רק נגע בו הצמצום היינו שיהיה רק שם ולא יתגלה לחוץ כלל, וזהו שנקרא נגע בו הצמצום...״), אֶלָּא שֶׁכְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכָתוֹ של האור האין סוף שלפני הצמצום בָּעוֹלָם והרי העולם מוגבל ולא יכול לקבל ולהכיל אור בלתי מוגבל, לָכֵן בָּא האין סוף ומאיר לעולם דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוּם, אֲבָל האור האין סוף נמשך דרך הצמצום בְּדֶרֶךְ מַעֲבִיר בִּלְבָד, לא בדרך התלבשות ומבלי ׳להתעכב׳ ולהיות נתפס על ידי הצמצום שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מְמַהוּתוֹ על ידי המעבר דרך הצמצום ונשאר אין סוף ובלי גבול, וְלָכֵן הוּא האור האין סוף שעבר דרך הצמצום בִּבְחִינַת אֵין סוֹף כְּמוֹ הָאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצְּמָצוּם כי כאמור לא חל שינוי במהותו. וְכַיָּדוּעַ בתורת החסידות שֶׁזֶּהוּ האמור לעיל שגם כאשר האור האין סוף יורד ונמשך לעולמות, לא חל שינוי במהותו, הוא אֶחָד הַבֵּיאוּרִים בְּעִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה[36], כלומר, אמנם האור האלוקי נמשך לעולמות ב׳סדר השתלשלות׳ שבו כל בחינה מקבלת רק את הסוף ואת החיצוניות של הדרגה שמעליה וגם משפיע לדרגה שתחתיה רק את הסוף והחיצוניות שלה עצמה, מכל מקום, ה׳כתרים׳ שבכל בחינה משתלשלים זה מזה ישירות וגם ה׳כתר׳ שבדרגה תחתונה קשור ב׳כתר׳ שבדרגה עליונה שֶׁגַּם הָעִיגּוּלִים שֶׁלְּאַחֲרֵי הַצְּמָצוּם, אַף שֶׁנִּמְשָׁכִים מֵהַקַּו ולא ישירות מהאין סוף (כִּדְאִיתָא בְּעֵץ חַיִּים[34]

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַקַּו עצמו שהוא הארה של האור שלאחר הצמצום נִמְשָׁךְ וּמִתְעַגֵּל כוּ׳), מִכָּל מָקוֹם, קְשׁוּרִים הֵם כל העיגולים שלאחר הצמצום עִם בְּחִינַת הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁלִּפְנֵי הַצְּמָצוּם, שֶׁזֶּהוּ העיגול הגדול, האין סוף שלפני הצמצום מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוּם בִּלְבָד ׳מעבר׳ ולא ׳התלבשות׳.

1 עָלָיו (אַף שֶׁנָּגַע בּוֹ הַצְּמָצוּם[35]), אֶלָּא שֶׁכְּדֵי
2 שֶׁתִּהְיֶה הַמְשָׁכָתוֹ בָּעוֹלָם, לָכֵן בָּא דֶּרֶךְ מַעֲבַר
3 הַצְּמָצוּם, אֲבָל בְּדֶרֶךְ מַעֲבִיר בִּלְבָד, שֶׁאֵינוֹ
4 מִשְׁתַּנֶּה מִמַּהוּתוֹ, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף
5 כְּמוֹ הָאוֹר אֵין סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצְּמָצוּם. וְכַיָּדוּעַ
6 שֶׁזֶּהוּ אֶחָד הַבֵּיאוּרִים בְּעִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת
7 הַכְּתָרִים זֶה מִזֶּה[36], שֶׁגַּם הָעִיגּוּלִים שֶׁלְּאַחֲרֵי
8 הַצְּמָצוּם, אַף שֶׁנִּמְשָׁכִים מֵהַקַּו (כִּדְאִיתָא בְּעֵץ
9 חַיִּים[34] שֶׁהַקַּו נִמְשָׁךְ וּמִתְעַגֵּל כוּ׳), מִכָּל מָקוֹם,
10 קְשׁוּרִים הֵם עִם בְּחִינַת הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל שֶׁלִּפְנֵי
11 הַצְּמָצוּם, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוּם
12 בִּלְבָד. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק שֶׁבֵּין עִיגּוּלִים
13 וְיוֹשֶׁר, דְּיוֹשֶׁר הוּא הָאוֹר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַצְּמָצוּם
14 וְנִשְׁתַּנֶּה מַהוּתוֹ וּבָא בְּהִתְחַלְּקוּת כוּ׳, וְעִיגּוּלִים
15 הוּא הָאוֹר שֶׁבָּא דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוּם וְלֹא נִשְׁתַּנָּה
16 מַהוּתוֹ, שֶׁלָּכֵן גַּם לְמַטָּה הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת אֵין
17 סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת.
18 וְהַדּוּגְמָא מִזֶּה בַּנִּבְרָאִים לְמַטָּה הוּא הַחִילּוּק
19 שֶׁבֵּין אֶרֶץ לְמַיִם. דְּהִנֵּה, הָאָרֶץ יֵשׁ
20 לָהּ הִתְחַלְּקוּת, כִּדְאִיתָא בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן[37]
21 שֶׁהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רֹאשׁ, גּוּף וְרַגְלַיִם, וּכְמוֹ
22 הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁבָּאָדָם, שֶׁכְּלָלוּת הַחַיּוּת שֶׁבָּרֹאשׁ
23 נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים שֶׁהֵם הַשְּׁלֹשָׁה מוֹחִין
24 חָכְמָה בִּינָה דַּעַת שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בִּשְׁלֹשֶׁת חֲלָלֵי
25 הַמּוֹחַ שֶׁמְּחוּלָּקִים זֶה מִזֶּה[38]. וּמִשְּׁלֹשָׁה מוֹחִין
26 אֵלּוּ מִסְתַּעֲפִים הַשְּׁלֹשָׁה חוּשִׁים דִּרְאִיָּה שְׁמִיעָה
וְרַגְלַיִם, וּכְמוֹ הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁבָּאָדָם, שֶׁכְּלָלוּת הַחַיּוּת
שֶׁבָּרֹאשׁ נֶחְלָק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים שֶׁהֵם הַשְּׁלֹשָׁה
מוֹחִין חָכְמָה בִּינָה דַּעַת שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בִּשְׁלֹשֶׁת חֲלָלֵי הַמּוֹחַ
שֶׁמְּחוּלָּקִים זֶה מִזֶּה[38] ואינם מחוברים יחד. וּמִשְּׁלֹשָׁה מוֹחִין
אֵלּוּ מִסְתַּעֲפִים הַשְּׁלֹשָׁה חוּשִׁים השונים ונבדלים זה מזה דִּרְאִיָּה

וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת הַחִילּוּק ההבדל הכללי שֶׁבֵּין עִיגּוּלִים האור ה׳מקיף׳ שמאיר בכל מדריגה בשוה וְיוֹשֶׁר האור הנמשך מלמעלה למטה באופן פנימי, דְּיוֹשֶׁר הוּא הָאוֹר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּהַצְּמָצוּם וְנִשְׁתַּנָּה מַהוּתוֹ וּבָא בְּהִתְחַלְּקוּת ומאיר בכל מדריגה לפי ענינה כוּ׳, וְעִיגּוּלִים הוּא הָאוֹר שֶׁבָּא דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצְּמָצוּם וְלֹא נִשְׁתַּנָּה מַהוּתוֹ, שֶׁלָּכֵן גַּם כשמאיר לְמַטָּה בעולמות מוגבלים הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף שֶׁלְּמַעְלָה כיון שנשאר אור ׳מקיף׳.

וְהַדּוּגְמָא מִזֶּה שיכולה להיות משל לדבר בַּנִּבְרָאִים הגשמיים לְמַטָּה הוּא הַחִילּוּק שֶׁבֵּין אֶרֶץ לְמַיִם, כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה, הָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ הִתְחַלְּקוּת לפרטים שונים ודרגות שונות, כִּדְאִיתָא בְּאָבוֹת דְּרַבִּי נָתָן[37] שם מבואר שכל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולם, ברא באדם ומפרט כיצד כל הדברים שבעולם יש להם הקבלה בגוף האדם (ולדוגמה, ״יתידות בעולם יתידות באדם, זה אצבעותיו של אדם. מלך בעולם מלך באדם ראשו״) ובהקשר זה נאמר שם שֶׁהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רֹאשׁ, גּוּף

35) ראה סה״מ תרמ״ג ע׳ פ. המשך תרס״ו ע׳ קצד [רנח]. 36) ראה לקו״ת ר״פ קרח. סה״מ תרס״ה ע׳ רס [רנח] ואילך. ועוד. 37) ספל״א. 38) ראה זח״ג קלו, א. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שְׁמִיעָה וְדִיבּוּר [חוּשׁ הָרְאִיָּה מֵחָכְמָה, חוּשׁ הַשְּׁמִיעָה מִבִּינָה (וכמבואר ב׳תורה אור׳ לאדמו״ר הזקן לגבי ׳ראיה׳ ושמיעה׳ באלוקות ושייכותן לחכמה ובינה: ״הסתכל בשלשה דברים כו׳ שיהיה ענין התבוננות אלקות אצלו כאדם המבין בחכמתו ורואה הדבר אף על פי שרחוק כו׳ כי איזהו חכם הרואה את הנולד כו׳ מה שאין כן בחינת שמיעה היא מבחי׳ בינה, היינו שמבין אחדות ה׳ איך שכולא חד ושכל העולמות בטלים ומבוטלים כאין נגדו ושהכל בהשפעת חיותו ית׳ ובו אין שינוי כו׳, כידוע כל ענין אחדות ה׳ אף על פי שמתבונן בו הדק היטיב וכל עומק מחשבתו טרוד בה והרי נקבעה האמונה בלבו מאד, מכל־מקום הוא רק על דרך שמיעה והבנה לבד ואין הענין בהתגלות גמור כאילו רואה בעיניו ולפיכך כשיסיר מחשבתו אף לפי רגע פונה לדרכי תאוותיו כו׳. מה שאין כן כשענין האחדות בהסתכלות חכמה שהוא מקור הבינה קודם שיבא הענין להתבוננות והרחבה כו׳ הוא ממש כמו ראיית העינים ואי אפשר לו בשום אופן להסיר מחשבתו וכל המדות מענין האחדות ובכל עשיותיו וענייניו דבוק בו ית׳ דביקות נפלא מפני היותו רואה המלך בעיניו...״), וְחוּשׁ הַדִּיבּוּר נובע מִדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[39] במשלי מִפִּיו דַּעַת. וְלָכֵן נִקְרָאִים הַמַּלְאָכִים בכתוב בְּשֵׁם בְּהֵמָה, אַרְיֵה וְשׁוֹר כו׳[40], שֶׁאֵין לָהֶם דַּעַת (הַיְינוּ, שאין להם ראיה באלוקות והבנה באלוקות במדריגת דַּעַת עֶלְיוֹן, כפי שהוא מצד האלקות כִּי אִם דַּעַת תַּחְתּוֹן כפי שהוא מצד הנבראים בִּלְבָד) וְאֵין לָהֶם למלאכים דִּיבּוּר, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר[41] הנביא הושע אַחֲרֵי הְוָיָ׳ יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג, דְּקָאֵי והכוונה היא עַל מלאכים של מַחֲנֵה מִיכָאֵל[42], שעובדים את ה׳ בקו החסד והאהבה בְּחִינַת פְּנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין[43], והימין הוא קו החסד ו׳כאריה ישאג׳ הַיְינוּ, שֶׁאֵין לוֹ דִּיבּוּר מַמָּשׁ כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּדַבֵּר בְּדַעַת, כִּי אִם

ביאור בדרך אפשר

1 וְדִיבּוּר [חוּשׁ הָרְאִיָּה מֵחָכְמָה, חוּשׁ הַשְּׁמִיעָה
2 מִבִּינָה, וְחוּשׁ הַדִּיבּוּר מִדַּעַת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[39]
3 מִפִּיו דַּעַת. וְלָכֵן נִקְרָאִים הַמַּלְאָכִים בְּשֵׁם בְּהֵמָה,
4 אַרְיֵה וְשׁוֹר כו׳[40], שֶׁאֵין לָהֶם דַּעַת (הַיְינוּ, דַּעַת
5 עֶלְיוֹן, כִּי אִם דַּעַת תַּחְתּוֹן בִּלְבָד) וְאֵין לָהֶם
6 דִּיבּוּר, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר[41] אַחֲרֵי הְוָיָ׳ יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה
7 יִשְׁאָג, דְּקָאֵי עַל מַחֲנֵה מִיכָאֵל[42], בְּחִינַת פְּנֵי
8 אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין[43], הַיְינוּ, שֶׁאֵין לוֹ דִּיבּוּר מַמָּשׁ
9 כְּמוֹ הָאָדָם שֶׁמְּדַבֵּר בְּדַעַת, כִּי אִם שֶׁשּׁוֹאֵג בְּקוֹל
10 בְּלֹא דִּיבּוּר]. וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁכִים יוֹתֵר לְמַטָּה, הֲרֵי
11 הֵם בָּאִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַחֲלָקִים דְּקָנֶה וֵשֶׁט וְרִידִין
12 שֶׁבַּצַּוָּאר שֶׁהוּא הַמְמוּצָע שֶׁמְּחַבֵּר הָרֹאשׁ וְהַגּוּף.
13 וְאַחַר כָּךְ בִּירִידַת הַכֹּחוֹת לְמַטָּה בַּגּוּף, הֲרֵי הֵם
14 מִתְחַלְּקִים לְיַד יָמִין יַד שְׂמֹאל וְהַגּוּף, וּלְמַטָּה
15 יוֹתֵר, רֶגֶל יָמִין רֶגֶל שְׂמֹאל וְהַגּוּף. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ
16 גַּם בָּאָרֶץ כָּל פְּרָטֵי הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם. מַה
17 שֶׁאֵין כֵּן מַיִם, אֵין בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת, דְּאַף שֶׁיֶּשְׁנוֹ
18 הַחִילּוּק בֵּין מַיִם עֶלְיוֹנִים לְמַיִם תַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ
19 שֶׁנֶּאֱמַר[44] וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם גו׳, הֲרֵי זֶה הַכֹּל
20 מַהוּת אֶחָד שֶׁל מַיִם. וִיתֵירָה מִזֶּה, שֶׁגַּם
21 הַבְּרוּאִים שֶׁבַּמַּיִם שֶׁמְּחוּלָּקִים זֶה מִזֶּה בִּדְמוּתָם
22 בְּצַלְמָם בִּתְכוּנָתָם וּבְתַבְנִיתָם, הֲרֵי הֵם שָׁוִים בָּזֶה
23 שֶׁמְּצִיאוּתָם הִיא מְצִיאוּת הַמַּיִם, שֶׁלָּכֵן כַּאֲשֶׁר
24 פּוֹרְשִׁים מִן הַמַּיִם מִיָּד מֵתִים[45]. וְטַעַם הַהֶפְרֵשׁ
25 בֵּין הָאָרֶץ לַמַּיִם הוּא, לְפִי שֶׁהָאָרֶץ שָׁרְשָׁהּ
26 מִבְּחִינַת יוֹשֶׁר[46], וְלָכֵן יֵשׁ בָּהּ הִתְחַלְּקוּת, וּמַיִם
27 שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת עִיגּוּלִים[46] שֶׁגַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה

ביאור בדרך אפשר

42 שֶׁשּׁוֹאֵג בְּקוֹל בְּלֹא דִּיבּוּר]. וְכַאֲשֶׁר נִמְשָׁכִים שלושת חלקי
43 המוחין יוֹתֵר לְמַטָּה, הֲרֵי הֵם בָּאִים בִּשְׁלֹשֶׁת הַחֲלָקִים דְּקָנֶה
44 וֵשֶׁט וְרִידִין שֶׁבַּצַּוָּאר שֶׁהוּא הצואר הַמְמוּצָע שֶׁמְּחַבֵּר הָרֹאשׁ
45 וְהַגּוּף. וְאַחַר כָּךְ בִּירִידַת שלוש הַכֹּחוֹת הללו לְמַטָּה בַּגּוּף,
46 הֲרֵי הֵם מִתְחַלְּקִים לְיַד יָמִין
47 יַד שְׂמֹאל וְהַגּוּף, וּלְמַטָּה
48 יוֹתֵר בגוף עצמו החלוקה הזו לשלוש
49 היא, רֶגֶל יָמִין רֶגֶל שְׂמֹאל
50 וְהַגּוּף. וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ גַּם בָּאָרֶץ
51 כָּל פְּרָטֵי הַהִתְחַלְּקוּת שֶׁיֵּשׁ
52 בָּאָדָם כמבואר בפרטיות ב׳אבות
53 דרבי נתן׳ שם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַיִם,
54 אֵין בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת מסוג
55 ההתחלקות האמורה לעיל, דְּאַף
56 שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַחִילּוּק בֵּין מַיִם
57 עֶלְיוֹנִים לְמַיִם תַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ
58 שֶׁנֶּאֱמַר[44] בתורה על מעשה
59 הבריאה וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם גו׳,
60 הֲרֵי זֶה בין המים העליונים ובין
61 המים התחתונים הַכֹּל מַהוּת אֶחָד
62 שֶׁל מַיִם. וִיתֵירָה מִזֶּה, והעדר
63 ההתחלקות במים מודגש עוד יותר
64 בכך שֶׁגַּם אפילו הַבְּרוּאִים
65 שֶׁבַּמַּיִם שֶׁמְּחוּלָּקִים זֶה מִזֶּה
66 בִּדְמוּתָם בְּצַלְמָם בִּתְכוּנָתָם
67 וּבְתַבְנִיתָם, ולכל אחד מהם יש
68 צורה שונה ותכונות שונות, ולכאורה
69 הרי זה מורה על התחלקות הֲרֵי הֵם
70 כל הנבראים שבמים לסוגיהם השונים
71 שָׁוִים בָּזֶה שֶׁמְּצִיאוּתָם הִיא
72 מְצִיאוּת הַמַּיִם, שֶׁלָּכֵן כַּאֲשֶׁר
73 פּוֹרְשִׁים מִן הַמַּיִם מִיָּד
74 מֵתִים[45] כלשון הגמרא, ונמצא
75 שלמרות כל ההבדלים, כל המים שווים
76 וגם כל הברואים שבמים שווים ואין
77 בהם התחלקות.
78 וְטַעַם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָרֶץ שיש
79 בה התחלקות לַמַּיִם שאין בהם התחלקות הוּא, לְפִי שֶׁהָאָרֶץ שָׁרְשָׁהּ
80 מִבְּחִינַת יוֹשֶׁר[46], האור האלוקי הנמשך מלמעלה למטה באופן ישר,
81 בהתלבשות פנימית וְלָכֵן יֵשׁ בָּהּ הִתְחַלְּקוּת כי ההתלבשות הפנימית
82 היא בכל דבר לפי דרגתו ולפי ענינו, וּמַיִם שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת

39) משלי ב, ו. 40) ראה יחזקאל א, י. תניא רפל״ט. ובכ״מ. 41) הושע יא, י. 42) ראה זח״ג קנד, א. 43) יחזקאל שם. 44) בראשית א, ז. 45) ראה עבודה זרה ג, ב. ברכות סא, ב. 46) ראה גם אוה״ת בראשית ח״ז תתשנו, א ואילך. סה״מ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

עִיגּוּלִים[46] האור המקיף המאיר בכל הדרגות בשוה **שֶׁגַּם בִּירִידָתָם לְמַטָּה לֹא נִשְׁתַּנָּה מֵהוּתָם,** כמבואר לעיל לגבי האור האין סוף שגם בירידתו לעולמות המוגבלים הרי נשאר אין סוף **וְלָכֵן גַּם בַּנִּבְרָאִים שֶׁשָּׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הָעִיגּוּלִים** כמו המים, **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה שֶׁהֵם מַהוּת אֶחָד שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת** כמבואר לעיל.

ו) אָמְנָם למרות המבואר לעיל שכל העיגולים, בכל המדריגות, הם בבחינת אין סוף (בדוגמת 'השתלשלות הכתרים זה מזה'), מצד שני **גַּם בִּבְחִינַת הָעִיגּוּלִים שֶׁנִּמְשְׁכוּ מִבְּחִינַת הָעִיגּוּל הַגָּדוֹל דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצִּמְצוּם בִּלְבָד** רק במעבר ולא בהתלבשות (**שֶׁלָּכֵן** כיון שרק 'עברו' דרך הצמצום **לֹא נִשְׁתַּנָּה מֵהוּתָם וְהֵם** נשארו **בִּבְחִינַת אֵין סוֹף),** בכל זאת, **כֵּיוָן שֶׁנִּמְשְׁכוּ דֶּרֶךְ מַעֲבַר הַצִּמְצוּם עַל כָּל פָּנִים,** כיון שלפחות בדרך מעבר כן נמשכו דרך הצמצום, לכן **יֵשׁ בָּהֶם גַּם כֵּן** איזו שהיא השפעה **מִבְּחִינַת הַצִּמְצוּם. וְיֵשׁ לָדַעַת שֶׁיֵּשׁ שְׁתֵּי מַדְרֵיגוֹת בָּעִיגּוּלִים,** היינו בעיגולים שבכל דרגה ודרגה יש שתי בחינות. **מַדְרֵיגָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף** שבה ניכר ומודגש ענין זה שכל העיגולים קשורים באין סוף, **וּמַדְרֵיגָה הַשֵּׁנִיָּה שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם** שבה ניכר ומודגש שבכל זאת עברה דרך הצמצום וכאמור יש בהם מבחינת הצמצום. **וְזֶהוּ** שני הענינים האמורים בבחינת העיגולים הם **הַחִילּוּק שֶׁבֵּין מַיִם עֶלְיוֹנִים לְמַיִם תַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֲרֵי מַיִם בִּכְלָל הוּא בְּחִינַת הָעִיגּוּלִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל)** שמים, בשונה מארץ, הם לא בהתחלקות), **אֶלָּא שֶׁמַּיִם עֶלְיוֹנִים הוּא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, וּמַיִם תַּחְתּוֹנִים הִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם. וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הִנֵּה בְּחִינַת מַיִם תַּחְתּוֹנִים, בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, הִיא דַּרְגַּת הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּקְרָאִים נוּגֵי יַמָּא[47], שֶׁהֵם כְּמוֹ דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָעִיגּוּלִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל) שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַמַּיִם הוּא מִבְּחִינַת הָעִיגּוּלִים), אֶלָּא שֶׁהֵם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים (מַיִם תַּחְתּוֹנִים) שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּמַּלְאָכִים, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁלָּהֶם הִיא בְּהִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁגַּם הַסְּפִירוֹת נָגַע בָּהֶם הַצִּמְצוּם לִהְיוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר דַּוְקָא[48], עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר[49], וְהֲרֵי מִצִּיאוּתָם הִיא אֲלִקוּת, לֹא מִבָּעֵי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[50], אֶלָּא אֲפִילוּ הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, וּמַיִם תַּחְתּוֹנִים הִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, כאמור לעיל, וממשיך ומפרט את ההבדל בין 'מים עליונים' ו'מים תחתונים'. וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הִנֵּה בְּחִינַת מַיִם תַּחְתּוֹנִים, בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים שבה יש 'התגברות' של הצמצום, הִיא דַּרְגַּת הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּקְרָאִים בזוהר נוּגֵי יַמָּא[47], דגי הים, שֶׁהֵם כְּמוֹ דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָעִיגּוּלִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַמַּיִם הוּא מִבְּחִינַת הָעִיגּוּלִים), אֶלָּא שֶׁהֵם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים שבה יש 'התגברות' של הצמצום, הִיא דַּרְגַּת הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּקְרָאִים בזוהר נוּגֵי יַמָּא[47], דגי הים, שֶׁהֵם כְּמוֹ דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָעִיגּוּלִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַמַּיִם הוּא מִבְּחִינַת הָעִיגּוּלִים), אֶלָּא שֶׁהֵם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים (מַיִם תַּחְתּוֹנִים) שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּמַּלְאָכִים, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁלָּהֶם הִיא בְּהִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁגַּם הַסְּפִירוֹת נָגַע בָּהֶם הַצִּמְצוּם לִהְיוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר דַּוְקָא[48], עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר[49], וְהֲרֵי מִצִּיאוּתָם הִיא אֲלִקוּת, לֹא מִבָּעֵי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[50], אֶלָּא אֲפִילוּ הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, וּמַיִם תַּחְתּוֹנִים הִיא בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, כאמור לעיל, וממשיך ומפרט את ההבדל בין 'מים עליונים' ו'מים תחתונים'. וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הִנֵּה בְּחִינַת מַיִם תַּחְתּוֹנִים, בְּחִינָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים שבה יש 'התגברות' של הצמצום, הִיא דַּרְגַּת הַמַּלְאָכִים, שֶׁנִּקְרָאִים בזוהר נוּגֵי יַמָּא[47], דגי הים, שֶׁהֵם כְּמוֹ דָּגִים שֶׁבַּיָּם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הָעִיגּוּלִים (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שֶׁשּׁוֹרֶשׁ הַמַּיִם הוּא מִבְּחִינַת הָעִיגּוּלִים), אֶלָּא שֶׁהֵם בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים (מַיִם תַּחְתּוֹנִים) שֶׁבָּהּ הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּמַּלְאָכִים, שֶׁהַמְּצִיאוּת שֶׁלָּהֶם הִיא בְּהִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף. דְּהִנֵּה, אַף שֶׁגַּם הַסְּפִירוֹת נָגַע בָּהֶם הַצִּמְצוּם לִהְיוֹת בְּמִסְפַּר עֶשֶׂר דַּוְקָא[48], עֶשֶׂר וְלֹא תֵּשַׁע, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַד עָשָׂר[49], וְהֲרֵי מִצִּיאוּתָם הִיא אֲלִקוּת, לֹא מִבָּעֵי בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[50], אֶלָּא אֲפִילוּ

תרכ"ז ע' ח ואילך. 47) ראה זח"ב מח, ב ובמקדש מלך שם. ובכ"מ. ביאוה"ז לאדהאמ"צ לזהר שם (מא, ג [צב, ד]). 48) ראה סה"מ עזר"ת שם ע' רו. ע' רי. 49) ספר יצירה פ"א מ"ד. 50) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). וראה ד"ה פתח אליהו בתו"א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֲפִילוּ כְּמוֹ שֶׁהֵם הספירות **בַּבְּרִיאָה שֶׁאֵינוֹ חַד בְּהוֹן**[51] כמו באצילות שם הכל אחד, הרי גם בעולם הבריאה **מְצִיאוּתָם** של הספירות **הִיא אֲלִקוּת (וְרַק הַהֵיכָלוֹת שֶׁמִּתְהַוִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ הֵם בִּבְחִינַת יֵשׁ וּמְצִיאוּת**[52] וכמבואר בליקוטי תורה לאדמו״ר הזקן: ״וזהו פירוש לאנהגא בהון עלמין, עלמין הם בחינת ההיכלות בחינה הכוללת, ולאנהגא הוא בחינת הפרטיות שבתוכם וההיכל הוא מעלים ומסתיר אור אין סוף ברוך הוא שלא יתגלה להם כי־אם לפי השגתם שלא יהיו בטלים באין סוף ברוך הוא, לפי שהם בעלי גבול מאין ליש ואינם מערך ומהות אין סוף ברוך הוא שאין לו תחלה ואין לו תכלה ולכן צריך ההיכל להעלים ולהסתיר כו׳... עד שבהשתלשלות רבות נעשה שמים וארץ גשמיים שאין נראה בתוכם אלקות כלל כי אם בבחינת יש ודבר נפרד בפני עצמו״), **וְהַיְינוּ, שֶׁבִּסְפִירוֹת הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, שֶׁמְּצִיאוּת הַסְּפִירוֹת הִיא הָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם** והיא בחינת ״מים עליונים״. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַלְאָכִים, עִם הֱיוֹתָם בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל לֶאֱלִקוּת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר עַל עַצְמוֹ בִּי נִשְׁבַּעְתִּי**[53] אף שכוונתו על הקדוש ברוך הוא, **מִכָּל מָקוֹם** למרות תכלית הביטול, **הֲרֵי הֵם** המלאכים **מְצִיאוּת, כְּדִכְתִיב**[54] בספר דניאל **אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵהּ** אלף אלפים מלאכים ישמשו את הקדוש ברוך הוא **וְרִבּוֹ רִבְבָן** ורבוא רבבות **קֳדָמוֹהִי יְקוּמוּן,** לפניו יעמדו, **וְכִדְאִיתָא בַּזּוֹהַר**[55] וכפי שמובא **מַחֲנֶה מִיכָאֵל קפ״ו אֶלֶף מַחֲנוֹת כְּמִסְפַּר דֶּגֶל יְהוּדָה, וּמַחֲנֶה**

ביאור בדרך אפשר

גַּבְרִיאֵל קנ״ז אֶלֶף מַחֲנוֹת כְּמִסְפַּר דֶּגֶל דָּן וְכוּ׳, וְאָמְרוּ רַז״ל[56] בגמרא **אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵהּ מִסְפַּר גְּדוּד אֶחָד,** אבל **וְלִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר**[57], כלשון הפסוק באיוב (וזה לשון הגמרא: ״כתוב אחד אומר אלף אלפין ישמשוניה ורבו רבבן קדמוהי יקומון וכתוב אחד אומר היש מספר לגדודיו, לא קשיא... אלף אלפין ישמשוניה מספר גדוד אחד, ולגדודיו אין מספר״), **וְכָל מַלְאָךְ הוּא אֶחָד מֵרִיבּוּי הַמַּלְאָכִים שֶׁבְּכָל גְּדוּד, שֶׁזּוֹהִי מְצִיאוּתוֹ** של כל מלאך בפני עצמו, **וּמְצִיאוּתוֹ הִיא כְּעֵין דָּבָר שֶׁנִּבְדָּל וְנִפְרָד מִמְּקוֹרוֹ, וּבְבוֹאוֹ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה נַעֲשֶׂה נִפְרָד** ממקורו **לְגַמְרֵי**[58], **וְכַיָּדוּעַ** בתורת החסידות **הַחִילּוּק שֶׁבֵּין מַלְאָכִים לְנְשָׁמוֹת**[58], **שֶׁנְּשָׁמוֹת מַהוּתָם אֱלִקוּת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר** בברכת ״אלקי נשמה״ **נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא וְכוּ׳, שֶׁגַּם** שאפילו **בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה** לאחר שניתנה בגוף **מַהוּתָהּ** של הנשמה **הִיא הַדְּבֵיקוּת בָּאֱלִקוּת, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל דְּבֵיקוּת נֶעֱלֶמֶת** שאיננה נרגשת בגלוי, **וְעַד שֶׁמָּצִינוּ בַּנְּשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת שֶׁגַּם** שאפילו **בִּהְיוֹתָם לְמַטָּה כָּל מְצִיאוּתָם הִיא אֱלִקוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא**[59] אני רק סימן על מציאות ה׳ (ולא מציאות לעצמי) כדברי הזוהר שכך אמר על עצמו רבי שמעון בר יוחאי, **וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַלְאָכִים הֵם מְצִיאוּת** לעצמם, **אֶלָּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַמַּלְאָךְ מְמַלֵּא שְׁלִיחוּתוֹ הֲרֵי הוּא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל**[60] **עַד שֶׁאוֹמֵר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, לְפִי שֶׁאֵין מְצִיאוּתוֹ** של המלאך **מַסְתִּירָה עַל**

1 כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּבְּרִיאָה שֶׁאֵינוֹ חַד בְּהוֹן[51], מְצִיאוּתָם
2 הִיא אֲלִקוּת (וְרַק הַהֵיכָלוֹת שֶׁמִּתְהַוִּים מֵאַיִן לְיֵשׁ
3 הֵם בִּבְחִינַת יֵשׁ וּמְצִיאוּת[52]), וְהַיְינוּ, שֶׁבִּסְפִירוֹת
4 הִיא הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת הָאֵין סוֹף, שֶׁמְּצִיאוּת
5 הַסְּפִירוֹת הִיא הָאוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם. מַה שֶּׁאֵין
6 כֵּן מַלְאָכִים, עִם הֱיוֹתָם בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל
7 לֶאֱלִקוּת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמְּצִינוּ שֶׁהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר עַל
8 עַצְמוֹ בִּי נִשְׁבַּעְתִּי[53], מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי הֵם
9 מְצִיאוּת, כְּדִכְתִיב[54] אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵהּ וְרִבּוֹ
10 רִבְבָן קֳדָמוֹהִי יְקוּמוּן, וְכִדְאִיתָא בַּזּוֹהַר[55] מַחֲנֶה
11 מִיכָאֵל קפ״ו אֶלֶף מַחֲנוֹת כְּמִסְפַּר דֶּגֶל יְהוּדָה,
12 וּמַחֲנֶה גַּבְרִיאֵל קנ״ז אֶלֶף מַחֲנוֹת כְּמִסְפַּר דֶּגֶל דָּן
13 וְכוּ׳, וְאָמְרוּ רַז״ל[56] אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנֵהּ מִסְפַּר
14 גְּדוּד אֶחָד, וְלִגְדוּדָיו אֵין מִסְפָּר[57], וְכָל מַלְאָךְ
15 הוּא אֶחָד מֵרִיבּוּי הַמַּלְאָכִים שֶׁבְּכָל גְּדוּד, שֶׁזּוֹהִי
16 מְצִיאוּתוֹ, וּמְצִיאוּתוֹ הִיא כְּעֵין דָּבָר שֶׁנִּבְדָּל
17 וְנִפְרָד מִמְּקוֹרוֹ, וּבְבוֹאוֹ לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה
18 נַעֲשֶׂה נִפְרָד לְגַמְרֵי[58], וְכַיָּדוּעַ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין
19 מַלְאָכִים לְנְשָׁמוֹת[58], שֶׁנְּשָׁמוֹת מַהוּתָם אֱלִקוּת,
20 וְעַל זֶה נֶאֱמַר נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא וְכוּ׳,
21 שֶׁגַּם בִּירִידָתָהּ לְמַטָּה מַהוּתָהּ הִיא הַדְּבֵיקוּת
22 בָּאֱלִקוּת, אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל דְּבֵיקוּת נֶעֱלֶמֶת,
23 וְעַד שֶׁמָּצִינוּ בַּנְּשָׁמוֹת הַגְּבוֹהוֹת שֶׁגַּם בִּהְיוֹתָם
24 לְמַטָּה כָּל מְצִיאוּתָם הִיא אֱלִקוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
25 אֲנָא סִימָנָא בְּעָלְמָא[59], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן
26 מַלְאָכִים הֵם מְצִיאוּת, אֶלָּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַמַּלְאָךְ
27 מְמַלֵּא שְׁלִיחוּתוֹ הֲרֵי הוּא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל[60] עַד
28 שֶׁאוֹמֵר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי, לְפִי שֶׁאֵין מְצִיאוּתוֹ
29 מַסְתִּירָה עַל הָאֱלִקוּת, וּבְמִכָּל שֶׁכֵּן מֵעִנְיַן

וירא יג, ד. הגהות לד״ה הנ״ל תרנ״ח (ע׳ ז ואילך). ובכ״מ. 51) ראה תו״א והגהות שבהערה הקודמת. 52) ראה לקו״ת שלח לו, סע״ד ואילך. לז, ד. 53) וירא כב, טז. 54) דניאל ז, י. 55) ח״ג קנד, א. קנה, א. וראה הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א בסה״מ תש״ג ע׳ 84. 56) חגיגה יג, ב. 57) עפ״י איוב כה, ג. 58) ראה סה״מ תר״ן ע׳ רצ. המשך תער״ב ח״ג ע׳ א׳תע. 59) זח״א רכה, א. נתבאר במאמרי אדה״ז תקס״ד ע׳ קו. סה״מ תרנ״ה ע׳ נה. ועוד. 60) ראה תניא קו״א קנט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הָאֱלָקוּת, וּבְמִכָּל שֶׁכֵּן מֵעִנְיַן הַמִּצְוֹות, שֶׁאַף שֶׁנִּתְלַבְּשוּ בְּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים וקיום המצוות הוא על ידי דברים גשמיים, **מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּת הַמִּצְוָה אֵין בָּהֶם הֶסְתֵּר פָּנִים**[61], והחפצים הגשמיים שבהם נעשית המצוה אינם מהווים העלם והסתר על המצוה, כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא: "ורצונו ית' הוא מקור החיים לכל העולמות והברואים שיורד אליהם על ידי צמצומים רבים והסתר פנים של רצון העליון ברוך הוא וירידת המדרגות עד שיוכלו להתהוות ולהבראות יש מאין ודבר נפרד בפני עצמו ולא יבטלו במציאות כנ"ל מה שאין כן המצות שהן פנימית רצונו ית' ואין שם הסתר פנים כלל אין החיות שבהם דבר נפרד בפני עצמו כלל אלא הוא מיוחד ונכלל ברצונו ית' והיו לאחדים ממש ביחוד גמור", **וּכְמוֹ כֵן** ובדומה לאמור על המצוות שאין בהן הסתר פנים, כך הוא גם **בַּמַּלְאָכִים, שֶׁעִם הֱיוֹתָם מְצִיאוּת** ואינם בטלים לגמרי כמו הנשמות, **מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד קִיּוּם הַשְׁלִיחוּת** הרי באותה שעה שעוסקים בקיום השליחות **אֵין מְציאוּתָם מַסְתֶּרֶת עַל אֱלָקוּת, אֲבָל מִצַּד עַצְמָם הֲרֵי הֵם מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְגַּבְּרוּת הַצִּמְצוּם בַּבְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ונמצא שיש בחינת אור אין סוף שאף על פי שגם לאחר הצמצום היא נשארת "מקיף" ואין סוף, כי היא נמשכת לדרגות המצומצמות בדרך "מעבר" בלבד, בכל זאת לצמצום יש השפעה מסוימת על בחינה זו. אמנם יש בחינה נעלית יותר באין־סוף, שבה אין לצמצום השפעה, "לא נגע בה הצמצום", ולהלן מבאר איזה ענין בעבודת ה' מביא את האדם לקשר ושייכות לבחינה זו.

ז) **אַךְ כְּדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ הַצִּמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ אוֹר אֵין סוֹף שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן** בדרגה נעלית עוד יותר מהדרגה של התעוררות הרצון העליון לברוא עולמות מוגבלים, רצון שהוא הגורם לצמצום **(שֶׁהֲרֵי הַצִּמְצוּם הָיָה בִּבְחִינַת עֲלִיַּית הָרָצוֹן** כאשר כבר עלה והתעורר רצון לעולמות ונבראים תחתונים, **וְלֹא נָגַע** הצמצום **בְּאוֹר אֵין סוֹף שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן)**, והיינו להתקשר עם **בְּחִינַת בַּעַל הָרָצוֹן, הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ כוּ'**, כפי שממשיך ומבאר.

וּבְיאוּר הָעִנְיָן[62], **דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה', **עֲבוֹדַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ** כדי לקרב את הנפש האלוקית עצמה לאלוקות, **וַעֲבוֹדָתָהּ בְּבֵירוּר** ותיקון של הנפש האלוקית **נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְהַחִילּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁעֲבוֹדַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ עִיקָּרָהּ עֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת,** המובנת ומחויבת מצד השכל וההיגיון **וַעֲבוֹדָתָהּ** של הנפש האלוקית **בְּבֵירוּר** ותיקון **הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת,** כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ לַאֲמִיתָּתוֹ,** במשמעות האמיתית של המושג **שֶׁהֲרֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ עִנְיָנָהּ מְסִירַת הָרָצוֹן,** לוותר על הרצון האישי העצמי למען מטרה מסוימת **וְאִילּוּ נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית רְצוֹנָהּ הוּא בֶּאֱלֹקוּת, וְעַד** כדי כך רצונה של הנפש האלוקית הוא רק באלוקות **שֶׁגַּם בִּשְׁעַת הַחֵטְא** כאשר למעשה האדם עבר על רצון ה' **הָיְתָה** הנפש האלוקית **בְּאָמְנָה אִתּוֹ**[63], היינו נשארה בנאמנותה לקדוש ברוך הוא, כדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא **וְלָכֵן, גַּם בִּהְיוֹתָהּ** גם אם הנפש האלוקית היתה **בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּמִן הַמֵּצַר קָרָאתִי גו'**[64], במצב של קושי והעלם והסתר **הֲרֵי זֶה רַק מֵצַר מִבַּחוּץ,**

1 הַמִּצְוֹות, שֶׁאַף שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בְּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, מִכָּל
2 מָקוֹם, מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּת הַמִּצְוָה אֵין בָּהֶם הֶסְתֵּר
3 פָּנִים[61], וּכְמוֹ כֵן בַּמַּלְאָכִים, שֶׁעִם הֱיוֹתָם
4 מְצִיאוּת, מִכָּל מָקוֹם, מִצַּד קִיּוּם הַשְׁלִיחוּת אֵין
5 מְצִיאוּתָם מַסְתֶּרֶת עַל אֱלָקוּת, אֲבָל מִצַּד עַצְמָם
6 הֲרֵי הֵם מְצִיאוּת, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הִתְגַּבְּרוּת בְּחִינַת
7 הַצִּמְצוּם בַּבְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבָּעִיגּוּלִים, כַּנִּזְכָּר
8 לְעֵיל.
9 ז) אַךְ כְּדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלֹּא
10 נָגַע בּוֹ הַצִּמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ אוֹר אֵין סוֹף
11 שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן (שֶׁהֲרֵי הַצִּמְצוּם הָיָה
12 בִּבְחִינַת עֲלִיַּית הָרָצוֹן, וְלֹא נָגַע בְּאוֹר אֵין סוֹף
13 שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן), בְּחִינַת בַּעַל הָרָצוֹן, הֲרֵי
14 זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לְמַטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ
15 בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְבָרְרָהּ וּלְזַכְּכָהּ כוּ'.
16 וּבְיאוּר הָעִנְיָן[62], דְּהִנֵּה יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה,
17 עֲבוֹדַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ,
18 וַעֲבוֹדָתָהּ בְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְהַחִילּוּק
19 שֶׁבֵּינֵיהֶם, שֶׁעֲבוֹדַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ
20 עִיקָּרָהּ עֲבוֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת, וַעֲבוֹדָתָהּ
21 בְּבֵירוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא עִנְיָן שֶׁל מְסִירַת
22 נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת. דְּהִנֵּה, בַּנֶּפֶשׁ
23 הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
24 לַאֲמִיתָּתוֹ, שֶׁהֲרֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ עִנְיָנָהּ מְסִירַת
25 הָרָצוֹן, וְאִילּוּ נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית רְצוֹנָהּ הוּא בֶּאֱלֹקוּת,
26 וְעַד שֶׁגַּם בִּשְׁעַת הַחֵטְא הָיְתָה בְּאָמְנָה אִתּוֹ[63],
27 וְלָכֵן, גַּם בִּהְיוֹתָהּ בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְּמִן הַמֵּצַר
28 קָרָאתִי גו'[64], הֲרֵי זֶה רַק מֵצַר מִבַּחוּץ, מִצַּד נֶפֶשׁ

41 ז) אַךְ כְּדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ
42 הַצִּמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ אוֹר אֵין סוֹף שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן בדרגה

61) תניא פל"ה (מד, ב). 62) ראה גם סה"מ עזר"ת שם ס"ע רכא ואילך. 63) ראה תניא ספכ"ד. 64) תהלים קיח, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שבה הנפש האלוקית צריכה להתלבש, וְאֵין זֶה הַמִּצַּר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַצְמָהּ, לִהְיוֹת שֶׁמִּצַּד עַצְמָהּ הֲרֵי הִיא דְּבוּקָה בֶּאֱלֹקוּת והדבקות הזו לא נפגמת בשום מצב, ושום דבר לא יכול להעלים עליה באמת.

וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל סעיף ו׳ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַלְאָכִים לִנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת בפני עצמה (ורק בעת השליחות הם בטלים לאלוקות בתכלית), מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמוֹת שֶׁמַּהוּתָם הִיא הַדְּבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת, וכיון שזו מהות הנשמות, אין בזה שינוי או חלישות. וְטַעַם הַדָּבָר, השורש והסיבה לחילוק זה בין המלאכים והנשמות הוא לְפִי שֶׁמַּלְאָכִים שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר[65] האלוקי העליון, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[66] בתהילים בדבר ה׳ שמים נעשו וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, היינו שהקדוש ברוך הוא ברא את צבא השמים הרוחני, המלאכים, בדיבורו הנקרא ״רוח פיו״ וְלָכֵן הֵם המלאכים בִּבְחִינַת מְצִיאוּת (וְיֵשׁ בָּהֶם חוֹמֶר וְצוּרָה כו׳[67] בדוגמת גוף ונשמה), מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמוֹת שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה[65] האלוקית העליונה, שהיא דרגה פנימית יותר ונעלית יותר מהדיבור, וְלָכֵן הנשמות אֵינָם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת בפני עצמן, כִּי אִם בִּדְבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת מתוך ביטול מוחלט לאלוקות. וְלָכֵן, גַּם בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם של הנשמות בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית רְצוֹנָם הוּא אֱלֹקוּת, וּבְמִילָא לֹא שַׁיָּךְ אֶצְלָם אֲמִיתַּת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שעניינו הוא מסירת וויתור הרצונות האישיים למען האלוקות, ודבר זה לא שייך בנשמות הדבוקות באלוקות ואין להן רצון אחר. אֶלָּא שבכל זאת יש בנפש האלוקית עבודת ה׳ במסירות נפש, והוא שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית

ביאור בדרך אפשר

1 הַבַּהֲמִית, וְאֵין זֶה הַמִּצַּר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
2 עַצְמָהּ, לִהְיוֹת שֶׁמִּצַּד עַצְמָהּ הֲרֵי הִיא דְּבוּקָה
3 בֶּאֱלֹקוּת. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל הַהֶפְרֵשׁ בֵּין
4 מַלְאָכִים לִנְשָׁמוֹת, שֶׁמַּלְאָכִים הֵם בִּבְחִינַת
5 מְצִיאוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמוֹת שֶׁמַּהוּתָם הִיא
6 הַדְּבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת. וְטַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁמַּלְאָכִים
7 שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר[65], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[66] וּבְרוּחַ
8 פִּיו כָּל צְבָאָם, וְלָכֵן הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת (וְיֵשׁ
9 בָּהֶם חוֹמֶר וְצוּרָה כו׳[67]), מַה שֶּׁאֵין כֵּן נְשָׁמוֹת
10 שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה[65], וְלָכֵן אֵינָם בִּבְחִינַת
11 מְצִיאוּת, כִּי אִם בִּדְבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת. וְלָכֵן, גַּם
12 בְּהִתְלַבְּשׁוּתָם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית רְצוֹנָם הוּא
13 אֱלֹקוּת, וּבְמִילָא לֹא שַׁיָּךְ אֶצְלָם אֲמִיתַּת עִנְיַן
14 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ. אֶלָּא שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת עִנְיַן
15 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. דְּהִנֵּה, נֶפֶשׁ
16 הַבַּהֲמִית הִיא לְמַטָּה יוֹתֵר מִמַּלְאָכִים, שֶׁהֲרֵי
17 רְצוֹנָהּ הוּא בְּגַשְׁמִיּוּת דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ
18 מֵאֱלֹקוּת (שֶׁהֲרֵי כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ קְדוּשָׁה הֲרֵי הוּא
19 סִטְרָא אַחֲרָא), וְכַאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת
20 בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְהַפְּכָהּ לִקְדוּשָׁה, הֲרֵי זֶה עִנְיָן
21 שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ. וּבָזֶה גּוּפָא, עִיקַּר הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
22 הוּא לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד הַשָּׁגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
23 נִרְגָּשׁ גַּם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הָעִילּוּי דִּקְדוּשָׁה (שֶׁהֲרֵי
24 אֵין זֶה אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית כּוֹפָה עַל נֶפֶשׁ
25 הַבַּהֲמִית עִנְיָנִי קְדוּשָׁה, אֲבָל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
26 עַצְמָהּ נִשְׁאֶרֶת בְּיֵשׁוּתָהּ כו׳), כִּי אִם שֶׁבִּהְיוֹתָהּ
27 בְּמַעֲמָדָהּ וּמַצָּבָהּ שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּכֶת לְהָרְגֵּשׁ
28 דִּקְדוּשָׁה (זִי וַוייסְט נִיט אוּן פִּילְט נִיט וואָס
29 קְדוּשָׁה אִיז), נַעֲשֶׂה אֶצְלָהּ הַמִּצַּר שֶׁלֹּא טוֹב לָהּ
30 מֵהָעִנְיָנִים שֶׁלָּהּ שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה כו׳. וְכֵיוָן
31 שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא הֵיפֶךְ טֶבַע הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי
32 זֶה אֲמִיתַּת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁנֶּהְפֶּכֶת

ביאור בדרך אפשר

43 פּוֹעֶלֶת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כפי שממשיך ומבאר.
44 דְּהִנֵּה, נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִיא לְמַטָּה בדרגה נמוכה יוֹתֵר
45 מִמַּלְאָכִים, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנָהּ הוּא בְּגַשְׁמִיּוּת של הנפש הבהמית
46 דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הגשמיות הֵיפֶךְ מֵאֱלֹקוּת (שֶׁהֲרֵי כָּל מַה שֶּׁאֵינוֹ
47 קְדוּשָׁה הֲרֵי הוּא סִטְרָא
48 אַחֲרָא הצד האחר, שאינו צד
49 הקדושה), וְכַאֲשֶׁר נֶפֶשׁ
50 הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת בַּנֶּפֶשׁ
51 הַבַּהֲמִית ומשפיעה עליה לְהַפְּכָהּ
52 לִקְדוּשָׁה, הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל
53 מְסִירַת נֶפֶשׁ של הנפש הבהמית,
54 שנפעל על ידי הנפש האלוקית.
55 וּבָזֶה במסירות נפש זו גּוּפָא
56 עצמה, עִיקַּר הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
57 הוּא לֹא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּצַּד
58 הַשָּׁגַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית באלוקות
59 ומעלתה נִרְגָּשׁ גַּם בַּנֶּפֶשׁ
60 הַבַּהֲמִית הָעִילּוּי דִּקְדוּשָׁה
61 (שֶׁהֲרֵי אֵין זֶה ההשפעה של
62 הנפש האלוקית על הנפש הבהמית
63 אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
64 כּוֹפָה עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
65 עִנְיָנִי קְדוּשָׁה, אֲבָל נֶפֶשׁ
66 הַבַּהֲמִית עַצְמָהּ נִשְׁאֶרֶת
67 בְּיֵשׁוּתָהּ כו׳ והתכונות שלה
68 מטבעה לא השתנו), כִּי אִם
69 המסירות נפש של הנפש הבהמית
70 היא שֶׁבִּהְיוֹתָהּ בְּמַעֲמָדָהּ
71 וּמַצָּבָהּ שֶׁאֵינָהּ שַׁיֶּכֶת
72 לְהָרְגֵּשׁ דִּקְדוּשָׁה (זִי וַוייסְט
73 נִיט אוּן פִּילְט נִיט וואָס
74 קְדוּשָׁה אִיז איננה יודעת ואיננה
75 מרגישה מהי קדושה), נַעֲשֶׂה
76 אֶצְלָהּ הַמִּצַּר תחושה של צער
77 ומועקה שֶׁלֹּא טוֹב לָהּ
78 מֵהָעִנְיָנִים שֶׁלָּהּ שֶׁהֵם הֵיפֶךְ
79 הַקְּדוּשָׁה כו׳. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָן
80 זֶה להצטער על כך שהיא היפך
81 הקדושה הוּא הֵיפֶךְ טֶבַע
82 הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי זֶה
83 אֲמִיתַּת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
84 שֶׁנֶּהְפֶּכֶת הנפש הבהמית

65) תו״א יתרו עא, א. ובכ״מ. 66) תהלים לג, ו. 67) ראה לקו״ת ברכה צח, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לְקִדּוּשָׁה. וְכַאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ אֵצֶל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וכאמור בהשפעתה של הנפש האלוקית נפעל בנפש הבהמית מסירות נפש נַעֲשֶׂה עִילּוּי בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַצְמָהּ, שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ בנפש האלוקית עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שלא קיים בה מצד עצמה. דְּכֵיוָן שֶׁבְּכֹחַ הקדוש ברוך הוא הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת[68] גם דברים שהם פלא וחידוש מִתְּלַבֶּשֶׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית וּמִתְאַחֶדֶת עִמָּהּ, הֲרֵי הַמֵּיצַר דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית מכך שהיא רחוקה מעניני קדושה נַעֲשֶׂה גַּם הַמֵּיצַר שֶׁלָּהּ (שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), הַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה מֵיצַר שֶׁמִּבַּחוּץ שדבר חיצוני מיצר לה אבל לא משפיע על המצב שלה עצמה, כִּי אִם הַמֵּיצַר שֶׁלָּהּ עַצְמָהּ שהיא עצמה מרגישה שהיא נתונה במיצר, וְלָכֵן עַל יְדֵי זֶה נִתְחַדֵּשׁ בָּהּ בנפש האלוקית עצמה עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ.

וְהִנֵּה עֲבוֹדָה זוֹ (שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה גַּם אֶצְלָהּ אצל הנפש האלוקית עצמה עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ כמבואר לעיל) מַגַּעַת ו'נוגעת' בְּשָׁרְשָׁהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית למעלה באלוקות כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת עצמות ומהות האלוקות דַּוְקָא, כפי שממשיך ומבאר. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[69] בתורת הסוד שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שורשה הִיא מֵעוֹלָם הַתִּיקוּן, וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִיא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁקָּדַם לְתִיקוּן, כמבואר בתורת הסוד, לפני בריאת העולמות ב'סדר השתלשלות' של עולם התיקון, ברא ה' את עולם התוהו. "עולם התיקון", היינו אורות הספירות המאירים באופן מדוד ומותאם לכלי המקבלים ואילו ב"עולם התוהו" האורות מאירים בעוצמה רבה שלא לפי כלי המקבלים (וכיון שבעולם התוהו האורות מרובים והכלים מועטים, היתה ב"עולם התוהו" 'שבירת הכלים' וניצוצות מהאור האלקי של עולם התוהו ירדו ונפלו למטה ביותר, בדברים הגשמיים), ועל כך מבואר כאן ששורש הנפש האלקית הוא מעולם התיקון ושורש הנפש הבהמית הוא מעולם התוהו,

ביאור בדרך אפשר

1 לְקִדּוּשָׁה. וְכַאֲשֶׁר נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת עִנְיַן
2 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ אֵצֶל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, נַעֲשֶׂה עִילּוּי
3 בְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית עַצְמָהּ, שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ עִנְיַן
4 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ. דְּכֵיוָן שֶׁבְּכֹחַ הַמַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת[68]
5 מִתְּלַבֶּשֶׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
6 וּמִתְאַחֶדֶת עִמָּהּ, הֲרֵי הַמֵּיצַר דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית
7 נַעֲשֶׂה גַּם הַמֵּיצַר שֶׁלָּהּ (שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית),
8 הַיְינוּ, שֶׁאֵין זֶה מֵיצַר שֶׁמִּבַּחוּץ, כִּי אִם הַמֵּיצַר
9 שֶׁלָּהּ עַצְמָהּ, וְלָכֵן עַל יְדֵי זֶה נִתְחַדֵּשׁ בָּהּ עִנְיַן
10 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ.
11 וְהִנֵּה עֲבוֹדָה זוֹ (שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית פּוֹעֶלֶת עִנְיַן
12 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, וְעַל יְדֵי
13 זֶה נַעֲשֶׂה גַּם אֶצְלָהּ עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ) מַגַּעַת
14 בְּשָׁרְשָׁהּ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית כְּפִי שֶׁמּוּשְׁרֶשֶׁת
15 בְּהָעַצְמוּת דַּוְקָא. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, יָדוּעַ[69]
16 שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הִיא מֵעוֹלָם הַתִּיקוּן, וְנֶפֶשׁ
17 הַבְּהֵמִית הִיא מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ שֶׁקָּדַם לְתִיקוּן,
18 וְלָכֵן, הַכֹּחַ דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית לְבָרֵר אֶת נֶפֶשׁ
19 הַבְּהֵמִית הוּא (לֹא מִבְּחִינַת הַגִּילּוּיִים, שֶׁשָּׁם תֹּהוּ
20 קָדַם לְתִיקוּן, אֶלָּא) מִצַּד הָעַצְמוּת דַּוְקָא, הַיְינוּ,
21 לֹא רַק מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִתֹּהוּ, שֶׁשָּׁם תֹּהוּ
22 וְתִיקוּן שָׁוִים, אֶלָּא מֵהַבְּחִינָה שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר[70]
23 וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁנֶּפֶשׁ
24 הָאֱלֹקִית מוּשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, כְּמַאֲמַר[71] בְּמִי
25 נִמְלַךְ בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶן (וְיֵשׁ גִּירְסָא[72] בִּנְפְשׁוֹתֵיהֶן)
26 שֶׁל צַדִּיקִים, דְּעִנְיַן הַהַמְלָכָה הוּא בְּמַדְרֵיגָה
27 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן, וְכֵיוָן שֶׁנִּמְלַךְ בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶם
28 שֶׁל צַדִּיקִים, הֲרֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם לְמַעְלָה
29 גַּם מִבְּחִינַת הָרָצוֹן הַמּוּחְלָט, וְעַל יָדָם הִיא
30 הַחְלָטַת הָרָצוֹן[73]. דְּהִנֵּה, הָרָצוֹן הַמּוּחְלָט

ביאור בדרך אפשר

43 המקבלים (וכיון שבעולם התוהו האורות מרובים והכלים מועטים, היתה
44 ב"עולם התוהו" 'שבירת הכלים' וניצוצות מהאור האלקי של עולם התוהו
45 ירדו ונפלו למטה ביותר, בדברים הגשמיים), ועל כך מבואר כאן ששורש
46 הנפש האלקית הוא מעולם התיקון ושורש הנפש הבהמית הוא מעולם התוהו,
47 וְלָכֵן, הַכֹּחַ דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
48 לְבָרֵר אֶת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית הוּא
49 (לֹא מִבְּחִינַת הַגִּילּוּיִים האורות
50 האלוקיים המאירים בגלוי שהם הארה
51 והתפשטות מהעצמות, אבל לא העצם,
52 שֶׁשָּׁם ב'גילויים' המאירים לפי סדר
53 המדריגות תֹּהוּ קָדַם לְתִיקוּן,
54 אֶלָּא הכוח שישנו בנפש האלוקית
55 לברר את הנפש הבהמית נובע מכך
56 שלנפש האלוקית יש שורש) מִצַּד
57 הָעַצְמוּת דַּוְקָא, הַיְינוּ, לֹא רַק
58 מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִתֹּהוּ,
59 שֶׁשָּׁם תֹּהוּ וְתִיקוּן שָׁוִים ולא
60 ניכרת הקדימה והמעלה של תוהו על
61 תיקון, אֶלָּא מֵהַבְּחִינָה שֶׁבָּהּ
62 נֶאֱמַר[70] בנבואת מלאכי שאף על פי
63 שלכאורה אח עשיו ליעקב, בכל זאת
64 וָאוֹהַב אֶת יַעֲקֹב דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ
65 כְּפִי שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית מוּשְׁרֶשֶׁת
66 בְּהָעַצְמוּת, כְּמַאֲמַר[71] המדרש
67 בְּמִי נִמְלַךְ הקדוש ברוך הוא
68 והתייעץ, כביכול, האם לברוא את
69 העולם בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶן (וְיֵשׁ
70 גִּירְסָא[72] במקום אחר במדרש
71 בִּנְפְשׁוֹתֵיהֶן) שֶׁל צַדִּיקִים,
72 דְּעִנְיַן הַהַמְלָכָה כאשר הקדוש
73 ברוך הוא, כביכול, מתייעץ האם
74 לברוא את העולם הוּא בְּמַדְרֵיגָה
75 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן שבה יש רצון
76 לעולמות, וְכֵיוָן שֶׁנִּמְלַךְ
77 בִּנְשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים,
78 הֲרֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם
79 לְמַעְלָה גַּם אפילו מִבְּחִינַת
80 הָרָצוֹן הַמּוּחְלָט, שהוא ענין יותר
81 נעלה ויותר עמוק אפילו מהרצון
82 הנעלם, ובוודאי יותר מהרצון הגלוי
83 וְעַל יָדָם על ידי נשמות ישראל
84 הִיא הַחְלָטַת הָרָצוֹן[73].

68) ראה רמ"א או"ח ס"ו ס"א. 69) תו"א נח ט, א. ובכ"מ. 70) מלאכי א, ב. 71) רות רבה פ"ב, א (ג). 72) ב"ר פ"ח, ז.
73) ראה סה"מ תש"ג ע' 6 ואילך. ד"ה יבחר לנו את נחלתנו תשכ"ג פ"ח (תו"מ סה"מ תשרי ע' ז).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וכפי שמבואר בחסידות (במאמרי ראש השנה, לגבי הרצון העליון למלוך על העולם) שברצון העליון יש שלוש דרגות. רצון גלוי, רצון נעלם ורצון המוחלט בעצמותו. ורצון הגלוי ורצון הנעלם הם בגילוי בו עצמו, והחילוק ביניהם הוא שרצון הגלוי הוא בהתעוררות ששייכת לפועל, ורצון הנעלם הוא הסכם שאינו שייך לפועל. ואילו רצון המוחלט בעצמותו הוא נעלם גם לגבי עצמו. וכמו למשל הרצון לבית, שלכל אדם יש רצון לבית מצד עצם נפשו, גם כשאינו יודע מזה.

דְּהִנֵּה, הָרָצוֹן הַמּוּחְלָט שֶׁלְּמַעְלָה אֵינוֹ דּוֹמֶה לְהָרָצוֹן הַמּוּחְלָט שֶׁבָּאָדָם לְמַטָּה, וּכְמוֹ הָרָצוֹן לְבַיִת שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּטֶבַע תּוֹלַדְתּוֹ, דְּכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ בַּיִת אֵינוֹ אָדָם[74]**, דְּעִם הֱיוֹת לְכָךְ מִפְּנֵי שֶׁכֵּן הוּא לְמַעְלָה, שֶׁתִּפְאֶרֶת אָדָם לָשֶׁבֶת בָּיִת**[75]**, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[76]**, וְלָכֵן יֶשְׁנוֹ טֶבַע זֶה גַּם בַּנִּבְרָאִים, מִכָּל מָקוֹם, לְמַעְלָה כָּל הָעִנְיָנִים הֵם בִּבְחִירָה דַּוְקָא, וְכֵן הוּא גַּם בָּרָצוֹן הַמּוּחְלָט, וְהַחֲלָטַת הָרָצוֹן הִיא עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, לִהְיוֹתָם מוּשְׁרָשִׁים לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הָרָצוֹן — בִּבְחִינַת בַּעַל הָרָצוֹן. וּבִבְחִינָה זוֹ מַגַּעַת הָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לְפִי שֶׁמִּבְּחִינָה זוֹ נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה זוֹ, וּבִבְחִינָה זוֹ הִיא הַכָּוָנָה וְהָרָצוֹן עַל כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[77]**, דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה מָצִינוּ סְתִירוֹת בְּמַאֲמְרֵי חֲז״ל. דִּלְפָעָמִים אִיתָא**[78]** שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מוֹסִיפִין כֹּחַ אַד׳. וּגְבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[79]** וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אַד׳. וּלְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם, כְּשֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כִּבְיָכוֹל מַתִּישִׁין כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[80]** צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי**[81]**, הַיְינוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא צוּרְךָ גְּבוֹהַּ. וְלִפְעָמִים אִיתָא**[82]** וְכִי מָה אִיכְפַּת לֵיהּ לְהַקָּבָּ״ה כּוּ׳ לֹא נִיתְּנוּ הַמִּצְוֹות אֶלָּא כְּדֵי לְצָרֵף בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת. וּמְבוֹאָר בָּזֶה**[83]**, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל מָה אִיכְפַּת לֵיהּ כּוּ׳ קָאֵי עַל אָדוֹן יָחִיד שׁוֹרֶשׁ הַשָּׁרָשִׁים, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף

ביאור בדרך אפשר

הרצון׳ **מַגַּעַת הָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לְפִי שֶׁמִּבְּחִינָה** נעלית **זוֹ** של בעל הרצון, היינו עצמות האלוקות, כמבואר לעיל, **נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ** לנפש האלוקית **לַעֲבוֹדָה זוֹ, וּבִבְחִינָה** נעלית **זוֹ** של ׳בעל הרצון׳ שלמעלה אפילו מ׳רצון המוחלט׳ **הִיא** היינו שם מושרשת **הַכָּוָנָה** העליונה **וְהָרָצוֹן** האלוקי **עַל כְּלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה**[77]**, דְּהִנֵּה, בְּנוֹגֵעַ לִכְלָלוּת עִנְיַן הָעֲבוֹדָה** שבני ישראל עובדים את ה׳ **מָצִינוּ סְתִירוֹת בְּמַאֲמְרֵי חֲז״ל. דִּלְפָעָמִים אִיתָא**[78] מובא (במדרש) **שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מוֹסִיפִין כֹּחַ וּגְבוּרָה,** למעלה, כביכול **שֶׁנֶּאֱמַר**[79] בתורה **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אד׳. וּלְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם, כְּשֶׁאֵין** ישראל **עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, כִּבְיָכוֹל מַתִּישִׁין** מחלישים **כֹּחַ שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[80] בתורה **צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי**[81]**, הַיְינוּ, שֶׁהָעֲבוֹדָה הִיא צוּרְךָ גְּבוֹהַּ.** כביכול. **וְלִפְעָמִים אִיתָא**[82] מובא (במקום אחר במדרש) **וְכִי מָה אִיכְפַּת לֵיהּ לְהַקָּבָּ״ה כּוּ׳** האם השחיטה נעשית בצורה כזו שהיא כשרה או בצורה אחרת **לֹא נִיתְּנוּ הַמִּצְוֹות אֶלָּא כְּדֵי לְצָרֵף** לעדן ולזכך **בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת** ולפי זה עבודת ה׳ היא לטובת בני ישראל. **וּמְבוֹאָר** בחסידות **בָּזֶה**[83]**,** ביישוב סתירה זו **שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל מָה אִיכְפַּת לֵיהּ כּוּ׳ קָאֵי** מכוון **עַל** האלוקות במדריגה של **אָדוֹן יָחִיד שׁוֹרֶשׁ הַשָּׁרָשִׁים, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף**

מרצון המוחלט — **בִּבְחִינַת בַּעַל הָרָצוֹן. וּבִבְחִינָה זוֹ** של ׳בעל

---

74) יבמות סג, רע״א ובתוד״ה שאין שם. וראה סה״מ שבהערה הקודמת. 75) ישעי׳ מד, יג. 76) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא רפל״ו. ובכ״מ. 77) בהבא לקמן — ראה סה״מ עזר״ת שם ס״ע קצה ואילך. וראה גם ד״ה לא תהי׳ משכלה דש״פ משפטים שנה זו (ספר המאמרים תשי״ב ע׳ רטו ואילך). ד״ה צאינה וראינה תש״מ. 78) ילקוט שמעוני האזינו רמז תתקמה. 79) שלח יד, יז. 80) האזינו לב, יח. 81) איכ״ר פ״א, לג. 82) ב״ר רפמ״ד. תנחומא שמיני ח. 83) עבודת הקודש ח״ב (חלק העבודה) פ״ג. הובא בשל״ה שער הגדול כט, ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן, בדרגה שקודמת ונעלית לדרגה שבו עלה והתעורר הרצון העליון לעולמות ובנבראים ובדרגה זו נאמר **שֶׁלֹּא אִיכְּפַת לֵיהּ כְּלָל** ממעשיהם של הנבראים התחתונים שבדרגה זו אינם תופסים מקום, **וְרַק בִּבְחִינַת הָאֱלֹקוּת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת,** שהיא דרגה יותר נמוכה, שבאה בצמצומים ובסדר השתלשלות **נוֹגֵעַ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה. אָמְנָם,** על אף שאכן בבחינת עצמותו מעשי התחתונים לא תופסים מקום, מצד שני **מִזֶּה שֶׁאָמְרוּ לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ כו׳ (וְאַף עַל פִּי כֵן) נִיתְּנוּ הַמִּצְוֹות כְּדֵי לְצָרֵף בָּהֶם אֶת הַבְּרִיּוֹת, מוּבָן, שֶׁגַּם בִּבְחִינַת אָדוֹן יָחִיד שׁוֹרֶשׁ הַשָּׁרָשִׁים,** שהיא עצמות האלוקות **מַה שֶּׁלֹּא אִיכְּפַת לֵיהּ הוּא רַק עִנְיַן הָעֲבוֹדָה מִצַּד עַצְמָהּ** (שהיא **הָעֲבוֹדָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מִצַּד עַצְמָהּ**), **אֲבָל צֵירוּף הַבְּרִיּוֹת** וזיכוך **הַבְּרִיּוֹת שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** (שהוא ענין **בֵּירוּר** ותיקון **נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית**) **הֲרֵי זֶה נוֹגֵעַ לְמַעְלָה, וְטַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁכֵּן הָיָה הָרָצוֹן הַטָּהוֹר וְהַחֵפֶץ הַקָּדוֹשׁ**[83] כלשון ספרי הקבלה **לִהְיוֹת צֵירוּף הַבְּרִיּוֹת דַּוְקָא. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן צֵירוּף** וזיכוך **הַבְּרִיּוֹת, מַגַּעַת** ו׳נוגעת׳ **בִּבְחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁקּוֹדֶם עֲלוֹת הָרָצוֹן, בַּעַל הָרָצוֹן** כמבואר לעיל באריכות.

ח) **וְעַל** פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן דְּהַשְּׁלֹשָׁה כְּתָרִים, שֶׁנּוֹסָף עַל שְׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, שֶׁהֵם שְׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁכְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וּכְנֶגֶד נִשְׁמַע, יֶשְׁנוֹ גַּם כֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שֶׁנָּטַל הַמֶּלֶךְ וְנָתַן בְּרֹאשׁוֹ, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן דַּוְקָא, שֶׁשָּׁם מַגַּעַת עֲבוֹדַת הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהִיא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת שֶׁשָּׁם מוּשְׁרָשִׁים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ז). וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם כֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שַׁיָּךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וְאַף[84] שֶׁבַּמִּדְרָשׁ אָמְרוּ הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִין כו׳, דְּקָאֵי עַל הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי זֶה גּוּפָא תָּלוּי בְּיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַז״ל[85] אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַעְלָה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר[86] בְּרָן יַחַד

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ב). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן דַּוְקָא, שֶׁשָּׁם במדריגת בעל הרצון שהיא עצמות האלוקות **מַגַּעַת עֲבוֹדַת הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ דְּבֵירוּר נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁהִיא בְּכֹחַ הָעַצְמוּת שֶׁשָּׁם מוּשְׁרָשִׁים נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף ז). וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁגַּם כֶּתֶר הַשְּׁלִישִׁי שַׁיָּךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל,** שניתנו לבני ישראל, **כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה** נפעל **עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע. וְאַף**[84] **שֶׁבַּמִּדְרָשׁ אָמְרוּ הָעֶלְיוֹנִים מַכְתִּירִין כו׳, דְּקָאֵי** שמכוון **עַל הַמַּלְאָכִים** שהם אלו הפועלים את ענין הכתר למעלה (כדברי המדרש, בהמשך למשל האמור: ״משל לבני מדינה שעשו ג׳ עטרות למלך, מה עשה המלך נתן בראשו אחת ושתים בראשם של בניו, כך בכל יום ויום העליונים מכתירין להקדוש ברוך הוא ג׳ קדושות, מה הקדוש ברוך הוא עושה, נותן בראשו אחת ושתים בראשם של ישראל, הדא הוא דכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים״), ואיך הדברים מתאימים לאמור כאן שהכתר של הקדוש ברוך הוא נפעל על ידי בני ישראל, והמענה הוא, **הֲרֵי זֶה גּוּפָא** עצמו שהמלאכים מכתירים **תָּלוּי בְּיִשְׂרָאֵל דַּוְקָא, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[85] בגמרא **אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אוֹמְרִים שִׁירָה לְמַעְלָה עַד שֶׁיֹּאמְרוּ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר**[86] באיוב **בְּרָן** כאשר מרננים **יַחַד כּוֹכְבֵי בֹקֶר** (וכוכבים

---

84) ראה סה״מ עזר״ת שם ע׳ קצד. 85) חולין צא, סע״ב. 86) איוב לח, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כוֹכְבֵי בֹּקֶר (יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלִים לְכוֹכָבִים[87]) וַהֲדַר
וַיָּרִיעוּ כָּל בְּנֵי אֱלֹקִים, וְכֵן אוֹמְרִים[88] כֶּתֶר יִתְּנוּ
לְךָ מַלְאָכִים הֲמוֹנֵי מַעְלָה וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מַטָּה, הַיְינוּ,
מַטָּה, הַיְינוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם מַכְתִּירִים, אֲבָל הָעִיקָּר הֵן
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְיוּבַן עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל
(סָעִיף ז) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין נְשָׁמוֹת לְמַלְאָכִים,
שֶׁמַּלְאָכִים שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר, וְהֵם בִּבְחִינַת
מְציאוּת, מַה שֶׁאֵין כֵּן נְשָׁמוֹת, מְציאוּתָן הִיא
הַדְּבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת. אֲבָל לְאִידָךְ, הֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת
בִּירִידָתָן לְמַטָּה הַדְּבֵיקוּת שֶׁלָּהֶן בֶּאֱלֹקוּת הִיא
בִּבְחִינַת דְּבֵיקוּת נֶעֱלֶמֶת, מַה שֶׁאֵין כֵּן הַמַּלְאָכִים
שֶׁעוֹמְדִים לְמַעְלָה בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל עַד שֶׁיָּכוֹל
לוֹמַר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי. וְלָכֵן, הָעִנְיָן דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע כְּפִי
שֶׁהוּא אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה, כְּמַאֲמַר רַז״ל[2] בְּשָׁעָה
שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע יָצְתָה בַּת קוֹל
וְאָמְרָה מִי גִּילָה לְבָנַי רָז זֶה שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ כו׳, הַיְינוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה נִתְגַּלָּה אֵצֶל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים, אֲבָל זֶהוּ רַק
בְּאוֹפֶן שֶׁהַמַּלְאָכִים מְגַלִּים אֶת הָעִנְיָן שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֵצֶל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּהָעֲצָמוּת.
אָמְנָם, כֶּתֶר זֶה שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה
לְנִשְׁמַע, שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, נָטַל
הַקָּבָּ״ה לְעַצְמוֹ (שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּבָעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ
אִמּוֹ, זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל), כִּי, שַׁיָּכוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל
הִיא מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּהָעֲצָמוּת, בַּעַל הָרָצוֹן, שֶׁבָּהֶם
נִמְלַךְ כו׳ וְעַל יָדָם הָיְתָה הַחְלָטַת הָרָצוֹן (כַּנִּזְכָּר
לְעֵיל סָעִיף ז), וּבְהִיוֹתָם בְּשָׁרְשָׁם בְּהָעֲצָמוּת
אֵינָם בִּבְחִינַת מְציאוּת כְּלָל, שֶׁהֲרֵי[89] הָעִנְיָן דִּבְמִי
נִמְלַךְ כו׳ הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל הַעֲלָאַת מַיִּין נוּקְבִין מִינֵיהּ וּבֵיהּ[90], שֶׁעָלָה לְפָנָיו

ביאור בדרך אפשר

הם יִשְׂרָאֵל הַמְּשׁוּלִים לְכוֹכָבִים[87]) וַהֲדַר ואחר כך וַיָּרִיעוּ כָּל
בְּנֵי אֱלֹקִים הם המלאכים, וְכֵן אוֹמְרִים[88] בקדושת כתר כֶּתֶר יִתְּנוּ
לְךָ מַלְאָכִים הֲמוֹנֵי מַעְלָה וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מַטָּה, הַיְינוּ,
שֶׁשְּׁנֵיהֶם גם המלאכים וגם בני ישראל מַכְתִּירִים, אֲבָל הָעִיקָּר
בהכתרת הקדוש ברוך הוא הֵן
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כפי שממשיך
ומבאר עוד.
וְיוּבַן עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר
לְעֵיל (סָעִיף ז) הַהֶפְרֵשׁ בֵּין
נְשָׁמוֹת לְמַלְאָכִים, שֶׁמַּלְאָכִים
שָׁרְשָׁם מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר
העליון, וְהֵם בִּבְחִינַת מְציאוּת
בפני עצמם, מַה שֶׁאֵין כֵּן
נְשָׁמוֹת, מְציאוּתָן וכל מהותן
הִיא הַדְּבֵיקוּת בֶּאֱלֹקוּת. אֲבָל
לְאִידָךְ מצד שני, הֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת
בִּירִידָתָן לְמַטָּה להתלבש בגוף
ובנפש הבהמית הַדְּבֵיקוּת שֶׁלָּהֶן
בֶּאֱלֹקוּת הִיא בִּבְחִינַת דְּבֵיקוּת
נֶעֱלֶמֶת ולא ניכרת ונרגשת, מַה
שֶׁאֵין כֵּן הַמַּלְאָכִים שֶׁעוֹמְדִים
לְמַעְלָה בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל עַד
שֶׁיָּכוֹל המלאך, כשהוא מדבר על
הקדוש ברוך הוא לוֹמַר בִּי
נִשְׁבַּעְתִּי. וְלָכֵן, הָעִנְיָן
דְּהַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע כְּפִי
שֶׁהוּא אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמַטָּה, כאשר הדביקות של הנשמות
באלוקות נעלמת קָשׁוּר עִם
הַמַּלְאָכִים, כְּמַאֲמַר רַז״ל[2]
בגמרא בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ
יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע יָצְתָה
בַּת קוֹל וְאָמְרָה מִי גִּילָה לְבָנַי
רָז סוד זֶה שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת
מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ כו׳ (כהמשך דברי
הגמרא: ״דכתיב ברכו ה׳ מלאכיו
גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול
דברו, ברישא עושי, בתחילה נאמר
שהמלאכים הם ״עושי דברו״ של
הקדוש ברוך הוא, והדר לשמוע, ורק
אחר כך ״לשמוע בקול דברו״, הרי

ביאור בדרך אפשר

שהמלאכים מקדימים נעשה לנשמע). הַיְינוּ, שֶׁעִנְיָן זֶה של הקדמת נעשה
לנשמע נִתְגַּלָּה אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים, אֲבָל זֶהוּ
רַק בְּאוֹפֶן שֶׁהַמַּלְאָכִים מְגַלִּים אֶת הָעִנְיָן שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֵצֶל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּעֶצֶם, מִצַּד שָׁרְשָׁם של בני ישראל בְּהָעֲצָמוּת
ונמצא שעיקר הענין נמצא ושייך אצל
בני ישראל.
אָמְנָם, כֶּתֶר זֶה שֶׁבָּא עַל יְדֵי
הַקְדָּמַת נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע,
שֶׁהוּא הַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן,
אף שנעשה ונפעל על ידי בני ישראל
נָטַל הַקָּבָּ״ה לְעַצְמוֹ (שֶׁזֶּהוּ
עִנְיָן דְּבָעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ
אִמּוֹ, זוֹ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל) היינו
שבני ישראל הם הפועלים כתר זה
לקדוש ברוך הוא, כמבואר לעיל),
כִּי, שַׁיָּכוּתוֹ של כתר זה
לְיִשְׂרָאֵל הִיא מִצַּד שָׁרְשָׁם
בְּהָעֲצָמוּת, בַּעַל הָרָצוֹן,
שֶׁבָּהֶם נִמְלַךְ כו׳ וְעַל יָדָם
הָיְתָה הַחְלָטַת הָרָצוֹן העליון
לברוא עולמות (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל
סָעִיף ז), וּבְהִיוֹתָם בְּשָׁרְשָׁם
בְּהָעֲצָמוּת קודם שנתהוו כמציאות
של נשמות אֵינָם בִּבְחִינַת
מְציאוּת כְּלָל, שֶׁהֲרֵי[89] הָעִנְיָן
דִּבְמִי נִמְלַךְ כו׳ הוּא בְּאוֹפֶן
שֶׁל הַעֲלָאַת מַיִּין־נוּקְבִין
מִינֵיהּ וּבֵיהּ[90], כמבואר בתורת
הסוד, ״מיין דכורין״, מים זכריים,
שבאים מצד הזכר המשפיע באים
מלמעלה (מצד האלוקות) למטה
(לנבראים). ואילו ״מים נוקבין״, מים
נקביים, שבאים מצד הנקבה המקבלת
באים מלמטה (מצד הנבראים) למעלה
(להתעלות ולהתקרב לאלוקות).
ובבחינת ״במי נמלך״, כאשר הקדוש
ברוך הוא נמלך על הבריאה, קודם
שהיתה מציאות של נבראים, העלאת

87) פרש״י חולין שם. 88) תפלת כתר במוסף לשבת ויום טוב. 89) ראה סה״מ עזר״ת שם ע׳ רג. 90) ראה עץ חיים שער כח (שער העיבורים) פ״ב. שער לט (שער מ״ן ומ״ד) דרוש ב. ועוד. וראה סה״מ שבהערה 73.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ה׳מין נוקבין׳ היתה ׳מיניה וביה׳, היינו בו עצמו, קודם שהיתה מציאות כזו **שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים שֶׁיְּקַיְּימוּ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַטָּה כוּ׳, וְהַיְינוּ, שֶׁמְּצִיאוּתָם שָׁם** בעצמות האלוקות, במדריגת ׳נמלך׳ **אֵינָהּ אֶלָּא מְצִיאוּת הָעַצְמוּת, שֶׁזֶּהוּ** הטעם הפנימי על כך **שֶׁכֶּתֶר זֶה נָטַל לְעַצְמוֹ** (בשונה מהכתרים שנתן בראש בניו), **הַיְינוּ, שֶׁשַּׁיָּיךְ** כתר זה **לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** כלומר, אכן גם כתר זה שייך לבני ישראל ונתינתו בראש המלך, עצמות האלוקות, היא לבני ישראל כפי שהם בעצמותו.

וְזֶהוּ גַּם בְּיאוּר הַשַּׁיָּיכוּת דִּשְׁלֹשֶׁת הַכְּתָרִים הָעֲמוּדִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד, תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁתּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים הֵם כְּנֶגֶד שְׁנֵי הַכְּתָרִים שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, וַעֲבוֹדָה הִיא כְּנֶגֶד הַכֶּתֶר שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁתּוֹרָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהֵם תּוֹרָה וּמִצְוֹות (כִּי גְּמִילוּת חֲסָדִים, צְדָקָה, הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות[91]), הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּנֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר[92], שֶׁמִּצְוֹות הֵם הַכֵּלִים לְאוֹר הַתּוֹרָה[93], וְזֶהוּ מַה שֶׁנָּתַן בְּרֹאשׁ בָּנָיו, שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּפִי שֶׁהֵם בְּמִצִּיאוּתָן. אֲבָל עֲבוֹדָה, תְּפִלָּה, עִנְיָנָהּ הַעֲלָאָה, שֶׁזֶּהוּ הַכְּלָיוֹן וְהַבִּיטּוּל לְבַעַל הָרָצוֹן, וְזֶהוּ מַה שֶׁנָּטַל לְעַצְמוֹ, הַיְינוּ, כְּפִי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכְלָיוֹן וְהִתְכַּלְּלוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְעַל זֶה אָמְרוּ עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, שֶׁעֲמִידַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁנִּשְׁלְמָה הַכַּוָּנָה וְנִמְשַׁךְ גִּילוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם[94], שֶׁעִנְיָן זֶה נִפְעַל בְּמַתַּן תּוֹרָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. כִּי, עִם הֱיוֹת שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ בְּכֹחַ גַּם לִפְנֵי זֶה, וּלְמַעְלָה אֵין כֹּחַ חָסֵר פּוֹעֵל[95], מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, דִּירָה דַּוְקָא, וּבַתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא, וּלְמַטָּה הַכֹּחַ חָסֵר פּוֹעֵל, לָכֵן, עִיקַּר קִיּוּם הָעוֹלָם (שְׁלִימוּת הַכַּוָּנָה) נִתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וּכְלָלוּת עִנְיָן הַכְּתָרִים שַׁיָּיךְ לְמַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, דְּהִנֵּה, עִם הֱיוֹת שֶׁהַכְּתָרִים

ביאור בדרך אפשר

הַיְינוּ, כְּפִי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכְלָיוֹן וְהִתְכַּלְּלוּת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כמבואר לעיל כשכתר זה נפעל על ידי בני ישראל ובעצם שייך להם אלא שניתן להן כפי שהם כלולים בעצמות האלוקות. **וְעַל זֶה אָמְרוּ עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, שֶׁעֲמִידַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁנִּשְׁלְמָה הַכַּוָּנָה** העליונה של הבריאה **וְנִמְשַׁךְ גִּילוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם[94], שֶׁעִנְיָן זֶה** שמשלים את תכלית הבריאה **נִפְעַל בְּמַתַּן תּוֹרָה עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת. כִּי, עִם הֱיוֹת שֶׁעִנְיָן זֶה** של גילוי אלוקות בעולם **יֶשְׁנוֹ בְּכֹחַ גַּם לִפְנֵי זֶה, וּלְמַעְלָה אֵין כֹּחַ חָסֵר פּוֹעֵל[95]**, וגם בשלב ה׳כוח׳ הכל קיים כבר בשלימות **מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים,** והרצון הוא שתהיה **דִּירָה דַּוְקָא** שהאלוקות תשכון ותתגלה בגלוי, **וּבַתַּחְתּוֹנִים דַּוְקָא, וּלְמַטָּה הַכֹּחַ חָסֵר פּוֹעֵל, לָכֵן, עִיקַּר קִיּוּם הָעוֹלָם** (ומילוי שְׁלִימוּת **הַכַּוָּנָה** של הבריאה, שיהיה גילוי אלוקות בעולם) **נִתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** בפועל, שעל ידי זה האלוקות נמשכת בעולם בגילוי.

וּכְלָלוּת עִנְיָן הַכְּתָרִים שעל פי המבואר לעיל נפעל על ידי נשמות ישראל, מכל מקום **שַׁיָּיךְ לְמַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, דְּהִנֵּה, עִם הֱיוֹת**

---

91) ראה תניא פל״ז. תו״א וישב כט, ג. ובכ״מ. 92) משלי ו, כג. 93) חסר קצת (המו״ל). 94) ראה סה״מ עזר״ת שם ע׳ רכה.
95) ראה פרדס שער יא (שער הצחצחות) פ״ג. הובא ונתבאר בסהמ״צ להצ״צ מצות האמנת אלקות פי״א. המשך תרס״ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁהַכְּתָרִים נַעֲשִׂים עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּהָעֲצָמוּת, שֶׁשָּׁם הֵם לְמַעְלָה גַּם אפילו **מִתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל**[96] במדרש **מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, גַּם לַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל**[97] במאמרים דיבור המתחיל ׳חמשה קנינים׳ של שבת פרשת במדבר וליל א׳ דחג השבועות של שנה זו, תשי״ב, **בְּפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָה**[98] **חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים כּוּ׳ תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד כּוּ׳ יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת קִנְיָן אֶחָד** של הקדוש ברוך הוא **עַל יְדֵי זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת קִנְיָן אֶחָד,** ולפי זה, בני ישראל הם הפועלים עילוי בתורה (כמבואר באריכות בשני המאמרים הנזכרים) **מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה** שלימות הכוונה של הבריאה **נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, כִּי, גַּם יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה צְרִיכִים לְתוֹרָה דַּוְקָא. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לִנְשָׁמָה וְגוּף, שֶׁעֵם הֱיוֹת שׁוֹרֶשׁ הַגּוּף מֵהַנְּשָׁמָה** גבוה יותר **לְמַעְלָה מִכָּל מָקוֹם, גִּילוּי מַעֲלַת הַגּוּף הִיא עַל יְדֵי הַנְּשָׁמָה דַּוְקָא.**[99] **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים, שֶׁעֵם הֱיוֹת שׁוֹרֶשׁ הַכֵּלִים לְמַעְלָה מֵהָאוֹרוֹת, מִכָּל מָקוֹם, גִּילוּי מַעֲלַת הַכֵּלִים הִיא עַל יְדֵי הָאוֹרוֹת הַכֵּלִים לְמַעְלָה מֵהָאוֹרוֹת, מִכָּל מָקוֹם, הִתְגַּלּוּת מַעֲלַת הַכֵּלִים הִיא עַל יְדֵי הָאוֹרוֹת**[100] כמבואר בהרחבה במאמר משנת תשי״א שענינו של האור הוא גילוי והארה והתפשטות מהמאור, מקור האור, וכיון שענינו ומהותו של האור הוא גילוי, הרי בכל ענין שהאור נמשך אליו, האור מרגיש מעלתו של הדבר, ולכן האור מרגיש את מעלת הכלי (שענינו העלם, כי שורשו של ההעלם הוא מבחינת היכולת האלוקית לא להאיר, שיש בה תוקף יותר מהיכולת להאיר), והאור מרגיש ומגלה את המעלות של הכלי, כי ענינו של האור הוא גילוי. **וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה, שֶׁעֵם הֱיוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִתּוֹרָה,** כמבואר לעיל, **מִכָּל מָקוֹם, הִתְגַּלּוּת מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא. וְזוֹהִי שַׁיָּיכוּת הַכְּתָרִים לְמַתַּן תּוֹרָה, דְּעֵם הֱיוֹת הַכְּתָרִים** נפעלים ונמשכים **עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא.**

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשִׂים עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִצַּד שָׁרְשָׁם בְּהָעֲצָמוּת, שֶׁשָּׁם הֵם לְמַעְלָה גַּם מִתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז״ל מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר, גַּם לַתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ הַמִּשְׁנָה חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים כּוּ׳ תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד כּוּ׳ יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת קִנְיָן אֶחָד עַל יְדֵי זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בִּבְחִינַת קִנְיָן אֶחָד, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא, כִּי, גַּם יִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה צְרִיכִים לְתוֹרָה דַּוְקָא. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּנוֹגֵעַ לִנְשָׁמָה וְגוּף, שֶׁעֵם הֱיוֹת שׁוֹרֶשׁ הַגּוּף לְמַעְלָה מֵהַנְּשָׁמָה, מִכָּל מָקוֹם, גִּילוּי מַעֲלַת הַגּוּף הִיא עַל יְדֵי הַנְּשָׁמָה דַּוְקָא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּאוֹרוֹת וְכֵלִים, שֶׁעֵם הֱיוֹת שׁוֹרֶשׁ הַכֵּלִים לְמַעְלָה מֵהָאוֹרוֹת, מִכָּל מָקוֹם, גִּילוּי מַעֲלַת הַכֵּלִים הִיא עַל יְדֵי הָאוֹרוֹת וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה, שֶׁעֵם הֱיוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִתּוֹרָה, מִכָּל מָקוֹם, הִתְגַּלּוּת מַעֲלַת הַנְּשָׁמָה הִיא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דַּוְקָא. וְזוֹהִי שַׁיָּיכוּת הַכְּתָרִים לְמַתַּן תּוֹרָה, דְּעֵם הֱיוֹת הַכְּתָרִים עַל יְדֵי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי זֶה מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי מַתַּן תּוֹרָה דַּוְקָא.

ע׳ ה [ז] ואילך. ע׳ קלט [קפד] ואילך. ועוד. 96) ב״ר פ״א, ד. 97) במאמרים הקודמים — ד״ה חמשה קנינים דש״פ במדבר. ד״ה הנ״ל דליל א׳ דחג השבועות. 98) אבות ו, י. 99) ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 409 הערה 70־71. ד״ה קומי אורי תשל״ג פ״ז (תו״מ סה״מ אלול ע׳ ער). 100) ראה ד״ה אתם נצבים דש״פ נצבים תשי״א (ספר המאמרים תשי״א ע׳ קלד). וש״נ.

המשך ביאור למס׳ גיטין ליום חמישי עמ׳ ב

צריך להיות כשר בין לרבנן ובין לרבי יהודה, כיון שהגט יוצא מתחת ידי שניהם.

הגמרא מביאה ראיה, ששני שליחים שהביאו גט, אינם צריכים לומר בפני נכתב ובפני נחתם: **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה חָלַשׁ** – חלה, **עוּל לְגַבֵּיהּ** – נכנסו אצלו **רַב יְהוּדָה וְרַבָּה לְשִׁיּוּלֵי בֵּיהּ** – לשאול בשלומו, **בָּעוּ מִינֵּיהּ, שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם הָאֵם צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם אוֹ** שמא **אֵין הֵם צְרִיכִין** לומר זאת. **אָמַר לָהֶם** – השיב להם רבה בר בר חנה, **אֵין הֵם צְרִיכִין** לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם שהרי **מָה יְהֵא הַדִּין אִילּוּ יֹאמְרוּ שְׁלִיחִים אֵלּוּ בְּפָנֵינוּ גֵּירְשָׁהּ** – אנו עדים שנתן לה בעלה גט, **מִי – הָאֵם לֹא מְהֵימְנֵי** – לא יהיו נאמנים בכך, והרי בודאי יהיו נאמנים. אם כן אף כשהם מביאים את הגט ודאי נאמין להם אף אם אין הם אומרים בפנינו נכתב ובפנינו נחתם.

אַדְּהָכִי – בינתים **אָתָא** – בא **הַהוּא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת נשא, י"ב סיון, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם וְגוֹ'[1]. וּמְדַיֵּק רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], יֵשׁ לְהָבִין לָמָּה נֶאֱמַר בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם". וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר בָּזֶה[3], שֶׁהָעִנְיָן דְּ"נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ" הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת בְּחִינַת הָרֹאשׁ לִבְחִינַת הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל) וְ'כֶּתֶר'. וְעִקַּר הַעֲלָאָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יֵשׁ מַעֲלָה בַּתּוֹרָה גַּם לְגַבֵּי מִצְוֹת, שֶׁהַמִּצְוֹת (שֶׁגַּם הֵן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן) הֵן בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מֵאִיר הַגִּילוּי בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי מַמָּשׁ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי מַמָּשׁ, וְשָׁרְשָׁהּ גַּם־כֵּן מִפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר כוּ'. וְלָכֵן גַּבֵּי בְּנֵי קְהָת שֶׁהָיוּ טוֹעֲנִין אֶת הָאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת, נֶאֱמַר "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ". אַךְ גַּם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, כֵּיוָן שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַיְרִיעוֹת, בְּחִינַת הַמַּקִּיף, דּוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת, לָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ", שֶׁזֶּהוּ הַהַעֲלָאָה לִבְחִינַת כֶּתֶר, וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם", לְפִי שֶׁאֶצְלָם חֲרֵי זֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲדַיִן, וְאֵלּוּ עִקַּר עִנְיָן נְשִׂיאַת רֹאשׁ נֶאֱמַר בִּבְנֵי קְהָת שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַלּוּחוֹת, שֶׁמֵּאִיר בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת. וְעוֹד זֹאת,

ביאור בדרך אפשר

בתחילת פרשת השבוע נאמר:

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם וְגוֹ'[1]. **וּמְדַיֵּק** ושואל **רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[2], ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה בחומשים ויקרא־במדבר דברים (ושיר השירים) **יֵשׁ לְהָבִין לָמָּה נֶאֱמַר בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם"** ביטוי שמשמעותו שהם פחות חשובים וטפלים לגבי שאר משפחות הלויים שעליהם מדובר בפסוקים אלה?

וּנְקוּדַת הַבֵּאוּר של רבינו הזקן **בָּזֶה**[3] ב'לקוטי תורה' שם, **שֶׁהָעִנְיָן דְּ"נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ"** לפי משמעותו הפנימית **הוּא לְהַעֲלוֹת** לנשא ולרומם **אֶת בְּחִינַת הָרֹאשׁ** שעניינו שכל **לִבְחִינַת הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל)** כפי שרואים גם בכוחות הנפש של האדם, המקבילים לספירות ולבחינות העליונות באלוקות שבדרך כלל השכל נוטה אחר הרצון) **וְ'כֶּתֶר'** בחינת 'כתר עליון' שעניינו הרצון העליון שלמעלה מבחינת 'ראש' ו'חכמה' שעניינה שכל. **וְעִקַּר הַעֲלָאָה זוֹ** של השכל אל הרצון **הִיא עַל־יְדֵי עֵסֶק** לימוד **הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא** התורה **בְּחִינַת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן** שהרי בהלכות התורה הקדוש־ברוך־הוא גילה את רצונו.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יֵשׁ מַעֲלָה בַּתּוֹרָה שהיא הרצון העליון **גַּם לְגַבֵּי מִצְוֹת, שֶׁהַמִּצְוֹת (שֶׁגַּם הֵן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן** ואם כן לכאורה התורה והמצוות שווים בחשיבותם ומעלתם, אלא שהמצוות) **הֵן בִּבְחִינַת מַקִּיף בִּלְבַד, וְאֵינוֹ מֵאִיר הַגִּילוּי בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי מַמָּשׁ, אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי מַמָּשׁ,** כמבואר בקבלה וחסידות שהמשכת וגילוי האור האלוקי בעולמות ובנבראים באה בשני אופנים: המשכה 'פנימית', הנרגשת ונקלטת בהם בפנימיות ומתאחדת איתם, והמשכה בדרך 'מקיף' שמאירה ומתגלה באופן של רוממות והבדלה, ועל כך מבואר כאן שהיתרון בהמשכה על ידי לימוד התורה הוא שהיא המשכה פנימית ואילו ההמשכה שעל ידי קיום מצוות היא באופן 'מקיף' שאינו נמשך וחודר בעולמות ובנבראים בפנימיות, **וְשָׁרְשָׁהּ גַּם־כֵּן מִפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר כוּ'** והעובדה שמדובר באור פנימי היא בגלל שהוא אור ממדריגה נמוכה יותר אלא גם אור זה נמשך ממקור גבוה מאוד, פנימיות הכתר, וכיוון שהוא נמשך מהפנימיות, לכן הוא אור פנימי. **וְלָכֵן גַּבֵּי בְּנֵי קְהָת שֶׁהָיוּ טוֹעֲנִין אֶת הָאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת,** עניין התורה, **נֶאֱמַר "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ"** כי עבודה זו של נשיאת ראש (העלאת המוחין אל הרצון) שייכת בעיקר ללימוד התורה שהוא עניינם של בני קהת. **אַךְ** מכל־מקום **גַּם בְּנֵי גֵרְשׁוֹן, כֵּיוָן שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַיְרִיעוֹת** של המשכן, שגם הם **בְּחִינַת הַמַּקִּיף, דּוּגְמַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי הַמִּצְוֹת** כמבואר לעיל, **לָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם** בבני גרשון **"נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ", שֶׁזֶּהוּ הַהַעֲלָאָה לִבְחִינַת כֶּתֶר, וּמִכָּל־מָקוֹם נֶאֱמַר "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם"** ומשמע שעיקר 'נשיאת ראש' הוא של בני קהת ואילו הנשיאת ראש של בני גרשון היא כתוספת וטפל לבני קהת, ("גם הם"), **לְפִי שֶׁאֶצְלָם** אצל בני גרשון, **חֲרֵי זֶה** ה'נשיאת ראש' (הנפעלת על ידי קיום המצוות) **בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲדַיִן, וְאֵלּוּ עִקַּר עִנְיָן נְשִׂיאַת רֹאשׁ נֶאֱמַר בִּבְנֵי קְהָת שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַלּוּחוֹת,** עניין התורה **שֶׁמֵּאִיר בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת** כמבואר לעיל. **וְעוֹד זֹאת,** עניין נוסף שבו יש לבני קהת יתרון על בני גרשון ולכן נאמר

1) פרשתנו ד, כב. 2) ריש פרשתנו (כ, א). 3) שם כא, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בבני גרשון 'גם הם', הוא **שֶׁבְּנֵי גֵרְשׁוֹן מַעֲלִים** מזככים ומרוממים **אֶת הַמִּדּוֹת** העליונות **לִבְחִינַת מִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** ב'סדר השתלשלות' של האורות והספירות העליונות, המוחין, השכל (חכמה בינה ודעת) הם מעל למידות (חסד, גבורה, תפארת וכן הלאה), אבל למידות יש שורש ומקור בדרגות עליונות יותר, שלמעלה מהשכל (ושורש המידות במדריגה שלמעלה מהשכל הוא **בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת** שבע המידות הנקראות 'תחתונות' כי הן בדרגה נמוכה ביחס לשלוש הספירות של המוחין, כפי ששבע המידות **דַּ'אֲרִיךְ אַנְפִּין'** פנים ארוכות, והיא בחינה במדריגת ה'כתר' שלמעלה מהשכל והחכמה, כשם שכתר בגשמיות הוא מעל הראש), **אֲבָל בְּנֵי קְהָת מַעֲלִים אֶת בְּחִינַת הַחָכְמָה** שהיא עניינם ומדריגתם (כמבואר לעיל שהדבר נרמז בשייכות של בני קהת לארון וללוחות) **לִבְחִינַת הַחָכְמָה שֶׁבַּכֶּתֶר** (שלמעלה מהמידות כפי שהן בכתר). **אֲבָל עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי** שהיא כאמור עבודת המידות **הִיא בִּבְחִינַת יִרְאָה** עבודת ה' מתוך יראה **הַנִּמְשֶׁכֶת מִן הָרֹאשׁ וְהַמּוֹחִין** והיא למטה מהראש והמוחין עצמם, **לָכֵן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם 'נְשִׂיאַת רֹאשׁ'** שהרי זו עבודת המידות ולא עבודת הראש.

וּמוֹסִיף רבנו הזקן **לְבָאֵר**[4] בהמשך המאמר ב'לקוטי תורה', **שֶׁהָעִנְיָן דְּ'נְשִׂיאַת רֹאשׁ'** שהוא, כאמור, העלאת הראש והמוחין לבחינה שלמעלה מהשכל, **מוֹרֶה עַל הָעֲבוֹדָה** עבודת ה' **בִּבְחִינַת הִלּוּךְ** הליכה ועלייה ממדריגה למדריגה **בְּלִי גְּבוּל (וְהוּא עִנְיָן הָעֲבוֹדָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ"**[5] כנאמר בקריאת שמע "ואהבת את ה' אלוקיך... בכל מאודך", ו"מאוד" משמעותו בלי גבול), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6] בנבואת זכריה בדבר ה' ליהושע הכהן הגדול **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים, דְּפֵירוּשׁ "מַהְלְכִים"** הליכה בלשון רבים **הוּא שְׁנֵי מִינֵי הִילּוּךְ** שני סוגים

ביאור בדרך אפשר

של הליכה, **הָאֶחָד** הליכה והתעלות **עַל־יְדֵי 'רְעוּתָא דְּלִבָּא'** רצון הלב, התעוררות של האדם **מִלְּמַטָּה** מצד האדם **לְמַעְלָה** להתקרב לאלוקות, **וְזֶהוּ עִנְיַן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן** העובדים את ה' בעיקר בעבודת הלב. **וְהַשֵּׁנִי** הליכה והתעלות **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת** הפועלים התגלות והארת אור אלוקי להאיר על האדם **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[7], **וְזֶהוּ** עבודה זו של המשכת אלוקות על ידי תורה ומצוות היא **עַל־יְדֵי בְּנֵי קְהָת, וְלָכֵן נֶאֱמַר בִּשְׁנֵיהֶם** הן בבני קהת והן בבני גרשון **'נְשִׂיאַת רֹאשׁ'** כי למעשה בשני האופנים (הן בעבודה בדרך מלמטה למעלה והן בעבודה בדרך מלמעלה למטה) יש נשיאת ראש (שעיקר ה'נשיאת ראש' היא על ידי בני קהת ולכן נאמר בבני גרשון 'גם הם', כמבואר לעיל).

וּבְחִינַת "מַהְלְכִים" שני אופני ההליכה האמורים לעיל **צָרִיךְ לִהְיוֹת "בֵּין הָעוֹמְדִים"**, והוא רמז על **בְּחִינַת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" (שֶׁעֲבוֹדָתָם הָיְתָה מַשָּׂא הַקְּרָשִׁים** של המשכן **שֶׁנַּעֲשׂוּ מֵ"עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים"**[8], **וְהוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּ"בְכָל נַפְשְׁךָ" שֶׁהִיא בִּבְחִינַת עֲמִידָה**[5] כיוון שעמידה מסמלת ביטול של המציאות האישית), **וְלָכֵן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם** בבני מררי **'נְשִׂיאַת רֹאשׁ'** שהיא עניין שמגדיל את המציאות.

ב) אַךְ באמור לעיל שבבני קהת ובבני גרשון היתה נשיאת ראש ואילו בבני מררי לא הייתה נשיאת ראש **צָרִיךְ לְהָבִין**[9], **הֲרֵי יָדוּעַ**[10] בתורת החסידות **שֶׁכָּל עִנְיַן נְסִיעַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו בַּמִּדְבָּר** (והכוונה למסע כולו **הָחֵל מִיצִיאַת מִצְרַיִם** שבה התחילו מסעי בני ישראל במדבר **עַד בּוֹאָם אֶל יַרְדֵּן יְרִחוֹ, שֶׁאָז נִכְנְסוּ לְאֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה) הָיָה כְּדֵי לִפְעוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִנְיַן הַהִלּוּךְ, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר**

---

4) שם כה, ב. 5) שם כג, סע"ד. 6) זכרי' ג, ז. 7) ראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. סה"מ אעת"ר ע' סט ואילך. 8) תרומה כו, טו. ויקהל לו, כ. 9) בהבא לקמן - ראה לקו"ש חי"ח ע' 53 ואילך (ממאמר זה). 10) ראה לקו"ת מסעי פח, ריש ע"ד. פט, ב. ושם צו, א - שהוא בחי' הליכה. וראה המשך המאמר בלקו"ת כאן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לוֹמַר שֶׁאֵצֶל בְּנֵי מְרָרִי לֹא הָיְתָה הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת הִלּוּף?
וְהֵינוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁעֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי הָיְתָה מַשָּׂא קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁמִּצַּד־עַצְמָם הֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים"
ועמידה פירושה לעמוד במקום אחד, ללא הליכה והתקדמות, **מִכָּל־מָקוֹם הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת אֶצְלָם** גם אצל בני מרדי **עִנְיַן הַהִלּוּף** (התקדמות ועלייה **בְּלִי־גְּבוּל) מִצַּד עִנְיַן הַנְּסִיעָה שֶׁהָיָה בְּכָל חֶלְקֵי הַמִּשְׁכָּן (שֶׁעַל־יָדוֹ** על ידי המשכן כולו **נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דִּ"וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"**[11] השראת השכינה בתוך כל אחד ואחד מבני ישראל), והמסע של כל חלקי המשכן **כּוֹלֵל גַּם קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעַל־יָדָם** על־ידי הקרשים **הוּא עִקַּר קִיּוּם הַמִּשְׁכָּן. וְעַל־כָּרְחֵךְ** בהכרח **צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁגַּם אֵצֶל בְּנֵי מְרָרִי** נושאי הקרשים **הָיָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל ("נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ"[12]), אֶלָּא** שמצד שני יש הבדל מהותי בין ה'נשיאת ראש' של בני מררי לזו של בני גרשון (וכל־שכן לגבי זו של בני קהת), **כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם** של בני גרשון **בִּנְשִׂיאַת קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה רַק עַל־יְדֵי עֲגָלוֹת (דְּלֹא כִּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן שֶׁאֶצְלָם הָיְתָה גַּם עֲבוֹדַת מַשָּׂא**[13] בעצמם), **הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַהִלּוּף קָשׁוּר עִם בְּחִינַת עֲגָלוֹת, שֶׁרוֹמֵז עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** כלומר, התעלות והליכה מתוך התעסקות לברר ולהעלות את הנפש הבהמית, כפי שממשיך ומבאר.

ג) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים בֵּאוּר עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה דַּוְקָא[14], כמבואר במאמרי חסידות על הפסוק הנזכר, "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", ש'מהלכים' הן הנשמות ו'עומדים' הם המלאכים, ודווקא הנשמות זוכות להליכה בלי גבול ולא המלאכים, כי רק הנשמות יורדות למטה לעולם הזה ומתלבשות בגוף גשמי, מה־שאין־כן המלאכים, **שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים**[15], כפי שממשיך ומפרט.

עִנְיָן הָאֶחָד, עֶצֶם הַהִלּוּף והעלייה **בְּלִי־גְּבוּל, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה לַה' דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (לְאַחַר בְּרוּרָהּ** לאחר הפרדת הטוב שבה מהרע והעלאתו לקדושה), **דְּכֵיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא מֵעוֹלָם הַ'תֹּהוּ'** כמבואר בקבלה וחסידות, העולמות במתכונתם הנוכחית, עם 'סדר השתלשלות' הדרגתי ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים 'עולם התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם התוהו' בו היו אורות מרובים וכלים מועטים, מצב שגרם ל'שבירת הכלים' ו'נפילה' של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה, ובשורש הדברים 'תוהו' נעלה מ'תיקון' (ולכן שורש הנפש הבהמית הוא **לְמַעְלָה מֵהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית** שהוא מעולם ה'תיקון'), **לָכֵן הִנֵּה דַּוְקָא בָּהּ** בנפש הבהמית **יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּ"רַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר"**[16], וכאשר היא מתבררת ומתעלה לקדושה, כל הכוחות שהיו בה קודם לכן עוברים לצד הקדושה וכיוון שקודם הבירור הנפש הבהמית היא בתוקף ובכוח רב בעניינים של היפך הקדושה, כאשר היא מתבררת אהבת ה' בכוחה היא בתוקף רב, **שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה בְּלִי גְּבוּל.**

וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי באהבת ה' בלי גבול הוא, **שֶׁכַּוָּנַת הַהִלּוּף** המטרה של **הַהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל הִיא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה** לאחר מכן **"אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה"**[17], **לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית (שֶׁמִּבְּחִינַת הַ'תִּקּוּן'** ולכן מצד עצמה היא שייכת יותר לעבודה בסדר והדרגה) **תִּהְיֶה בִּתְנוּעָה שֶׁל** אהבת ה' **בְּלִי גְּבוּל,** מתוך יציאה מוחלטת מגדרי המציאות האישית.

ביאור בדרך אפשר

1 אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁאֵצֶל בְּנֵי מְרָרִי לֹא הָיְתָה הָעֲבוֹדָה
2 דִּבְחִינַת הִלּוּף. וְהֵינוּ, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁעֲבוֹדַת בְּנֵי
3 מְרָרִי הָיְתָה מַשָּׂא קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁמִּצַּד־עַצְמָם
4 הֵם "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", מִכָּל־מָקוֹם הָיָה צָרִיךְ
5 לִהְיוֹת אֶצְלָם עִנְיַן הַהִלּוּף (בְּלִי־גְּבוּל) מִצַּד עִנְיַן
6 הַנְּסִיעָה שֶׁהָיָה בְּכָל חֶלְקֵי הַמִּשְׁכָּן (שֶׁעַל־יָדוֹ
7 נַעֲשָׂה הָעִנְיָן דִּ"וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"[11]), כּוֹלֵל גַּם
8 קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, שֶׁעַל־יָדָם הוּא עִקַּר קִיּוּם
9 הַמִּשְׁכָּן. וְעַל־כָּרְחֵךְ צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁגַּם אֵצֶל בְּנֵי
10 מְרָרִי הָיָה כְּלָלוּת עִנְיַן הַהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל ("נָשֹׂא
11 אֶת רֹאשׁ"[12]), אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁעֲבוֹדָתָם בִּנְשִׂיאַת
12 קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה רַק עַל־יְדֵי עֲגָלוֹת (דְּלֹא
13 כִּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן שֶׁאֶצְלָם הָיְתָה גַּם עֲבוֹדַת מַשָּׂא[13]),
14 הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַהִלּוּף קָשׁוּר עִם בְּחִינַת עֲגָלוֹת,
15 שֶׁרוֹמֵז עַל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.
16 ג) וְיוּבָן בְּהַקְדִּים בֵּאוּר עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּהִלּוּף
17 בְּלִי־גְּבוּל, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַיְרִידָה
18 לְמַטָּה דַּוְקָא[14], שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים[15]. עִנְיָן
19 הָאֶחָד, עֶצֶם הַהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל, שֶׁהוּא עִנְיַן
20 הָאַהֲבָה לַה' דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית (לְאַחַר בְּרוּרָהּ),
21 דְּכֵיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא מֵעוֹלָם הַ'תֹּהוּ'
22 (לְמַעְלָה מֵהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), לָכֵן הִנֵּה
23 דַּוְקָא בָּהּ יֶשְׁנוֹ הָעִנְיָן דִּ"רַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ
24 שׁוֹר"[16], שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה בְּלִי גְּבוּל. וְעִנְיָן
25 הַשֵּׁנִי, שֶׁכַּוָּנַת הַהִלּוּף בְּלִי־גְּבוּל הִיא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
26 "אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה"[17], לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ
27 הָאֱלֹקִית (שֶׁמִּבְּחִינַת הַ'תִּקּוּן') תִּהְיֶה בִּתְנוּעָה שֶׁל
28 בְּלִי גְּבוּל. וְעִנְיָן הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה
39 שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה דַּוְקָא[14],
40 חסידות על הפסוק הנזכר, "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה",
41 ש'מהלכים' הן הנשמות ו'עומדים' הם המלאכים, ודווקא הנשמות זוכות
42 להליכה בלי גבול ולא המלאכים, כי רק הנשמות יורדות למטה לעולם הזה
43 ומתלבשות בגוף גשמי, מה־שאין־כן המלאכים, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה שְׁלֹשָׁה
44 עִנְיָנִים[15], כפי שממשיך ומפרט.
45 עִנְיָן הָאֶחָד, עֶצֶם הַהִלּוּף והעלייה בְּלִי־גְּבוּל, שֶׁהוּא עִנְיַן
46 הָאַהֲבָה לַה' דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
47 (לְאַחַר בְּרוּרָהּ לאחר הפרדת הטוב
48 שבה מהרע והעלאתו לקדושה),
49 דְּכֵיוָן שֶׁשֹּׁרֶשׁ נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
50 הוּא מֵעוֹלָם הַ'תֹּהוּ' כמבואר
51 בקבלה וחסידות, העולמות במתכונתם
52 הנוכחית, עם 'סדר השתלשלות'
53 הדרגתי ומסודר ועשר ספירות
54 שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים
55 ראויים לקליטתם, נקראים 'עולם
56 התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם התוהו'
57 בו היו אורות מרובים וכלים מועטים,
58 מצב שגרם ל'שבירת הכלים' ו'נפילה'
59 של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים
60 שמחוץ לגבולות הקדושה, ובשורש
61 הדברים 'תוהו' נעלה מ'תיקון' (ולכן
62 שורש הנפש הבהמית הוא לְמַעְלָה
63 מֵהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
64 שהוא מעולם ה'תיקון'), לָכֵן הִנֵּה
65 דַּוְקָא בָּהּ בנפש הבהמית יֶשְׁנוֹ
66 הָעִנְיָן דִּ"רַב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ
67 שׁוֹר"[16], וכאשר היא מתבררת
68 ומתעלה לקדושה, כל הכוחות שהיו בה
69 קודם לכן עוברים לצד הקדושה וכיוון
70 שקודם הבירור הנפש הבהמית היא
71 בתוקף ובכוח רב בעניינים של היפך
72 הקדושה, כאשר היא מתבררת אהבת ה'
73 בכוחה היא בתוקף רב, שֶׁהוּא עִנְיַן
74 הָאַהֲבָה בְּלִי גְּבוּל.
75 וְעִנְיָן הַשֵּׁנִי באהבת ה' בלי גבול
76 הוא, שֶׁכַּוָּנַת המטרה של הַהִלּוּף
77 בְּלִי־גְּבוּל הִיא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה
78 לאחר מכן "אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה"[17],
79 לְשׁוֹן רַבִּים, שֶׁגַּם הַנֶּפֶשׁ
80 הָאֱלֹקִית (שֶׁמִּבְּחִינַת הַ'תִּקּוּן' ולכן מצד עצמה היא שייכת יותר
81 לעבודה בסדר והדרגה) תִּהְיֶה בִּתְנוּעָה שֶׁל אהבת ה' בְּלִי גְּבוּל,
82 מתוך יציאה מוחלטת מגדרי המציאות האישית.

---

11) תרומה כה, ח. 12) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו ד, כט. אלשיך ריש פרשתנו ד"ה עוד אפשר. 13) נתבאר בארוכה בשיחות שלפני המאמר (לקו"ש שם ע' 49 ואילך). 14) ראה סה"מ אעת"ר שם. 15) בכל הבא לקמן - ראה בפרטיות ספר הערכים־חב"ד ח"א ע' אהבת ה' - ההוספה שבה ע"י נה"ב. וש"נ. 16) לשון הכתוב - משלי יד, ד. 17) לשון הכתוב -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְעִנְיָן הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית ("אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה"), **אֲזַי מִתְעַלִּית הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לַאֲמִתַּת שָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לָהּ לְבַדָּהּ**, והוא למעלה משורש הנפש האלוקית, כאמור לעיל, **שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "הֲבִיאַנִי (לְשׁוֹן יָחִיד) הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו"**[17].

ד) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק בֵּין בְּנֵי קְהָת, בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. שֶׁאֵצֶל בְּנֵי מְרָרִי, שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁלָּהֶם הָיָה עַל גַּבֵּי הָעֲגָלוֹת, דבר שמסמל את העבודה עם הנפש הבהמית, **הָיָה עִנְיָן הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל רַק בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** עצמה **(בְּחִינַת עֲגָלוֹת), וְלֹא נִפְעַל הַהִלּוּךְ בָּהֶם גּוּפָא**, בבני מררי עצמם, **בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְאִלּוּ אֵצֶל בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן, נַעֲשָׂה גַּם הָעִנְיָן דְּ"אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה", הַיְנוּ, שֶׁהַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל הָיָה הֵן בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (מַשָּׂא בָּעֲגָלוֹת), וְהֵן בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית (עֲבוֹדַת מַשָּׂא).**

וְאֵצֶל בְּנֵי קְהָת הָיָה גַּם הָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּ"הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו", האמור בהמשך הפסוק לאחר 'משכני אחריך נרוצה', **שֶׁזֶּהוּ הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל שֶׁמִּצַּד הַשֹּׁרֶשׁ הָאֲמִתִּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** שבעצם מושרשת במקור גבוה ביותר באלוקות **שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (עֲגָלוֹת), וְלָכֵן הָיָה עִקַּר מַשָּׂאָם** של בני קהת - **הָאָרוֹן, עִנְיָן הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ"הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" נִפְעַל בְּמַתַּן־תּוֹרָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת**[18] כמבואר בארכות במאמרי חסידות המפרטים את המשמעות הפנימית של יציאת מצרים, ספירת העומר ומתן תורה

ביאור בדרך אפשר

ששלימות ההתאחדות של בני ישראל עם הקדוש־ברוך־הוא נפעלה במתן תורה.

ה) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיָן הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַיְרִידָה לְמַטָּה בַּעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דַּוְקָא ולכן אינו שייך במלאכים אלא רק בנשמות, כאמור, **הוּא עִנְיָן שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז תִּתְגַּלֶּה מַעֲלַת הַגּוּף עַל הַנִּשְׁמָה, עַד שֶׁהַנִּשְׁמָה תִּהְיֶה** מקבלת שפע וחיות **מִן הַגּוּף**[19], **וְעַכְשָׁו חֲרֵי זֶה** מעלת הגוף על הנשמה **רַק בְּ'כֹחַ' וּבְהֶעְלֵם, אֲבָל זֶהוּ הֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת** ואף שבשלב זה הוא נעלם הרי הוא קיים **וְקָרוֹב אֶל הַמְּצִיאוּת**, כמו אש שבגחלת שאמנם אינה נראית וניכרת כמו אש גלוייה, אבל היא קיימת **(וְלֹא כְּמוֹ הַהֶעְלֵם דְּאֵשׁ שֶׁבְּצוּר** אבן **הַחַלָּמִישׁ, שֶׁכְּדֵי לְגַלּוֹתוֹ יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַכָּאָה מִתּוֹךְ יְגִיעָה דַּוְקָא** אבל לולי היגיעה מציאותה לא ניכרת)[20], **כְּכָל הָעִנְיָנִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא שֶׁהֵם כְּעֵת**, בזמן הגלות **בְּאוֹפֶן דַּ"אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבֹא"**[21], **וְכַאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה, מִיַּד הֵן נִגְאָלִין**[22], **וַהֲרֵי עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא**[23] בשעה אחת וברגע אחד ולכן העניינים העתידים להתגלות לעתיד־לבוא יכולים להתגלות מיד.

---

1 הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית ("אַחֲרֵיךְ
2 נָרוּצָה"), אֲזַי מִתְעַלִּית הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית לַאֲמִתַּת
3 שָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ כְּפִי שֶׁשַּׁיָּךְ לָהּ לְבַדָּהּ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
4 "הֲבִיאַנִי (לְשׁוֹן יָחִיד) הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו"[17].
5 ד) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר הַחִלּוּק בֵּין בְּנֵי קְהָת,
6 בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. שֶׁאֵצֶל
7 בְּנֵי מְרָרִי, שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁלָּהֶם הָיָה עַל גַּבֵּי הָעֲגָלוֹת,
8 הָיָה עִנְיָן הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל רַק בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית
9 (בְּחִינַת עֲגָלוֹת), וְלֹא נִפְעַל הַהִלּוּךְ בָּהֶם גּוּפָא,
10 בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וְאִלּוּ אֵצֶל בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן, נַעֲשָׂה גַּם
11 הָעִנְיָן דְּ"אַחֲרֵיךְ נָרוּצָה", הַיְנוּ, שֶׁהַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל
12 הָיָה הֵן בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (מַשָּׂא בָּעֲגָלוֹת), וְהֵן
13 בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית (עֲבוֹדַת מַשָּׂא). וְאֵצֶל בְּנֵי קְהָת
14 הָיָה גַּם הָעִנְיָן הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה דְּ"הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ
15 חֲדָרָיו", שֶׁזֶּהוּ הַהִלּוּךְ בְּלִי־גְּבוּל שֶׁמִּצַּד הַשֹּׁרֶשׁ
16 הָאֲמִתִּי שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לַנֶּפֶשׁ
17 הַבַּהֲמִית (עֲגָלוֹת), וְלָכֵן הָיָה עִקַּר מַשָּׂאָם - הָאָרוֹן,
18 עִנְיָן הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּ"הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ
19 חֲדָרָיו" נִפְעַל בְּמַתַּן־תּוֹרָה בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת[18].
20 ה) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיָן הַהִלּוּךְ
21 בְּלִי־גְּבוּל שֶׁנַּעֲשָׂה עַל־יְדֵי הַיְרִידָה
22 לְמַטָּה בַּעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דַּוְקָא,
23 הוּא עִנְיָן שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז תִּתְגַּלֶּה
24 מַעֲלַת הַגּוּף עַל הַנִּשְׁמָה, עַד שֶׁהַנִּשְׁמָה תִּהְיֶה
25 נִזּוֹנֶת מִן הַגּוּף[19], וְעַכְשָׁו חֲרֵי זֶה רַק בְּ'כֹחַ' וּבְהֶעְלֵם, אֲבָל זֶהוּ הֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ
26 בִּמְצִיאוּת וְקָרוֹב אֶל הַמְּצִיאוּת (וְלֹא כְּמוֹ הַהֶעְלֵם דְּאֵשׁ שֶׁבְּצוּר הַחַלָּמִישׁ, שֶׁכְּדֵי
27 לְגַלּוֹתוֹ יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַכָּאָה מִתּוֹךְ יְגִיעָה דַּוְקָא)[20], כְּכָל הָעִנְיָנִים דִּלְעָתִיד־לָבֹא
28 שֶׁהֵם בְּאוֹפֶן דַּ"אֲחַכֶּה לוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבֹא"[21], וְכַאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה,
29 מִיַּד הֵן נִגְאָלִין[22], וַהֲרֵי עִנְיָן הַתְּשׁוּבָה הוּא בְּשַׁעְתָּא חָדָא וּבְרִגְעָא חָדָא[23].

שה"ש א, ד. 18) ראה רד"ה משכני (הא') תש"א. ובכ"מ. 19) ראה ד"ה אלה תולדות נח תרל"ז פי"ח־יט. המשך וככה תרל"ז פצ"א־ב. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. 20) ראה סה"מ תר"ן ע' שס ואילך. המשך תרס"ו ע' קז ואילך. 21) נוסח "אני מאמין" - ע"פ עיקר הי"ב מי"ג העיקרים (פיה"מ להרמב"ם, סנהדרין - הקדמה לפרק חלק). 22) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 23) זח"א קכט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת ש"פ נשא, י"ד סיון, ה'תשכ"ט.

בלתי מוגה

א. דובר כמ"פ שיום השבת פועל על ששת ימי החול שלפניו, שמתעלים בו כו', כמ"ש בנוגע לשבת הראשון של ימי בראשית[1]: "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם", היינו, שכל הענינים שנבראו בששת ימי המעשה, נתעלו ביום השבת.

ובכן: בנוגע לימי החול שלפני השבת – ברור הדבר שמתעלים בשבת, אבל יש להסתפק בנוגע ליום השבת שלפני ששת ימי החול, אם גם הוא עולה בשבת שלאחריו.

וטעם הדבר – דלכאורה מהי הסברא שיש עילוי בשבת הב' לגבי שבת הא', שפועל בו עלי' – כי:

בששת ימי החול ישנו גם מענין יום השבת, ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"[2]. וכיון שכל עניני ששת ימי החול מתעלים ביום השבת, הרי מובן שגם ענין השבת שבהם (הברכה מהשבת שלפניהם) מתעלה ביום השבת (שלאחריהם).

וכיון שכללות ענין השבת הו"ע אחד, הנה כשם שענין השבת הקשור עם ששת ימי החול (ש"מיני' מתברכין כולהו יומין") עולה בשבת שלאחריו, כמו"כ מתעלה אז גם ענין השבת שאינו קשור עם ששת ימי החול – שהרי בשבת ישנם גם ענינים שלמעלה מזה ש"מיני' מתברכין כולהו יומין", כולל גם היותו למעלה מהשתלשלות הזמן לגמרי (כמבואר בחסידות[3] הטעם שאומרים בכל שבוע: "היום יום ראשון בשבת", אף שכבר עברו ריבוי ימים מיום ראשון דשי"ב, דכיון שבשבת יש ענין שהוא למעלה מהזמן, אזי נפסק כל ענין השתלשלות הזמן, ולאחרי השבת מתחיל ענין הזמן מחדש), וגם ענין זה מתעלה ביום השבת שלאחריו, כשם שמתעלה ענין השבת ש"מיני' מתברכין כולהו יומין".

ב. ובנוגע ליום הש"ק זה – הנה יום השבת שלפניו הי' יום ב' דחג השבועות, שגם בו אומרים "זמן מתן תורתנו", וע"פ האמור שביום השבת מתעלה גם השבת שלפניו, נמצא, שביום הש"ק זה נעשית העלי' של חג השבועות.

ובפרט שגם ימי החול של השבוע (שבודאי מתעלים ביום השבת שלאחריהם) היו שייכים לחג השבועות – להיותם ימי התשלומין של חג השבועות (דאף שזהו ענין של תשלומין בלבד שטפל לחג השבועות, הרי מזה גופא שביכלתם להשלים את חג השבועות מובן שיש להם שייכות לחג השבועות).

ועוד זאת, שבין ימי השבוע הי' גם "יום טבוח" (ובשנה זו שז' סיון חל בשבת, הנה גם בארץ ישראל הי' "יום טבוח" בח' סיון[4]) – שבו היו מקריבים עולות ראי' שלא היו יכולים להקריב בחג השבועות, כדעת ב"ש, ו"בדבר זה עשו ב"ה כדבריהם (ולא רק ב"ה שהיו במדריגה מיוחדת, אלא גם) והרבה מישראל נהגו כמותם"[5], ובפרט ע"פ משנת"ל[4] שיש לומר שההקרבה ב"יום טבוח" אינה בגדר תשלומין, אלא יום זה הוא זמן ההקרבה מלכתחילה, כדמוכח מזה שאסור בהספד ותענית מעיקר הדין, ולא רק מחמת מנהג, כשאר ימי התשלומין[5], כך, ששייך לחג השבועות יותר משאר ימי התשלומין.

ולכן, כאן המקום לסיים (או עכ"פ להמשיך) כמה ענינים שמצד איזה סיבות וטעמים לא נסתיים ביאורם בחג השבועות.

---

1) בראשית ב, א.
2) זח"ב סג, ב. פח, א.
3) ראה לקו"ת שה"ש כה, סע"א. ובכ"מ.
4) ראה שיחת יום ב' דחה"ש סל"א (תורת מנחם חנ"ו ע' 272).
5) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ט. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. ולכל לראש – בנוגע להמדובר[6] בענין טהרת המשפחה, שיש צורך לשלול נתינת מקום לטעות בנוגע לפועל, שיש להחמיר ולהמתין י"ג ימים – שזהו היפך ההלכה והיפך המנהג[7].

ומה שנזכר בהתוועדות המספר י"ג – היתה הכוונה שצריך להמתין עד ליום הי"ג, היינו, שיהיו י"ב ימים שלמים, ולא באופן דמקצת היום ככולו.

ונזכר ענין זה (שיש צורך בימים שלמים, ולא באופן דמקצת היום ככולו) – בגלל שייכותו לחג השבועות[8]:

בנוגע לפלוגתא בין ר' יוסי לרבנן אם בששה בסיון ניתנה תורה או בשבעה בו[9], הנה לרבנן "בה' עבוד פרישה"[10], "ויש שלא פרשו אלא עם חשיכה, ומדטבלו ליל שבת ולא חשו שמא תפלטנה עוד, ש"מ דפולטת בג' טהורה, ומקצת היום .. ככולו"[11], ועפ"ז "אין צריך לפרוש רק ג' עונות"[12]; ולר' יוסי "בד' עבוד פרישה"[10], ו"בעי לפרושי ו' עונות"[12].

וזהו יסוד מנהגנו ש"אינה מתחלת לספור ז' נקיים עד שיעברו עלי' ו' עונות שלימות", ולא באופן שמקצת היום ככולו, "ותפסוק יום ד' לעת ערב" (ו"להמתין עוד יום אחד .. דחיישינן שמא וכו'", ולכן "צריכה להמתין ה' ימים")[13].

ואף שרבינו הזקן פוסק[14] ש"בששה בסיון ניתנה התורה" (כרבנן),

– וכמשנ"ת פעם[15] שההכרח לזה הוא מזה שביום ראשון של שבועות (ששה בסיון) קורין כל הענין דמתן־תורה ("שהוא ענינו של יום שבו ניתנה התורה"[16]), "ומפטיר בנביא במרכבה דיחזקאל, על שם שנגלה הקב"ה בסיני ברבוא רבבות אלפי שנאן"[16], משא"כ ביום שני (שבעה בסיון), שבהפטרה נזכר הענין דמ"ת רק ברמז, ובקרה"ת לא נזכר כלל.

ועוד ראי' פשוטה יותר, מזה שבארץ ישראל חוגגים שבועות רק בששה בסיון, ואומרים "זמן מתן תורתנו" –

מ"מ קיי"ל דבעי לפרושי ו' עונות (כר' יוסי) – לחומרא[17].

ד. הביאור בדיוק לשון רבינו הזקן שביום טבוח "היו מקריבין עולות ראי' שלא היו יכולין להקריב ביו"ט עצמו לפי שאין בהם שום צורך אוכל נפש כו'", ולא הזכיר שלמי חגיגה – נכלל בלקו"ש חכ"ח ע' 25 הערה 16.

ה. כמו"כ שאלו על המדובר[18] אודות הטעם לקריאת מגילת רות בחג השבועות, כיון שבסופה מסופר אודות לידת דוד, ודוד נולד בעצרת (כמובן מזה שמת בעצרת, והרי הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום) – הרי בשו"ע רבינו הזקן[19] הובא ש"נוהגין לקרות מגילת רות בשבועות שהוא זמן מתן תורה, כדי ללמוד שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני, כמו שהי' לרות כשנתגיירה", ואינו מביא הטעם דלידת דוד?

---

6) שם סמ"א (שם ע' 283 ואילך).

7) ראה רמ"א יו"ד סקצ"ו סי"א (ובפסקי דינים להצ"צ שם): "וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות" – "להמתין ה' ימים .. ותספור ז' נקיים", ולא כ"יש נשים שנהגו להחמיר עוד כו'".

8) לשלימות הענין הבא לקמן – מועתק בזה מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א על השאלה בנוגע להמדובר בשיחת יום ב' דחה"ש, וז"ל:

השייכות (דענין זה) לחג השבועות – חשבון הימים (ואם זהו י"ב או י"ג בפולטת כו') כמובן יש לו קשור לענין העונות – לפלוגתת ר"י ורבנן, דמה שלר"י י"ב – ה"ז לרבנן יותר. וכיון דרק חומרא נוהגין כר"י לדעת המג"א – הרי מחכה יותר, וק"ל. ולכאורה יש בזה סתירה מפס"ד (אדה"ז) בסתצ"ד כרבנן – להל' נדה וכו'. עיין נ"כ השו"ע רסתצ"ד.

9) שבת פו, ב.

10) שם פז, רע"א.

11) פרש"י שם פו, א.

12) רמ"א שם.

13) שו"ע ורמ"א שם.

14) או"ח רסתצ"ד.

15) ראה גם "רשימות" חוברת מה (ס"ג). אג"ק ח"א ס"ע רצא ואילך.

16) שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

17) מג"א או"ח רסתצ"ד.

18) שם ס"ד (תורת מנחם חנ"ו ע' 248). וש"נ.

19) שם סי"ג. וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשכ"ו ס"ד ואילך (תורת מנחם חמ"ז ע' 36 ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך מובן שרבינו הזקן אינו מביא בשו"ע את כל הטעמים, אלא רק מה שנוגע להלכה בפועל, ולכן הביא כאן טעם שיש בו "כדי ללמוד שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני", שזהו ענין שנוגע לפועל.

ויש להוסיף, שרבינו הזקן אינו יכול להסתפק בטעם דלידת דוד, כי, מצד טעם זה בלבד יש מקום להנהיג קריאת מגילת רות בחג הפסח, ושיר השירים בחג השבועות:

כותב רבינו הזקן בשו"ע[20]: "נוהגין לקרות מגילת שיר השירים בשבת שחל בחול המועד של פסח לפי שיש בה מענין יציאת מצרים". ולכאורה, גם בחג השבועות מתאים לקרות שיר השירים, לפי שיש בה יותר מענין חתן וכלה כו', ששייך להשידוך והחתונה של בנ"י עם הקב"ה, כמארז"ל[21] "ביום חתונתו זה מתן תורה".

וכמו"כ מתאים לקרוא מגילת רות גם בחג הפסח[22] — שהרי מסופר שם אודות "תחלת קציר שעורים"[23], ופירש רש"י: "בקצירת העומר הכתוב מדבר", שהוא בחודש ניסן, בזמן יצי"מ.

ואילו בנוגע לקריאת מגילת רות בחג השבועות — הרי:

א) הסיפור אודות לידת דוד הוא רק בסיום מגילת רות.

ב) בנוגע למיתת דוד יש פלוגתא — כמובא בתוס' במסכת חגיגה[24] שבירושלמי[25] איתא ש"דוד מת בעצרת", ואילו בבבלי, "משמע בשבת בפרק במה מדליקין[26] דבשבת נפטר דוד" (והרי עצרת אינו חל בשבת), ומסיק, "ושמא התם לית לי' הכי אלא פליג אהא".

ג) איתא בחסד לאברהם[27] (ספר שהובא בדרושי הצ"צ[28]) על הפסוק[29] "תמוך אשורי במעגלותיך בל נמוטו פעמי", שחי דוד ע' שנה וחצי יום, וע"פ החשבון דשנת החמה הי' צריך לחיות עוד ל"ב יום, וזהו "בל נמוטו פעמי, ר"ל ב"ל יום נמוטו פעמי, שנפטר קודם זמנו ל"ב ימים". ועפ"ז, אין ראי' שנולד בעצרת, מצד זה שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, שהרי הוצרך לחיות משך זמן ארוך יותר.

וא"כ, מוטב הי' לכאורה לקרות מגילת רות בחג הפסח, ושיר השירים בעצרת.

ולכן מביא רבינו הזקן הטעם לקריאת מגילת רות בעצרת, "כדי ללמוד שלא נתנה תורה אלא ע"י יסורין ועוני, כמו שהי' לרות כו'" (ובמילא קורין שיר השירים בחג הפסח).

ו. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) עד כאן — בקיצור בנוגע לענינים שדובר אודותם בחג השבועות.

והנקודה העיקרית — שלאחרי חג השבועות צריך כל אחד להמשיך ולקיים בפועל מה שקיבל על עצמו בחג השבועות:

כיון שעיקר ענינו של חג השבועות הוא מתן תורה, שזוהי הנתינה מלמעלה, הרי בשעת מעשה לא שייך להמשיך את הענינים בפועל. וכמשל התלמיד שמקבל מרבו, שבשעת מעשה אינו שייך לענין ההשפעה, אפילו לא השפעה לעצמו, ד"איידי דטריד למבלע לא פליט"[30]. ורק לאחרי מתן תורה, מתחילה קבלת התורה באופן שתומשך בפנימיות כו'. וענין זה נעשה בימי התשלומין, ובפרט ביום הש"ק, שבו נעשית העלי' של חג השבועות (כנ"ל), נוסף לכך ששבת בכלל קשור עם מ"ת, כמבואר במ"א[31].

---

20) סת"צ סי"ז.
21) תענית כו, ב (במשנה).
22) ברשימה נוספת נזכר אודות הגיור של רות בשייכות לחג הפסח, שבו הי' גיור בנ"י.
23) רות א, כב.
24) יז, א (ד"ה אף).
25) ביצה פ"ב ה"ד. חגיגה פ"ב ה"ג.
26) ל, סע"א.
27) מעין ד נהר נח.
28) הגהות הצ"צ בלקו"ת ויקרא בהוספות נד, ב. ואתחנן ה, סע"ד. יהל אור ע' עג. ביאוה"ז פ' אחרי ע' שנו. אוה"ת לך לך (כרך ז) תתשפא, א. שמות ע' יז. מטות ע' א'ש. תבוא ע' תתרנ. נ"ך ע' תק. שה"ש (כרך ב) ע' תשנא. ועוד. וראה גם ס' "מעשה חשב" (ברוקלין, תשע"ה) פ"ג (ע' 82 ואילך).
29) תהלים יז, ה.
30) ע"פ ל' חז"ל — חולין ח, ב.
31) ראה תו"א יתרו ע, ג. תורת לוי"צ על מס' תענית ע' ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומובן שלא די בהחלטות והבטחות בלבד, אלא שיומשך בפועל ממש; לא לומר אני את שלי עשיתי, אלא פשוט להתייגע בלימוד התורה, נגלה וחסידות, בתוספת התמדה כו', ואין נקי, כמבואר בהל' ת"ת[32] שלימוד התורה הוא חיוב על כל אחד, הן בריא והן כו'.

ועי"ז נעשים "כלי" לקבל ברכתו של הקב"ה, כמ"ש[33] "אם בחוקותי תלכו", "שתהיו עמלים בתורה", אזי "ונתתי גשמיכם בעתם", וכל הברכות המנויות בפרשה, עד "ואולך אתכם קוממיות"[34].

ויה"ר שתהי' שנת אורה ושנת ברכה ושנת תורה, ועד לשנת גאולה, שאז "תרבה הדעה והחכמה והאמת" (כלשון הרמב"ם[35]), ולאח"ז יקויים היעוד[36] "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

* * *

ז. דובר כמ"פ[37] בנוגע לענינים הקשורים עם ימי השבוע והענינים הקשורים עם ימי החודש, שאע"פ שהם ב' ענינים שונים, וכפי שרואים שקביעותם אינה תמיד באותו אופן, מ"מ, ענין הקשור עם ימי החודש מוסיף גם בענינים הקשורים עם ימי השבוע.

ובנדו"ד, הקביעות של יום הש"ק זה בימי החודש היא – בי"ד סיון, שבו התחיל המאסר של כ"ק מו"ח אדמו"ר, כפי שכותב ברשימת המאסר[38] שמאורע זה התחיל "אחרי חצות לילה ביום ג' .. י"ד בחודש סיון, אור ליום ד' .. ט"ו בחודש סיון".

ח. ובהקדם הביאור בציון התאריך יום ג' י"ד סיון – דלכאורה, ע"פ תורה, הזמן משקיעת החמה ועאכו"כ מצאת הכוכבים נחשב ליום שלאחריו, וא"כ, שייך מאורע זה ליום ד' ט"ו סיון, ולא ליום ג' י"ד סיון?!

ולהעיר, שאפילו בנוגע למוצאי שבת ששייך ליום השבת – הרי זה רק עד חצות לילה, אבל הזמן שלאחרי חצות לילה שייך כבר ליום ראשון, בנוגע לאמירת תחנון וכו'[39]. ועד"ז בנוגע לקדשים שבהם ה"לילה הולך אחר היום"[40], הנה ע"פ תקנת חכמים הרי זה רק עד חצות לילה[41]. ואילו בנדו"ד, לא מדובר אודות יום השבת (אלא יום ג'), ולא בנוגע לקדשים, ואעפ"כ, למרות שהמאורע אירע לאחרי חצות לילה, מודגשת שייכותו ליום שלפניו!

ויש לומר הביאור בזה – דכיון שמאורע זה שייך גם לאומות העולם, שאצלם הלילה הולך אחר היום, כמו לפני מ"ת, לכן נזכר גם היותו יום ג' י"ד סיון.

[וע"ד שמצינו בנוגע לשקו"ט בענין קיימו האבות את כל התורה עד שלא ניתנה[42], דלכאורה[43], בנוגע לשמירת שבת הרי זו חומרא דאתי לידי קולא, כיון שע"פ דין אסור להם לשמור שבת, מצד הציווי ד"יום ולילה לא ישבותו"[44], ועד שבן נח "ששבת חייב מיתה"[45] – ומהתירוצים על זה[46], ששמרו ליל שבת ויום שבת, ולא מוצאי שבת, וממה־נפשך: אם דינם כישראל – הרי שמרו שבת, ואם דינם כבני־נח – כיון שלא שמרו מוצאי שבת, נמצא שלא שמרו שבת, כיון שאצל ב"נ הלילה הולך אחר היום. ולהעיר, שיש על זה כמה קושיות, אך אין כאן מקומו].

32) רמב"ם – פ"א ה"ח. ואדה"ז – פ"ג ה"ד.
33) ר"פ בחוקותי ובתו"כ ופרש"י.
34) שם, יג.
35) הל' תשובה ספ"ט.
36) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים בסופן.
37) ראה גם שיחת ש"פ שמיני בתחלתה (תורת מנחם חנ"ו ע' 157). וש"נ.
38) סה"ש תרפ"ז ע' 179. וש"נ.
39) ראה שע"ת או"ח ס"ש. וראה גם אג"ק חי"ד ס"ע רצז. וש"נ.
40) חולין פג, סע"א. וש"נ.
41) ברכות בתחלתה.
42) יומא כח, ב. וש"נ.
43) ראה בארוכה פרשת דרכים בתחלתו.
44) נח ח, כב.
45) סנהדרין נח, סע"ב. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט.
46) בעל ההפלאה, בספרו פנים יפות פ' נח עה"פ, ובספרו המקנה עמ"ס קידושין לז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונוסף לזה: בדרך כלל סגורים המשרדים הרשמיים בשעות הערב (ובפרט כפי שהי' נהוג שם), כך, שבודאי נחתמה הגזירה על ידם מבעוד יום, ולכן כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שמאורע זה שייך ליום י"ד סיון.

ובפנימיות הענינים:

יום ג' הוא יום שהוכפל בו כי טוב[47], "טוב לשמים וטוב לבריות"[48], שזהו טוב הנראה והנגלה.

וכיון שרשימה הנ"ל נכתבה בשנה ההיא עוד באמצע הענין[49], דייק כ"ק מו"ח אדמו"ר לציין שזהו יום ג', כדי לפסוק שבהתאם להתחלה ביום ג' שהוכפל בו כי טוב, תהי' גם התוצאה באופן של טוב הנראה והנגלה — כפי שאכן הי' בפועל באופן שכולם ראו בעיני בשר.

ט. וכיון ש"הימים האלה נזכרים ונעשים"[50], הנה בי"ד סיון בכל שנה צ"ל לא רק "נזכרים", אלא גם "נעשים"[51], וכפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לומר[52], שצריכים לצייר את המעמד ומצב שבו עמדו באותו זמן וכו'.

ובכן: נמצאים בהתוועדות זו (ועד"ז בהתוועדויות נוספות) כאלו שזוכרים את המעמד ומצב שהי' אז — שלא היו מושקעים בעניני עוה"ז, ומכ"ש שלא היתה שביעות רצון מעצמו כו'.

גם אז לא היו בדרגא ש"לבי חלל בקרבי"[53], כמ"ש בדוד, ש"אין לו יצה"ר כי הרגו בתענית"[54], ועאכו"כ לא כמ"ש באברהם "ומצאת את לבבו נאמן לפניך"[55], שהפך את היצה"ר לטוב[56]; אבל היו במעמד ומצב נעלה הרבה יותר ("אַ סאַך שענער") מהמעמד ומצב שבו נמצאים עכשיו.

כשהיו שם, היו מוכנים למס"נ בפועל, ואפילו לא עשו מזה "פּאַראַד"... כל אחד הרגיש ש"בתוך עמי אנכי יושבת"[57], וכיון שהמצב שם חייב מס"נ בפועל, הי' בפשיטות, שצריך לעשות הכל, עד למס"נ בפועל! אלא מאי, זוהי מסירת נפש בפועל — מה בכך ("וואָס איז דער געוואַלד")?!... ולא הי' מזה הרגש של שביעות רצון, לבקש בשביל זה כבוד, עלי' לתורה וכו'.

ואילו היום — כל ענין של קטנות נחשב כבר למס"נ, ולכן לא יעשה דבר יותר מכפי טבעו ורגילותו, ובפרט כשמדובר אודות נסיעה לשליחות, הרי זה מס"נ ממש!...

ולאידך גיסא, כל דבר קטן שעושה — מסתפק בכך, ובגלל זה חסיד, חכם ורבי יתקרי', ויש לו מזה שביעות רצון, כיון שעושה חשבון בעצמו שכיון שכולם מרוצים ממנו, וגם הקב"ה ו"מתיבתא דרקיע" מרוצים ממנו, צריך גם הוא להיות מרוצה עם עצמו, שהרי בודאי לא ילך נגד הקב"ה!...

ובשביל המעט שעושה, דורש שיעניקו לו כבוד — "כבדני נא נגד זקני עמי"[58], ולדוגמא: כשמדברים עם עשר אנשים — מוכרח הוא להיות האחד־עשר!... אבל, מה יש לדבר אתך?! — סע גם אתה לשליחות; כפה את עצמך ללמוד יותר מהטבע והרגילות, ואז יהי' מה לדבר אתך (לא רק דיבור בעלמא כדי לשלול את מחשבתך שמרחקים אותך כו').

אבל לפועל טוען הוא, שנסיעה לשליחות מיועדת לבחורי הישיבה, או שמסתפק במה שעשה מהבר־מצוה עד החתונה, או אפילו עשר־עשרים שנה לאחרי החתונה, ועכשיו כבר לא צריך לעשות מאומה, וחושב שבגלל מה שעשה בעבר, הנה גם היום הוא כדבעי למהוי — היפך המבואר בתניא[59]

47) ב"ר פ"ד, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית א, ז.
48) קידושין מ, א. וראה אוה"ת בראשית לג, ב. ועוד.
49) ראה גם תורת מנחם חמ"ז ס"ע 179.
50) אסתר ט, כח.
51) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
52) ראה — לדוגמא — אג"ק שלו ח"ה ריש ע' צח. ועוד.
53) תהלים קט, כב.
54) תניא פ"א (ה, ב).
55) נחמי' ט, ח.
56) ראה ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה. סוטה פ"ה ה"ה.
57) מלכים־ב ד, יג.
58) שמואל־א טו, ל.
59) פי"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בנוגע לבינוני, ש"הרע .. בחלל השמאלי .. נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתי' ושאר עניני עוה"ז".

ובכן: ישווה כל אחד מעמדו ומצבו עתה לגבי מעמדו ומצבו כפי שהי' אז, ויתבונן בכך שהקב"ה הוציא אותו מן המיצר אל המרחב, ו"חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים"[60], והרי מדובר אודות "מצרים" שלך... וא"כ, עליך להיות באותו מעמד ומצב כמו אז[61], ובודאי לא גס וחומרי!...

עליך להתבונן היכן הי' מונח אז התענוג שלך, הרצון, חכמה בינה ודעת, אהבה ויראה, והיכן הם מונחים היום! — אז, עמדו במס"נ, בה בשעה שלא הי' עבור ההוצאה על דברים המוכרחים; ואילו היום, מושקעים בעניני עוה"ז, ומבלבלים לעצמם את הראש להשיג כסף (או לשלם את החובות...) עבור ענינים שאינם הכרח אלא מותרות (שהרי עבור ענינים הכרחיים, אין צורך לדאוג, ב"ה, כשנמצאים בארה"ב, ולכן דואגים עבור עניני מותרות), ועד שחושבים על זה גם בעיצומו של יום השבת!

והגע עצמך:

עוד בימים ההם אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[62] בשם אביו, ש"בעל־הבית'שע הנחות" הם דבר המאוס.

אך מה הי' נקרא אז "בעל־הבית'שע הנחות" — שלמדו אמנם "פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"[63], והלימוד הי' באופן ד"פרק", כהפירוש בזה[64] שהלימוד חודר בו ("עס נעמט אים פאַנאַנדער"), כך, שלמרות היותו רק בשחרית ובערבית, הרי זה פעל עליו שינוי על כל היום, אלא החסרון הוא, שהסתפק בכך והי' שבע רצון מזה;

אבל לא דובר כלל אודות כאלו שמושקעים בענינים גשמיים וחומריים, ועוד מרוצים מעצמם!...

י. ישנם הטוענים, שאפילו אצל דוד המלך[65] הי' חילוק בין המעמד ומצב בהיותו "בארץ צי' ועיף", למעמד ומצב שלאח"ז שעליו אמר "כן בקודש חזיתיך"[66], "הלואי בקודש חזיתיך"[67]. וא"כ, מה רוצים מהם?!...

אבל, החילוק הוא — שדוד המלך התפלל וביקש על זה, ואילו הוא — לא איכפת לו; הוא מרוצה מעצמו וחושב שנמצא במעמד ומצב טוב!...

וכפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[68] אודות פלוני שהי' בקרעמענטשוק במרתף חשוך כו', ואמרו לו, שכאשר יהי' שם משך זמן, יראה שזה מואר, והשיב, שזוהי הבעי' ("דאָס איז דער אומגליק"), ש"שמים חושך לאור"[69], היינו, שמתרגלים כ"כ עד שלא שמים לב שזהו חושך!...

יא. ובנוגע לפועל:

כיון ש"הימים האלה נזכרים", הרי זה צריך להיות באופן ש"נעשים" — לערוך חשבון ולראות את החילוק בין המעמד ומצב אז למעמד ומצב היום, וכתוצאה מזה יהי' שינוי בפועל.

ואז יומשכו כל הברכות מלמעלה בנוגע לבני חיי ומזוני, שבשביל זה צריכים רק לעשות "כלי".

ועבודה זו צריכה להיות מתוך חיות מחודשת ומתוך שמחה.

ובפרט כשמתבוננים בכך שהעבר הי' כדבעי, ולעתיד לבוא, כשיקויים היעוד[70] "ולא יכנף עוד מוריך",

60) פסחים קטז, ב (במשנה). תניא רפמ"ז.
61) חסר קצת (המו"ל).
62) ראה גם תורת מנחם — רשימת היומן ע' רסו. וש"נ.
63) מנחות צט, ב.
64) ראה תורת מנחם חל"ז ס"ע 198. חנ"ו ע' 36. וש"נ.
65) ברשימה נוספת, שנזכר גם מעלת דוד להיותו דור הי"ד (שמו"ר פט"ו, כו), ששייך להעילוי ד"קיימא סיהרא באשלמותא", שהרי מילוי ושלימות הלבנה הוא "חצי כ"ט י"ב תשצ"ג" (ב"י או"ח סתכ"ו), שהוא בין י"ד לט"ו.
66) תהלים סג, ב־ג.
67) ראה כש"ט בהוספות סס"ד. וש"נ.
68) ראה גם תורת מנחם חמ"ו ע' 185. וש"נ.
69) ישעי' ה, כ.
70) שם ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בודאי יהי' טוב, ונשאר רק רגע קטן בינתיים, "ברגע קטן עזבתיך"[71], וא"כ, הרי זה ע"ד הענין ד"לבוד"[72], והיינו, שכאשר יש אויר מכאן ואויר מכאן, הרי זה מבטל את החומר שבינתיים, ונעשה הכל מזוכך לגמרי.

וכך הולכים מתוך שמחה וריקוד אל הגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה כל העוסק בתורה לשמה וכו'.

* * *

יג. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק[73] "וכל תרומה וגו'"[74], "אמר רבי ישמעאל, וכי תרומה מקריבין לכהן, והלא הוא המחזר אחרי' לבית הגרנות, ומה ת"ל אשר יקריבו לכהן, אלו הבכורים, שנאמר בהם[75] תביא בית ה' אלקיך, ואיני יודע מה יעשה בהם, ת"ל לכהן לו יהי', בא הכתוב ולימד על הבכורים שיהיו נתנין לכהן",

— דממ"ש "וכל תרומה", בוא"ו המוסיף, מסתבר שכתוב זה בא בהמשך למ"ש לפנ"ז אודות גזל הגר[76], בגלל השייכות המיוחדת[77] של תרומה לגזל הגר — ששניהם אינם שייכים מלכתחילה לכהן[78], אלא הנתינה לכהן היא רק לאחרי שהבעלים נותנים אותם לה'.

אבל כיון שנאמר "אשר יקריבו לכהן", ואילו בתרומה, הכהן "הוא המחזר אחרי' לבית הגרנות"[79] — אין לפרש שקאי על תרומה[80], אלא "אלו הבכורים שנאמר בהם תביא בית ה' אלקיך".

והטעם שהכתוב מפרט בכורים בפ"ע — (לא בגלל השייכות לגזל הגר, אלא) בגלל שמהפסוק "תביא גו'" עדיין "איני יודע מה יעשה בהם, ת"ל לכהן לו יהי' (היינו, ש"לו יהי'" קאי על הכהן[81], ואין לפרש שקאי על הבעלים, שתהי' להם טובת הנאה לתתם לאיזה כהן שירצו (בניגוד לגזל הגר שניתן "לכהן

---

71) שם נד, ז.

72) ראה גם תורת מנחם חמ"ח ע' 375. וש"נ.

73) פרשתנו ה, ט.

74) בהמשך להמדובר במאמר (פ"ב־ג (תורת מנחם חנ"ו ע' 288 ואילך)) בנוגע לענין התרומה.

75) משפטים כג, יט. תשא לד, כו.

76) שם, ו־ח ובפרש"י.

77) כמובן מזה שאפילו בשתי פרשיות מבאר רש"י סמיכות הפרשיות (כבפרשתנו ה, יב: "מה כתוב למעלה מן הענין כו'", ו, ב: "למה נסמכה כו'"), ועאכו"כ בפרשה אחת.

78) כמו בכור שקדושתו היא מיד כשנולד, אלא שיש לומר זאת גם בפה (ערכין כט, סע"א. וש"נ. רמב"ם הל' בכורות פ"א ה"ד).

79) הטעם שרש"י מוסיף "לבית הגרנות" — כי (נוסף לכך שהחיוב דתרומה נעשה רק בגורן, לאחר מירוח (ראה ברכות מז, ריש ע"ב (ובפרש"י). וש"נ)), לולי זאת הי' מקום לפרש "אשר יקריבו לכהן", שצריך להביא את התרומה למקום קרוב לכהן, לירושלים וכיו"ב, ושם יחזר הכהן אחרי'; ולכן מדגיש רש"י שהכהן "הוא המחזר אחרי' לבית הגרנות", בכל מקום שהוא (לאו דוקא במקום מסויים, כמו ירושלים).

80) ולכן לא יכול רש"י לפרש פשוטו של מקרא כרבי עקיבא (ספרי עה"פ), ש"בא הכתוב ללמדך שאם בא לעשות כל גורנו תרומה רשאי ובלבד שישייר מקצת .. בא הכתוב ולימד על התרומה שתהא נוהגת בכל" (נוסף על הקושי בפירוש זה: (א) פרטי דיני תרומה אין מקומם בפרשה זו, (ב) ע"ד הפשט החיוב דתרומה הוא רק ב"דגנך תירושך ויצהרך", ולא בכל המינים).

81) ומ"ש רש"י לפנ"ז "ומה ת"ל אשר יקריבו לכהן", היינו, שתיבת "לכהן" קאי אלפניו, ולא אלאחריו ("לכהן לו יהי'") — הרי זה בהמשך לשלילת הקס"ד שקאי על תרומה (כדעת ר"ע), שעפ"ז יתפרש "לו יהי'" (לא על הכהן, אלא) על הבעלים, שטובת הנאתם לבעלים, ליתן התרומה לאיזה כהן שירצו; ומה שלמדים שטובת הנאה לבעלים מהפסוק "איש את קדשיו לו יהיו" — יתפרש על מתנות לוי'* (ראה לקו"ש שבפנים הערה 37).

אבל לפי המסקנא שהפסוק "וכל תרומה .. אשר יקריבו לכהן לו יהי'" בא ללמד "על הביכורים שיהיו נתנין לכהן" (ולא קאי על טובת הנאה לבעלים בנתינת התרומה) — למדים מהפסוק "איש את קדשיו לו יהיו" שטובת הנאתן לבעלים גם בנוגע למתנות כהונה.

---

*) וזהו טעם שינויי הלשונות בפסוקים אלו – "לכהן" (פסוק ח'), "לכהן לו יהי'" (פסוק ט'), ו"לו יהיו" (פסוק י'): "לכהן" בלבד – כהן שבאותו משמר, ללא טובת הנאה לבעלים; "לכהן לו יהי'" – נתינה לכהן באופן שטובת הנאה לבעלים; ו"לו יהיו" (ולא נזכר כהן) – טובת הנאה לבעלים במתנות לוי'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבאותו משמר"[82]) — דכיון שצריך להביאם "בית ה' אלקיך", הרי מובן שצריך ליתנם לכהן שנמצא אז בביהמ"ק), בא הכתוב ולימד על הביכורים שיהיו נתנין לכהן" (היינו, שלא די בהבאתם אל הכהן, לצורך תנופה וכיו"ב, אלא הם שייכים אליו).

ובעל המאמר הוא ר' ישמעאל, שסובר ש"כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד"[83], ולכן בפ' משפטים ותשא[84] שנאמרו בסיני, נאמר רק הכלל: "תביא גו'", ובפ' נשא שנאמרה באוהל מועד, נאמרו הפרטים: "יקריבו לכהן לו יהי'" —

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[85] בלקו"ש ח"ח ע' 29 ואילך.

יד. וההוראה מזה:

בבואנו זה עתה ממתן־תורה, תובעים מכל אחד ללמוד תורה בהתמדה ולקיים מצוות בהידור, כולל גם הציווי[86] "ואהבת לרעך כמוך", שלכן צריך לפעול גם על הזולת, החל ממשפחתו, שכונתו וכו', ועד לכל העולם כולו, וכמאמר הבעש"ט (שנאמר כמ"פ ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר)[87] שאהבת ישראל צ"ל אפילו כלפי יהודי שמעולם לא ראהו ולא שמע אודותיו כו'. וא"כ, יכול יהודי לטעון: כיצד יכולים לדרוש ממנו כל זה, בה בשעה שהוא בעצמו קיבל זה עתה את התורה?!

ועל זה אומרים לו, שר' ישמעאל — שסובר שצ"ל "הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[88], ועל זה אמרו[88] "הרבה עשו כר' ישמעאל ועלתה בידן" (ולא כמו אלו שעשו "כר"ש ולא עלתה בידן") — סובר ש"כללות נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד", כך, שלכל לראש באים ה"כללים" (אבל יחד עם ה"דקדוקים"), ורק לאח"ז באים הפרטים, ולא כולם בבת אחת, אלא בסדר והדרגה.

וכמדובר בחג השבועות[89], שכך הי' גם במ"ת, כדאיתא במדרש[90]: "הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן", והיינו, שלא תובעים יותר מכפי כחו של כל אחד.

טו. המשך ה"יינה של תורה", בנוגע לנתינת ה"ראשית" והמובחר להקב"ה[91], שכאשר "איני יודע מה יעשה בהם", אם ליתן לגמרי לצדקה או ליקח חלק לצרכיו, הנה לכל לראש "תביא בית ה' אלקיך", ואז ידע כבר ש"ניתנין לכהן". וע"י הנהגה כזו נותן הקב"ה כל הברכות[92] — נכלל בשיחה הנ"ל שהוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

* * *

טז. כנהוג בזמן האחרון, ובהמשך להמוזכר לעיל (במאמר[93]) בנוגע לענין התשובה — יתבאר עתה ענין באגרת התשובה פרק ד' (שבו אוחזים), אודותיו דובר גם בהתוועדות שלפנ"ז[94], אלא שעדיין נשארו כמה ענינים שאינם מובנים[95]:

---

82) פרש"י כאן ה, ח. — ומקורו של רש"י (ששקו"ט מפרשי רש"י בזה (ראה משכיל לדוד וספר הזכרון)) — י"ל בפשטות — ממ"ש בסיום הפסוק "מלבד איל הכיפורים גו'", וכיון ש"איל הכיפורים" שייך בודאי לכהן שבאותו משמר (ככל הקרבנות), הנה גם "האשם המושב" (זה הקרן והחומש) — שעליו נאמר "מלבד גו'" — הוא לכהן שבאותו משמר.

83) חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.

84) וכבר נתבאר פעם החידוש שבפ' תשא לגבי מש"נ בפ' משפטים (ראה תורת מנחם חנ"ב ע' 196 ואילך).

85) בשילוב ההמשך בשיחת ש"פ בהעלותך.

86) קדושים יט, יח.

87) ראה כתר שם טוב בהוספות סקל"ג. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו כסלו. וראה גם שם ג אדר א).

88) ברכות לה, ב.

89) בד"ה וידבר אלקים גו' פ"ב (תורת מנחם חנ"ו ע' 235).

90) שמו"ר רפכ"ט.

91) ובפרט כשמזדמן לו ריוח שלא כדרך הרגיל — כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (סה"ש תרצ"ז ע' 212. וש"נ) אודות אחד מחסידי רבינו הזקן (בהזכירו את שמו), שכאשר נזדמן לו ריוח שלא כדרך הרגיל, מיד עלה בדעתו שכנראה הגיע לביתו "משולח" מרבינו הזקן עבור ענין של צדקה שלא כדרך הרגיל, ובשביל זה הזמין לו הקב"ה ריוח זה.

92) ראה לקמן סכ"ד.

93) פ"ג (תורת מנחם חנ"ו ס"ע 289 ואילך).

94) שיחת ש"פ במדבר סי"א ואילך (שם ע' 201 ואילך).

95) בהבא לקמן — נכלל גם המשך הביאור בשיחת ש"פ בהעלותך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במ"ש[96] רבינו הזקן ש"נקראו המלאכים בשם אלקים .. לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצוניות .. ושם אלקים הוא בחי' חיצוניות לגבי שם הוי'" — אינו מובן: מה נוגע לבאר באגרת התשובה הטעם שמלאכים נקראים בשם אלקים — מה נוגע ענין זה לביאור ענין התשובה?

הענין שמלאכים הם מבחי' חיצוניות החיות נזכר כאן רק בדרך אגב — בכדי לבאר עי"ז מעלת הנשמות על כל הנבראים, אפילו מלאכים, שכולם נמשכים מחיצוניות החיות, ואילו נשמות נמשכים מפנימיות החיות (וענין זה שנשמות נמשכים מפנימיות החיות נוגע לביאור ענין התשובה, כדלקמן פ"ה ואילך); וא"כ, בגלל שנזכר כאן בדרך אגב שמלאכים נמשכים מחיצוניות החיות, אין מקום שיתבאר כאן גם הטעם שמלאכים נקראו בשם אלקים (שמתבאר עפ"ז שנמשכים מחיצוניות החיות).

ויתירה מזה:

אם כל הנבראים שנמשכים מחיצוניות החיות היו נקראים בשם אלקים (ונשמות שנמשכים מפנימיות החיות היו נקראים בשם הוי'), הי' אפשר לומר (עכ"פ בדוחק) שכיון ששמו של כל נברא (אלקים או הוי') קשור ותלוי בבחי' חיותו, הנה כשמבאר חילוק החיות בין נשמות לשאר הנבראים, מזכיר כבר גם החילוק בין שמותיהם;

אבל האמת היא, ששאר הנבראים (אפילו "צבא השמים", שאודותם מדבר בפירוש באגה"ת כאן), אף שגם הם נמשכים משם אלקים שהוא בחי' חיצוניות החיות, אינם נקראים בשם אלקים (וכן נשמות (למטה), אף שנמשכים מפנימיות החיות, אינם נקראים בשם הוי', כמשנת"ל[97]).

ואע"פ שכל נברא נקרא בשם הקשור עם האותיות שמהם נמשכת חיותו, כמו השם "אבן" שמורה שחיותו משם ב"ן[98], מ"מ, לא נקראים הנבראים בשם "אלקים" (ונשמות למטה — בשם הוי') שהוא משמותיו של הקב"ה.

ונמצא, שזה שמלאכים נקראים בשם אלקים, אינו רק בגלל שחיותם נמשכת משם אלקים (בחי' חיצוניות), אלא גם לפי שהחיות דשם אלקים שמחי' אותם נמצא בהם באופן דקריאה — בגילוי.

[ואע"פ שגם בצבא השמים יש אלקות בגלוי (כמשנת"ל[99]) — הרי זה רק באופן שמציאותם מורה על אלקות; כשרואים את צבא השמים — דברים נפלאים ושמשתחוים כו' בגלוי, רואים מיד שנבראו מכח נפלא ביותר, ושיש מציאות שבטלים אליו, אבל אין זה באופן שבהם גופא נמצא הכח האלקי בגילוי; משא"כ מלאכים — כיון שבהם גופא האלקות הוא בגילוי, שלכן עומדים בביטול לאלקות ומוכנים תמיד לקיים שליחותו של הקב"ה (שלכן נקראים תמיד בשם "מלאכים", גם שלא בשעת שליחותם), לכן נקראים בשם אלקים].

וא"כ אינו מובן: מה נוגע כאן באגה"ת לבאר מעלת המלאכים, ש(חיצוניות) החיות שממנה נמשכים היא בגילוי בהם?

יז. והביאור בזה:

לפני הפיסקא "ולכן נקראו המלאכים כו'", מדובר אודות "נשמת האדם שנמשכה תחלה מבחי' פנימיות החיות .. ואח"כ ירדה .. ע"י בחי' האותיות שבמאמר נעשה אדם".

ולפי זה נשאלת השאלה:

גם התהוות כל הנבראים היא משם הוי', כפי שמבאר בשעהיוה"א[100] ש"שם הוי' פירושו שמהוה את הכל מאין ליש" (והתהוות הבריאה כולה משם הוי' הו"ע תמידי, כמבואר שם ש"היו"ד משמשת על

96) מכאן עד סוסכ"ג — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בהוספות ללקו"ש חל"ט ע' 213 ואילך (במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל).

97) שיחת ש"פ במדבר סי"ג (תורת מנחם חנ"ו ס"ע 202 ואילך).

98) כדלעיל ח"ב פ"א. פ"ז.

99) שיחה הנ"ל סט"ו (שם ריש ע' 204).

100) פ"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד"), אלא שלאח"ז הרי זה צריך לעבור ע"י שם אלקים שהוא מגין לשם הוי' (כמבואר שם). וא"כ אינו מובן, מהו סו"ס ה"הפרש עצום מאד" בין נשמות לשאר הנבראים: בשרש ההתהוות – כל הבריאה היא משם הוי', ובהתהוות בפועל – גם הנשמות יורדות ע"י האותיות שבמאמר?

והביאור בזה, שכל הנבראים – לאחרי שנתהוו, לא שייכת חיותם לשם הוי'. החיות ששייכת למציאות שלהם היא רק החיות משם אלקים. משא"כ נשמות – גם לאחרי שירדו ע"י האותיות שבמאמר נעשה אדם, הרי הם "חלק שם הוי' ב"ה".

וזהו שממשיך ב"וביאור הענין", שגם נשמות כפי שהם למטה בהתלבשות בגוף, יש בהם ד' אותיות שם הוי', ומשם באה חיותו – כולל חיות הגוף, הגשמי והחומרי.

יח. היכן רואים שהנבראים (לאחרי שנתהוו) שייכים רק לשם אלקים – הנה:

בנבראים שהחיות האלקי היא בהם בהעלם, אי אפשר לראות לאיזה דרגת חיות שייכים הם, כיון שלא נראית בהם בגלוי חיותם (כפי שיונק משם אלקים או הוי').

וזהו אומרו "ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים": הסיבה לכך שמלאכים נקראים – היינו בגלוי – בשם אלקים היא בגלל שהחיות האלקי שבהם הוא בגילוי (כנ"ל סט"ז), ואעפ"כ נקראים בשם אלקים, ולא בשם הוי', כיון שהשייכות שלהם היא רק לבחי' חיצוניות החיות.

וזהו גם הטעם שמביא ג' פסוקים שמלאכים נקראים בשם אלקים – שהם כנגד ג' סוגי מלאכים שבג' עולמות בי"ע[101] – שבזה מודגשים ב' קצוות: (א) אפילו במלאכים דעשי' החיות הוא בגילוי, שלכן נקראים בשם אלקים (ומצד ענין זה יש בהם מעלה לגבי נשמות למטה). (ב) אפילו מלאכים דבריאה שייכים רק לשם אלקים, חיצוניות החיות.

יט. עפ"ז יובן גם הדיוק בהמשך הדברים "לפי שיניקת חיותם היא מבחי' חיצוניות כו'":

לעיל נאמר רק "שנבראו מאין ליש וחיים וקיימים", וכאן מוסיף ענין רביעי (לא "בריאתם", "חיותם", "קיומם", אלא) "יניקת חיותם" – כדי להדגיש שלאחרי שנתהוו הנה אפילו יניקת חיותם (המקום שמשם יונקים חיותם) הוא רק בחי' חיצוניות.

כ. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים בפיסקא "ולכן נקראו המלאכים בשם אלקים בכתוב":

א) למה מוסיף תיבת "בשם", ולא כתב ש"נקראו אלקים"?

ב) מהו הדיוק "בכתוב" – למאי נפק"מ להדגיש שזה שנקראו בשם אלקים הרי זה "בכתוב"?

ויתירה מזה: מיד לאח"ז ממשיך "וכמ"ש כו'", וא"כ, רואים כבר שענין זה נאמר בפסוק, ולמה צריך להדגיש לפנ"ז "בכתוב"?

גם צריך להבין:

ג) כשרבינו הזקן מביא ראי' מפסוק לענין מסויים, מעתיק רק את התיבות שנוגעים לראי' (אלא כאשר תיבות אלו מסתיימים באמצע פסוק, אזי מוסיף "וגו'", כיון ש"כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן"[102]).

ובנדו"ד: בג' הפסוקים שמביא שנקראו המלאכים בשם אלקים (שהם כנגד ג' סוגי מלאכים שבג' עולמות בי"ע[101]) – הנה בב' פסוקים הראשונים (הפסוק[103] "כי הוי' אלקיכם[104] אלקי האלקים גו'[105]",

101) ראה שיעורים בספר התניא ע' 954 הערה 21.
102) תענית כז, ב. וש"נ.
103) עקב יו"ד, יז.
104) בפרשת עקב שם: הוא אלקי (ראה ב"הערות ותיקונים" לאגה"ת כאן).
105) כצ"ל – ולא כו' – וכמו שנתקן ב"לוח התיקון".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והפסוק[106] "הודו לאלקי האלקים"), מביא רק תיבת "האלקים" (שמתיבה זו היא הראי' שמלאכים נקראים בשם אלקים); אבל בפסוק הג'[107], מעתיק לא רק התיבות "ויבואו בני האלקים" [שיש בזה ב' ענינים[108]: שהם בנים של אלקים, ושהם עצמם בבחי' אלקים (וכמו בני חורין)[109]. אלא שמ"מ, להיותם בעשי', נקראים רק "בני האלקים"[101]], אלא גם תיבת "להתייצב". ולכאורה, מה למדים מזה לענינו?

כא. והביאור בזה:

בענין קריאת המלאכים בשם אלקים, מביא הצ"צ[110] שני הסברים, ושניהם אינם כפי המבואר באגה"ת כאן[111] (וצ"ע מדוע לא מביא הצ"צ הביאור שבאגה"ת. ואכ"מ):

א) אלקים הוא מלשון כח. ולכן נקראים מלאכים אלקים, לפי שמלאך הוא "בעל כח רב". ומטעם זה נקראים גם דיינים — אלקים[112].

ב) מלאכים הם שלוחים של הקב"ה, וכיון ששליח בטל למשלח, לכן נקראים אלקים — בשם המשלח[113] (עד שבשעת השליחות נקרא לפעמים ג"כ בשם הוי'[114]).

ולשני הפי' — אין ראי' לנדו"ד שבאגה"ת. אלא שיש עוד ענין ג' בזה שנק' אלקים.

ועפ"ז מובן הטעם שרבינו הזקן מוסיף תיבת "בשם" ותיבת "להתייצב" — שעל ידם שולל ב' הפירושים הנ"ל:

אילו הי' כותב ש"נקראו המלאכים אלקים", הי' מקום לפרש שכוונתו שנקראים אלקים לפי שהם בעלי כח[115]. ולכן מדגיש שנקראו "בשם אלקים", היינו, שהכוונה היא לשם אלקים (משמותיו של הקב"ה).

והראי' שמלאכים נקראים בשם אלקים היא מהפסוק "כי ה' אלקיכם (הוא) אלקי האלקים גו'":

אם הטעם שהפסוק קורא למלאכים "האלקים" הוא בגלל היותם בעלי כח, אזי יתפרש "אלקי האלקים" שהקב"ה הוא בעה"ב על מלאכים, כיון שכחו גדול יותר,

— [וזהו ענין של שבח, כפי שמבאר הצ"צ[116] על הפסוק[117] "עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים". עיי"ש] —

ועפ"ז אינו מובן מ"ש בהמשך הפסוק "ואדוני האדונים": גם "אדוני האדונים" פירושו שהקב"ה הוא אדון ובעה"ב על "אדונים", וא"כ, למה נאמר בפסוק אותו ענין ב' פעמים?

ובהכרח לפרש[118], שבתיבות "אלקי האלקים" לא מדובר מענין הכח, אלא שהקב"ה הוא ה"אלקה" של המלאכים הנקראים בשם אלקים[119].

אבל עדיין אפשר לומר שהטעם שמלאכים נקראים בשם "אלקים" הוא מצד ענין השליחות שבהם.

---

106) תהלים קלו, ב.
107) איוב א, ו.
108) עדמ"ש בראשית ו, ב.
109) ראה ב' הפירושים בפרש"י בראשית שם.
110) אוה"ת יתרו ע' תשמג־ד. וראה ג"כ פ' עקב ע' תקצו. ע' תקצט.
111) כי, באגה"ת כאן, שהם עצמם נקראו בשם אלקים (לפי שבחינה זו היא חיותם — ראה לעיל ח"ב פ"א, פ"ז). ואילו באוה"ת שם — גם לפי ביאור השני שנקראים בשם אלקים, הרי בשם זה נקרא הקב"ה (אלא שלהיותם שלוחיו, נקראים גם הם בשם המשלח).
112) ראה משפטים כא, ו. כב, ח. שם, כז. ועוד. וראה גם פרש"י בראשית שם. ועוד.
113) עיין תניא פ"ו (יו"ד, ב) "בין בפועל כו' בין בכח".
114) תניא — קו"א קנט, א: "שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נקרא בשם הוי' ממש השוכן בקרבו".
115) להעיר מפרש"י בראשית שם: "כל אלקים שבמקרא ל' מרות".
116) אוה"ת יתרו ע' תשלז־ח.
117) יתרו יח, יא.
118) ע"פ מ"ש בפנים — אולי צ"ל וגו' בוא"ו (ראה תורת מנחם חנ"ד ע' 44 הערה 161. וש"נ). ובפרט שבלאה"כ ברור שיש כאן טה"ד (שנדפס כו' ולא גו').
119) וכן בתהלים קלו, ב — הרי נאמר אח"כ (פסוק ג) "הודו לאדוני האדונים".
ועפ"ז יובן גם מה שמביא מתהלים קלו, ב, ולא מדלעיל מיני' קלה, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועל זה מביא ראי' מתיבת "להתייצב גו'" — שהרי ביאת "בני האלקים" להתייצב לא היתה בשליחותו של הקב"ה, אלא הי' זה ענין שלהם, ואעפ"כ נקראים שם ג"כ "בני האלקים".

כב. אבל עפ"ז נשאלת הקושיא — איך שייך לקרוא מלאכים בשם קדוש:

אפילו בנוגע לקריאת המלאכים אלקים מלשון כח — יש חילוקי דעות. וכפי שמבאר הצ"צ[120] טעם הדעה בנוגע לאמירת יתרו "עתה ידעתי כי גדול הוי' מכל האלקים" שעי"ז "נתן ממש בע"ז"[121] — אע"פ שבאמרו "האלקים" היתה כוונתו לשרים שלמעלה שקראם אלקים מלשון כח — דכיון שהם כגרזן ביד החוצב, אסור לקרותם אלקים, אפילו מלשון כח. ומכ"ש שאסור לקרותם בשם אלקים?

וקושיא זו מתרץ רבינו הזקן בתיבת "בכתוב" — דכיון שהפסוק קורא אותם בשם אלקים, אין חשש בדבר. וגדולה מזו מצינו שנאמר בכתוב[122] "לפני בעל צפון", אף ש"לא יאמר אדם כו' שמור לי בצד ע"ז פלונית"[123], כי, כאשר אדם מזכיר שם ע"ז, יש לחשוש שכוונתו לשבחה, משא"כ כאשר הפסוק אומר זאת, אין חשש בדבר (ולכן מצינו יתירה מזה — שאפילו לאדם מותר להזכיר שם ע"ז הכתובה בתורה[123], כי, לאחרי שכתובה בתורה, יודעים כבר שכוונתו היא כפי כוונת התורה)[124].

ואם לפסוק מותר לומר שם ע"ז — הרי מכ"ש שיכול לקרוא מלאכים בשם אלקים.

כג. ע"פ הנ"ל יובן גם הטעם שמביא הפסוק "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים" שבפרשת עקב, ולא את הפסוק "כי גדול ה' מכל האלקים" שבפרשת יתרו (שלפנ"ז):

"כי גדול ה' מכל האלקים" — אמר יתרו, ובמילא בהכרח[125] לפרשו אלקים מלשון כח.

[ונוסף לכך שלפי הדעה שיתרו "נתן ממש בע"ז", הרי בודאי אי אפשר להביא ראי' מפסוק זה, כיון שלפי דעה זו הי' אסור לו לקרוא להם אלקים — הנה אפילו לפי הדעה ש"יפה אמר יתרו"[126], אי אפשר להביא ראי' מפסוק זה, כיון שבהכרח לפרשו אלקים מלשון כח].

ולכן מביא ראי' מהפסוק "כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים", שלהיותו "בכתוב", הרי הכוונה בזה היא אכן שם אלקים (וכדמוכח מהמשך הכתוב "ואדוני האדונים", כנ"ל סכ"א).

* * *

כד. בסיום ההתוועדות, בהמשך ל"יינה של תורה" שבפירוש רש"י, בנוגע להמשכת ברכותיו של הקב"ה על ההנהגה ד"תביא בית ה' אלקיך" (כנ"ל סט"ו) — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

והענין בזה — דכיון שהוא שלוחו של הקב"ה, ו"שלוחו של אדם — העליון (כמבואר בלקו"ת פ' ויקרא[127]) — כמותו"[128], הרי מובן ששלוחו של מלך צריך להיות במעמד ומצב נעלה ומכובד,

— ע"ד הציווי בנוגע לכה"ג: "גדלהו משל אחיו"[129], וכן פרנס שנתמנה על הציבור "אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה"[130] —

ולא רק ברוחניות (כמבואר בחסידות[131] התוכן דבגדים נאים ודירה נאה ואשה נאה ברוחניות הענינים) — שזה מספיק כדי לפעול על בנ"י, אבל כדי לפעול על אוה"ע, שהם אמנם בטלים לגבי רוחניות, אבל אינם מתפעלים מרוחניות — יש צורך שכל הברכות יהיו גם בגשמיות.

---

120) אוה"ת שם ע' תשלט.
121) דב"ר פ"ב, כז.
122) בשלח יד, ב.
123) סנהדרין סג, ב.
124) ראה גם תורת מנחם ח"מ ע' 262. וש"נ.
125) נוסף על שאין שם שום הכרח לפרש שהוא שם אלקים (כבפ' עקב, כנ"ל).
126) אוה"ת שם ע' תשלו — מדב"ר פ"א, ה.
127) א, ג.
128) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.
129) יומא יח, א. וש"נ.
130) קידושין ע, א.
131) ראה תורת מנחם חכ"ב ס"ע 23. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובלשון הכתוב[132]: "ויתן (יתן ויחזור ויתן) לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש", הן ברוחניות, "מטל השמים זו מקרא, ומשמני הארץ זו משנה, דגן זו תלמוד וכו'"[133], והן בגשמיות כפשוטו.

וכל זה – באופן של נשיאת ראש, כמודגש בפרשת השבוע שנקראת בשם "נשא" (דאף שלכאורה עיקר הפרשה הו"ע חנוכת המזבח וקרבנות הנשיאים, ואילו המנין הו"ע טפל, מ"מ, נקראת הפרשה בשם "נשא"), הן מלשון מנין והן מלשון נשיאת ראש – שבזה מודגש שכאשר יהודי אינו מרגיש את עצמו ל"מיוחס" כו', אלא שוה עם כל בנ"י, שלכן נמנה עם כולם יחד בשוה[134] (אחד מששים ריבוא בנ"י, או אחד מכ"ב אלף הלוים), הנה זה גופא פועל אצלו ענין של נשיאת ראש[61].

ועד שהשנה כולה נעשית שנת אורה, שנת ברכה ושנת גאולה, ובמילא נעשית שנת תורה באופן הקשור עם תורתו של משיח, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש.

[לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "פרזות תשב ירושלים"].

---

132) תולדות כז, כח (ובפרש"י).
133) ב"ר פס"ו, ג.
134) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 333. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר
יחיאל מיכל שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ג אייר, בו מודיע שכבר עברו לגמרי לדירה החדשה. ויה"ר מהשי"ת שיהי' משנה מקום משנה מזל לטובה בגו"ר גם יחד.

ובמ"ש במכתבו אודות תיקון המקוה מ"ש אליו הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ צמ"ס כו' הרא"ח שי' נאה, שמפני קושי התיקון אולי לשנות באיזה פרטים. הנה לדעתי לא נראה לי זה, כיון שבמקוה מקפידים לצאת כל כמה דיעות שאפשר, ולכן עלול שבשינוי איזה פרט שיהי' אף שעל אתר אין רואים החילוק לבין הסידור של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, אפשר שלאחר העיון ימצאו גם בזה חילוק, וידוע אשר הלכות מקוואות הם מסובכים במאד ודיעות מדיעות שונות על כל פרט ופרט. וזהו נוסף על הטעם שאם אחד ישנה באופן כזה הרי האחד ישנה באופן אחר, ואין כדאי להיות המתחיל בענינים כאלו. ותקותי חזקה שבהשתדלות המתאימה יוכלו לעשות התיקון מתאים לסידורו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת נשא

כרך יח, שיחה ה

מתורגם ללשון הקודש

א.
הרמזים שמציין רש"י בקרבנות הנשיאים

בפרשת קרבנות הנשיאים, אצל הנשיא השני[1], מביא רש"י "מיסודו של רבי משה הדרשן", שפרטי קרבנות הנשיאים רומזים לענינים שונים:

"קערת כסף" היא "בגימטריא תתק"ל כנגד שנותיו של אדם הראשון", "מזרק אחד כסף" — "על שם נח...", "כף אחת — כנגד התורה", "פר אחד .. איל אחד כבש אחד" הם כנגד האבות, "שעיר עזים — לכפר על מכירת יוסף" "ולזבח השלמים בקר שנים — כנגד משה ואהרן", "אילים עתודים כבשים" הם "כנגד כהנים ולויים וישראלים...".

מדוע בכלל מציין רש"י את הרמזים שבקרבנות הנשיאים, שהם רמז ודרוש, בעוד אשר פירושו הוא בדרך הפשט? ואם עליו לעשות זאת, מדוע דוקא אצל הנשיא השני ולא אצל הנשיא הראשון?

כבר הוסבר פעם בהרחבה[2], שרש"י מביא זאת מפני שקשה לו, מדוע חוזרת התורה אצל כל נשיא בפני עצמו (שתים־עשרה פעמים), על כל פרטי הקרבנות, בעוד שהם הביאו את אותם הקרבנות, ודי היה אם החל מהנשיא השני היתה התורה אומרת אצל כל נשיא, שקרבנותיו הם כשל הנשיא הראשון.

לפיכך מסיק רש"י שלכל נשיא היו בהבאת קרבנו כוונות ורמזים שונים בהתאם למהות שבטו. בכך שונה קרבנו של כל אחד מן הנשיאים, ולכן חוזרת התורה על פרטי הקרבנות של כל נשיא בפני עצמו[3].

[רש"י מביא רק רמז אחד לכל סוג קרבן כדי לתרץ את החזרה אצל כל השבטים, שתים־עשרה פעמים, לא כמדרש[4] שבו נמצא אצל כל נשיא רמז אחר לאותו סוג קרבן, מפני שכל רמז שמביא רש"י הוא ענין כללי הנחלק לפרטים שונים, ולכל נשיא היתה ברמז כללי זה כוונה פרטית בהתאם לשבטו, כמוסבר שם בהרחבה[5]].

ב.
השאלות על הענין הכללי שברמזים

אך יש להבין: מובן, שהרמזים שבכל פרטי הקרבנות של כל נשיא אינם סתם אוסף של ענינים, אלא פרטים שונים של נקודה כללית אחת. ואכן, רואים במדרש[4] שלפני פירוט הרמזים של כל נשיא, הוא מקדים את הנקודה הכללית של רמזי נשיא זה (נחשון — "על סדר המלוכה", נתנאל — "על שם התורה", וכדומה) —

ואילו ברמזים שמביא רש"י אין נראה, לכאורה, שהם פרטים של אותו כלל?

במדרש[6] יש דעה שכל מה שהקריבו הנשיאים הוא "כנגד הדורות שהיו מאדם הראשון ועד המשכן וכנגד המצוות שנצטוו", כפי שמוסבר שם אחר־כך, ש"קערת כסף" רומזת לאדם הראשון, "מזרק" לנח, וכו'.

לכאורה, ניתן היה לומר, שזוהי הנקודה הכללית של הרמזים שמביא רש"י, כפי שהוא מפרט אחר־כך את הדורות (אדם הראשון ותולדותיו, נח ותולדותיו, שבעים אומות, האבות, יוסף משה ואהרן) ו"מצוות

---

1) פרשתנו ז, יט ואילך.

2) ראה לקו"ש [המתורגם] חלק ח' ע' 43. וראה דברי דוד לרש"י (שם, כא).

3) ראה רמב"ן (שם, ב). בחיי (שם, פד). ועוד.

4) רבה פי"ג יד ואילך.

5) לקו"ש שם ע' 44 ואילך. וראה שם, שעפ"ז מתורץ ג"כ: (א) מה שכל הנשיאים הביאו אותם הקרבנות, אף שכל אחד הקריב "לפי דעתו" (לשון המדרש שם), וכללות העצה להתנדב קרבנות הללו היתה של (נשיא אחד של) בני יששכר (רש"י שם, יח). (ב) מה שרש"י הביא הרמזים דיסודו של ר"מ הדרשן ולא דבמדב"ר (כי כו"כ מהרמזים שבבמדב"ר אינם ענינים המתחלקים לפרטים, ע"ש).

6) שם פי"ד, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנצטוו"[7] (תורה, עשרה הדברות, תרי"ג מצוות, תורה נביאים וכתובים וכו').

אך עדיין קשה[8]: (א) שאלת מהר"ל[9] — מהו הקשר בין "שנות אדם הראשון ונח" לענינו (חנוכת המזבח והמשכן)? (ב) לפי זה היו הקרבנות ורמזיהם צריכים להיות לפי סדר הדורות, ומדוע מפרידים בין נח לאברהם וכו' ב"כף אחת... כנגד התורה..." — השייכת לתקופת משה ואהרן?

ג.
שתי שאלות נוספות על רש"י

בנוסף לכך יש להבין:

א) על "כף אחת עשרה זהב"[10] מפרש רש"י: "כף אחת — כנגד התורה שנתנה מידו של הקב"ה, עשרה זהב — כנגד עשרת הדברות". אחר כך הוא אומר על "אילים עתודים כבשים"[11]: "... וכנגד תורה נביאים וכתובים, שלש חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש..." — לשם מה יש צורך בשני קרבנות הרומזים על התורה, ובשניים הרומזים על עשרת הדברות?

ב) מלשון רש"י על "אילים עתודים כבשים" — "כנגד כהנים ולויים וישראלים וכנגד תורה נביאים וכתובים" (ולא — "דבר אחד כנגד תורה..."[12], או "ויש אומרים...") מובן, שאין אלה שני פירושים לרמז של "ג' מינים", אלא זהו פירוש אחד: הרמז של "ג' מינים" כולל את "כהנים ולויים וישראלים" ביחד עם "תורה נביאים וכתובים", ותמוה: כיצד יכולים שלשה מינים לרמוז לשישה דברים?

ד.
לשם מה רמז מיוחד על "חמש חומשין... ורמז מיוחד על עשרת הדברות"?

לאחר שמסביר רש"י את הרמז של "ג' מינים", אילים עתודים וכבשים, הוא מסביר את הסיבה לכך שהביאו דוקא "חמשה" מכל מין: שלש חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני.

יש להבין:

א) הרמז של "שלש חמשיות" אינו קשור כלל לכל ה"ג' מינים" הנזכרים, אשר רק אחד מהם — "תורה" — מחולק ל"חמשה" — חומשין.

כלומר, בהבאת קרבנות אלו במספר של "חמש" רמוז ענין נוסף, הקשור למספר "חמש", ואין מובן: לשם מה יש צורך ברמז נפרד לפרט של "חמש חומשין...", בנוסף לרמז על כללות ה"תורה" ב"ג' מינים"?

ב) רש"י מסביר על "שלש חמשיות", תחילה "חמשה חומשין" ורק אחר־כך "חמש הדברות..."[13]. מכך מובן, שב"חמש הדברות..." אין הוא מתכוון לעשרת הדברות החרותות על לוחות האבנים, אלא לכתובות בחומש כחלק של חמשה חומשין, תורה שבכתב[14], שהרי הלוחות ניתנו לפני "חמשה חומשין", ורש"י היה צריך למנות את שתי ה"חמשיות" של עשרת הדברות לפני "חמשה חומשין"[15].

[אין זה סותר את דברי רש"י על "חמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובין על השני", מפני שחלוקת עשרת הדברות לשני לוחות איננה רק בכתיבתן הגשמית על שני לוחות נפרדים, אלא חלוקה בתוכן[16]:

חמשת הדברות הראשונים הם בעיקר מצוות עשה (כי "לא... על פני" ו"לא תשא את שם הוי' אלקיך..." הם סעיפים של "אנכי הוי' אלקיך"[17]), וחמשת האחרים הם מצוות לא תעשה[18]. אפשרות נוספת:

---

7) הכוונה ב"מצות שנצטוו" במדרש שם היא (גם) למצות שנצטוו אדה"ר ונח (ע"ש) — והכוונה בפנים (ברש"י) היא למצות שנצטוו בהן ישראל. וראה הערה הבאה.

8) נוסף לזה, שמכיון שלרש"י ה"מצות שנצטוו" לא קאי על מצות של אדה"ר כו' (כבמדרש) — כנ"ל הערה הקודמת — הרי "כנגד הדורות כו'" ו"כנגד המצות שנצטוו" הם ב' ענינים שונים (ולא כלל אחד).

9) גו"א עה"פ.

10) שם, כ.

11) שם, כג.

12) ע"ד במדב"ר שם, יו"ד.

13) ועד"ז בבמדב"ר שם.

14) ועפ"ז מתוצרת קושיא הא' דלעיל סעיף ג' (בנוגע לעשה"ד) — כי העשה"ד הנרמזות ב"כף אחת עשרה זהב" הן אותן שבלוחות, כדלקמן בפנים סעיף ח: משא"כ כאן שהכוונה לאותן שבתושב"כ.

אלא שהא גופא צריך ביאור: מהו הצורך בב' רמזים לעשה"ד — הן כמו שהן בלוחות והן כמו שהן בתושב"כ? וראה לקמן הערה 54.

15) וכמו שהוא ברבותינו בעלי התוספות (דעת זקנים) עה"פ.

16) ראה גם בחיי יתרו כ, יב־יג. אוה"ת בשלח ע' תסא. ועוד.

17) בדוגמת (ולא ממש, כי כאן הלאו מפורש גם בפ"ע) — לאו הבא מכלל עשה עשה (פסחים מא, סע"ב. וש"נ).

18) אוה"ת תשא ע' א'תתקעד (ושם ס"ע א'תתקעט. ר"ע א'תתקפג. ועוד). ובמדרש לקח טוב (משפטים כג, כא): חמשה שיש בהם קום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הראשונים הם בעיקר בין אדם למקום (גם כיבוד אב ואם קשור ל"בין אדם למקום" — שלשה שותפין[19], כמאמר חז"ל[20] "השווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום") והאחרים — בין אדם לחברו[21]].

יש, אפוא, להבין: אם כבר יש רמז ל"חמשה חומשין", ולא רק ל"תורה" באופן כללי, לשם מה יש צורך ברמז נוסף לעשרת הדברות הכתובים ב"חמש חומשין"?

ה.

קושי כללי על הפירוט של קרבנות הנשיאים

כדי להבין זאת יש להקדים שאלה כללית על קרבנות הנשיאים:

קרבנות אלו של הנשיאים לא היו נדבה למשכן בכלל, כעגלות וכדומה[22], אלא "לחנוכת המזבח", שנעשתה דוקא על־ידי מה שהקריבו על המזבח — ה"סולת בלולה בשמן למנחה", "קטורת", ועולה, חטאת ושלמים.

אם כך, צריך להבין מדוע לא מתחילה התורה בפירוט סוגים אלו שהוקרבו על המזבח אלא ב"קרבנו קערת כסף אחת... מזרק אחד..."[23], תוך הרחבה ופירוט משקלם של הכלים ושוויים (וכך גם לגבי "כף אחת"), כאילו הם היו העיקר בחנוכת המזבח!

ו.

פעולת המזבח: הפיכת בהמה גשמית לקדושה

ההסבר לכל זה הוא:

מובן בפשטות, שרמזי הקרבנות שהובאו לחנוכת המזבח שבמשכן קשורים לענין המזבח — בהם מתבטאת תכלית המזבח והקרבנות המוקרבים עליו. כלומר, כאשר הקריבו הנשיאים את קרבנם לחנוכת המזבח, הם סדרו זאת בסדר מיוחד, מספר מיוחד וכו', כך שנרמז החידוש שבמזבח, על פני המצב הקודם.

המעלה שבקרבנות שמקריבים על המזבח שבמשכן, על פני אלה שהוקרבו לפני מתן תורה, היא:

מטרת המשכן בכלל היא, כמפורש בפסוק[24] — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", הכנת מקום להשראת השכינה בגלוי, עד שהמשכן עצמו הוא "מקדש"[25] — דבר מקודש.

וזוהי גם פעולת המזבח שבמשכן, שביכולתו של כל יהודי לקחת בהמה של חולין ולעשותה קרבן לה', כך שנראה בעיני בשר שהיא מתקדשת, על־ידי שמקריבים אותה על המזבח, ו"אש .. מן השמים"[26] אוכלת את הקרבן.

כדי להביא לידי פעולה זו, הביאו הנשיאים שני סוגים שונים של קרבנות:

סוג הקרבנות הראשון, הנרמז בכלים, במנחה ובקטורת שבהם, הוא הקרבנות שהקריבו לפני־כן, לפני המזבח שבמשכן: גם אז היתה הקרבת קרבנות, אך לא היה אז הענין של "ותצא אש מלפני הוי' ותאכל", המראה על השראת השכינה[27]. הרמז לכך: בכלים ובקרבנות שבהם[28] (מנחה וקטורת) אין רואים שינוי בגלוי[29].

ועשה.. וכנגד חמשה לאוין. ובקה"י (ע' לוחות): ה' חסדים וה"ג שביסוד דידה כו'.

19) קידושין ל, סע"ב. נדה לא, ב.

20) קידושין שם.

21) כ"ה באברבנאל יתרו בשם חז"ל.

22) ז, ג ואילך. וראה רש"י שם, יו"ד.

23) וע"ד ההלכה י"ל — עפמ"ש בספרי עה"פ וקרבנו קערת כו' דצ"ל נעשית מתחלה לשם קרבן (שלא נשתמש בו הדיוט): ולכן נאמר ע"ד הכלים תיכף לתיבת "וקרבנו". וראה צפע"נ עה"ת שם.

24) תרומה, כה, ח.

25) כשמו "(ועשו לי) מקדש". וראה עירובין בתחלתה.

26) רש"י ויקרא א, ז. במדבר ד, יג.

27) רש"י שמיני ט, כד.

28) בלשון החסידות — כלי שמכסה ומעלים האור שבתוכו.

29) עפ"ז יומתק יותר מה שרש"י מביא רמז לכל פרטי קרבנות הנשיאים, מלבד ב"סולת בלולה בשמן למנחה" שלא הביא שום רמז (אף שבבמדב"ר ישנם כו"כ רמזים בזה)! כי

[נוסף על מה שי"ל בפשטות, דהא שיש רמז בקרבנות הנשיאים מובן מזה שהכתוב מדייק להודיע מספר שלהם*, או קרבנות שיש בהם חידוש כמו קטורת (ליחיד כו' — דהיתה הוראת שעה (רש"י שם, יד)) וחטאת (לכפר על קבר התהום כו' — רש"י שם, טז) שאינה שייכת לנדבת המשכן (וראה רמב"ן (שם, יג) שגם החטאת הוראת שעה הוי. וראה רש"י שמיני י, טז־יז).

משא"כ "סולת גו' למנחה" שאין בזה שום חידוש ושינוי שיכריח לומר — גם ע"פ דרש הקרוב לפשט — שיש בזה רמז]

עיקר ההדגשה (והרמז) בקרבן זה הוא (לא כ"כ בגוף הקרבן, כ"א) בזה שהי' בכלי (וזה מפורש בקרא), כבפנים.

---

*) עפ"ז יומתק מה שהביא רש"י בהדיבור־המתחיל גם תיבת "פר אחד", "איל אחד", כבש אחד" – נוסף על מה שי"ל, שבזה מרמז רש"י לפירושו לפנ"ז (שם, טו) "פר אחד – מיוחד שבעדרו", שמזה מובן, שגם ה"רמז" שב"פר אחד" (ועד"ז בהשאר) הוא לאיש מיוחד כו'.
ולהעיר מרש"י פינחס (כח, יט) "פרים – כנגד אברהם כו', אילים – כנגד.. יצחק, כבשים – כנגד יעקב כו'". ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שונה מכך הסוג השני של הקרבנות (עולה חטאת וכו'), שהם בעצמם, או חלק מהם (חלב ודם[30]) מוקרבים, וחל בהם שינוי על־ידי העלאה וזריקה על גבי המזבח, ותצא אש מלפני הוי' ותאכל, כדלעיל.

ענין זה נרמז גם במינים השונים שבשני סוגי הקרבנות: הקרבנות שבכלים, מנחה וקטורת, אינם ממין ה"חי", או[31] שאין ניכרת בהם החיות, ואילו הקרבנות מן הסוג השני הם חי, כדי לרמוז שעל־ידי המשכן והמזבח נתחדשה המעלה של השראת השכינה בגלוי, ההופכת דומם וחולין לחי ולקדושה[32].

ז.

הרמזים שברש"י מחולקים לשני הסוגים הללו

המעלה שבמשכן ובמזבח לאחר מתן תורה נכללת, בפשטות, באמירה שבמתן תורה נהיו ישראל ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש"[33], ולכן ניתנות להם גם[34] מצוות המקדשות את 'חפץ' המצוה עצמו, שגם בן־חמש־למקרא מבין ו"רואה" שהם הפכו לקדושים.

על־אף שבעיקר נפתחה אפשרות זאת במתן תורה, כאשר ישראל הפכו ל"ממלכת כהנים וגוי קדוש" ונצטוו על כל תרי"ג המצוות. בכל זאת היה משהו מעין זה כבר אצל היהודי הראשון, אברהם אבינו, ולכן הוא נצטווה על מצוות מילה – "בריתי בבשרכם"[35], שזהו, כדברי רש"י[36], "חפץ של מצוה".

בכך מוסבר הסדר שבו מציין רש"י את הרמזים שבקרבנות הנשיאים, מיסודו של רבי משה הדרשן, אך בקירוב לפשוטו של מקרא, אשר יש בהם שני סוגים שונים: את הענינים הקשורים לדומם הוא מסביר כרמזים לאדם הראשון ותולדותיו, נח ותולדותיו ושבעים אומות, שבהם אין ניכרת החיות בגלוי, ואת הענינים הקשורים לחי הוא מפרש על היהודים[37], החל מאברהם וכו', ועד למשה ואהרן[38], כהנים לויים וישראלים.

ח.

"כף אחת..." – רמז למצוות כפי שניתנו מידי הקב"ה

עדיין נשאר בלתי־מובן: לפי זה בודאי אין מקום להסביר ש"כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת", ממין הדומם והצומח, רומזת לתורה, עשרת הדברות ותרי"ג מצוות?

ההסבר לכך הוא:

רש"י מדייק ואומר, ש"כף אחת" היא "כנגד התורה שניתנה מידו של הקב"ה"[39]. אין הכוונה לתורה בכלל, אלא ללוחות שרק אצלם מוצאים[40] נתינה "מידו של הקב"ה".

וכך באומרו "עשרה זהב, כנגד עשרת הדברות. מלאה קטורת, גימטריא .. תרי"ג מצוות", אין הוא מתכוון לעשרת הדברות ולתרי"ג מצוות כשלעצמם, אלא לכף, ללוחות, כפי שהיא מלאה בתרי"ג[41]. כלומר, הלוחות כוללים את "עשרת הדברות" (עשרה זהב), שהם "מלאה... תרי"ג מצוות"[42], כפי שכבר פירש רש"י בפרשת משפטים[43], ש"כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן".

וכיוון ש"כף אחת..." הוא רמז לתורה כפי ש"נתנה מידו של הקדוש־ברוך־הוא", לכן היא נכללת בסוג הראשון, של הענינים הקשורים לדומם, מפני שהתורה

---

30) יחזקאל מד, טו. וראה לקו"ת פרשתנו כו, ב. ס"פ אחרי. ובכ"מ. ד"ה איזהו תרצ"ו (סה"מ קונטרסים ח"ב שעג, ב ואילך).

31) להדיעה ש"מור" שבקטורת מן החי הוא – ראה רמב"ן תשא ל, כג. ועוד.

32) להעיר מבמדב"ר (פי"ב, יח): מה אם העגלות שנדבקו במלאכת אוהל מועד ניתן להם הווי' עד שיהיו קיימות לעולם כו'.

33) יתרו יט, ו.

34) משא"כ במצוות צדקה וכיו"ב שאין קדושה בהמעות.

35) לך יז, יג.

36) חיי שרה כד, ב.

37) להעיר ממש"נ (ואתחנן ד, ד) ואתם הדבקים בה"א חיים גו'.

38) ומכיון שעיקר החידוש דהמשכת קדושה בחפץ של מצוה נעשה במתן תורה – לכן, הרמז למשה ואהרן (שע"י היתה נתינת התורה) הוא בקרבן שלמים "שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים (רש"י עה"פ), כדלקמן בפנים סעיף ט.

39) משא"כ בבמדב"ר פי"ד, יו"ד: ובחרו (בנ"י) בהקב"ה ובתורתו שהיא ה' ספרים כנגד ה' אצבעות שבכף וקבלו י' הדברות בסיני. וראה לקמן הערה 52.

40) תשא לא, יח.

41) ראה גם במדב"ר פי"ג, טז: כף אחת כנגד הלוחות שנכתבו מיד הקב"ה.. עשרה זהב אלו עשה"ד שהיו כתובים בלוחות.. מלאה קטורת שתרי"ג מצות בלולות בהן [משא"כ בבמדב"ר שם, יט: כף אחת זה הוא ספר התורה שהי' מונח אצל הארון.. עשרה זהב אלו הלוחות שהיו בארון].

42) ע"פ המבואר בפנים יומתק זה שרש"י לא פירש (כפי' הב' בבמדב"ר פי"ג שם) ד"קטרת" (גימט' תרי"ג) הוא כנגד "תרי"ג אותיות.. מן אנכי עד אשר לרעך כו'" – כי לפ"ז אין זה בדומה ל"מלאה קטרת", שהרי אותיות העשה"ד הן הן העשה"ד עצמן; ולכן מפרש רש"י שהוא כנגד תרי"ג מצות שהן רק "תלויות" בעשה"ד (לשון רש"י משפטים כד. יב).

ועפ"ז מתורץ ג"כ מה שהעתיק רש"י בהדבור המתחיל גם תיבת "מלאה" (אף שמפרש רק תיבת "קטרת").

43) שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והמצוות הופכים חפץ ל"חפץ של מצוה" רק כאשר היהודי מקבל את התורה והמצוות ומבצען למעשה.

התורה והמצוות מצד עצמן — "שעשועיו של הקב"ה"[44] — וכפי שניתנו מידו של הקב"ה, אינן משרות קדושה לעתיד בעולם.

כפי שבן־החמש כבר למד, שירידת השכינה על הר סיני לא קבעה בו קדושה לעתיד, ו"במשוך היובל", כשנסתלקה השכינה, "רשאין לעלות" בהר[45].

[אך בכל־זאת, כיוון שבשעת מתן תורה הושרתה קדושה על ההר, אשר לכן "הנוגע בהר מות יומת"[46], לפיכך היתה ה"כף" מזהב[47], כלי יקר, ככלי הכסף הקודמים ואף יותר מכך, כדרגה גבוהה יותר של הכנה לקראת ה"חי", שעל־ידי התורה והמצוות יהפכו את הדומם לחי].

ט.

ג' המינים — רמז לישראל כפי שהם מאוחדים בתורה

לפי האמור לעיל, שהתורה מצד עצמה אינה נרמזת בסוג החי, יובן פירושו של רש"י ל"אילים עתודים כבשים":

בזה שרש"י מסביר ש"ג' המינים" הם "... וכנגד תורה נביאים וכתובים", אין הוא מתכוון להוסיף רמז שני, כך שמתקבלים ששה מינים, כי, כאמור לעיל, התורה מצד עצמה אינה נרמזת במין החי[48].

אלא, ג' המינים הם בעיקר כנגד היהודים, כפי שמפרט רש"י לפני כן, אך זאת דוקא כאשר הם מאוחדים עם שלושת חלקי התורה, כך שיש כאן רק שלושה דברים[49].

וזאת כהמשך לפירוש רש"י הקודם על "ולזבח השלמים בקר שנים, כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים" — משה ואהרן הביאו ל"שלום" ולחיבור בין ישראל לה' במתן־תורה, על־ידי התורה.

והיותם של ג' המינים "אילים עתודים כבשים" קרבנות שלמים[50], היא הוכחה לכך שהם "כנגד כהנים ולויים וישראלים" (לא בעצם היותם יהודים, אלא) כפי שהם מאוחדים בתורה, שעל־ידי־כך נעשה שלום וחיבור ביניהם לבין "אביהם שבשמים".

י.

ההסבר לדברי רש"י על "שלש חמשיות"

לפי זה מובן גם המשך פירוש רש"י, שלאחר אומרו "וכנגד תורה נביאים וכתובים" הוא ממשיך (באותו "דבור המתחיל") ואומר: "שלש חמשיות כנגד חמש חומשין...".

ענין זה כתוב בהמשך ל"וכנגד תורה...", ומכך מובן שב"שלש חמשיות" אין הוא מתכוון לשלושה ענינים חדשים, אלא להסבר על "וכנגד תורה...", כדלהלן:

כדי להדגיש שמדובר כאן על התורה כפי שהיא מתקבלת על־ידי ישראל ומתאחדת עמם — לא כפי שב"כף אחת..." הכוונה היא לתורה אשר "נתנה מידו של הקב"ה — הביאו הנשיאים את "ג' המינים" במספר "חמש" המבטא את החלוקות, וההפרדה שבתורה ומצוות:

התורה כפי ש"ניתנה מידו של הקב"ה היא תורה שלמה אחת, ואף כל עשרת הדברות נאמרו על־ידי הקב"ה "בדיבור אחד"[51].

---

44) לשון רש"י — תשא לב, טז.

45) יתרו יט, יג וברש"י.

46) יתרו שם, יב.

47) ראה רש"י פרשתנו (שם, פו. וראה רש"י שם, יד) "היא של זהב". — וע"פ המבואר בפנים יומתק מה שהעתיק בהדבור המתחיל גם תיבת "עשרה", ובפרט ע"פ פרש"י הנ"ל ד"משקלה עשרה שקלים של כסף (ולא זהב) — כי עשה"ד נרמזות בזהב (ראה רש"י ח"ש כד, כב. גו"א סוף פרשתנו).

48) ועפ"ז יומתק ג"כ מה שלא פרש"י ד"ולזבח השלמים בקר שנים" קאי על "תורה שבכתב ותורה שבע"פ" (כבבמדב"ר פי"ד, יו"ד. וראה שם פי"ג, טז).

49) ועד"ז יש לתרץ מ"ש רש"י (ר"פ בראשית) "בראשית... בשביל התורה שנקראת ראשית.. ובשביל ישראל שנקראו ראשית" — דלכאורה צ"ע: הרי בקרא נאמר ראשית ל' יחיד, "ראשית" אחת* — כי הכוונה לבנ"י כמו"ש מתאחדים בתורה (וראה משכיל לדוד שם).

50) כפרש"י. וראה פרש"י ויקרא ג, א. וצע"ק בפרש"י תצוה כט, כב. ואכ"מ.

51) רש"י יתרו כ, א.

---

*) בזהר (ח"א ז, ב. תקו"ז תיקון א' וה' בתחלתם. ועוד) ד"בראשית" נוטריקון ב' ראשית – אבל ברש"י לא נרמז זה. ובפשטות, כוונת רש"י היא שה"ב" דבראשית פירושו "בשביל" (ראה רא"ם שם).

ולהעיר, שגם לפי' הזהר, הרי ממשיך שם: תרין אינון דמתחברין כחדא... ובגין דלית להו פרודא אקרון ראשית חד ולא תרין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובכך מובן גם מדוע מצטט רש"י מן הפסוק גם את המילה "...אחת", בעוד אשר, לכאורה, הוא מסביר רק את "כף", מפני שבכך הוא מדגיש שמדובר כאן על התורה כפי שהיא "אחת" — כפי שניתנה על־ידי הקב"ה, ושעל־אף שהיא מכילה את עשרת הדברות ואת תרי"ג המצוות, היא ענין אחד.

רק כאשר ישראל "קבלו" את התורה והמצוות התרחשה בהם התחלקות, התורה היא "חמשה חומשין"[52] — בכל חומש יש תוכן אחר וענינים אחרים, ובמצוות חל התחלקות, שבעשרת הדברות, ש"כל תרי"ג מצוות בכלל עשרת הדברות הן", ישנם שני סוגים "חמש הדברות הכתובין על לוח אחד" — ענינים של "הן", ו"חמש הכתובין על השני" — "לאו"[53].

זאת לעומת עשרת הדברות והמצוות כפי שניתנו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, הנרמזים ב"כף אחת עשרה זהב", ולא בפעמיים "חמש" — מפני שמבחינה זו אין בהם התחלקות, אלא כולם מציאות אחת[54] — "כף אחת".

(משיחת מוצאי ש"פ נשא תשל"ח)

52) עפ"ז יומתק מה שבבמדב"ר (שנעתק לעיל הערה 39) — שמפרש גם "כף אחת גו'" על בחירת בנ"י בהקב"ה ובתורתו — מדייק "ה' ספרים כנגד ה' אצבעות שבכף", כי מצד מקבלי התורה ישנה ההתחלקות שבתורה, כבפנים.

53) ראה רש"י יתרו (כ, א) "עונין על הן הן ועל לאו לאו". וראה באורוכה הדרן לפסחים (נדפס בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים — הדרן הא' (בהוצאת תשמ"ו־ז — ע' תסה ואילך)).

54) וזהו גם הטעם שב"כף אחת" נרמזות העשה"ד כמו"ש בלוחות, וב"שלש חמשיות" כמו"ש בתושב"כ (כנ"ל בפנים סעיף ג) — כי בלוחות מודגשת נתינת הקב"ה, ובתושב"כ — שבנ"י מקבלים (ולומדים) אותה.

ולהעיר מלקו"ת ד"ה אם בחוקותי (הא') וביאורו — בהחילוק דאותיות הכתיבה (דתושב"כ) ואותיות החקיקה (של הלוחות).

המשך ביאור למס' גיטין ליום ראשון עמ' א

מספיקים לפרנסתו, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר** יכול העבד לומר, **אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת כִּי הֵיכִי דְּחָזוּ לִי אִינְשֵׁי וּמַרְחְמִין עָלַי** – שמאחר שתשחררני ואהיה ככל היהודים, ירחמו עלי אנשים ויתנו לי צדקה, **וְרַבָּנָן סָבְרֵי**, שאין זו טענה, משום **דְּמַאן דְּמַרְחֵם אַבְּנֵי חֵרֵי, אַעֶבֶד נַמִּי רַחוּמֵי מְרַחֵם** – מי שמרחם על בני חורין, מרחם גם על עבדים, שהרי חייבים במצוות כאשה, ולכן אינו צריך לשחררו.

הגמרא מביאה ראיה שיכול הרב לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך': **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ** את **יְדֵי עֲבָדוֹ**, ובכך מעשי ידיו שייכים להקדש, **אוֹתוֹ הָעֶבֶד לוֹחֵם** מעות **וְאוֹכֵל** ממעות אלו, **וְעוֹשֶׂה** מלאכה ומשתכר, **וּפוֹרֵעַ** את חובו. ומבואר שאף שאין האדון זן אותו, מעשי ידיו שייכים לו ויכול להקדישם, **שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁיָּכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעֶבֶד 'עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ'**. דוחה הגמרא, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּמַעֲלֶה לוֹ מְזוֹנוֹת** כשהאדון נותן לעבד מזונות, ולכן מעשי ידיו שלו ויכול להקדישם.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** – אם מדובר במעלה לו מזונות, **לְמַאי**

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ב', בו כותב שעד עתה לא נזדמן שידוך בשביל בתו הבכירה... תחי', ועתה מציעים שידוך בעד בתו הצעירה מרת... תחי'.

הנה, א) עליו להשתדל במרץ המתאים בחיפוש שידוך בשביל בתו הבכירה, ודיוע בכ"מ ברז"ל, עד כמה גדלה חובת האב למצוא זיווג מתאים בשביל בנותיו, ב) וכיון שנשיאנו הק' דקדקו בהכתוב לא יעשה כן וכו' לתת הצעירה לפני הבכירה, הנה רק אח"כ ישדך את בתו השני' מרת... תחי'.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת נשא

כרך כג שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
הקרבת קרבן הנשיאים בשבת

על קרבן הנשיאים בחנוכת המזבח שהוקרב על ידי נשיא שבט אפרים ביום השבת[1], נאמר במדרש רבה בפרשתנו, (פרשה יג[2]): "שלשה דברים שעשו הנשיאים שלא כהוגן וקבלם הקדוש־ברוך־הוא .. בכל מקום אין קרבן יחיד דוחה את השבת[3], וכאן קרבן יחיד[4] דוחה את השבת, הא[5] למדנו כמה קרבן נשיאים חביב לפני הקדוש־ברוך־הוא".

אך לאחר מכן, (בפרשה יד[6]), נאמר במדרש ענין זה: "שלא תאמר היאך חלל את השבת, והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת וזה הקריב בשבת, אמר הקדוש־ברוך־הוא לא על פיו עשה שאני אמרתי למשה...".

בפשטות יוצא, שלפי המדרש הראשון הרי מלכתחילה אין ההקרבה בשבת רצויה – "שלא כהוגן" – אך בדיעבד, "קבלם הקדוש־ברוך־הוא" מפני ש"קרבן נשיאים חביב לפני הקדוש־ברוך־הוא".

ואילו לפי המדרש השני, הרי הקרבת הקרבן בשבת היתה רצויה מלכתחילה – "כהוגן" – כי "אני אמרתי למשה...".

אך כשמדייקים בדבר רואים, שגם לפי המדרש הראשון אי אפשר לומר, שהקרבת הנשיא היתה אסורה – כי ח"ו לומר שנשיא יתנהג להיפך מן הדין[7]. ועוד ועיקר – משה היה נוכח בשעת מעשה, הכהנים עבדו את עבודתם והלויים בדוכנם – וכל אלו נהגו להיפך מן הדין?!

צריך, אפוא, לומר, שגם לפי מדרש זה נעשתה ההקרבה בשבת מלכתחילה לפי ציווי ה', אך מפני שהיתה זו הוראת שעה[8], אשר מחוץ למקרה בודד זה, זהו מעשה אסור – נקרא הדבר "שלא כהוגן"[9].

לפי זה, יש להבין: מה הן הסברות של כל אחד משני מדרשים אלו אשר לפי המדרש הראשון ההקרבה היא "שלא כהוגן", ואילו לפי המדרש השני – אין זה חילול שבת, מעשה זה הוא כהוגן ואף יותר מכך – זהו קיום של ציווי ה', "שאני אמרתי..."?

ב.
קל וחומר מהמשכן למקדש

נאמר בגמרא[10], שהסיבה לכך שבזמן חנוכת בית המקדש הראשון "לא עשו ישראל את יום הכפורים" היא מפני ש"אמרו קל־וחומר: ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה, מקדש שקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויום הכפורים דענוש כרת לא כל־שכן".

---

1) כמ"ש (פרשתנו ז, מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים גו', ואותו היום שבת הי'. ראה מו"ק ט, א. מדרשים שהובאו לקמן. רבותינו בעה"ת פרשתנו שם. וראה ראב"ע שם.

2) ב (בסופו). ועד"ז בתנחומא פרשתנו כ. פסיקתא רבתי פ' ויהי ביום כלות.

3) ועד"ז הוא בהמדרשים דלקמן. והוא כדעת הת"ק במשנה תמורה יד, א שדחיית שבת תלוי' כקרבן צבור וקרבן יחיד, משא"כ לדעת ר"מ שם. וראה לקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 114 ואילך ובהערות שם. וש"נ.

4) בפסיקתא שם "וקרבנו של נשיא דוחה את השבת". ועד"ז הוא בתנחומא כאן: וקרבן של נשיא אפרים דחה את השבת.

5) סיום זה ליתא בפסיקתא ותנחומא שם.

6) א (בסופו).

7) ובפרט שלשון המדרש הוא "שעשו הנשיאים", ולא שרצו וכיו"ב. וראה רש"י פרשתנו ז, יו"ד (מספרי עה"פ. במדב"ר פי"ב, כא) ויקריבו הנשיאים כו' כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה. וראה ריטב"א מו"ק שם ד"ה ביום: והנשיאים ודאי ע"פ הדבור עשו דלא סגי דלאו הכי כו'.

8) לשון הראב"ע הנ"ל. ובגמרא (מנחות נ, סע"א ואילך) ופרש"י (פרשתנו ז, יד) – לענין קטורת הנשיאים שהובא במדרשים הנ"ל. וראה לקמן בפנים ובהנסמן לקמן הערות 11, 26.

9) וע"ד לשון הש"ס (תענית ד, א) "שאלו שלא כהוגן" שאי"ז דבר האסור.

ומש"נ הלשון "קבלם הקב"ה", כי לפי מדרש זה ציווי ה' הי' (לא מצ"ע, כ"א) מצד בקשתם כו' (ראה לעיל הערה 7). משא"כ להמדרש ב' "לא על פיו עשה שאני אמרתי כו'", שהקרבתו בשבת היתה לא מצד הנשיאים. כ"א שמלכתחילה "אני אמרתי".

10) מו"ק שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכך מובן[11], שלפי הגמרא לא היתה ההקרבה בשבת בחנוכת המשכן הוראת שעה – "שלא כהוגן" – שלא כמדרש הראשון שהובא לעיל – כי אז אי אפשר היה ללמוד מכך באופן של קל־וחומר לגבי הקרבנות שבחנוכת בית המקדש.

את סברות הפלוגתא שבין המדרש הראשון לבין הגמרא והמדרש השני, אם היתר ההקרבה בשבת היה הוראת שעה אם לאו, ניתן להסביר במספר דרכים, ומהן[12]:

א) הגמרא והמדרש השני הם לפי הדעה הסוברת ששבט נקרא קהל[13], וכיון שהקרבן שהקריב הנשיא היה קרבן שבט, אין זו הוראת שעה, כיון שזהו קרבן קהל, ומקריבים אותו ככל קרבנות הצבור, הדוחים את השבת. והגמרא מכנה זאת "קרבן יחיד" רק בהשוואה לקרבן התמיד וכדומה, המוזכרים לפניו ולאחריו, שהם קרבנות של כל השבטים, כל קהל עדת בני ישראל.

ואילו המדרש הראשון הוא לפי הדעה[13] ששבט לא נקרא קהל[14], ולפי זה חלים על קרבן הנשיא דינים של קרבן יחיד רגיל, שאיננו דוחה שבת, והיתר ההקרבה היה הוראת שעה בלבד[15].

ב) לפי כל הדעות שבט נקרא קהל[16]. אך את קרבן הנשיאים הביא כל נשיא משלו – ולא ממה שהשבט כולו נתן, כנאמר במדרש[17] במפורש, ורש"י אומר זאת בפירושו על התורה[18], ש"משלו הביא ולא שגבה משבטו".

והמחלוקת בין המדרש הראשון לבין הגמרא והמדרש השני היא: לפי המדרש הראשון, הרי כאן שהנשיא לא גבה משבטו עבור קרבן זה נשאר הקרבן בגדר של קרבן יחיד שאינו דוחה שבת, ולכן צריך לומר שהיתר ההקרבה היה הוראת שעה.

ואילו לדעת הגמרא והמדרש השני, הרי אמנם, "משלו הביא", אך הוא "הביא" "למטה יהודה" וכדומה – "יחסו הכתוב על שבטו"[19] – קרבן עבור השבט כולו[20], וקרבנו הוא קרבן צבור, הדוחה שבת.

[ויש לומר, שבכך מוסבר גם דיוק הלשון במדרש[21] – האומר שמן המילים "זה קרבן נחשון בן עמינדב" לומדים ש"משלו הביא ולא שגבה משבטו והביא" – ששם נאמר בסוף הענין "זה קרבן דוחה את השבת ואין קרבן יחיד דוחה את השבת" –

מלשון השלילה הסתמית "ואין קרבן יחיד דוחה את השבת" (ולא "ואין שאר[22] קרבן יחיד דוחה את השבת" וכדומה) מובן, שקרבן הנשיא אינו בגדר קרבן יחיד[23]. אך, מצד שני, מהדיוק בלשון בתחילת הענין "זה קרבן דוחה השבת" (וכן מכך שיש בכל זאת צורך בלימוד מיוחד כדי להבין שקרבן זה דוחה את השבת), מובן, שקרבן הנשיא קשור לקרבן יחיד, ולכן יש צורך בלימוד מיוחד, שסוג זה של קרבן – "זה" – דוחה את השבת –

ולפי האמור לעיל ניתן להבין זאת, כי אין הכי נמי: כיון שהנשיא לא גבה עבור קרבן זה מבני שבטו יוצא, שקרבן זה הוא קרבן יחיד. אך מכיון שהמקריב הוא "נשיא למטה", חלים על קרבנות דינים של קרבן צבור].

ג.

"אני אמרתי" – הוראת שעה

לפי כל האמור לעיל יוצא, שהמדרש השני, שהובא לעיל בסעיף א' – שלפיו היתה הקרבת קרבן הנשיא בשבת מלכתחילה כהוגן, ודברי הגמרא, הם היינו הך – הנשיא הקריב את הקרבן בשבת משום שזהו קרבן צבור, ואין צורך בהוראת שעה מיוחדת.

---

11) ראה שו"ת חתם סופר או"ח סר"ח ד"ה בדף ז' ע"ד. אבל ראה מאירי מו"ק שם.

12) באופן הא' דלקמן – ראה שו"ת חת"ס שם.

13) הוריות ד, סע"ב ואילך.

14) ולהעיר מפירוש אדה"ז (הובא בענף יוסף לשמו"ר פמ"ד, ו. מגדל עז (כפ"ח, תש"מ) ע' ט. וש"נ) ששני מדרשים אחרים (שמו"ר (שם) ודב"ר (פ"ג, טו)) פליגי במחלוקת הנ"ל.

15) וע"פ מ"ש הרוגוצובי (הובא בצפע"נ (המלוקט) לרמב"ם ספר עבודה – הל' מעה"ק פ"ב הט"ו). ששיטת הפסיקתא (הנ"ל הערה 2) היא דשבט אפרים לא מקרי קהל (ראה הוריות ו, ב) ולפיכך הוה שלא כהוגן כו' – יש לומר, דהש"ס במו"ק ס"ל דגם שבט אפרים אקרי קהל.

16) ראה רמב"ם הל' שגגות רפי"ב. מג"א סי' ריח סק"ג. שו"ת חת"ס שם.

17) במדב"ר פי"ג, יג (בסופו). וכ"ה שם לפנ"ז ז. ובספרי פרשתנו ז, יב. יז.

18) פרשתנו ז, יב.

19) ספרי ופרש"י פרשתנו שם. במדב"ר שם, ז.

20) משא"כ דויקרא ד, כב.

21) פי"ג, יג (בסופו).

22) כמו שכתבו מפרשי המדרש.

23) ועפ"ז מובן אשר דוחק לומר שהמדרש והש"ס פליגי בזה גופא, שלדעת המדרש הוה שלא כהוגן כי משלו הביא ובמילא הוי קרבן יחיד, ולדעת הש"ס (והמדרש הב' – פי"ד שם – דלעיל ס"א) גבה משבטו ובמילא הוה קרבן צבור שדוחה שבת, כי [נוסף לזה אשר (א) דוחק לפרש כן במד"ר פי"ד (כדלקמן בפנים סעיף ג), ב) דוחק לומר דפליגי במציאות אם גבה משבטו או לאו, הרי] מזה שהמדרש שבו מפורש ש"משלו הביא ולא שגבה משבטו" מסיים "זה קרבן דוחה שבת ואין קרבן יחיד דוחה את השבת", מוכח, דגם אם לא גבה משבטו אינו כקרבן יחיד ממש, כבפנים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך קשה להסביר כך את דברי המדרש[24] "לא על פיו עשה שאני אמרתי למשה נשיא אחד וכו'", שמתוכם משתמע שהיתה כאן אמירה והוראה מיוחדת בקשר להקרבה זו – הוראת שעה.

ומובן בפשטות שדחוק ביותר לומר שמילים "אני אמרתי למשה נשיא אחד..." אין הכוונה לציווי "נשיא אחד..." ושבכלל לא היתה אמירה מיוחדת בענין זה, אלא הכוונה היא לדין הכללי לדורות – שבט נקרא קהל, או שעל קרבן הנשיא חלים דינים של קרבן השבט[25].

ואם כך, שבה הקושיה ומתעוררת: מהו ההסבר למחלוקת שבין שני המדרשים שלעיל?

ד.
"דחוי" או "מותר"?

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

לפי שני המדרשים, היו קרבנות המילואים של חנוכת המזבח – אשר "אין כמותן לדורות"[26] – רק זמניים וכהוראת שעה (כמו כל הפרטים האחרים של קרבנות הנשיאים אשר היו לאותה שעה בלבד[27], וכן חלק מקרבנות ימי המילואים), ורק מפני הוראת שעה היה להקריב את קרבן הנשיא בשבת.

אך היתר זה ניתן להבין בשתי דרכים: או שאיסור השבת הוא בבחינת "דחויה" – כלומר, איסור המלאכה קיים בכל תקפו, אלא שחנוכת המזבח דוחה אותו. או באופן של "הותרה" – שהמלאכה לא נאסרה, אלא היה מלכתחילה דבר המותר בשבת.

בדומה למחלוקת בענין פיקוח נפש בשבת[28], ודינים נוספים[29], שיש עליהם דיון, אם הם "דוחה" או "מותר".

וזהו הבסיס למחלוקת בין שני המדרשים שהובאו לעיל:

לפי המדרש ש"עשו הנשיאים שלא כהוגן" היתר ההקרבה הוא באופן של "דחוי" בלבד – הקרבנות דחו את איסור השבת. האיסור לא נתבטל[30], אלא הוא נדחה בלבד מפני ש"קרבן נשיאים חביב לפני הקדוש־ברוך־הוא".

אך לפי המדרש השני יש כאן אופן של "הותרה". כלומר, הקרבת קרבנות חנוכת המזבח בשבת היא דבר היתר – מלכתחילה אין חלים במקרה זה איסורי מלאכה בשבת.

ולכן מודגש במדרש, שלא זו בלבד שהנשיא לא "חילל את השבת", או שלא נהג "שלא כהוגן", אלא להיפך – הוא קיים כאן ציווי – "לא על פיו עשה שאני אמרתי...".

ה.
סדר שונה בהתאם לשני האופנים

לפי זה ניתן היה גם לבאר מדוע במדרש, שהובא לעיל בסוף סעיף ב', על הפסוק "זה קרבן נחשון...", מופיע הניסוח "זה קרבן דוחה את השבת ואין קרבן יחיד דוחה את השבת" – תחילה מופיע הדין כאן, לגבי קרבן נשיא, ורק לאחר מכן מוזכר הדין בקרבן יחיד באופן כללי – "ואין קרבן יחיד...", וזהו סדר הפוך לעומת המופיע במדרש שהוזכר בסעיף א': "בכל מקום אין קרבן יחיד דוחה את השבת, וכאן קרבן יחיד דוחה את השבת" –

כי יש לומר, שהבדל זה הוא בהתאם לשני האופנים הללו:

לפי המדרש הראשון האיסור רק "דחוי", כדלעיל, ולכן מקדים המדרש ואומר "בכל מקום אין קרבן יחיד דוחה את השבת", וכך מודגש יותר שמעשה זה, בכללות, הוא מעשה אסור – "שלא כהוגן" – אלא שרק "כאן" הוא נדחה – במקרה זה.

ואילו לפי המדרש על הפסוק "זה קרבן נחשון..." דין זה "הותר"[31], ולכן נאמר תחילה "זה קרבן דוחה את

---

24) ועד"ז, פשטות לשון הגמרא בהק"ו (מו"ק שם) "וקרבן יחיד" לא משמע שהוי קרבן צבור. וראה לשון הר"ח שם: וקרבן הנשיאים קרבן יחיד הוא ולא קרבן צבור. וראה גם מאירי וריטב"א שם.

25) אלא שי"ל שהפירוש במ"ש במדרש "שאני אמרתי כו'" הוא, דהוי כקרבן שקבוע לו זמן (בהמשך לשון המדרש "נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום כו' בלא הפסק יקריבו זה אחר זה"), ולכן דוחה שבת ככל קרבנות שקבוע להם זמן וכדעת ר"מ (תמורה שם. יומא נ, א. וכפסק הרמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ט), ולא הוי הוראת שעה. אבל לפי"ז אינו מובן – ההקדמה במדרש "והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת וזה הקריב בשבת", כיון שלדעת ר"מ (ופסק הרמב"ם) אינו תלוי בקרבן יחיד וקרבן צבור, אלא בקבוע לו זמן לחוד.

26) רמב"ם ספ"ב מהל' מעשה הקרבנות.

27) כנ"ל הערה 8. וראה רמב"ם שם. אבל ראה חת"ס שם שדחיית שבת אינה דומה (בלשון הרמב"ם) לשאר הדברים. ויל"ע בדבריו.

28) ראה רמב"ם הל' שבת רפ"ב ובכס"מ שם. ב"י או"ח סשכ"ח ד"ה הי' החולה. שו"ע אדה"ז שם (ס"ד, סי"ג). שו"ת הצ"צ או"ח סל"ח. ובכ"מ.

29) ראה פסחים עז, א. וש"נ.

30) ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 28.

31) ומהלשון "זה קרבן דוחה את השבת" אין ראי' "דהא תנן פ"ב דתמורה שקרבן צבור דוחה את השבת ואת הטומאה ואעפ"כ י"א דהותרה ולא אותבינן עלייהו ממשנה זו" (שו"ת צ"צ שם). ובשו"ת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השבת", וכך מדגישים שיש היתר מיוחד לקרבן הנשיא, שמותר להביאו בשבת, ורק לאחר מכן מציינים "ואין קרבן יחיד דוחה את השבת".

ולפי המוסבר לעיל, בסעיף ב', שמהמדרש על הפסוק "זה קרבן..." לומדים שקרבן הנשיא הוא כעין קרבן השבט – צבור, אפשר לומר, שזהו ההסבר למחלוקת שבין שני מדרשים אלו:

לפי המדרש הראשון, שהיה זה "שלא כהוגן" – "דחוי" – הרי קרבן הנשיא הוא קרבן יחיד, כפי שמובן מן הניסוח "בכל מקום אין קרבן יחיד... וכאן קרבן יחיד...[32]", ומשום כך הביאה הוראת השעה רק ל"דיחוי".

ואילו לפי המדרש "זה קרבן דוחה...", שקרבן זה נחשב כקרבן השבט, יוצא שהשבת הותרה לגביו[33].

אך לפי זה יוצא, שבענינו נחלקים המדרשים גם לגבי המשמעות של "הותרה" עצמה:

לפי המדרש ש"זה קרבן דוחה שבת...", הותרה השבת מפני שקרבן הנשיא הוא כקרבן צבור.

ואילו לפי המדרש המובא בסעיף א' – "שלא תאמר היאך חלל... והלא אין קרבן יחיד דוחה... שאני אמרתי..." – הסובר שהאיסור "הותר", כדלעיל, יוצא, שחל עליו דין של קרבן יחיד, ו"זה הקריב בשבת" רק מפני ש"אני אמרתי...".

ו.
ההקרבה בשבת – שכר שמירת שבת

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר מדרש נוסף (רביעי) בפרשתנו, פרשה יד[34], בענין זה, וכך נאמר שם: "מי הקדימני ואשלם[35], מדבר ביוסף שהוא הקדים ושימר את השבת עד שלא ניתנה .. אמר הקב"ה: יוסף אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לבן בנך שיהא מקריב קרבנות בשבת מה שאין יחיד מקריב, ועלי לקבל קרבנו ברצון"[36].

ותמוה: כיצד מתאים לומר, שהשכר על שמירת שבת הוא – "שיהא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב..." – פעולה שהיא, בדרך כלל, ההיפך משמירת שבת?!

ודאי שהדבר תמוה אם קרבן נשיא רק דוחה את השבת, שאז נחשבת פעולה זו למעין חילול שבת, שלא כהוגן, רק שבהוראת שעה בלבד נדחה בפועל האיסור לצורך הקרבן[30] אך גם לפי הדעה ש"הותרה", הכוונה היא שאין כאן חילול שבת, אבל מובן שאין זו פעולה שמהותה היא שמירת שבת, ואשר תהווה שכר לשמירת שבת!

מוכח איפוא מכאן, שעל פי מדרש זה, הביא קרבן הנשיאים בשבת לידי הוספה בשמירת שבת.

ז.
דין בענין חנוכת המזבח או בדיני שבת?

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

ארבעת מדרשי חז"ל הללו נחלקים, באופן כללי, לשני סוגים:

המדרש שהקרבנות היו "שלא כהוגן" והמדרש "זה קרבן דוחה את השבת", (שניהם בפרשה יג) עוסקים בענין הכללי של קרבנות הנשיאים, אשר אחד מן החידושים שבקרבנות הנשיאים, בין יתר[37] החידושים, הוא, שקרבן הנשיאים דחה את השבת.

ואילו שתי הדרשות האחרות (שתיהן בפרשה יד) – "שאני אמרתי..." ו"מי הקדימני ואשלם..." – עוסקות בעיקר בפסוק "ביום השביעי נשיא לבני אפרים"[38], ודנות בעיקר במעלת הקרבן שהקריב נשיא אפרים ביום השבת.

ולפי זה יש לומר, שההבדל בין שני סוגים אלו, באופן כללי, הוא:

תשב"ץ ח"ג סל"ו – דלשון דוחה שבת (בכ"מ בש"ס) לאו דוקא וה"ה הותרה.

32) ודלא כבפסיקתא ותנחומא, כנ"ל הערה 4.

33) ואולי י"ל שלכן הוצרך למיעוט "ואין קרבן יחיד דוחה את השבת": מכיון דקרבן נשיא שבמציאות הוא קרבן יחיד (שהרי לא גבה משבטו – כנ"ל בפנים סעיף ב), הותר בשבת, קס"ד שהותר לגמרי, דגם קרבנות יחיד הותרו בשבת במשכן (ולהעיר ממנחות מה, א). או עכ"פ קרבנות יחיד דחנוכת המזבח. ולכן צריך לשלול "זה קרבן דוחה את השבת ואין קרבן יחיד דוחה את השבת".

34) ב. ועד"ז בתנחומא פרשתנו כח (תנחומא באבער לג). רבותינו בעה"ת דלעיל הערה 1 (בשינויים).

35) איוב מא, ג.

36) בתנחומא (ועד"ז בתנחומא באבער): חייך שאני עושה שבן בנך יהי' מקריב בשבת. וברבעה"ת שם: ובזכות זה יכין בנך קרבנו ביום השבת שאין קרבן יחיד דוחה את השבת.

37) שמובא בב' מדרשים הנ"ל: בכ"מ אין היחיד מתנדב בקטורת והנשיאים הביאו .. בכ"מ אין היחיד מביא חטאת אלא אחר ידיעת חטאו ואלו הביאו שעיר שלא בחטא (שם פי"ג, ב). ועד"ז הוא במדרש הב' (שם יג בסופו) בהסגנון "זה קרבן, זה הביא כו'" כבדחיית שבת.

38) שבזה מתחיל ומאריך בבמדב"ר (ועד"ז בתנחומא שם) מריש פרשה יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשתי הדרשות הראשונות, העוסקות בקרבנות הנשיאים בכללות, מודגש שדחיית השבת היא פרט הקשור לקרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח באופן כללי. כלומר, משום המעלה הכללית של חנוכת המזבח על ידי קרבנות הנשיאים דוחה הקרבה זו את השבת[39].

אך בשני המדרשים האחרים*[39], העוסקים דוקא בקרבן נשיא אפרים ביום השבת, מוסבר שהדחיה אינה משום קרבנות הנשיאים באופן כללי, ואין זה דין בענין חנוכת המזבח, אלא זוהי הלכה בהלכות שבת, שמשום השבת חייב היה הנשיא להקריב אז את הקרבן.

ה.
מותר או חובה?

והסבר זה עצמו שזהו דין בדיני שבת, ניתן ללמוד בשני אופנים[40]:

א) מצד הלכות שבת ההקרבה מותרת. כלומר, אין זה ענין המותר מפני חשיבות קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח, שהתורה קובעת שגדולה מעלתם עד כדי כך שהם מכריעים את איסור המלאכה בשבת, אלא זהו תנאי לגבי איסור מלאכה בשבת, שבענין הקרבנות הללו אין חל מלכתחילה איסור מלאכה בשבת.

כפי שאנו מוצאים במספר מקומות לגבי "עשה דוחה לא תעשה", שהעשה הופך לתנאי שבו תלוי הלאו[41], הלאו אינו חל מלכתחילה כאשר קיים מולו העשה[42].

ב) הקרבת הקרבנות בשבת היא חלק ממצות שבת: כשם שמשום קדושת השבת אסורות המלאכות בשבת, כך קדושת השבת מחייבת הקרבת מוספי שבת, וכן הקרבת "נשיא אחד ליום" השבת, אשר "אמרתי", את הקרבן של נשיא אפרים בשבת, ודוקא על ידי כך מקויימת שמירת השבת כראוי.

הסבר זה הוא בדומה לסברה ולדעה[43] שאנו מוצאים לגבי פיקוח נפש, שאין הכוונה לומר שפיקוח נפש רק דוחה את איסור המלאכה בשבת, אלא פיקוח נפש הוא חלק משמירת שבת, ולפי זה מובן יותר מדוע הוא מופיע בהלכות שבת, והוא מוסיף בשמירת שבת, כפי שלומדים מן הפסוק "ושמרו[44] בני ישראל את השבת"[43], וכדברי בעל אור החיים[45]: "למה אני אומר שתחלל שבת על החולה, אין זה קרוי חילול, אדרבה זה קרוי שמירת שבת".

ט.
קדושת השבת מחייבת

לפי זה מובן החידוש שבשני המדרשים האחרונים (שפרשה יד), על פני שני הראשונים (שבפרשה יג):

לפי המדרשים שבפרשה יג היתר ההקרבה בשבת נובע מענין קרבנות הנשיאים, באופן כללי, כדלעיל – ההבדל ביניהם הוא רק לגבי השאלה אם האיסור "דחוי" או שפעולה זו "הותרה", כדלעיל בסעיף ה'.

לעומת זאת המדרשים שבפרשה יד, העוסקים במיוחד בקרבן שביום השביעי, יום השבת, סוברים שניהם שזהו פרט בענין השבת, ולכן אין שני מדרשים אלו מדגישים את היחודיות של קרבן זה בכך שהוא כעין קרבן צבור, ואשר משום כך הותרה הקרבתו (כפי שמודגש במדרש שבפרשה יג "זה קרבן דוחה את השבת") – אלא להיפך: מדרשים אלו מדגישים שקרבן הנשיא הוא קרבן יחיד – "והלא אין קרבן יחיד דוחה את השבת וזה הקריב בשבת, אמר הקדוש־ברוך־הוא...

---

39) וכן י"ל בדעת הש"ס (מו"ק שם) והרמב"ם (הל' מעה"ק שם) – שלכן: א) אינו מפורש בש"ס ורמב"ם שהיו ע"פ ציווי ה' וכבב' מדרשים הנ"ל (ולא כבמדרשים שבפי"ד). ולהעיר מחדא"ג מו"ק שם. ב) מאריך בהקו"ד בש"ס בפרטי הדחי', "מה משכן שאין קדושתו קדושת עולם (שמדגיש שכולו הו"ע דשעה) וקרבן יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה כו' מקדש כו' דענוש כרת לא כ"ש": דאי נימא כהמדרשים שבפי"ד שהוא דין בשבת (כדלקמן בפנים), למאי נפק"מ?

ולהעיר מסיום לשון הרמב"ם שם "אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה שפירשנו כמו שהעתיקום מפי משה רבינו אין להוסיף עליהם ואין לגרוע". וי"ל שבזה מודגש גם דקרבנות הנשיאים כו' שלפנ"ד (כולל גם הקרבתו בשבת) אינם מדברי תורה שכן ניתן הדין מתחלה (ראה הערה 46 ובלקו"ש הנסמן שם), כ"א דין והוראה פרטיים בקרבנות אלו.

*39) בבמדב"ר פי"ד, יג: מאת נשיאי ישראל .. קרבן כולן שוה .. ולא הקריב אחד מהן יותר על חבירו שאלו הקריב אחד מהן יותר על חבירו לא הי' קרבן אחד מהן דוחה את השבת אמר להם הקב"ה .. ואני חולק לכם כבוד שתקריבו ביום שבת שלי כדי שלא יהא הפסק בקרבנכם". וזה מתאים לסוג הא' (תוכן המדרשים שבפי"ג), עיי"ש (וראה מפרשים שם (הובאו גם לקמן ע' 64) שלמדרש זה נחשב כקרבן צבור. וראה לקמן ס"ט). אבל שם לא קאי על הפסוק "ביום השביעי נשיא לבני אפרים" (כב' המדרשים הנ"ל שבפי"ד), כ"א עה"פ "זאת חנוכת המזבח גו'", שקאי על קרבנות כל הנשיאים.

40) בהבא לקמן – ראה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 252 ואילך. וש"נ.

41) ראה ר"נ גאון שבת קלג, א ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש שם. וש"נ.

42) להעיר מצפע"נ על הרמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ב במ"ש הרמב"ם שם ה"א "דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות": לא ר"ל אם דחוי' או הותרה רק דגבי חולה אין (?).

43) ראה יומא פה, ב. ר"נ במכילתא תשא לא, יג. שם, טז.

44) תשא שם, טז.

45) שם, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאני אמרתי...", "שיהא קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב..." —

כי לדעת מדרשים אלו, הקרבת קרבן זה אינה מותרת משום שהקרבנות הם מיוחדים ויש בכחם לדחות את השבת באופן של "הותרה", אלא היא מותרת משום שהשבת קובעת "זה יקריב בשבת", אף בהיותם קרבנות יחיד.

אך שני מדרשים אלו נחלקים בשני האופנים שהוזכרו לעיל, כיצד מהווה ענין זה דין בשבת[46]:

לפי המדרש "שאני אמרתי...", דין זה הוא כ"תנאי בשבת", שהשבת קובעת שעל קרבן זה אין חל מלכתחילה איסור שבת, ולכן מבהיר המדרש "שלא תאמר היאך חלל את השבת... אמר הקדוש־ברוך־הוא... שאני אמרתי...", שאין זה חילול שבת כלל, כי כך הוא הציווי. כפי שנאמר בפוסקים[47] (בפירוש המכילתא[48] "מחלליה מות יומת[49] וביום השבת שני כבשים[50] שניהם בדיבור אחד נאמרו") "להודיע שבשעה שהותר זה נאסר זה וללמד שאין זה חילול שבת"[51].

ולפי המדרש האומר, שהיה זה כ"שכר" על אשר "יוסף שימר את השבת עד שלא ניתנה", יוצא, שלא זו בלבד שזהו תנאי בשבת, שקרבן נשיא אפרים של המילואים מותר בשבת, אלא שעל ידי כך אף מקיימים באופן חיובי את מצות שמירת השבת — הקרבן מוסיף לקדושת השבת.

בדומה למה שהוסבר במקום אחר[52] אודות משמעותם של דברי המכילתא (הנ"ל) ביתר עמקות, שהמשמעות של "בדיבור אחד נאמרו" אינה רק שדברים אלו אינם סותרים זה לזה, אלא ששניהם עוסקים בענין אחד — קדושת השבת, שהיא כוללת את שניהם ומתקיימת א) באמצעות הקרבת הכבשים, ב) באמצעות איסור מלאכה.

ולכן מתאים שכר זה לשמירת השבת של יוסף: כיון שהוא שמר את השבת בתוספת, "עד שלא ניתנה", נתנו לו על כך תוספת בשמירת שבת, על פני שאר בני ישראל, שדוקא "בן בנך" הוסיף בקדושת השבת על ידי הקרבת קרבן מיוחד בשבת[53].

(הוספת נקודות לתוספת ביאור)

י.

העונג בדרגת "עד שלא ניתנה"

אך עדיין ענין זה טעון הסבר:

אמנם, הקרבת קרבן בשבת על ידי נשיא אפרים יכולה להוות שכר על שמירת השבת של יוסף, משום שההקרבה מוסיפה לקדושת השבת, כדלעיל. אך מדוע התבטא השכר דוקא במעשה שהוא כשלעצמו ההיפך משמירת שבת?

ההסבר לכך הוא:

העובדה*[53] שיוסף קיים את המצוה של שמירת שבת "עד שלא ניתנה" מהווה הוכחה לכך, ששמירת השבת

46) להעיר שב' דרשות אלו באות במדרש בהמשך לתחלת הדרשה בבמדב"ר ריש פרשה יד (ועד"ז בתנחומא שם) ע"ד כו"כ ענינים שהם בגדר הוראת שעה, שא' מהם הוא "שלא יבוא אדם ויהרהר אחר אליהו כו' שהקריב באיסור במה כו' והתורה אסרה עליו כו' אמר הקב"ה אני הוא שאמרתי לו שיעשה כך שנאמר (מ"א יח, לו) ובדברך עשיתי" (וברבעה"ת הובא ענין זה כדוגמא ראשונה על הקרבת נשיא אפרים בשבת). ובצפע"נ (הובא בצפע"נ על התורה ראה יב, יג. וש"נ) מפרש דמ"ש בירושלמי (מגילה פ"א הי"א (ובדברך עשיתי בדיבורך עשיתי, דזהו דין דע"פ נביא יכולין להקריב בבמה בשעת מקדש, ואין עליו שם שחוטי חוץ כלל והוה קרבן. וראה בארוכה לקו"ש חי"ד ע' 70 ואילך, שי"ל בזה ב' אופנים: שמתחלה לא נאסר זה, או שזהו דין בדיני במה שע"פ נביא נעשית מצות הקרבת הקרבן, והוי כקרבן חובה. ע"ש באורך.

47) תשובת מהר"ם אלשקר סי' קב (מר"ש ורב האי גאון).

48) יתרו כ, ח.

49) תשא לא, יד.

50) פנחס כח, ט.

51) וראה בהנסמן לעיל הערה 41.

52) לקו"ש חט"ז שם. עיי"ש בפרטיות.

53) וי"ל החידוש בנדו"ד על הקרבת שני כבשים (מוספים) בשבת דהוא דין בשבת שמקיים בזה (שלילת) מחללי', דשם הרי זהו כל גדר המצוה, "וביום השבת שני כבשים", להקריב קרבן מוסף מיוחד ליום השבת (ועד"ז בענין הב' שבמכילתא שם "ערות אשת אחיך יבמה יבוא עלי'", דכל גדר היבום הוא באשת אח)*, ולכן בזה שפיר י"ל דהוי דין בשבת (ובאיסור אשת אח). וגם לפי משנ"ת בלקו"ש שם די"ל כן גם לענין הקרבת התמיד בשבת, אף שגדר מצות תמיד אינה הקרבתו בשבת דוקא**, מ"מ גם הוא אינו דומה לנדו"ד, משום שזהו סדר העבודה התמידית שבכל יום, "בכל יום הוא מועד התמידים" (פרש"י פנחס כח, ב. וראה יבמות (ה, ב): מה לתמיד שכן תדיר. וראה פסחים סו, א. עז, א, ובתוד"ה שכן שם)***. משא"כ בנדו"ד הרי אדרבה כל ענין הקרבתו הו"ע של חינוך ולשעה. וזהו החידוש במדרש כאן שגם בזה י"ל דהוי דין בשבת, ועד שזהו שכר — מוסיף בקדושת שבת.

*53) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 223 ואילך.

*) ראה עד"ז בתוד"ה ל"ת (– יבמות ג, ב) שלכן אא"פ ללמוד דעשה דוחה ל"ת מעשה דיבום. וראה תורת האדם להרמב"ן שער המיחוש (ענין הכהנים ד"ה תו"כ) בסופו שלכן "לא מקרי דיחוי דהא ליתי' אלא בהכי".

**) ועד"ז הוא בענין כלאים בציצית ("לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך") שבמכילתא שם – ראה תוס' יבמות שם.

***) ראה תוה"א שם – דע"ד הנ"ל ביבום הוא גם בשבת, דמעבודה דדחי שבת לא גמרינן דעשה דוחה ל"ת ד"ליתי' ללאו בהאי".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלו נובעת מ"מקום" (דרגה) שהוא מעל למקום ש"ניתנה",

כפי המשמעות של "ניתנה" – שהדבר היה קיים לפני כן וניתן לאחר מכן למי שניתן.

ומובן, שבכל "מקום" ששם "ניתנה" השבת, הרי הקדושה ושמירת השבת הן בהתאם למקום שבו ניתנה.

מעין ובדומה להבדל שאנו מוצאים בהלכה[54] בין תלמידי חכמים לבין פועלים ובעלי בתים: "פועלים ובעלי בתים יעסקו יותר בתורה בשבת... ותלמידי חכמים ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתיה".

ועד ההבדל באופן כללי בין השביתה והשמירה אצל הקדוש־ברוך־הוא – "כי בו שבת מכל מלאכתו"[55] – שזוהי שביתה מדיבור ואמירה[56] "בעשרה מאמרות[57] נברא העולם"[58] – לבין השביתה למטה, שהיא בעיקר[59] שביתה מעשיה[60].

מכך מובן, שב"עולם" למעלה, שמעל לעולם הדבור – בעולם שלא משתעי במילי דהדיוטא[61] (=שאינו עוסק בדברי הדיוט, כאשר הכוונה במושג זה היא לעשרה מאמרות)[62] – שם קדושת השבת ועונגו אינה השביתה מדיבור, אלא בשביתה מירידות וצמצומי העולם וגבורותיו (בדומה לגיהנם[63], אשר בשבת "כל שולטני רוגזין ומארי דדינא כולהו ערקין ומתעברו מינה"[64] (=כל שליטי הרוגז ובעלי הדין בורחים ומסתלקים ממנה)), ובגן עדן מתגלה אז עונג נעלה יותר וכו'.

וזהו החידוש בשמירת השבת של יוסף "עד שלא ניתנה"*[64]: אצלו האיר ענין השבת כפי שהוא בעולם שמעל לארץ שבו "ניתנה" השבת – שביתתו היא מדבר שנעלה יותר מן השביתה ממלאכה הנובעת מ"בו שבת" של עולם הדבור – עשרה מאמרות, ועונג השבת בדרגה זו (של "עד שלא ניתנה") מתבטא בגילוי של עונג עליון יותר, כדלעיל.

ולכן השכר על השביתה והשמירה בדרגת השבת "שלא ניתנה" התבטא בדבר שהוא ההיפך מההתעלות בשבת ומרוחניות השבת שבארץ בה ניתנה, כפי שאנו רואים, שעונג עליון יותר מתבטא לפעמים דוקא בדבר שהוא תחתון יותר[65].

כשם שאצל אב ובן[66], הרי דוקא במעשים הקטנוניים של בנו התינוק נגרם לאב עונג נעלה יותר מחכמתו של בנו הגדול.

יא.

"הפרני" דוקא ב"ארץ עניי"

לפי כל האמור לעיל יובן גם הקשר של ענין זה דוקא אל יוסף ואפרים:

מהותו של יוסף היא – "יוסף ה' לי בן אחר"[67], שהוא הופך את ה"אחר" ל"בן"[68], זה התבטא במיוחד אצל בנו אפרים – על שם "כי הפרני אלקים בארץ עניי"[69], מהותו היא, שדוקא ב"ארץ עניי" נגרם הענין של "הפרני אלקים". "התהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא"[70] (=הפיכת חושך לאור ומר למתוק).

ולכן, דוקא אצלו הוקרב בשבת, שמההקרבה ביום השבת, שהיא לכאורה, ענין של "עניי" – נעשה ההיפך, "הפרני" – תוספת בשמירת ובקדושת השבת.

(משיחת ש"פ מצורע, ז' ניסן, תשמ"א)

---

54) רמ"א או"ח סר"צ ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ה.
55) בראשית ב, ג.
56) ראה תניא קו"א בסופו. לקו"ת שבת שובה סו, ג. ובכ"מ.
57) שצמצם עצמו, כביכול, לירד ולהתגלות במאמרות וכו' (ראה תניא פכ"א. ובכ"מ).
58) אבות רפ"ה.
59) ורק מד"ס יש שביתה מדיבור מפני ששבת הקב"ה מיו"ד מאמרות (ראה קו"א ולקו"ת שם ובארוכה לקו"ש חי"א ע' 80 ואילך. וש"נ).
60) ראה תניא פ"כ, ובכ"מ.
61) זח"ג קמט, ב.
62) לקו"ת אחרי כה, ד. ובכ"מ.
63) ב"ר פי"א, ה. פסיקתא רבתי פ' כג. זח"ב לא, ב. רש"י סנהדרין סה, ב. ועוד.
64) זח"ב קלה, ריש ע"ב "כגוונא כו'".
*64) להעיר מאוה"ת בראשית (כרך ב) בסופו (ע' 916).
65) ע"ד שראי' היא דוקא בדבר גשמי ולא בקול הרוחני (ראה אוה"ת ואתחנן ע' סב ואילך. ס' הליקוטים (צ"צ) ע' ראי' (ע' רצא ואילך), וש"נ).
66) ראה או"ת להה"מ ס"פ בא.
67) ויצא ל, כד.
68) אוה"ת עה"פ שם. שם ויחי שפו, א־ב. ובכ"מ.
69) מקץ מא, נב.
70) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 471 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יב, יח - בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב

עז

רמז מ"ש במגילת איכה (ב, יב) "לְאִמּוֹתָם יאמרו אַיֵּה דגן ויין" – איה הלחם דמצה וד' כוסות יין, דליל תשעה באב הוא לנגד ליל ראשון דפסח כמ"ש במדרש

הנה תשעה באב[1] הוא בו ביום שחל א' דפסח, וליל תשעה באב הוא לנגד א' דפסח וכדרז"ל על פסוק באיכה[2] השביעני במרורים הרוני לענה, שקורין בתשעה באב.

וז"ל[3] השביעני במרורים, זה יום טוב ראשון של פסח, דכתיב בו על מצות ומרורים. הרוני לענה, מה שהשביעני בליל יום טוב הראשון של פסח הרוני בליל תשעה באב. הוי ליל יום טוב של פסח[4] הוא ליל תשעה באב.

וזהו גם כן מ"ש במגילת איכה[5] לְאִמּוֹתָם יאמרו אַיֵּה דגן ויין.

דגן, הוא הלחם דמצה (המצה היותר גבוה גלוסקין[6], וד"ל).

ויין, ד' כוסות.

ואותם התינוקות ששאלו הקושיות בליל א' דפסח שהבן אומר מה נשתנה וכו', הם הם ששואלים אי"[7] דגן ויין.

וכמ"ש בארוכה ברשימה לאמותם יאמרו איה דגן ויין עי"ש.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רצ

1) טור שו"ע או"ח סי' תכח סעיף ג. וראה לקוטי שיחות חלק יח ע' 313.

2) איכה ג, טו. ראה איכה רבה ג, טו.

3) פירוש הפסוק: השביעני ביסורים קשים – המרים כמאכל ה"מרור", והשקני לרוי' בצרות המשולים למי מענה – עשב מר.
והמדרש דורש הפ' על פסח ותשעה באב.

4) ראה אור התורה במדבר (כרך ד') עמוד א'שפז וז"ל: ענין המדרש באיכה ע"פ השביעני במרורים הרוני לענה באיכה סי' ג' ט"ו השביעני במרורים זה יו"ט הראשון של פסח דכתיב בו על מצות ומרורים יאכלוהו, הרוני לענה מה שהשביעני בליל יו"ט הראשון של פסח הרוני בליל ט' באב לענה הוי לילי יו"ט הראשון ש"פ הוא ליל ט"ב עכ"ל המדרש,
שט"ב ופסח ענין א' הוא כנודע מהסימן א"ת ב"ש כו' שט"ב יחול ביום שחל א' דפסח וזהו א"ת כו' והיינו לפי שט"ב הוא הכעס והדין נמשך דוקא מצד פנימיות האהבה אשר חיצוניותה הוא בחי' ההתגלות חסד עליון שביו"ט של פסח שהוא גילוי אור חסד עליון בכל הפרצופים ועכ"ז הפנימיות הוא בהעלם כי אית חסד ואית חסד היינו חסד דלגאו שהוא הפנימיות וחסד דלבר שהוא החיצוניות, שהחיצוניות הוא חסד האצי' והפנימיות הוא חסד דעתיק, וביו"ט של פסח הגילוי מבחי' אצי' אך ע"י הדין שבט"ב נמשך ונתגלה חסד דלגאו ופנימיות האהבה וכמ"ש ויהפוך ה' לך את הקללה לברכה כי אהבך כו'. עי"ש.

5) איכה ב, יב. "לאמותם יאמרו", הילדים שואלים לאמם היכן נמצא תבואה לאכול ויין לשתות.

6) הכוונה למ"ש באיכה רבה פרשה ב', טז. לאמותם יאמרו אי' דגן ויין ר' חנינא אמר גלוסקין וקונטיטון. ור' סימון אמר גלוסקין וחמר עתיק. ופירוש המתנות כהונה. גלוסקין, דגן היינו גלוסקין, שדגן לא בר אכילה הוא. קונטיטון, יין מבושם בדבש ובשמים. חמר עתיק, יין ישן. להעיר מאור התורה שיר השירים ח"א סוף ע' כז. עי"ש.

7) אי"ה. ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע' שפג דבחי' אי"ה רומז על כח"ב עי"ש. תהלים – יהל אור ע' קסה, אל"ף הוא אותיות פל"א בחי' כתר, יו"ד בחי' חכמה, ה' בינה עי"ש.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' א

[שהוא הנפקד] כַּפָּרָן בפקדון זה, שכבר תבעו המפקיד להשיב לו וכפר בו, ולכך ודאי זכות היא לבעלים שלא יהיה פקדונו ביד המשלח, ואין הוא יכול לחזור בו לאחר שנתנו לשליח.

רַב שֵׁשֶׁת הֲוָה לֵיהּ אֲשַׁרְתָּא דְּסַרְבָּלֵי בְּמְחוֹזָא – אנשים שדרו במחוזא היו חייבים לו מעות על סרבלים שמכר להם בהקפה. **אָמַר לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא**, שעמד לצאת לדרך, **כַּהֲדֵי דְּאָתֵית** – בשובך ממחוזא, **אַיְיתִינְהוּ נִיהֲלֵי** – הבא לי את מעותי מהם. **אָזַל** – הלך רב יוסף ותבעם את הדמים, **יַהֲבִינְהוּ לֵיהּ** – נתנו לו המעות **וְאָמְרֵי לֵיהּ נִיקְנֵי מִינָּךְ** – קבֵל עליך בקנין להתחייב באחריות המעות, שאם יאנסו בדרך לא יחזור רב ששת לתבענו. **אָמַר לְהוּ, אֵין** – מסכים אני. אולם **לְסוֹף אִישְׁתְּמִיט לְהוּ** – נשמט מהם, ולא עשה הקנין. **כִּי אָתָא לְגַבֵּיהּ** – כשבא אל רב ששת, **אָמַר לֵיהּ** רב ששת **שַׁפִּיר עָבַדְתְּ** – יפה עשית שלא קיבלת אחריות, **דְּלָא שַׁוִּית נַפְשָׁךְ** – שלא גרמת לעצמך להיות 'עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה', כדברי הכתוב (משלי כב ז) על החייב לחברו. **לֵישָׁנָא אַחֲרִינָא** – יש שגרסו דברי רב ששת, **שַׁפִּיר עָבַדְתְּ** שלא קיבלת אחריות, ונשארה האחריות עליהם, שהרי 'עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה', ומכיון שהם חייבים לי, הרי הם כעבדים לי והאחריות עליהם עד שיגיעו המעות לידי.

רַבִּי אַחַי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, הֲוָה לֵיהּ – היה לו **אִיסְפָּקָא דְּכַסְפָּא** – כלי כסף מופקד אצל אנשים **בְּנָהַרְדְּעָא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

ו, כג – דבר אל אהרן ואל בניו לאמור' כה תברכו את בני ישראל אמור להם

ג' ברכות של ברכת כהנים יתקיים רק לע"ל וזהו "אמור" בתוס' וא"ו, כשיבואו תולדות מלא וא"ו – משיח, ורמזים בזה

ג' ברכות של ברכת כהנים בעולם הזה לא נתקיימו כלל רק לעתיד לבוא, אמור להם מלא בו' כשיבואו תולדות[2] מלא בו', על כן וקרבנו ו' יתירה[3] גבי נחשון, כי שמו של משיח קודם שנברא העולם[4], בראשי"ת שית דרגין שמעיטה בהם משיח וירם קרן משיחו.

מגלה עמוקות

ביאור המשך המשנה (סוטה פ"ז) ברכת כהנים כיצד, ומבאר החילוק דבמדינה אומרים אותה ג' ברכות ובמקדש ברכה אחת, עפ"י הגמ' ב"מ (פ"ד) אליהו הוה שכיח במתיבתא... ומייתו לי' משיח וכו'

בסוטה פ"ז שנינו, **ברכת כהנים כיצד, במדינה אומרים אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת, במקדש אומרים את השם ככתבו, ובמדינה בכנויו, במדינה כהנים נושאין את ידיהן כנגד כתפותיהן, ובמקדש על גב ראשיהן, חוץ מכהן גדול שאינו מגבי' את ידיו למעלה מן הציץ, רבי יהודה אומר אף כהן גדול מגבי' ידיו למעלה מן הציץ שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ע"כ.**

והקשה התוס' על מה שאמר ובמקדש ברכה אחת לפי שאין עונין אמן במקדש שהרי היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וזה הי' הפסק גדול מעניית אמן, ותירצו שמא היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לאלתר כשהיו שומעין את השם ולא היו ממתינין עד סוף הפסוק, ולפי שלא היו מפסיקין בין פסוק לפסוק חשיב להו ברכה אחת ע"כ, וצריך טעם למה. ועוד קשה לי למה בחלוקה ראשונה ושלישית הקדים במדינה, ובחלוקה שנית הקדים המקדש, ולמה לא נקט לה כסדר האחרות.

והנה טעם שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות ובמקדש ברכה אחת נלע"ד שהוא עם מאי דגרסינן בבבא מציעא פרק ז' אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הי' נגה לי' ולא אתא א"ל מ"ט נגה לי' למר א"ד אדאוקימנא לחברה' ומשי ידי' ומצלי ומגנינ' לי' וכן ליצחק וכן ליעקב, ולוקמינהו בהדדי הדדי, סברי תקפי ברחמי ומייתו לי' למשיח' בלא זמני' ע"כ.

הנה כי כן במדינה שהוא רמז כשיראל חוצה לארץ אומרים אותה שלש ברכות שכבר כתבנו[5] שהם כנגד שלשת אבות וצריך שלא ירבו בתפלה כדי שלא להביא המשיח חוץ לזמנו, אך במקדש שישראל על אדמתם אומרים אותה ברכה אחת דאף דתקפי ברחמי כך יפה לנו שכבר בית המקדש בנוי.

ולכן הקדים במדינה אומרים אותה שלש ברכות וכו' וצריך טעם למה, לכן אחר שהטעם הוא לפי שבמקדש אומרים את השם ככתבו ואז היו עונין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ולפיכך לא הי' ראוי שיחזרו לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד במקום אמן בסוף הפסוק, אך במדינה שאומרים אותו בכנויו ואין צריך לענות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד היו עונין אמן במקומו בסוף כל פסוק ופסוק, וחזר לסדר הראשון במדינה נושאין את ידיהן כנגד כתפותיהן וכו'.

גבול בנימין – ח"ג דרוש לא

---

1) **כה תברכו את בני ישראל:** עיין בענין ברכת כהנים, ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תצוה סימן קנב.

2) **כשיבואו תולדות מלא בו':** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקותי סימן קמב, ובהנסמן שם.

3) **וקרבנו ו' יתירה גבי נחשון:** עיין בזה לקמן סימן קיב. (קיד).

4) **שמו של משיח קודם שנברא העולם:** עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן א, ובהנסמן שם.

5) **שכבר כתבנו:** וז"ל איתא בב"ר פ' מ"ג מהיכן זכו ישראל לברכת כהנים ר' יהודה ורבי נחמי' ורבנן רי"א מאברהם כה יהי' זרעך, כה תברכו את בני ישראל, רנ"א מיצחק שנאמר ואני והנער נלכה עד כה לפיכך אמר המקום כה תברכו את בני ישראל, ורבנן אמרי מיעקב שנאמר כה תאמר לבית יעקב וכנגדו כה תברכו וכו' רצה בעל המדרש להורות כי לכך נכתבו ג' פסוקים לרמז לג' אבות שבזכותם יתברכו ישראל מפי הכהנים, כי בזכות אברהם שאמר והתפלל על הזרע הבטיחו הקב"ה כה יהי' זרעך, שבישר לו שעל ידי הכהנים הקב"ה מברך העולם בשבע ורוב טוב, כה יהי' זרעך שעל ידי ברכת כהנים יתברכו, ולכן **יברך ה'** כמ"ש לאברהם ואברכך, **וישמרך** מגהינם שלכן בירר לו את המלכיות להצילם מדין גהינם, ובזכות יצחק שנעקד על גבי המזבח ואמר אברהם שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה זכו לברכת כהנים שכתוב בו יאר ה' פניו אליך ויחונך כשם שנראה ליצחק בהיותו על גבי המזבח והאיר פניו אליו, ובזכות יעקב שעסק בתורה כל ימיו שכתוב בה כה תאמר לבית יעקב זיכה בניו לברכת ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום שאף על פי שבא עשו לקראתו להלחם עמו, עם כל זה הזמין עצמו לשאול בשלומו ושלח מלאכים לפניו ושלח לו דורון כדי להיות בשלום עמו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת נשא

~ יום ראשון ח' סיון ~

ד (כא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

כא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כב) נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

כב קַבֵּל יָת חֵשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן לְזַרְעַיַתְהוֹן׃

רש"י◄ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם • כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִיךָ עַל בְּנֵי קְהָת, לִרְאוֹת כַּמָּה יֵשׁ שֶׁהִגִּיעוּ לִכְלָל עֲבוֹדָה.

(כג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבָא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

כג מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא עַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנֵי יָתְהוֹן כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא חֵילָא לְמִפְלַח פָּלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(כד) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃

כד דֵּין פָּלְחַן זַרְעַית גֵּרְשׁוֹן לְמִפְלַח וּלְמַטּוֹל׃

(כה) וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵּהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

כה וְיִטְּלוּן יָת יְרִיעַת מַשְׁכְּנָא וְיָת מַשְׁכַּן זִמְנָא חוּפָאהּ וְחוּפָאָה דְּסַסְגּוֹנָא דִּי עֲלוֹהִי מִלְּעֵלָא וְיָת פְּרָסָא דִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש"י◄ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן • עֶשֶׂר הַתַּחְתּוֹנוֹת. וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד • יְרִיעוֹת עִזִּים הָעֲשׂוּיוֹת לְאֹהֶל עָלָיו. | מִכְסֵהוּ • עוֹרוֹת אֵילִים מְאָדָּמִים. מָסַךְ פֶּתַח • וִילוֹן הַמִּזְרָחִי.

(כו) וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ׃

כו וְיָת סְרָדֵי דַרְתָּא וְיָת פְּרָסָא דְּמַעֲלָנָא דִּתְרַע דַּרְתָּא דִּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת אַטּוּנֵיהוֹן וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַנְהוֹן וְיָת כָּל דִּי יִתְמְסַר לְהוֹן וְיִפְלְחוּן׃

רש"י◄ אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן • כְּלוֹמַר, הַקְּלָעִים וְהַמָּסָךְ שֶׁל חָצֵר, הַסּוֹכְכִים וּמְגִנִּים עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל מִזְבֵּחַ | הַנִּחֹשֶׁת סָבִיב. וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וְיָת כָּל דִּי יִתְמְסַר לְהוֹן" — לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן.

(כז) עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּפִקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם׃

כז עַל מֵימַר אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יְהֵי כָּל פָּלְחַן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְכָל מַטּוּלְהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן וּתְמַנּוּן עֲלֵיהוֹן בְּמַטְרָא יָת כָּל מַטּוּלְהוֹן׃

רש"י◄ עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו • וְאֵיזֶה מֵהַכֹּהֲנִים מְמֻנֶּה עֲלֵיהֶם? בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כח) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ ס

כח דֵּין פָּלְחַן זַרְעַיַּת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּמַטַּרְתְּהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃

~ יום שני ט׳ סיון ~

(כט) בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם׃

כט בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעַיַּתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן תִּמְנֵי יָתְהוֹן׃

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּנֵי מְרָרִי . . תִּפְקֹד אֹתָם (ד, כט)
לא נֶאֱמַר בָּהֶם נְשִׂיאַת רֹאשׁ, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּקְהָת וּבְגֵרְשׁוֹן. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן דָּרְשָׁה שְׁנֵי תְּנָאִים. מְציאוּת — נְדִיבַת הַלֵּב וְחָכְמַת לֵב. וְזֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּקְהָת וְגֵרְשׁוֹן, שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַכֵּלִים הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבִים. בִּטּוּל — "לִי לִשְׁמִי", בְּלִי פְּנִיּוֹת אִישִׁיּוּת. וְזֶה בָּא לִידֵי בִּטּוּי בִּמְרָרִי (לְשׁוֹן מְרִירוּת וּבִטּוּל), שֶׁנָּשָׂא אֶת הַקְּרָשִׁים. לָכֵן לֹא נֶאֱמַר בּוֹ נְשִׂיאַת רֹאשׁ, כִּי מַעֲלָתוֹ הִיא הַבִּטּוּל וְהַפַּשְׁטוּת.

(ספר השיחות תשמ"ח כרך ב עמ' 465)

(ל) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃

ל מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין תִּמְנִנּוּן כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(לא) וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו׃

לא וְדָא מַטַּרַת מַטּוּלְהוֹן לְכָל פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דַּפֵּי מַשְׁכְּנָא וְעַבְרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְכוֹהִי׃

(לב) וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם׃

לב וְעַמּוּדֵי דְּדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְסַמְכֵיהוֹן וְסִכֵּיהוֹן וְאַטּוּנֵיהוֹן לְכָל מָנֵיהוֹן וּלְכֹל פָּלְחַנְהוֹן וּבִשְׁמָהָן תִּמְנוּן יָת מָנֵי מַטַּרַת מַטּוּלְהוֹן׃

רש"י ◄ **וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם** • שֶׁל עַמּוּדִים, שֶׁהֲרֵי יְתֵדוֹת וּמֵיתְרֵי הַקְּלָעִים, בְּמַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן הָיוּ; וִיתֵדוֹת וּמֵיתָרִים הָיוּ לַיְרִיעוֹת וְלַקְּלָעִים מִלְּמַטָּה, שֶׁלֹּא תַּגְּבִיהֵם הָרוּחַ, וִיתֵדוֹת וּמֵיתָרִים הָיוּ לָעַמּוּדִים סָבִיב לִתְלוֹת בָּהֶם הַקְּלָעִים בִּשְׁפָתָם הָעֶלְיוֹנָה בִּכְלוֹנְסוֹת וְקַנְדָּסִין, כְּמוֹ שֶׁשְּׁנוּיָה בְּ"מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן".

(לג) זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

לג דֵּין פָּלְחַן זַרְעַיַּת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל פָּלְחַנְהוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃

(לד) וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

לד וּמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְּרְבֵי כְּנִשְׁתָּא יָת בְּנֵי קְהָת לְזַרְעַיַּתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לה) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

לה מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(לו) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

לו וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וְחַמְשִׁין׃

(לז) אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ ס

לז אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעַית קְהָת כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

(לח) וּפְקוּדֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

לח וּמִנְיָנֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

(לט) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

לט מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(מ) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים׃

מ וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן תְּרֵין אַלְפִין וְשִׁית מְאָה וּתְלָתִין׃

(מא) אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה׃

מא אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעַית בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל דְּפָלַח בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃

(מב) וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם׃

מב וּמִנְיָנֵי זַרְעַית בְּנֵי מְרָרִי לְזַרְעַיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

(מג) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

מג מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא לְפָלְחָנָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(מד) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם׃

מד וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן לְזַרְעַיָתְהוֹן תְּלָתָא אַלְפִין וּמָאתָן׃

(מה) אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃

מה אִלֵּין מִנְיָנֵי זַרְעַית בְּנֵי מְרָרִי דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃

(מו) כָּל־הַפְּקֻדִּים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם׃

מו כָּל מִנְיָנֵיָא דִּי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל יָת לֵוָאֵי לְזַרְעַיָתְהוֹן וּלְבֵית אֲבָהַתְהוֹן׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מז) מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃

מז מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵלָּא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְמִפְלַח פָּלְחַן פָּלְחָנָא וּפָלְחַן מַטּוּל בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

רש״י◄ **עֲבֹדַת עֲבֹדָה** • הוּא הַשִּׁיר בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת. **וַעֲבֹדַת מַשָּׂא** • כְּמַשְׂמָעוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שִׁירַת הַלְּוִיִּם בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת דַּוְקָא

מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה

הוּא הַשִּׁיר בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת, שֶׁהִיא עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה אַחֶרֶת (ד, מז. ובפרש״י)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַדּוּעַ אֵין רַשִׁ״י מֵבִיא כְּלָל אֶת הַשִּׁירָה בַּפֶּה? כֵּן יֵשׁ לְדַיֵּק מַה שֶּׁהֵבִיא רַשִׁ״י רַק ״מְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת״, וַהֲרֵי בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ הַלְּוִיִּים מְנַגְּנִים בְּעוֹד כוּ״כ כֵּלִים (ראה רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״ג ה״ד)?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה בְּאֹפֶן מְחֻדָּשׁ, דְּהִנֵּה זֶה שֶׁרַק הַלְּוִיִּים הַצְּעִירִים מֵחֲמִשִּׁים שָׁנָה הָיוּ רְאוּיִים לַעֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן, מְפָרֵשׁ רַשִׁ״י (במדבר ד, ג ד״ה נשא) כִּי ״הַיּוֹתֵר עַל בֶּן חֲמִשִּׁים כֹּחוֹ מַכְחִישׁ״.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, הֲרֵי שִׁירָה בַּפֶּה, אוֹ בִּנְבָלִים וַחֲלִילִים וְכִיו״ב, הִיא עֲבוֹדָה קַלָּה בְּיוֹתֵר, וְאֵין צְרִיכִים לַעֲבוֹדָה זוֹ כֹּוֹחַ רַב, וְא״כ מַדּוּעַ רְאוּיִים לַעֲבוֹדָה זוֹ רַק אֵלּוּ שֶׁהֵם פְּחוּתִים מֵחֲמִשִּׁים שָׁנָה, הֲרֵי גַּם הַמְּבֻגָּרִים יוֹתֵר יְכוֹלִים לָשִׁיר בַּפֶּה, אוֹ לִנְשֹׁף בַּחֲלִילִים וּנְבָלִים?

וְלָכֵן מְתָרֵץ רַשִׁ״י, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין הַמְדֻבָּר כָּאן עַל שִׁירָה בַּפֶּה אוֹ בִּנְבָלִים, אֶלָּא רַק בִּנְגִינָה ״בִּמְצִלְתַּיִם וְכִנּוֹרוֹת״, שֶׁהֵם עֲבוֹדוֹת הַקְּשׁוּרוֹת עִם עֲשִׂיָּה וּמְלֶאכֶת יָד, וּבִפְרָט מְצִלְתַּיִם שֶׁהֵם ״ב׳ חֲתִיכוֹת רְחָבוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת״ (רש״י ד״ה עבידתא, ערכין יג, ב), וְהָעֲבוֹדָה בָּהֶם מַצְרִיכָה כֹּחַ רַב. וְלָכֵן רַק הַלְּוִיִּים הַצְּעִירִים מִ״בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה״ רְאוּיִים לִמְלָאכָה זוֹ. וק״ל.

(ע״פ לקו״ש כרך יח עמ׳ 44 ואילך - מתוך ׳לקראת שבת׳)

(מח) וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים׃

מח וַהֲווֹ מִנְיָנֵיהוֹן תְּמַנְיָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְתַמְנָן׃

(מט) עַל־פִּי יְהוָה פָּקַד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

מט עַל מֵימְרָא דַיְיָ מְנָא יָתְהוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה גְּבַר גְּבַר עַל פָּלְחָנֵהּ וְעַל מַטּוּלֵהּ וּמִנְיָנוֹהִי דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

רש״י◄ **וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ אֶת־מֹשֶׁה** • וְאוֹתָן הַפְּקֻדִּים הָיוּ בַּמִּצְוָה ״מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים״.

~ יום שלישי י׳ סיון ~

ה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ב) צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ׃

ב פַּקֵּד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּן מִן מַשְׁרִיתָא כָּל דִּסְגִיר וְכָל דְּדָאֵב וְכֹל דִּמְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דְּאֵנָשָׁא׃

רש״י◄ **צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳** • פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה בַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן, וּשְׁמוֹנָה פָּרָשִׁיּוֹת נֶאֱמְרוּ בּוֹ בַּיּוֹם, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק ׳הַנִּזְקִין׳ (דף ס). **וִישַׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה** • שָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת הָיוּ שָׁם בִּשְׁעַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲנָיָתָן: תּוֹךְ הַקְּלָעִים הִיא מַחֲנֵה שְׁכִינָה, חֲנִיַּת הַלְוִיִּם סָבִיב — כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת "בְּמִדְבַּר סִינַי" — הִיא מַחֲנֵה לְוִיָּה. וּמִשָּׁם וְעַד סוֹף מַחֲנֵה הַדְּגָלִים לְכָל אַרְבַּע הָרוּחוֹת הִיא מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. הַצְּרוּעַ נִשְׁתַּלַּח חוּץ לְכֻלָּן; הַזָּב מֵתֶר בְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וּמְשֻׁלָּח מִן הַשְּׁתַּיִם. וְטָמֵא לָנֶפֶשׁ מֵתֶר אַף בְּשֶׁל לְוִיָּה, וְאֵינוֹ מְשֻׁלָּח אֶלָּא מִשֶּׁל שְׁכִינָה. וְכָל זֶה דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָאוֹת בְּמַסֶּכֶת פְּסָחִים (דף סז). **טָמֵא לָנֶפֶשׁ.** דִּמְסָאֵב לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא. אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עַצְמוֹת אָדָם בִּלְשׁוֹן אֲרָמִי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּ׳בְרֵאשִׁית רַבָּה׳ (פע״ח): אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק טְמַיָּא — שְׁחִיק עֲצָמוֹת.

(ג) מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחֻם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:

ג מִדְּכַר עַד נוּקְבָא תְּשַׁלְּחוּן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא תְּשַׁלְּחֻנּוּן וְלָא יְסַאֲבוּן יָת מַשְׁרִיתְהוֹן דִּי שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיהוֹן:

(ד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

ד וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשַׁלְּחוּ יָתְהוֹן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ו) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא:

ו מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יַעְבְּדוּן מִכָּל חוֹבֵי אֱנָשָׁא לְשַׁקָּרָא שִׁקָּר קֳדָם יְיָ וְיֵחוֹב אֱנָשָׁא הַהוּא:

רש״י◄ **לִמְעֹל מַעַל בַּה׳.** חֲרִי חָזַר וְכָתַב כָּאן פָּרָשַׁת גּוֹזֵל וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, הִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא (ויקרא ה): "וּמָעֲלָה מַעַל בַּה׳ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ וְגוֹ׳", וְנִשְׁנֵית כָּאן בִּשְׁבִיל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהּ: הָאֶחָד שֶׁכָּתוּב "וְהִתְוַדּוּ", לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חֹמֶשׁ וְאָשָׁם עַל־פִּי עֵדִים עַד שֶׁיּוֹדֶה בַּדָּבָר. וְהַשֵּׁנִי — עַל גֶּזֶל הַגֵּר שֶׁהוּא נִתָּן לַכֹּהֲנִים.

(ז) וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ:

ז וִיוַדּוּן יָת חוֹבֵיהוֹן דִּי עֲבָדוּ וְיָתֵב יָת חוֹבְתֵהּ בְּרֵישֵׁהּ וְחֻמְשֵׁהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן לְדָחֲב לֵהּ:

רש״י◄ **אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ.** (ב״ק קיא) הוּא הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו. **לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ.** (כתובות יט) לְמִי שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

תְּשׁוּבָה כְּמִצְוָה כְּלָלִית

וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ (ה, ז)

צִוָּנוּ לְהִתְוַדּוֹת עַל הָעֲוֹנוֹת . . וְלֵאמֹר אוֹתָם עִם הַתְּשׁוּבָה . . וְהוּא אָמְרוֹ . . **וְהִתְוַדּוּ** (סהמ״צ להרמב״ם מ״ע עג) כְּבָר הִקְשׁוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת עַל הָרַמְבַּ״ם (מנ״ח מצוה שסד. ועוד), מַדּוּעַ מָנָה רַק הַוִּדּוּי לְמִצְוָה, וְאֶת הַתְּשׁוּבָה עַצְמָהּ לֹא מָנָה. וּבֵאֲרוּ בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲזַ״ל שֶׁרְמַ״ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵם כְּנֶגֶד רְמַ״ח אֵיבָרָיו שֶׁל אָדָם (מכות כג, סע״ב) וְשָׁסָ״ה מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הֵם כְּנֶגֶד שָׁסָ״ה גִּידִים (זח״א קע, ב). וּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת, שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נְשָׁמָה "תַּרְיָ״ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת" (תניא פרק נא), וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא שָׁלֵם בִּשְׁמִירַת כָּל הַתַּרְיָ״ג מִצְוֹת, אָז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוּא "תָּמִים וְשָׁלֵם בְּכָל אֵיבְרֵי הַגֶּפֶשׁ כוּ', מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם חִסֵּר מִצְוָה אַחַת אוֹ פָּגַם בָּהּ, הֲרֵי נַעֲשָׂה מְחַסֵּר אֵיבָר" (לקוטי תורה נצבים מה, ג).

אַךְ מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה בְּכֹחָהּ לְתַקֵּן אֶת הָאֵיבָרִים הַפְּגוּמִים, כִּי הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָה מֵעֹמֶק דְּלֹבָא וּמֵעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהוּא מְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁל הַ"תַּרְיָ"ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחַיּוּת". וְלָכֵן נִמְשָׁךְ מִשָּׁם חַיּוּת חֲדָשָׁה לְתַקֵּן הָאֵבָר הַפָּגוּם.

וְלָכֵן לֹא נִמְנֵית מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁבַּלֵּב בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת, כִּי נִמְנוּ רַק הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן כְּנֶגֶד כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, אַךְ מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה מַגִּיעָה מֵעֹמֶק הַנֶּפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, עַד שֶׁבְּכֹחָהּ לְתַקֵּן אֶת הַפְּגָמִים שֶׁבַּכֹּחוֹת, וְרַק מִצְוַת הַוִּדּוּי שֶׁהִיא בַּפֶּה יְכוֹלָה לְהִמָּנוֹת בְּמִנְיַן הַמִּצְוֹת.

(ע"פ לקו"ש כרך לח עמ' 18 ואילך)

(ח) וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו:

ח וְאִם לֵית לִגְבַר פְּרִיק לַאֲתָבָא חוֹבְתָא לֵהּ חוֹבְתָא דִּמְתֵב קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא בַּר מִדְּכַר כִּפּוּרַיָּא דִּי יְכַפַּר בֵּהּ עֲלוֹהִי:

רש"י◄ **וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל** • שֶׁמֵּת הַתּוֹבֵעַ שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. **לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו** • כְּשֶׁנִּמְלַךְ זֶה לְהִתְוַדּוֹת עַל עֲוֹנוֹ. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים, אוֹ בֵּן, אוֹ בַּת, אוֹ אָח, אוֹ שְׁאֵר־בָּשָׂר הַקָּרוֹב מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו לְמַעְלָה עַד יַעֲקֹב? אֶלָּא זֶה הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים. **הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב** • זֶה הַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ. **לַה' לַכֹּהֵן** • קְנָאוֹ הַשֵּׁם, וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. **מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים** • הָאָמוּר בְּ'וַיִּקְרָא' שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהָבִיא.

(ט) וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה:

ט וְכָל אַפְרָשׁוּתָא לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְקָרְבוּן לְכַהֲנָא דִּלֵּהּ יְהֵי:

רש"י◄ **וְכָל־תְּרוּמָה וְגוֹ'** • אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: וְכִי תְּרוּמָה מַקְרִיבִין לַכֹּהֵן? וַהֲלֹא הוּא הַמְחַזֵּר אַחֲרֶיהָ לְבֵית הַגְּרָנוֹת?! וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן"? אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (שמות כג): "תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ", וְאֵינִי יוֹדֵעַ מַה יֵּעָשֶׂה בָּהֶם? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה", בָּא הַכָּתוּב וְלִמֵּד עַל הַבִּכּוּרִים שֶׁיִּהְיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֵן.

(י) וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה:

י וּגְבַר יָת מַעֲשַׂר קוּדְשֵׁהּ דִּלֵּהּ יְהוֹן גְּבַר דִּיתֵּן לְכַהֲנָא דִּלֵּהּ יְהֵי:

רש"י◄ **וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ** • לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרוּ מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה, יָכוֹל יָבוֹאוּ וְיִטְּלוּם בִּזְרוֹעַ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", מַגִּיד, שֶׁטּוֹבַת הֲנָאָתָן לַבְּעָלִים, וְעוֹד מִדְּרָשִׁים הַרְבֵּה דָּרְשׁוּ בּוֹ בַּ'סִּפְרֵי'. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה (תנחומא פ' ראה): "וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", מִי שֶׁמְּעַכֵּב מַעַשְׂרוֹתָיו וְאֵינוֹ נוֹתְנָן, לוֹ יִהְיוּ הַמַּעַשְׂרוֹת, סוֹף שֶׁאֵין שָׁדֵהוּ עוֹשָׂה אֶלָּא אֶחָד מֵעֲשָׂרָה שֶׁהָיְתָה לְמוּדָה לַעֲשׂוֹת. **אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן** • מַתְּנוֹת הָרְאוּיוֹת לוֹ. **לוֹ יִהְיֶה** • מָמוֹן הַרְבֵּה.

~ יום רביעי י"א סיון ~

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל:

יב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי תִסְטֵי אִתְּתֵה וּתְשַׁקַּר בֵּהּ שְׁקָר:

רש"י◄ **אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ** • מַה כָּתוּב לְמַעְלָה מִן הָעִנְיָן? "וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", אִם אַתָּה מְעַכֵּב מַתְּנוֹת הַכֹּהֵן, חַיֶּיךָ שֶׁתִּצְטָרֵךְ לָבֹא אֶצְלוֹ לְהָבִיא לוֹ אֶת הַסּוֹטָה. **אִישׁ אִישׁ** • לְלַמֶּדְךָ, שֶׁמּוֹעֶלֶת בִּשְׁתַּיִם: בְּאִישׁ מִלְּחָמָה שֶׁל מַעְלָה, וְאִישָׁהּ מִלְּמַטָּה. **כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ** • שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵין הַמְנָאֲפִין נוֹאֲפִין עַד שֶׁתִּכָּנֵס בָּהֶן רוּחַ שְׁטוּת, דִּכְתִיב: "כִּי־תִשְׂטֶה", וּכְתִיב בּוֹ (משלי ז): "נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר־לֵב". וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "כִּי־תִשְׂטֶה" - תֵּט מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת וְתִחָשֵׁד בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (שם ד) "שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבֹר" (שם ז): "אַל יִשְׂטְ אֶל־דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ". **וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל** • וּמַהוּ הַמַּעַל?.

~ נקודות משיחות קודש ~

חֲשִׁיבוּת הַזְּהִירוּת בְּצִוּוּי הַקָּבָּ"ה

אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ (ה, יב)

אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ, "תִשְׂטֶה" כְּתִיב (סוטה ג, א).

יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁהָרְאָיָה לָעִנְיָן דְּאֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה כו' נִלְמָד מִדִּין סוֹטָה:

דִּין סוֹטָה שַׁיָּךְ רַק בְּאִשֶּׁת אִישׁ וְלֹא בִּפְנוּיָה. וְהִנֵּה, יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלוּ לְאִשָּׁה וְהַקָּבָּ"ה לְבַעַל, וּמִכֵּיוָן שֶׁ"אֵיזוֹהִי אִשָּׁה כְּשֵׁרָה הָעוֹשָׂה רְצוֹן בַּעְלָהּ" (תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּא פֶּרֶק ט (בְּשִׁנּוּי לְשׁוֹן קְצָת)), וּמוּבָן שֶׁבָּזֶה נוֹגֵעַ שֶׁלֹּא לַעֲבֹר אֲפִילּוּ עַל רָצוֹן קַל, שֶׁהֲרֵי אֲפִילּוּ אִם מְשַׁנִּים קְצָת מֵרְצוֹן הַבַּעַל הֲרֵי אֵין זֶה "עוֹשָׂה רְצוֹן בַּעְלָהּ", הֲרֵי כֵּן הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁכָּל עֲבֵרָה נוֹגַעַת, מִכֵּיוָן שֶׁגַּם עַל־יְדֵי עֲבֵרָה קַלָּה נִפְרָדִים רַחֲמָנָא־לִצְלָן מֵהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְלָכֵן לוֹמְדִים עִנְיָן זֶה מֵהַפָּסוּק "כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ", עַל־מְנָת לְהַדְגִּישׁ שֶׁגַּם עֲבֵרָה קַלָּה נוֹגַעַת - עַל־דֶּרֶךְ אִשָּׁה וּבַעַל.

(על־פי לקוטי שיחות כרך ב עמוד 311 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יג) וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה:

יג וְיִשְׁכַּב גְּבַר יָתֵהּ שָׁכְבַת זַרְעָא וִיהֵי מְכַסָּא מֵעֵינֵי בַּעְלָהּ וּמִטַּמְּרָא וְהִיא מְסָאֲבָא וְסָהִיד לֵית בַּהּ וְהִיא לָא אִתְאֲחָזַת:

רש"י◄ **וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ** • (סוטה כו) אִישׁ, פְּרָט לְקָטָן וּמִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ. **אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע** • (יבמות צה) שְׁכִיבָתָהּ פּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ וְאֵין שְׁכִיבַת אֲחוֹתָהּ פּוֹסֶלֶת אוֹתָהּ, כַּמַּעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי אַחְיוֹת שֶׁהָיוּ דּוֹמוֹת זוֹ לָזוֹ. **וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ** • (סוטה כו) פְּרָט לְסוּמָא. הָא אִם הָיָה רוֹאֶה וּמְעַמְעֵם (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּמַעְלִים), אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ. **וְנִסְתְּרָה** • שִׁעוּר שֶׁתֵּרָאֶה לְטֻמְאַת בִּיאָה. **וְעֵד אֵין בָּהּ** • הָא אִם יֵשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ עֵד אֶחָד שֶׁאָמַר: נִטְמֵאת! לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. **וְעֵד אֵין בָּהּ** • בַּטֻּמְאָה, אֲבָל יֵשׁ עֵדִים לַסְתִירָה. **נִתְפָּשָׂה** • נֶאֱנָסָה, כְּמוֹ (דברים כב): "וּתְפַשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ".

(יד) וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה:

יד וְיַעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וְהִיא מְסָאֲבָא אוֹ עֲבַר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וְהִיא לָא מְסָאֲבָא:

רש"י◄ **וְעָבַר עָלָיו** • קֹדֶם לַסְתִירָה. **רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא** • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ (סוטה ג): לְשׁוֹן הַתְרָאָה, שֶׁמַּתְרֶה בָּהּ: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי. **וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו וְגוֹ'** • כְּלוֹמַר, הוּא הִתְרָה בָּהּ וְעָבְרָה עַל הַתְרָאָתוֹ, וְאֵין יָדוּעַ אִם נִטְמְאָה אִם לָאו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הוּא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן:

רש"י◄ קֶמַח • שֶׁלֹּא יְהֵא מִסֹּלֶת. שְׂעֹרִים • וְלֹא חִטִּים (סוטה יב); הֵיא עָשְׂתָה מַעֲשֵׂה בְּהֵמָה, וְקָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן • שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנָהּ מְחֻדָּר, שֶׁהַשֶּׁמֶן קָרוּי "אוֹר", וְהִיא עָשְׂתָה בַּחֹשֶׁךְ. וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה • שֶׁהָאֲמָהוֹת נִקְרָאוֹת "לְבוֹנָה", שֶׁנֶּאֱמַר (שיר ד): "אֶל גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה", (סוטה ה) וְהִיא פִּירְשָׁה מִדַּרְכֵיהֶן. כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הוּא • הַקֶּמַח הַזֶּה. קֶמַח – לְשׁוֹן זָכָר. מִנְחַת קְנָאֹת • מְעוֹרֶרֶת עָלֶיהָ שְׁתֵּי קְנָאוֹת: קִנְאַת הַמָּקוֹם וְקִנְאַת הַבַּעַל.

טו וַיַּיתֵי גַּבְרָא יָת אִתְּתֵהּ לְוָת כַּהֲנָא וַיַּיתֵי יָת קָרְבָּנָהּ עֲלַהּ חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין קְמְחָא שְׂעָרִין לָא יְרִיק עֲלוֹהִי מִשְׁחָא וְלָא יִתֵּן עֲלוֹהִי לְבֻנְתָּא אֲרֵי מִנְחַת קִנְאָתָא הוּא מִנְחַת דּוּכְרָנָא מַדְּכֶּרֶת חוֹבָא:

(טז) וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה:

טז וַיְקָרֵב יָתַהּ כַּהֲנָא וַיְקִימִנַּהּ קֳדָם יְיָ:

(יז) וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם:

רש"י◄ מַיִם קְדֹשִׁים • שֶׁקֻּדְּשׁוּ בַּכִּיּוֹר, (כתובות עב) לְפִי שֶׁנַּעֲשָׂה (הַכִּיּוֹר) מִנְּחֹשֶׁת – מַרְאוֹת הַצּוֹבְאוֹת, וְזוֹ פִּירְשָׁה מִדַּרְכֵיהֶן, שֶׁהָיוּ נִבְעָלוֹת לְבַעֲלֵיהֶן בְּמִצְרַיִם תַּחַת הַתַּפּוּחַ, וְזוֹ קִלְקְלָה לְאַחֵר – תִּבָּדֵק בּוֹ. בִּכְלִי־חָרֶשׂ • (סוטה ז) הִיא הִשְׁקְתָה אֶת הַנּוֹאֵף יַיִן מְשֻׁבָּח בְּכוֹסוֹת מְשֻׁבָּחִים, לְפִיכָךְ תִּשְׁתֶּה מַיִם הַמָּרִים בִּמְקֻדָּה בְּזוּיָה שֶׁל חֶרֶס.

יז וְיִסַּב כַּהֲנָא מִי כִּיּוֹר בְּמַן דַּחֲסָף וּמִן עַפְרָא דִּי יְהֵי בִּיסוֹדֵי מַשְׁכְּנָא יִסַּב כַּהֲנָא וְיִתֵּן לְמַיָּא:

(יח) וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים:

רש"י◄ וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן וְגוֹ' • וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'"? אֶלָּא מַסִּיעִין הָיוּ אוֹתָהּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי לְיַגְּעָהּ וְתִטָּרֵף דַּעְתָּהּ וְתוֹדֶה. וּפָרַע • (שם יד. ספרי) סוֹתֵר אֶת קְלִיעַת שְׂעָרָהּ כְּדֵי לְבַזּוֹתָהּ. מִכָּאן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁגִּלּוּי הָרֹאשׁ גְּנַאי לָהֶן. לִפְנֵי ה' • (ספרי) בְּשַׁעַר נִקָּנוֹר, הוּא שַׁעַר הָעֲזָרָה הַמִּזְרָחִי, דֶּרֶךְ כָּל הַנִּכְנָסִים. וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ • לְיַגְּעָהּ, אוּלַי תִּטָּרֵף דַּעְתָּהּ וְתוֹדֶה, וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַמְיַחֵד עַל הַמַּיִם. הַמָּרִים • עַל שֵׁם סוֹפָן שֶׁהֵם מָרִים לָהּ. הַמְאָרְרִים • הַמַּחַסְרִים אוֹתָהּ מִן הָעוֹלָם, לְשׁוֹן (יחזקאל כד): סִלּוּן מַמְאִיר. וְלֹא יִתְּכֵן לְפָרֵשׁ מַיִם אֲרוּרִים, שֶׁהֲרֵי קְדוֹשִׁים הֵן. וְלֹא "אֲרוּרִים" כָּתַב הַכָּתוּב, אֶלָּא "מְאָרְרִים" אֶת הָאֲחֵרִים. וְאַף אוֹנְקְלוֹס לֹא תִּרְגֵּם "לִיטָיָא", אֶלָּא "מְלַטְטַיָּא", שֶׁמַּרְאוֹת קְלָלָה בְּגוּפָהּ שֶׁל זוֹ.

יח וַיְקִים כַּהֲנָא יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וְיִפְרַע יָת רֵישָׁא דְּאִתְּתָא וִיהַב עַל יְדָהָא יָת מִנְחַת דּוּכְרָנָא מִנְחַת קִנְאָתָא הִיא וּבִידָא דְּכַהֲנָא יְהוֹן מַיָּא מְרִירַיָּא מְלַטְטַיָּא:

(יט) וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה:

רש"י◄ וְהִשְׁבִּיעַ וְגוֹ' • וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה? אִם לֹא שָׁכַב – הִנָּקִי, הָא אִם שָׁכַב – חִנָּקִי (סִפְרִים אֲחֵרִים: לֹא תִּנָּקִי), שֶׁמִּכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן, אֶלָּא שֶׁמִּצְוָה לִפְתֹּחַ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה לִזְכוּת.

יט וְיוֹמֵי יָתַהּ כַּהֲנָא וְיֵימַר לְאִתְּתָא אִם לָא שְׁכִיב גְּבַר יָתִיךְ וְאִם לָא סְטִית לְאִסְתָּאֲבָא בַּר מִבַּעֲלִיךְ הֲוֵי זַכָּאָה מִמַּיָּא מְרִירַיָּא מְלַטְטַיָּא הָאִלֵּין:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ:

כ וְאַתְּ אֲרֵי סְטִית בַּר מִבַּעֲלִיךְ וַאֲרֵי אִסְתָּאֲבְתְּ וִיהַב גְּבַר בִּיךְ יָת שְׁכַבְתֵּהּ בַּר מִבַּעֲלִיךְ:

רש"י◄ **וְאַתְּ כִּי שָׂטִית.** "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אִם".

(כא) וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתָךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶה:

כא וִיוֹמֵי כַּהֲנָא יָת אִתְּתָא בְּמוֹמָתָא דְּלָוָטָא וְיֵימַר כַּהֲנָא לְאִתְּתָא יְהֵב יְיָ יָתִיךְ לְלַוָּט וּלְמוֹמֵי בְּגוֹ עַמִּיךְ בְּדִיהֵב יְיָ יָת יַרְכִּיךְ מַסְיָא וְיָת מְעַיְכִי נְפִיחִין:

רש"י◄ **בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה.** שְׁבוּעָה שֶׁל קְלָלָה. **יִתֵּן ה' אוֹתָךְ לְאָלָה וְגוֹ'.** שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל מְקַלְּלִין בִּיךְ: יְבוֹאֵךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִפְלוֹנִית. **וְלִשְׁבֻעָה.** (סוטה יח, שבועות כד) שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל נִשְׁבָּעִין בִּיךְ: לֹא יֵאָרַע לִי כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵרַע לִפְלוֹנִית. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעיה סה): "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַצַּדִּיקִים נִשְׁבָּעִים בְּפֵרְעָנוּתָן שֶׁל רְשָׁעִים, וְכֵן לְעִנְיַן הַבְּרָכָה (בראשית יא): "וְנִבְרְכוּ וְגוֹ'" (שם מח): "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר". **אֶת־יְרֵכֵךְ.** בַּקְּלָלָה הִקְדִּים יֶרֶךְ לְבֶטֶן, לְפִי שֶׁבָּהּ הִתְחִילָה בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה. **צָבֶה.** כְּתַרְגּוּמוֹ: נְפוּחָה.

(כב) וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלִנְפֹּל יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן:

כב וְיֵעֲלוּן מַיָּא מְלַטְטָיָא הָאִלֵּין בִּמְעַיְכִי לַאֲפָחָא מְעִין וּלְאַמְסָאָה יַרְכָּא וְתֵימַר אִתְּתָא אָמֵן אָמֵן:

רש"י◄ **לַצְבּוֹת בֶּטֶן.** כְּמוֹ לְהַצְבּוֹת בֶּטֶן. זֶהוּ שִׁמּוּשׁ פַּתָּח שֶׁהַלָּמֶ"ד נְקוּדָה בּוֹ. וְכֵן (שמות יג): "לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ", (דברים א): "לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ". וְכֵן "לַנְפֹּל יָרֵךְ", לְהַנְפִּיל יָרֵךְ, שֶׁהַמַּיִם מְצַבִּים אֶת הַבֶּטֶן וּמַפִּילִים אֶת הַיָּרֵךְ. **לַצְבּוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֹּל יָרֵךְ.** בִּטְנוֹ וִירֵכוֹ שֶׁל בּוֹעֵל. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁל נִבְעֶלֶת? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "אֶת־יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶה"; הֲרֵי שֶׁל נִבְעֶלֶת אָמוּר. **אָמֵן אָמֵן.** קַבָּלַת שְׁבוּעָה: "אָמֵן" עַל הָאָלָה, "אָמֵן" עַל הַשְּׁבוּעָה. "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ זֶה, "אָמֵן" אִם מֵאִישׁ אַחֵר. "אָמֵן" שֶׁלֹּא שָׁטִיתִי אֲרוּסָה וּנְשׂוּאָה, שׁוֹמֶרֶת יָבָם וּכְנוּסָה.

(כג) וְכָתַב אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי הַמָּרִים:

כג וְיִכְתּוֹב יָת לְוָטָיָא הָאִלֵּין כַּהֲנָא בְּסִפְרָא וְיִמְחוֹק לְמַיָּא מְרִירַיָּא:

(כד) וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים:

כד וַיַּשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָּא מְרִירַיָּא מְלַטְטָיָא וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָּא מְלַטְטָיָא לְמְרִירוּ:

רש"י◄ **וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה.** אֵין זֶה סֵדֶר הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי בִּתְחִלָּה מַקְרִיב מִנְחָתָהּ, אֶלָּא הַכָּתוּב מְבַשֵּׁרְךָ שֶׁכְּשֶׁיַּשְׁקֶנָּה יָבֹאוּ בָהּ לְמָרִים, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: בֶּטֶן וְיָרֵךְ, מִנַּיִן לִשְׁאָר כָּל הַגּוּף? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "וּבָאוּ בָהּ", בְּכֻלָּהּ. אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "בֶּטֶן וְיָרֵךְ"? לְפִי שֶׁהֵן הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, לְפִיכָךְ הִתְחִיל מֵהֶם הַפֻּרְעָנוּת. **לְמָרִים.** לִהְיוֹת לָהּ רָעִים וּמָרִים.

(כה) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל־הַמִּזְבֵּחַ:

כה וְיִסַּב כַּהֲנָא מִידָא דְּאִתְּתָא יָת מִנְחַת קִנְאָתָא וִירִים יָת מִנְחָתָא קֳדָם יְיָ וִיקָרֵב יָתַהּ לְמַדְבְּחָא:

רש"י◄ **וְהֵנִיף.** מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד, וְאַף הִיא מְנִיפָה עִמּוֹ, שֶׁיָּדָהּ לְמַעְלָה מִיָּדוֹ שֶׁל כֹּהֵן. **וְהִקְרִיב אֹתָהּ.** זוֹ הִיא הַגָּשָׁתָהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית שֶׁל מִזְבֵּחַ קֹדֶם קְמִיצָה, כִּשְׁאָר מִנָּחוֹת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם:

כו וְיִקְמוֹץ כַּהֲנָא מִן מִנְחָתָא יָת אִדְכַּרְתַּהּ וְיַסֵּק לְמַדְבְּחָא וּבָתַר כֵּן יַשְׁקֵי יָת אִתְּתָא יָת מַיָּא:

רש"י◄ אַזְכָּרָתָהּ • הוּא הַקֹּמֶץ, שֶׁעַל־יְדֵי הַקְטָרָתוֹ, הַמִּנְחָה בָּאָה לְזִכָּרוֹן לְגָבֹהַּ.

(כז) וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמָּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִּים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ:

כז וְיַשְׁקִנַּהּ יָת מַיָּא וּתְהֵי אִם אִסְתָּאֲבַת וְשַׁקְרַת שְׁקָר בְּבַעֲלַהּ וְיֵעֲלוּן בַּהּ מַיָּא מְלַטְטַיָּא לְמָרִירוּ וְיִפְּחוּן מְעָהָא וְתִתְמְסֵי יַרְכַּהּ וּתְהֵי אִתְּתָא לְלוֹט בְּגוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם • לְרַבּוֹת שֶׁאִם אָמְרָה: אֵינִי שׁוֹתָה! לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִלָּה, מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל־כָּרְחָהּ, אֶלָּא־אִם־כֵּן אָמְרָה: טְמֵאָה אֲנִי (סוטה כז). וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְגוֹ' • אַף־עַל־פִּי שֶׁבַּקְּלָלָה הִזְכִּיר יֶרֶךְ תְּחִלָּה, הַמַּיִם אֵינָן בּוֹדְקִין אֶלָּא כְּדֶרֶךְ כְּנִיסָתָן בָּהּ. וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁיִּהְיוּ הַכֹּל אָלִין בָּהּ. בְּקֶרֶב עַמָּהּ • הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין אָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁנִּכָּר, לְאָדָם הַמִּתְנַוֵּל בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִכָּר.

(כח) וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע:

כח וְאִם לָא אִסְתָּאֲבַת אִתְּתָא וְדַכְיָאָה הִיא וְתִפּוֹק זַכָּאָה וְתַעְדֵּי עִדּוּי:

רש"י◄ וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה • בִּסְתִירָה זוֹ. וּטְהוֹרָה הִיא • מִמָּקוֹם אַחֵר. וְנִקְּתָה • מִמַּיִם הַמְאָרְרִים, וְלֹא עוֹד אֶלָּא "וְנִזְרְעָה זָרַע" — אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, תֵּלֵד בְּרֶוַח, אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים (סוטה כז).

(כט) זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה:

כט דָּא אוֹרַיְתָא דְּקִנְאָתָא דִּי תִסְטֵי אִתְּתָא בַּר מִבַּעֲלַהּ וְתִסְתָּאֲב:

(ל) אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

ל אוֹ גְבַר דִּי תֶעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵהּ וִיקַם יָת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וְיַעְבֵּד לַהּ כַּהֲנָא יָת כָּל אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש"י◄ אוֹ אִישׁ • כְּמוֹ (שמות כא): "אוֹ נוֹדַע". כְּלוֹמַר, אִם אִישׁ קַנַּאי הוּא, לְכָךְ "וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה".

(לא) וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ:

לא וִיהֵי זַכָּאָה גַּבְרָא מֵחוֹבָא וְאִתְּתָא הַהִיא תִּקְבֵּל יָת חוֹבַהּ:

רש"י◄ וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן • אִם בְּדָקוּהָ הַמַּיִם, אַל יִדְאַג לוֹמַר: "חַבְתִּי בְּמִיתָתָהּ!" נָקִי הוּא מִן הָעֹנֶשׁ. דָּבָר אַחֵר: מִשֶּׁיִּשְׁקֶנָּה, תְּהֵא אֶצְלוֹ בְּהֶתֵּר "וְנִקָּה מֵעָוֹן", שֶׁהַסּוֹטָה אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ (ספרי).

ו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה:

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְפַרֵּשׁ לְמִדַּר נְדַר נְזִירוּ לְמֵיזַר קֳדָם יְיָ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **כִּי יַפְלִא** • יַפְרִישׁ. לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה? לוֹמַר לְךָ: שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, שֶׁהוּא מֵבִיא לִידֵי נִיאוּף (סוטה ב). **נֶדֶר נָזִיר** • אֵין נְזִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא פְּרִישָׁה, אַף כָּאן שֶׁפִּירַשׁ מִן הַיַּיִן. **לְהַזִּיר לַה׳** • לְהַבְדִּיל עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן לְשֵׁם שָׁמַיִם.

(ג) מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל:

ג מֵחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יִזַּר חַל דַּחֲמַר חֲדַת וְחַל דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל מַתְרוּת עִנְּבִין לָא יִשְׁתֵּי וְעִנְּבִין רַטִּיבִין וִיבֵשִׁין לָא יֵיכוּל:

רש"י◄ **מִיַּיִן וְשֵׁכָר** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "מֵחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק", שֶׁהַיַּיִן מְשֻׁכָּר כְּשֶׁהוּא יָשָׁן. **וְכָל־מִשְׁרַת** • לְשׁוֹן צְבִיעָה בְּמַיִם אוֹ בְּכָל מַשְׁקֶה. וּבְלְשׁוֹן מִשְׁנָה יֵשׁ הַרְבֵּה: "אֵין שׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִים", "נָזִיר שֶׁשָּׁרָה פִּתּוֹ בְּיַיִן".

(ד) כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל:

ד כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵהּ מִכֹּל דְּיִתְעֲבַד מִגֶּפְנָא דְּחַמְרָא מִפּוּרְצָנִין וְעַד עִצּוּרִין לָא יֵיכוּל:

רש"י◄ **חַרְצַנִּים** • (נזיר לד) הֵם הַגַּרְעִינִין. **זָג** • הֵם הַקְּלִפּוֹת שֶׁמִּבַּחוּץ, שֶׁהַחַרְצַנִּים בְּתוֹכָן כְּעִנְּבָל בַּזּוּג.

(ה) כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ:

ה כָּל יוֹמֵי נְדַר נִזְרֵהּ מַסְפַּר לָא יֶעְבַּר עַל רֵישֵׁהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְּיִנְזֵר קֳדָם יְיָ קַדִּישׁ יְהֵי מַרְבֵּי פֵּרוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁהּ:

רש"י◄ **קָדֹשׁ יִהְיֶה** • (ספרי) הַשַּׂעַר שֶׁלּוֹ, לְגַדֵּל הַפֶּרַע שֶׁל שְׂעַר רֹאשׁוֹ. **פֶּרַע** • נָקוּד פַּתָּח קָטָן (סֶגּוֹל), לְפִי שֶׁהוּא דָּבוּק לִשְׂעַר רֹאשׁוֹ — פֶּרַע שֶׁל שֵׂעָר. וּפֵרוּשׁ שֶׁל "פֶּרַע": גִּדּוּל שֶׁל שֵׂעָר. וְכֵן (ויקרא כא) אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע. וְאֵין קָרוּי 'פֶּרַע' פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם.

(ו) כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא:

ו כָּל יוֹמִין דְּיַנְזֵר קֳדָם יְיָ עַל נַפְשָׁא דְּמֵתָא לָא יֵיעוּל:

(ז) לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ:

ז לְאָבוּהִי וּלְאִמֵּהּ לְאַחוּהִי וּלְאַחָתֵהּ לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרֵי כְּלִילָא דֵּאֱלָהֵהּ עַל רֵישֵׁהּ:

(ח) כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה:

ח כֹּל יוֹמֵי נִזְרֵהּ קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא** • זוֹ קְדֻשַּׁת הַגּוּף מִלְּהִטַּמֵּא לְמֵתִים.

(ט) וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ:

ט וַאֲרֵי יְמוּת מֵתָא עֲלוֹהִי בִּפְתָאם וְטִמֵּא רֵישׁ נִזְרֵהּ וִיגַלַּח רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא דְּדָכוּתֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּהּ:

רש"י◄ **בְּפֶתַע** • זֶה אֹנֶס. **פִּתְאֹם** • זֶה שׁוֹגֵג. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: פֶּתַע פִּתְאֹם, דָּבָר אֶחָד הוּא: מִקְרֶה שֶׁל פִּתְאֹם. **וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו** • בָּאֹהֶל שֶׁהוּא בּוֹ. **בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ** • בְּיוֹם הַזָּיָתוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בַּשְּׁמִינִי, שֶׁהוּא טָהוֹר לְגַמְרֵי? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי". אִי שְׁבִיעִי, יָכוֹל אֲפִלּוּ לֹא הִזָּה? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ".

(י) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

י וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יַיְתִי תְּרֵין שַׁפְנִינִין אוֹ תְּרֵין בְּנֵי יוֹנָה לְוָת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י ◄ **וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֹא שְׁתֵּי תֹרִים** • לְהוֹצִיא אֶת הַשְּׁבִיעִי. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי? קָבַע זְמַן לַקְּרִבִּין וְקָבַע זְמַן לַמַּקְרִיבִין: מַה קְּרִבִּין הִכְשִׁיר שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וָהָלְאָה, אַף מַקְרִיבִין — שְׁמִינִי וּמִשְׁמִינִי וָהָלְאָה.

(יא) **וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא:**

יא וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא וִיכַפֵּר עֲלוֹהִי מִדְּחָב עַל מֵתָא וִיקַדֵּשׁ יָת רֵישֵׁהּ בְּיוֹמָא הַהוּא:

רש"י ◄ **מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ** • שֶׁלֹּא נִזְהַר מִטֻּמְאַת הַמֵּת, רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר: שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. **וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ** • לַחֲזוֹר וּלְהַתְחִיל מִנְיַן נְזִירוּתוֹ.

(יב) **וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ:**

יב וְיַזֵּר קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נִזְרֵהּ וְיַיְתִי אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ לַאֲשָׁמָא וְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי יִבְטְלוּן אֲרֵי אִסְתָּאַב נִזְרֵהּ:

רש"י ◄ **וְהִזִּיר לַה' אֶת־יְמֵי נִזְרוֹ** • יַחֲזוֹר וְיִמְנֶה נְזִירוּתוֹ כְּבַתְּחִלָּה. **וְהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְּלוּ** • לֹא יַעֲלוּ מִן הַמִּנְיָן.

(יג) **וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:**

יג וְדָא אוֹרַיְתָא דִּנְזִירָא בְּיוֹם מִשְׁלַם יוֹמֵי נִזְרֵהּ יַיְתִי יָתֵהּ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

רש"י ◄ **יָבִיא אֹתוֹ** • יָבִיא אֶת עַצְמוֹ; וְזֶה אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה 'אֶתִי"ם' שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן, כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב): "וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה" — אֶת עַצְמָם; כַּיּוֹצֵא בּוֹ (דברים לד): "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי", הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ.

(יד) **וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים:**

יד וִיקָרֵב יָת קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ אִמַּר בַּר שַׁתֵּהּ שְׁלִים חַד לַעֲלָתָא וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתַּהּ שְׁלִמְתָּא לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

(טו) **וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם:**

טו וְסַל פַּטִּיר סֻלְתָּא גְּרִיצָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאִסְפּוּגִין פַּטִּירִין דְּמִשִּׁיחִין בִּמְשָׁח וּמִנְחָתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן:

רש"י ◄ **וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם** • שֶׁל עוֹלָה וּשְׁלָמִים. לְפִי שֶׁהָיוּ בַּכְּלָל וְיָצְאוּ לִדּוֹן בְּדָבָר חָדָשׁ — שֶׁיִּטְעֵינוּ לֶחֶם — הֶחֱזִירָן לִכְלָלָן שֶׁיַּטְעִינוּ נְסָכִים כְּדִין עוֹלָה **וּשְׁלָמִים. חַלֹּת בְּלוּלֹת וּרְקִיקֵי מַצּוֹת** • (מנחות עז) עֶשֶׂר מִכָּל מִין.

(טז) **וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־עֹלָתוֹ:**

טז וִיקָרֵב כַּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיַעְבֵּד יָת חַטָּאתֵהּ וְיָת עֲלָתֵהּ:

(יז) **וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ:**

יז וְיָת דִּכְרָא יַעְבֵּד נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ עַל סַלָּא דְּפַטִּירַיָּא וְיַעְבֵּד כַּהֲנָא יָת מִנְחָתֵהּ וְיָת נִסְכֵּהּ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **זֶבַח שְׁלָמִים לַה׳ עַל סַל הַמַּצּוֹת• יִשְׁחַט אֶת הַשְּׁלָמִים עַל־מְנָת לְקַדֵּשׁ אֶת הַלֶּחֶם. אֶת־מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ• שֶׁל אַיִל.**

(יח) וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:

יח וִיגַלַּח נְזִירָא בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא יָת רֵישׁ נִזְרֵהּ וְיִסַּב יָת שְׂעַר רֵישׁ נִזְרֵהּ וְיִתֵּן עַל אֶשָׁתָא דִּי תְחוֹת דּוּדָא דְּנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא:

רש"י◄ **וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד•** (ספרי) יָכוֹל יְגַלַּח בָּעֲזָרָה? הֲרֵי זֶה דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן! אֶלָּא "וְגִלַּח הַנָּזִיר" – לְאַחַר שְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (ויקרא ג): "וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד". **אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים•** תַּחַת הַדּוּד שֶׁהוּא מְבַשְּׁלָן בּוֹ, לְפִי שֶׁשַּׁלְמֵי נָזִיר הָיוּ מִתְבַּשְּׁלִין בָּעֲזָרָה שֶׁצָּרִיךְ לִטֹּל הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וּלְהָנִיף לִפְנֵי ה׳.

(יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָהּ מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ:

יט וְיִסַּב כַּהֲנָא יָת דְּרָעָא בְּשֵׁלָא מִן דּוּכְרָא וּגְרִצְתָּא פַּטִּירְתָּא חֲדָא מִן סַלָּא וְאַסְפּוֹג פַּטִּיר חַד וְיִתֵּן עַל יְדֵי נְזִירָא בָּתַר דִּגַלַּח יָת נִזְרֵהּ:

רש"י◄ **הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָהּ•** לְאַחַר שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה.

(כ) וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן:

כ וִירִים יָתְהוֹן כַּהֲנָא אַרְמָא קֳדָם יְיָ קוּדְשָׁא הוּא לְכַהֲנָא עַל חַדְיָא דַּאֲרָמוּתָא וְעַל שָׁקָא דְּאַפְרָשׁוּתָא וּבָתַר כֵּן יִשְׁתֵּי נְזִירָא חַמְרָא:

רש"י◄ **קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן•** הַחַלָּה וְהָרְקִיק וְהַזְּרוֹעַ – תְּרוּמָה הֵן לַכֹּהֵן. **עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה•** מִלְּבַד חָזֶה וָשׁוֹק הָרְאוּיִים לוֹ מִכָּל שְׁלָמִים, מוּסָף עַל שַׁלְמֵי נָזִיר הַזְּרוֹעַ הַזֶּה. לְפִי שֶׁהָיוּ שַׁלְמֵי נָזִיר בַּכְּלָל, וְיָצְאוּ לִדּוֹן בַּדָּבָר הֶחָדָשׁ – לְהַכְּרָשַׁת זְרוֹעַ – הֵצְרַךְ לְהַחֲזִירָן לִכְלָלָן, לִדּוֹן אַף בְּחָזֶה וָשׁוֹק.

(כא) זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ: פ

כא דָּא אוֹרַיְתָא דִּנְזִירָא דִּי יִדַּר קֻרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ עַל נִזְרֵהּ בַּר מִדְּתַדְבֵּק יְדֵהּ כְּפוּם נִדְרֵהּ דִּי יִדַּר כֵּן יַעְבֵּד עַל אוֹרַיְתָא דְּנִזְרֵהּ:

רש"י◄ **מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ•** שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר עַל־מְנָת לְגַלֵּחַ עַל מֵאָה עוֹלוֹת וְעַל מֵאָה שְׁלָמִים. **כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה•** מוּסָף עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ – עַל תּוֹרַת הַנָּזִיר, מוּסָף וְלֹא יְחַסֵּר, שֶׁאִם אָמַר: הֲרֵינִי נָזִיר חָמֵשׁ נְזִירֵיוֹת עַל־מְנָת לְגַלֵּחַ עַל ג׳ בְּהֵמוֹת הַלָּלוּ, אֵין אֲנִי קוֹרֵא בּוֹ: "כַּאֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה".

(כב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

כב וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(כג) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם: ס

כג מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהִי לְמֵימַר כְּדֵין תְּבָרְכוּן יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימְרוּן לְהוֹן:

רש"י◄ **אָמוֹר לָהֶם•** כְּמוֹ זָכוֹר, שָׁמוֹר. בְּלַעַ"ז דישנ"ט (זאגענד). **אָמוֹר לָהֶם•** (ספרי) שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים. **אָמוֹר•** (תנחומא) מָלֵא, לֹא תְּבָרְכֵם בְּחִפָּזוֹן וּבְבֶהָלוּת, אֶלָּא בְּכַוָּנָה וּבְלֵב שָׁלֵם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁתֵּי הַדִּגְמָאוֹת שֶׁמֵּבִיא רַשִׁ"י לְ"אָמוֹר לָהֶם" - "כְּמוֹ זָכוֹר שָׁמוֹר" - אֵינָן מַסְבִּירוֹת רַק אֶת **הַמִּלִּים** "אָמוֹר לָהֶם", אֶלָּא גַּם מְהַוּוֹת הַקְדָּמָה לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים:

אֶת "יְבָרֶכְךָ" מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "שֶׁיִּתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ", וְעַל "יִשְׁמְרֶךָ" אוֹמֵר רַשִׁ"י "שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עָלֶיךָ שׁוֹדְדִים לִטֹּל מָמוֹנְךָ (וְרַשִׁ"י מַרְחִיב כֵּיצַד מִתְרַחֵשׁ עִנְיָן זֶה אֵצֶל בָּשָׂר־וָדָם) שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה... מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ בְּמַתָּנָה זוֹ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא הַנּוֹתֵן הוּא הַשּׁוֹמֵר". וְלִכְאוֹרָה אֵינָהּ מוּבֶנֶת הָאַרִיכוּת בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י "כֵּיוָן שֶׁבָּאִים לִסְטִים וְנוֹטְלִים אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ **בְּמַתָּנָה** זוֹ", כִּי, לִכְאוֹרָה, זֶהוּ דָּבָר פָּשׁוּט, וּמָה רַשִׁ"י מוֹסִיף בְּכָךְ?

אֶלָּא בְּכָךְ מַדְגִּישׁ רַשִׁ"י שֶׁ"יְבָרֶכְךָ וְיִשְׁמְרֶךָ" אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת "שֶׁיִּתְרַבּוּ נְכָסֶיךָ" בְּאֹפֶן שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹמֵר אֶת הַנְּכָסִים, כִּי לוּלֵא "יִשְׁמְרֶךָ", הֲרֵי "מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ", אֵין שׁוּם בְּרָכָה בְּ"יְבָרֶכְךָ".

בְּדוֹמֶה לְכָךְ "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם" אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא בְּרָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁלִילָה, "וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם" יִתְּכֵן רַק כַּאֲשֶׁר "יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" - יִכְבֹּשׁ כַּעֲסוֹ.

לָכֵן מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י עַל "אָמוֹר לָהֶם" (אֲמִירַת הַבְּרָכוֹת), שֶׁבְּרָכָה זוֹ הִיא "כְּמוֹ זָכוֹר שָׁמוֹר": הַזְּכִירָה וְהַשְּׁמִירָה בְּשַׁבָּת אֵינָם שְׁנֵי עִנְיָנִים שׁוֹנִים, אֶלָּא עִנְיָן אֶחָד, עַד־כְּדֵי־כָּךְ שֶׁ"זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֶמְרוּ" הַזְּכִירָה הִיא מַשְׁלֶמֶת כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ שְׁמִירַת שַׁבָּת. וְכָךְ גַּם "אָמוֹר לָהֶם": כָּל בְּרָכָה שֶׁמְּבָרְכִים הַכֹּהֲנִים אֶת יִשְׂרָאֵל כּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁמִירָה (שְׁלִילָה), וְזֶהוּ עִנְיָן אֶחָד, כְּדִלְעֵיל, שֶׁ"יְבָרֶכְךָ - יִתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ" הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "וְיִשְׁמְרֶךָ" - "הוּא הַנּוֹתֵן הוּא הַשּׁוֹמֵר", וְרַק אָז הַבְּרָכָה מַשְׁלֶמֶת.

וּבְהֶמְשֵׁךְ לְכָךְ, מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י "אָמוֹר לָהֶם, שֶׁיְּהִיוּ כֻּלָּם שׁוֹמְעִים", שֶׁהַהֲכָנָה לְכָךְ שֶׁהַבְּרָכָה תִּהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה - בְּרָכָה אַחַת הַכּוֹלֶלֶת חִיּוּב וּשְׁמִירָה - הִיא כַּאֲשֶׁר אֵצֶל יִשְׂרָאֵל, וְאֵצֶל כַּוָּנַת הַכֹּהֲנִים יִהְיוּ שְׁנֵי הָעִנְיָנִים: הַחִיּוּב - הַבְּרָכָה הִיא בִּלְשׁוֹן יָחִיד לְכָל אֶחָד בִּמְיֻחָד, הֵן בַּאֲמִירַת הַכֹּהֲנִים וְהֵן בִּשְׁמִיעַת וּבְהַרְגָּשַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִצַּד שֵׁנִי: "שֶׁיְּהִיוּ **כֻּלָּם** שׁוֹמְעִים", כָּל יָחִיד שׁוֹמֵעַ שֶׁמְּבָרְכִים אֶת הַיְּהוּדִי הָאַחֵר וְאֶת כָּל הָאֲחֵרִים, כְּדִלְעֵיל, וְזֶהוּ עִנְיָן שֶׁל שְׁלִילָה, הִתְבַּטְּלוּת מְצִיאוּתוֹ הָעַצְמִית.

וְכַאֲשֶׁר "כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד" - זֶהוּ הַכְּלִי לְ"בָרְכֵנוּ אָבִינוּ", עַד לִכְלָלוּת הַבְּרָכָה "וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם", שֶׁהוּא "שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל", וְעַד לַשְׁלֵמוּת בְּכָךְ בִּבְיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁ"**שָׁלוֹם**" שְׁמוֹ, שֶׁאָז יִהְיֶה "אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים כֵּלָם שָׂפָה בְּרוּרָה לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה' לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד" - "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים".

('לקוטי שיחות' פרשת נשא חלק י"ח)

(כד) יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ ס

כד יְבָרְכֻנְּךָ יְיָ וְיִטְּרֻנָּךְ׃

רש"י ◄ יְבָרֶכְךָ • שֶׁיִּתְבָּרְכוּ נְכָסֶיךָ. וְיִשְׁמְרֶךָ • שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ עָלֶיךָ שׁוֹדְדִים לִטֹּל מָמוֹנְךָ, שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה לְעַבְדּוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁמְרוֹ מִכָּל אָדָם, וְכֵיוָן שֶׁבָּאִים לִסְטִים עָלָיו וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, מַה הַנָּאָה יֵשׁ לוֹ בְּמַתָּנָה זוֹ? אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא הַנּוֹתֵן, הוּא הַשּׁוֹמֵר. וְהַרְבֵּה מִדְּרָשִׁים דָּרְשׁוּ בּוֹ בַּ'סִּפְרֵי'.

(כה) יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ ס

כה יַנְהַר יְיָ שְׁכִינְתֵּהּ לְוָתָךְ וִירַחֵם יָתָךְ׃

רש"י ◄ יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, פָּנִים צְהֵבוֹת. וִיחֻנֶּךָּ • (ספרי) יִתֵּן לְךָ חֵן.

(כו) יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ ס

כו יִסַּב יְיָ אַפֵּהּ לְוָתָךְ וִישַׂוִּי לָךְ שְׁלָם׃

רש"י ◄ יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ • יִכְבֹּשׁ כַּעֲסוֹ.

(כז) וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃ ס

כז וִישַׂוּוּן יָת בִּרְכַּת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנָא אֲבָרְכִנּוּן׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי•** (ספרי) יְבָרְכוּם בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. **וַאֲנִי אֲבָרְכֵם•** (חולין מט) לְיִשְׂרָאֵל, וְאַסְכִּים עִם הַכֹּהֲנִים. דָּבָר אַחֵר: "וַאֲנִי אֲבָרְכֵם" — לַכֹּהֲנִים.

~ יום חמישי י"ב סיון ~

ז (א) **וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם:**

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְשֵׁיצֵי מֹשֶׁה לַאֲקָמָא יָת מַשְׁכְּנָא וְרַבִּי יָתֵהּ וְקַדִּישׁ יָתֵהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת מַדְבְּחָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וְרַבְּנוּן וְקַדִּישׁ יָתְהוֹן:

רש"י◄ **וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה•** (במדבר רבה) "כַּלּוֹת" כְּתִיב (רָצָה לוֹמַר בְּפַתָּח וְלֹא "כְּלוֹת" בִּשְׁוָא וְדוּ"ק) יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן הָיוּ יִשְׂרָאֵל כְּכַלָּה הַנִּכְנֶסֶת לַחֻפָּה. **כַּלּוֹת מֹשֶׁה•** בְּצַלְאֵל וְאָהֳלִיאָב וְכָל חֲכַם לֵב עָשׂוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וּתְלָאוֹ הַכָּתוּב בְּמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלָיו לִרְאוֹת תַּבְנִית כָּל דָּבָר וְדָבָר, כְּמוֹ שֶׁהֶרְאָהוּ בָּהָר לְהוֹרוֹת לְעוֹשֵׂי הַמְּלָאכָה וְלֹא טָעָה בְּתַבְנִית אַחַת. וְכֵן מָצִינוּ בְּדָוִד, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל בִּנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קלב):

"זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֳנוֹתוֹ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַה' וְגוֹ'", לְפִיכָךְ נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב): "רְאֵה בֵיתְךָ דָוִד". **בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים•** וְלֹא נֶאֱמַר "בְּיוֹם הָקִים", מְלַמֵּד, שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִידוֹ וּמְפָרְקוֹ, וּבְאוֹתוֹ הַיּוֹם הֶעֱמִידוֹ וְלֹא פֵּרְקוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: "בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים", אוֹתוֹ הַיּוֹם כָּלוּ הֲקָמוֹתָיו, וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה (גיטין ס). בַּשֵּׁנִי נִשְׂרְפָה הַפָּרָה, בַּשְּׁלִישִׁי הִזּוּ הַדַּיָּה רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁבִיעִי גִּלְּחוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

הֶעָגָלוֹת הָיוּ מִגִּדְרֵי הַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן . . נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל . . וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה' . . עֶגְלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים (ז, א)

וְלִכְאוֹרָה דְּבַר פֶּלֶא הוּא, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ שֶׁאֶת נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן תָּרְמוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּנְדִיבוּת לֵב גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר (וְכִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "דַּיָּם . . וְהוֹתֵר" (ויקהל לו, ז)), וְדַוְקָא נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְרְמוּ בְּצִמְצוּם גָּדוֹל כָּל־כָּךְ — עֶגְלָה אַחַת עַל ב' נְשִׂיאִים? [וּבִכְּרָט שֶׁתְּרוּמָתָם בְּיוֹם זֶה הָיְתָה בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה, עַל מְנָת לְתַקֵּן עִכּוּבָם בִּנְדִבוֹת מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וּמַדּוּעַ צִמְצְמוּ בְּכַמּוּת הַתְּרוּמָה].

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר פי"ב, טז): "וּמִי נָתַן לָהֶם הָעֵצָה הַזֹּאת שִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ לָהֶם: מִשְׁכָּן שֶׁעֲשִׂיתֶם פּוֹרֵחַ הוּא בָּאֲוִיר, אֶלָּא הִתְנַדְּבוּ עֲגָלוֹת שֶׁתְּהִיוּ נוֹשְׂאִים אוֹתוֹ בָּהֶם". וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי הִתְנַדְּבוּת הָעֲגָלוֹת, נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן מִמִּשְׁכָּן "פּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר" לְמִשְׁכָּן נִשָּׂא, הֲרֵי אֵין הָעֲגָלוֹת אֵינָן אֶמְצָעִי לְסִיּוּעַ לַמִּשְׁכָּן, כִּי־אִם תְּרוּמָתָם הִוְתָה חֵלֶק מֵהַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה לְמִשְׁכָּן הַנִּשָּׂא בַּעֲגָלוֹת, דְּכֵיוָן שֶׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה "אֹהֶל מוֹעֵד", שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁהוּא נִשָּׂא מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, הֲרֵי שֶׁאִלּוּלֵי הָעֲגָלוֹת הָיָה חָסֵר בִּשְׁלֵמוּת הַמִּשְׁכָּן עַצְמוֹ.

וּבָזֶה יוּבָן הַטַּעַם שֶׁהֵבִיאוּ רַק שֵׁשׁ עֲגָלוֹת, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁכָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן הֵצְרְכוּ לִהְיוֹת מְדֻיָּקִים בְּתַכְלִית לְלֹא כָּל יִתּוּר בְּכַמּוּת וּבְגֹדֶל הַכְּלִי, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הָעֲגָלוֹת, כֵּיוָן שֶׁמַּטְּרָתָם שְׁלֵמוּת הַמִּשְׁכָּן, הֵצְרְכוּ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַדִּיּוּק כְּפִי הַצֹּרֶךְ דְּהַמִּשְׁכָּן, וּלְכָךְ לֹא הִפְלִיגוּ הַנְּשִׂיאִים בִּתְרוּמָתָם.

(ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 40 - מתוך 'לקראת שבת')

(ב) **וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטּוֹת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים:**

ב וּקְרִיבוּ רַבְּרְבֵי יִשְׂרָאֵל רֵישֵׁי בֵּית אֲבָהַתְהוֹן אִנּוּן רַבְּרְבֵי שִׁבְטַיָּא אִנּוּן דְּקַיְמִין עַל מִנְיָנַיָּא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת•** (ספרי) שֶׁהָיוּ שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם, וְהָיוּ מֵכִּים עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ה): "וַיֻּכּוּ שֹׁטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". **הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים•** שֶׁעָמְדוּ עִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּשֶׁמָּנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר א): "וְאִתְּכֶם יִהְיוּ וְגוֹ'".

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּכָל פְּרָט צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לַעֲבוֹדַת ה'

וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל . . שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב.. עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים (ז, ב־ג)

עֲגָלוֹת אֵלּוּ שֶׁנְּדָבוּ הַנְּשִׂיאִים הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם לְצֹרֶךְ נְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים וְהַמִּשְׁכָּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (ז, ז־ח) "אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וגו' נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבוֹדָתָם. וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלוֹת וגו' נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבוֹדָתָם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ הַדָּבָר בְּיוֹתֵר, דְּאַף שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַמִּשְׁכָּן וּלְבֵית הַמִּקְדָּשׁ יֵשׁ כְּלָל שֶׁ"אֵין עֲנִיּוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת" (שבת קב, ב), מִכָּל־מָקוֹם נִדְּבוּ הַנְּשִׂיאִים רַק אַרְבַּע עֲגָלוֹת לְצֹרֶךְ נְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים הַמְּרֻבִּים, שֶׁרַק בְּדֹחַק הִסְפִּיקוּ לִנְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים (עיין שבת צט, א).

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁבַּמִּשְׁכָּן הָיָה הַכֹּל צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרַחְבוּת וּבַעֲשִׁירוּת, מִכָּל־מָקוֹם הָיָה כָּל דָּבָר בַּמִּשְׁכָּן מְנֻצָּל לְגַמְרֵי לְתַכְלִיתוֹ וּבְכָל פְּרָטָיו, מִבְּלִי שֶׁהָיָה אֲפִילוּ פְּרָט אֶחָד מְיֻתָּר. וְכִדְאִיתָא בְּסִפְרֵי (פרשתנו ז, פה) "הָיוּ כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכֻוָּנִים בְּמִשְׁקָלָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, לֹא רִיבָּה כוּ'".

וְאִם־כֵּן, מִכֵּיוָן שֶׁאַרְבַּע עֲגָלוֹת הִסְפִּיקוּ לִנְשִׂיאַת הַקְּרָשִׁים, הֲרֵי אִם הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּעוֹד עֲגָלוֹת, לֹא הָיוּ עֲגָלוֹת אֵלּוּ מְנֻצָּלוֹת לְגַמְרֵי וּלְכָל תַּכְלִיתָן.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בְּדַרְכֵי עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁ"כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּבָּ"ה בְּעוֹלָמוֹ לֹא בָּרָא דָּבָר אֶחָד לְבַטָּלָה" (שבת עז, ב). דְּאַל יֹאמַר הָאָדָם: הֲרֵי רֹב שְׁעוֹת הַיּוֹם הִקְדַּשְׁתִּי לַעֲבוֹדַת ה', וּמַה בְּכָךְ אִם יֵלְכוּ כַּמָּה רְגָעִים לְבַטָּלָה? אֶלָּא עָלָיו לָדַעַת שֶׁכָּל רֶגַע וּפְרָט בְּחַיָּיו צָרִיךְ לִהְיוֹת מְנֻצָּל לְגַמְרֵי לַעֲבוֹדַת ה' וְלִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(על־פי לקוטי שיחות כרך כח עמוד 40 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ג) וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן:

ג וְאַיְתִיוּ יָת קֻרְבָּנֵיהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁית עֶגְלָן כַּד מְחַפְּיָן וּתְרֵי עֲשַׂר תּוֹרִין עֶגְלְתָא עַל תְּרֵין רַבְרְבַיָּא וְתוֹר לְחַד וְקָרִיבוּ יָתְהוֹן לָקֳדָם מַשְׁכְּנָא:

רש"י◄ **שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב•** אֵין "צָב" אֶלָּא מְחֻפִּים, וְכֵן (ישעיה סו): "וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים" — עֲגָלוֹת מְכֻסִּים קְרוּיִים "צַבִּים". **וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן•** שֶׁלֹּא קִבֵּל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַמָּקוֹם. אָמַר רַבִּי נָתָן: מָה רָאוּ הַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב כָּאן בִּתְחִלָּה, וּבִמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ תְּחִלָּה? אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ הַנְּשִׂיאִים: יִתְנַדְּבוּ צִבּוּר מַה שֶּׁיִּתְנַדְּבוּ וּמַה שֶּׁמְּחַסְּרִין אָנוּ מַשְׁלִימִין, כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁהִשְׁלִימוּ צִבּוּר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לו): "וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיָּם", אָמְרוּ: מֵעַתָּה מַה לָּנוּ לַעֲשׂוֹת? הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְהַמִּלּוּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן, לְכָךְ הִתְנַדְּבוּ כָּאן תְּחִלָּה.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ה) קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ:

ה קַבֵּל מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִתֵּן יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי גְּבַר כְּמִסַּת פָּלְחָנֵהּ:

(ו) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם:

ו וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת עֶגְלָתָא וְיָת תּוֹרֵי וִיהַב יָתְהוֹן לְלֵוָאֵי:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) אֵת׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃

ז יָת תַּרְתֵּין עֶגְלָתָא וְיָת אַרְבְּעָא תּוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַּת פֻּלְחַנְהוֹן׃

רש"י◄ כְּפִי עֲבֹדָתָם • שֶׁהָיָה מַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן קַל מִשֶּׁל מְרָרִי, שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הַקְּרָשִׁים וְהָעַמּוּדִים וְהָאֲדָנִים.

(ח) וְאֵת׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

ח וְיָת אַרְבַּע עֶגְלָן וְיָת תְּמַנְיָא תּוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַּת פֻּלְחַנְהוֹן בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא׃

(ט) וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃

ט וְלִבְנֵי קְהָת לָא יְהַב אֲרֵי פֻּלְחַן קוּדְשָׁא עֲלֵיהוֹן בְּכַתְפָּא נָטְלִין׃

רש"י◄ כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם • מַשָּׂא דְּבַר הַקְּדֻשָּׁה: הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְגוֹ׳, לְפִיכָךְ "בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ".

(י) וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃

י וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ וְקָרִיבוּ רַבְרְבַיָּא יָת קֻרְבַּנְהוֹן קֳדָם מַדְבְּחָא׃

רש"י◄ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ • לְאַחַר שֶׁהִתְנַדְּבוּ הָעֲגָלוֹת וְהַבָּקָר לְשֵׁאת הַמִּשְׁכָּן, נְשָׂאָם לְבָם לְהִתְנַדֵּב קָרְבְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לְחֲנֻכּוֹ. וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ • כִּי לֹא קִבֵּל מֹשֶׁה מִיָּדָם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַגְּבוּרָה.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ס

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה רַבָּא חַד לְיוֹמָא רַבָּא חַד לְיוֹמָא יְקָרְבוּן יָת קֻרְבַּנְהוֹן לַחֲנֻכַּת מַדְבְּחָא׃

רש"י◄ יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ • (זבחים כא) וַעֲדַיִן לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֹשֶׁה הֵאֵיךְ יַקְרִיבוּ; אִם כְּסֵדֶר תּוֹלְדוֹתָם, אִם כְּסֵדֶר הַמַּסָּעוֹת, עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יַקְרִיבוּ לַמַּסָּעוֹת אִישׁ יוֹמוֹ.

(יב) וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃

יב וַהֲוָה דְּמְקָרֵב בְּיוֹמָא קַדְמָאָה יָת קֻרְבָּנֵהּ נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה׃

רש"י◄ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן • אוֹתוֹ הַיּוֹם נָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת: רִאשׁוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, רִאשׁוֹן לַנְּשִׂיאִים וְכוֹ׳ כִּדְאִיתָא בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". לְמַטֵּה יְהוּדָה • יְחָסוֹ הַכָּתוּב עַל שִׁבְטוֹ, וְלֹא שֶׁגָּבָה מִשִּׁבְטוֹ וְהִקְרִיב. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר "לְמַטֵּה יְהוּדָה", אֶלָּא שֶׁגָּבָה מִשִּׁבְטוֹ וְהֵבִיא? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן", מִשֶּׁלּוֹ הֵבִיא.

(יג) וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

יג וְקָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא לְמִנְחָתָא׃

רש"י◄ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת • לְמִנְחַת נְדָבָה.

(יד) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

יד בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

רש"י◄ עֲשָׂרָה זָהָב • כְּתַרְגּוּמוֹ: מִשְׁקַל עֶשֶׂר שִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ הָיָה בָּהּ. מְלֵאָה קְטֹרֶת • לֹא מָצִינוּ קְטֹרֶת לְיָחִיד וְלֹא עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, אֶלָּא זוֹ בִּלְבַד. וְהוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) **פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:**

רש"י◄ **פַּר אֶחָד** • מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ.

טו תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

(טז) **שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:**

רש"י◄ **שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת** • לְכַפֵּר עַל קֶבֶר הַתְּהוֹם (עיין ברא"ם) וְטַמְּאַת סָפֵק.

טז צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(יז) **וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: פ**

יז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבָּנָא דְּנַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב:

(יח) **בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר:**

רש"י◄ **הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:**

יח בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא קָרִיב נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַבָּא דְּיִשָּׂשכָר:

(יט) **הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:**

יט קָרִיב יָת קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דְּכַסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרְקָא חַד דְּכַסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

רש"י◄ **הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ** • מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "הִקְרִיב" בְּשִׁבְטוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר, מַה שֶּׁלֹּא נֶאֱמַר בְּכָל הַשְּׁבָטִים? לְפִי שֶׁבָּא רְאוּבֵן וְעִרְעֵר וְאָמַר: דַּיֵּי שֶׁקְּדָמַנִי יְהוּדָה אָחִי, אַקְרִיב אֲנִי אַחֲרָיו! אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֱמַר לִי שֶׁיַּקְרִיבוּ כְּסֵדֶר מַסָּעָן לְדִגְלֵיהֶם, לָכֵן אָמַר: "הִקְרֵב אֶת־קָרְבָּנוֹ", וְהוּא חָסֵר יו"ד, שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ: "הַקְרֵב" לְשׁוֹן צִוּוּי, שֶׁמִּפִּי הַגְּבוּרָה נִצְטַוּוּ: "הַקְרֵב". וּמַהוּ "הִקְרִיב, הִקְרִיב" שְׁתֵּי פְּעָמִים? שֶׁבִּשְׁבִיל שְׁנֵי דְּבָרִים זָכָה לְהַקְרִיב שֵׁנִי לַשְּׁבָטִים: אַחַת שֶׁהָיוּ יוֹדְעִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב א יב): "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", וְאַחַת — שֶׁהֵם נָתְנוּ עֵצָה לַנְּשִׂיאִים לְהִתְנַדֵּב קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ. וּבִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן מָצָאתִי: אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר: נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר הִשִּׂיאָן עֵצָה זוֹ. **קַעֲרַת־כֶּסֶף** • מִנַּיִן אוֹתִיּוֹתָיו בְּגִימַטְרִיָּא תתק"ל, כְּנֶגֶד שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. **שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ** • עַל שֵׁם שֶׁכְּשֶׁהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת לְקִיּוּם הָעוֹלָם, בֶּן מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה): "וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ וְגוֹ'". **מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף** • בְּגִימַטְרִיָּא תק"כ, עַל שֵׁם נֹחַ שֶׁהֶעֱמִיד תּוֹלְדוֹת, בֶּן ת"ק שָׁנָה, וְעַל שֵׁם עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרַת הַמַּבּוּל קֹדֶם תּוֹלְדוֹתָיו — כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל (שם ה): "וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה", לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: "מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף" וְלֹא נֶאֱמַר: "מִזְרָק כֶּסֶף אֶחָד" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּקְּעָרָה, לוֹמַר שֶׁאַף אוֹתִיּוֹת שֶׁל "אֶחָד" מִצְטָרְפוֹת לַמִּנְיָן. **שִׁבְעִים שֶׁקֶל** • כְּנֶגֶד שִׁבְעִים אֻמּוֹת שֶׁיָּצְאוּ מִבָּנָיו.

(כ) **כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:**

כ בְּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא:

רש"י◄ **כַּף אַחַת** • כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **עֲשָׂרָה זָהָב** • כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת. **מְלֵאָה קְטֹרֶת** • גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "קְטֹרֶת" תַּרְנַ"ג מִצְוֹת, וּבִלְבַד שֶׁתַּחֲלִיף קו"ף בְּדָלֶ"ת עַל־יְדֵי א"ת ב"ש ג"ר ד"ק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

כא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

רש"י◄ פַּר אֶחָד • כְּנֶגֶד אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (בראשית יח): "וַיִּקַּח אֶת־הָעֵגֶל וְגוֹ'". אַיִל אֶחָד • כְּנֶגֶד יִצְחָק (שם כב): "וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר". כֶּבֶשׂ־אֶחָד • כְּנֶגֶד יַעֲקֹב (שם ל): "וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב".

(כב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

כב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ שְׂעִיר־עִזִּים • לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שם לז): "וַיִּשְׁחָטוּ שְׂעִיר עִזִּים".

(כג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר:

כג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר:

רש"י◄ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם • כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּתְּנוּ שָׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. אֵילִם עַתֻּדִים כְּבָשִׂים • שְׁלֹשָׁה מִינִים – כְּנֶגֶד כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים, וּכְנֶגֶד תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים; שָׁלֹשׁ חֲמִשִּׁיּוֹת כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תּוֹרָה, וְחָמֵשׁ הַדִּבְּרוֹת הַכְּתוּבִין עַל לוּחַ אֶחָד וְחָמֵשׁ הַכְּתוּבִין עַל הַשֵּׁנִי, עַד כָּאן מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן.

(כד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן:

כד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי זְבוּלֵן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן:

רש"י◄ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא וְגוֹ' • בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הָיָה נָשִׂיא הַמַּקְרִיב לִבְנֵי זְבוּלֻן, וְכֵן כֻּלָּם, אֲבָל בְּנְתַנְאֵל שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "הִקְרִיב נְתַנְאֵל", נוֹפֵל אַחֲרָיו הַלָּשׁוֹן לוֹמַר "נְשִׂיא יִשָּׂשְׂכָר", לְפִי שֶׁכְּבָר הִזְכִּיר שְׁמוֹ וְהַקְרָבָתוֹ, וּבַשְּׁאָר – שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן "הִקְרִיב", נוֹפֵל עֲלֵיהֶן לָשׁוֹן זֶה "נָשִׂיא לִבְנֵי פְּלוֹנִי", אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה הַנָּשִׂיא הַמַּקְרִיב לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי.

(כה) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

כה קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דְּכַסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דְּכַסַף מַתְקְלַהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא:

(כו) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

כו בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(כז) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

כז תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּה לַעֲלָתָא:

(כח) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

כח צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

(כט) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: פ

כט וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

ל ביומא רביעאה רבא לבני ראובן אליצור בר שדיאור׃

(לא) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

לא קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא דפילא במשח למנחתא׃

(לב) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

לב בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא דדהב מליא קטרת בוסמיא׃

(לג) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

לג תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתה לעלתא׃

(לד) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

לד צפיר בר עזין חד לחטאתא׃

(לה) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ פ

לה ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין קרבן אליצור בר שדיאור׃

(לו) בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

לו ביומא חמישאה רבא לבני שמעון שלמיאל בר צורישדי׃

(לז) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

לז קרבנה מגסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הוה מתקלה מזרקא חד דכסף מתקלה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סלתא דפילא במשח למנחתא׃

(לח) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

לח בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא דדהב מליא קטרת בוסמיא׃

(לט) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

לט תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתה לעלתא׃

(מ) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

מ צפיר בר עזין חד לחטאתא׃

(מא) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ פ

מא ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרי חמשא גדיי חמשא אמרין בני שנא חמשא דין קרבן שלמיאל בר צורישדי׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי י"ג סיון ~

(מב) בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

מב בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה רַבָּא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל:

(מג) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

מג קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(מד) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

מד כָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(מה) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

מה תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

(מו) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:

מו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְכַפֵּר עַל מְכִירַת יוֹסֵף (רש"י ז, כב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הֵבִיא גַּם נְשִׂיא בִּנְיָמִין שְׂעִיר עִזִּים לְכַפֵּר, וַהֲרֵי בִּנְיָמִין לֹא הָיָה קָשׁוּר כְּלָל לִמְכִירָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף. וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל שֶׁלֹּא חִפֵּשׂ אוֹתוֹ כָּל אוֹתָן הַשָּׁנִים. אוֹ יֵשׁ לוֹמַר, כְּדֵי לְכַפֵּר עַל יַעֲקֹב אָבִיו, שֶׁשָּׁלַח אֶת יוֹסֵף לִשְׁכֶם. וּשְׁנֵי הַדְּבָרִים שַׁיָּכִים לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט.

(לקוטי שיחות כרך ח עמ' 46)

(מז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ

מז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֶלְיָסָף בַּר דְּעוּאֵל:

(מח) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:

מח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד:

(מט) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:

מט קֻרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלֵהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְפִילָא בְּמִשַׁח לְמִנְחָתָא:

(נ) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:

נ כָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דְדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

(נא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:

נא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(נב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

נב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

(נג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד׃ פ

נג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃

(נד) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃

נד בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה רַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(נה) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

נה קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

(נו) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

נו בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

(נז) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

נז תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃

(נח) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

נח צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

(נט) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ פ

נט וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃

(ס) בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃

ס בְּיוֹמָא תְּשִׁיעָאָה רַבָּא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(סא) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

סא קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

(סב) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

סב בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

(סג) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

סג תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃

(סד) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

סד צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(סה) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילֵם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ פ

סה וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי׃

(סו) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃

סו בְּיוֹמָא עֲשִׂירָאָה רַבָּא לִבְנֵי דָן אַחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

(סז) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

סז קֳרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא׃

(סח) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

סח בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

(סט) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

סט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃

(ע) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

ע צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

(עא) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילֵם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי׃ פ

עא וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃

(עב) בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

עב בְּיוֹמָא חַד עֲשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(עג) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

עג קֳרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמִשַּׁח לְמִנְחָתָא׃

(עד) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

עד בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא׃

(עה) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

עה תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃

(עו) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

עו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(עז) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ פ

עז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃

(עח) בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

עח בְּיוֹמָא תְּרֵי עַשַׂר יוֹמִין רַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

(עט) קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃

עט קָרְבָּנֵהּ מְגִסְתָּא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלַהּ מִזְרָקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵהּ שַׁבְעִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֹלְתָּא דְּפִילָא בְּמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃

(פ) כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃

פ בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עַשַׂר סְלְעִין הִיא דְּדַהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא׃

(פא) פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃

פא תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּהּ לַעֲלָתָא׃

(פב) שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃

פב צְפִיר בַּר עִזִּין חַד לְחַטָּאתָא׃

(פג) וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ פ

פג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא גְּדָיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קָרְבַּן אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃

~ שבת קודש י"ד סיון ~

(פד) זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃

פד דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בְּיוֹמָא דְּרַבּוּיוּ יָתֵהּ מִן רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל מְגִיסֵי כַסְפָּא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי מַזְרְקֵי כַסְפָּא תְּרֵין עַשַׂר בָּזִיכֵי דְּדַהֲבָא תַּרְתָּא עַשְׂרֵי׃

רש"י ◄ **בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ** • בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח הִקְרִיב, וּמָה אֲנִי מְקַיֵּם "אַחֲרֵי הִמָּשַׁח"? שֶׁנִּמְשַׁח תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ הִקְרִיב, אוֹ "אַחֲרֵי הִמָּשַׁח" — לְאַחַר זְמַן, וְלֹא בָּא לִלְמוֹד "בְּיוֹם הִמָּשַׁח" אֶלָּא לוֹמַר שֶׁנִּמְשַׁח בַּיּוֹם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ויקרא ז): "בְּיוֹם מָשְׁחוֹ אֹתָם", לָמַדְנוּ שֶׁנִּמְשַׁח בַּיּוֹם. וּמַה תַּלְמוּד־לוֹמַר: "בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ"? בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח — הִקְרִיב. **קַעֲרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה** • (ספרי במ"ר) הֵם הֵם שֶׁהִתְנַדְּבוּ וְלֹא אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(פה) שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:

פה מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דִּמְגִיסָתָא חֲדָא דְּכַסְפָּא וְשַׁבְעִין דְּמִזְרְקָא חַד כֹּל כְּסַף מָנְיָא תְּרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא:

רש"י◄ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת וְגוֹ'• מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ", וְלֹא פֵּירֵשׁ בְּאֵיזוֹ שֶׁקֶל, לְכָךְ חָזַר וּשְׁנָאָהּ כָּאן וְכָלַל בְּכֻלָּן "כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ".

כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים וְגוֹ'• (ספרי) לִמֵּדְךָ שֶׁהָיוּ כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ מְכֻוָּנִים בְּמִשְׁקָלָן, שׁוֹקְלָן אֶחָד וְשׁוֹקְלָן כֻּלָּן כְּאֶחָד, לֹא רִבָּה וְלֹא מִעֵט.

(פו) כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה:

פו בָּזִיכֵי דְּדַהֲבָא תְּרֵתֵי עַשְׂרֵי מַלְיַן קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין הֲוָה מַתְקְלָא דְּבָזִיכָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא כָּל דְּהַב בָּזִיכַיָּא מְאָה וְעַשְׂרִין:

רש"י◄ כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה• לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב" — הִיא שֶׁל זָהָב וּמִשְׁקָלָהּ עֲשָׂרָה שְׁקָלִים שֶׁל כֶּסֶף. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כַּף אַחַת שֶׁל כֶּסֶף וּמִשְׁקָלָהּ עֲשָׂרָה שִׁקְלֵי זָהָב, וְשִׁקְלֵי זָהָב אֵין מִשְׁקָלָם שָׁוֶה לְשֶׁל כֶּסֶף? תַּלְמוּד־לוֹמַר "כַּפּוֹת זָהָב" — שֶׁל זָהָב הָיוּ (ספרי).

(פז) כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת:

פז כָּל תּוֹרֵי לַעֲלָתָא תְּרֵי עַשַׂר תּוֹרִין דִּכְרִין תְּרֵי עַשַׂר אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא תְּרֵי עַשַׂר וּמִנְחַתְהוֹן וּצְפִירֵי בַּר עִזִּין תְּרֵי עַשַׂר לְחַטָּאתָא:

(פח) וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ:

פח וְכֹל תּוֹרֵי לְנִכְסַת קוּדְשָׁא עַשְׂרִין וְאַרְבְּעָא תּוֹרִין דִּכְרִין שְׁתִּין גַּדְיָין שְׁתִּין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא שְׁתִּין דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא בָּתַר דְּרַבִּיוּ יָתֵהּ:

(פט) וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: פפפ

פט וְכַד עָלִיל מֹשֶׁה לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמַלָּלָא עִמֵּהּ וּשְׁמַע יָת קָלָא דְּמִתְמַלֵּל עִמֵּהּ מֵעִלָּוֵי כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא מִבֵּין תְּרֵין כְּרוּבַיָּא וּמִתְמַלֵּל עִמֵּהּ: פ פ פ

רש"י◄ וּבְבֹא מֹשֶׁה• שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת זֶה, בָּא שְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (ויקרא א): "וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד" — וְהוּא חוּץ לַפָּרֹכֶת, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר: (שמות כח): "וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת". בָּא זֶה וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: מֹשֶׁה בָּא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, וְשָׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכַּפֹּרֶת. מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים• הַקּוֹל יוֹצֵא מִן הַשָּׁמַיִם לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים, וּמִשָּׁם יָצָא לְאֹהֶל מוֹעֵד. מְדַבֵּר• כְּמוֹ "מִתְדַּבֵּר". כְּבוֹדוֹ שֶׁל מַעְלָה לוֹמַר כֵּן: מְדַבֵּר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, וּמֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֵלָיו. וַיְדַבֵּר אֵלָיו• (ספרי) לְמַעֵט אֶת אַהֲרֹן מִן הַדִּבְּרוֹת. וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל• יָכוֹל קוֹל נָמוּךְ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֶת־הַקּוֹל", הוּא הַקּוֹל שֶׁנִּדְבַּר עִמּוֹ בְּסִינַי, וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לַפֶּתַח הָיָה נִפְסָק וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לָאֹהֶל (במדבר רבה):

קע"ו פסוקים, עמו"ס סימן. חסלת פרשת נשא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים ערב - ערה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ח' סיון > פרק כ. מפרק מד עד סוף פרק מח

יום שני, ט' סיון > פרק כ. מפרק מט עד סוף פרק נד

יום שלישי, י' סיון > פרק כ. מפרק נה עד סוף פרק נט

יום רביעי, י"א סיון > פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

יום חמישי, י"ב סיון > פרק כ. מפרק סו עד סוף פרק סח

יום שישי, י"ג סיון > מפרק סט עד סוף פרק עא

שבת קודש, י"ד סיון > פרק כ. מפרק עב עד סוף פרק עו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון ח' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 152, ואף שלא הוזכר שם... עד עמ' עז, כולא חד:

וְאַף שֶׁלֹּא הֻזְכַּר שֵׁם "אֶבֶן" בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – כיצד, איפוא, אנו אומרים שב"אבן" נמצאות האותיות של "עשרה מאמרות" שבתורה? **אַף־עַל־פִּי־כֵן נִמְשָׁךְ חִיּוּת לָאֶבֶן** – מ"עשרה מאמרות", **עַל־יְדֵי צֵרוּפִים וְחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת,** – אות אחת מחליפה את השניה, לדוגמה: האות אל"ף מתחלפת באות ה"א, כי שתיהן הן ממוצא אחד, וכדומה, **הַמִּתְגַּלְגְּלוֹת בְּרל"א שְׁעָרִים פָּנִים וְאָחוֹר,** – המתגלגלות ומתחלפות לפי מאתים שלושים ואחד אופנים, באופן של "פנים ואחור"[7], **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר יְצִירָה', עַד שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְנִמְשָׁךְ מֵהֶן צֵרוּף** – האותיות המהוות **שֵׁם "אֶבֶן", וְהוּא** – צירוף האותיות המשתלשלות מ"עשרה מאמרות" ומצטרפות למלה "אבן", הן **חִיּוּתוֹ שֶׁל הָאֶבֶן. וְכֵן בְּכָל הַנִּבְרָאִים שֶׁבָּעוֹלָם, הַשֵּׁמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים בָּהֶם** – הנבראים, **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ** – לשון הקודש היא הלשון שבה נברא העולם – והשמות בלשון הקודש של הדברים קשורים למהותם – שלא כמו בשפות אחרות, שהן שפות־הסכמה בלבד, שבני אדם החליטו לקרוא לדבר מסויים בשם מסויים – הרי השמות בהם נקראים הנבראים בלשון הקודש – **הֵן הֵן אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, הַמִּשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, עַל־יְדֵי חִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת בְּרל"א שְׁעָרִים, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתוֹ נִבְרָא לְהַחֲיוֹתוֹ.**

לְפִי שֶׁאֵין פְּרָטֵי הַנִּבְרָאִים – (לא הנבראים הכלליים כמו שמים, ארץ, או שמש וירח, אלא) הנבראים הפרטיים, אינם **יְכוֹלִים לְקַבֵּל חַיּוּתָם מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת עַצְמָן שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהַחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵהֶן** – מ"עשרה מאמרות" **עַצְמָן** – **גָּדוֹל מְאֹד מִבְּחִינַת הַנִּבְרָאִים פְּרָטִיִּים,** – מלהיות החיות של הנבראים, **וְאֵין כֹּחַ בָּהֶם** – בנבראים הפרטיים, **לְקַבֵּל הַחַיּוּת, אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁיּוֹרֵד הַחַיּוּת וּמִשְׁתַּלְשֵׁל מִמַּדְרֵגָה** – שלה, **לְמַדְרֵגָה פְּחוּתָה מִמֶּנָּה,** – וירידה זו נעשית **עַל־יְדֵי חִלּוּפִים וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת, וְגִימַטְרִיָּאוֹת שֶׁהֵן חֶשְׁבּוֹן הָאוֹתִיּוֹת,** – החיות היא לא רק על־ידי חילוף אות אחת בשניה, אלא גם על־ידי חישוב חשבון האות, **עַד שֶׁיּוּכַל** – שתוכל החיות, **לְהִתְצַמְצֵם וּלְהִתְלַבֵּשׁ וּלְהִתְהַוּוֹת מִמֶּנּוּ** – מהחיות, **נִבְרָא פְּרָטִי. וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ לוֹ** – השם שקוראים לנברא, **בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, הוּא כְּלִי לַחַיּוּת הַמְצֻמְצָם בְּאוֹתִיּוֹת שֵׁם זֶה, שֶׁנִּשְׁתַּלְשֵׁל מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם** – ב"עשרה מאמרות", **כֹּחַ וְחַיּוּת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן, וּלְהַחֲיוֹתוֹ** – את ה"יש" הנברא, **לְעוֹלָם,** – מדוע יש בהם כח זה? – הרי זה מפני **דְּאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא** – התורה והקדוש־ברוך־הוא **כֻּלָּא חַד** – הם כולם אחד. וכשם שיש בכוחו של הקב"ה לברוא יש מאין, כך יש ל"עשרה מאמרות" שבתורה הכוח והחיות לברוא "יש" מ"אין".

שער היחוד והאמונה

ואף שלא הוזכר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה אעפ"כ נמשך חיות לאבן ע"י צירופים וחילופי אותיו' המתגלגלות ברל"א שערים פנים ואחור כמ"ש בס' יצירה עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן והוא חיותו של האבן וכן בכל הנבראים שבעולם השמות שנקראים בהם בלשון הקדש הן הן אותיות הדבור המשתלשלו' ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה ע"י חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחי' הנבראים פרטיים ואין כח בהם לקבל החיות אלא ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה ע"י חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות שהן חשבון האותיות עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי וזה שמו אשר יקראו לו בלה"ק הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם דאורייתא וקב"ה כולא חד:

---

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אויסגערעכנט בפרטיות בס' הפרדס ש' הצירוף פ"ה" – מפורטים בפרוטרוט בספר הפרדס שער הצירוף פרק ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שני ט' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עז, פרק ב והנה מכאן... עד עמ' 154, הבריאה:

שער היחוד והאמונה

פרק ב והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם הכופרים בהשגחה פרטית

ובאותו' ומופתי התורה שטועי' בדמיונם הכוזב שמדמין מעשה ה' עושה שמי' וארץ למעשה אנוש ותחבולותיו כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לידי הצורף כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק הכלי קיים בתבניתו וצלמו ממש כאשר יצא מידי הצורף כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף עד"מ שהוליך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים ונצבו כמו נד וכחומה ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם ולא קמו כחומה בלי ספק אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחודש יש מאין שהרי חומת אבנים נצבת

פֶּרֶק ב. בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא כל נברא, חייב להתקיים תמיד בנברא, לברוא אותו ולהחיותו מחדש. שכן, אם הכוח האלקי שברא את הנברא היה חוזר למקורו, היה הופך הנברא ל"אין ואפס", הוא היה מתבטל ממציאותו, כפי שהיה לפני שנברא.

וְהִנֵּה, מִכָּאן – ממה שהוסבר עד עתה, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב להתקיים תמיד בנברא, לבראו ולהחיותו מחדש, **תְּשׁוּבַת הַמִּינִים** – התשובה למינים, **וְגִלּוּי שֹׁרֶשׁ טָעוּתָם,** – של המינים. הכוונה ב"מינים" כאן, היא לא לאלה שכופרים בחידוש העולם, שהעולם נברא על־ידי הבורא – בכך הם מודים, אלא **הַכּוֹפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית וּבְאוֹתוֹת וּמוֹפְתֵי הַתּוֹרָה,** – הם כופרים בכך שהקב"ה משגיח בהשגחה "פרטית" על כל נברא ויצור, וכופרים גם באותות ובמופתים הכתובים בתורה; מדוע הם אכן כופרים בכך, למרות שהם מודים שהקב"ה ברא את העולם? הרי זה מפני **שֶׁטּוֹעִים בְּדִמְיוֹנָם הַכּוֹזֵב,** – הם טועים בהשוואתם הכוזבת והם טועים גם בנוסף לכך. שכן, גם לפי השוואתם הכוזבת צריך להיות אחרת מכפי שהם חושבים, כפי שמובן מההסבר הבא: **שֶׁמְּדַמִּין** – שהם משווים **מַעֲשֵׂה ה' "עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ" לְמַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, כִּי כַּאֲשֶׁר יֵצֵא לַצּוֹרֵף כְּלִי** – כשכלי יוצא מתחת ידי האומן, **שׁוּב אֵין הַכְּלִי צָרִיךְ לִידֵי הַצּוֹרֵף, כִּי** – שהרי, **אַף שֶׁיָּדָיו** – של האומן, **מְסֻלָּקוֹת הֵימֶנּוּ** – מהכלי, **וְהוֹלֵךְ לוֹ בַּשּׁוּק** – **הַכְּלִי קַיָּם בְּתַבְנִיתוֹ וְצַלְמוֹ מַמָּשׁ כַּאֲשֶׁר יָצָא מִידֵי הַצּוֹרֵף, כָּךְ מְדַמִּין** – משווים, **הַסְּכָלִים הָאֵלּוּ מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ.** – שאחרי שהקב"ה ברא שמים וארץ, אין הם צריכים להזדקק יותר, חלילה, להקב"ה, בוראם, ולכן הם כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ובמופתים שבתורה המראים שהקב"ה משגיח על הנבראים ולפעמים גם משנה, על־ידי נסים ומופתים, את טבע הנבראים. **אַךְ טַח מֵרְאוֹת עֵינֵיהֶם,** – את, **הַהֶבְדֵּל הַגָּדוֹל שֶׁבֵּין מַעֲשֵׂה אֱנוֹשׁ וְתַחְבּוּלוֹתָיו, שֶׁהוּא** – מעשה האנוש, **יֵשׁ מִיֵּשׁ,** – מדבר שכבר קיים יוצר האדם יצירה נוספת, כפי המשל המובא להלן, על כלי הנוצר מחתיכת כסף, שהכסף הוא דבר שכבר קיים, **רַק שֶׁמְּשַׁנֶּה** – האומן את **הַצּוּרָה וְהַתְּמוּנָה** – של החומר: **מִתְּמוּנַת חֲתִיכַת כֶּסֶף לְתְמוּנַת כְּלִי,** – הרי כיוון שלא יצר כאן מציאות חדשה, שהרי המציאות, החומר של הכלי, היתה קיימת גם לפני עשיית הכלי; וגם הצורה והתבנית של הכלי שיצר האומן מחתיכת הכסף, אין בהם באמת משום חידוש בכסף, כי מציאות הכסף נבראה כך, שהיא ניתנת לעיצוב בכל מיני צורות ותבניות של כלים – הרי שהאדם לא חידש חידוש מהותי במציאות הכסף, ולכן אין הכלי, אחרי יצירתו, צריך להזדקק לידי האדם שיצר אותו – ואילו ה"מינים" אינם רואים כיצד אי אפשר להשוות יצירת כלי – **לְמַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהוּא יֵשׁ מֵאַיִן.** – לפני שנבראו השמים והארץ, הם היו אין ואפס, הם לא היו קיימים כלל, ועם התהוותם הם נעשו בבחינת "יש" דבר ממשי – הרי שנתחדש כאן דבר חדש שלא היה קיים מקודם כלל. ומכיוון שנוצרת כאן יצירה מהותית חדשה – יסביר להלן – מן ההכרח, איפוא, שהכוח שיצר חידוש זה יהווה תמיד את החידוש, שאם לא כן – יתבטל הדבר ממציאותו. **וְהוּא** – בהתהוותם של שמים וארץ "יש מאין", **פֶּלֶא גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם סוּף עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל,** – שהיתה על־ידי **שֶׁהוֹלִיךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה** – כלומר, הכוח שבקע את הים התלבש ברוח הקדים **וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם, וְנִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד וּכְחוֹמָה,** – שלא זו בלבד שהמים לא המשיכו בזרימתם הטבעית, אלא גם עמדו כחומה בצורה. **וְאִלּוּ הִפְסִיק ה' אֶת הָרוּחַ כְּרֶגַע ־ הָיוּ הַמַּיִם חוֹזְרִים וְנִגְּרִים כְּמוֹרֶד כְּדַרְכָּם וְטִבְעָם, וְלֹא קָמוּ כְּחוֹמָה כְּלִי סָפֵק,** – כלומר, אין מקום לחשוב כלל, שהמים היו נשארים עומדים כחומה אחרי שהרוח היתה מפסיקה לנשוב עליהם בחזקה, אלא בודאי היו המים חוזרים לטבעם וניגרים מלמעלה למטה. **אַף שֶׁהַטֶּבַע הַזֶּה בַּמַּיִם גַּם כֵּן נִבְרָא וּמְחֻדָּשׁ יֵשׁ מֵאַיִן,** – שבמקום שמקודם היה "אין", שלא היה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שער היחוד והאמונה

מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו כן וכ"ש וק"ו בבריאת יש מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף עאכ"ו שבהסתלקו' כח הבורא מן הנברא ח"ו ישוב הנברא לאין ואפס ממש אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו והן הן בחי' אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו וע"ז נאמר ואתה מחיה את כולם אל תקרי מחיה אלא מהוה דהיינו יש מאין ואתה הן בחי' האותיות מאל"ף

טבע כזה – נעשה "יש", נתהווה טבע כזה. כלומר, כפי שמפרש הרבי שליט"א – שטבע זה במים, הניגרים תמיד ואינם עומדים כחומה, גם הוא נברא "יש מאין": לא רק מציאות המים נבראה "יש מאין", אלא שגם נברא במים הטבע להיות ניגרים ולא לעמוד כחומה. הרי כשהרוח החזקה משפיעה על המים שיעמדו כחומה, אין זה באופן שנוצר דבר חדש לגמרי, "יש מאין", אלא רק שינוי "יש" אחד (טבע המים להיות ניגרים) ל"יש" שני (לעמוד כחומה); ואף על פי כן, כדי שהמים יעמדו באופן של חידוש, מן ההכרח שעל הכוח הפועל חידוש זה, לברוא את החידוש בלי הפסק – הרוח מוכרחה תמיד ובאופן סדיר לעשות את המים עומדים כחומה – וכשכוח זה מפסיק לרגע פעילותו זו, מתבטל החידוש. אם כן מוכיח הדבר שגם **בחידוש** של "יש" מ"יש", מן ההכרח שהכוח המחדש לא יפסיק מלברוא את החידוש. וכלפי מה שדובר שטבע המים להיות ניגרים הוא בריאה "יש מיש" ולא ענין עצמי במים – כלומר, שנאמר, שאם נוצרת מציאות של מים, מן ההכרח שעליהם להיות ממילא דבר שניגר מלמעלה למטה (כמו למשל, הענין מה שנברא תופס מקום, הרי זה ענין עצמי בנברא, באופן שעל תפיסת המקום שלו אין בריאה מיוחדת "יש מאין", אלא עם יצירת נברא הוא ממילא באופן שהוא תופס מקום, ואילו מה שהמים ניגרים אינו כך), אלא טבע זה עצמו הוא בריאה "יש מאין" – על כך מביא רבנו הזקן מיד להלן ראיה ממה שישנם נבראים, כמו קיר, חומה, העומדים מעצמם מבלי להזדקק לכוח אחר שיחזיק אותם – **שֶׁהֲרֵי חוֹמַת אֲבָנִים נִצֶּבֶת מֵעַצְמָהּ בְּלִי רוּחַ** – שיחזיק אותה, **רַק שֶׁטֶבַע הַמַּיִם אֵינוֹ כֵּן;** – ואם למים יש טבע לא להיות עומדים, אלא להיות ניגרים מלמעלה למטה, הרי שטבע זה הוא בריאה "יש מאין" במים עצמם, הרי שהכוח האלקי שברוח, לא היה צריך ליצור מציאות חדשה "יש מאין", דבר חדש שלא היה לפני כן בנבראים, אלא רק שינוי "יש" אחד ל"יש" שני – מן הטבע להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה – ואף־על־פי־כן יש בכך משום פלא־חידוש גדול, עד שלשם כך מוכרח הכוח מחדש לברוא תמיד את החידוש (ובאם לאו – מתבטל החידוש מיד), הרי מכל־שכן וקל־וחומר שבחידוש של "יש מאין", שזה התהוותם של כל הנבראים, על הכוח האלקי שברא אותם, לברוא את החידוש תמיד ובלי הפסק, שיהיו "יש" ולא יחזרו ל"אין" כלפני בריאתם – הרי שגם לפי ההשוואה הכוזבת, מה שהמינים מדמים מעשה שמים וארץ ("יש מאין") ליצירתו של אדם שהיא רק "יש מיש", צריכים לומר שגם בשינוי מ"יש" אחד ל"יש" שני ובאופן של חידוש (כמו מטבע המים להיות ניגרים, לטבע של עמידה כחומה) מוכרח הכוח לחדש זאת באופן תמידי; דבר זה עצמו כבר מחייב, שהכוח האלקי שברא את הנברא חייב לעמוד תמיד בנברא ולברוא אותו תמיד בלי הפסק. כך, שנוסף על הכזב שבהשוואתם, הם גם טועים, בחשבם שהכוח המחדש אינו מוכרח לעמוד תמיד בחידוש – ואם בקריעת ים סוף, שינוי "יש" אחד לשני בלבד, מן ההכרח שהכוח המחדש יברא את החידוש תמיד ובלי הפסק – **וְכָל־שֶׁכֵּן וְקַל־וָחֹמֶר בִּבְרִיאַת** – הנבראים, **יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַטֶּבַע, וְהַפְּלֵא וָפֶלֶא יוֹתֵר מִקְּרִיעַת יַם סוּף, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוּת כֹּחַ הַבּוֹרֵא חַס־וְשָׁלוֹם – יָשׁוּב הַנִּבְרָא לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ. אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת כֹּחַ הַפּוֹעֵל** – המהווה את הנברא, **בַּנִּפְעָל** – בנברא, **תָּמִיד, לְהַחֲיוֹתוֹ וּלְקַיְּמוֹ. וְהֵן הֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרְאוּ** – הנבראים. לכן אומר הפסוק: "לעולם הוי' **דברך** נצב בשמים" – הדיבור, שהוא הכוח האלקי שברא את הנברא, מוכרח לעמוד תמיד בנברא לברוא אותו ולהחיותו מחדש* **וְעַל זֶה נֶאֱמַר:** – על מה שדובר לעיל, שהחיות האלקית שבראה את הנברא מוכרחת לעמוד תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, אומר הפסוק[1]: **"וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם"** – אתה מחיה את השמים ואת הארץ ואת כל הנבראים שבתוכם – הנזכרים בתחילת הפסוק, **אַל תִּקְרֵי "מְחַיֶּה" אֶלָּא "מְהַוֶּה",** – כך נאמר ב"ראשית חכמה" ובשל"ה (מח, ב. ע, א) שלמרות שנאמר "מחיה", אין הכוונה שהקב"ה מחיה בלבד את הנבראים, שבתחילה ברא אותם ועתה הוא רק נותן להם חיים בלבד, כמו מה שהנשמה נותנת לגוף, אלא הכוונה היא שהחיות גם מחדשת את קיומו של הנברא, **דְּהַיְנוּ יֵשׁ מֵאַיִן,** – דבר קיים מדבר שלא היה קיים, ובלעדי החיות האלקית לא היה הדבר נמצא כלל, ועל־ידי החיות הדבר הוא "יש", דבר קיים. **וְ"אַתָּה"** – המלה "אתה", **הֵן בְּחִינַת**

---

*) על השאלה, כיצד אפשר לשכנע את ה"מינים" הכופרים במופתי התורה וגם בקריעת ים סוף, על ידי השתמשות בדוגמה של קריעת ים סוף? – ענה **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "אין זה מכוון אליהם – שהרי אומרים להד"ם – כ"א זהו מעין מאמר המוסגר, המבאר **אליבא דאמת** – איך שזהו פלא גדול וכו' [כן בזה מסולקת **קושיא** עצומה לכאורה ודוקא אצל המאמינים דאין לדמות מעשה ה' עושה שו"א למעשה כו' ולכן מעשיו עצמאים לגמרי אחרי שבראם – אלא שקרי"ס שהוליך ה' מוכיחה שאינו]". **1.** נחמיה ט, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאוֹתִיּוֹת מֵאַלֶּ"ף – האות הראשונה באותיות – **וְעַד תָּי"ו,** – האות האחרונה באותיות – זהו הא' והת' שבמלה "אתה", **וְהֵה"א** – שבמלת "אתה", **הִיא** – רומזת על **ה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה,** – חמשת המוצאות של הדיבור, **מְקוֹר הָאוֹתִיּוֹת.** – זהו פירוש "ואתה מחיה את כולם", ש"אתה" – האותיות שלמעלה, הבאות מה' המוצאות שלמעלה, מקור האותיות, הן מחיות כל הנבראים באופן של התהוות "יש מאין", שהתהוות "יש מאין" באה בעיקר מצד האותיות, ולא מצד האור המאיר על־ידי האותיות. **וְאַף שֶׁאֵין לוֹ** – להקב"ה, **דְּמוּת הַגּוּף** – כיצד, איפוא, אומרים אנו שקיים ענין האותיות למעלה, ואשר מהן דוקא באה ההתהוות "יש מאין"? - **הֲרֵי מִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב: "וַיְדַבֵּר ה'", "וַיֹּאמֶר ה'",** – ענין של דיבור ושל אותיות, **וְהִיא** – מה שכתוב "וידבר ה', ויאמר ה'", הכוונה **לִבְחִינַת הִתְגַּלּוּת הַכ"ב אוֹתִיּוֹת עֶלְיוֹנוֹת לַנְּבִיאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת** – האותיות העליונות, **בְּשִׂכְלָם וְהַשָּׂגָתָם** – של הנביאים, **בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה,** – ולא רק בשכלם ובהשגתם, אלא **וְגַם בְּמַחֲשַׁבְתָּם וְדִבּוּרָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[2]**: "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי, וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָאֲר"י ז"ל [בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה].** – הרי, שקיים למעלה ענין של אותיות, השייכות להתלבש עד במחשבתם ודיבורם של הנביאים. **וּכְעֵין זֶה** – דומה לכך, **הִיא הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹתִיּוֹת** – שלמעלה, **בַּבְּרוּאִים, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[3]: **"בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו** – נבראו, **כָּל צְבָאָם",** – הרי זה ענין של "דיבור" ו"רוח פה", כמו שבנבואה הוא ענין של "דיבור" ו"רוח ה'" **רַק שֶׁהִיא** – מה שהדיבור מתלבש בנבראים, הוא **עַל־יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת רַבּוֹת וַעֲצוּמוֹת, עַד שֶׁיּוֹרְדוֹת לַעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית,** – בעולם העשיה, שהוא עולם גופני בעל נבראים גופניים **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַשָּׂגַת הַנְּבִיאִים הִיא** – בעולם **בַּאֲצִילוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה:** – וממדריגה עליונה זו, מאיר ומתגלה לנביאים. ברם, על כל פנים, מדובר כאן על האותיות שלמעלה המתלבשות בנבראים להחיותם באופן של התהוות יש מאין.

שער היחוד והאמונה

ועד תי"ו והה"א היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות ואף שאין לו דמות הגוף הרי מקרא מלא דבר הכתוב וידבר ה' ויאמר ה' והיא בחי' התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאי' ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה וגם במחשבתם ודיבורם כמ"ש רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני וכמ"ש האר"י ז"ל [בשער הנבואה] וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים כדכתיב בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם רק שהיא ע"י השתלשלות רבות ועצומות עד שיורדות לעשיה גופנית משא"כ השגת הנביאי' היא באצילו' המתלבשת בעולם הבריאה:

~ יום שלישי י' סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, פרק ג והנה אחרי... עד עמ' עח, בלעדו באמת.

פֶּרֶק ג. לעיל הסביר רבנו הזקן, שהכוח האלקי שברא את הנברא, חייב להתקיים תמיד בנברא לבראו ולהחיותו מחדש, ושאלה הן האותיות שלמעלה, הבאות מ"מוצא פי ה'", המתלבשות בנברא ומחיות אותו באופן של התהוות "יש מאין".

וְהִנֵּה, אַחֲרֵי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, – שהוסברו לעיל, שהכוח האלקי מוכרח "לעמוד" תמיד בנברא ולברוא אותו בלי הפסק מ"אין ליש". **כָּל מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר יָבִין לַאֲשׁוּרוֹ, אֵיךְ שֶׁכָּל נִבְרָא וָיֵשׁ** – למרות שהנברא נראה ל"מציאות", ל"יש", הרי **הוּא בֶּאֱמֶת נֶחְשָׁב לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַפּוֹעֵל וְרוּחַ פִּיו** – של הקב"ה, **שֶׁבַּנִּפְעָל,** – בדבר הנברא, **הַמְּהַוֶּה אוֹתוֹ תָּמִיד וּמוֹצִיאוֹ** – בלי הפסק, **מֵאַיִן מַמָּשׁ לְיֵשׁ.** – שבמקום שיהיה "אין" – דבר שאינו בנמצא – כפי שהיה לפני שנברא – יהיה "יש", דבר קיים. – כיוון שהכוח האלקי צריך תמיד לברוא את הנברא מ"אין" ל"יש", ובלעדי כוח זה, היה הנברא הופך ל"אין ואפס", הרי שהכוח האלקי הוא כל מציאותו של הנברא, וממילא הנברא הוא כלא כלום לגבי הכוח האלקי הממציא בלי הפסק את מציאותו של

שער היחוד והאמונה

פרק ג והנה אחרי הדברי' והאמת האלה כל משכיל על דבר יבין לאשורו איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש

---

2. שמואל ב, כג, ב. **3.** תהלים לג, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנברא. **וּמַה שֶּׁכָּל נִבְרָא וְנִפְעָל נִרְאֶה לָנוּ לְיֵשׁ וּמַמָּשׁוּת,** – כדבר מציאותי וממשי, ולא ככוח אלקי רוחני בלבד, **זֶהוּ מַחֲמַת** – מפני, **שֶׁאֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים וְרוֹאִים בְּעֵינֵי בָּשָׂר אֶת כֹּחַ ה' וְרוּחַ פִּיו שֶׁבִּנְבְרָא, אֲבָל אִלּוּ נִתְּנָה רְשׁוּת לָעַיִן לִרְאוֹת וּלְהַשִּׂיג אֶת הַחַיּוֹת וְרוּחֲנִיּוֹת שֶׁבְּכָל נִבְרָא, הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּיו** – אילו היינו רואים בעיני בשר ומבחינים באותו כוח אלקי רוחני השופע בכל נברא, האותיות מ"מוצא פי ה'". **לֹא הָיָה נִשְׁמִיּוֹת הַנִּבְרָא וְחָמְרוֹ וּמַמָּשׁוֹ נִרְאֶה כְּלָל לְעֵינֵינוּ, כִּי הוּא** – החומר והממשות של הנברא, **בָּטֵל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ** – נחשב כאפס, **לְגַבֵּי הַחַיּוֹת וְהָרוּחֲנִיּוֹת שֶׁבּוֹ, מֵאַחַר** – כיוון, **שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי הָרוּחֲנִיּוֹת** – שבנברא, **הָיָה** – הנברא, **אַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כְּמוֹ קֹדֶם שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית מַמָּשׁ,** – שאז היה "אין ואפס" ממש; **וְהָרוּחֲנִיּוֹת הַשּׁוֹפֵעַ עָלָיו** – על הנברא, **מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחַ פִּיו, הוּא לְבַדּוֹ הַמּוֹצִיאוֹ תָּמִיד מֵאֶפֶס וָאַיִן לְיֵשׁ, וּמְהַוֶּה אוֹתוֹ** – החיות האלקית מקיימת את הנברא ועושה אותו לדבר ממשי, **אֹם־כֵּן אֶפֶס בִּלְעָדוֹ בֶּאֱמֶת.** – אין הוא באמת כלום, מלבד החיות הרוחנית המקיימת אותו, כיון שרק היא, היא המציאות האמיתית; ואילו הנברא, הנברא ללא הרף מן החיות הרוחנית, אין מציאותו אמיתית. שכן, כל מציאותו באה רק ממה שהחיות הרוחנית "עומדת" בו תמיד ומעניקה לו את מציאותו.

שער היחוד והאמונה

ליש ומה שכל נברא ונפעל נראה לנו ליש וממשו' זהו מחמת שאין אנו משיגים ורואים בעיני בשר את כח ה' ורוח פיו שבנברא אבל אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' ורוח פיו לא היה גשמיות הנברא וחומרו וממשו נראה כלל לעינינו כי הוא בטל במציאות ממש לגבי החיות והרוחניות שבו מאחר שמבלעדי הרוחניו' היה אין ואפס ממש כמו קודם ששת ימי בראשי' ממש והרוחניות השופע עליו ממוצא פי ה' ורוח פיו הוא לבדו המוציאו תמיד מאפס ואין ליש ומהוה אותו א"כ אפס בלעדו באמת

~ יום רביעי י"א סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עח, והמשל לזה הוא... עד עמ' 156, להקדים:

וְהַמָּשָׁל לָזֶה – שאנו אומרים, שהנבראים, למרות שהם נראים בעינינו כ"יש" ו"מציאות", אין הם לאמיתו של דבר, מציאות אמיתית, כיוון שכל מציאותם הוא הכוח האלקי שבהם, המשל לכך **הוּא, אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים** – עליה, כלומר, קרני השמש, **שֶׁהוּא זִיו וְאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגּוּף הַשֶּׁמֶשׁ וְנִרְאֶה** – אור זה, **לְעַיִן כֹּל,** – כפי שהוא **מֵאִיר עַל הָאָרֶץ וּבַחֲלַל הָעוֹלָם. וְהִנֵּה, זֶה פָּשׁוּט,** – ודאי הדבר, **שֶׁאוֹר וְזִיו הַזֶּה יֶשְׁנוֹ** – אותו זיו, קרני השמש שמגיעים לארץ, נמצאים, **גַּם־כֵּן בְּגוּף וְחֹמֶר כְּדוּר הַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, שֶׁאִם** – שהרי אם אור זה, **מִתְפַּשֵּׁט וּמֵאִיר לְמֶרְחוֹק כָּל־כָּךְ,** – עד לארץ, **כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁיּוּכַל לְהָאִיר בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ,** – כלומר, בכדור השמש עצמו; **רַק שֶׁשָּׁם בִּמְקוֹמוֹ מַמָּשׁ** – בכדור השמש עצמו, **נֶחְשָׁב הַזִּיו הַזֶּה לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, כִּי** – הוא, **בָּטֵל מַמָּשׁ בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהוּא** – כדור השמש, מהווה **מְקוֹר הָאוֹר וְהַזִּיו הַזֶּה, שֶׁהַזִּיו וְהָאוֹר הַזֶּה אֵינוֹ רַק הֶאָרָה מְאִירָה מִגּוּף וְעֶצֶם כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ;** – ומכיוון שאור השמש אינו רק זיו מגוף השמש, לכן בהיותו במקורו, בגוף השמש, בטלה הארה זו במציאות לגבי גוף השמש שהוא ה"עצם" שלה, ואין כל מקום לומר שבגוף השמש מאיר אור השמש, אלא – שם קיימת ומאירה השמש עצמה בלבד, **רַק בַּחֲלַל הָעוֹלָם,** – בלבד, **תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם וְעַל הָאָרֶץ, שֶׁאֵין כָּאן גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ בִּמְצִיאוּת** – אלא קיים כאן זיו השמש בלבד, **נִרְאֶה כָּאן הָאוֹר וְהַזִּיו הַזֶּה** – של השמש,

שער היחוד והאמונה

והמשל לזה הוא אור השמש המאיר לארץ ולדרים שהוא זיו ואור המתפשט מגוף השמש ונראה לעין כל מאיר על הארץ ובחלל העולם והנה זה פשוט שאור וזיו הזה ישנו ג"כ בגוף וחומר כדור השמש עצמו שבשמים שאם מתפשט ומאיר למרחוק כ"כ כ"ש שיוכל להאיר במקומו ממש רק ששם במקומו ממש נחשב הזיו הזה לאין ואפס ממש כי בטל ממש במציאות לגבי גוף כדור השמש שהוא מקור האור והזיו הזה שהזיו והאור הזה אינו רק הארה מאירה מגוף ועצם כדור השמש רק בחלל העולם תחת כל השמים ועל הארץ שאין כאן גוף כדור השמש במציאות נראה כאן האור והזיו הזה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְיֵשׁ מַמָּשׁ לְעֵין כֹּל, וְנוֹפֵל עָלָיו כָּאן שֵׁם "יֵשׁ" בֶּאֱמֶת. — מתאים באמת לומר, שהזיו הוא כאן דבר ממשי, שהרי השמש עצמה איננה נמצאת כאן, רק אורה וזיווה. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא** — הזיו, **בִּמְקוֹרוֹ בְּגוּף הַשֶּׁמֶשׁ – אֵין נוֹפֵל עָלָיו שֵׁם** — אינו מוגדר בתואר "יֵשׁ" כְּלָל, רַק שֵׁם של "אַיִן" וְ"אֶפֶס", **כִּי בֶּאֱמֶת הוּא** — הזיו, **שָׁם** — בתוך גוף כדור השמש, **לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם רַק מְקוֹרוֹ לְבַדּוֹ, שֶׁהוּא גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ הַמֵּאִיר, וְאֶפֶס בִּלְעָדוֹ.** — הרי, למרות שהאור המתפשט מהשמש נמצא בודאי בשמש עצמה, אף על פי כן, אין הוא יכול להיחשב כ"יש". אך באיזה אופן הוא נמצא שם? — באופן שהוא בטל במציאות, וכשאנו רוצים להגדיר מי נמצא שם במציאות — הרי זה רק על השמש עצמה ולא על האור והזיו. **וְכַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מַמָּשׁ, בִּדְמוּתָם כְּצִלְמָם, הֵם כָּל הַבְּרוּאִים לְגַבֵּי שֶׁפַע הָאֱלֹהִי מְרוּחַ פִּיו, הַשּׁוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם וּמְהַוֶּה אוֹתָם, וְהוּא** — "רוח פיו" של הקב"ה, **מְקוֹרָם, וְהֵם עַצְמָם** — הנבראים, **אֵינָם רַק כְּמוֹ אוֹר וְזִיו מִתְפַּשֵּׁט מִן הַשֶּׁפַע וְרוּחַ ה' הַשּׁוֹפֵעַ וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם** — בתוך הנבראים, **וּמוֹצִיאָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְלָכֵן הֵם** — הנבראים, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת לְגַבֵּי מְקוֹרָם, כְּמוֹ אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּטֵל בִּמְצִיאוּת וְנֶחְשָׁב לְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ, וְאֵינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "יֵשׁ" כְּלָל כְּשֶׁהוּא בִּמְקוֹרוֹ,** — גוף כדור השמש, **רַק תַּחַת הַשָּׁמַיִם שֶׁאֵין שָׁם מְקוֹרוֹ,** — שם נקרא האור והזיו בשם "יש", ואילו בתוך גוף כדור השמש, אין הוא נקרא בשם "יש" כלל. **כָּךְ כָּל הַבְּרוּאִים אֵין נוֹפֵל עֲלֵיהֶם שֵׁם "יֵשׁ" כְּלָל, אֶלָּא לְעֵינֵי בְּשַׂר שֶׁלָּנוּ,** — נראים הנבראים כ"יש". מדוע? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ רוֹאִים וּמַשִּׂיגִים כְּלָל אֶת הַמָּקוֹר,** — של הנבראים **שֶׁהוּא רוּחַ ה' הַמְּהַוֶּה אוֹתָם, וְלָכֵן** — מפני שאין אנו רואים ומשיגים את מקורם של הנבראים, **נִרְאֶה לְעֵינֵינוּ גַּשְׁמִיּוּת הַנִּבְרָאִים וְחָמְרָם וּמַמָּשָׁם שֶׁהֵם יֵשׁ גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ גָּמוּר כְּשֶׁאֵינוֹ בִּמְקוֹרוֹ.** — אלא נמצא בחלל העולם או על הארץ. כך, שרק לגבי עיני הבשר שלנו, מכיוון שאין הן רואות את מקור הנבראים, הרי לגביהן הנבראים הם כאילו היו מחוץ למקורם (כמו אור השמש כשהוא נמצא מחוץ לשמש שהיא מקורו). אבל האמת היא, שהמקור נמצא בהם, למרות שאין אנו רואים אותו, ולכן אין הם באמת מציאות כלל, אלא הם בטלים במציאות למקורם. **רַק שֶׁבָּזֶה אֵין הַמָּשָׁל דּוֹמֶה לַנִּמְשָׁל לְגַמְרֵי לִכְאוֹרָה,** — יש, לכאורה, הבדל בין המשל לבין הנמשל, **שֶׁבַּמָּשָׁל** — של אור השמש לגבי השמש, **אֵין הַמָּקוֹר** — השמש, נמצא **בִּמְצִיאוּת כְּלָל בַּחֲלַל הָעוֹלָם וְעַל הָאָרֶץ שֶׁנִּרְאֶה שָׁם אוֹרוֹ לְיֵשׁ גָּמוּר,** — הרי כיוון שהשמש המקור, איננה נמצאת שם כלל, לכן אור השמש הוא שם בבחינת מציאות, ומובן מדוע הוא נראה כמציאות. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כָּל הַבְּרוּאִים הֵם בִּמְקוֹרָם תָּמִיד,** — שהרי המקור, הכוח האלקי, נמצא תמיד בתוך הנברא וברא אותו תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **רַק שֶׁאֵין הַמָּקוֹר נִרְאֶה לְעֵינֵי בָּשָׂר.** — אך, באמת הם נמצאים תמיד במקורם, ואם כך — **וְלָמָּה אֵינָן בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת לִמְקוֹרָם?** — מדוע אין ביטולם במציאות של הנבראים, באופן שייראה איך הם בטלים במציאות, וממילא לא לתת מקום לראות את הנבראים כ"יש" וכ"מציאות"? **אַךְ לְהָבִין זֶה – צָרִיךְ לְהַקְדִּים:** — רבנו הזקן יסביר בפרק הבא, שדבר זה בא מהכוח האלקי של צמצום והעלם המכסה על האור ועל החיות האלקית ו"פועל" שהנבראים יוכלו להיראות כ"יש" וכ"מציאות", למרות שבאמת הם בטלים במציאות.

שער היחוד והאמונה

ליש ממש לעין כל ונופל עליו כאן שם יש באמת משא"כ כשהוא במקורו בגוף השמש אין נופל עליו שם יש כלל רק שם אין ואפס כי באמת הוא שם לאין ואפס ממש שאין מאיר שם רק מקורו לבדו שהוא גוף השמש המאיר ואפס בלעדו וכדברים האלה ממש בדמותם כצלמם הם כל הברואים לגבי שפע האלהי מרוח פיו השופע עליהם ומהוה אותם והוא מקורם והם עצמם אינם רק כמו אור וזיו מתפשט מן השפע ורוח ה' השופע ומתלבש בתוכם ומוציאם מאין ליש ולכן הם בטלים במציאות לגבי מקורם כמו אור השמש שבטל במציאות ונחשב לאין ואפס ממש ואינו נקרא בשם יש כלל כשהוא במקורו רק תחת השמים שאין שם מקורו כך כל הברואי' אין נופל עליהם שם יש כלל אלא לעיני בשר שלנו שאין אנו רואים ומשיגים כלל את המקור שהוא רוח ה' המהוה אותם. ולכן נראה לעינינו גשמיות הנבראים וחומרם וממשם שהם יש גמור כמו שנרא' אור השמש יש גמור כשאינו במקורו רק שבזה אין המשל דומה לנמשל לגמרי לכאורה שבמשל אין המקור במציאות כלל בחלל העולם ועל הארץ שנראה שם אורו ליש גמור משא"כ כל הברואי' הם במקורם תמיד רק שאין המקור נראה לעיני בשר ולמה אינן בטלים במציאות למקורם אך להבין זה צריך להקדים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי י"ב סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 156, פרק ד כי הנה... עד עמ' עט, להטיב.

פֶּרֶק ד. בפרק הקודם, פרק ג', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהכוח האלקי, שברא את הנברא, "עומד" תמיד בנברא לבראו מחדש – ובאם לאו, היה הנברא חוזר ל"אין" ו"אפס" כמו לפני שנברא – פירוש הדבר, שהנברא אינו מציאות כלל והוא בטל לגמרי למקורו, דבר ה', הבורא אותו תמיד מ"אין" ל"יש"; ומה שהנברא נראה לעינינו כ"יש" וממשות, הרי זה מפני שבעיני הבשר שלנו אין אנו רואים ואין אנו משיגים את מקורו, את דבר ה' – כבמשל של אור השמש, כשהוא מחוץ למקורו, בגוף כדור השמש, אלא בחלל העולם או על הארץ, הוא נראה אז כ"יש". על כך שאל: אמנם במשל, כיוון שאור השמש אכן אינו נמצא במקורו בשעה שהוא מאיר על הארץ – מובן מדוע הוא נראה כ"יש"; אך, בנמשל, הרי הנברא נמצא תמיד במקורו, שהוא דבר ה', העומד תמיד בתוך הנברא – מדוע, איפוא, אין הנבראים בטלים במציאות למקורם, באופן שלא יהיה מקום לחשוב אותם כ"יש" וכ"מציאות"? – כדי להבין זאת, אמר רבנו הזקן שיש להקדים מה שיוסבר בפרק הנוכחי, שהסיבה לכך היא הכוח האלקי של צמצום.

שער היחוד והאמונה

פרק ד כי הנה כתיב כי שמש ומגן ה' אלהים פי' מגן הוא נרתק לשמש להגן שיוכלו הבריות לסבלו כמארז"ל לעתיד לבא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה רשעים נידונין בה כו' וכמו שהנרתק מגין בעד השמש כך שם אלהים מגין לשם הוי"ה ב"ה דשם הוי"ה פירושו שמהוה את הכל מאין ליש והיו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד כדפרש"י ע"פ ככה יעשה איוב כל הימים והיינו החיות הנשפע בכל רגע ממש בכל הברואים ממוצא פי ה' ורוחו ומהוה אותם מאין ליש בכל רגע כי לא די להם במה שנבראו בששת ימי בראשית להיות קיימים בזה כמ"ש לעיל. והנה בסידור שבחיו של הקב"ה כתיב

כִּי הִנֵּה כְּתִיב: – כתוב בפסוק[1]: **"כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹהִים"**, – כמו שהשמש מאירה, כך מאיר לנו הקב"ה בשם הוי' שלו, וכמו ה"מגן" השומר ומבטיח, כך מגן עלינו הקב"ה בשם אלקים שלו. **פֵּרוּשׁ** – המלה **"מָגֵן"** – אין הכוונה למגן סתם שאין לו שייכות לשמש אודותה מדובר בפסוק, אלא **הוּא נַרְתָּק לַשֶּׁמֶשׁ** – כדי **לְהָגֵן, שֶׁיּוּכְלוּ הַבְּרִיּוֹת לְסָבְלוֹ,** – כדי שהנבראים יוכלו לקלוט את קרני השמש, יש לה לשמש "מגן" ונרתיק, המאפשר לנבראים לקלוט את אור השמש. **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[2]: "לֶעָתִיד־לָבֹא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מוֹצִיא חַמָּה מִנַּרְתִּקָהּ, רְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ כּוּ'"**. – הרשעים ייענשו באמצעות החמה כיוון שלא יהיו מסוגלים לשאת את אורה החזק של השמש – וצדיקים (לא זו בלבד שיוכלו לשאת את האור, אלא יתירה מזו, יוכלו) להירפא על־ידי אור השמש – רואים ממאמר זה של חכמינו ז"ל, שלשמש יש "מגן" ו"נרתק" המאפשר לקבל את אור השמש. **וּכְמוֹ שֶׁהַנַּרְתָּק מֵגֵן בְּעַד הַשֶּׁמֶשׁ,** – שיוכלו בני האדם לקבל את אורה, **כָּךְ שֵׁם "אֱלֹהִים" מֵגֵן לְשֵׁם הָוָיָ"ה בָּרוּךְ־הוּא.** – שיוכלו הנבראים לקבל את האור של שם הוי'. – וזה, איפוא, פירוש "כי שמש ומגן הוי' אלקים": שם הוי' הוא כמשל ה"שמש", ושם "אלקים" מגין על האור של שם הוי' שיוכלו לקבל אותו – כמו ה"מגן", הנרתק, על השמש. רבנו הזקן יסביר להלן, מדוע זקוק האור של שם הוי' ל"מגן" כדי שיוכלו לקבל אותו: **דְּשֵׁם הָוָיָ"ה** – מלשון מהוה, **פֵּרוּשׁוֹ שֶׁמְּהַוֶּה אֶת הַכֹּל מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זהו האותיות – תיבת הוה" – אלו הן שלש האותיות "הוה" משם "הוי'" המרכיבות את המלה "הוה" מלשון מהוה, **וְהַיּוּ"ד** – שבשם הוי', **מְשַׁמֶּשֶׁת** – מורה **עַל הַפְּעֻלָּה שֶׁהִיא בִּלְשׁוֹן הֹוֶה וְתָמִיד,** – כשרוצים לומר, שהפעולה לא היתה רק אי פעם, אלא נמשכת תמיד, מוסיפים את האות יו"ד למלת־הפעולה, דבר המראה על תמידיות הפעולה. **כִּדְפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י** – כמו שמפרש רש"י, **עַל פָּסוּק[3]: "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב כָּל הַיָּמִים",** – לא כתוב "עשה" אלא "יעשה", ביו"ד, להורות שתמיד היה עושה כך. כך גם היא משמעות היו"ד של שם הוי', שהפעולה של "הוי'", בריאת הכל "מאין ליש", היא תמידית, שתמיד בורא הקב"ה את הכל "יש מאין"; **וְהַיְנוּ הַחַיּוּת הַנִּשְׁפָּע בְּכָל רֶגַע מַמָּשׁ בְּכָל הַבְּרוּאִים מִמּוֹצָא פִּי ה' וְרוּחוֹ, וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, כִּי לֹא דַי לָהֶם** – לברואים, **בְּמַה שֶׁנִּבְרְאוּ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית לִהְיוֹת קַיָּמִים בָּזֶה,** – אלא מוכרחים הם להיברא תמיד מחדש מ"אין" ל"יש", **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.** – זהו ה"שמש" של שם הוי', שאורה מאיר לנבראים, וממנו הם נוצרים כל רגע "מאין ליש". ברם, מבחינת אור הוי' המאיר באופן גלוי, היו הנבראים בטלים במציאות לגמרי ולא היתה נראית שום מציאות של נברא. שהרי, כשהחיות האלקית המהווה את הנברא מתגלה, לא נראית אז מציאותו של הנברא. לשם כך נדרש ה"מגן" של שם אלקים, המסתיר על האור של

1. תהלים פד, יב. 2. ראה נדרים ח, ב. 3. איוב א, ה. וראה רש"י חיי שרה כד, מה. בשלח טו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם הוי', שלא יהיה גלוי לנברא, וכך מתאפשר לנברא להרגיש את עצמו כאילו הוא דבר נפרד ועצמאי, ואז נחשב הנברא ל"מציאות" ול"יש", כפי שיוסבר להלן. **וְהִנֵּה, בְּסִדּוּר שְׁבָחָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כְּתִיב**[4]: **"הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר כו'", וּפֵרוּשׁ "הַגָּדוֹל" הִיא מִדַּת חֶסֶד וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, לִהְיוֹת בְּרוּאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ וְקַיָּמִים בְּחֶסֶד חִנָּם,** – של הקב"ה – בין אם הם ראוים לכך ובין אם לאו, הם קיימים מחסדו של הקב"ה בלבד. **וְנִקְרֵאת** – מדת החסד, **"גְּדֻלָּה", כִּי** – מפני, **שֶׁבָּאָה מִגְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, כִּי גָּדוֹל ה' וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר,** – מפני שאין לה גבול, **וְלָכֵן מַשְׁפִּיעַ גַּם־כֵּן חַיּוּת וְהִתְהַוּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ לְעוֹלָמוֹת וּבְרוּאִים אֵין קֵץ,** – מפני **שֶׁטֶּבַע הַטּוֹב** – זה שטוב בעצם, **לְהֵיטִיב** – עם אחרים, כך גם למעלה: מבחינת מדת החסד והטוב של הקב"ה נדרש שיתהוו נבראים, להם תושפע חסדו וחיותו.

שער היחוד והאמונה

הגדול הגבור כו' ופי' הגדול היא מדת חסד והתפשטות החיות בכל העולמות וברואים לאין קץ ותכלית להיות ברואים מאין ליש וקיימים בחסד חנם ונקראת גדולה כי באה מגדולתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו כי גדול ה' ולגדולתו אין חקר ולכן משפיע ג"כ חיות והתהוות מאין ליש לעולמות וברואים אין קץ שטבע הטוב להטיב

~ יום שישי י"ג סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' עט, והנה כמו שמדה זו... עד עמ' 158, מאין ליש.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁמִּדָּה זוֹ – מדת "הגדול", של חסד, היינו התפשטות חיותו בכל העולמות והנבראים, להוותם מ"אין" ל"יש", **הִיא שִׁבְחוֹ** – ומעלתו, **שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְבַדּוֹ,** – שרק בו יתברך בלבד קיימת מעלה זו וכוח זה, **שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם נִבְרָא לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ,** – כפי המובא במדרש[5], שאילו היו מתקבצים כל ברואי העולם, לא היה באפשרותם לברוא גם לא כנף של "יתוש" ולהכניס בו נשמה; שכן, דבר זה הוא רק בחיק הבורא לברוא "יש" מ"אין". מדה זו היא למעלה לא רק מכוח הנבראים, אלא גם למעלה משכל הנבראים, להבין ולהשיג מדה זו – כפי שמוסבר להלן: **וְגַם מִדָּה זוֹ** – של חסד, לברוא "יש" מ"אין", **הִיא לְמַעְלָה מֵהַשְׂכָּלַת כָּל הַבְּרוּאִים וְהַשָּׂגָתָם, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂכִּיל** – בכוח החכמה, **וּלְהַשִּׂיג** – בכוח הבינה, **מִדָּה זוֹ וִיכָלְתָּה לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ, כִּי הַבְּרִיאָה יֵשׁ מֵאַיִן הוּא דָּבָר שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵّכֶל הַנִּבְרָאִים, כִּי הִיא** – ההתהוות "יש" מ"אין", **מִמִּדַּת גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמִדּוֹתָיו – אַחְדוּת פָּשׁוּט, כְּדְאִיתָא** – כפי שכתוב **בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[6] **דְּ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד",** – שהוא יתברך וכליו וכוחותיו (כלומר, מדותיו) הם דבר אחד; **וּכְשֵׁם שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא לְהַשִּׂיג בּוֹרְאוֹ** – כלומר, את הקב"ה, **כָּךְ אֵינוֹ יָכוֹל** – שכלו של הנברא אינו מסוגל, **לְהַשִּׂיג מִדּוֹתָיו.** – של הקב"ה. שכן, כאמור, מדותיו הן דבר אחד אתו יתברך, וכשם שאי אפשר להשיג אותו יתברך, כך אי אפשר להשיג את מדותיו וכוחותיו. – כל זה באשר למדת החסד – התגלות והתפשטות הכח האלקי לברוא "יש" מ"אין" – וכך הדבר גם באשר למדת הגבורה והצמצום, המשפיעה להסתיר על הכוח האלקי שלא יתגלה בנברא, שהרי לולא זאת היה הנברא, כלומר ישותו וממשותו, מתבטל במציאות; ומן ההכרח שיהיה הצמצום והכיסוי, שהכוח האלקי יהיה מוחבא מהנברא, שגם כוח אלקי זה של צמצום והעלם הוא למעלה משכל הנבראים – וכפי שיוסבר

שער היחוד והאמונה

והנה כמו שמדה זו היא שבחו של הקב"ה לבדו שאין ביכולת שום נברא לברוא יש מאין ולהחיותו וגם מדה זו היא למעלה מהשכלת כל הברואים והשגתם שאין כח בשכל שום נברא להשכיל ולהשיג מדה זו ויכלתה לברוא יש מאין ולהחיותו כי הבריאה יש מאין הוא דבר שלמעלה משכל הנבראים כי היא ממדת גדולתו של הקב"ה והקב"ה ומדותיו אחדות פשוט כדאיתא בז"הק דאיהו וגרמוהי חד וכשם שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו כך אינו יכול להשיג מדותיו וכמו

4. בתפילת שמונה עשרה. ראה יומא סט, ב. 5. ראה ירושלמי סנהדרין רפ"ז. ב"ר פל"ט, יד. ספרי ואתחנן ו, ה. ועוד. 6. הקדמת התיקוני זהר (ג, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להלן: **וּכְמוֹ שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם שֵׂכֶל נִבְרָא לְהַשִּׂיג מִדַּת גָּדְלָתוֹ,** – של הקב"ה, **שֶׁהִיא הֲיִכֹלֶת לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וּלְהַחֲיוֹתוֹ,** – הבאה ממדת הגדולה, מדת החסד, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[7]: **"עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה"** – **כָּךְ מַמָּשׁ אֵין בִּיכָלְתּוֹ** – של הנברא, **לְהַשִּׂיג מִדַּת גְּבוּרָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהִיא מִדַּת** – וכוח, **הַצְמָצוּם וּמְנִיעַת הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִגְּדֻלָּתוֹ,** – יתברך, **מִלֵּירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת עַל הַנִּבְרָאִים לְהַחֲיוֹתָם וּלְקַיְּמָם בְּגִלּוּי** – מדת הגבורה והצמצום של הקב"ה פועלת שהחיות האלקית (המחיה ומקיימת את הנברא) לא תהיה גלויה לנברא, **כִּי־אִם** – שהחיות תהיה **בְּהֶסְתֵּר פָּנִים, שֶׁהַחַיּוּת מִסְתַּתֵּר בְּגוּף הַנִּבְרָא, וּכְאִלּוּ גוּף הַנִּבְרָא הוּא** – נראה כדָּבָר **בִּפְנֵי עַצְמוֹ,** – וכאילו **וְאֵינוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת וְהָרוּחֲנִיּוּת** – של הכוח האלקי המהווה אותו, **כְּהִתְפַּשְׁטוּת הַזִּיו וְהָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא הוּא** – נראה כדָּבָר **בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאַף שֶׁבֶּאֱמֶת אֵינוֹ** – הנברא, **דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא** – הוא, **כְּמוֹ הִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר מֵהַשֶּׁמֶשׁ,** – כך הנברא הוא התפשטות ממקורו, ה"אין" האלקי; וכיוון שהנברא כלול במקורו, בכוח האלקי, כמו האור בשעה שהוא נמצא **בתוך** מקורו, היה דבר זה צריך להשפיע שהנברא יהיה בטל במציאות, באותה מדה שאור השמש בטל במציאות במקורו, אך הסיבה לאי ביטולו במציאות היא מפני – **מִכָּל־מָקוֹם** – למרות שהנברא הוא התפשטות אור ממקורו בלבד, **הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – כביכול, **אֲשֶׁר "כֹּל יָכוֹל",** – שהוא לא רק בעל היכולת שיתפשט ויומשך ממנו אור וחיות, אלא הוא גם בעל היכולת לצמצם ולהעלים את האור והחיות – **לְצַמְצֵם הַחַיּוּת וְהָרוּחֲנִיּוּת הַנִּשְׁפָּע מֵרוּחַ פִּיו וּלְהַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יְבַטֵּל גּוּף הַנִּבְרָא בְּמְצִיאוּת** – כך שלמרות שהנברא הוא לא יותר מאשר התפשטות האור ממקורו, לא יתבטל בכל זאת במציאות, אלא ייראה כ"מציאות", כ"יש". **וְזֶה אֵין בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַצְמָצוּם וְהַהֶסְתֵּר, וְשֶׁיִּהְיֶה אַף־עַל־פִּי־כֵן** – למרות הצמצום וההסתר, **גּוּף הַנִּבְרָא נִבְרָא מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שלכאורה, כדי להוות מ"אין" ל"יש" צריך הרי להיות להיפך: ההתגלות של הכוח האלקי, שהרי התהוות היא התגלות ולא הסתרה – כיצד, איפוא, הם שני הדברים יחד: מצד אחד – התגלות הכוח האלקי להוות את הנברא, ומצד שני – צמצומו והסתרו של הכוח האלקי? – מפני שאילו לא יסתתר היה הרי הנברא בטל במציאות, ואם כן הרי זה ענין ששום שכל של נברא אינו יכול להשיג, **כְּמוֹ שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּשֵׂכֶל שׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג מָהוּת הַבְּרִיאָה מֵאַיִן לְיֵשׁ.** – כך אין הוא יכול להשיג את הצמצום המסתיר ופועל שהנברא יוכל להיראות כ"מציאות". לפי מה שהוסבר, שדבר זה שהנברא נראה כ"יש" ו"מציאות", בא מסיבת כח הגבורה והצמצום שלמעלה – משום שכשם שיש לו היכולת להאיר ולגלות אור וחיות, כך יש לו גם היכולת לצמצם ולהסתיר את האור והחיות – אפשר לכאורה לחשוב שהצמצום וההעלם הוא אמיתי; כלומר, אפשר לחשוב שלא רק הנבראים רואים עצמם ל"יש" ו"מציאות", אלא שגם לגבי הקב"ה, הנברא הוא "יש" ו"מציאות", מכיוון שהוא בא על־ידי כוח הצמצום המסתיר, וביחס לנברא, הוא כמו שהוא מחוץ למקורו – מציין מיד רבנו הזקן להלן ומסביר, ששניהם, כוח הגילוי לגלות את האור והחיות, וכוח הצמצום להסתיר את האור והחיות, הם שניהם באמת דבר אחד – שכן, זהו הענין של אור וכלי, המאוחדים בתכלית ובשרשם הם ענין אחד לגמרי – וקיים הרי כלל ש"אין עצם מסתיר על עצם"; וכפי שמובאת ב'שולחן ערוך' אורח־חיים הראיה לגבי כיסוי הראש, שאין זה נקרא כיסוי כשאדם מניח את ידו על ראשו, מפני שראשו וידו הם אותו "עצם", כך גם בענינו: כיוון שכוח הגילוי וכוח הצמצום הם שניהם דבר אחד, אין זה הסתר והעלם אמיתי; ההסתר הוא רק לגבי הנבראים, להסתיר כדי שהנבראים ייראו ל"יש" ו"מציאות", אבל לא לגבי למעלה.

שער היחוד והאמונה

שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג מדת גדולתו שהיא היכולת לברוא יש מאין ולהחיותו כדכתיב עולם חסד יבנה כך ממש אין ביכלתו להשיג מדת גבורתו של הקב"ה שהיא מדת הצמצום ומניעת התפשטות החיות מגדולתו מלירד ולהתגלות על הנבראים להחיותם ולקיימם בגילוי כ"א בהסתר פנים שהחיות מסתתר בגוף הנברא וכאילו גוף הנברא הוא דבר בפני עצמו ואינו התפשטות החיות והרוחניות כהתפשטות הזיו והאור מהשמש אלא הוא דבר בפני עצמו ואף שבאמת אינו דבר בפני עצמו אלא כמו התפשטות האור מהשמש מכל מקום הן הן גבורותיו של הקדוש ברוך הוא אשר כל יכול לצמצם החיות והרוחניות הנשפע מרוח פיו ולהסתירו שלא יבטל גוף הנברא במציאות וזה אין בשכל שום נברא להשיג מהות הצמצו' וההסתר ושיהיה אעפ"כ גוף הנברא נברא מאין ליש כמו שאין יכולת בשכל שום נברא להשיג מהות הבריאה מאין ליש.

7. תהלים פט, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"ד סיון ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, [והנה בחי' הצמצום... עד עמ' 158, לי"ח:

[**וְהִנֵּה, בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהֶסְתֵּר הַחִיּוּת נִקְרָא** – בלשון תורת הקבלה, **בְּשֵׁם "כֵּלִים"**, **וְהַחִיּוּת עַצְמוֹ** – התגלות החיות, **נִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר"**, – שהיא ענין של אור וגילוי; **שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכֵּלִי מְכַסֶּה עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ – כָּךְ בְּחִינַת הַצִּמְצוּם מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר הָאוֹר וְהַחִיּוּת הַשּׁוֹפֵעַ;** – הצמצום מכסה ומסתיר על האור והחיות האלקית השופע לנבראים, שהאלקות לא תיראה, **וְהַ"כֵּלִים" הֵן הֵן הָאוֹתִיּוֹת,** – של "עשרה מאמרות", או חילופיהן (כפי שאותיות מתחלפות באותיות אחרות) ו"עשרה מאמרות" הם החיות המהווה ומחיה את הנבראים, **שֶׁשָּׁרְשָׁן** – של האותיות, הן **ה' אוֹתִיּוֹת מנצפ"ך,** – שהן "כפולות", ישנו כ' וישנו ך' סופית, וכך בשאר ארבע האותיות, וכפי שמוסבר ב"קבלה" אותיות כפולות אלו הן שורש האותיות, כי – **שֶׁהֵן ה' גְּבוּרוֹת** – אלו הן חמש בחינות הגבורה, **הַמְחַלְּקוֹת וּמַפְרִידוֹת הַהֶבֶל וְהַקּוֹל בָּה' מוֹצָאוֹת הַפֶּה לְהִתְהַוּוֹת כ"ב אוֹתִיּוֹת,** – כפי שהדבר לדוגמה בגשמיות, שעל־ידי "ה' מוצאות הפה" מתחלק ונבדל הבל הקול להברות נפרדות של אותיות ומילים – כך גם ברוחניות למעלה, שישנן ה' גבורות למעלה, היוצרות ענין כ"ב אותיות עליונות, **וְשֹׁרֶשׁ הַה' גְּבוּרוֹת הוּא** – הבחינה הנקראת ב"קבלה" **"בּוּצִינָא דְּקַרְדּוּנִיתָא",** – פירוש המלה "קרדוניתא" בארמית, הוא חושך והעלם, והיינו שזו בחינה של העלם וחושך שלמעלה מאור, **שֶׁהִיא** – בחינת **גְּבוּרָה עִלָּאָה דְ"עַתִּיק יוֹמִין",** – בפנימיות הכתר, **וְשֹׁרֶשׁ הַחֲסָדִים הוּא גַּם־כֵּן** – בחינת **חֶסֶד דְ"עַתִּיק יוֹמִין", כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן**[8]: – כפי שהדבר ידוע ללומדי החכמה הנסתרה, תורת הקבלה. וכיון שגם הצמצום של אותיות וגם הגילוי של אור וחיות אלקי, שרשם אחד ב"עתיק יומין", מובן הדבר שהצמצום וההסתר אינם הסתרה אמיתית. שכן, כאמור, "אין עצם מסתיר על עצם", אם הם "עצם" אחד, אין זו הסתרה. ממילא יוצא שהצמצום וההסתר, המסתירים כדי שהכוח האלקי המהווה את הנברא לא ייראה, אין בהם משום הסתרה כלל לגבי למעלה ח"ו, אלא רק לגבי הנבראים בלבד, שהם יראו את הבריאה כ"יש" ו"מציאות", ואילו לאמיתו של דבר, כל נברא בטל במציאות לגבי מקורו.

שער היחוד והאמונה

[והנה בחי' הצמצום והסתר החיות נקרא בשם כלים והחיות עצמו נקרא בשם אור שכמו שהכלי מכסה על מה שבתוכו כך בחי' הצמצום מכסה ומסתיר האור והחיות השופע והכלים הן הן האותיות ששרשן ה' אותיות מנצפ"ך שהן ה' גבורות המחלקות ומפרידות ההבל והקול בה' מוצאות הפה להתהוות כ"ב אותיות ושרש הה' גבורות הוא בוצינא דקרדוניתא שהיא גבורה עילאה דעתיק יומין ושרש החסדים הוא ג"כ חסד דעתיק יומין כידוע לי"ח:

---

8. סיום חצאי הריבוע חסר בהרבה מדפוסי ה"תניא". ראה ביאורו של כ"ק אדמו"ר שליט"א הנדפס בסוף פרק ה.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שלישי עמ' ב

1 הגמרא דוחה פירוש זה, **לא** נחלקו התנאים בדין 'הולך כזכי', אלא
2 ודאי בְּאופן שהנותן **בָּרִיא**, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי**, ולדברי הכל
3 'הולך לאו כזכי', ויחזורו המעות למשלח. **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן**
4 בברייתא, **בְּשֶׁכִּיב מְרַע** ששלח מנה, **וּכְפָלוּגְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבָּנָן**
5 **קָמִיפְּלְגֵי** – התנאים בברייתא חולקים במחלוקת רבי אלעזר ורבנן,
6 **דְּתְנַן, הַמְחַלֵּק נְכָסָיו עַל פִּיו** – מי שמחלק נכסיו לבניו, כלומר שלא
7 יחלקו בשווה אלא על פי חלוקתו, **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֶחָד בָּרִיא**
8 **וְאֶחָד מְסוּכָּן** – בין אם הוא בריא ובין חולה אין דבריו מועילים,
9 אלא **נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – קרקעות **נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבְשְׁטָר**
10 **וּבַחֲזָקָה**, כדרך שהם נקנים תמיד, **וְשֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** – מטלטלים,
11 **אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה**, שזהו קניינם. שלדעת ר"א אין דבריו של
12 שכיב מרע קונים, ודינו ככל אדם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵלּוּ וָאֵלּוּ** –
13 קרקעות ומטלטלין, **נִקְנִין בַּאֲמִירָה** בלבד, משום שדברי שכיב מרע
14 ככתובים וכמסורים דמו, וכל בן זכה במה שאמר האב ליתן לו.
15 **אָמְרוּ לוֹ חכמים לר"א**, והרי היה **מַעֲשֶׂה בְּאִמָּן שֶׁל בְּנֵי רוֹכֵל שֶׁהָיְתָה**
16 **חוֹלָה, וְאָמְרָה, תִּינָּתֵן**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום ששי — ח סיון, אסרו חה"ש [בחו"ל] — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, ששי.
תהלים: מד־מח.
תניא: פרק ב. והנה . . . "154" אינו כן.

דער עולם הזה הגשמי איז א געמיש פון גינוניא של הקב"ה (א צוזאמענקונפט פלאַץ, וואו השי"ת כביכול קומט זיך צוזאמען מיט דעם אדם בחיר הנבראים) און גנת אגוז (בגימטריא חטא). און השי"ת גיט א בחירה חפשית צום מענשען, אז דער מענש קען זיך אליין אויסקלייבן א וועג אין לעבען.

תרגום

הָעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי הוּא תַּעֲרֹבֶת שֶׁל "גִּינוּנְיָא" שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (מְקוֹם מִפְגָּשׁ, שֶׁבּוֹ ה' יִתְבָּרֵךְ כִּבְיָכוֹל מִזְדַּמֵּן עִם הָאָדָם בְּחִיר הַנִּבְרָאִים) וְ"גִּנַּת אֱגוֹז" [=הַמִּלָּה 'אֱגוֹז' עִם הַכּוֹלֵל] (בְּגִימַטְרִיָּא חֵטְא) . וְהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ מַעֲנִיק בְּחִירָה חָפְשִׁית לָאָדָם, שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לִבְחֹר בְּעַצְמוֹ דֶּרֶךְ בַּחַיִּים.

יום שני

שבת — ט סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: נשא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: וכ"ש . . . "154" הבריאה.

די וועלט דארף האָבען טהרת האויר. טהרת האויר איז נאָר דורך אותיות התורה. די אותיות שבתורה זיינען א שמירה כללית און א שמירה פרטית. חלוקת השתא סדרי משנה (בעל־פה) איז א "ובלכתך בדרך"'דיקער. די משנה משניות וואָס מען וועט חזר'ן וואו מען וועט זיין, אין וואָס פאר א פלאַץ מען וועט זיין, וועט באלייכטען די פארבינדונג פון ישראל מיט קוב"ה. משנה איז אותיות נשמה. עס איז זייער שווער צו געפינען די ווערטער אויסצודריקען דעם גרעסטען תועלת בעזה"י אין דער שמירה כללית און דער שמירה פרטית, וואָס דער כסדר'דיגער חזר'ן משניות וועט בעזה"י ברייגגען. און עס פעלען אויס די ווערטער צו באַשרייבען דעם גרויסען נחת רוח, וואָס מען וועט פארשאַפען דעם בורא עולם ב"ה.

תרגום

הָעוֹלָם זָקוּק לְטָהֲרַת הָאֲוִיר. טָהֲרַת הָאֲוִיר הִיא רַק עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הֵן שְׁמִירָה כְּלָלִית וּשְׁמִירָה פְּרָטִית. חֲלֻקַּת הַשִּׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה (בְּעַל פֶּה) הִיא "וּבְלֶכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ". הַמִּשְׁנָה־מִשְׁנָיּוֹת שֶׁיִּשַּׁנְנוּ אוֹתָם הֵיכָן שֶׁיִּמָּצְאוּ, בְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּמָּצְאוּ – יָאִירוּ אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁל יִשְׂרָאֵל עִם קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. מִשְׁנָה הִיא אוֹתִיּוֹת נְשָׁמָה. קָשֶׁה מְאֹד לִמְצֹא אֶת הַמִּלִּים לְהַבִּיעַ אֶת הַתּוֹעֶלֶת הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, בְּעֶזְרַת ה' יִתְבָּרֵךְ, בַּשְּׁמִירָה הַכְּלָלִית וּבַשְּׁמִירָה הַפְּרָטִית, שֶׁהַחֲזָרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַסִּדִירָה שֶׁל מִשְׁנָיוֹת תָּבִיא, בְּעֶזְרַת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, וַחֲסֵרוֹת הַמִּלִּים לְתָאֵר אֶת גֹּדֶל נַחַת הָרוּחַ שֶׁיִּגְרְמוּ לְבוֹרֵא עוֹלָם בָּרוּךְ־הוּא.

יום שלישי

יום ראשון — י סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק ג. והנה . . . אפס בלעדו.

רבינו הזקן ענה לאחד בהכנסו ליחידות: ...בני ישראל ווערען אָנגערופען נרות. א נר איז כלול פון כלי פתילה שמן ואש. מען מוז אבער אָנצינדען דעם אש און דעמאָלט איז דאָס מאיר. בא דיר איז א גוטער נר, אָבער עס פעלט דיר דער אָנצינדער. דורך הכאה בכח אין דעם אבן של נפש הבהמית, געהט ארויס א ניצוץ אש, וועלכער צינדט אָן דעם אש אלקי.

תרגום

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן עָנָה לְאֶחָד בְּהִכָּנְסוֹ לִיחִידוּת: ...בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְרוּיִים נֵרוֹת. נֵר כָּלוּל מִכְּלִי, פְּתִילָה, שֶׁמֶן וְאֵשׁ. אַךְ חַיָּבִים לְהַצִּית אֶת הָאֵשׁ, וְאָז הוּא מֵאִיר. הַנֵּר שֶׁבְּךָ הוּא טוֹב, אַךְ חָסֵר לְךָ הַמַּדְלִיק; עַל־יְדֵי הַכָּאָה בְּכֹחַ בָּאֶבֶן שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, נִתָּז נִיצוֹץ אֵשׁ, שֶׁמַּצִּית אֶת הָאֵשׁ הָאֱלֹקִי.

יום רביעי

יום שני — יא סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שני עם פירש״י.
תהלים: ס־סה.
תניא: והמשל . . . ־156־ ואפס בלעדו.

משיחות אאמו״ר: אין דער עבודה פון עבודת ה׳ ע״ד החסידות, זיינען פאראן אלע מדריגות ... די דרגא פון מת באדארף קיין סך הסבר ניט האָבען. עס איז אבער אויך פאראן – ת״ל – תחית המתים אין עבודה רוחנית. א מת איז קאלט, עס איז ניטאָ אזא קאלטע זאך ווי שכל הטבעי און שכל אנושי, און ווען דער שכל הטבעי פארשטעהט א השגה אלקית און די מדות שבשכל ווערען נתפעל און גערירט פון דעם געשמאק שכלי, איז דאָס דער אמת׳ער תחית המתים.

תרגום

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ]: בְּסֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁל עֲבוֹדַת ה׳ עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת, נִמְצָאוֹת כָּל הָרָמוֹת.. דַּרְגַּת מֵת אֵינָהּ זְקוּקָה לְהֶסְבֵּר רַב. אַךְ קַיֶּמֶת גַּם – תּוֹדָה לַה׳ – תְּחִיַּת הַמֵּתִים בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית. מֵת הוּא קַר, אֵין דָּבָר כָּל־כָּךְ קַר כְּמוֹ הַשֵּׂכֶל הַטִּבְעִי וְשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי, וְכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל הַטִּבְעִי מֵבִין הַשָּׂגָה אֱלֹקִית, וְהַמִּדּוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל מִתְפַּעֲלוֹת וּמְגִיבוֹת מֵהָעֲרֵבוּת הַשִּׂכְלִית – הֲרֵי זוֹ תְּחִיַּת הַמֵּתִים הָאֲמִתִּית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום שלישי — יב סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: וכדברים . . . ־156־ להקדים.

בְּבִרְכַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ": נִהְיָה – הַיּוּ"ד בְּקָמַץ וְלֹא בְּסֶגּוֹל.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמִּכְתָּבָיו: אֶהוֹב אֶת הַבִּקֹּרֶת, כִּי הִיא תַּעֲמִידְךָ עַל הַגֹּבַהּ הָאֲמִתִּי.

יום שישי

יום רביעי — יג סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, רביעי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: פרק ד. כי . . . ־עט־ להטיב.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" חִבֵּר כַּמָּה נִגּוּנִים. לִמּוּדוֹ הָיָה בְּקוֹל וְנִגּוּן, וְלִפְעָמִים הָיָה מַפְסִיק בְּאֶמְצַע לִמּוּדוֹ, אוֹ כְּתִיבָתוֹ דאַ"ח [=חֲסִידוּת, דִּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים] אוֹ שׁוּ"ת [=שְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת], וּמְנַגֵּן אֵיזֶה נִגּוּן.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַרַ"שׁ] סִפֵּר, אֲשֶׁר מִקּוֹל נִגּוּנוֹ שֶׁל הַ"צֶּמַח צֶדֶק" הָיָה יוֹדֵעַ בַּמֶּה הוּא עָסוּק בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

שבת קודש

יום חמישי — יד סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהעלותך, חמישי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה כמו . . . ־158־ ליש.

בִּלְבִישַׁת טַלִּית קָטָן בַּבֹּקֶר בְּיָדַיִם נְקִיּוֹת וּבְמָקוֹם שֶׁמֻּתָּר לְבָרֵךְ, מְבָרְכִים "עַל מִצְוַת צִיצִית" – כֵּיוָן שֶׁאֵין בְּטַלִּית קָטָן שֶׁלָּנוּ שֵׁעוּר עֲטוּף. אִם אָסוּר לְבָרֵךְ, אַזַּי קֹדֶם הַתְּפִלָּה – אִם אֵינוֹ לוֹבֵשׁ טַלִּית גָּדוֹל – יְמַשְׁמֵשׁ בְּד' צִיצִיּוֹתָיו וִיבָרֵךְ אָז.

המשך ביאור למס' גיטין ליום שבת קודש עמ' א

שנינו במשנתינו רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר גט שנכתב ביום ונחתם בלילה: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שהכשיר, קָסָבַר, כֵּיוָן שֶׁנָּתַן עֵינָיו לְגָרְשָׁהּ – מכיון שהוחלט בדעתו של הבעל לגרש את אשתו אף קודם שנתן גט, שׁוּב אֵין לוֹ פֵּירוֹת – אין הוא זכאי עוד בפירות שיש לו מנכסיה, ולפיכך אין כל חשש לגרש בגט זה, שאף אם האשה תגבה מן הלקוחות שקנו את פירות נכסיה מיד בעלה מהזמן הכתוב בשטר, כדין היא עושה, שהרי מזמן זה בוודאי היתה דעת הבעל לגרשה.

הגמרא מבררת עד כמה תתאחר חתימת הגט מכתיבתו, ועדיין רבי שמעון מכשירו: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שִׁמְעוֹן גט שזמן חתימת הגט לא היה בזמן כתיבתו אֶלָּא לְאַלְתַּר – אלא כאשר חתימת הגט היתה סמוך ליום כתיבתו בלבד, אֲבָל מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – אבל אם התאחרה החתימה עשרה ימים לאחר כתיבתו, לֹא הכשיר רבי שמעון את הגט,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ח' סיון ~

כיצד עונים 'אמן יהא שמיה רבא'?

סדר תפילות כל השנה, נוסח הקדיש: וּבְעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה: 'וְאִמְרוּ אָמֵן', כָּל הָעָם עוֹנִין: 'אָמֵן, יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּה מְבָרַךְ לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא'.

באופן עניית 'אמן יהא שמיה רבא...' יש חילוקי מנהגים: הרמב"ם כותב שעונין עד 'עלמיא' ואין מוסיפים 'יתברך'. וה'אבודרהם' (פירוש הקדיש) כתב שיש נוהגים להמשיך ולענות עד 'ואמרו אמן' ויש שעונים עד 'יתברך' (ראה בית יוסף או"ח סי' נו) ומוסיף שקיבל מרבותיו שאין לענות אלא עד 'עלמיא', כי ב'יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא' (ללא תיבת 'אמן' שאינה מן המנין אלא ענייה על דברי הש"ץ) יש עשרים ושמונה אותיות כמנין 'כח', כפי שרמזו רז"ל באמרם 'כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו...'.

ורמז נוסף כתבו ראשונים שב'יהא שמיה רבא... עלמיא' יש שבע מילים ועשרים ושמונה אותיות, וכמנין זה יש בפסוק הראשון של התורה וכן בפסוק שלפני עשרת הדברות (בית יוסף שם בשם המהר"י אבוהב).

אמנם, בנוסח שלפנינו יש ב'יהא שמיה רבא...' עשרים ותשע אותיות, וכדי להתאים זאת עם האמור, יש ששינו וגרסו 'לעלם ולעלם עלמיא' (ולא 'ולעלמי עלמיא'), כלשון הפסוק בדניאל "ויחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם עלמיא" (אבודרהם שם). אך ה'בית יוסף' כתב שאין לשנות ממטבע שטבעו חכמים בשביל דרשה, ויש לומר כנוסח המקובל בידינו וכל המשנה ידו על התחתונה. והוסיף שיש המקיימים את הדרשה גם לפי הגירסא שלנו, כי לדעתם גורסים 'שמה' (ללא יו"ד) והוא עשרים ושמונה אותיות.

וה'דרישה' (שם) כתב שיתכן ומכאן המנהג להוסיף ולענות גם "יתברך", כי בצירוף מילה זו יש שלושים וארבע אותיות (לפי הגירסא שעד "יתברך" יש עשרים ותשע אותיות), ויתכן שהרמז במאמר חז"ל 'כל העונה... בכל כחו' הוא למנין שלושים וארבע אותיות – בגימטריא 'כחו'.

ויש שכתבו (מהר"י אבוהב שם) שצריך לענות עד 'דאמירן בעלמא', שאז עונים עשרים ושמונה מילים בגימטריא 'כחו'.

ואדמו"ר הזקן מכריע (שו"ע סי' נו ס"ז) שיש לענות עד 'יתברך' ואת השאר לשמוע מהש"ץ, וטעמו: "לפי שכשהש"ץ אומר במהירות יצטרך הוא למהר יותר כדי לענות אמן אחריו, והמהירות מבטלת הכוונה, לכן מוטב לשמוע"

~ יום שני ט' סיון ~

פיקוח נפש וקיום מצוות השבת

הלכות שבת פרק ב, הלכות א - ג: חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה – עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת... וְאָסוּר לְהִתְמַהְמֵהַּ בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם", וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם.

במקור דין זה(ירושלמי יומא פ"ח ה"ה) נאמר: "הזריז הרי זה משובח, והשואל הרי זה שופך דמים". וצריך ביאור מדוע שינה הרמב"ם וכתב "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה"?

ויש לומר: בשינוי הלשון מתכוון הרמב"ם להגדיר את ההלכה 'פיקוח נפש דוחה שבת', כי מלשון הירושלמי "הזריז הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים" משמע שהלכה זו נובעת מדין 'פיקוח נפש', ואילו לשון הרמב"ם "אסור להתמהמה בחילול שבת לחולה" מבטא שהאיסור הוא גם מצד קיום מצות השבת. כלומר, לא זו בלבד שחילול שבת כדי למנוע סכנת נפשות אינו חילול שבת אלא פעולה זו הנעשית לצורך הצלת נפשות – ענינה שמירת השבת.

הסבר הדברים:

נאמר בתורה (תשא לא, יג)"את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ופירש רש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי". וכיון שהשבת היא אות שהקב"ה בחר בישראל, הרי כאשר יהודי נמצא במצב של סכנת נפשות נעשית בכך מגרעת בעצם השבת, וחילול שבת לצורך הצלת יהודי יש בו לא רק משום הצלת הנפש אלא נכלל בו קיום שמירת השבת שהיא ה'אות ביני וביניכם', כי כאשר מצילים נפש מישראל הנמצא בסכנת נפשות בשבת, מתחזקת ה'אות' שהקב"ה בחר בישראל. ובסגנון אחר: השבת עצמה מחייבת פעולה זו (של חילול השבת) למענה, כאות "ביני וביניכם".

(לקוטי שיחות כז, עמ' 137)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי י' סיון ~

הטמנת מאכל צונן בשבת

הלכות שבת פרק ד, הלכה ד: וּמֻתָּר לִטְמֹן דָּבָר הַצּוֹנֵן בְּשַׁבָּת, בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף, שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר, אוֹ כְּדֵי שֶׁתְּפוּג צִנָּתוֹ.

לדעת רש"י (שבת נא, א) ההיתר להטמין מאכל צונן בשבת הוא דווקא כשההטמנה נעשית לצורך שמירת הקור (הפוך מההטמנה האסורה שמטרתה שמירת החום), אולם הרמב"ם כותב שמותר להטמין גם כדי "שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג צינתן", הרי שההטמנה מותרת אם גם היא נעשית לשם הפגת הקור.

ויש להבין לדעתו: מאחר ואיסור ההטמנה הוא מחשש שיבוא להטמין ברמץ ולחתות בגחלים כדי להגביר את החום (כמבואר בהלכה הקודמת), מדוע אין לחשוש לכך גם כשמטמין דבר צונן לצורך הפגת הצינה?

ומבאר ה'לחם משנה': מאחר ואין דעתו אלא להפגת הצינה, אין הוא זקוק לשם כך לחום רב, ולכן אין חשש שיבוא לחתות בגחלים כדי להגביר את החום.

ולפי זה ההיתר אינו תלוי במצבו של המאכל המוטמן (אם הוא חם או צונן) אלא במטרת ההטמנה – אם היא נעשית לשם הפגת הצינה, היינו הפשרה או לשם חימום. ואם כן מסתבר שהרמב"ם התיר להטמין צונן רק כדי להפיג את צינתו ולהפשירו, אך אם עושה זאת כדי לחממו אסור, שהרי במתכוין לחמם קיים החשש שמא יחתה בגחלים כמו בהטמנת דבר חם.

אולם יש שביארו בטעמו של הרמב"ם כי חכמים גזרו רק על דבר המצוי, ומאחר ואין הדרך להטמין צונן, לפיכך לא גזרו על כך (מרכבת המשנה). ולפי זה לכאורה מותר להטמין דבר צונן אף כשכוונתו לחממו שהרי אין זה בכלל הגזירה.

ואדמו"ר הזקן פוסק להלכה (מהדו"ב לסי' רנט ד"ה והנכון) שלא התירו הטמנת צונן אלא כדי להפיג את הקור, אך לא כדי לחממו. ולכן אסור להכניס כלי שיש בו מאכל קר (כגון בקבוק ובו דייסה של תינוק) לתוך מים חמים כדי לחממו, כי אף אם אין בכך חשש איסור בישול (כגון בכלי שני), הרי זה אסור מדין הטמנה (ראה שבת כהלכה ב עמ' נה, ושם סע' לט).

~ יום רביעי י"א סיון ~

'זומר' – אב מלאכה או תולדה?

הלכות שבת פרק ז, הלכה ג: הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים, אוֹ הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת... אוֹ הַזּוֹמֵר – כָּל אֵלּוּ אָב אֶחָד הֵן מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן – לְצַמֵּחַ דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

לדעת הרמב"ם ה'זומר' הוא אב מלאכה, כי "הזומר את האילן כדי שיצמח הרי זה מעין הזורע" (להלן פ"ח ה"ב). וביאר ה'מגיד משנה' (ה"ד): "כל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה ממנה באיכות הפעולה או באיכות הנפעל, הרי זו אב כמותה". וה'לחם משנה' הוסיף שה'זומר' דומה ל'זורע' באיכות הפעולה, כי כוונת ה'זומר' (קציצת ענפים ישנים מן האילן) היא כדי שיצמח, אע"פ שהם הפכים בפעולות (הזורע הוא חיבור עם הקרקע, ופעולת הזומר היא כריתה מהמחובר).

ורש"י (שבת עג, ב, ד"ה כולן) כתב שזמירה היא תולדה של נוטע, כי הזמירה היא כדי להצמיח את האילן.

ומבאר ה'אגלי טל' (זורע אות ד) שאין מחלוקת ביניהם: כתב רש"י (מועד קטן ג, א ד"ה מקרסמין) שחיתוך ענפים יבשים מן הגפן הוא 'זימור' וחיתוך משאר אילנות נקרא 'קירסום'.

אך מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (שביעי פ"ד מ"ה) משמע שחיתוך ענפים יבשים הוא כמו עקירת עשבים רעים כדי שהטובים יצמחו יותר ואינו נקרא 'זומר' (אלא 'מנכש'), ורק כאשר הכריתה והחיתוך נעשים במקום ידוע, כדי שיתחזק כח האילן ויתן פריו לרוב, הרי זה 'זימור' הן בגפנים והן בשאר אילנות.

ולפי זה יש לומר שהחילוק בין רש"י והרמב"ם הוא רק בפירוש 'זומר': הרמב"ם האומר ש'זומר' הוא אב מלאכה, מדבר בכריתה כדי שיתחזק כח הצומח, וזהו מסדר הנטיעה (וזמירה כזו היא אב מלאכה גם לדעת רש"י).

ואילו לרש"י מדובר בזימור שהוא "מחתך ענפים יבשים של גפן" (ובשאר אילנות נקרא 'קירסום'). וכיון שאינו מ'סדר הנטיעה' אלא נעשה משום שיש צורך לקצץ את הענפים שהתייבשו כדי שלא יפריעו לצמיחת הענפים הטובים, זמירה זו היא רק תולדה (גם לדעת הרמב"ם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי י"ב סיון ~

אכילת דברי מאפה שעליהם אותיות בשבת

הלכות שבת פרק יא, הלכה ט: הַמּוֹחֵק כְּתָב עַל מְנָת לִכְתֹּב בְּמָקוֹם הַמְּחָק שְׁתֵּי אוֹתוֹת, חַיָּב.

כתב הרמ"א (א"ח סי' שמ ס"ג): "אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות, אף על פי שאינו מכוין רק לאכילה, דהוי מוחק". ומקורו מה'מרדכי' (שבת סי' שסט) שכתב, אף שאינו מוחק על מנת לכתוב, "איסורא דרבנן איכא".

והט"ז (שם סק"ב) הקשה על זה:

שבירת האותיות בפה היא דרך אכילה, ואפילו 'אב מלאכה' ממש, כגון בורר או טוחן, אם עושהו לצורך אכילה הרי זה מותר, וכל־שכן שאין לאסור מוחק שלא על מנת לכתוב שאיסורו מדרבנן!

וה'דגול מרבבה' הוסיף לתמוה:

באכילת העוגה אין כוונה למחוק את האותיות, ואף שזהו 'פסיק רישא', הרי בנוסף לכך שאינו מתכוון הוא גם 'מקלקל' (מוחק שלא על מנת לכתוב) וכן עושה זאת 'כלאחר יד', ובזה לכל הדעות יש להתיר.

אך ה'מגן אברהם' (שם סק"ו) הסכים לדברי הרמ"א ואסר אכילת עוגה שצוירו עליה אותיות. והביא את דעת מהר"ש הלוי, שהאיסור הוא רק אם האותיות הן מחומר אחר, אבל אם הן מהעוגה עצמה (חקוקות או בולטות) מותר לשוברן, אך ה'מגן אברהם' עצמו מסתפק בדבר.

וה'משנה ברורה' (שם סקט"ו) פסק כמהר"ש הלוי שאם האותיות הן מהעוגה עצמה מותר לשוברן "דאין שם כתיבה עליה, וממילא לא שייך בזה מחיקה". אבל אדמו"ר הזקן (שם ס"ד) אסר לשבור עוגה "שעשו עליה כמין אותיות... מפני שהוא מוחק", ולא חילק בין אותיות חקוקות לאותיות העשויות מחומר אחר, וגם בהלכות פסח (סי' תנח ס"ח) כתב במפורש, שמצות ובהן אותיות "על ידי דפוס", אסור לשוברן ביום טוב "אף על פי שאין מתכוון למחקם אלא לאכלם". ומקורו בשו"ת הרמ"א (סי' קיט) שאסר "לכתוב על מצות של פסח אותיות", אף שהכתיבה היא במצה עצמה.

ובספר 'שמירת שבת כהלכתה' (פי"א, הערה לא) העיר על הסתירה בדברי ה'משנה ברורה', שכאן התיר אכילת עוגה כשהאותיות הן מהעוגה עצמה, ובמצה (סי' תעה סקמ"ז) כתב שאם נעשו אותיות במצה אסור לשוברה ביום טוב משום מוחק!

~ יום שישי י"ג סיון ~

איזוהי רשות הרבים

הלכות שבת פרק יד, הלכה א: אֵיזוֹ הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים? מִדְבָּרוֹת וְיַעָרִים וְשָׂדוֹת... וּבְלִבַּד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְלֹא תִהְיֶה עָלָיו תִּקְרָה.

מהו מספר האנשים הנדרש כדי להחשיב מקום מסוים כרשות הרבים מן התורה?

יש ראשונים הסבורים כי מאחר ורשויות שבת נלמדות ממסע בני ישראל במדבר, רשות הרבים היא רק מקום שעוברים בו לא פחות משש מאות אלף בני אדם כמניין בני ישראל במדבר.

אולם הרמב"ם לא הזכיר תנאי זה, ונראה כי לדעת הרמב"ם גדר רשות הרבים אינו תלוי במספר האנשים ההולכים שם בפועל, אלא כל מקום שיש רשות לרבים ללכת בו הוא רשות הרבים. ומכך נובעת המחלוקת בינו לראשונים אחרים בדינו של המדבר, שלדעת רש"י (שבת ג, ב) נחשב 'כרמלית' שאינו רשות היחיד ולא רשות הרבים משום שאין מתקיימים בו התנאים של שתיהן – "שאינו לא הילוך תדיר לרבים, ולא תשמיש ליחיד", אך הרמב"ם מציין את המדבר כדוגמא לרשות הרבים ("המדברות ועיירות ושווקים") כי לדעתו די בעצם העובדה שיש רשות לרבים ללכת בו, אע"פ שאינם הולכים שם בפועל (ראה מרכבת המשנה, וברמב"ם השלם הערות 9-7).

אמנם לגבי ים, כותב הרמב"ם (הל' כד) שדינו ככרמלית ולא כרשות הרבים, ואע"פ שיש בו רשות לכולם, אינו נחשב רשות הרבים כמדבר משום שאין השימוש בו נוח ואי אפשר להלך בו אלא באמצעות כלי שיט (ראה כסף משנה).

והפוסקים דנו לגבי דרך שעוברים בה רבים בכלי רכב ולא הולכי רגל, האם דינה כרשות הרבים. וכתב בשו"ת 'בית אפרים' (או"ח סי' כו) כי מאחר וכל אחד מהרכבים נחשב כרשות היחיד בפני עצמו (שהרי הוא מוקף מחיצות בגובה עשרה טפחים) אין הנוסעים מצטרפים להחשיב את הדרך כרשות הרבים שהרי כשעוברים שם הם ברשות אחרת. ולפי דבריו הים אינו נחשב רשות הרבים כמדבר, שהרי יורדי הים שוהים בכלי השיט שהוא רשות בפני עצמה.

אולם ה'כסף משנה' לא נקט בנימוק זה ומשמע שאינו סובר כן. וכן כתב ה'אגרות משה' (או"ח א, סי' קלט) שנוסעי הרכבים מצטרפים להחשיב את הדרך כרשות הרבים (וראה מנחת אשר, שבת כ, ה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"ד סיון ~

'לחי' ו'קורה' מעצי אשרה

הלכות שבת פרק יז, הלכות יב - יג: אֲשֵׁרָה, שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ לְחִי – כָּשֵׁר; שֶׁהַלְּחִי עָבְיוֹ כָּל שֶׁהוּא... בַּכֹּל עוֹשִׂין קוֹרָה, אֲבָל לֹא בַּאֲשֵׁרָה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְרֹחַב הַקּוֹרָה שִׁעוּר.

אפשר לעשות 'לחי' (קנה בצידי פתח המבוי) המתיר טלטול במבוי, מעצי אשרה שנעבדה לעבודה־זרה. ואף ש'כתותי מכתת שיעוריה', כי האשרה טעונה שריפה (ככתוב 'ואשריהם תשרפון באש') ואם כן היא נחשבת כשרופה ולא נשאר בה כל שיעור – אבל ה'לחי' אינו צריך שיעור כי "רחבו ועוביו –כל שהוא". מה שאין כן 'קורה' (מעל פתח המבוי) שצריכה שיעור ("אין פחות מטפח... והוא שתהיה בריאה לקבל אריח"), אי אפשר לעשותה מעצי אשרה כי היא נחשבת כשרופה ולכן אין בה את השיעור.

והקשו התוספות (עירובין פ, ב ד"ה אבל. וכן הקשה הראב"ד):

הרי גם ה'לחי', אף שעביו כל שהוא ואין בו שיעור – גבהו "אין פחות מעשרה טפחים", ומדוע 'לחי' של עצי אשרה כשר, הרי שיעור גובהו מתבטל כי 'כתותי מכתת שיעוריה'?

ותירצו:

א. כיון ששיעור הלחי הוא זעיר, כי "רחבו ועביו כל שהוא" ורק לגובהו נדרש השיעור, לא החמירו בו חכמים לומר ש'כתותי מכתת שיעוריה' (שהרי מן התורה מבוי אינו כרשות הרבים).

ב. גם אם היה מדביק את האפר שנשאר אחר שריפת עצי האשרה ומצמידו לפתח, הרי זה 'לחי' כשר, ואילו ה'קורה' צריכה להיות חזקה ו"בריאה כדי לקבל אריח", ואם היא עשויה מאפר שהודבק, אין היא חזקה דיה.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב ע"ד הטבת מצב בריאותו ושחדלו ממנו התקפות הכליות. הנה בטח רואה בזה ג"כ רמז מלמעלה ע"פ פתגם הבעש"ט, שבכל דבר נראה ונשמע לאיש הישראלי יש ללמוד בזה הוראה בעבודת השי"ת. וההוראה בהנ"ל הוא, שכאשר מצליח השי"ת וחדלו התקפות הכליות בגשמיות, הנה עליו להשתדל ביתר שאת ויתר עז שיחדלו ג"כ התקפות הכליות ברוחניות, והוא ע"י ההתבוננות בפרט במ"ש בתניא פרק מ"א, והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות כו'.

ובהנ"ל נפתרת ג"כ שאלתו במכתבו במה שראה באחד שראוי וזקוק לתוכחה, אבל אינו מקבל אותה ומבקש עצה בזה, הנה ע"פ הנ"ל מובן המענה, והוא מרז"ל הידוע (ברכות ו' ע"ב) מי שיש בו יר"ש דבריו נשמעים ודברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב (ר"ת בספר הישר שער י"ג. הובא בשל"ה שער האותיות אות ל').

בברכה לבר' הנכונה בגו"ר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום ראשון ח' סיון ~

סֵדֶר תְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן

א בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא וְכו': ב אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ (מוֹרִיד הַטָּל). (מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם[2]). מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְכו': ג אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: ד אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה חָכְמָה וּבִינָה וְהַשְׂכֵּל. בָּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדַּעַת: ה הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה: ו סְלַח לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחֹל לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ לָךְ כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ: ז רְאֵה־נָא בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּדוּן דִּינֵנוּ וּמַהֵר לְגָאֳלֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חָזָק אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: ח רְפָאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־תַּחֲלוּאֵינוּ כִּי אֵל רוֹפֵא וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ט בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנוֹתֵינוּ וְתֵן (טַל וּמָטָר[3] לִבְרָכָה) בְּרָכָה עַל־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבַּע אֶת־הָעוֹלָם מִבִּרְכוֹתֶיךָ וְרַוֵּה פְּנֵי תֵבֵל. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים: י תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ אֶת־כָּל גָּלֻיּוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת כָּל־הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: יא הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט: יב לַמַּלְשִׁינִים[4] אַל תְּהִי תִקְוָה וְכָל־הָאֲפִיקוֹרוֹסִין כֶּלֶם כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וּמַלְכוּת זָדוֹן תְּעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹבֵר רְשָׁעִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים: יג עַל־הַחֲסִידִים וְעַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל־שְׁאֵרִית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכֹל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת וְכו': יד תִּשְׁכֹּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּנִין עוֹלָם בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: טו אֶת־צֶמַח דָּוִד בִּמְהֵרָה תַצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה: טז שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ מַלְכֵּנוּ[5] רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכו': יז רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְפִלָּתָם שְׁעֵה וְהָשֵׁב הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם וְכו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: יח מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צוּר חַיֵּינוּ וּמָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ וְכו': יט שִׂים שָׁלוֹם[6] טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וּבָרְכֵנוּ כֻּלָּנוּ מִמְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תּוֹרָה וְחַיִּים אַהֲבָה וְכו'. בִּימוֹת הַחַמָּה אוֹמֵר בִּבְרָכָה (שְׁנִיָּה) 'רַב לְהוֹשִׁיעַ מוֹרִיד הַטָּל מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד' וְכו'. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנֹסַח זֶה 'בָּרְכֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וּבָרֵךְ אֶת־שְׁנָתֵנוּ בְּטַלְלֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים'. בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית בְּנֹסַח זֶה, 'אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה. אַתָּה הִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. כְּשֵׁם שֶׁהִבְדַּלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל כֵּן פְּדֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִכָּל־מִינֵי מַשְׁחִית וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת[7] לָבֹא בָּעוֹלָם וְשָׁמְרֵנוּ מִן־הַכֹּל וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ' וְכו'. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מוֹסִיף בִּבְרָכַת שְׁבַע־עֶשְׂרֵה בְּעֲרֵבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּמְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּנֹסַח זֶה 'רְצֵה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכו' עַד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְכו'[8] וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ וְכו'. וּבְחֻלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אוֹמֵר 'בְּיוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה' וְכו' ('בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה' וְכו') 'בְּיוֹם מוֹעֵד חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה'. בְּיוֹם תַּעֲנִית מְבָרֵךְ הַיָּחִיד בִּרְכַּת שֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה 'שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. עֲנֵנוּ[9] אָבִינוּ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנַחְנוּ. אַל תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ וְאַל תַּעְלֵם אָזְנְךָ מִשְּׁמוֹעַ בַּקָּשָׁתֵנוּ וְהֱיֵה קָרוֹב לְשַׁוְעֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא וְאַתָּה תַּעֲנֶה נְדַבֵּר וְאַתָּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תִּשְׁמַע כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר[10] וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה'. וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר נֹסַח זֶה בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ אַחַר בְּרָכָה שְׁבִיעִית. אוֹמֵר 'עֲנֵנוּ' וְכוּ' עַד 'כִּי אֵל עוֹנֶה בְּעֵת צָרָה פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה'. בִּתְשׁוּעָה בְּאָב מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה 'רַחֵם ה' עָלֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ הָעִיר הָאֲבֵלָה הֶחֳרֵבָה הַשּׁוֹמֵמָה הַנִּתּוּנָה בְּיַד זָרִים. הַיּוֹשֶׁבֶת וְרֹאשׁ לָהּ חָפוּי[11] כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת[12] וַיֵּירְשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיִּתְּנוּ נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמֶרֶר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ לִבִּי לִבִּי עַל־חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל־הֲרוּגֵיהֶם. רְאֵה ה' וְהַבִּיטָה וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֵיהָ וְנַחֲמֶנָּה כִּי בָאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כַּכָּתוּב[13] וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־ה' חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם'. בְּפוּרִים מְבָרֵךְ בִּרְכַּת שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה בְּנֹסַח זֶה 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁאַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ עַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ עַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־ עֵת כו'. עַל־הַנִּסִּים וְעַל־הַגְּבוּרוֹת וְעַל־הַתְּשׁוּעוֹת וְכו'. וְעַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ' וְכו'. בַּחֲנֻכָּה מְבָרֵךְ בִּרְכָה זוֹ בְּנֹסַח זֶה, 'מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ' כו' עַד 'וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־ עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם' 'עַל הַנִּסִּים' כו' עַד 'וְאַחַר־ כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ' וְכו'. שְׁלִיחַ צִבּוּר מְבָרֵךְ לְעוֹלָם בִּרְכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה 'נַקְדִּישְׁךָ וְנַמְלִיכְךָ[14] וּנְשַׁלֵּשׁ לְךָ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל־יַד נְבִיאֶךָ[15] וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מָלֵא עוֹלָם וּמְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ[16] כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ. מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ. מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ תִּשְׁכֹּן תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ לְדוֹר וָדוֹר לְנֵצַח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִּרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֻזֶּךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּדִבְרֵי קָדְשְׁךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ יִמְלֹךְ[17] ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקָּדוֹשׁ'. בָּעֵת שֶׁשְּׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר בִּבְרָכָה זוֹ, 'וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה' כָּל הָעָם עוֹנִין 'קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ'[18] וְכו'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין 'מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ' כו'. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ' כָּל הָעָם אוֹמְרִים 'יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם'. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁעוֹנִין הַצִּבּוּר הוּא קוֹרֵא עִמָּהֶן. וְלֹא יַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בָּעֵת שֶׁהֵן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאֶחָד הַיָּחִיד וְאֶחָד הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר - בָּעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁמֵּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים אוֹמֵר בְּסוֹף בְּרָכָה זוֹ 'כָּאָמוּר[19] וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'. שְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמֵר 'קַדִּישׁ' לְעוֹלָם קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר סִדֶּר הַיּוֹם[20]. בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר סִדֶּר הַיּוֹם[21] יִתְחַנֵּן מְעַט[22] וְיֹאמַר 'קַדִּישׁ'. וּכְשֶׁיַּשְׁלִים לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה וּבְכָל עֵת שֶׁיִּתְחַנֵּן בְּדִבְרֵי תַּחֲנוּנִים[23] כְּשֶׁיִּגְמֹר תַּחֲנוּנָיו יֹאמַר 'קַדִּישׁ'[24]:

2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. 3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. 4) בדפוס ווינציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף־משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד – ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. 5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. 6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). 7) מסתערות פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. 8) ביום ראש החודש הזה. 9) ובדפוס מנטובה הנוסח: עננו ה' אלוקינו וכו'. 10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). 11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל־ב פרק טו, פסוק ל): וראש לו חפוי. 12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). 13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). 14) בכתב יד התימנים "ונעריצך" במקום "ונמליכך". 15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). 16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). 17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). 18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מֵרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. 19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). 20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. 21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. 22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". 23) מפורטים בפרק הבא. 24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נֹסַח הַקַּדִּישׁ[1]

1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמיה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא[2] בְּעָלְמָא דִּבְרָא[3] כִּרְעוּתֵהּ[4] וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ[5] וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ וְיִפְרֹק עַמֵּהּ[6] בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּיהוֹן דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא[7] וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא[8]. יִתְבָּרַךְ וְכו'. בָּעֵת שֶׁיֹּאמַר שְׁלִיחַ צִבּוּר 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּבָעֵת שֶׁהוּא אוֹמֵר תְּחִלָּה 'וְאִמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא'. וּמִצְוַת חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[9] לַעֲנוֹת 'אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ' בְּכָל כֹּחוֹ[10] שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'יִתְבָּרַךְ' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר בַּסּוֹף 'וְאִמְרוּ אָמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אָמֵן. וְכַסֵּדֶר הַזֶּה עוֹנִין בְּכָל קַדִּישׁ וְקַדִּישׁ. קַדִּישׁ בָּתְרָא[11] - כָּל קַדִּישׁ שֶׁאוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אַחַר שֶׁגּוֹמֵר הַתְּפִלָּה שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אַחֲרָיו כְּלוּם אֶלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִכְפָּרִין - נָהֲגוּ הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוֹפוֹ נֶסְחָא זוֹ 'תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן[12] (וְתִתְעֲבַד בָּעוּתְהוֹן וּצְלוֹתְהוֹן) וּבָעוּתְהוֹן[13] דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא[14]. יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא[15] וְסִיַּעְתָּא וּפֻרְקָנָא מִשְּׁמַיָּא עֲלֵיכוֹן וַעֲלָנָא וְעַל קָהֲלֵהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן'.

2) שמו הגדול. 3) שברא. 4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראיה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא.. כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". 5) גאולתו. 6) יגאל עמו. 7) בקרוב, רננת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. 8) לעולם ולעולמי עולמים. 9) (שבת קיט.). 10) בכל כוונתו ובקול רם. 11) אחרון. 12) תפילתם. 13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם (מלכים־א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. 14) לפני אביהם שבשמים. 15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

קַדִּישׁ דְּרַבָּנַן[16] - כָּל עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ יָתֵר שֶׁעוֹסְקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁעַל־פֶּה[17] וַאֲפִלּוּ בְּמִדְרָשׁוֹת[18] אוֹ בְּהַגָּדוֹת[19] כְּשֶׁהֵן מְסַיְּמִין אוֹמֵר אֶחָד מֵהֶן קַדִּישׁ בְּנֹסַח זֶה 'יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא דַּעֲתִיד לְחַדָּתָא עָלְמָא וּלְאַחֲיָיָא מֵתַיָּא[20] וּלְמִפְרַק חַיַּיָא[21] וּלְמִבְנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֶם[22] וּלְשַׁכְלְלָא הֵיכְלָא קַדִּישָׁא[23] וּלְמֶעֱקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן־אַרְעָא וְלַאֲתָבָא פֻּלְחָנָא דִשְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ בְּזִיוֵהּ וְיִחוּדֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ' וכו' עַד 'וְנֶחֱמָתָא[24] דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא[25] וְאִמְרוּ אָמֵן. עַל־רַבָּנַן[26] וְעַל־תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעָסְקִין בְּאוֹרָיְתָא דִי בְאַתְרָא הָדֵן וְדִי בְּכָל־אַתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְסִיַּעְתָּא וּרְוָחָא מִקֳּדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁלָמָא' וכו'. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קַדִּישׁ דְּרַבָּנַן[27].

16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. 17) כגון משנה. 18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. 19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:).20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"יט בסופו). 21) לגאול החיים. 22) לבנות עיר ירושלים. 23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיוו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. 24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנזכרים לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים – שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. 25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. 26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים בתורה שבמקום הזה ושבכל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. 27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש־יתום", ובהגהות הרמ"א ליו"ד שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"יז מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שיולד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם". וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונין והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיה רבא – מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מִנְהָגֵנוּ לְהִתְחַנֵּן בִּנְפִילַת פָּנִים בִּדְבָרִים וּפְסוּקִים אֵלּוּ - פְּעָמִים בְּכֻלָּן וּפְעָמִים בְּמִקְצָתָן. לִפְיכָךְ[28] אֲנִי כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה וּמִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ אֲדוֹן הָעוֹלָם אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים. כִּי לֹא עַל־צִדְקוֹתֵינוּ[29] אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. ה' שְׁמָעָה ה' סְלָחָה ה' הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחֵר. מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ הַשֵּׁם מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק. חָטָאנוּ[30] עָוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ וּמָרַדְנוּ וְסַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ. לְךָ ה' הַצְּדָקָה[31] וְלָנוּ בֹשֶׁת הַפָּנִים. הֶשְׁחַרוּ פָנֵינוּ מִפְּנֵי חַטֹּאתֵינוּ וְנִכְפְּפָה קוֹמָתֵנוּ מִפְּנֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ. אֵין לָנוּ פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשׁ. אֱלֹהַי בִּשְׁתִּי[32] וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹהַי פָּנַי אֵלֶיךָ כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ עַד לְמַעְלָה רֹאשׁ וַאֲשָׁמָתֵנוּ גָדְלָה עַד לַשָּׁמַיִם. אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה לְמַעַן שִׁמְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל־יְדֵי נְבִיאֶךָ[33] לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם - לְךָ לְבַלְתִּי הַכְרִיתֶךָ. לֹא לְמַעַנְכֶם[34] אֲנִי עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לָנוּ[35] ה' לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּא ה' אַל־תֵּפֶן[36] אֶל־קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל־רִשְׁעוֹ וְאֶל־חַטָּאתוֹ. סְלַח־נָא[37] לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָ לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ[38] כִּי רַב הוּא. ה' שְׁמָעָה[39] ה' סְלָחָה ה' הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה וְאַל־תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". 29) (דניאל ט, יח). 30) (דניאל ט, ה). 31) (שם ט, ז). 32) (עזרא ט, ו). 33) (ישעיה מח, ט). 34) (יחזקאל לו, כב). 35) (תהלים קטו, א-ב). 36) (דברים ט, כז). 37) (במדבר יד, יט). 38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא). 39) (דניאל ט, יט).

נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פָּנִים כְּשֶׁמַּגְבִּיהַּ פָּנָיו מִן הַקַּרְקַע בִּפְסוּקִים אֵלּוּ. וַאֲנַחְנוּ[40] לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ[41] ה' וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה. אַל תִּזְכֹּר־לָנוּ[42] עֲוֹנוֹת רִאשׁוֹנִים מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד. קוּמָה[43] עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חַסְדֶּךָ. יְהִי חַסְדְּךָ[44] ה' עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת[45] תִּשְׁמָר־יָהּ ה' מִי יַעֲמֹד. כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תּוָרֵא. ה' הוֹשִׁיעָה[46] הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ. כִּי הוּא[47] יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ. עָזְרֵנוּ[48] אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נָהֲגוּ הָעָם לְהִתְחַנֵּן אַחַר סֵדֶר־הַיּוֹם בְּתַחֲנוּנִים אֵלּוּ. ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם[49] יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבוֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם[50] יְכַפֵּר עָוֹן וְגוֹ'. כִּי אַתָּה ה'[51] טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ[52] צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי־אֵל־כָּמוֹךָ[53] נוֹשֵׂא עָוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגוֹ'. בָּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם[54] יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה. ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ[55] מִשְׂגַּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה. ה' צְבָאוֹת אַשְׁרֵי[56] אָדָם בּוֹטֵחַ בָּךְ. בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ בָּרוּךְ שֶׁבָּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע[57] (נְטָעָהּ) בְּתוֹכֵנוּ. הָרַחֲמָן יִפְתַּח לִבֵּנוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ וְיִתֵּן בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק[58] וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה. כֵּן יְהִי רָצוֹן וְרַחֲמִים מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁנִּזְכֶּה לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ[59] כָּבוֹד וְלֹא יִדֹּם ה' אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ. יִהְיוּ לְרָצוֹן[60] אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נָהֲגוּ מִקְצַת הָעָם לִקְרֹא בְּכָל יוֹם אַחַר תַּחֲנוּנִים אֵלּוּ שִׁיר מִזְמוֹר שֶׁהָיוּ הַלְוִיִּם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין 'לְדָוִד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא'[61] כָּל הַמִּזְמוֹר. וְקוֹרִין 'אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם' וְכוּ'. אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אַתָּה תָקוּם[62] תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְחָנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד. אַךְ צַדִּיקִים[63] יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ וְיִבְטְחוּ בְךָ[64] יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל־הָעַמִּים[65] יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.

40) (דברי הימים־ב כ, יב). 41) (תהלים כה, ו). 42) (שם עט, ח). 43) (שם מד, כז). 44) (שם לג, כב). 45) (שם קל, ג־ד). 46) (שם כ, י). 47) (שם קג, יד). 48) (תהלים עט, ט). 49) (דברי הימים־א כט, יח). 50) (תהלים עח, לח). 51) (שם פו, ה). 52) (שם קיט, קמב). 53) (מיכה ז, יח־יט). 54) (תהלים סח, כ). 55) (שם מו, ח). 56) שם פד, יג). 57) ובדפו"א: נטעה, חוזר אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). 58) מלשון הכתוב ישעיה סה, כג. 59) (תהלים ל, יג). 60) (שם יט, טו). 61) (שם, פרק כה). 62) (תהלים קב, יד). 63) (שם קמ, יד). 64) (שם ט, יא). 65) (מיכה ד, ה).

כְּבָר אָמַרְנוּ בַּסֵּפֶר הַזֶּה[66] שֶׁבִּימֵי הַשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים מִתְפַּלֵּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שֶׁבַע בְּרָכוֹת - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת אֶמְצָעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל מִתְפַּלֵּל בְּאֶמְצַע שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְפִלַּת מוּסָף בִּלְבָד. וְנִמְצָא מִתְפַּלֵּל בְּמוּסָף בִּשְׁנֵי יָמִים אֵלּוּ תֵּשַׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוּסַף חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע - שָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבְרָכָה אַחַת בְּאֶמְצַע:

66) הלכות תפלה פ"ב, ה־ח.

וְזֶהוּ נֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל לֵילֵי שַׁבָּת - 'אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים כָּאָמוּר[2] וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ' וְגוֹ'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְכוֹ'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ. כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ[3] בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים וְכָתוּב בָּהֶן שְׁמִירַת שַׁבָּת וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ[4] וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כוֹ'. יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת קוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ' כוֹ' עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת - 'אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. עֲטֶרֶת תְּהִלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתָתָּ. אַבְרָהָם יָגֵל יִצְחָק יְרַנֵּן יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ[11] מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. תַּנְחִילֵנוּ אָבִינוּ וְאַל־תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ' וְכוֹ'.

2) בראשית ב, ג. 3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט). 4) שם, לא, טז. 5) חוזר אל הר סיני ('אבודרהם'). 6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט (בקרבנות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה, אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים, שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיר ליום השבת, עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב): לחם משנה – לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים, וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושם על התורה, במדבר כח, ט). 7) המנוחה. 8) שאינם עובדים ע"ז. 9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח ('אבן ירחי'). 10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן (שמואל־ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבודרהם'). 11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה ('אבודרהם').

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ - 'רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתָתָּ זְמַן כַּפָּרָה[12] לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם לִהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ[13] תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנֵא. מִזִּבְחֵי חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו. שִׁירֵי דָוִד נִשְׁמַע בְּעִירְךָ הֶאָמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ. אַהֲבַת עוֹלָם[14] תָּבִיא לָהֶם[15] וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכֹּר. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גֻּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ לְאַרְצֵנוּ וְאֶת־מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה כוֹ' עַד 'עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וִיהִי רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה קֵץ וְסוֹף לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ וְצָרוֹתֵינוּ. תְּחִלָּה לְעוֹבְדֵי אֱלִילִים גַּם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים[9]. לְבֵית יִשְׂרָאֵל נָתַתּוֹ זֶרַע יְשֵׁרוּן אֲשֶׁר בָּם בָּחַרְתָּ חֵמְדַּת[10] יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ' כוֹ' עַד 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַّבָּת'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מִנְחַת שַׁבָּת - 'אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד וּמִי כְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ. עֲטֶרֶת תְּהִלָּה וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה לְעַמְּךָ נָתָתָּ. אַבְרָהָם יָגֵל יִצְחָק יְרַנֵּן יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ[11] מְנוּחָה שְׁלֵמָה שֶׁאַתָּה רוֹצֶה בָהּ. יַכִּירוּ בָנֶיךָ וְיֵדְעוּ כִּי מֵאִתְּךָ הִיא מְנוּחָתָם. תַּנְחִילֵנוּ אָבִינוּ וְאַל־תְּהִי צָרָה וְיָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ' וְכוֹ'.

2) בראשית ב, ג. 3) הוא קירון עור פניו (שמות לד, כט). 4) שם, לא, טז. 5) חוזר אל הר סיני ('אבודרהם'). 6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט (בקרבנות) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה, אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים, שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיר ליום השבת, עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב): לחם משנה – לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים, וזהו "כראוי" ('בעלי התוספות' בפירושם על התורה, במדבר כח, ט). 7) המנוחה. 8) שאינם עובדים ע"ז. 9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות בני נח ('אבן ירחי'). 10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן (שמואל־ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבודרהם'). 11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה ('אבודרהם').

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְרֹאשׁ לִפְדּוּת נַפְשֵׁנוּ כִּי בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל־הָאֻמּוֹת בָּחַרְתָּ וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם נָתַתָּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'. בְּרָכָה אֶמְצָעִית מִמּוֹסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - 'אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם כְּלִיתָ מְלַאכְתְּךָ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּחַרְתָּ בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַזֶּה לְכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ וְכו' עַד 'וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָן וְאֶת־מוּסְפֵי[16] יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ' וְכו' עַד 'לִפְדּוּת נַפְשֵׁנוּ. רְצֵה־נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ' כו' עַד 'וְיָנוּחוּ בָם כָּל־יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים'.

12) ששעיר ראש־חודש היה מכפר על טומאת מקדש וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז): ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. 13) הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. 14) שלא יהיה עוד שעבוד אחרי גאולתם. 15) לכל תולדותם. 16) שהם שנים: של שבת, ושל ר"ח.

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל יוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח - עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת[17] וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה[18] חַגִּים וּזְמַנִּים[19] לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֵרוּתֵנוּ בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא כו' וְהַשִּׂיאֵנוּ[20] ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ[21] וְרָצִיתָ לְבָרְכֵנוּ כֵּן תְּבָרְכֵנוּ סֶלָה. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְשַׂמֵּחַ נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְכו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'.[22]

17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו, יח). 18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך. 19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). 20) מלשון הכתוב: ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז). 21) דברים טז, טו. 22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח – בזמן האביב, חג השבועות – בזמן הקציר, חג הסוכות – בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" ('רבינו בחיי' לפרשת בא).

בְּרָכָה אֶמְצָעִית מִמּוֹסַף הַפֶּסַח - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים' כו' עַד 'זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. 'וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אָנוּ יְכוֹלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנֶיךָ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ[23] בְּנֶוֶה הֲדָרֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה[24] בְּמִקְדָּשֶׁךָ. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וּתְקַבֵּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן[25] וּמוּסָפִין כְּהִלְכָתָן[26] וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ. מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכו' וְהַשִּׂיאֵנוּ וְכו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'.

23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. 24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. 25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין הערבים. 26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

וּבַנֵּסַח הַזֶּה הוּא מִתְפַּלֵּל בְּחַג שָׁבוּעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת בְּלֹא חֶסְרוֹן וּבְלֹא יָתֵר. אֶלָּא שֶׁבְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם'. וּבַמּוּסָף הוּא אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַשָּׁבוּעוֹת הַזֶּה'. וְכֵן בְּסֻכּוֹת הוּא אוֹמֵר 'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ בְּאַהֲבָה' וְכו'. וּבִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת אוֹמֵר 'אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם חַג שְׁמִינִי עֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ' כו'. וְכֵן בַּמּוּסָף אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסַף יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה יוֹם חַג שְׁמִינִי' כו'. וְאִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת אוֹמֵר 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ' כו' עַד 'וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה וְאֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה אֶת־יוֹם פְּלוּגִי' כו'. וְכֵן בַּמּוּסָף אוֹמֵר 'וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה' כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מַזְכִּיר הַשַּׁבָּת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אִם חָלוּ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - בֵּין בִּשְׁאָר תְּפִלּוֹת בֵּין בַּמּוּסָף - וְחוֹתֵם בְּכָל הַתְּפִלּוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רְגָלִים 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה חוֹתֵם 'מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'[27]. וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - 'מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים'.

27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה זכרוננו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז.) ואינו מזכיר של ראש־חודש (אף־על־פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירובין מ:) כלומר: גם ראש־חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י, י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה[28]. נָהֲגוּ רֹב הָעָם מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכִּפּוּרִים לְהוֹסִיף בְּכָל תְּפִלָּה בַּעֲשֶׂרֶת הַיָּמִים. בִּבְרָכָה רִאשׁוֹנָה מוֹסִיפִים 'זָכְרֵנוּ לְחַיִּים כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מָגֵן אַבְרָהָם'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרָכָה שְׁנִיָּה, 'מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְחַיֵּה הַמֵּתִים'. וּמוֹסִיפִין בִּבְרִכַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה[29] 'זְכֹר רַחֲמֶיךָ' וְכו'. וּבִבְרָכָה אַחֲרוֹנָה[30] מוֹסִיפִין 'וּבְסֵפֶר חַיִּים' וְכו'. וּבִתְפִלַּת נְעִילָה שֶׁל יוֹם הַצּוֹם אוֹמֵר בְּבִרְכַּת (בִּמְקוֹם) 'זָכְרֵנוּ לַחַיִּים' - 'חָתְמֵנוּ'. וְכָל אֵלּוּ הַתּוֹסָפוֹת מִנְהַג מְקוֹמוֹת[31]. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ דָּבָר.

28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. 29) היא ברכת ה"הודאה". 30) היא ברכת "שים שלום". 31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול ('הגהות מיימוניות').

מִנְהָג פָּשׁוּט שֶׁמְּבָרְכִין בְּרָכָה שְׁלִישִׁית בְּנֹסַח זֶה בִּשְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵאַרְבַּע הַתְּפִלּוֹת וְכֵן נָהֲגוּ מִקְצָת לְבָרֵךְ אוֹתָהּ בְּאוֹתוֹ הַנֹּסַח בְּכָל תְּפִלָּה וּתְפִלָּה מֵחָמֵשׁ תְּפִלּוֹת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְזֶהוּ נֻסְחָהּ: 'אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה. וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים וְיֵעָשׂוּ כֻּלָּם אֲגֻדָּה אֶחָת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כו'. וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ שָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְאָז צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים כו' כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. וְכָתוּב וַיִּגְבַּהּ ה' וְגו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ'[32].

32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עַרְבִית שַׁחֲרִית וּמִנְחָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים כו'. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה[33] זִכְרוֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא כו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל אַרְצֶךָ. וְיֵדַע כָּל־פָּעוּל כִּי אַתָּה פְּעַלְתּוֹ וְיָבִין כָּל־יְצוּר כִּי אַתָּה יְצַרְתּוֹ וְיֹאמַר כֹּל אֲשֶׁר רוּחַ וּנְשָׁמָה בְּאַפּוֹ ה' וְכו' קָדְשֵׁנוּ כו'. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן'.

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש רגלים – לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים (לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כת"י פריז). ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת מועדיך... לשמחה ולששון".

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מִשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת שֶׁל מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה - 'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו' וְאֶת־מוּסְפֵי[34] כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לָאֵל אֲחַלֶּה פָנָיו אֶשְׁאֲלָה מִמֶּנּוּ מַעֲנֵה לָשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֶהָל עַם אָשִׁירָה עֻזּוֹ[35] אַבִּיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְעָלָיו כו'. בָּרוּךְ אַתָּה ה' לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ[36]. עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו' בָּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן. הַיּוֹם הֵרַת[37] עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל־יְצוּרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים אִם כַּעֲבָדִים עֵינֵינוּ לְךָ תְּלוּיוֹת' וְכו'. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - 'אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל־יְצוּרֵי קֶדֶם כו' כִּי זוֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ תִּזְכֹּר וכו'. הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בַּמִּשְׁפָּט כָּל־יְצוּרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כַּעֲבָדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמֵנוּ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים כו'. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - 'אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשֶׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ כו׳ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו׳ בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הֲרַת עוֹלָם׳ כו׳ כַּכָּתוּב לְמַעְלָה.

34) לכלול גם מוסף ראש־חודש תשרי. 35) ואין אנו אומרים זה בתפילה בלחש כי־אם הש"ץ בשעה שחוזר בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). 36) תהלים קיט, יב.

37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר הריונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה פ׳ כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם הראשון ולכך העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל צוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] - בְּעַרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וּנְעִילָה - ׳אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ כו׳. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת־יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לִמְחִילָה וְכו׳. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבוֹא יַגִּיעַ יֵרָאֶה וְיֵרָצֶה יִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר לְפָנֶיךָ זִכְרוֹנֵנוּ זִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ זִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וכו׳. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו׳. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו׳. קַדְּשֵׁנוּ כו׳. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם כו׳ בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׳ וכו׳. בְּרָכָה אֶמְצָעִית שֶׁל מוּסָף - ׳אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ, וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת־מוּסָפֵי[39] יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשָׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כו׳. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ׳ כו׳ עַד ׳וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וכו׳. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדֶךָ וְהִנָּשֵׂא עַל כָּל־הָאָרֶץ בִּיקָרֶךָ וְהוֹפַע בַּהֲדַר גְּאוֹן עֻזֶּךָ׳ וְכו׳. עַד ׳וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּדְבָרְךָ׳ כו׳. עַד ׳בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפּוּרִים׳.

38) כתוב ב׳הגהות מיימוניות׳: "ערב יום הכיפורים באים לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן (להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל בלחש עמו... ואחר־כך אומר: שהחיינו, ואומר: ברכו" וכו׳.

39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחטאת, ואנו אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב"ירושלמי" (עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני הגולה) אף־על־פי שכתבו לכם סדרי מועדות ('סדר התפילות', 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות') אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

נָהֲגוּ הָעָם בְּכָל תְּפִלּוֹת הַמּוּסָפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר ׳כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ׳ מַזְכִּיר קָרְבְּנוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בַּתּוֹרָה וְקוֹרֵא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאִם לֹא הִזְכִּיר - כֵּיוָן שֶׁאָמַר ׳כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ׳ - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ[40]:

40) ראש השנה לה, ע"א.

נֹסַח הַוִּדּוּי[1]

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ וְאַל תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אָנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף שֶׁנֹּאמַר לְפָנֶיךָ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ אֲבָל[2] אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ אָשַׁמְנוּ בָּגַדְנוּ[3] גָּזַלְנוּ[4] דִּבַּרְנוּ דֹּפִי[5] הֶעֱוִינוּ וְהִרְשַׁעְנוּ זַדְנוּ חָמַסְנוּ׳ כו׳. עַד ׳כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ[6]. מַה־ נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מָרוֹם וּמַה־נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֲלֹא הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ. אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חַי. אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב. אֵין כָּל־דָּבָר נֶעְלָם מִמְּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחֹל לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ.

1) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל׳ תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי — עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל׳ תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג׳). 2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). 3) בבוראנו. 4) איש את רעהו. 5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר׳ יוסף קמחי פירש: דופי — דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב.

6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ׳ "רני ושמחי" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעם, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס[7] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת[8]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה[9]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב[10] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה[11]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד[12]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתַיִם[13] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע[14]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים[15] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֹא יוֹדְעִים. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרָע. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַרְאִית הָעַיִן[16] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית[17]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ[18] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת[19]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה[20] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעֲדֵי רַגְלַיִם[21]. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִפִּיצַת יָד[22] וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרָצוֹן וּבְדַעַת. עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁגָגָה וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב[23]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִין עֲלֵיהֶם חַטָּאת[24]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה[25]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּאי[26]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי[27]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[28]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה[29]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתְּקוּ (שֶׁנִּתְּקוּ) לַעֲשֵׂה[30]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם[31]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת[32]. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת. עַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית־דִּין סְקִילָה שְׂרֵפָה הֶרֶג[33] וָחֶנֶק. עַל הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל שֶׁאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְשֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ כָּל־חֲטָאֵינוּ אַתָּה יוֹדֵעַ כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת כַּכָּתוּב[34] 'הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם' וְכוּ'. כִּי אַתָּה סוֹלֵחַ לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֵלָן[35] לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. אֱלֹהַי, עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי[36] אֵינִי כְּדַאי וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיַּי קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי מְחֵה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִין. יְהִיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי[37] וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי'.

7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד.). 8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. 9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו בכוונה. 10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". 11) שהתוודה רק בפה, ולבו בל עמו. 12) שנתחזק על חבירו להרע לו. 13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". 14) שמגרה בעצמו את יצר־הרע עליו. 15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. 16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו.. ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. 17) ככתוב (ויקרא כה, לז): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. 18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). 19) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). 20) ברוב דברים, ככתוב (שם, י יט): ברב דברים לא יחדל פשע. 21) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). 22) מלתת צדקה. 23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). 24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. 25) כגון שביטל מצות־עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולָה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). 26) כגון שגזל את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג־כה). ודאי – שהעבירה ידועה לו בבירור. 27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. 28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית־דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). 29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. 30) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבידו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז.). 31) שמת לפני זמנו. 32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"יט מונה רבינו כל חייבי מיתה בידי שמים, וחייבי כריתות, וכל מצוות לא־תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. 33) שמתיזים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית־דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"טו. 34) דברים כט, כח. 35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. 36) מה אני ומה חשיבותי. 37) תהלים יט, טו.

כַּסֵּדֶר הַזֶּה מִתְוַדֶּה בְּעַרְבִית שַׁחֲרִית וּמוּסָף וּמִנְחָה בֵּין יָחִיד בֵּין שְׁלִיחַ צִבּוּר. אֶלָּא שֶׁהַיָּחִיד אוֹמֵר וִדּוּי זֶה אַחַר תְּפִלָּתוֹ אַחַר שֶׁגּוֹמֵר 'שִׂים שָׁלוֹם' קֹדֶם שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וּשְׁלִיחַ צִבּוּר אוֹמְרוֹ בְּתוֹךְ בְּרָכָה אֶמְצָעִית קֹדֶם שֶׁיֹּאמַר 'אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ' מִתְוַדֶּה וִדּוּי כַּסֵּדֶר הַזֶּה וְאַחַר־כָּךְ אוֹמֵר 'מְחֹל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם צוֹם הַכִּפּוּרִים':

בִּנְעִילָה מִתְוַדֶּה כַּסֵּדֶר הַזֶּה - 'מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם כִּי' כִּי עֲוֹנוֹתֵינוּ רַבּוּ מִלִּמְנוֹת כִּי' מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ מַה־ מַעֲשֵׂינוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי כֹּל מַעֲשֵׂינוּ תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּינוּ הֶבֶל לְפָנֶיךָ כַּכָּתוּב[38] וּמוֹתַר הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל. אֲבָל אַתָּה הִבְדַּלְתָּ אֱנוֹשׁ מֵרֹאשׁ וַתַּכִּירֵהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ כִּי מִי יֹאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה וְאִם יִצְדַּק מַה־יִּתֶּן־לָךְ. וַתִּתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכִּפּוּרִים הַזֶּה קֵץ מְחִילָה לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנְךָ בְּלֵב שָׁלֵם כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר[39] דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֵהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ. וְאַתָּה אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת טוֹב וּמֵטִיב חַנּוּן וְרַחוּם אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד מַרְבֶּה לְהֵיטִיב רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָן שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵין אַתָּה חָפֵץ בְּמִיתָתָן כַּכָּתוּב[40] חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֲשִׁיבֵנוּ וְנָקֹבֵלָנוּ וּמְחֹל לָנוּ וּסְלַח כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' כו'. עוֹשֶׂה שָׁלוֹם' וְכו':

38) קהלת ג, יט. 39) ישעיה נה, ו. 40) יחזקאל לג, יא.

~ יום שני ט' סיון ~

נֹסַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן

בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן[1] וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּמְפַרְנֵס לַכֹּל כָּאָמוּר[2] פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַזָּן אֶת־הַכֹּל. נוֹדֶה לְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרֵכְךָ מַלְכֵּנוּ כִּי הִנְחַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה בְּרִית[3] וְתוֹרָה עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ עַל חֻקֵּי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כֻּלָּם ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת־שִׁמְךָ כָּאָמוּר[4] וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחֶךָ תַּחֲזִיר לִמְקוֹמָהּ בְּיָמֵינוּ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם בְּקָרוֹב כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו אֶת־יְרוּשָׁלָיִם[5]. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם גּוֹמְלֵנוּ חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוּב[6]. הָרַחֲמָן יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים. הָרַחֲמָן יִתְפָּאַר לְנֵצַח נְצָחִים. הָרַחֲמָן יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[7]. מִגְדּוֹל[8] יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְגוֹ' וְגוֹ' רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְגוֹ' הוֹדוּ[10] לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

1) בעין יפה, ובפנים יפות. 2) (תהילים פרק קמה, פסוק טז). 3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. 4) (דברים פרק ח, פסוק י). 5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. 6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). 7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. 8) (שמואל-ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שוחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמוז על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). 9) (תהילים פרק לד, פסוק יא). 10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ[11] 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים[12] וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת[13]. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ[14] וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק'. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק. נֶאֱמָן[15] אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כִּי אֵל נֶאֱמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו. רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲגוּמַת נֶפֶשׁ[16] תּוֹשִׁיעַ[17] מְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתִבְנֶה מְהֵרָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם. אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַּצְמִיחַ וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מָגֵן דָּוִד. עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה[18] וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַמְּנוּחָה הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל אָנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשַׁّבָּת'[19]. וּבְיוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר 'וְעַל יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. וְאִם הָיָה שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב - כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחוֹתֵם 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים'. כַּנַּסָּה שֶׁהוּא חוֹתֵם בַּתְּפִלָּה בִּבְרָכָה אֶמְצָעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כָּךְ הוּא חוֹתֵם בִּבְרָכָה אַחֲרוֹנָה זוֹ[20].

11) לפני קריאת ההפטרה. 12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). 13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. 14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירם אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"יב, ה"טו). 15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. 16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). 17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפו"א אין זה. 18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. 19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע – כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) – מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ד). 20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

(הָעִנְיָנוֹת שֶׁנָּהֲגוּ רֹב הָעָם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת וּמַפְטִירִין בָּהֶן וְאֵלּוּ הֵן): בְּרֵאשִׁית - 'הֵן עַבְדִּי אֶתְמָךְ־בּוֹ' עַד 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים' בִּישַׁעְיָה[21]. תּוֹלְדֹת נֹחַ - 'רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה' עַד 'הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלָי' בִּישַׁעְיָה[22]. לֶךְ־לְךָ - 'וְאֶל־מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה' עַד 'כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל' בִּישַׁעְיָה[23]. וַיֵּרָא אֵלָיו - 'וְאִשָּׁה אַחַת מִבְּנֵי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא' בְּמְלָכִים[24]. וַיִּחְיוּ חַיֵּי שָׂרָה - תְּחִלַּת הַסֵּפֶר עַד 'יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם' בְּמְלָכִים[25]. תּוֹלְדֹת יִצְחָק - 'מַשָּׂא דְבַר ה' אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי' עַד 'וְעָרְבָה לַה' מִנְחַת' וְגוֹ' בְּתְרֵי־עָשָׂר[26]. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - 'וְעַמִּי תְלוּאִים לְמִשּׁוּבָתִי' עַד 'וּבְנָבִיא הֶעֱלָה' בְּתְרֵי־עָשָׂר[27]. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - 'חֲזוֹן עֹבַדְיָה' עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתְרֵי־עָשָׂר. וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב - 'עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא' בְּתְרֵי־עָשָׂר[28]. וַיְהִי מִקֵּץ - 'וַיִּיקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם' עַד 'וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בְּמְלָכִים[29]. וַיִּגַּשׁ אֵלָיו - 'וְאַתָּה בֶּן־אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד' עַד 'וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'' בִּיחֶזְקֵאל[30]. וַיְחִי יַעֲקֹב - 'וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת' עַד 'וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו' בְּמְלָכִים[31].

21) (מב, א־טז). 22) (נד, א־נה, ג). 23) (מ, כה־מא, יז). 24) (ד, א־לז). 25) (שם, א־לה). 26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). 27) (הושע יא, ז – יב, יד). 28) (עמוס ב, ו – ג, ח). 29) (ג. טו – ד, א). 30) (לז, טו־כח). 31) (ב, א־יב).

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת - 'בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם' בִּיחֶזְקֵאל[32]. וָאֵרָא - 'וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל' בִּיחֶזְקֵאל[33]. בֹּא אֶל־פַּרְעֹה - 'מַשָּׂא מִצְרַיִם' עַד 'אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה' צְבָאוֹת' בִּישַׁעְיָה[34]. וַיְהִי בְּשַׁלַּח - שִׁירַת דְּבוֹרָה מִן 'וַיַּכְנַע אֱלֹהִים' עַד 'וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה' בִּשֹׁפְטִים[35]. וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ - 'בִּשְׁנַת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ' עַד 'לְמַרְבֵּה הַמִּשְׂרָה' בִּישַׁעְיָה[36]. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים - 'הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ' עַד 'לֹא יִכָּרֵת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב' בִּירְמְיָה[37]. וְיִקְחוּ לִי - 'וַה' נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה' עַד 'וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמְלָכִים[38]. וְאַתָּה תְּצַוֶּה - 'הַגֵּד' אֶת־(בְּנֵי) [בֵּית-] יִשְׂרָאֵל אֶת־הַבַּיִת' עַד 'וְרָצִיתִי אֶתְכֶם' בִּיחֶזְקֵאל[39]. כִּי תִשָּׂא - 'וּדְבַר ה' הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ' עַד 'וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ' בְּמְלָכִים[40]. וַיַּקְהֵל - 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת־חִירָם מִצֹּר' עַד 'וַתֹּתֶם מְלֶאכֶת' בְּמְלָכִים[41]. (ו)אֵלֶּה פְקוּדֵי - 'וַיַּעַשׂ חִירָם' עַד 'וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת הַבַּיִת' (בְּמְלָכִים[42]).

32) (טז, א־יד). 33) (כח, כה – כט, כא). 34) כל פרק יט. 35) (ד, כג – ה, א־לא). 36) (ו, א־ז – ט, ו, ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתכוון לכך). 37) כל פרק לה. 38) (ה, כו – ו, א־יג). 39) (מג, י־כז). 40) (יח, א־מה). 41) (ז, יג־כב). 42) (שם, מ־נ).

וַיִּקְרָא - 'עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל' בִּישַׁעְיָה[43]. צַו אֶת־אַהֲרֹן - 'עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה'' בִּירְמְיָהוּ[44]. וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי - 'וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל' עַד 'כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ (בְּמְלָכִים) בִּשְׁמוּאֵל[45]. אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ - 'וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל שָׁלִישָׁה' עַד 'וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרֹת אָרֶץ' בְּמְלָכִים[46]. זֹאת תִּהְיֶה - 'וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים'[47] וּמִדַּלֶּג עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכָם מֵעַל פָּנָיו' בְּמְלָכִים[48]. אַחֲרֵי מוֹת

- 'הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט' עַד 'וְנַחֲלֹתְךָ לְעֵינֶיךָ (ה)גוֹיִם' בִּיחֶזְקֵאל[49]. קְדֹשִׁים תִּהְיוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת' בִּיחֶזְקֵאל[50]. אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים - 'וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק' עַד 'כָּל־נִבֵּלָה וּטְרֵפָה' בִּיחֶזְקֵאל[51]. בְּהַר סִינַי - 'ה' עֻזִּי וּמָעֻזִּי' עַד 'רְפָאנִי ה' וְאֵרָפֵא' בִּירְמְיָה[52]. אִם־בְּחֻקֹּתַי - 'הִנֵּבֵא עַל־ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחֶזְקֵאל[53].

43) (מג, כא — מד, ו). 44) (ז, כא — ט, כג). ואנו נוהגים לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. 45) (שמואל־ב ו, א — ז, ג). 46) (מלכים־ב ד, מב — ה, יט). 47) (שם, ז, ג־כ). 48) (שם, יג, כג). 49) (כב, א־טז). 50) (כ, א־טו). 51) מד, טו עד סוף הפרק. 52) (טז, יט — יז, יד). 53) (לד, א־כז).

בְּמִדְבַּר סִינַי - 'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְאַרְשְׁתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה' בִּתְרֵי־עָשָׂר[54]. נָשֹׂא - 'וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה' עַד 'וַיִּגְדַּל הַנַּעַר וַיְבָרְכֵהוּ ה'' בְּשֹׁפְטִים[55]. בְּהַעֲלֹתְךָ - 'רָנִּי וְשִׂמְחִי בַת־צִיּוֹן' עַד 'יְדֵי זְרֻבָּבֶל יִסְדוּ הַבַּיִת' בִּתְרֵי־עָשָׂר[56]. שְׁלַח־לְךָ - 'וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן' עַד 'וְגַם נָמֹגוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי' וְגוֹ' בִּיהוֹשֻׁעַ[57]. וַיִּקַּח קֹרַח - 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם' עַד 'כִּי לֹא יִטֹּשׁ ה' אֶת־עַמּוֹ' בִּשְׁמוּאֵל[58]. זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה - 'וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי' עַד 'מִיָּמִים יָמִימָה' בִּשֹׁפְטִים[59]. וַיֵּרָא בָּלָק - 'וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב' עַד 'וְהַצְנֵעַ לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ' בִּתְרֵי־עָשָׂר[60]. פִּינְחָס - 'וַיַּד ה' הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ' עַד 'וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ' בְּמְלָכִים[61]. רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמַטֵּה בְנֵי־ רְאוּבֵן' עַד 'וַיַּחֲלְקוּ (מְחַלֵּק) אֶת־הָאָרֶץ' בִּיהוֹשֻׁעַ[62]. אֵלֶּה מַסְעֵי - 'אֵלֶּה־הַנְּחָלוֹת' עַד 'וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם' בִּיהוֹשֻׁעַ[63].

54) (הושע ב, א־כב). 55) (יג, ב־כד). 56) (זכריה ב, יד — ד־ט). 57) ב, א עד סוף הפרק. 58) (שמואל־א יא, יד — יב, כב). 59) (יא, א עד סוף הפרק). 60) (מיכה ה ו — ז. ח). 61) (מלכים־א יח, מו — יט, כא). 62) יג, טו — יד, ה). 63) (יט, נא — כא ג).

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהָיִיתֶם לִי לְעָם' בִּירְמְיָה[64]. וָאֶתְחַנַּן - 'וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־ה' אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה' עַד 'שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ' בִּירְמְיָה[65]. וְהָיָה עֵקֶב - 'הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ (כל) גּוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ' בִּירְמְיָה[66]. רְאֵה אָנֹכִי - 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' וַהֲקִמֹתִי' עַד 'אִם־יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים' בִּירְמְיָה[67]. שֹׁפְטִים - 'וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל' עַד 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ' בִּשְׁמוּאֵל[68]. כִּי־תֵצֵא - 'וַיַּאַסְפוּ פְלִשְׁתִּים אֶת־מַחֲנֵיהֶם' עַד 'וַה' יִהְיֶה עִמָּךְ' בִּשְׁמוּאֵל[69]. וְהָיָה כִּי־תָבוֹא - 'אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ' עַד 'וְלֹא הָיָה כַּיּוֹם הַהוּא' בִּיהוֹשֻׁעַ[70]. אַתֶּם נִצָּבִים - 'וַיֶּאֱסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת־כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נְטַעְתֶּם' בִּיהוֹשֻׁעַ[71]. הַאֲזִינוּ - 'וְלַקַּחְתִּי אֲנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז' עַד 'וְהָשִׁיבוּ וְחִיוּ' בִּיחֶזְקֵאל[72]. וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה'' וּמְדַלֵּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת־יְהוֹשֻׁעַ' בִּיהוֹשֻׁעַ[73].

64) (ל, ד־כב). 65) (לב, טז עד סוף הפרק). 66) (ב, א — ד, ב). 67) (כג, ה־כד). 68) (ח, א, עד סוף הפרק). 69) (יז, א־לז). 70) (ח, ל — י, יד). 71) (כד, א־יג). 72) (יז, כב — יח, לב). 73) (א, א עד סוף הפרק ומדלג לפרק ו, כז).

כָּל שַׁבָּת שֶׁקּוֹרִין בָּהּ שְׁתֵּי פָּרָשִׁיּוֹת[74] מַפְטִירִין בָּהּ מֵעִנְיַן פָּרָשָׁה אַחֲרוֹנָה. וְזוֹ הַמִּנְהָג בְּרֹב הַמְּקוֹמוֹת. וְכֵן נָהֲגוּ רֹב הָעָם לִהְיוֹת מַפְטִירִין בְּנֶחָמוֹת יְשַׁעְיָהוּ מֵאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבָּת שֶׁאַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב - 'נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי'[75]. בַּשְּׁנִיָּה - 'וַתֹּאמֶר צִיּוֹן'[76]. בַּשְּׁלִישִׁית - 'עֲנִיָּה סֹעֲרָה'[77]. בָּרְבִיעִית - 'אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מְנַחֶמְכֶם'[78]. בַּחֲמִישִׁית - 'קוּמִי אוֹרִי'[79]. בַּשִּׁשִּׁית - 'רָנִּי עֲקָרָה'[80]. בַּשְּׁבִיעִית - 'שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּה'[81].

74) כגון אחרי מות קדושים. 75) (מ, א־יא. וכל מה שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפו"א מסומנות רק התחלות ההפטרה. 76) (מט, יד, עד סוף הפרק). 77) (נד, יא — נה, ה). 78) (נא, יב — נב, ב). 79) (נד, א־ח). 80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית: קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. 81) סא, י — סג, ט).

נִגְמַר סֵפֶר שֵׁנִי וּמִנְיַן פְּרָקָיו שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים - חֲמִשָּׁה־עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת תְּפִלִּין וּמְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה - עֲשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת צִיצִית - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הִלְכוֹת בְּרָכוֹת - אַחַד־עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִילָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וַיִּקַּח קֹרַח".

וכן כתב הרס"ג שם הפרשה "ויקח קרח" ולא קרח, ולכאורה י"ל הטעם בזה הוא ש"קרח" הוא היפך "שם רשעים ירקב" "רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו" משא"כ הלשון "ויקח קרח". מטעם זה קרא גם פרשת "וירא בלק" ולא "בלק". אבל ברמב"ם אינו מוכרח כ"כ כיון שקרא לרוב הפרשיות בשתי מילים או יותר.

לקו"ש חי"ח ע' 191 הע' 49
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נָחַלְתִּי עֵדְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׂשׂוֹן לִבִּי הֵמָּה

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הִלְכוֹתָיו עֶשֶׂר. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת שַׁבָּת. ב. הִלְכוֹת עֵרוּבִין. ג. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת עָשׂוֹר. ד. הִלְכוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. ה. הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה. ו. הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב. ז. הִלְכוֹת שְׁקָלִים. ח. הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. ט. הִלְכוֹת תַּעֲנִית. י. הִלְכוֹת מְגִלָּה וַחֲנֻכָּה.

הִלְכוֹת שַׁבָּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לִשְׁבֹּת בַּשְּׁבִיעִי. ב) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. ג) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ בְּשַׁבָּת. ד) שֶׁלֹּא לָצֵאת חוּץ לַגְּבוּל בְּשַׁבָּת. ה) לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בִּזְכִירָה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושין מקצת מלאכה בזדון ומקצתה בשוגג.

א. שְׁבִיתָה בַּשְּׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מִצְוַת עֲשֵׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת[2]. וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[3], וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה. וּמַהוּ חַיָּב עַל עֲשִׂיַּת[4] מְלָאכָה? אִם עָשָׂה בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6] - חַיָּב כָּרֵת[7]. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהִתְרָאָה[8] - נִסְקָל[9]. וְאִם עָשָׂה בִּשְׁגָגָה[10] - חַיָּב קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[11].

2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם־משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו).
3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות־עשה של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוינו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפניהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה – שבתון, שיהיה יום שביתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א ה"א. 4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות (פרק כ). 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) מבואר בהל' תשובה פרק ח, א. 8) ששני עדים התרו בו: "אומרין לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית־דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"יב, ה"ב). 9) ראה שם פט"ו. 10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). 11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה חַיָּב - הֲרֵי זֶה חַיָּב כָּרֵת. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהִתְרָאָה - חַיָּב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת[12].

12) כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות – ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי – הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכָּרֵת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקָּרְבָּן; אֲבָל אָסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשַׁבָּת[13]. וְאִסּוּרוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[14], וְהוּא הַרְחָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[15]. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין כָּךְ וָכָךְ" אוֹ "אָסוּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ בְּשַׁבָּת" - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. 14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים־א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? – אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". וב'בבלי' (קידושין ל:) "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". 15) מלקות מדרבנן. בית־דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"יח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות – מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מֻתָּר לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ" - הֲרֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה. וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם" אוֹ "פָּטוּר מִכְּלוּם" - אֵין מַכִּין אוֹתוֹ כְּלָל[16].

16) יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף־משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לַעֲשׂוֹתָן בְּשַׁבָּת, וּבִשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן אֶפְשָׁר שֶׁתֵּעָשֶׂה בִּגְלָלָן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה - אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה[17], הֲרֵי זֶה מֻתָּר[18]. כֵּיצַד? גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה וְכִסֵּא וְסַפְסָל[19] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[20] בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַחְפֹּר[21] חָרִיץ בַּקַּרְקַע בִּשְׁעַת גְּרִירָתָן. וּלְפִיכָךְ אִם חָפְרוּ הַקַּרְקַע - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּכָךְ, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן. וְכֵן מְהַלֵּךְ אָדָם עַל גַּבֵּי עֲשָׂבִים[22] בְּשַׁבָּת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲקֹר[23] אוֹתָן. לְפִיכָךְ אִם נֶעֱקְרוּ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו בַּעֲפַר הַפֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[24], וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְהַשִּׁיר הַשֵּׂעָר[25]. לְפִיכָךְ אִם נָשַׁר - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן פִּרְצָה דְּחוּקָה, מֻתָּר לְהִכָּנֵס בָּהּ בְּשַׁבָּת אַף־עַל־פִּי שֶׁמַּשִּׁיר צְרוֹרוֹת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן, כְּגוֹן זֶה, הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

17) בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. 18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. 19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישימו בה דברים לשמירה). 20) ומותר גם לרבץ הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). 21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. 22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. 23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. 24) ראה להלן פרק ח. 25) תולדה דגוזז, ראה פ"ט.

ו. אֲבָל עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בִּגְלָלוֹ מְלָאכָה שֶׁוַּדַּאי תֵּעָשֶׂה בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ[26], חַיָּב[27]; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תֵּעָשֶׂה אוֹתָהּ מְלָאכָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁצָּרִיךְ לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק בּוֹ הַקָּטָן, וְחָתַךְ רֹאשׁוֹ בְּשַׁבָּת - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין סוֹף מְגַמָּתוֹ לַהֲרִיגַת הָעוֹף בִּלְבַד, חַיָּב; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּחְתֹּךְ רֹאשׁ הַחַי וְיִחְיֶה, אֶלָּא הַמָּוֶת בָּא בִּשְׁבִילוֹ[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. 27) "אביי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות – דחייב" (כתובות ו:). 28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר, ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּפָהּ שֶׁל מְלָאכָה - חַיָּב עָלֶיהָ[29]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכִּבָּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לַשֶּׁמֶן אוֹ לַפְּתִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבַד אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂרֵף, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּקַע חֶרֶשׂ שֶׁל נֵר - מִפְּנֵי שֶׁהַכִּבּוּי מְלָאכָה, וַהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי, וְלֹא כִּבָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶן אוֹ מִפְּנֵי הַחֶרֶשׂ[30] אוֹ מִפְּנֵי הַפְּתִילָה, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בָּהֶן רַבִּים - חַיָּב[31]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְגוּף הַכִּבּוּי אוֹ לְגוּף הַהַעֲבָרָה, אֶלָּא לְהַרְחִיק הַהֶזֵּק, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

29) מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:) ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, – ברי"ף אין הכרע – הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור – אבל אסור מדרבנן. 30) מנורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט). 31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור – ראה אות כח – בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יוזקו בהם רבים (או"ח סי' שלד).

ח. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשָׂה לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהּ - פָּטוּר עָלֶיהָ[32], לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשִׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ. כֵּיצַד? זָרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה כְּדֵי לְהָרְגָן[33], וְהָלַךְ וְעָקַר אֵילָן בַּהֲלִיכָתוֹ[34] וְלֹא הָרַג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הֲרֵי זֶה קַל וָחֹמֶר, אִם נִתְכַּוֵּן לְאִסּוּר קַל וְנַעֲשָׂה אִסּוּר חָמוּר, כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בִּכְרְמְלִית[35] וְעָבְרָה הָאֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים - שֶׁהוּא פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. נִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת דָּבָר הַמֻּתָּר וְעָשָׂה דָּבָר אַחֵר[36], כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחְתֹּךְ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר - אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) במסכת בבא־קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. 33) עיין להלן פי"א, א. 34) הוא תולדה דקוצר, להלן פ"ח. 35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). 36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נִתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וְלִקֵּט לְבָנוֹת, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנִים וְאַחַר כָּךְ עֲנָבִים, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְלִקֵּט הָעֲנָבִים בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ תְּאֵנִים - פָּטוּר. אַף־עַל־פִּי שֶׁלִּקֵּט כָּל מַה שֶׁחָשַׁב[37], הוֹאִיל וְלֹא לִקֵּט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כַּסֵּדֶר שֶׁחָשַׁב - פָּטוּר, שֶׁבְּלֹא כַּוָּנָה עָשָׂה. שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת[38].

37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה – נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). 38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת אוֹ כְּבוּיוֹת, נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת זוֹ וְכִבָּה אֶת זוֹ, לְהַדְלִיק זוֹ וְהִדְלִיק אֶת זוֹ - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי עָשָׂה מִן הַמְּלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ[39]. הָא לָמָּה הוּא דּוֹמֶה? לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִלְקֹט תְּאֵנָה זוֹ וְלִקֵּט תְּאֵנָה אַחֶרֶת, אוֹ לְמִי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה; שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית מְלָאכָה שֶׁחָשַׁב לַעֲשׂוֹתָהּ.

39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר – חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת ה'תוספות' בשם רבינו־תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין המלאכה" במקום "מן".

יא. אֲבָל[40] אִם נִתְכַּוֵּן לְהַדְלִיק רִאשׁוֹנָה וּלְכַבּוֹת שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ, וְנֶהְפַּךְ הַדָּבָר וְכִבָּה רִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ הִדְלִיק שְׁנִיָּה אַחֲרֶיהָ - פָּטוּר. כִּבָּה זוֹ וְהִדְלִיק זוֹ בִּנְשִׁימָה אַחַת - חַיָּב; שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִקְדִּים הַהַדְלָקָה, הֲרֵי זֶה לֹא אֵחַר אוֹתָהּ, אֶלָּא שִׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּמִתְעַסֵּק וְלֹא נִתְכַּוֵּן לָהּ[41] - פָּטוּר.

40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" ('מעשה רוקח'). 41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכולם נקרא מתעסק, וכשעשאה פטור מקרבן.

יב. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְנַעֲשֵׂית בְּיוֹתֵר עַל כַּוָּנָתוֹ - חַיָּב; בְּפָחוּת מִכַּוָּנָתוֹ - פָּטוּר. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא מַשָּׂא לְאַחֲרָיו[42], וּבָא לוֹ לְפָנָיו - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לִשְׁמִירָה פְּחוּתָה, וְנַעֲשֵׂית שְׁמִירָה מְעֻלָּה. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו, וּבָא לוֹ לְאַחֲרָיו - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹצִיא בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

יג. הָיָה חָגוּר בְּסִנָּר וְהִשְׁלִיךְ הַמַּשָּׂא בֵּין בְּשָׂרוֹ וַחֲלוּקוֹ - בֵּין שֶׁבָּא זֶה הַמַּשָּׂא, שֶׁדַּרְכּוֹ לְהוֹצִיאוֹ בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת, לְפָנָיו, בֵּין שֶׁבָּא לְאַחֲרָיו - חַיָּב, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת חוֹזֵר[43].

43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כָּל הַמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהִתְחִיל בָּהּ וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר[44] - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁלִים כָּל הַמְּלָאכָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַשְׁלִימָהּ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב אִגֶּרֶת אוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת - אֵין אוֹמְרִים: לֹא יִתְחַיֵּב זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִים חֶפְצוֹ וְיִכְתֹּב כָּל הַשְּׁטָר אוֹ כָּל הָאִגֶּרֶת, אֶלָּא מִשֶּׁיִּכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[45] חַיָּב. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לֶאֱרֹג בֶּגֶד שָׁלֵם - מִשֶּׁיֶּאֱרֹג שְׁנֵי חוּטִין[45] חַיָּב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַשְׁלִים הַבֶּגֶד, הוֹאִיל וְעָשָׂה כַּשִּׁעוּר בְּכַוָּנָה - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד) חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי' סי' פו. 45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופי"א (שבת קג.).

טו. כָּל מְלָאכָה שֶׁהַיָּחִיד יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם בְּשֵׁתָּפוּת - בֵּין שֶׁעָשָׂה זֶה מִקְצָתָהּ וְזֶה מִקְצָתָהּ[46], כְּגוֹן שֶׁעָקַר זֶה הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת זוֹ, וְהִנִּיחוֹ הַשֵּׁנִי בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת[47], בֵּין שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, כְּגוֹן שֶׁאָחֲזוּ שְׁנֵיהֶם בְּקֶלְמוֹס וְכָתְבוּ אוֹ אָחֲזוּ כִּכָּר וְהוֹצִיאוּהוּ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[48] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

46) שבת ב. וג. נלמד בברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה – יחיד ועשה אותה – חייב, שנים ועשו אותה – פטורין. 47) להלן פי"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פי"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

טז. וְאִם אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ עַד שֶׁיְּצָטָרְפוּ, כְּגוֹן שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ קוֹרָה וְהוֹצִיאוּהוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הוֹאִיל וְאֵין כֹּחַ בְּאֶחָד מֵהֶן לַעֲשׂוֹתָהּ לְבַדּוֹ, וְעָשׂוּ אוֹתָהּ בְּשֵׁתָּפוּת מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין, וְשִׁעוּר אֶחָד לִשְׁנֵיהֶן[49]. הָיָה כֹּחַ בְּאֶחָד לְהוֹצִיא קוֹרָה זוֹ לְבַדּוֹ, וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ לְבַדּוֹ, וְנִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם וְהוֹצִיאוּהָ - זֶה הָרִאשׁוֹן שֶׁיָּכוֹל חַיָּב, וְהַשֵּׁנִי מְסַיֵּעַ הוּא, וּמְסַיֵּעַ אֵינוֹ חַיָּב כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:) בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

יז. כָּל הַמְקַלְקְלִין פְּטוּרִין[50]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ בִּבְהֵמָה דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה, וְכֵן אִם קָרַע בְּגָדִים אוֹ שָׁרְפָן אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חָפַר גֻּמָּא וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לַעֲפָרָהּ[51] - הֲרֵי זֶה מְקַלְקֵל וּפָטוּר. אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה, הוֹאִיל וְכַוָּנָתוֹ לְקַלְקֵל - פָּטוּר.

50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא־הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). 51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

יח. כָּל הַמְקַלְקֵל עַל מְנָת לְתַקֵּן - חַיָּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁסָּתַר כְּדֵי לִבְנוֹת בִּמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּחַק כְּדֵי לִכְתֹּב בַּמָּקוֹם שֶׁמָּחַק, אוֹ שֶׁחָפַר גֻּמָּא כְּדֵי לִבְנוֹת בְּתוֹכָהּ יְסוֹדוֹת, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - חַיָּב[52]. וְשִׁעוּרָן כְּשִׁעוּר הַמִּתַּקֵּן.

52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה – ראה אות לד – וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

יט. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת מִקְצָתָהּ בְּשׁוֹגֵג וּמִקְצָתָהּ בְּזָדוֹן - בֵּין שֶׁהֵזִיד וּלְבַסּוֹף שָׁגַג, בֵּין שֶׁשָּׁגַג וּלְבַסּוֹף הֵזִיד - פָּטוּר[53], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר הַמְּלָאכָה כֻּלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף בְּזָדוֹן, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב כָּרֵת; וְאִם יִהְיֶה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה - חַיָּב סְקִילָה. אוֹ[54] שֶׁיַּעֲשֶׂה שִׁעוּר מְלָאכָה כֻּלָּהּ בִּשְׁגָגָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה.

53) מקרבן (ראה בשבת קב.). 54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) כלל בו מה שנדחית שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

א. דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[2] כִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת[3]. לְפִיכָךְ חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו בְּשַׁבָּת[4] עַל פִּי רוֹפֵא אֻמָּן[5] שֶׁל אוֹתוֹ מָקוֹם. סָפֵק שֶׁהוּא צָרִיךְ לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת סָפֵק שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְכֵן אִם אָמַר רוֹפֵא לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת וְרוֹפֵא אַחֵר אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת; שֶׁסְּפֵק נְפָשׁוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת.

~ נקודות משיחות קודש ~

דְּחוּיָה הִיא שַׁבָּת אֵצֶל סַכָּנַת נְפָשׁוֹת.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא – "וחי בהם, ולא שימות בהם" – (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא, שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחויה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדוייק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחויה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'.

בסיבת ההבדל בדין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישראל.

זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי

שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחויה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כלל חילול שבת, כי זו לא נצטוותה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" ('המאירי'). 3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. 4) מלשון רבינו שכתב "דחויה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחויה והותרה (ראה יומא ו'), אבל במקום שיש לחשוש שעי"ז יהיה איחור בריפוי – מחללין את השבת. 5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" ('מעשה רוקח'): ולאו דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אֲמָדוּהוּ[6] בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכָךְ[7] וְכֵן לִשְׁמֹנָה יָמִים - אֵין אוֹמְרִים: נַמְתִּין עַד הָעֶרֶב כְּדֵי שֶׁלֹּא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֶלָּא מַתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֲפִלּוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיךְ וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוֹ סְפֵק סַכָּנָה - מְחַלְּלִין. וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמְכַבִּין מִלְּפָנָיו אֶת הַנֵּר[8], וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמְבַשְּׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חַמִּין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לִרְחִיצַת גּוּפוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבֵּי חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הֲרֵי הוּא כְּחֹל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן.

6) התבוננו במחלתו ושיערו. 7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:).
8) היינו כשאי־אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

ג. כְּשֶׁעוֹשִׂים דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נָכְרִים[9] וְלֹא עַל יְדֵי קְטַנִּים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדִים וְלֹא עַל יְדֵי נָשִׁים[10], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל וַחֲכָמֵיהֶם[11]. וְאָסוּר לְהִתְמַהְמֵהַּ[12] בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם - וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין מִשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה נִקְּמָה בָּעוֹלָם[13], אֶלָּא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הָאֶפִּיקוֹרְסִים[14] שֶׁאוֹמְרִים שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת וְאָסוּר, עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחְיוּ בָּהֶם[15].

9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח).
10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (ריא"ז). 11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם – ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). 12) מכל־מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה – לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). 13) "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב).
14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. 15) על ידי שמאסו חוקותי, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. הַחוֹשֵׁשׁ בְּעֵינָיו - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בִּשְׁתִּיהֶם אוֹ בְּאַחַת מֵהֶם צִיר[16], אוֹ שֶׁהָיוּ דְּמָעוֹת שׁוֹתְתוֹת[17] מֵהֶן מֵרֹב הַכְּאֵב, אוֹ שֶׁהָיָה דָּם שׁוֹתֵת מֵהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהֶן קַדַּחַת[18] וְכַיּוֹצֵא בָּחֳלָאִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה בִּכְלַל חוֹלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנָה[19], וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה.

16) ריר הנוטף מהעין. 17) נחלות. 18) חום. 19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וְכֵן אִם יֵשׁ מַכָּה בַּחֲלַל גּוּפוֹ מִן הַשָּׁפָה וְלִפְנִים - בֵּין בְּפִיו[20], בֵּין בְּמֵעָיו, בֵּין בִּכְבֵדוֹ וּטְחוֹלוֹ, אוֹ בִּשְׂאָר מְקוֹמוֹת - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בַּחֲלָלוֹ, הֲרֵי זֶה חוֹלֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה[21], וְאֵינוֹ צָרִיךְ אֹמֶד שֶׁחָלְיוֹ כָּבֵד הוּא. לְפִיכָךְ מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת מִיָּד בְּלֹא אֲמִידָה[22]. וּמַכָּה שֶׁהִיא בְּגַב הַיָּד וְגַב הָרֶגֶל - הֲרֵי הִיא כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל, וְאֵינָהּ צְרִיכָה אֹמֶד, וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וְהַחֹם שֶׁמְּסַמֵּר[23] אֶת הַבָּשָׂר - כְּמַכָּה שֶׁל חָלָל

דָּמֵי, וּמְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת[24]. וְכֵן כָּל חֹלִי שֶׁהָרוֹפְאִים אוֹמְרִין שֶׁזֶּה יֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּעוֹר הַבָּשָׂר מִבַּחוּץ - מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת עַל פִּיהֶם.

20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). 21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם 'רבינו יונה'). 22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). 23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחום (בכת"י התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. 24) יומא פב. פג.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא[25] שֶׁל מַיִם - מְחַמִּין לוֹ חַמִּין בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סַכָּנַת נְפָשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנְּשָׁכוֹ כֶּלֶב שׁוֹטֶה[26] אוֹ אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי הֶעָפָר שֶׁמְּמִיתִין[27], אֲפִלּוּ הָיוּ סָפֵק מְמִיתִין סָפֵק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). 26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) — אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמסוכן הוא. 27) יומא פד. שבת קכא:

ז. חוֹלֶה שֶׁאַמְדוּהוּ רוֹפְאִים לְהָבִיא לוֹ גְּרוֹגֶרֶת[28] אַחַת, וְרָצוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְּרוֹגְרוֹת בְּבַת אַחַת - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִכְּלוּם[29]. וַאֲפִלּוּ הֵבִיאוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, וַאֲפִלּוּ הִבְרִיא בָּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּם בִּרְשׁוּת הֵבִיאוּ.

28) תאנה יבשה. 29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

ח. חוֹלֶה[30] שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִשְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת, וְלֹא מָצָאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְּרוֹגְרוֹת בִּשְׁנֵי עִקָּצִין וְשָׁלֹשׁ גְּרוֹגְרוֹת בְּעִקָּץ אֶחָד - כּוֹרְתִין הָעִקָּץ שֵׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין צְרִיכִין אֶלָּא לִשְׁתַּיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּבְצִירָה, אֶלָּא יִכְרְתוּ עִקֵּץ אֶחָד, וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[31].

30) שם. 31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי' שכח).

ט. הַמְבַשֵּׁל לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת[32], וְאָכַל הַחוֹלֶה וְהוֹתִיר - אָסוּר לְבָרְיא לֶאֱכֹל מִן הַמּוֹתָר[33], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ[34]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלֶה בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לְבָרְיא לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ בָּשָׂר חַי[35], שֶׁאֵין בַּדָּבָר תּוֹסֶפֶת כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּשְׁבִילוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) בבא־קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). 33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). 34) בשביל הבריא. 35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד סי' סז).

י. חוֹלֶה[36] שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכָּיו עַל יְדֵי נָכְרִי[37]. כֵּיצַד? אוֹמְרִין לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה. לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת וּלְהָבִיא רְפוּאָה מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן כּוֹחֵל עֵינָיו[38] מִן הַנָּכְרִי בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם סַכָּנָה. וְאִם הָיוּ צְרִיכִים לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְלָאכָה, עוֹשִׂין אוֹתָן אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ מַעֲלִין אָזְנַיִם[39] בְּשַׁבָּת, וּמַעֲלִין אֲנַקְלֵי[40], וּמַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר[41]. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֻתָּר.

36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. 37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קכט.). 38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. 39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אזנים פעמים שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). 40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על־ידי רפואה" (רש"י). 41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

יא. הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁכּוֹרַעַת לְיַלֵּד - חֲרֵי הִיא בְּסַכָּנַת נְפָשׁוֹת וּמְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת[42]. קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה[43] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטַּבּוּר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתוֹ[44]. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְנֵר בְּשָׁעָה שֶׁהִיא צוֹעֶקֶת בַּחֲבָלֶיהָ - מַדְלִיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה סוּמָא, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּהּ מִתְיַשֶּׁבֶת עָלֶיהָ בְּנֵר וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ רוֹאָה. וְאִם הָיְתָה צְרִיכָה לְשֶׁמֶן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מְבִיאִין לָהּ. וְכֹל שֶׁאֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְשַׁנִּין בִּשְׁעַת הַבָּאָה[45]. כְּגוֹן שֶׁתָּבִיא לָהּ חֲבֵרְתָּהּ כְּלִי תָּלוּי בִּשְׁעָרָהּ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר - מְבִיאָה כְּדַרְכָּהּ.

42) שבת קכח, ע"ב. 43) מיילדת. 44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). 45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד־משנה).

יב. אֵין מְיַלְּדִין אֶת הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים[46] וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ בְּשָׂכָר[47]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאֵיבָה[48]; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם חִלּוּל. אֲבָל מְיַלְּדִין אֶת בַּת גֵּר תּוֹשָׁב[49], מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְצַוִּין לְהַחֲיוֹתוֹ[50]; וְאֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת.

46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). 47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. 48) לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). 49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה־זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסו"ב ה"ז). 50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

יג. חַיָּה[51], מִשֶּׁיִּתְחִיל הַדָּם לִהְיוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד, וְאַחַר שֶׁתֵּלֵד עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים[52] - מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צְרָכֶיהָ, בֵּין שֶׁאָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי בֵּין שֶׁאָמְרָה אֵינִי צְרִיכָה[53]. וּמִשְּׁלֹשָׁה עַד שִׁבְעָה: אִם אָמְרָה אֵינִי צְרִיכָה - אֵין מְחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת; וְאִם שָׁתְקָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי, שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הִיא כְּחוֹלֶה שֶׁאֵין בּוֹ סַכָּנָה[54]; וַאֲפִלּוּ אָמְרָה צְרִיכָה אֲנִי, אֵין עוֹשִׂין לָהּ מְלָאכָה אֶלָּא עַל יְדֵי נָכְרִים[55].

51) האשה היולדת. 52) שבת קכט, ע"א. 53) לדברים שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן). 54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה עד שתצא מהסכנה. 55) ראה בהלכה י.

יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחַיָּה[56] וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַצִּנָּה קָשָׁה לְחַיָּה הַרְבֵּה בַּמְּקוֹמוֹת הַקָּרִים. אֲבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלֶה לְהִתְחַמֵּם בָּהּ. הִקִּיז דָּם[57] וְנִצְטַנֵּן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֲפִלּוּ בִּתְקוּפַת תַּמּוּז[58]. וּמַרְחִיצִין אֶת הַיָּלֶד בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד אַחַר שֶׁחוֹתְכִין אֶת טַבּוּרוֹ, אֲפִלּוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ[59], וּמְלַבְּפִין אוֹתוֹ[60]; מִפְּנֵי שֶׁסַּכָּנָה הִיא לוֹ אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלּוּ. וְכֵן מַרְחִיצִים אוֹתוֹ לִפְנֵי הַמִּילָה וּלְאַחַר הַמִּילָה וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי[61] לַמִּילָה בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה.

56) שבת קכט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה מערכת עצים להתחמם. 57) הוציא דם מהעורק לרפואה ע"י שריטה באיזמל. 58) שהצינה סכנה היא לו (שם). 59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו (פי' המשניות לרבינו, שבת פי"ח). 60) כורכים את הילד בחיתולים כדי ליישר איבריו. 61) שבת קלד, ע"ב. וכל־שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

טו. הָאִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַמַּשְׁבֵּר[62] וָמֵתָה - מְבִיאִין סַכִּין בְּשַׁבָּת אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת כְּרֵסָהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַוָּלָד, שֶׁמָּא יִמָּצֵא חַי. שֶׁסָּפֵק נְפָשׁוֹת[63] דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לָזֶה שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ חַי.

62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה. 63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאין במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

טז. מְפַקְּחִין פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ[64] בְּשַׁבָּת, וְאֵין צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִבֵּית־דִּין. וְהַמְּקַדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. כֵּיצַד?[65] רָאָה תִּינוֹק שֶׁנָּפַל לַיָּם - פּוֹרֵשׂ מְצוּדָה וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא צָד הַדָּגִים עִמּוֹ. שָׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בַּיָּם, וּפָרַשׂ מְצוּדָה לְהַעֲלוֹתוֹ, וְהֶעֱלָה דָּגִים בִּלְבַד - פָּטוּר מִכֹּלּוּם. נִתְכַּוֵּן לְהַעֲלוֹת דָּגִים, וְהֶעֱלָה דָּגִים וְתִינוֹק[66] - פָּטוּר. אֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע שֶׁטָּבַע - הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים, פָּטוּר.

64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). 65) מנחות סד. 66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

יז. נָפַל תִּינוֹק לְבוֹר - עוֹקֵר חֵלְיָא[67] וּמַעֲלֵהוּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִתְקַן בָּהּ מַדְרֵגָה בִּשְׁעַת עֲקִירָתוֹ. נִנְעַל דֶּלֶת בִּפְנֵי תִּינוֹק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיאוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מְפַצֵּל אוֹתָהּ כְּמִין עֵצִים שֶׁרְאוּיִין לִמְלָאכָה; שֶׁמָּא יִבָּעֵת[68] הַתִּינוֹק וְיָמוּת. נָפְלָה דְּלֵקָה, וְיֵשׁ שָׁם אָדָם שֶׁחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יִשָּׂרֵף - מְכַבִּין אוֹתָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דֶּרֶךְ וּמִתַּקְּנָהּ בִּשְׁעַת כִּבּוּי[69]. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת[70] מִבֵּית־דִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה.

67) עפר שמסביב לשפת הבור. 68) יבהל פתאום. 69) יומא פד: 70) לשאול הוראה.

יח. מִי שֶׁנָּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת[71], סָפֵק הוּא שָׁם סָפֵק אֵינוֹ שָׁם[72] - מְפַקְּחִין[73] עָלָיו. מְצָאוּהוּ חַי, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְרְיָא - מְפַקְּחִין עָלָיו וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שָׁעָה[74].

71) קיר הרוס או גל אבנים. 72) אפילו יש כאן כמה ספיקות – ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת – מפקחין". 73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. 74) ראה למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שכט.

יט. בָּדְקוּ עַד חָטְמוֹ וְלֹא מָצְאוּ בוֹ נְשָׁמָה[75] - מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, שֶׁכְּבָר מֵת. בָּדְקוּ וּמָצְאוּ עֶלְיוֹנִים מֵתִים - לֹא יֹאמְרוּ: כְּבָר מֵתוּ תַּחְתּוֹנִים, אֶלָּא מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמַפֹּלֶת שֶׁיָּמוּת הָעֶלְיוֹן וְיִהְיֶה הַתַּחְתּוֹן חַי.

75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שכט).

כ. הָיְתָה חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת וְיִשְׂרְאֵלִים, אֲפִלּוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, וְנָפְלָה עֲלֵיהֶם מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין עַל הַכֹּל מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל[76]. פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו[77] אוֹתָהּ חָצֵר - מְפַקְּחִים עָלָיו[78]; שֶׁמָּא זֶה שֶׁפֵּרַשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנִּשְׁאָרִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת.

76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי – ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א – והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. 77) "נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). 78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

כא. נֶעֱקְרוּ כֻּלָּן מֵחָצֵר זוֹ לִילֵךְ לְחָצֵר אַחֶרֶת, וּבְעֵת עֲקִירָתָם פֵּרַשׁ אֶחָד מֵהֶן וְנִכְנַס לְחָצֵר אַחֶרֶת, וְנָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא - אֵין מְפַקְּחִין עָלָיו. שֶׁכֵּיוָן שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם, אֵין כָּאן יִשְׂרָאֵל; וְכָל הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶן כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁפֵּרַשׁ מִן הָרֹב. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הָרֹב יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּעֱקְרוּ כֻּלָּם וּפֵרַשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחָצֵר אַחֶרֶת וְנָפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת - מְפַקְּחִין.

כב. הַמְּהַלֵּךְ בַּמִּדְבָּר[79] וְלֹא יָדַע מָתַי הוּא יוֹם שַׁבָּת - מוֹנֶה מִיּוֹם שֶׁטָּעָה שִׁשָּׁה, וּמְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי[80]. וּמְבָרֵךְ בּוֹ בִּרְכוֹת הַיּוֹם[81], וּמַבְדִּיל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת[82]. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם זֶה שֶׁהוּא מְקַדֵּשׁ וּמַבְדִּיל בּוֹ, מֻתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת[83]. וְאָסוּר לוֹ לַעֲשׂוֹת יוֹתֵר עַל פַּרְנָסָתוֹ, שֶׁכָּל יוֹם וָיוֹם סָפֵק שַׁבָּת הוּא. וְאִם יָדַע שֶׁהוּא שְׁמִינִי לִיצִיאָתוֹ אוֹ חֲמִשָּׁה עָשָׂר לִיצִיאָתוֹ וְכַיּוֹצֵא בְּזֶה הַמִּנְיָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר וַדַּאי שֶׁלֹּא יָצָא בְּשַׁיָּרָא בְּשַׁבָּת; וּשְׁאָר הַיָּמִים חוּץ מִיּוֹם זֶה, עוֹשֶׂה כְּדֵי פַּרְנָסָה בִּלְבָד.

79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). 80) כבריאתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת סט.). 81) =קידוש. 82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה – שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו – הוא ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. 83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

כג. עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שֶׁצָּרוּ עַל עֲיָרוֹת יִשְׂרָאֵל, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן - אֵין מְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵין עוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה[84]. וּבְעִיר הַסְּמוּכָה לַסְּפָר[85] - אֲפִלּוּ לֹא בָּאוּ אֶלָּא עַל עִסְקֵי הֶבֶן וָקַשׁ, יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן[86], וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּבְכָל מָקוֹם, אִם בָּאוּ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת אוֹ שֶׁעָרְכוּ מִלְחָמָה אוֹ שֶׁצָּרוּ סְתָם - יוֹצְאִין עֲלֵיהֶן בִּכְלֵי זַיִן, וּמְחַלְּלִין עֲלֵיהֶן אֶת הַשַּׁבָּת. וּמִצְוָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכוֹלִין, לָבוֹא וְלָצֵאת וְלַעְזֹר לַאֲחֵיהֶם שֶׁבְּמָצוֹר וּלְהַצִּילָם מִיַּד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת בְּשַׁבָּת[87]; וְאָסוּר לָהֶן לְהִתְמַהְמֵהַּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּכְשֶׁיַּצִּילוּ אֶת אַחֵיהֶן, מֻתָּר לָהֶן לַחֲזֹר בִּכְלֵי זַיִן שֶׁלָּהֶן לִמְקוֹמָם בְּשַׁבָּת; כְּדֵי שֶׁלֹּא[88] לְהַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא.

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממון מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קנ). 85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכדוה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). 86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא ('אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקינים כלי זיין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של מלחמה – סכנה היא ועלול להביא כשלון. 87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. 88) שמא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב, ועוד שמא יתגבר האויב וישוב ויתגרה.

כד. וְכֵן סְפִינָה הַמְטֹרֶפֶת[89] בַּיָּם, אוֹ עִיר שֶׁהִקִּיפָהּ כַּרְקוֹם[90] אוֹ נָהָר[91] - מִצְוָה לָצֵאת בְּשַׁבָּת לְהַצִּילָן בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילָן. וַאֲפִלּוּ יָחִיד הַנִּרְדָּף מִפְּנֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת, אוֹ מִפְּנֵי נָחָשׁ אוֹ דֹּב שֶׁהוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהָרְגוֹ - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ. וַאֲפִלּוּ בַּעֲשִׂיַּת כַּמָּה מְלָאכוֹת בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן לְהַצִּילוֹ[92] - מֻתָּר. וְזוֹעֲקִים עֲלֵיהֶן וּמִתְחַנְּנִים בְּשַׁבָּת, וּמַתְרִיעִין[93] עֲלֵיהֶן לַעְזֹר אוֹתָם. וְאֵין מִתְחַנְּנִים וְלֹא זוֹעֲקִין עַל הַדָּבָר בְּשַׁבָּת[94].

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. 90) מצור מסביב לעיר. 91) העולה על גדותיו. 92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא־מציעא סב.). 93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. 94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרבה הדבר ('תפארת ישראל' תענית פרק ג).

כה. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לְשַׁבָּת. וְעוֹשִׂין עִמָּהֶן מִלְחָמָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת, עַד שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָהּ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת[95]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[96]: עַד רִדְתָּהּ - וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת[97]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה[98]. וְלֹא כָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ יְרִיחוֹ אֶלָּא בְּשַׁבָּת[99].

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). 96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה – עד רדתה", מה תלמוד־לומר עד רדתה? – אפילו בשבת. 97) שבת יט. 98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על־מנת להמיר דת – מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (שו"ע או"ח סי' שז). 99) 'ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

~ יום שלישי י' סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

א. מֻתָּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת. שֶׁלֹּא נֶאֱסַר עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם, אֲבָל כְּשֶׁתֵּעָשֶׂה הַמְּלָאכָה מֵעַצְמָהּ בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לָנוּ לֵהָנוֹת בְּמַה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת מֵאֵלָיו[2].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מֻתָּר לְהַתְחִיל מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת כו'".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזהו תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על־ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(על־פי 'יין מלכות' ספר זמנים סימן ד
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הילל סוברים אין אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. כֵּיצַד? פּוֹתְקִין[3] מַיִם לְגִנָּה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה[4], וְהִיא מִתְמַלֵּאת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וּמַנִּיחִין מַגְּמָר[5] תַּחַת הַכֵּלִים, וְהֵן מִתְגַּמְּרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַנִּיחִים קִילּוּר[6] עַל גַּב הָעַיִן וְאִסְפְּלָנִית[7] עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְשׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמָּנִין[8] עִם חֲשֵׁכָה[9], וְהֵן שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְנוֹתְנִין צֶמֶר[10] לַיּוֹרָה[11] וְאוּנִין[12] שֶׁל פִּשְׁתָּן לַתַּנּוּר, וְהֵם מִשְׁתַּנִּין[13] וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּפוֹרְשִׂים מְצוּדוֹת לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת וּלְדָגִים עִם חֲשֵׁכָה, וְהֵן נִצּוֹדִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד[14] וּבְעִגּוּלֵי הַגַּת[15] עִם חֲשֵׁכָה, וְהַמַּשְׁקִין זָבִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ. וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מִבָּעֶרֶב[16], וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ[17].

3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעיין לגינה להשקותה. 4) לפני חשכת הערב. 5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. 6) משחה לרפואה. 7) תחבושת. 8) אבקות צבע. 9) בנוסחה אחרת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). 10) לקלוט את הצבע. 11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. 12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. 13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). 14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. 15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. 16) לפני כניסת הערב. 17) שאין אדם מְצַוֶּה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מַנִּיחִין קְדֵרָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אוֹ בָּשָׂר בַּתַּנּוּר אוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִים וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת; וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִין[18], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים[19] בְּשַׁבָּת.

18) כמבואר בהלכה ד'. 19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. כֵּיצַד? תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ[20] וְחַמִּין שֶׁלֹּא הוּחַמּוּ כָּל צָרְכָּן, אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמִּצְטַמֵּק[21] הוּא יָפֶה לוֹ - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֲנַח מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים כְּדֵי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ כְּדֵי לְצָמְקוֹ. לְפִיכָךְ, אִם גָּרַף הָאֵשׁ[22], אוֹ שֶׁכִּסָּה[23] אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֵפֶר אוֹ בְּנֶעֱרֶת פִּשְׁתָּן הַדַּקָּה[24]; אוֹ שֶׁעָמְמוּ[25] הַגֶּחָלִים, שֶׁהֲרֵי הֵן כִּמְכֻסּוֹת בְּאֵפֶר; אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא[26] אוֹ בְּגֻלְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לַשְּׁהוֹת עָלֶיהָ; שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בָּאֵשׁ.

20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמא ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאילתות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי – מנהיגם של נודדים־שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהותו על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שליש בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. 21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. 22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). 23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" – כיסוי באפר). 24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. 25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. 26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[27]? בְּכִירָה[28], שֶׁהֻבְלָה מוּעָט; אֲבָל הַתַּנּוּר[29], אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ כִּסָּה[30] בְּאֵפֶר, אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא - אֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ; הוֹאִיל וְהֻבְלוֹ חַם בְּיוֹתֵר - אֵינוֹ מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שֶׁמָּא יְחַתֶּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קַשׁ וּגְבָבָא אוֹ מְכֻסָּה.

27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. 28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. 29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). 30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב־יד התימנים).

ו. וְלָמָּה אָסְרוּ לַשְּׁהוֹת בַּתַּנּוּר אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרוּף? מִפְּנֵי שֶׁהַגּוֹרֵף אֵינוֹ גוֹרֵף אֶלָּא רֹב הָאֵשׁ וְעַצְמָהּ, וְאֵי אֶפְשָׁר לִגְרֹף כָּל הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא תִּשָּׁאֵר נִיצוֹץ אַחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֻבְלוֹ חַם, שֶׁמָּא יְחַתֶּה כְּדֵי לְבַעֵר הַנִּיצוֹצוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת בַּתַּנּוּר.

ז. הַכֻּפָּח[31] הֻבְלוֹ רַב מֵהֶבֶל הַכִּירָה, וּמְעַט מֵהֶבֶל הַתַּנּוּר. לְפִיכָךְ, אִם הִסִּיקוּהוּ בְּגֶפֶת[32] אוֹ בְּעֵצִים - הֲרֵי הוּא כַּתַּנּוּר, וְאֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ מִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִּסָּה בְּאֵפֶר; וְאִם הִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בִּגְבָבָא - הֲרֵי הוּא כַּכִּירָה שֶׁהֻסְּקָה בְּקַשׁ וּגְבָבָא, וּמַשְׁהִין עָלָיו. וּמֻתָּר לִסְמֹךְ[33] לַכִּירָה מִבָּעֵרֶב וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ גְּרוּפָה וּקְטוּמָה. וְאֵיזוֹ הִיא כִּירָה, וְאֵי זוֹ כֻּפָּח? כִּירָה - מְקוֹם שְׁפִיתַת שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, כּוֹפָח - מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אֶחָת.

31) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חומו רב משל כירה. 32) פסולת זיתים אחרי שנסחט מהם השמן. 33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תַּבְשִׁיל חַי שֶׁלֹּא בָּשַׁל כְּלָל, אוֹ שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ - מֻתָּר לַשְּׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בֵּין בְּכִירָה וְכֻפָּח בֵּין בְּתַנּוּר. וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל וְלֹא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ, אוֹ בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ[34], אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ אֵבָר חַי סָמוּךְ לְבֵין הַשִּׁמְשׁוֹת - נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּתַבְשִׁיל חַי, וּמֻתָּר לַשְּׁהוֹתוֹ[35] עַל הָאֵשׁ אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא גָּרַף וְלֹא כִּסָּה;

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ בָּא לְחַתּוֹת בַּגֶּחָלִים.

34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. 35) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁאָסוּר לַשְׁהוֹתוֹ[36], אִם עָבַר וְשִׁהָה אוֹתוֹ - אָסוּר לְאָכְלוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת[37], וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ[38]. וְאִם שְׁכָחוֹ: אִם תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא - אָסוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאִם תַּבְשִׁיל שֶׁבָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ - מֻתָּר לְאָכְלוֹ מִיָּד בְּשַׁבָּת[39].

36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. 37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו – חזרו וקנסו על השוכח". 38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). 39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כֹּל שֶׁמֻּתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[40], כְּשֶׁנּוֹטְלִים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְהַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ. וְאֵין מַחֲזִירִין לְעוֹלָם אֶלָּא עַל גַּבֵּי[41] כִּירָה גְרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה, אוֹ בְּכִירָה וְכֻפָּח שֶׁהֻסְקוּ בְּקַשׁ וּגְבָבָא[42]. וְהוּא, שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַקְּדֵרָה עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע[43]; אֲבָל מִשֶּׁהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי קַרְקַע - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ[44], וַאֲפִלּוּ עַל גַּבֵּי כִּירָה גְרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה. וְאֵין מַחֲזִירִין לְתַנּוּר וְלֹא לְכֻפָּח שֶׁהֻסְקוּ בְּגֶפֶת אוֹ בְּעֵצִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִּסָּה; מִפְּנֵי שֶׁהֶבְלָן חַם בְּיוֹתֵר. וְכֹל שֶׁאֵין מַחֲזִירִין עָלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשַׁבָּת[45].

40) כמבואר בהלכה ח. 41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לז עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). 42) ראה למעלה הלכה ד. 43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחן על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. 44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. 45) אין משעינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אָסוּר לְהַכְנִיס מַגְרֵפָה[46] לְקֻדֵּרָה[47] בְּשַׁבָּת וְהִיא עַל הָאֵשׁ[48] לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי שֶׁמַּגִּיס[49] בָּהּ, וְזֶה מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל הוּא, וְנִמְצָא כְּמְבַשֵּׁל בְּשַׁבָּת. וּמֻתָּר לְהַחֲזִיר מִכִּירָה לְכִירָה[50], אֲפִלּוּ מִכִּירָה שֶׁהֶבְלָהּ מוּעָט לְכִירָה שֶׁהֶבְלָהּ מְרֻבֶּה; אֲבָל לֹא מִכִּירָה לִטְמִינָה[51], וְלֹא מִטְּמִינָה לְכִירָה.

46) (מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. 47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. 48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירוה מן האש. 49) בוחש ומערב את התבשיל. 50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדיוטי התחתונה לדיוטי העליונה, ומחזירם לכירה. 51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

יב. לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְדֵרָה עֲסָסִיּוֹת[52] וְתֶרְמוֹסִין[53], אוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, וְיִתֵּן לְתוֹךְ[54] הַתַּנּוּר עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה וְיַשְׁהֶה אוֹתָן. שֶׁאִלּוּ וְכָל כַּיּוֹצֵא בָהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ כָּל עִקָּר, כְּתַבְשִׁיל שֶׁלֹּא בָּשַׁל כָּל צָרְכּוֹ הֵן; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן צְרִיכִים בִּשּׁוּל הַרְבֵּה, וְדַעְתּוֹ עֲלֵיהֶן לְאָכְלָן לְאַלְתַּר[55], וּלְפִיכָךְ אָסוּר לַשְׁהוֹתָן בְּתַנּוּר. וְאִם עָבַר וְשִׁהָה - אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ[56].

52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. 53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". 54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. 55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה – הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים – וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). 56) ראה למעלה בהלכה ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. תַּנּוּר שֶׁנָּתַן לְתוֹכוֹ בָּשָׂר מִבְּעוֹד יוֹם וְשִׁהָה אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת: אִם בְּשַׂר גְּדִי[57] הוּא וְכֵיוֹצֵא בּוֹ - מֻתָּר; שֶׁאִם יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים - יִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא חֲמִימוּת הָאֵשׁ בִּלְבַד[58]. וְאִם בְּשַׂר עֵז אוֹ בְּשַׂר שׁוֹר הוּא[59] - אָסוּר; שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים לְבַשְּׁלוֹ. וְאִם טָח פִּי הַתַּנּוּר בְּטִיט - מֻתָּר; שֶׁאִם בָּא לִפְתֹּחַ הַתַּנּוּר וְלַחֲתוֹת - תִּכָּנֵס הָרוּחַ, וְיִתְקַשֶּׁה הַבָּשָׂר וְיִפָּסֵד, וְיִצְטַנֵּן הַתַּנּוּר וְיַפְסִיד הַבָּשָׂר[60].

57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. 58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. 59) שצריך בישול הרבה. 60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

יד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוּחַ מַפְסֶדֶת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין עָלָיו שֶׁמָּא יְגַלֶּהוּ וִיחַתֶּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוּנִין[61] שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, שֶׁאִם גִּלָּהוּ - יִפְסְדוּ.

61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

טו. נָתַן גְּדִי שָׁלֵם לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הֲרֵי הוּא כִּבְשַׂר עֵז אוֹ כִּבְשַׂר שׁוֹר, וְאָסוּר לַשְּׁהוֹתוֹ, שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים, אֶלָּא אִם־כֵּן טָח הַתַּנּוּר. וּמֻתָּר לְשַׁלְשֵׁל[62] כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה[63], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ טָח, מִפְּנֵי שֶׁבְּנֵי חֲבוּרָה[64] זְרִיזִים הֵן.

62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפוד לתוכו. 63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" — במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. 64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

טז. אֵין צוֹלִין[65] בָּשָׂר[66] וּבָצָל וּבֵיצָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצְלוּ[67] מִבְּעוֹד יוֹם וְיִהְיוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה[68]. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחַר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיִּצְלוּ הַרְבֵּה - מֻתָּר[69], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ; שֶׁאִם יְחַתֶּה - יַחֲרֹךְ אוֹתָן, שֶׁעַל גּוּף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי זֶה מַנִּיחִין מַגְמָר תַּחַת הַכֵּלִים עִם חֲשֵׁכָה[70]; שֶׁאִם יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים - יִשָּׂרֵף הַמַּגְמָר וְיַעֲשֵׁן הַכֵּלִים.

65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. 66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. 67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נז עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). 68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. 69) משנה במסכת שבת שם. 70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

יז. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁאָנוּ אוֹסְרִין בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ אָסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת[71], אֶלָּא גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין צֶמֶר לִיוֹרָה[72], אֶלָּא אִם־כֵּן הָיְתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה פִּיהָ טוּחַ בְּטִיט; שֶׁמָּא יָגִיס בָּהּ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה[73].

71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מְצוּוֶה על שביתת כליו בשבת. 72) ראה למעלה בהלכה ב. 73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפַּת בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה[74] עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי[75] שֶׁיִּקְרְמוּ[76] פָּנֶיהָ שֶׁהֵם[77] מֻדְבָּקִים בַּתַּנּוּר אוֹ בָּאֵשׁ[78]. וְאִם נִשְׁאֲרוּ אַחֲרֵי־כֵן עַד שֶׁיִּגְמֹר אֲפִיָּתָן - מֻתָּר; שֶׁאִם יְחַתֶּה - יַפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, וְחָשְׁכָה וַעֲדַיִן לֹא קָרְמוּ פָּנֶיהָ: אִם בְּמֻזִיד - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַיַּמְתִּין בִּכְדֵי[79] שֶׁיֵּעָשׂוּ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג - מֻתָּר לוֹ לִרְדּוֹת[80] מִמֶּנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעֻדּוֹת שֶׁל שַׁבָּת[81]. וּכְשֶׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בְּמַרְדֶּה[82] כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל[83], אֶלָּא בְּסַכִּין וְכֵיוֹצֵא בָּהּ.

74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. 75) שיספיקו לקרום לפני השבת. 76) קרימה — התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). 77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מודבקין בתנור". 78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) — בית יוסף סימן רנד. 79) מבואר למעלה בהלכה ט. 80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. 81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. 82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. 83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

יט. עוֹשֶׂה אָדָם מִדּוּרָה[84] מִכָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה[85] - בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה[86] - וּמַדְלִיקָהּ מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ אוֹ מִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ[87] בְּשַׁבָּת. וְצָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק רֹב הַמְּדוּרָה קֹדֶם חֲשֵׁכָה, עַד שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא הִדְלִיק רֻבָּהּ - אָסוּר לֵהָנוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בָּהּ וְיָנִיד הָעֵצִים, כְּדֵי שֶׁתַּעֲלֶה הַשַּׁלְהֶבֶת. וְאִם הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֹב עָבְיוֹ וְרֹב הֶקֵּפוֹ מִבְּעוֹד יוֹם.

84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. 85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות ז־ח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). 86) רה להלן פרק ה הלכה ז 87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[88]? בַּגְּבוּלִין[89]; אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ - מַאֲחִיזִין[90] אֶת הָאוּר בָּעֵצִים בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד[91] עִם חֲשֵׁכָה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים; שֶׁהַכֹּהֲנִים זְרִיזִין[92] הֵן.

88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. 89) כל המקומות חוץ למקדש. 90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). 91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. 92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

כא. הָיְתָה מִדּוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גַּרְעִינִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק הָרֹב; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהִתְחִיל בָּהֶן הָאֵשׁ קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ נִתְלֵית בָּהֶן בִּמְהֵרָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַתּוֹת. לְפִיכָךְ, אִם אָגַד הַקָּנִים אוֹ הִנִּיחַ הַגַּרְעִינִין בְּחוֹתָלוֹת[93] - הֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, וְצָרִיךְ שֶׁתַּעֲלֶה בָּהֶן שַׁלְהֶבֶת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת[94].

93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי. 94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

כב. מְדוּרָה שֶׁל זֶפֶת[95] אוֹ שֶׁל גָּפְרִית[96], אוֹ שֶׁל רְבָב[97] אוֹ שֶׁל קִידָה[98], אוֹ שֶׁל קַשׁ[99] אוֹ שֶׁל גְּבָבָא[100] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַדְלִיק רֻבָּהּ[101] קֹדֶם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ מַדְלֶקֶת אוֹתָם בִּמְהֵרָה.

95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. 96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתום. 97) משקע שמנונית. 98) שעווה. 99) גבעול השיבולת שממנו עושים תבן (הנדוש לחתיכות דקות). 100) ענפים דקים יבשים. 101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבוערים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

א. יֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁאִם טָמַן בָּהֶן הַתַּבְשִׁיל[2] - הוּא מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ כְּעֵין הָאֵשׁ. כְּגוֹן: הַגֶּפֶת[3] וְזֶבֶל[4] וּמֶלַח וְסִיד וָחוֹל, אוֹ זָגִין[5] וּמוּכִין[6] וַעֲשָׂבִים - בִּזְמַן שֶׁשִּׁלְשְׁתָּן[7] לַחִים, וַאֲפִלּוּ[8] מֵחֲמַת עַצְמָן. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל[9]. וְיֵשׁ דְּבָרִים, שֶׁאִם טָמַן בָּהֶן הַתַּבְשִׁיל - יִשָּׁאֵר בַּחֲמִימוּתוֹ בִּלְבַד; וְאֵינָן מוֹסִיפִין לוֹ בִּשּׁוּל, אֶלָּא מוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלְּהִצְטַנֵּן[10]. כְּגוֹן: זָגִין וּמוּכִין וַעֲשָׂבִים יְבֵשִׁין, וּכְסוּת וּפֵרוֹת וְכַנְפֵי יוֹנָה[11] וּנְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן[12] וּנְסֹרֶת חָרָשִׁים[13] וּשְׁלָחִין[14] וְגִזֵּי צֶמֶר. וּדְבָרִים אֵלּוּ נִקְרָאִין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל.

2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). 3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת (׳מעשה רוקח׳). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמין, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף־משנה). 4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. 5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:) תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד־משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר ׳מעשה רוקח׳). 6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. 7) זגין מוכין ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. 8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). 9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. 10) שבת מט. 11) והוא־הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). 12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. 13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. 14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מִן הַדִּין הָיָה, שֶׁטּוֹמְנִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם וְיִשָּׁאֵר הַתַּבְשִׁיל טָמוּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מַשְׁהִין עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים לְהַטְמִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל מִבְּעוֹד יוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תַּרְתִּיחַ הַקִּדֵּרָה בְּשַׁבָּת, וְיִצְטָרֵךְ לְגַלּוֹתָן עַד שֶׁתָּנוּחַ הָרְתִּיחָה, וְיַחֲזֹר וְיַכְסֶה בְּשַׁבָּת, וְנִמְצָא טוֹמֵן בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא אָסוּר[15]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לְהַטְמִין בְּדָבָר הַמּוֹסִיף הֶבֶל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[16]; שֶׁסְּתָם קְדֵרוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּבָר רָתְחוּ וְנָחוּ מִבִּעְבּוּעָן, וְכֵיוָן שֶׁנָּחוּ - שׁוּב אֵינָן רוֹתְחִין[17].

15) הלכה זו – האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בבין השמשות – נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:) "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרך לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין־השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתיחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמך, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? – גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: – סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור)" וזוהי שיטת ההלכה. 16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. 17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:) מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וְכֵן מִן הַדִּין הָיָה לְטְמֹן הַתַּבְשִׁיל בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל בְּשַׁבָּת עַצְמָהּ; אֲבָל אָסְרוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַטְמִין בְּרֶמֶץ[18], וְיִהְיֶה בּוֹ נִיצוֹצוֹת שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתֶה בַּגֶּחָלִים[19]. לְפִיכָךְ אָסְרוּ לְהַטְמִין דָּבָר חַם בְּשַׁבָּת וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ[20] מוֹסִיף הֶבֶל.

18) אפר חם. 19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" – גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. 20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה[21] - מֻתָּר לִטְמֹן אֶת דָּבָר חַם. וּמֻתָּר לִטְמֹן אֶת דָּבָר הַצּוֹנֵן בְּשַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף[22], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַנֵּן בְּיוֹתֵר אוֹ כְּדֵי שֶׁתָּפוּג[23] צִנָּתָן. חַמִּין שֶׁטְּמָנָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת וְנִתְגַּלּוּ בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מוֹסִיף. וּמֻתָּר לְהַחֲלִיף הַכִּסּוּי בְּשַׁבָּת[24]. כֵּיצַד? נוֹטֵל כְּסוּת וּמַנִּיחַ כַּנְפֵי יוֹנָה, אוֹ נוֹטֵל כַּנְפֵי יוֹנָה וּמַנִּיחַ הַכְּסוּת.

21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. 22) שבת נא, ע"א. 23) שתחלש. 24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף־משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל־שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

ה. פִּנָּה הַתַּבְשִׁיל אוֹ הַמַּיִם הַחַמִּין מִכְּלִי לִכְלִי אַחֵר - מֻתָּר[25] לְהַטְמִין הַכְּלִי הָאַחֵר בְּשַׁבָּת בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף[26], כְּמוֹ הַדָּבָר הַצּוֹנֵן. שֶׁלֹּא אָסְרוּ לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת אֶלָּא דָּבָר חַם שֶׁהוּא בִּכְלִי רִאשׁוֹן[27] שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ, אֲבָל אִם פִּנָּהוּ - מֻתָּר.

25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". 26) אבל בדבר המוסיף הבל – אסור בכל ענין. 27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בו: שכריסו של התינוק נכוית בו (או"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

ו. מַנִּיחִין מֵחַם[28] עַל גַּבֵּי מֵחַם בְּשַׁבָּת, וּקְדֵרָה[29] עַל גַּבֵּי קְדֵרָה, וּקְדֵרָה עַל גַּבֵּי מֵחַם, וּמֵחַם עַל גַּבֵּי קְדֵרָה[30], וְטָח פִּיהֶם בְּבָצֵק; לֹא בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּחַמּוּ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁיַּעַמְדוּ עַל חֻמָּם. שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא לְהַטְמִין בְּשַׁבָּת, אֲבָל לְהַנִּיחַ כְּלִי חַם עַל גַּבֵּי כְּלִי חַם כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בַּחֲמִימוּתָן - מֻתָּר. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דָּבָר צוֹנֵן עַל גַּבֵּי כְּלִי חַם בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מוֹלִיךְ בּוֹ חֹם בְּשַׁבָּת[31]. וְאִם הִנִּיחוֹ מִבָּעֶרֶב - מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּטוֹמֵן בְּדָבָר הַמּוֹסִיף.

28) כלי נחשת לחמם בו מים. 29) של חרס. 30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. 31) שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יַטֶּה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הַדְלָקַת[2] נֵר בְּשַׁבָּת אֵינָהּ רְשׁוּת - אִם רָצָה מַדְלִיק וְאִם רָצָה אֵינוֹ מַדְלִיק; וְלֹא מִצְוָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לִרְדֹּף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, כְּגוֹן עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת[3] אוֹ נְטִילַת יָדַיִם לַאֲכִילָה[4]; אֶלָּא זֶה חוֹבָה[5]. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּבִין לִהְיוֹת[6] בְּבָתֵּיהֶן נֵר דָּלוּק[7] בְּשַׁבָּת. אֲפִלּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים[8], וְלוֹקֵחַ שֶׁמֶן וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּר; שֶׁזֶּה בִּכְלַל עֹנֶג שַׁבָּת. וְחַיָּב לְבָרֵךְ[9] קֹדֶם[10] הַדְלָקָה: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ[11] לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת. כְּדֵרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[12].

2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"עינוי" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנח משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר – הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". 3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. 4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. 5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביתת עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. 6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). 7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). 8) שהרי אפילו בנר חנוכה – אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה הי"ב) כל־שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם הי"ד) – "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. 9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ז ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). 10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פי"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום־טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר־כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא־הדין גם ביום־טוב, והביא ראיה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיו נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום־טוב מבשבת, לכן בשבת – אחר ההדלקה, וביו"ט לפניה. 11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים)? – בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושם כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציוונו להדליק נר, וכן שאר המצות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פי"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא־תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל־פה, ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאום סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם".12) ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מֵתָּר[13] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה; אֲבָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק בִּרְאִיָּתוֹ - אָסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַטֶּה[14].

13) מפני שנר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטה". 14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. הַמַּדְלִיק צָרִיךְ לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה. וְנָשִׁים מְצֻוּוֹת[15] עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים[16], לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיוֹת בַּבָּתִּים, וְהֵן הֶעָסוּקוֹת בִּמְלֶאכֶת הַבַּיִת[17]. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ לְהַזְהִירָן[18], וְלִבְדֹּק אוֹתָן עַל כָּךְ, וְלוֹמַר לָהֶן וּלְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה וְנִכְנַס הַשַׁّבָּת, סָפֵק לֹא נִכְנַס - אֵין מַדְלִיקִין.

15) כן הוא במשנה (שבת לא:) "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". 16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו – האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). 17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש־ברוך־הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". 18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף־על־גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר – צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאילתות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:) והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת"].

ד. מִשֶּׁתִּשְׁקַע[19] הַחַמָּה[20] עַד שֶׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה[21] כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת" בְּכָל מָקוֹם. וְהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם סָפֵק מִן הַלַּיְלָה. וְדָנִין בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מָקוֹם. וּלְפִיכָךְ אֵין[22] מַדְלִיקִין[23] בּוֹ. וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת מִכָּל מָקוֹם. וְכוֹכָבִים אֵלּוּ - לֹא גְדוֹלִים הַנִּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קְטַנִּים שֶׁאֵין נִרְאִין אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בֵּינוֹנִים. וּמִשֶּׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים אֵלּוּ הַבֵּינוֹנִים - הֲרֵי זֶה לַיְלָה וַדַּאי.

19) שבת לד: 20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמשתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? – בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו־תם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה – משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע (או"ח סי' תנט) – 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב – 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). 21) שבת לה, ע"ב. 22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. 23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות־עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פְּתִילָה[24] שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת[25], אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ מִדָּבָר שֶׁהָאוּר מְסַכְסֶכֶת[26] בּוֹ, כְּגוֹן[27]: צֶמֶר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְשֵׁעָר[28] וּמֶשִׁי[29] וְצֶמֶר הָאֶרֶז[30] וּפִשְׁתָּן שֶׁלֹּא נַפַּץ[31] וְסִיב[32] שֶׁל דֶּקֶל וּמִינֵי הָעֵץ הָרַכִּים[33] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[34]; אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁהָאוּר נִתְלֶית בּוֹ, כְּגוֹן: פִּשְׁתָּה נְפוּצָה וּבִגְדֵי שֵׁשׁ וְצֶמֶר גֶּפֶן[35] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְהַמַּדְלִיק צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק בְּרֹב[36] הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.

24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. 25) אבל ליום טוב – מותר, שישנו בברייתא (שבת כד.): "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם ביום־טוב", כי אין מקום לגזור "שמא יטה" כיון שהבערה מותרת ביום־טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א ה"ד. 26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמא יטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. 27) משנה (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". 28) שבת כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער". 29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה המלה "ומשי". 30) בלשון המשנה "לכש". 31) שלא נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסן". 32) חוטי הקרום הפנימי של עץ התמר. 33) בנ"א: הדקים ('מעשה רוקח'). 34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. 35) במשנה שבת (כז:) תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן". ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה – מצמר גפן", אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו בזה). 36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמא תכבה ויביא להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף־על־פי שכן הוא שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) – בגמרא שם נראה כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בבל אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב, היוצא עצים – מיבעיא).

ו. הַכּוֹרֵךְ דָּבָר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ עַל גַּבֵּי דָּבָר שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבוֹת הַפְּתִילָה, כְּדֵי לְהוֹסִיף אוֹרָה - אָסוּר[37]; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת וְלֹא תִּשְׁתַּלְשֵׁל[38] לְמַטָּה - מֻתָּר[39].

37) שבת כא, ע"א. אף שעל־ידי הכריכה, האור נאחז יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות – גם כן אסור, שמא ידליק בפתילה הגרועה לבדה. 38) תיפול. 39) שבת כא, ע"א: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו רק להעמיד הפתילה.

ז. נוֹתְנִין גַּרְגִּיר[40] שֶׁל מֶלַח[41] וּגְרִיס[42] שֶׁל פּוּל[43] עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁיִּהְיֶה דּוֹלֵק בְּלֵיל שַׁבָּת. וְכָל הַפִּתְּיוֹלוֹת[44] שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת - עוֹשִׂין מֵהֶן מְדוּרָה. בֵּין לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ, בֵּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה[45], בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע[46]. וְלֹא אָסְרוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֵר בִּלְבָד.

40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה. 41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה", ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:). 42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה. 43) שיהא הנר שוהה ולא ידלק מחר. 44) שבת כא, ע"א. והובא למעלה פ"ג הי"ט. 45) בגמרא שם "על גבי כירה". וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמנים, והיה מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא חילקו חכמים) – לא גזרו רבנן. 46) כי במדורה מתוך שהיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

ח. שֶׁמֶן[47] שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ לְשַׁבָּת, צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא נִמְשָׁךְ אַחַר הַפְּתִילָה. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחַר הַפְּתִילָה, כְּגוֹן: זֶפֶת[48] וְשַׁעֲוָה[49] וְשֶׁמֶן קִיק[50] וְאַלְיָה[51] וָחֵלֶב[52] - אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מַדְלִיקִין בִּפְתִילוֹת שֶׁאֵין הָאוּר נִתְלֶית בָּהֶן וְלֹא בִּשְׁמָנִים שֶׁאֵין נִמְשָׁכִים אַחַר הַפְּתִילָה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹר הַנֵּר אָפֵל, וְיַטֶּה[53] אוֹתָהּ בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ.

47) משנה (שבת כ:) במה מדליקין, ובמה אין מדליקין. 48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים. 49) דונג, חומר כתום הנוצר על־ידי הדבורים. 50) שמן עשוי מפרי עץ הקיקיון. 51) זנב כבשים שמנים. 52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים. 53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו: הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים' (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

ט. חֵלֶב[54] שֶׁהִתִּיכוּ[55] וְקִרְבֵי דָגִים שֶׁנִּמּוּחוּ - נוֹתֵן לְתוֹכָן שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּ וּמַדְלִיק[56]. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן, אֲפִלּוּ עֵרְבָן בִּשְׁמָנִים שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהֶן[57] - לֹא יַדְלִיק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין[58].

54) שבת כא. 55) באור. 56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמא ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם – לא גזרו. 57) למעלה בהלכה ח. 58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין – לפי שאינן נדלקין".

י. אֵין[59] מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן[60], מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע[61]; שֶׁמָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יַנִּיחֶנּוּ וְיֵצֵא, וְחוֹבָה עָלָיו לֵישֵׁב לְאוֹר הַנֵּר[62]. וְלֹא בְּצֶרִי[63], מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ טוֹב; שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן הַנֵּר[64]. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף[65]. וְלֹא בְּנֵפֶט לָבָן, וַאֲפִלּוּ בְּחֹל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה.

59) שבת כד: 60) פסולת הזפת המשמשת למאור. 61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). 62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות'). 63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוטף מעצי הקטף. 64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפי"ב ה"ב. 65) ו"נדבק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.

יא. מֻתָּר לְהַדְלִיק לְכַתְּחִלָּה בִּשְׁאָר שְׁמָנִים, כְּגוֹן: שֶׁמֶן צְנוֹן וְשֶׁמְשְׁמִין וְלֶפֶת[66] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אֵין אָסוּר אֶלָּא אֵלּוּ שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים[67] בִּלְבָד[68].

66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן. 67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? – אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". 68) בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).

יב. לֹא[69] יִתֵּן אָדָם כְּלִי מְנֻקָּב מָלֵא שֶׁמֶן עַל פִּי הַנֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא מְנַטֵּף. וְלֹא יְמַלֵּא קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה לְתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּכְּלִי[70], שֶׁהֲרֵי לֹא נִמְאַס בַּנֵּר[71], וְאָסוּר לֵהָנוֹת בְּשַׁבָּת מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁהֻדְלַק בּוֹ, וַאֲפִלּוּ כָּבְתָה הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ נָטַף מִן הַנֵּר[72]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקְצֶה מֵחֲמַת אִסּוּר[73]. וְאִם חִבֵּר הַכְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשֶּׁמֶן אֶל הַנֵּר בְּסִיד וּבְחַרְסִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר[74].

69) שבת כט, ע"ב. 70) ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב ה"ב). 71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). 72) שבת מד, ע"א. 73) מיוחד ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור". 74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" – מרחק עצמו ממנו – משום איסור שבת.

יג. אֵין[75] נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ שֶׁמֶן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי מְבַטֵּל הַכְּלִי מֵהֲכִנוֹ[76]. וְאִם נְתָנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם - מֻתָּר. וְנוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר בְּשַׁבָּת לְקַבֵּל בּוֹ נִיצוֹצוֹת[77], מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[78], וַהֲרֵי לֹא בִּטְּלוֹ מִלְּטַלְטְלוֹ. וְאָסוּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם[79], וַאֲפִלּוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקָרֵב כִּבּוּי הַנִּיצוֹצוֹת.

75) שבת מב, ע"ב. 76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אוסרו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. 77) שבת מז, ע"ב. 78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. 79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

יד. אֵין פּוֹלִין[80] לְאוֹר הַנֵּר, וְלֹא קוֹרִין[81] לְאוֹר הַנֵּר, וַאֲפִלּוּ גְבוֹהַּ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה עַל גַּב זֶה וְהַנֵּר בָּעֶלְיוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יַפְלֶה לְאוֹרָהּ בַּתַּחְתּוֹנָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיַטֶּה[82]. וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם קוֹרִין בְּעִנְיָן אֶחָד - מֻתָּרִין[83] לִקְרוֹת לִפְנֵי הַנֵּר, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מַזְכִּיר חֲבֵרוֹ אִם שָׁכַח; אֲבָל לֹא בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן טָרוּד בְּעִנְיָנוֹ.

80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. 81) דברים שצריכים עיון רב. 82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמא יטה ('מסגרת השולחן'). 83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חבירו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית־הכנסת בליל יום־טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. הַתִּינוֹקוֹת[84] קוֹרִין לִפְנֵי רַבָּן לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁהָרַב מְשַׁמְּרָן[85]; אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֵימָתָן עָלָיו. וְיֵשׁ לוֹ לִרְאוֹת בְּסֵפֶר לְאוֹר הַנֵּר עַד שֶׁיִּרְאֶה רֹאשׁ הַפָּרָשָׁה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַקְרוֹתָן, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַסֵּפֶר בְּיָדָן וְהֵם קוֹרְאִין לְפָנָיו.

84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחזן רואה היכן התינוקות קורין". 85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי

שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. כֵּלִים[86] הַדּוֹמִים זֶה לָזֶה, וְאֵינָן נִכָּרִין אֶלָּא בְּעִיּוּן הַרְבֵּה - אָסוּר לְהַקְרִיבָן לְאוֹר הַנֵּר וּלְהַבְחִין בֵּינֵיהֶן, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיַטֶּה. לְפִיכָךְ, שַׁמָּשׁ שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אָסוּר לוֹ לִבְדֹּק כּוֹסוֹת וּקְעָרוֹת לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירָן - בֵּין בְּנֵר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת[87], בֵּין בְּנֵר שֶׁל נֵפְט שֶׁאוֹרוֹ רַב. אֲבָל שַׁמָּשׁ קָבוּעַ, מֻתָּר לוֹ לִבְדֹּק לְאוֹר הַנֵּר כּוֹסוֹת וּקְעָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה נֵר שֶׁל שֶׁמֶן זַיִת - אֵין מוֹרִין לוֹ לִבְדֹּק וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ[88].

86) שבת יב, ע"א. 87) בגמרא (שם:) נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". 88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד־משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. נֵר[89] שֶׁאֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת - אָסוּר לִפְתֹּחַ הַדֶּלֶת וְלִנְעֹל כְּדַרְכּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּהוּ[90]; אֶלָּא יִזָּהֵר בְּשָׁעָה שֶׁפּוֹתֵחַ וּבְשָׁעָה שֶׁנּוֹעֵל. וְאָסוּר לִפְתֹּחַ אֶת הַדֶּלֶת כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה[91] בְּשַׁבָּת כְּדֵי שֶׁתְּהֵא הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בָּהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא רוּחַ מְצוּיָה[92]. וּמַנִּיחִין[93] הַנֵּר שֶׁל שַׁבָּת עַל גַּבֵּי אִילָן הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[94].

89) שבת קכ: 90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר – ראה למעלה פרק א – כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו – ראה למעלה בפ"א הלכה ו. 91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". 92) גזרו בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. 93) שבת מה. 94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כָּל מְדִינוֹת וַעֲיָרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹקְעִין בָּהֶן שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת[95] בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְמָקוֹם גָּבוֹהַּ הָיוּ תּוֹקְעִין, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּגְרָשׁ שֶׁלָּהּ.

95) שבת לה, ע"ב.

יט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנְעוּ הָעוֹמְדִים בַּשָּׂדוֹת מִלַּחֲרֹשׁ וּמִלַּעֲדֹר[96] וּמִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה שֶׁבַּשָּׂדֶה. וְאֵין הַקְּרוֹבִין רַשָּׁאִין לִכָּנֵס לָעִיר עַד שֶׁיָּבוֹאוּ רְחוֹקִים וְיִכָּנְסוּ כֻּלָּם[97] בְּבַת אַחַת. וַעֲדַיִן הַחֲנֻיּוֹת פְּתוּחוֹת וְהַתְּרִיסִין[98] מֻנָּחִין. הִתְחִיל לִתְקֹעַ שְׁנִיָּה - נִסְתַּלְּקוּ הַתְּרִיסִין וְנִנְעֲלוּ הַחֲנֻיּוֹת. וַעֲדַיִן הַחַמִּין[99] וְהַקְּדֵרוֹת[100] מֻנָּחִין עַל גַּבֵּי כִּירָה. הִתְחִיל לִתְקֹעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית - סִלֵּק הַמְסַלֵּק[101] וְהַטְמִין הַמַּטְמִין[102] וְהִדְלִיקוּ אֶת הַנֵּרוֹת. וְשׁוֹהֶה כְּדֵי לִצְלוֹת דָּג קָטָן אוֹ כְּדֵי לְהַדְבִּיק פַּת בַּתַּנּוּר, וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, וְשׁוֹבֶת[103].

96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. 97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). 98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. 99) מים חמים מוכנים לשבת. 100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. 101) את הקדירות. 102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. 103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תּוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה[104]. וְהַשְּׁלִישִׁית - קָרוֹב לִשְׁקִיעַת הַחַמָּה[105]. וְכֵן תּוֹקְעִין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעָם לְמַעֲשֵׂיהֶן[106].

104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה – אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. 105) ראה למעלה הלכה ד. 106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:) שאין תוקעין ביום־טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי־שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום־טוב ראו צורך לתקוע – לולא היה בו איסור שבות – כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום־טוב.

כא. יוֹם הַכִּפּוּרִים[107] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין[108]; חָל לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת - לֹא תּוֹקְעִין[109] וְלֹא מַבְדִּילִין[110]. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - תּוֹקְעִין[111] וְלֹא מַבְדִּילִין[112]; חָל לִהְיוֹת לְאַחַר הַשַּׁבָּת - מַבְדִּילִין[113] וְלֹא תּוֹקְעִין.

107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש־חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י). 108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: 109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. 110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. 111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום־טוב ואסורה בשבת. 112) שקדושת היום הנכנס, חמורה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מקדושת היום היוצא. 113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

~ יום רביעי י"א סיון ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

א. אָסוּר[2] לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עַל הַשַּׁבָּת. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר לוֹ מִקֹּדֶם[3] הַשַּׁבָּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֶלָּא לְאַחַר הַשַּׁבָּת. וְדָבָר זֶה אָסוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה שַׁבָּת קַלָּה בְּעֵינֵיהֶן וְיָבוֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמָן.

2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפציך וְדַבֵּר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. 3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נָכְרִי שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה מֵעַצְמוֹ בְּשַׁבָּת: אִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל עָשָׂה אוֹתָהּ - אָסוּר[4] לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְיַמְתִּין[5] בִּכְדֵי שֶׁתֵּעָשֶׂה. וְהוּא, שֶׁלֹּא[6] יְהֵא הַדָּבָר בְּפַרְהֶסְיָא, עַד שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ רַבִּים שֶׁדָּבָר זֶה בִּשְׁבִיל פְּלוֹנִי הוּא נַעֲשָׂה בְּשַׁבָּת. וְאִם בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ בִּלְבַד עָשָׂה - מֻתָּר[7] לֵהָנוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת.

4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא ייהנה ממלאכה בשבת. 5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישהה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). 6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. 7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. כֵּיצַד? נָכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר[8]. עָשָׂה נָכְרִי כֶּבֶשׁ לֵירֵד בּוֹ מִן הַסְּפִינָה - יֵרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. מִלֵּא מַיִם לְהַשְׁקוֹת בְּהֶמְתּוֹ - מַשְׁקֶה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. לִקֵּט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לִבְהֶמְתּוֹ - מַנִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּהֶמְתּוֹ[9] לֶאֱכֹל מֵהֶן. וָהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא אוֹתוֹ הַנָּכְרִי מַכִּיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שֶׁמָּא יַרְבֶּה בִּמְלַאכְתּוֹ בִּשְׁבִילוֹ, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לְהַרְבּוֹת בּוֹ, לֹא יֵהָנֶה בּוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא אִם־כֵּן אֵינוֹ מַכִּירוֹ.

8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. 9) בברייתא (שם) "נכרי שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמא יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתרץ שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל — גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ לְהַרְבּוֹת וּלְמַעֵט, כְּגוֹן גֵּר[10] וָכֶבֶשׁ - הוֹאִיל וְעָשָׂה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, נֶהֱנֶה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל בְּשַׁבָּת וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַכִּירוֹ. גֵּר הַדָּלוּק בִּמְסִבָּה בְּשַׁבָּת: אִם רֹב יִשְׂרָאֵל[11] - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, שֶׁהַמַּדְלִיק - עַל דַּעַת הָרֹב מַדְלִיק; וְאִם רֹב נָכְרִים - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - אָסוּר. נָפְלָה דְּלֵקָה בְּשַׁבָּת, וּבָא נָכְרִי לְכַבּוֹת - אֵין אוֹמְרִין לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל תְּכַבֶּה'[12], מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ[13] עָלֵינוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) "גר לאחד גר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". 11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף ברוב ישראל (מגיד־משנה). 12) אין צריך למחות בידו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. מֵת[14] שֶׁעָשׂוּ לוֹ נָכְרִים אָרוֹן וְחָפְרוּ לוֹ קֶבֶר בְּשַׁבָּת, אוֹ הֵבִיאוּ לוֹ חֲלִילִין[15] לִסְפֹּד בָּהֶן: אִם בְּצִנְעָה - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיִקָּבֵר בּוֹ; וְאִם הָיָה הַקֶּבֶר בִּסְרַטְיָא[16] גְּדוֹלָה וְהָאָרוֹן עַל גַּפָּיו, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשָּׁבִין אוֹמְרִים שֶׁזֶּה שֶׁהַנָּכְרִים עוֹשִׂין עַכְשָׁו בְּשַׁבָּת לִפְלוֹנִי הוּא - הֲרֵי זֶה לֹא יִקָּבֵר בּוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפַרְהֶסְיָא. וּמֻתָּר לִקְבֹּר בּוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְהוּא, שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה[17]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א). 15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. 16) רחוב, דרך הרבים. 17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נָכְרִי[18] שֶׁהֵבִיא חֲלִילִין בְּשַׁבָּת לְמֵת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵבִיאָן מִצַּד הַחוֹמָה - יַמְתִּין לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹא מִמָּקוֹם קָרוֹב, וְאַחַר כָּךְ יִסְפְּדוּ בָּהֶן; שֶׁמָּא בַּלַּיְלָה הֵבִיאוּם מִמָּקוֹם אַחֵר עַד הַחוֹמָה, וּבַבֹּקֶר נִכְנְסוּ בָּהֶן[19]. וְאִם יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁמִּמָּקוֹם פְּלוֹנִי הֵבִיאוּם בְּשַׁבָּת - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם אַחַר הַשַּׁבָּת. וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר בִּסְרַטְיָא[20] גְּדוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ.

18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). 19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה). 20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששנינו (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עִיר[21] שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְנָכְרִים דָּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהָיְתָה בָּהּ מֶרְחָץ הַמַּרְחֶצֶת[22] בְּשַׁבָּת: אִם רֹב[23] נָכְרִים - מֻתָּר לִרְחֹץ בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיְּחַמּוּ חַמִּין, שֶׁבִּשְׁבִיל הָרֹב הוּחַמּוּ; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה[24] - יַמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיְּחַמּוּ חַמִּין[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

21) מכשירין פרק ב משנה ה. 22) שרוחצים בה בשבת. 23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ. 24) בשביל שניהם נעשה. 25) מים לרחיצה.

ח. יִשְׂרָאֵל שֶׁאָמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זוֹ בְּשַׁבָּת, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[26] - מֻתָּר לוֹ לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לָעֶרֶב אַחַר שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁתֵּעָשֶׂה. וְלֹא אָסְרוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ אֶלָּא מִפְּנֵי[27] דָּבָר זֶה: שֶׁאִם תֹּאמַר יְהֵא מֻתָּר מִיָּד, שֶׁמָּא יֹאמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְיִמְצָא הַדָּבָר מוּכָן מִיָּד. וְכֵיוָן שֶׁאָסְרוּ עַד שֶׁיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ, לֹא יֹאמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִשְׁתַּבֵּר כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַכֵּב לָעֶרֶב בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה דָּבָר זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּשַׁבָּת.

26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. 27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה[28], וְאֵין אָסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת[29] - מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מִקְצָת[30] חֹלִי, אוֹ יִהְיֶה צָרִיךְ לַדָּבָר צֹרֶךְ הַרְבֵּה, אוֹ מִפְּנֵי מִצְוָה[31].

28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. 29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. 30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). 31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י.

י. כֵּיצַד? אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְנָכְרִי בְּשַׁבָּת לַעֲלוֹת בָּאִילָן אוֹ לָשׁוּט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לְהָבִיא לוֹ שׁוֹפָר אוֹ סַכִּין לְמִילָה, אוֹ מֵבִיא לוֹ מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁאֵין עֵרוּב בֵּינֵיהֶן מַיִם חַמִּין לְהַרְחִיץ בָּהֶם קָטָן וּמִצְטַעֵר[32]. וְכֵן כֹּל[33] כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). 33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הַלּוֹקֵחַ בַּיִת[34] בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִן הַנָּכְרִי - מֻתָּר לוֹ לוֹמַר לַנָּכְרִי לִכְתֹּב לוֹ שְׁטָר בְּשַׁבָּת; שֶׁאֲמִירָה לְנָכְרִי בְּשַׁבָּת אֲסוּרָה מִדִּבְרֵיהֶם, וּמִשּׁוּם יִשּׁוּב אֶרֶץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִשְׂרָאֵל לֹא גָּזְרוּ בְּדָבָר זֶה[35]. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בַּיִת מֵהֶם בְּסוּרְיָא[36], שֶׁסּוּרְיָא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה[37].

34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתיב "עד רדתה" – אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. 35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פיסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" – "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" – התירו אף מלאכה דאורייתא – כתיבה על ידי נכרי. 36) היא מהארצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). 37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פּוֹסֵק[38] אָדָם עִם הַנָּכְרִי עַל הַמְּלָאכָה[39] וְקוֹצֵץ[40] דָּמִים, וְהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה לְעַצְמוֹ[41]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת[42] - מֻתָּר[43]. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַנָּכְרִי לְיָמִים הַרְבֵּה[44] - מֻתָּר, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר הַנָּכְרִי לְשָׁנָה אוֹ לְשִׁתִּים שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ אוֹ שֶׁיֵּאָרֹג לוֹ - הֲרֵי זֶה כּוֹתֵב וְאוֹרֵג בְּשַׁבָּת, וּמֻתָּר; כְּאִלּוּ קָצַץ עִמּוֹ שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ סֵפֶר אוֹ שֶׁיֵּאָרֹג לוֹ בֶּגֶד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. וְהוּא, שֶׁלֹּא יַחְשֹׁב עִמּוֹ יוֹם יוֹם.

38) מַתְנֶה. 39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). 40) וקוצב. 41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. 42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל – אסור, – ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". 43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" – שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). 44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתיהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו – אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. בַּמֶּה[45] דְּבָרִים אֲמוּרִים[46]? בְּצִנְעָה[47], שֶׁאֵין מַכְּירִים הַכֹּל שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא; אֲבָל אִם הָיְתָה יְדוּעָה וּגְלוּיָה וּמְפֻרְסֶמֶת - אֲסוּרָה. שֶׁהֲרוֹאֶה אֶת הַנָּכְרִי עוֹסֵק, אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁקָּצַץ, וְאוֹמֵר שֶׁפְּלוֹנִי שָׂכַר הַנָּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת.

45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. 47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לְפִיכָךְ[48], הַפּוֹסֵק עִם הַנָּכְרִי לִבְנוֹת לוֹ חֲצֵרוֹ אוֹ כָּתְלוֹ אוֹ לִקְצֹר אֶת שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁשְּׂכָרוֹ שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם לִבְנוֹת לוֹ חָצֵר אוֹ לְטַע לוֹ כֶּרֶם: אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה בַּמְּדִינָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - אָסוּר לוֹ לְהַנִּיחָן לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי הָרוֹאִים[49] שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים שֶׁפָּסַק[50]; וְאִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לַתְּחוּם - מֻתָּר, שֶׁאֵין שָׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְאֶה אֶת הַפּוֹעֲלִין כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין בְּשַׁבָּת.

48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. 49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). 50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וְכֵן[51] מֻתָּר לְאָדָם לְהַשְׁכִּיר כַּרְמוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ לְנָכְרִי אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא זוֹרְעָן וְנוֹטְעָן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרוֹאֶה יוֹדֵעַ שֶׁשְּׂכוּרִין[52] הֵן אוֹ בַּאֲרִיסוּת[53] נָתַן לָהֶן[54]. וְדָבָר שֶׁשֵּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעָלָיו קָרוּי עָלָיו, וְאֵין דֶּרֶךְ רֹב אַנְשֵׁי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהַשְׁכִּירוֹ אוֹ לִתְּנוֹ בַּאֲרִיסוּת[55] - אָסוּר לְהַשְׁכִּירוֹ לְנָכְרִי[56]; מִפְּנֵי שֶׁהַנָּכְרִי עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְהוּא נִקְרָא עַל שֵׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעָלָיו[57].

51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). 52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. 53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" – עושה לתועלת עצמו, להרבות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חלקו. 54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. 55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. 56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. 57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתנו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מֻתָּר[58] לְהַשְׁאִיל כֵּלִים וּלְהַשְׁכִּירָן לְנָכְרִי וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצֻוִּים עַל שְׁבִיתַת הַכֵּלִים[59]. אֲבָל בְּהֶמְתּוֹ וְעַבְדּוֹ - אָסוּר, מִפְּנֵי[60] שֶׁאָנוּ מְצֻוִּין עַל שְׁבִיתַת בְּהֵמָה וָעֶבֶד.

58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מְצוּוֶה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית־הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמו).
60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, ויינפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מְצוּוֶה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" – "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. הַמִּשְׁתַּתֵּף[61] עִם הַנָּכְרִי בִּמְלָאכָה אוֹ בִּסְחוֹרָה אוֹ בַּחֲנוּת: אִם הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה[62] שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַר הַשַּׁבָּת לַנָּכְרִי לְבַדּוֹ, אִם מְעַט אִם הַרְבֵּה[63], וּשְׂכַר יוֹם אַחֵר כְּנֶגֶד יוֹם הַשַּׁבָּת לְיִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ - מֻתָּר. וְאִם לֹא הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה - כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לַחֵלֶק, נוֹטֵל הַנָּכְרִי שְׂכַר הַשַּׁבָּתוֹת כֻּלָּן לְבַדּוֹ, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[64] כְּנֶגֶד יוֹם הַשַּׁבָּת, אֶלָּא אִם־כֵּן הִתְנוּ בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם קִבְּלוּ שָׂדֶה בְּשֻׁתָּפוּת - דִּין אֶחָד הוּא.

61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). 62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. 63) בברייתא שם: "ואם התנו מתחילה – מותר, ואם באו לחשבון – אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך – אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. 64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

יח. וְאִם לֹא הִתְנוּ, וּבָאוּ לַחֵלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הָיָה שְׂכַר שַׁבָּת יָדוּעַ - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַנָּכְרִי נוֹטֵל לְבַדּוֹ שְׁבִיעִית[65] הַשָּׂכָר, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מָעוֹת לְנָכְרִי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - אַף־עַל־פִּי שֶׁהַנָּכְרִי נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשַׁבָּת, חוֹלֵק[66] עִמּוֹ בַּשָּׂכָר בְּשָׁוֶה[67]. וְכֵן הוֹרוּ כָּל הַגְּאוֹנִים.

65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. 66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). 67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לֹא[68] יִתֵּן אָדָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת כֵּלִים לְאֻמָּן נָכְרִי לַעֲשׂוֹתָן, אַף־עַל־פִּי שֶׁפָּסַק[69] עִמּוֹ, אֶלָּא בִּכְדֵי שֶׁיֵּצֵא בָּהֶן מִבֵּיתוֹ קֹדֶם שֶׁחֲשֵׁכָה[70]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם חֲפָצָיו לְנָכְרִי, וְלֹא יַשְׁאִילֵנוּ וְלֹא יַלְוֶנּוּ[71] וְלֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה, אֶלָּא בִּכְדֵי שֶׁיֵּצֵא בְּאוֹתוֹ חֵפֶץ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתַי נָתַן לוֹ; וּכְשֶׁיֵּצֵא הַנָּכְרִי מִבֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת וְחֵפֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ, יֵרָאֶה כְּמִי שֶׁהִלְוָהוּ לַנָּכְרִי אוֹ מִשְׁכְּנוֹ אוֹ פָּסַק עִמּוֹ אוֹ מָכַר לוֹ בְּשַׁבָּת.

68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). 69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. 70) מבעוד יום. 71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושאו לצורך עצמו (סמ"ג).

כ. הַנּוֹתֵן[72] אִגֶּרֶת לְנָכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת: אִם קָצַץ[73] עִמּוֹ שְׂכַר הוֹלָכָה - מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ נְתָנָהּ לוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה[74]. וְהוּא, שֶׁיֵּצֵא בָּהּ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא קָצַץ: אִם יֵשׁ בַּמְּדִינָה[75] אָדָם קָבוּעַ[76] שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאִגְּרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה עִם שְׁלוּחָיו - מֻתָּר לִתֵּן לַנָּכְרִי הָאִגֶּרֶת. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה שְׁהוּת בַּיּוֹם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַבַּיִת הַסָּמוּךְ לַחוֹמָה[77] קֹדֶם הַשַּׁבָּת; שֶׁמָּא זֶה שֶׁמְּקַבֵּל הָאִגְּרוֹת וְשׁוֹלְחָן, בֵּיתוֹ סָמוּךְ לַחוֹמָה הוּא. וְאִם אֵין שָׁם אָדָם קָבוּעַ לְכָךְ, אֶלָּא הַנָּכְרִי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ הָאִגֶּרֶת הוּא שֶׁמּוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת - אָסוּר[78] לִשְׁלֹחַ בְּיַד נָכְרִי הָאִגֶּרֶת לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם־כֵּן קָצַץ לוֹ דָּמִים.

72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). 73) קצב, קבע שכרו.
74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). 75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). 76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. 77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כא. נָכְרִי[79] שֶׁהֵבִיא חֲפָצָיו בְּשַׁבָּת וְהִכְנִיסָן לְבֵית יִשְׂרָאֵל[80] - מֻתָּר. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: הַנִּיחֵן בְּזִוִּית זוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּמְזַמְּנִין[81] אֶת הַנָּכְרִי בְּשַׁבָּת וְנוֹתְנִין לְפָנָיו מְזוֹנוֹת לְאָכְלָן; וְאִם נְטָלָן[82] וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. וְכֵן נוֹתְנִין[83] מְזוֹנוֹת לִפְנֵי הַכֶּלֶב בְּחָצֵר; וְאִם נְטָלָן וְיָצָא - אֵין נִזְקָקִין לוֹ.

79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו". 80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. 81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). 82) אבל לתת ידו שיוציא – אסור (ירושלמי). 83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כב. מִי[84] שֶׁהָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ וְקָדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם, וְהָיוּ עִמּוֹ מָעוֹת - נוֹתֵן כִּיסוֹ לְנָכְרִי לְהוֹלִיכוֹ לוֹ, וּלְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ שָׂכָר עַל זֶה, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ מִשֶּׁחֲשָׁכָה[85] - מֻתָּר. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּשְׁלִיכֶנּוּ; וְאִם לֹא תַּתִּיר לוֹ דָּבָר זֶה, שֶׁאֵין אִסּוּרוֹ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[86] - יָבוֹא[87] לַהֲבִיאוֹ בְּיָדוֹ, וְעוֹבֵר עַל מְלָאכָה שֶׁל תּוֹרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכִיסוֹ; אֲבָל מְצִיאָה[88] - לֹא יִתֵּן לְנָכְרִי, אֶלָּא מוֹלִיכָהּ בְּפָחוֹת פָּחוֹת[89] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת.

84) (מסכת שבת דף קנג עמוד א). 85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. 86) ראה פרק א הלכה ג. 87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתיירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). 88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. 89) (מסכת שבת דף קנג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק־כסף) פחות פחות מד' אמות.

כג. יִשְׂרָאֵל[90] שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת: אִם עָבַר וְעָשָׂה בְּזָדוֹן - אָסוּר לוֹ לֵהָנוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעוֹלָם[91], וּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל מֻתָּר לָהֶם לֵהָנוֹת בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד[92]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא - הִיא[93] קֹדֶשׁ וְאֵין מַעֲשֶׂיהָ קֹדֶשׁ. כֵּיצַד? יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּשֵּׁל בְּשַׁבָּת בְּמֵזִיד - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵאָכֵל לַאֲחֵרִים, אֲבָל לוֹ לֹא יֵאָכֵל עוֹלָמִית. וְאִם בִּשֵּׁל בִּשְׁגָגָה - לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֹאכַל, בֵּין הוּא בֵּין אֲחֵרִים, מִיָּד[94]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). 91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). 92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. 93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" – שמעשה שבת לא נאסר. 94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

כד. פֵּרוֹת[95] שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לַתְּחוּם וְחָזְרוּ: [96] בְּשׁוֹגֵג - יֵאָכְלוּ בְּשַׁבָּת[97], שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה בְּגוּפָן מַעֲשֶׂה וְלֹא נִשְׁתַּנּוּ; בְּמֵזִיד - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). 96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד – מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). 97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

כה. הַשּׂוֹכֵר[98] אֶת הַפּוֹעֵל לִשְׁמֹר[99] לוֹ אֶת הַפֵּרָה וְאֶת הַתִּינוֹק - לֹא יִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ[100] שֶׁל שַׁבָּת. לְפִיכָךְ אֵין אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשָּׂכִיר שְׂכִיר שַׁבָּת[101] אוֹ שְׂכִיר שָׁנָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מְשֻׁלָּם. לְפִיכָךְ אַחֲרָיוּת שַׁבָּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שַׁבָּת; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה אוֹ שֶׁל עֲשָׂרָה יָמִים.

98) (מסכת בבא מציעא דף נח). 99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. 100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. 101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. מְלָאכוֹת[2] [3] שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה[4] וְכָרֵת[4] בְּמֵזִיד, אוֹ קָרְבָּן[4] חַטָּאת בִּשְׁגָגָה - מֵהֶן אָבוֹת[5] וּמֵהֶן[6] תּוֹלְדוֹת. וּמִנְיַן כָּל אָבוֹת[7] מְלָאכוֹת - אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת[8]. וְאֵלּוּ הֵן: הַחָרִישָׁה[9]. וְהַזְּרִיעָה[10]. וְהַקְּצִירָה[11]. וְהָעֲמִירָה[12]. וְהַדִּישָׁה[13]. וְהַזְּרִיָּה[14]. וְהַבְּרִירָה[15]. וְהַטְּחִינָה[16]. וְהַרְקָדָה[17]. וְהַלִּישָׁה[18]. וְהָאֲפִיָּה[19]. וְהַגְּזִיזָה[20]. וְהַלִּבּוּן[21]. וְהַנִּפּוּץ[22]. וְהַצְּבִיעָה[23]. וְהַטְוִיָּה[24]. וַעֲשִׂיַּת הַנִּירִין[25]. וְהַנְּסָכָה הַמַּסֵּכָה[26]. וְהָאֲרִיגָה[27]. וְהַבְּצִיעָה[28]. וְהַקְּשִׁירָה[29]. וְהַהַתָּרָה[30]. וְהַתְּפִירָה[31]. וְהַקְּרִיעָה[32]. וְהַבְּנָיָן[33]. וְהַסְּתִירָה[34]. וְהַכָּאָה בַּפַּטִּישׁ[35]. וְהַצִּידָה[36]. וְהַשְּׁחִיטָה[37]. וְהַהַפְשָׁטָה[38]. וְהַעֲבָדָה[39]. וּמְחִיקַת הָעוֹר[40]. וְחִתּוּכוֹ[41]. וְהַכְּתִיבָה[42]. וְהַמְּחִיקָה[43]. וְהַשְּׁרִטוּט[44]. וְהַהַבְעָרָה[45]. וְהַכִּבּוּי[46]. וְהַהוֹצָאָה[47] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת.

2) שבת עג, א. 3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או הַמְשַׁנֶּה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו – עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדתי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". 4) מבואר למעלה פ"א ה"א. 5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה', כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:) מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן – נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן – נקראת "תולדה" (בבא־קמא ב.) "אב מלאכה" – הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. 6) ראה בהלכה ז. 7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. 8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא־בתרא קכג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים).

9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. 10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. 11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחובר – ביד ולא בכלי. 12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרזם בחבל אחד. 13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. 14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. 15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. 16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחתך ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. 17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. 18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. 19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתיך את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. 20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. 21) ניקוי הלכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. 22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. 23) שינוי כל דבר למראה אחר. 24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושזירה. 25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. 26) הרמת המסכת בארג (מסכת – מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. 27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. 28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב הארוגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). 29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. 30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. 31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. 32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. 33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. 34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. 35) עשיית פעולה שעל־ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. 36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. 37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. 38) הפרדת עור בעל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. 39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. 40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. 41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. 42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. 43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. 44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. 45) הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. 46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. 47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כָּל[48] אֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת, וְכֹל שֶׁהוּא מֵעִנְיָנָם[49] - הֵם הַנִּקְרָאִין אֲבוֹת מְלָאכוֹת. כֵּיצַד הוּא עִנְיָנָן? אֶחָד הַחוֹרֵשׁ אוֹ הַחוֹפֵר אוֹ הָעוֹשֶׂה חָרִיץ - הֲרֵי זֶה אַב מְלָאכָה; שֶׁכָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן חֲפִירָה בַּקַּרְקַע, וְעִנְיָן אֶחָד הוּא.

48) שבת עג, ב. 49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה – כמבריך או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה, כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כזומר (חותך ענפי אילן) – ראה בהלכה ג – המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וְכֵן[50] הַזּוֹרֵעַ זְרָעִים, אוֹ הַנּוֹטֵעַ אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּבְרִיךְ[51] אִילָנוֹת, אוֹ הַמַּרְכִּיב[52], אוֹ הַזּוֹמֵר[53] - כָּל אֵלּוּ אָב אֶחָד הֵן מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת, וְעִנְיָן אֶחָד[54] הוּא, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לְצַמֵּחַ דָּבָר הוּא מִתְכַּוֵּן.

50) שבת עג, א. 51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. 52) שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. 53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. 54) ראה למעלה באות מח.

ד. וְכֵן[55] הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִית[56], אוֹ הַבּוֹצֵר[57] עֲנָבִים, אוֹ הַגּוֹדֵר[58] תְּמָרִים, אוֹ הַמּוֹסֵק[59] זֵיתִים, אוֹ הָאוֹרֶה[60] תְּאֵנִים - כָּל אֵלּוּ אַב[61] מְלָאכָה אַחַת הֵן, שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן לַעֲקֹר דָּבָר מִגִּדּוּלָיו מִתְכַּוֵּן. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שְׁאָר הָאָבוֹת.

55) שבת עג, ב. 56) ירקות הגדלים בתרמילים. 57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. 58) לוקט תמרים מדקל. 59) תולש זיתים מן העץ. 60) קוטף פרי התאנים. 61) ראה למעלה באות מח.

ה. הַתּוֹלְדָה[62] הִיא הַמְּלָאכָה[63] הַדּוֹמָה לְאָב מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת. כֵּיצַד? הַמְחַתֵּךְ אֶת הַיָּרָק מְעַט[64] לְבַשְּׁלוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁזּוֹ הַמְּלָאכָה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה; שֶׁהַטּוֹחֵן לוֹקֵחַ גּוּף אֶחָד וּמְחַלְּקוֹ לְגוּפִים הַרְבֵּה, וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר הַדּוֹמֶה לָזֶה הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת וְשָׁף אוֹתוֹ כְּדֵי לִקַּח מֵעֲפָרוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים צוֹרְפֵי הַזָּהָב - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טְחִינָה.

62) שבת עד, ב. 63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף – שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקייה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כי־אם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תפארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). 64) בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וְכֵן[65] הַלּוֹקֵחַ חָלָב וְנָתַן בּוֹ קִבָּה כְּדֵי לְחַבְּצוֹ[66] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר, שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַקּוּם[67] מִן הֶחָלָב. וְאִם גִּבְּנוֹ וְעָשָׂהוּ גְּבִינָה - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה; שֶׁכָּל הַמְקַבֵּץ חֵלֶק אֶל חֵלֶק וְדָבָק הַכֹּל עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ גּוּף אֶחָד, הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְבוֹנֶן. וְכֵן לְכָל[68] מְלָאכָה וּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ הָאָבוֹת, יֵשׁ לָהֶן תּוֹלָדוֹת עַל דֶּרֶךְ זוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וּמִגּוּף הַמְּלָאכָה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת תֵּדַע מֵעַיִן אִי זֶה אָב הִיא וְתוֹלֶדֶת אֵי זֶה אָב הִיא.

65) שבת צח, א. 66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. 67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. 68) ראה למעלה באות ו.

ז. אֶחָד[69] הָעוֹשֶׂה אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת אוֹ תּוֹלָדָה מִן הַתּוֹלְדוֹת בְּמֵזִיד - חַיָּב[70] כָּרֵת. וְאִם בָּאוּ עֵדִים - נִסְקָל[71]. בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. אִם־כֵּן מַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הָאָבוֹת וְהַתּוֹלְדוֹת? אֵין בֵּינֵיהֶן הֶפְרֵשׁ אֶלָּא לְעִנְיַן הַקָּרְבָּן בִּלְבַד. שֶׁהָעוֹשֶׂה בְּשׁוֹגֵג: אִם עָשָׂה אָבוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אֶחָד[72] - חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל אָב וָאָב, וְאִם עָשָׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת.

69) בבא־קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? – שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו – אינו חייב אלא אחת". 70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. 71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו – נסקל (כ"י אברבנאל). 72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי[73] שֶׁחָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר בְּשַׁבָּת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וַאֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חָסֵר אַחַת בִּשְׁגָגָה, כְּגוֹן שֶׁשָּׁכַח שֶׁאֵלּוּ הַמְּלָאכוֹת אֲסוּרוֹת לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה חַטָּאת אַחַת. אֲבָל אִם טָחַן וְחִתֵּךְ הַיָּרָק וְשָׁף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁהַרֵי לֹא עָשָׂה אֶלָּא אָב אֶחָד וְתוֹלְדוֹתָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

73) שבת עג, ב.

ט. הָעוֹשֶׂה[74] מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? הַרֵי שֶׁזָּרַע וְנָטַע וְהִבְרִיךְ וְהִרְכִּיב וְזָמַר בְּהֶעְלֵם אֶחָד - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת, שֶׁכֻּלָּן אָב אֶחָד הֵן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

74) משנה, שבת סח, א.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבארו בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

א. הַחוֹרֵשׁ[2] כָּל שֶׁהוּא[3] - חַיָּב[4]. הַמְנַכֵּשׁ[5] בְּעִקְּרֵי הָאִילָנוֹת, וְהַמְקַרְסֵם[6] עֲשָׂבִים, אוֹ הַמְזָרֵד[7] אֶת הַשָּׂרִיגִים[8], כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת הַקַּרְקַע[9] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת חוֹרֵשׁ; וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. וְכֵן הַמַּשְׁוֶה פְּנֵי הַשָּׂדֶה[10], כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל הַתֵּל וְרִדְּדוֹ[11], אוֹ מִלֵּא הַגַּיְא[12] - חַיָּב[13] מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, וְשִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן כָּל הַמַּשְׁוֶה גֻּמּוֹת[14] - שִׁעוּרוֹ כָּל שֶׁהוּא.

2) משנה, שבת קג, א. 3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישה (קלח של כריש, – מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיבולת) של חיטה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). 4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. 5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. 6) כורת ענפים ועשבים יבשים. 7) החותך ענפים רכים מהאילן. 8) ענפי עץ הגפן. 9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע" (ירושלמי שם). 10) שבת עג, ב. 11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג): ורדידו. 12) רווח צר בין הרים. 13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י הי"ב). 14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

ב. הַזּוֹרֵעַ[15] כָּל שֶׁהוּא[16] - חַיָּב. הַזּוֹמֵר[17] אֶת הָאִילָן כְּדֵי שֶׁיִּצְמַח - הֲרֵי זֶה מֵעֵין זוֹרֵעַ. אֲבָל הַמַּשְׁקֶה[18] צְמָחִין וְאִילָנוֹת בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא. וְכֵן הַשּׁוֹרֶה[19] חִטִּין וּשְׂעוֹרִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בַּמַּיִם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת זוֹרֵעַ, וְחַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא.

15) שבת עג, א. 16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד־משנה). 17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). 18) מועד קטן ב, ב. 19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב – אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חיטי ושערי נמי, אלא משום לישה (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערבי (סה"י לד"ר לוין עמ' מא) וכה"ג בדו"ו). הרי ששורה חיטים ושעורים במים – חייב משום זורע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

ג. הַקּוֹצֵר[20] כִּגְרוֹגֶרֶת[21] - חַיָּב[22]. וְתוֹלֵשׁ[23] - תּוֹלֶדֶת קוֹצֵר הוּא. וְכָל הָעוֹקֵר[24] דָּבָר מִגִּדּוּלוֹ - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר. לְפִיכָךְ, צְרוֹר שֶׁעָלוּ בּוֹ עֲשָׂבִים, וּכְשׁוּת[25] שֶׁעָלָה בִּסְנֶה[26], וַעֲשָׂבִים שֶׁצָּמְחוּ עַל גַּב הֶחָבִית, הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן - חַיָּב, שֶׁזֶּה הוּא מְקוֹם גִּדּוּלָן. אֲבָל הַתּוֹלֵשׁ מֵעָצִיץ[27] שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה מְקוֹם גִּדּוּלוֹ. וְעָצִיץ נָקוּב בִּכְדֵי שֹׁרֶשׁ קָטָן - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ, וְהַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

20) שבת קג, א. 21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. 22) "כל שאתה מבדילו מחיותו, יש בו משום קוצר" ('ירושלמי' שם). 23) "קצירה – בכלי, תלישה – ביד" (לחם־משנה). 24) שבת קז, ב. 25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. 26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" ('מעשה רוקח'). 27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

ד. כָּל זֶרַע[28] שֶׁקִּצִּירָתוֹ מְצַמַּחַת אוֹתוֹ וּמְגַדֵּלְתּוֹ, כְּגוֹן אַסְפַּסְתָּא[29] וְסִלְקָא[30], הַקּוֹצְרוֹ בִּשְׁגָגָה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת: אַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא קוֹצֵר, וְאַחַת - מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹטֵעַ. וְכֵן הַזּוֹמֵר וְהוּא צָרִיךְ לָעֵצִים - חַיָּב מִשּׁוּם קוֹצֵר וּמִשּׁוּם נוֹטֵעַ. גַּבְשׁוּשִׁית[31] שֶׁל עָפָר שֶׁעָלוּ בָּהּ עֲשָׂבִים, הִגְבִּיהָהּ מֵעַל הָאָרֶץ וְהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת - חַיָּב מִשּׁוּם תּוֹלֵשׁ. הָיְתָה עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת וְהִנִּיחָהּ עַל הָאָרֶץ - חַיָּב מִשּׁוּם זוֹרֵעַ. תְּאֵנִים שֶׁיָּבְשׁוּ[32] בְּאִבִּיהֶן, וְכֵן אִילָן שֶׁיָּבְשׁוּ פֵּרוֹתָיו בּוֹ, הַתּוֹלֵשׁ מֵהֶן בְּשַׁבָּת - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן כַּעֲקוּרִין לְעִנְיַן טֻמְאָה[33].

28) שבת עג, ב. 29) אספסת – חציר לבהמה. 30) סלק – ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. 31) שם פא, ב. תל עפר קטן. 32) חולין קכז, ב: "תאנים שצמקו (שיבשו באילן – רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע), מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'תוספות' (שבת קנ:) מובא שדווקא צמקו, אבל יבשו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. 33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו – אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. הַתּוֹלֵשׁ[34] עֲלָשִׁין[35], הַמְזָרֵד זְרָדִין[36]: אִם לַאֲכִילָה - שֶׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת[37]; וְאִם לִבְהֵמָה - שֶׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי גְדִי; וְאִם לְהַסָּקָה - שֶׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה[38]. הַמְעַמֵּר[39] אֲכָלִין: אִם לַאֲכִילָה - שֶׁעוּרוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת; וְאִם עִמֵּר לִבְהֵמָה - שֶׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי גְדִי; וְאִם לְהַסָּקָה - שֶׁעוּרוֹ כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה. וּבֵיצָה[40] הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, הִיא בֵּיצָה בֵּינוֹנִית שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה, הוּא כְּדֵי לְבַשֵּׁל כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה. וּגְרוֹגֶרֶת - אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בְּבֵיצָה[41]. וְאֵין עִמּוּר אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע[42].

34) שבת קג, א. 35) צמח שמשרשיו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). 36) קיצוץ ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. 37) מבואר למעלה ה"ג. 38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל. 39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד־משנה). 40) שבת פ, ב. 41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. 42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א – גמרא שם).

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבֵלָה[43] וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגֻלָּה, אוֹ שֶׁנִּקֵּב תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֵבֶל בָּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוּף אֶחָד - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְעַמֵּר, וְחַיָּב[44]. וְכֵן כֹּל[45] כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) תאנים. 44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד אחד ואוכל (להלן פכ"א הי"א). 45) המקבץ מלח ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הַדָּשׁ[46] כִּגְרוֹגֶרֶת[47] - חַיָּב. וְאֵין דִּישָׁה אֶלָּא בְּגִדּוּלֵי קַרְקַע. וְהַמְפָרֵק[48] - הֲרֵי הִיא תּוֹלֶדֶת הַדָּשׁ, וְחַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַחוֹלֵב[49] אֶת הַבְּהֵמָה[50] - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּחַי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עוֹר - חַיָּב[51] מִשּׁוּם מְפָרֵק. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ לַדָּם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחִבּוּרָה; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק בִּלְבַד - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּם אוֹ בֶּחָלָב שֶׁהוֹצִיא[52] כִּגְרוֹגֶרֶת.

46) שבת עה, א. 47) ראה למעלה ה"ה בשם ה"ירושלמי". 48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. 49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. 50) בעלי חיים, חוץ מדגים – נחשבים כגידולי קרקע (עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד־משנה). 51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד־משנה). 52) ממקום גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף־משנה ולהלן פי"ח).

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[53]? בְּחוֹבֵל בִּבְהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; אֲבָל הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק - חַיָּב[54], מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וַהֲרֵי הוּא כְּמִתַּקֵּן. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַדָּם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חַיָּב.

53) שפטור אם נתכוון להזיק. 54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו – חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא – שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו בחמתו, או שובר כלי בחמתו – יהא בעיניך כאילו עובד עבודה־זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה־זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששיכוך חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק להטיל אימא נקרא תיקון, ולא בחובל את חבירו.

ט. שְׁמֹנָה[55] שְׁרָצִים הָאֲמוּרִים[56] בַּתּוֹרָה, הֵן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עוֹרוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת כְּמוֹ חַיָּה וּבְהֵמָה וָעוֹף; אֲבָל שְׁאָר שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אֵין לָהֶן עוֹר. לְפִיכָךְ, הַחוֹבֵל בָּהֶן - פָּטוּר[57]. וְאֶחָד הַחוֹבֵל בִּבְהֵמָה חַיָּה וָעוֹף אוֹ בִּשְׁמֹנָה שְׁרָצִים, וְעָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה, וְיָצָא מֵהֶם דָּם, אוֹ שֶׁנִּצְרַר הַדָּם אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא - חַיָּב[58].

55) משנה, שבת קז, א. 56) ויקרא יא, כט: החולד, העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת. 57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים שעורן רך, הדם נצרר בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו. 58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר הנחבל.

י. הַסּוֹחֵט[59] אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן - חַיָּב מִשּׁוּם מְפָרֵק[60]. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּמַּשְׁקִין שֶׁסָּחַט כִּגְרוֹגֶרֶת. וְאֵין חַיָּבִים מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא עַל דְּרִיכַת זֵיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד[61]. וּמֻתָּר לִסְחֹט אֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים לְתוֹךְ הָאֹכֶל; שֶׁמַּשְׁקֶה הַבָּא לָאֹכֶל - אֹכֶל הוּא, וְנִמְצָא כְּמְפָרֵק אֹכֶל מֵאֹכֶל[62]. אֲבָל אִם סָחַט לִכְלִי שֶׁאֵין בּוֹ אֹכֶל - הֲרֵי זֶה דּוֹרֵךְ, וְחַיָּב. וְהַחוֹלֵב[63] לְתוֹךְ הָאֹכֶל, אוֹ הֵיוֹנֵק בְּפִיו - פָּטוּר[64]. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּחֲלֹב לְתוֹךְ הַכְּלִי.

59) שבת קמג, ב. 60) שמפרק את המשקה מהפרי. 61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). 62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. 63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל – דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת – חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה־שאין־כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום־טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת – חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). 64) כתובות ס, ב.

יא. הַזּוֹרֶה[65] [66] אוֹ הַבּוֹרֵר[67] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְהַמְחַבֵּץ[68] - הֲרֵי הוּא תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר. וְכֵן הַבּוֹרֵר[69] שְׁמָרִים מִתּוֹךְ הַמַּשְׁקִין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹרֵר אוֹ תּוֹלֶדֶת מְרַקֵּד, וְחַיָּב. שֶׁהַזּוֹרֶה וְהַבּוֹרֵר וְהַמְרַקֵּד[70], דּוֹמִין עִנְיָנֵיהֶם זֶה לָזֶה. וּמִפְּנֵי מָה מָנוּ אוֹתָן בִּשְׁלֹשָׁה? מִפְּנֵי שֶׁכָּל מְלָאכָה[71] שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן מוֹנִין אוֹתָהּ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

65) שבת צה, א. 66) מסיר המוץ מהגרעינים. 67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. 68) ראה פ"ז ה"ה. 69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. 70) ראה פ"ז ה"א. 71) שבת עג, ב.

יב. הַבּוֹרֵר[72] אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי אֳכָלִין וּבֵרַר מִין מִמִּין אַחֵר: בְּנָפָה[73] וּבִכְבָרָה[74] - חַיָּב; בְּקָנוֹן[75] אוֹ בְּתַמְחוּי[76] - פָּטוּר; וְאִם בֵּרַר בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל לְאַלְתַּר[77] - מֻתָּר.

72) שבת עד, א. 73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. 74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. 75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. 76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. 77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר (מגיד־משנה).

יג. וְהַבּוֹרֵר[78] פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ הָאֹכֶל, וַאֲפִלּוּ בְּיָדוֹ אַחַת - חַיָּב. וְהַבּוֹרֵר תִּרְמוֹסִין[79] מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסֹלֶת שֶׁלָּהֶן מְמַתֶּקֶת אוֹתָן כְּשֶׁיִּשְׁלְקוּ אוֹתָן עִמָּהֶם, וְנִמְצָא כְּבוֹרֵר פְּסֹלֶת מִתּוֹךְ אֹכֶל, וְחַיָּב. הַבּוֹרֵר אֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם - נַעֲשָׂה כְּבוֹרֵר לָאוֹצָר, וְחַיָּב. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי מִינֵי[80] אֳכָלִין מְעֹרָבִין - בּוֹרֵר אֶחָד מֵאַחֵר וּמַנִּיחַ לֶאֱכֹל מִיָּד. וְאִם בֵּרַר וְהִנִּיחַ לְאַחַר זְמַן, אֲפִלּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן שֶׁבֵּרַר בְּשַׁחֲרִית לֶאֱכֹל בֵּין הָעַרְבַּיִם - חַיָּב.

78) שבת עד, א. 79) צמח הגדל בתרמיל שגרעיניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. 80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. הַמְשַׁמֵּר[81] יַיִן אוֹ שֶׁמֶן אוֹ מַיִם וְכֵן שְׁאָר הַמַּשְׁקִין בִּמְשַׁמֶּרֶת[82] שֶׁלָּהֶן - חַיָּב. וָהוּא, שֶׁיְּשַׁמֵּר כִּגְרוֹגֶרֶת. אֲבָל מְסַנְּנִין יַיִן שֶׁאֵין בּוֹ שְׁמָרִים אוֹ מַיִם צְלוּלִין בְּסוּדָרִין וּבִכְפִיפָה מִצְרִית[83], כְּדֵי[84] שֶׁיְּהֵא צָלוּל בְּיוֹתֵר. וְנוֹתְנִין מַיִם עַל גַּבֵּי שְׁמָרִים[85] בְּשְׁבִיל שֶׁיִּצְלוּ. וְנוֹתְנִין בֵּיצָה טְרוּפָה[86] לְמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּצָּלֵל. חַרְדָּל[87] שֶׁלָּשׁוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לְמָחָר מְמַחֶה[88] וְשׁוֹתֶה, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי. וְכֵן יַיִן מִגּוֹתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס - טוֹרֵף חָבִית בִּשְׁמָרֶיהָ וְנוֹתְנָן[89] לְתוֹךְ הַסּוּדָרִין; שֶׁעֲדַיִן לֹא נִפְרְשׁוּ הַשְּׁמָרִים מִן הַיַּיִן יָפֶה יָפֶה, וְכָל הַיַּיִן כְּגוּף אֶחָד הוּא. וְכֵן הַחַרְדָּל וְכֹל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.

81) שבת קלט, ב. 82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. 83) סל עשוי מנצרי תמרים. 84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). 85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. 86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). 87) שבת מ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. 88) מערבו שיהיה כמשקה. 89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הַטּוֹחֵן[90] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. וְכָל הַשּׁוֹחֵק תַּבְלִין[91] וְסַמָּנִין בְּמַכְתֶּשֶׁת - הֲרֵי זֶה טוֹחֵן, וְחַיָּב. הַמְחַתֵּךְ יָרָק תָּלוּשׁ[92] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹחֵן[93]. וְכֵן הַנּוֹסֵר עֵצִים לֵהָנוֹת בַּנְּסָרָת שֶׁלָּהֶן[94], אוֹ הַשָּׁף לָשׁוֹן שֶׁל מַתֶּכֶת - חַיָּב מִשֶּׁיְּשׁוּף כָּל שֶׁהוּא. אֲבָל הַמְחַתֵּךְ עֵצִים, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּדַקְדֵּק מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל כִּגְרוֹגֶרֶת מִבֵּיצָה.

90) שבת ע, ב. 91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" ("ירושלמי" פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. 92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. 93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו – מותר, שהרי לא ציוו על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. 94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. הַמְרַקֵּד[95] כִּגְרוֹגֶרֶת - חַיָּב. הַלָּשׁ[96] כִּגְרוֹגֶרֶת[97] - חַיָּב. הַמְגַבֵּל אֶת הֶעָפָר - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת לָשׁ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב[98]. וְאֵין גִּבּוּל[99] בְּאֵפֶר, וְלֹא בְּחוֹל הַגַּס, וְלֹא בְּמֶרְסָן, וְלֹא בְּכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְהַנּוֹתֵן זֶרַע[100] שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ זֶרַע פִּשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בַּמַּיִם - חַיָּב מִשּׁוּם לָשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְעָרְבִין וְנִתְלִין זֶה בָּזֶה.

95) שבת יח, א. 96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל – עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר – פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול – חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. 97) שבת פ, ב. 98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול – כדי לעשות פי כור. 99) שבת קנה, ב. 100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המערבי, בספר היובל לד"ר לוין עמוד מא).

~ יום חמישי י"ב סיון ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי נירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

א. הָאוֹפֶה[2] כִּגְרוֹגֶרֶת[3] - חַיָּב. אֶחָד הָאוֹפֶה אֶת הַפַּת, אוֹ הַמְבַשֵּׁל אֶת הַמַּאֲכָל אוֹ אֶת הַסַּמְמָנִין, אוֹ הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּיִם - הַכֹּל עִנְיָן אֶחָד[4] הוּא. שִׁעוּר הַמְחַמֵּם אֶת הַמַּיִם - כְּדֵי לִרְחֹץ[5] בָּהֶן אֵבֶר קָטָן[6]. וְשִׁעוּר מְבַשֵּׁל סַמְמָנִין[7] - כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לַדָּבָר שֶׁמְּבַשְּׁלִין אוֹתָן לוֹ.

2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). 3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. 4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיח או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. 5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). 6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב – פרי חדש). 7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י).

ב. הַנּוֹתֵן[8] בֵּיצָה בְּצַד הַמֵּחַם[9] בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל[10], וְנִתְגַּלְגְּלָה - חַיָּב; שֶׁהַמְבַשֵּׁל בְּתוֹלֶדֶת הָאוּר - כִּמְבַשֵּׁל בָּאוּר עַצְמָהּ. וְכֵן[11] הַמֵּדִיחַ בְּחַמִּין דָּג מָלִיחַ הַיָּשָׁן[12] אוֹ קוֹלְיָס הָאִסְפָּנִין[13], וְהוּא דָּג דַּק וְרַךְ בְּיוֹתֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲדָחָתָן בְּחַמִּין זֶה הוּא גְּמַר[14] בִּשּׁוּלָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). 9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). 10) "תתערב, שתתבשל קצת" (שם). 11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). 12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירשו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". 13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. 14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. הַמַּפְקִיעַ[15] אֶת הַבֵּיצָה בְּבֶגֶד חַם אוֹ בְּחוֹל וּבַאֲבַק דְּרָכִים שֶׁהֵן חַמִּים מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ[16], אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּצְלִית - פָּטוּר[17]; שֶׁתּוֹלְדוֹת חַמָּה אֵינָם כְּתוֹלְדוֹת הָאֵשׁ[18], אֲבָל גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי תּוֹלְדוֹת הָאוּר. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה[19] וְכַיּוֹצֵא בָהֶם - פָּטוּר[20]. הַמְבַשֵּׁל[21] עַל הָאוּר דָּבָר שֶׁהָיָה מְבֻשָּׁל כָּל צָרְכּוֹ[22] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשּׁוּל כְּלָל - פָּטוּר[23].

15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. 16) שנתחממו בשמש. 17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. 18) האסורות מן התורה. 19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על־יד טבריה. 20) "שאין דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א). 21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). 22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישולו לדעת רבינו ושליש בישולו לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). 23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראייתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המרדכי בשם ראבי"ה כתב שלעניין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת".

ד. אֶחָד[24] נָתַן אֶת הָאוּר[25], וְאֶחָד נָתַן אֶת הָעֵצִים, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַקְּדֵרָה[26], וְאֶחָד נָתַן אֶת הַמַּיִם, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַבָּשָׂר, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַתַּבְלִין, וּבָא אֶחָד וְהֵגִיס[27] - כֻּלָּם חַיָּבִים מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל; שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל, הֲרֵי זֶה מְבַשֵּׁל. אֲבָל[28] אִם שָׁפַת אֶחָד אֶת הַקְּדֵרָה תְּחִלָּה, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַמַּיִם, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַבָּשָׂר, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הַתַּבְלִין, וּבָא אַחֵר וְנָתַן אֶת הָאוּר, וּבָא אַחֵר וְנָתַן עֵצִים עַל הָאוּר, וּבָא אַחֵר וְהֵגִיס - שְׁנַיִם[29] הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד חַיָּבִין מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל.

24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד.) 25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). 26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחיוב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הרי"ף שם. 27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. 28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. 29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבת אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

ה. הִנִּיחַ[30] בָּשָׂר עַל גַּבֵּי גֶחָלִים: אִם נִצְלָה[31] בּוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת, אֲפִלּוּ[32] בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - חַיָּב[33]; לֹא נִצְלָה בּוֹ כִּגְרוֹגֶרֶת, אֲבָל נִתְבַּשֵּׁל כֻּלּוֹ[34] חֲצִי[35] בִּשּׁוּל - חַיָּב[36]; נִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִּשּׁוּל מִצַּד אֶחָד - פָּטוּר, עַד שֶׁיִּהַפְּךָ בּוֹ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִּשּׁוּל מִשְּׁנֵי צְדָדִין. שָׁכַח[37] וְהִדְבִּיק פַּת בְּתַנּוּר בְּשַׁבָּת, וְנִזְכַּר[38] - מֻתָּר[39] לוֹ[40] לִרְדּוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁתֵּאָפֶה וְיָבוֹא לִידֵי מְלָאכָה.

30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א). 31) צלייה גמורה. 32) לא נצלה במקום כשיעור גרוגרת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. 33) שדרך צלייה בכך. 34) כל החתיכה. 35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. 36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. 37) (מסכת שבת דף ד עמוד א). 38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג – חטאת, ואם במזיד – סקילה. 39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה. 40) אבל לאדם אחר לא התירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חֲטֵא כדי שיזכה חבירך".

ו. הַמַּתִּיךְ[41] אֶחָד מִמִּינֵי מַתָּכוֹת כָּל שֶׁהוּא, אוֹ הַמְחַמֵּם[42] אֶת הַמַּתָּכוֹת עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה גַּחֶלֶת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְבַשֵּׁל. וְכֵן[43] הַמְמַסֵּס אֶת הַדּוֹנַג[44] אוֹ אֶת הַחֵלֶב אוֹ אֶת הַזֶּפֶת וְהַכֹּפֶר[45] וְהַגָּפְרִית[46] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְבַשֵּׁל[47], וְחַיָּב. וְכֵן הַמְבַשֵּׁל כְּלֵי אֲדָמָה[48] עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ חֶרֶס - חַיָּב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרִפָּה גּוּף קָשֶׁה בָּאֵשׁ אוֹ שֶׁהִקְשָׁה גּוּף רַךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם מְבַשֵּׁל.

41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתיך אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). 42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחסמו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). 43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). 44) שעווה. 45) כעין זפת. 46) חומר שריפה הנמצא באדמה. 47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). 48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתד של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

ז. הַגּוֹזֵז[49] צֶמֶר אוֹ שֵׂעָר - בֵּין מִן הַבְּהֵמָה, בֵּין מִן הַחַיָּה[50], בֵּין מִן הַחַי, בֵּין מִן הַמֵּת, אֲפִלּוּ מִן הַשֶּׁלַח[51] שֶׁלָּהֶן - חַיָּב. כַּמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִטְווֹת מִמֶּנּוּ חוּט שֶׁאָרְכּוֹ כְּרֹחַב הַסִּיט[52] כָּפוּל. וְכַמָּה רֹחַב הַסִּיט? כְּדֵי לִמְתֹּחַ מִן בֹּהֶן[53] שֶׁל יָד עַד הָאֶצְבַּע הָרִאשׁוֹנָה כְּשֶׁיִּפְתַּח בֵּינֵיהֶן בְּכָל כֹּחוֹ, וְהוּא קָרוֹב לִשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי זֶרֶת[54]. הַתּוֹלֵשׁ כָּנָף מִן הָעוֹף - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת גּוֹזֵז[55]. הַטּוֹוֶה אֶת הַצֶּמֶר מִן הַחַי - פָּטוּר; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ גְּזִיזָה בְּכָךְ[56], וְאֵין דֶּרֶךְ נִפּוּץ בְּכָךְ, וְאֵין דֶּרֶךְ טְוִיָּה בְּכָךְ.

49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט). 50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". 51) העור הנפשט אחר השחיטה. והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). 52) שם מידת האורך. 53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפיח, והטפח הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". 55) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). 56) (שם) ולמעלה אמר: "הגוזז צמר מן החי חייב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה – לגזוז אחר הטוויה.

ח. הַנּוֹטֵל[57] צִפָּרְנָיו אוֹ שְׂעָרוֹ אוֹ שִׁפָּמוֹ אוֹ זְקָנוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת גּוֹזֵז, וְחַיָּב[58]. וָהוּא, שֶׁיִּטֹּל בִּכְלִי; אֲבָל אִם נְטָלָן בְּיָדוֹ, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר - פָּטוּר. וְכֵן הַחוֹתֵךְ[59] יַבֶּלֶת מִגּוּפוֹ, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי[60] - פָּטוּר, בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֵר. וּמֻתָּר לַחְתּוֹךְ יַבֶּלֶת[61] בַּמִּקְדָּשׁ בַּיָּד[62], אֲבָל לֹא בִּכְלִי[63]. וְאִם הָיְתָה יְבֵשָׁה - חוֹתְכָהּ אַף בִּכְלִי וְעוֹבֵד[64] עֲבוֹדָה.

57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חייב רק אם נטלן בכלי. 58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב). 59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). 60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאב מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגוזז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבתו המשנה משום תיקון – שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחייב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). 61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. 62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). 63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. 64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה". וכתב במעשה רוקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

ט. הַנּוֹטֵל שְׂעָרוֹ[65] בִּכְלִי, כַּמָּה יִטֹּל וְיִהְיֶה חַיָּב? שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְאִם לִקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת[66] - חַיָּב[67]. צִפֹּרֶן שֶׁפֵּרְשָׁה רֻבָּהּ וְצִיצִין[68] שֶׁל עוֹר שֶׁפֵּרְשׁוּ רֻבָּן[69]: אִם פֵּרְשׁוּ כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן בְּיָדוֹ[70], אֲבָל לֹא בִּכְלִי; וְאִם נְטָלָן בִּכְלִי - פָּטוּר; וְאִם אֵינָן מְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - אֲפִלּוּ בַּיָּד אָסוּר. וְאִם לֹא פֵּרְשׁוּ רֻבָּן, אֲפִלּוּ מְצַעֲרוֹת אוֹתוֹ - אָסוּר לְנָטְלָן בְּיָדוֹ; וְאִם נְטָלָן בִּכְלִי - חַיָּב.

65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). 66) שהוא עושה כן כדי שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). 67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה" (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י). 68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). 69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. 70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן – גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

י. הַמְלַבֵּן[71] אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַשָּׁנִי[72] וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּה שֶׁדַּרְכָּן לְהִתְלַבֵּן - חַיָּב. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אָרְכּוֹ כִּמְלֹא רֹחַב הַסִּיט[73] כָּפוּל, שֶׁהוּא אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים.

71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. 72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. 73) מבואר למעלה בהלכה ז.

יא. הַמְכַבֵּס בְּגָדִים - הֲרֵי הוּא תּוֹלֶדֶת מְלַבֵּן[74], וְחַיָּב. וְהַסּוֹחֵט[75] אֶת הַבֶּגֶד עַד שֶׁיּוֹצִיא הַמַּיִם[76] שֶׁבּוֹ - הֲרֵי זֶה מְכַבֵּס, וְחַיָּב; שֶׁהַסְּחִיטָה מִצָּרְכֵי[77] כִּבּוּס הִיא, כְּמוֹ שֶׁהַהֲגָסָה מִצָּרְכֵי הַבִּשּׁוּל. וְאֵין סְחִיטָה בְּשֵׁעָר[78]. וְהוּא הַדִּין לְעוֹר[79], שֶׁאֵין חַיָּבִין עַל סְחִיטָתוֹ.

74) תוספתא (שבת פרק י) המכבס והסוחט מלאכה אחת. 75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. 76) "אמר רבא זרק בגד למים – חייב" (מסכת זבחים דף צד עמוד ב). 77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). 78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). 79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

יב. הַמְנַפֵּץ[80] אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַשָּׁנִי וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי[81] לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֶחָד אָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים. וְהַמְנַפֵּץ אֶת הַגִּידִים[82] עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ כְּצֶמֶר כְּדֵי לִטְוּוֹת אוֹתָן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְנַפֵּץ, וְחַיָּב.

80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. 81) כמו למעלה בהלכה ז. 82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה רוקח.

יג. הַצּוֹבֵעַ[83] חוּט שֶׁאָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, אוֹ דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט כָּזֶה - חַיָּב. וְאֵין הַצּוֹבֵעַ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא צֶבַע הַמִּתְקַיֵּם[84]. אֲבָל צֶבַע שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהֶעֱבִיר סָרָק[85] אוֹ שָׂשֵׂר[86] עַל גַּבֵּי בַּרְזֶל אוֹ נְחֹשֶׁת וּצְבָעוֹ - פָּטוּר[87]; שֶׁהֲרֵי אַתָּה מַעֲבִירוֹ לִשְׁעָתוֹ, וְאֵינוֹ צוֹבֵעַ כְּלוּם; וְכֹל שֶׁאֵין מְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת בְּשַׁבָּת - פָּטוּר.

83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 84) וכדברי רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לעניין כותב: "אינו חייב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת – חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה – חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. 85) צבע צהוב. 86) צבע אדום־בהיר "ומשוח בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). 87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוחט משום מה חייב" – משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

יד. הָעוֹשֶׂה עֵין הַצֶּבַע - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת צוֹבֵעַ[88], וְחַיָּב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּתַן קַנְקַנְתּוֹם[89] לְתוֹךְ מֵי עַפְצָא[90], שֶׁנַּעֲשָׂה הַכֹּל שָׁחֹר; אוֹ שֶׁנָּתַן אִסְטִיס[91] לְתוֹךְ מֵי כַּרְכֹּם[92], שֶׁנַּעֲשָׂה הַכֹּל יָרֹק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? כְּדֵי לִצְבֹּעַ בּוֹ חוּט שֶׁאָרְכּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים.

88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. 89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. 90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. 91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. 92) זעפרן, צמח בְּצָלִי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

טו. הַטּוֹוֶה[93] אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים מִכָּל דָּבָר הַנִּטְוֶה - חַיָּב. אֶחָד הַטּוֹוֶה אֶת הַצֶּמֶר אוֹ אֶת הַפִּשְׁתָּן אוֹ אֶת הַנּוֹצָה אוֹ אֶת הַשֵּׂעָר אוֹ אֶת הַגִּידִין וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הָעוֹשֶׂה אֶת הַלֶּבֶד[94] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת טוֹוֶה, וְחַיָּב. וְהוּא, שֶׁיִּלְבַּד דָּבָר שֶׁאֶפְשָׁר לִטְוּוֹת מִמֶּנּוּ חוּט אֹרֶךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים בְּעֹבִי בֵּינוֹנִי.

93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). 94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפיחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד – תולדת הטווה.

טז. הָעוֹשֶׂה[95] שְׁנֵי בָּתֵּי נִירִין[96] - חַיָּב. הָעוֹשֶׂה נָפָה[97] אוֹ כְּבָרָה[98], אוֹ סַל אוֹ סְבָכָה[99], אוֹ שֶׁפָּרַג מִטָּה בַּחֲבָלִים[100] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת עוֹשֶׂה נִירִין[101]; וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי בָּתִּים בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ - חַיָּב. וְכֵן כָּל הָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בָּתֵּי נִירִין בְּדָבָר שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ בָּתִּים בָּתִּים כְּגוֹן אֵלּוּ - חַיָּב.

95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). 96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. 97) רשת עשוייה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. 98) נקביה גדולים משל הנפה. 99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. 100) או בתבן ובכל דבר. 101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך – "הַשְׁתִּי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הַעֶרֶב" (הרוחב) וחייב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חייב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דֶּרֶךְ[102] הָאוֹרְגִין: שֶׁמּוֹתְחִין הַחוּטִין תְּחִלָּה בְּאֹרֶךְ הַיְרִיעָה וּבְרָחְבָּהּ, וּשְׁנַיִם אוֹחֲזִין זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן, וְאֶחָד שׁוֹבֵט בְּשֶׁבֶט[103] עַל הַחוּטִין וּמְתַקֵּן אוֹתָן זֶה בְּצַד זֶה עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ שְׁתִי[104] בְּלֹא עֵרֶב[105]. וּמִתִּיחַת הַחוּטִין כְּדֶרֶךְ הָאוֹרְגִין, הִיא הַנְּסָכַת הַמַּסֶּכֶת[106]. וְזֶה הַמּוֹתֵחַ נִקְרָא מֵסִךְ. וּכְשֶׁכּוֹפְלִין אוֹתָהּ וּמַתְחִיל לְהַכְנִיס הַשְׁתִּי בָּעֵרֶב - נִקְרָא אוֹרֵג.

102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב).
103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתבכו בתנועותיהם למעלה ולמטה. 104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. 105) חוטי הרוחב שבאריג. 106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יח. הַמֵּסִךְ[107] - חַיָּב. וְהוּא מְלָאכָה מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת. וְהַשּׁוֹבֵט עַל הַחוּטִין עַד שֶׁיִּפְרְקוּ וִיתַקְּנֵם - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מֵסִךְ. וְכַמָּה שִׁעוּרוֹ? מִשֶּׁיִּתַּקֵּן רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת. וְכֵן הָאוֹרֵג[108] שְׁנֵי חוּטִין בְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת - חַיָּב. בֵּין שֶׁאָרַגָּן בַּתְּחִלָּה, בֵּין שֶׁהָיָה מִקְצָת הַבֶּגֶד אָרוּג וְאָרַג עַל הָאָרוּג - שִׁעוּרוֹ שְׁנֵי חוּטִין. וְאִם אָרַג חוּט אֶחָד[109] וְהִשְׁלִים בּוֹ הַבֶּגֶד - חַיָּב. אָרַג בִּשְׂפַת[110] הַיְרִיעָה שְׁנֵי חוּטִין בְּרֹחַב שְׁלֹשָׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּתֵּי נִירִין - חַיָּב. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹרֵג צִלְצוּל[111] קָטָן בְּרֹחַב שְׁלֹשָׁה בָּתֵּי נִירִין.

107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב). 108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג – חייב (כלומר: בארג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין". ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. 109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב). 110) (מסכת שבת דף קה עמוד א). 111) חגורה.

יט. הַמְדַקְדֵּק[112] אֶת הַחוּטִין וּמַפְרִידָן בְּעֵת הָאֲרִיגָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת אוֹרֵג. וְכֵן הַקּוֹלֵעַ[113] אֶת הַנִּימִין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת אוֹרֵג. וְשִׁעוּרוֹ - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה קְלִיעָה בְּאֹרֶךְ שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת.

112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). 113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם – חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

כ. הַבּוֹצֵעַ[114] שְׁנֵי חוּטִין - חַיָּב. וּבוֹצֵעַ הוּא הַמַּפְרִישׁ אֶת הָאָרוּג. בֵּין שֶׁהוֹצִיא הָעֵרֶב מִן הַשְּׁתִי אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר הַשְּׁתִי מֵעַל הָעֵרֶב - הֲרֵי זֶה בּוֹצֵעַ וְחַיָּב. וָהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא מְקַלְקֵל[115], אֶלָּא יִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין אֵלּוּ שֶׁמְּאַחִין[116] אֶת הַבְּגָדִים הַקַּלִּים בְּיוֹתֵר, שֶׁבּוֹצְעִין וְאַחַר כָּךְ מְאַחִין, וְחוֹזְרִין וְאוֹרְגִין חוּטִין שֶׁבָּצְעוּ, עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ שְׁנֵי הַבְּגָדִים אוֹ שְׁנֵי הַקְּרָעִים אֶחָד. וְהַסּוֹתֵר[117] אֶת הַקְּלִיעָה לְתַקֵּן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹצֵעַ. וְשִׁעוּרוֹ - כְּשִׁעוּר הַבּוֹצֵעַ.

114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשוייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו". 115) ראה למעלה פרק א הלכה יז. 116) תופרים ומחברים. 117) (מסכת שבת דף קה עמוד א).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

א. הַקּוֹשֵׁר[2] קֶשֶׁר שֶׁל קְיָמָא[3] וְהוּא מַעֲשֵׂה אֻמָּן[4] - חַיָּב. כְּגוֹן: קֶשֶׁר הַגַּמָּלִין[5] וְקֶשֶׁר הַסַּפָּנִין[6], וְקִשְׁרֵי רְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל שֶׁקּוֹשְׁרִין הָרַצְעָנִין בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתָן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל הַקּוֹשֵׁר קֶשֶׁר שֶׁל קְיָמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן - פָּטוּר[7]. וְקֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ[8] שֶׁל קְיָמָא וְאֵינוֹ מַעֲשֵׂה אֻמָּן - מֻתָּר לְקָשְׁרוֹ לְכַתְּחִלָּה.

2) משנה, שבת קיא, ב. 3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. 4) שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרי האומנים. 5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. 6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. 7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה"טור" היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט – חייב. 8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב"מרדכי" הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבעה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

ב. כֵּיצַד[9]? נִפְסְקָה לוֹ רְצוּעָה וּקְשָׁרָהּ, נִפְסַק הַחֶבֶל וּקְשָׁרוֹ, אוֹ שֶׁקָּשַׁר חֶבֶל בִּדְלִי, אוֹ שֶׁקָּשַׁר רֶסֶן בְּהֵמָה[10] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַקְּשָׁרִים, שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט וְכָל אָדָם קוֹשֵׁר אוֹתָן לְקְיָמָא. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קְיָמָא, אִם קְשָׁרוֹ קֶשֶׁר אֻמָּן - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? 10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

ג. קוֹשֶׁרֶת[11] אִשָּׁה מִפְּתְחֵי הֶחָלוּק, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְּתָחִים[12]; וְחוּטֵי סְבָכָה[13], אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא רָפוּי[14] בְּרֹאשָׁהּ; וּרְצוּעוֹת מִנְעָל וְסַנְדָּל, שֶׁקּוֹשְׁרִין אוֹתָן עַל הָרֶגֶל בִּשְׁעַת מַלְבּוּשׁ[15]; וְנוֹדוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי אָזְנַיִם[16]; וּקְדֵרָה שֶׁל בָּשָׂר[17], אַף־עַל־פִּי שֶׁיְּכוֹלָה לְהוֹצִיא הַבָּשָׂר וְלֹא תַּתִּיר הַקֶּשֶׁר. וְקוֹשְׁרִין דְּלִי בִּמְשִׁיחָה[18] אוֹ בְּאַבְנֵט וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[19], אֲבָל לֹא בְּחֶבֶל. וְקוֹשְׁרִין לִפְנֵי הַבְּהֵמָה אוֹ בְּרַגְלָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֵּצֵא, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי אִסָּרוֹת[20]. וְחֶבֶל[21] שֶׁהָיָה קָשׁוּר בַּפָּרָה[22], קוֹשְׁרוֹ בָּאֲבוּס[23]; הָיָה קָשׁוּר בָּאֲבוּס, קוֹשְׁרוֹ בַּפָּרָה. אֲבָל לֹא יָבִיא חֶבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִקְשֹׁר בַּפָּרָה וּבָאֲבוּס[24]. וְאִם הָיָה חֶבֶל גַּרְדִּי[25] שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלוֹ[26] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹשֵׁר בַּפָּרָה וּבָאֲבוּס. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ הַקְּשָׁרִים מַעֲשֵׂה הֶדְיוֹט הֵן וְאֵינָן שֶׁל קְיָמָא, אֶלָּא פַּעַם קוֹשֵׁר וּפַעַם מַתִּיר, וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לִקְשֹׁר אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה. חוּתָלוֹת[27] שֶׁל תְּמָרִים וְשֶׁל גְּרוֹגְרוֹת - מַתִּיר[28] וּמַפְקִיעַ[29] וְחוֹתֵךְ[30], וְנוֹטֵל וְאוֹכֵל.

11) משנה, שבת קיא, ב. 12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר – משום שדרכה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להתיר הקשר בכל יום (רש"י). 13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. 14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). 15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). 16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). 17) "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדד, ואף־על־פי־כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח). 18) חבל דק של פשתים וכדומה. 19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. 20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה – מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני לתמיד (מעשה רוקח). 21) שבת קיג, א. 22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. 23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. 24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. 25) אורג. 26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. 27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). 28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. 29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). 30) בכלי.

ד. כֹּל[31] שֶׁרָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מֻתָּר לְקָשֹׁר אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. לְפִיכָךְ, אִם נִפְסְקָה רְצוּעַת סַנְדָּלוֹ בְּכַרְמְלִית[32] - נוֹטֵל[33] גֶּמִי[34] לַח הָרָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, וְכוֹרֵךְ עָלָיו, וְקוֹשֵׁר הַגֶּמִי. נִשְׁמְטָה[35] לוֹ רְצוּעַת מִנְעָל וְסַנְדָּל, אוֹ שֶׁנִּשְׁמַט רֹב הָרֶגֶל - מֻתָּר[36] לְהַחֲזִיר הָרְצוּעוֹת לִמְקוֹמָן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִקְשֹׁר.

31) שבת קיב, א. 32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פי"ד ה"ד). 33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י (מעשה רוקח) חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבריות" (מגן אברהם סי' שח). 34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. 35) תוספתא שבת פי"ג. 36) מנעלים שלהם היו עשויים פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שיז).

ה. הָעֲנִיבָה[37] - מֻתֶּרֶת[38], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִתְחַלֶּפֶת בִּקְשִׁירָה. לְפִיכָךְ, הַחֶבֶל שֶׁנִּפְסַק - מְקַבֵּץ שְׁנֵי קְצוֹתָיו, וְכוֹרֵךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹנֵב עֲנִיבָה.

37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו. 38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה ברורה סי' שיז).

ו. מֻתָּר[39] לִקְשֹׁר קֶשֶׁר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיָּמָא לִדְבַר מִצְוָה[40], כְּגוֹן שֶׁיִּקְשֹׁר לִמְדֹד שִׁעוּר מִשְׁעוּרֵי הַתּוֹרָה. נִימַת כִּנּוֹר שֶׁנִּפְסַק[41] - קוֹשְׁרִין[42] אוֹתָהּ[43] בַּמִּקְדָּשׁ, אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה[44]. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְּחִלָּה[45] אֲפִלּוּ בַּמִּקְדָּשׁ.

39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתיה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה). 40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן – התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). 41) מיתר הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. 42) משנה, עירובין קב, ב. 43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. 44) מחוץ למקדש. 45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

ז. כָּל קֶשֶׁר[46] שֶׁחַיָּבִין[47] עַל קִשּׁוּרוֹ, כָּךְ חַיָּבִין עַל הֶתֵּרוֹ. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהַקּוֹשֵׁר אוֹתוֹ פָּטוּר, כָּךְ הַמַּתִּיר אוֹתוֹ פָּטוּר. וְכָל קֶשֶׁר[48] שֶׁמֻּתָּר לְקָשְׁרוֹ, כָּךְ מֻתָּר לְהַתִּירוֹ.

46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על היתרן". 47) ב'תוספות' (שבת עג.) כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפותר אלא על מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על התירו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח'). 48) כמבואר בהלכה א.

ח. הַפּוֹתֵל[49] חֲבָלִים מִן הַהוּצִין[50] וּמִן הַחֵלֶף[51], אוֹ מִחוּטֵי צֶמֶר אוֹ מִחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוֹ חוּטֵי שֵׂעָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת קוֹשֵׁר, וְחַיָּב. וְשִׁעוּרוֹ - כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד הַחֶבֶל בִּפְתִילָתוֹ בְּלֹא קְשִׁירָה, שֶׁנִּמְצֵאת מְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת. וְכֵן הַמַּפְרִיד אֶת הַפָּתִיל - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַתִּיר, וְחַיָּב. וָהוּא, שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְקַלְקֵל[52] בִּלְבַד. וְשִׁעוּרוֹ - כְּשִׁעוּר הַפּוֹתֵל.

49) ירושלמי שבת פט"ו ה"א. שוזר. 50) עלה ענף התמר. 51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. 52) שהוא פטור (למעלה פ"א הי"ז).

ט. הַתּוֹפֵר[53] שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חַיָּב. וָהוּא[54], שֶׁקָּשַׁר[55]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רָאשֵׁי הַחוּט מִכָּאן וּמִכָּאן, כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַתְּפִירָה וְלֹא תִּשָּׁמֵט. אֲבָל אִם תָּפַר יָתֵר עַל שְׁתֵּי תְּפִירוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָשַׁר - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי מִתְקַיֶּמֶת הַתְּפִירָה. וְהַמּוֹתֵחַ[56] חוּט שֶׁל תְּפִירָה בְּשַׁבָּת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצָרְכֵי הַתְּפִירָה.

53) משנה, שבת עג, א. 54) בגמרא (שם עד.) הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). 55) ב"ירושלמי" (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). 56) שבת עה, א.

י. הַקּוֹרֵעַ[57] כְּדֵי[58] לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת עַל מְנָת לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְּפִירוֹת - חַיָּב. אֲבָל הַקּוֹרֵעַ לְהַפְסִידָהּ - פָּטוּר[59], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. הַקּוֹרֵעַ בַּחֲמָתוֹ[60] אוֹ עַל מֵת[61] שֶׁהוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עָלָיו - חַיָּב, מִפְּנֵי[62] שֶׁמְּמַשֵּׁב אֶת דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה וְיָנוּחַ יִצְרוֹ; וְהוֹאִיל וַחֲמָתוֹ שׁוֹכֶכֶת בְּדָבָר זֶה - הֲרֵי הוּא כְּמִתַּקֵּן, וְחַיָּב. וְהַפּוֹתֵחַ[63] בֵּית הַצַּוָּאר בְּשַׁבָּת - חַיָּב.

> **~ נקודות מושיחות קודש ~**
>
> "הַקּוֹרֵעַ בַּחֲמָתוֹ, אוֹ עַל מֵת שֶׁהוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עָלָיו – חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁמְּמַשֵּׁב אֶת דַּעְתּוֹ".
>
> להעיר, שגם במלאכת שבת גבי סותר כתב "כל המקלקל ע"מ לתקן חייב, כיצד הרי שסתר ע"מ לבנות במקומו". ועפ"ז צ"ע אם דין "הקורע בחמתו" כאן שנחשב כמתקן הוא גם במלאכת סותר, כמו שפירש במנ"ח מצוה לב במוסך השבת (מט, ד.) ברמב"ם כאן ד"לאו דוקא על־מנת לבנות, אלא העיקר שלא יהי' דרך השחתה שהוא מקלקל", עיי"ש.
>
> ומה שלא כתב הרמב"ם בפ"י הט"ו ע"מ לבנות במקומו – לפי שסמך על מ"ש לפנ"ז בפ"א.
>
> לקו"ש חלק כ"ט עמוד 12 הע' 45
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

57) משנה, שבת עג, א. 58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. 59) משנה, שבת קה, ב. 60) בכעסו. 61) בברייתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פי"ט הי"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף־על־פי שאינו קרובו – חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת – הכל חייבין לקרוע עליו". 62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. 63) שבת מח, א: "הפותח בית הצואר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן הט"ז); ודעת רבינו היא שחיובו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? – פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" ('מעשה רוקח').

יא. הַמְדַבֵּק נְיָרוֹת אוֹ עוֹרוֹת בְּקוֹלָן[64] שֶׁל סוֹפְרִים וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת תּוֹפֵר, וְחַיָּב[65]. וְכֵן הַמְפָרֵק[66] נְיָרוֹת דְּבוּקִין אוֹ עוֹרוֹת דְּבוּקִין, וְלֹא נִתְכַּוֵּן[67] לְקַלְקֵל בִּלְבַד[68] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת קוֹרֵעַ, וְחַיָּב.

64) דבק העשוי מקמח. 65) הפותח אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר – קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). 66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור – חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ו'משנה ברורה'). 67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). 68) משנה, שבת קב, ב.

יב. הַבּוֹנֶה[69] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. הַמַּשְׁוֶה[70] פְּנֵי הַקַּרְקַע בַּבַּיִת[71], כְּגוֹן שֶׁהִשְׁפִּיל תֵּל אוֹ מִלֵּא גֵּמָא אוֹ גַּיְא[72] - הֲרֵי זֶה בּוֹנֶה, וְחַיָּב. אֶחָד[73] נָתַן אֶת הָאֶבֶן, וְאֶחָד נָתַן אֶת הַטִּיט[74] - הַנּוֹתֵן הַטִּיט חַיָּב. וּבַנִּדְבָּךְ[75] הָעֶלְיוֹן, אֲפִלּוּ הֶעֱלָה אֶת הָאֶבֶן וְהִנִּיחָהּ עַל גַּבֵּי הַטִּיט[76] - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין מַנִּיחִין עָלֶיהָ טִיט אַחֵר. וְהַבּוֹנֶה עַל גַּבֵּי כֵּלִים[77] - פָּטוּר.

69) שבת עג, ב. 70) אבל בשדה – חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. 71) חפירה עמוקה. 72) תוספתא שבת פי"ב. 73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. 74) טור אבנים או לבנים בבנין. 75) בנוסח אחר: "הדימוס" ('מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. 76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? – שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". 77) שבת קלח, א.

יג. הָעוֹשֶׂה[78] אֹהֶל קָבוּעַ[79] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה, וְחַיָּב. וְכֵן[80] הָעוֹשֶׂה כְּלֵי אֲדָמָה, כְּגוֹן תַּנּוּר וְחָבִית[81] קֹדֶם שֶׁיִּשָּׂרְפוּ[82] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה[83], וְחַיָּב. וְכֵן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמְגַבֵּן[84] אֶת הַגְּבִינָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּגַבֵּן כִּגְרוֹגֶרֶת[85]. הַמַּכְנִיס[86] יַד הַקַּרְדֹּם בְּתוֹךְ הָעֵץ שֶׁלּוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ[87] עֵץ בְּעֵץ - בֵּין שֶׁתָּקַע בְּמַסְמֵר, בֵּין שֶׁתָּקַע בָּעֵץ עַצְמוֹ עַד שֶׁנִּתְאַחֵד - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹנֶה, וְחַיָּב.

78) ירושלמי שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? — שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? — אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). 79) שבת עד, ב. 80) בנוסח אחר: "תנור כיריים וחבית" (דפוס ויניציא). 81) שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. 82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש — יש בו משום בנין (מגיד־משנה בשם הגאונים). 83) שבת צה, א. 84) שבת, שם. 85) שם, קב, ב. 86) שם, מז, א. 87) שם, קב, ב.

יד. הָעוֹשֶׂה[88] נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא בְּלוּל שֶׁל תַּרְנְגוֹלִים, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לָהֶן הָאוֹרָה[89] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה. הַמַּחֲזִיר[90] דֶּלֶת שֶׁל בּוֹר וְשֶׁל דּוּת[91] וְשֶׁל יָצִיעַ[92] - חַיָּב מִשּׁוּם בּוֹנֶה[93].

88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור — חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א — פר"ח). 89) עירובין קב, ב. 90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. 91) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. 92) מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע — נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). 93) משנה, שבת עג, א.

טו. הַסּוֹתֵר[94] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיִּסְּתוֹר עַל מְנָת לִבְנוֹת[95]; אֲבָל אִם סָתַר דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה[96] - פָּטוּר. הַסּוֹתֵר אֹהֶל[97] קָבוּעַ, אוֹ שֶׁפֵּרַק עֵץ תָּקוּעַ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת סוֹתֵר, וְחַיָּב[98]. וְהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן.

94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו — חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". 95) כמבואר למעלה פ"א הי"ז. 96) שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן — לבנות במקומו. 97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד־משנה). 98) משנה, שבת עג, א.

טז. הַמַּכֶּה[99] בְּפַטִּישׁ[100] הַכָּאָה אַחַת - חַיָּב. וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁהוּא גְּמַר מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת[101] מַכֶּה בְּפַטִּישׁ, וְחַיָּב. כֵּיצַד? הַמְנַפֵּחַ בִּכְלִי זְכוּכִית, וְהַצָּר בִּכְלִי צוּרָה[102], אֲפִלּוּ מִקְצָת הַצּוּרָה, וְהַמְגָרֵד[103] כָּל שֶׁהוּא, וְהָעוֹשֶׂה נֶקֶב כָּל שֶׁהוּא - בֵּין בְּעֵץ, בֵּין בְּמַתֶּכֶת, בֵּין בִּבְנָיָן, בֵּין בִּכְלִים - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַכֶּה בְּפַטִּישׁ, וְחַיָּב. וְכָל פֶּתַח[104] שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא - אֵין חַיָּבִין[105] עַל עֲשִׂיָּתוֹ.

99) לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמימותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. 100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה — חייב משום מכה בפטיש". 101) שבת עה, ב. 102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פי"א ה"י) "והמגרד" ברי"ש, והוא העושה מעשה בגוף האבן. ואילו "המגרד" בדלי"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. 103) שבת קמו, א. 104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה — חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). 105) שבת קז, א.

יז. הַמֵּפִיס[106] שְׁחִין[107] בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרוֹפְאִין עוֹשִׂין, שֶׁהֵן מִתְכַּוְּנִין בִּרְפוּאָה לְהַרְחִיב פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[108] מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ, שֶׁזּוֹ הִיא מְלֶאכֶת הָרוֹפֵא. וְאִם הֶפִיסָהּ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה הַלֵּחָה שֶׁבָּהּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[109].

106) מבקע אותו ככלי ('משנה ברורה' סי' שכח). 107) לדעת רש"י (שבת קז.) חייב משום בונה או מתקן כלי, שריפוי המכה כמתקן כלי. 108) שבמקום צער וחולי, לא גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, כשמפיס להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכח). 109) שבת, קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

יח. הַמְסַתֵּת[110] אֶת הָאֶבֶן כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. הַמְצַדֵּד[111] אֶת הָאֶבֶן בִּיסוֹד הַבִּנְיָן, וְתִקְּנָהּ בְּיָדוֹ, וְהוֹשִׁיבָהּ בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהּ - חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. הַלּוֹקֵט[112] יְבֵלֶת שֶׁעַל גַּבֵּי בְּגָדִים בְּיָדוֹ, כְּגוֹן אֵלּוּ הַיְבוּלוֹת[113] שֶׁבִּכְלֵי צֶמֶר - חַיָּב מִשּׁוּם מַכֶּה בְּפַטִּישׁ. וְהוּא, שֶׁיְּקַפִּיד עֲלֵיהֶן[114]; אֲבָל אִם הֶסִירָן דֶּרֶךְ עִסֶּק[115] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הַמְנַעֵר[116] טַלִּית חֲדָשָׁה[117] שְׁחֹרָה כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ וּלְהָסִיר הַצֶּמֶר הַלָּבָן[118] הַנִּתְלֶה בָּהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָאֻמָּנִין עוֹשִׂין - חַיָּב חַטָּאת. וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד - מֻתָּר[119].

110) "מושיבה ומצددה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). 111) שבת עה, ב. 112) קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. 113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. 114) בלי כוונה. 115) שבת קמז, א. חייב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף־משנה). 116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' או"ח סי' שב). 117) בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוסי רומי וויניציאה). 118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבון. 119) (שבת עג, א. קו, א.

יט. הַצָּד[120] דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ מִינוֹ לָצוּד אוֹתוֹ - חַיָּב. כְּגוֹן: חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים. וְהוּא, שֶׁיְּצוּד אוֹתָן לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר צֵידָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁרָדַף אַחֲרֵי צְבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבַיִת אוֹ לְגִינָה אוֹ לְחָצֵר, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִפְרִיחַ אֶת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמִגְדָּל, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁשָּׁלָה[121] דָּגִים מִן הַיָּם בְּתוֹךְ סֵפֶל שֶׁל מַיִם - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אֲבָל אִם הִפְרִיחַ צִפּוֹר[122] לְבַיִת, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִבְרִיחַ דָּג וַעֲקָרוֹ מִן הַיָּם לִבְרֵכָה שֶׁל מַיִם; אוֹ שֶׁרָדַף אַחַר צְבִי עַד שֶׁנִּכְנַס לִטְרַקְלִין רָחָב, וְנָעַל בְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁאֵין זוֹ צֵידָה גְּמוּרָה; שֶׁאִם יָבוֹא לְקַחְתּוֹ - צָרִיךְ לִרְדֹּף אַחֲרָיו וְלָצוּד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָךְ, הַצָּד אֲרִי[123] - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ לַכַּפָּה[124] שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא נֶאֱסָר בָּהּ.

120) הוציא. 121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום "עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרור לשאר עופות, כי ציפור דרור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). 122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת — אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין תיבה — רש"י) שלו". 123) חדר צר למשמר וכלא. 124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

כ. כָּל[125] מָקוֹם שֶׁאִם יָרוּץ בּוֹ יַגִּיעַ לַחַיָּה בִּשְׁחִיָּה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכִּתָּלִים קְרוֹבִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁיִּפֹּל צֵל שְׁנֵיהֶם לָאֶמְצַע כְּאֶחָד - הֲרֵי זֶה מָקוֹם קָטָן; וְאִם הִבְרִיחַ הַצְּבִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְתוֹכוֹ - חַיָּב. וּמָקוֹם שֶׁהוּא גָּדוֹל מִזֶּה, הַמַּבְרִיחַ חַיָּה וָעוֹף לְתוֹכוֹ - פָּטוּר.

125) משנה, שבת קז, א.

כא. אֶחָד[126] שְׁמֹנֶה שְׁרָצִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה[127] וְאֶחָד שְׁאָר[128] שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים שֶׁיֵּשׁ לְמִינָן צֵידָה, הַצָּד אֶחָד מִכֻּלָּן - בֵּין לְצֹרֶךְ בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ[129] אוֹ לְשַׁחֵק בָּהֶן - חַיָּב, הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לָצוּד וָצָד. שֶׁמְּלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ. הַצָּד אֶת הַיָּשָׁן[130] וְאֶת הַסּוּמָא - חַיָּב[131].

126) ויקרא יא, כט־ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". 127) כמבואר בפ"ח ה"ט. 128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ז). 129) בבלי (שבת קו, ב). וב'ירושלמי' (שבת פי"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש"עינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. 130) שהוא נשמט ממקומו כשבן אדם מתקרב אליו (רש"י). 131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

כב. הַמְשַׁלֵּחַ[132] כְּלָבִים כְּדֵי שֶׁיְּצוּדוּ צְבָאִים וְאַרְנָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבָרַח הַצְּבִי מִפְּנֵי הַכֶּלֶב, וְהָיָה הוּא רוֹדֵף אַחַר הַצְּבִי אוֹ שֶׁעָמַד בְּפָנָיו וְהִבְהִילוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ הַכֶּלֶב וּתְפָשׂוֹ - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת הַצָּד, וְחַיָּב[133]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ בְּעוֹפוֹת.

132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). 133) משנה, שבת קו, ב.

כג. צְבִי[134] שֶׁנִּכְנַס לְבַיִת, וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חַיָּב[135]. נְעָלוּהוּ שְׁנַיִם - פְּטוּרִין[136]. אִם אֵין אֶחָד יָכוֹל לִנְעֹל, וּנְעָלוּהוּ שְׁנַיִם - חַיָּבִין[137]. יָשַׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא מִלְּאָהוּ, וְיָשַׁב הַשֵּׁנִי וּמִלְּאָהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. יָשַׁב הָרִאשׁוֹן וּמִלְּאָהוּ, וּבָא הַשֵּׁנִי וְיָשַׁב בְּצִדּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן וְהָלַךְ לוֹ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, וְהַשֵּׁנִי לֹא עָשָׂה כְּלוּם. וּמֻתָּר לוֹ לֵישֵׁב בִּמְקוֹמוֹ עַד הָעֶרֶב, וְלוֹקֵחַ הַצְּבִי. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְנוֹעֵל בֵּיתוֹ לְשָׁמְרוֹ[138] וְנִמְצָא צְבִי שָׁמוּר בְּתוֹכוֹ, שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם. נִכְנְסָה לוֹ צִפּוֹר תַּחַת כְּנָפָיו[139] - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְּרָהּ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ, וּמֻתָּר.

134) אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. 135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א הט"ו). 136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). 137) ולא ידע שיש שם צבי. 138) תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שנגעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). 139) שבת קו, ב.

כד. הַצָּד[140] צְבִי זָקֵן אוֹ חִגֵּר[141] אוֹ חוֹלֶה[142] אוֹ קָטָן[143] - פָּטוּר. הַמְפָרֵק בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף מִן הַמְּצוּדָה - פָּטוּר[144]. הַצָּד חַיָּה וָעוֹף שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן: אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין וְיוֹנֵי עֲלִיָּה - פָּטוּר[145]. הַצָּד דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ צֵידָה, כְּגוֹן: חֲגָבִים הַגְּזִזִּין[146] צְרָעִין וַיַּתּוּשִׁין וּפַרְעוֹשִׁין וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

140) פיסח. 141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. 142) 'ירושלמי' שבת פי"ד ה"א, ותוספתא שבת פי"ג). וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאירי'). 143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. 144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). 145) מין דבורה. 146) שבת קו, ב.

כה. רְמָשִׂים[147] הַמַּזִּיקִין, כְּגוֹן: נְחָשִׁים[148] וְעַקְרַבִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן מְמִיתִין, הוֹאִיל וְנוֹשְׁכִין - מֻתָּר לָצוּד אוֹתָם בְּשַׁבָּת. וְהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהִנָּצֵל מִנְּשִׁיכָתָן. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹפֶה כְּלִי עֲלֵיהֶן, אוֹ מַקִּיף עֲלֵיהֶן, אוֹ קוֹשְׁרָן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ.

147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבירור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחתך, הכותב, המוחק והמשרטט].

א. הַשּׁוֹחֵט[2] - חַיָּב. וְלֹא שׁוֹחֵט בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַנּוֹטֵל נְשָׁמָה[3] לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹף וְדָג וְשֶׁרֶץ, בֵּין בִּשְׁחִיטָה אוֹ בִּנְחִירָה[4] אוֹ בְּהַכָּאָה - חַיָּב. הַחוֹנֵק אֶת הַחַי עַד שֶׁיָּמוּת - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת שׁוֹחֵט. לְפִיכָךְ[5], אִם הֶעֱלָה דָּג מִסֵּפֶל שֶׁל מַיִם[6] וְהִנִּיחוֹ עַד שֶׁמֵּת - חַיָּב מִשּׁוּם חוֹנֵק. וְלֹא עַד שֶׁיָּמוּת, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּבֵשׁ בּוֹ כִּסֶּלַע[7] בֵּין סְנַפִּירָיו - חַיָּב, שֶׁעוֹד אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת. הוֹשִׁיט[8] יָדוֹ לִמְעֵי הַבְּהֵמָה וְדִלְדֵּל[9] עֵבָר שֶׁבְּמֵעֶיהָ - חַיָּב[10].

2) משנה, שבת עג, א. 3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילזון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? – אולם לפי דברי רבינו (פ"ט הי"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים – פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). 4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. 5) שבת קז, ב. 6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים – חייב משום צידה ('תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י הי"ט). 7) כרוחב סלע (רש"י). 8) שבת קז, ב. 9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. 10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

ב. רְמָשִׂים[11] שֶׁהֵן פָּרִין[12] וְרָבִין מִזָּכָר וּנְקֵבָה, אוֹ נֶהֱוִין[13] מִן הֶעָפָר, כְּמוֹ הַפִּרְעוֹשִׁין[14], הַהוֹרֵג אוֹתָן - חַיָּב[15] כְּהוֹרֵג בְּהֵמָה וְחַיָּה. אֲבָל רְמָשִׂים שֶׁהֲוָיָתָן מִן הַגְּלָלִים וּמִן הַפֵּרוֹת שֶׁהִבְאִישׁוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּגוֹן תּוֹלָעִים שֶׁל בָּשָׂר וְתוֹלָעִים שֶׁבְּתוֹךְ הַקִּטְנִיּוֹת, הַהוֹרְגָן - פָּטוּר[16].

11) שבת קז, ב. 12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). 13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פי"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". 14) רמש העוקץ ומנתר. 15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. 16) כל מקום שנכתב פטור – הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

ג. הַמְפַלֵּחַ[17] כְּלָיוֹ[18] בְּשַׁבָּת - מוֹלֵל אֶת הַכִּנִּים וְזוֹרְקָן. וּמֻתָּר[19] לַהֲרֹג אֶת הַכִּנִּים בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִן הַזֵּעָה.

17) שבת יב, א. 18) מבער כינים מבגדיו. 19) "אסור להרוג את המאכולת בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

ד. חַיָּה[20] וָרֶמֶשׂ שֶׁהֵן נוֹשְׁכִין וּמְמִיתִין וַדַּאי, כְּגוֹן: זְבוּב שֶׁבְּמִצְרַיִם, וְצִרְעָה שֶׁבְּנִינְוֵה, וְעַקְרָב שֶׁבְּחַדְיָב[21], וְנָחָשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֶלֶב שׁוֹטֶה בְּכָל מָקוֹם - מֻתָּר לְהוֹרְגָן בְּשַׁבָּת כְּשֶׁיֵּרָאוּ[22]. וּשְׁאָר[23] כָּל הַמַּזִּיקִין: אִם הָיוּ רָצִין אַחֲרָיו - מֻתָּר[24] לְהָרְגָן, וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמָן אוֹ בּוֹרְחִין מִלְּפָנָיו - אָסוּר[25] לְהָרְגָן. וְאִם דּוֹרְסָן לְפִי תֻּמּוֹ[26] בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ וְהוֹרְגָן - מֻתָּר.

20) שבת קכא, ב. 21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבירחיו". 22) שסתם מזיקים (ר"ן). 23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). 24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) – ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". 25) כי אלה אין היזקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). 26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשמט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק – מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות – משנים.

ה. הַמַּפְשִׁיט[27] מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת[28] קָמֵיעַ[29] - חַיָּב. וְכֵן[30] הַמְעַבֵּד מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמֵיעַ - חַיָּב. וְאֶחָד הַמּוֹלֵחַ וְאֶחָד הַמְעַבֵּד[31], שֶׁהַמְּלִיחָה מִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עִבּוּד הוּא. וְאֵין עִבּוּד בָּאֳכָלִין[32]. וְכֵן הַמּוֹחֵק מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב. וְאֵי זֶהוּ מוֹחֵק? זֶה הַמַּעֲבִיר שֵׂעָר אוֹ הַצֶּמֶר מֵעַל הָעוֹר אַחַר מִיתָה עַד שֶׁיַּחֲלִיק פְּנֵי הָעוֹר.

27) משנה, שבת עה, א. 28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). 29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. 30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד־משנה). 31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" – שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). 32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר – חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל־מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם – מותר (או"ח סי' שכא).

ו. הַמְּפָרֵק דּוּכְסוֹסְטוֹס[33] מֵעַל הַקְּלָף - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַפְשִׁיט, וְחַיָּב. (הַמְּפָרֵק[34] מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב.) הַדּוֹרֵס[35] עַל הָעוֹר בְּרַגְלוֹ עַד שֶׁיִּתְקַשֶּׁה, אוֹ הַמְרַכְּכוֹ בְּיָדוֹ וּמוֹשְׁכוֹ וּמַשְׁוֶה אוֹתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָרַצְעָנִין עוֹשִׂין - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְעַבֵּד, וְחַיָּב. הַמּוֹרֵט נוֹצָה מִן הָאֶבְרָה[36] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת[37] מוֹחֵק, וְחַיָּב. וְכֵן[38] הַמְמָרֵחַ[39] רְטִיָּה כָּל שֶׁהוּא, אוֹ שַׁעֲוָה אוֹ זֶפֶת, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין, עַד שֶׁיַּחֲלִיק פְּנֵיהֶם - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק. וְכֵן הַשָּׁף[40] בְּיָדוֹ עַל הָעוֹר הַמָּתוּחַ בֵּין הָעַמּוּדִים - חַיָּב מִשּׁוּם מוֹחֵק.

33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). 34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. 35) ביצה יא, א. 36) כנף העוף. 37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גוזז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". 38) שבת עה, ב. 39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". 40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ו'בבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה – חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י הי"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רב'נו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

ז. הַמְּחַתֵּךְ[41] מִן הָעוֹר כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קָמִיעַ - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ וְיַחְתֹּךְ בְּכַוָּנָה, שֶׁהִיא מְלָאכָה; אֲבָל אִם חָתַךְ דֶּרֶךְ הֶפְסֵד אוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְמִדָּתוֹ, אֶלָּא כְּמִתְעַסֵּק אוֹ כְּמִשְׁחֵק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[42]. הַקּוֹטֵם[43] אֶת הַכָּנָף - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מְחַתֵּךְ, וְחַיָּב. וְכֵן הַמְגָרֵד[44] רָאשֵׁי כְּלוֹנְסוֹת שֶׁל אֶרֶז - חַיָּב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ. וְכֵן כָּל חֲתִיכָה שֶׁיַּחְתֹּךְ חָרֵשׂ־עֵץ מִן הָעֵצִים אוֹ חָרֵשׂ־מַתֶּכֶת מִן הַמַּתָּכוֹת - חַיָּב מִשּׁוּם מְחַתֵּךְ. הַנּוֹטֵל[45] קֵיסָם[46] שֶׁל עֵץ מִלְּפָנָיו וּקְטָמוֹ[47] לַחֲצַץ[48] בּוֹ שִׁנָּיו אוֹ לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הַדֶּלֶת - חַיָּב.

41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתא (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". 42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתא (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכוין למידה – אין זו מלאכה. 43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). 44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז־יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). 45) ביצה לג, א. 46) שאינו ראוי למאכל בהמה. 47) בכלי (עיין מגיד־משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. 48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. כָּל[49] דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, כְּגוֹן: תֶּבֶן וַעֲשָׂבִים לַחִים וְהוּצִין[50] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מֻתָּר לְקָטֵם[51] אוֹתָן בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן תִּקּוּן כֵּלִים[52]. וּמֻתָּר[53] לִקְטֹם[54] עֲצֵי בְשָׂמִים לְהָרִיחַ[55] בָּהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן קָשִׁים[56] וִיבֵשִׁין. וּמְפַשֵּׁחַ[57] מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, בֵּין שֶׁפִּשַּׁח עֵץ גָּדוֹל[58] בֵּין שֶׁפִּשַּׁח עֵץ קָטָן.

49) ביצה לג, ב. 50) עלי ענף התמר. 51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). 52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" ('מעשה רוקח'). 53) תוספתא שבת פ"ו. 54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. 55) אבל לחצוץ בו שיניו – אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. 56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. 57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). 58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הַכּוֹתֵב[59] שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב. הַמּוֹחֵק כְּתָב עַל מְנָת לִכְתֹּב בִּמְקוֹם הַמְּחָק שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב. הַכּוֹתֵב אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה כִּשְׁתַּיִם[60] - פָּטוּר. מָחַק אוֹת אַחַת גְּדוֹלָה וְיֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתַּיִם - חַיָּב[61]. כָּתַב אוֹת אַחַת[62] וְהִשְׁלִים[63] בָּהּ אֶת הַסֵּפֶר - חַיָּב[64].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַכּוֹתֵב[65] עַל מְנָת לְקַלְקֵל הָעוֹר - חַיָּב; שֶׁאֵין חִיּוּבוֹ עַל מְקוֹם הַכְּתָב, אֶלָּא עַל הַכְּתָב. אֲבָל הַמּוֹחֵק עַל מְנָת לְקַלְקֵל - פָּטוּר[66]. נָפְלָה דְיוֹ עַל גַּבֵּי סֵפֶר וּמָחַק אוֹתָהּ, נָפְלָה שַׁעֲוָה עַל גַּבֵּי הַפִּנְקָס וּמָחַק אוֹתָהּ, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת - חַיָּב.

59) שבת עג, א. 60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שתים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). 61) "שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). 62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים ('מעשה רוקח'). 63) שבת קד, ב. 64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש ('פרי מגדים'). 65) תוספתא שבת פי"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב מבמוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. 66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות ('פרי מגדים').

י. הַכּוֹתֵב[67] אוֹת כְּפוּלָה פַּעֲמַיִם, וְהוּא שֵׁם אֶחָד[68], כְּמוֹ: דַּד[69], תֵּת, גַּג, רָר, שֵׁשׁ, סָס, חָח - חַיָּב. וְהַכּוֹתֵב בְּכָל כְּתָב[70] וּבְכָל לָשׁוֹן - חַיָּב, וַאֲפִלּוּ מִשְּׁנֵי סִימָנִיּוֹת[71].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַכּוֹתֵב אוֹת כְּפוּלָה פַּעֲמַיִם וְהוּא שֵׁם אֶחָד, כְּמוֹ {רָר תֵּת גַּג} (דד תת גג רר שש סס חח) – חַיָּב".

מקורו במסכת שבת שהחיוב על שתי אותיות הוא גם אם התכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה שמתקיימת במקום אחר כמו "שם קטן משם גדול, שם משמעון כו'", ואפילו אם כתב שתי אותיות כפולות שהן שם אחד חייב, כגון שש תת רר גג חח ("כגון שש מששבצר משש ששמם, תת מתתראו תתנו, וכ"ש אם נתכוון לקטנה תחילה").

וצריך להבין מדוע הביא דוגמאות רבות כ"כ ובמה מוסיף הדבר להבנת ההלכה של כותב שתי אותיות, ובפרט שחלק מהדוגמאות שהביא אינן מוזכרות בגמרא כלל.

גם צ"ל מה שכתב הגאון הרוגוצ'וב'י בביאורו על דברי הרמב"ם "שכותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות", ועפ"ז מבאר מה שדייק רש"י "נטלו לגג של חי"ת ועשאו שני זיינין" והסופר הי' צריך לכך, כי משום כותב אינו חייב דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה כמו אלו שכתב רבינו בה"י" ולכאורה תמוה הרי שני זיינין יש בהם משמעות של תיבה בפני עצמה תיבת זז – ע"ד "לא זז משם כו'".

ע"פ יין מלכות ספר זמנים סימן ח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

67) שבת קג, ב. 68) שיש לו מובן מיוחד. 69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח – טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס – תולע קטן הנמצא בצמר. 70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פי"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). 71) רש"י פירש (שבת קג.): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שיורה על אחד, וב' שיורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

יא. הַכּוֹתֵב[72] אוֹת אַחַת סָמוּךְ[73] לַכְּתָב, אוֹ כְּתָב עַל גַּבֵּי[74] כְּתָב[75]; וְהַמִּתְכַּוֵּן לִכְתֹּב חֵי"ת וְכָתַב שְׁנֵי זַיְנֵי"ן[76], וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת; וְהַכּוֹתֵב אוֹת אַחַת בָּאָרֶץ[77] וְאוֹת אַחַת בַּקּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי אֵין נֶהְגִּין[78] זֶה עִם זֶה; אוֹ שֶׁכָּתַב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בִּשְׁנֵי[79] דַּפֵּי פִּנְקָס, וְאֵינָן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה - פָּטוּר. כְּתָבָן בִּשְׁנֵי כָּתְלֵי זָוִית[80] אוֹ בִּשְׁנֵי דַּפֵּי[81] פִּנְקָס, וְהֵן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה - חַיָּב.

72) משנה, שבת קד, ב. 73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. 74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחידשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. 75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתים – אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). 76) שלא עשה גג המחברן יחד. 77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. 78) אין נקראות יחד. 79) בשני עבריו של הלוח. 80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. 81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

יב. לָקַח[82] גְּוִיל[83] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְכָתַב עָלָיו אוֹת אַחַת בְּמְדִינָה זוֹ, וְהָלַךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה בְּמְדִינָה אַחֶרֶת בְּמְגִלָּה אַחֶרֶת - חַיָּב; שֶׁבִּזְמַן שֶׁמְּקָרְבָן נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה, וְאֵינָן מְחֻסָּרִין מַעֲשֶׂה[84] לְקָרִיבָתָן.

82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". 83) עור בהמה לאחר שהעבירו שערו, מלחוהו ועיבדוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). 84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

יג. הַכּוֹתֵב[85] אוֹת אַחַת, אַף־עַל־פִּי שֶׁקּוֹרִים מִמֶּנָּה תֵּבָה שְׁלֵמָה[86] - פָּטוּר. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁכָּתַב מ, וְהַכֹּל קוֹרִין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; אוֹ שֶׁכְּתָבָהּ בִּמְקוֹם מִנְיָן, שֶׁהֲרֵי הִיא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב אַרְבָּעִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הַמַּגִּיהַּ[87] אוֹת אַחַת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתַּיִם, כְּגוֹן שֶׁחִלֵּק גַּג הַחֵי"ת וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי זַיְנִי"ן - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

85) משנה, שבת קד, ב. 86) "כתב אות אחת נוטריקון — חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון — כתב התישבי — כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים ('מעשה רוקח'). 87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

יד. הַכּוֹתֵב בִּשְׂמֹאלוֹ[88] אוֹ לְאַחַר יָדוֹ[89], בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפֵּקוֹ[90] - פָּטוּר[91]. אֲשֶׁר[92] שֶׁכָּתַב בִּימִינוֹ, שֶׁהִיא לוֹ כִּשְׂמֹאל כָּל אָדָם - פָּטוּר. וְאִם כָּתַב בִּשְׂמֹאלוֹ - חַיָּב[93]. וְהַשּׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו בְּשָׁוֶה, וְכָתַב בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ - חַיָּב. קָטָן אוֹחֵז בַּקֻּלְמוֹס וְגָדוֹל אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - חַיָּב; גָּדוֹל אוֹחֵז בַּקֻּלְמוֹס וְקָטָן אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - פָּטוּר[94].

88) משנה, שבת קג, א. 89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). 90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. 91) שאין דרך כתיבה בכך. 92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. 93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש המשנה שם ששנינו שהכותב בשמאלו חייב. 94) תוספתא שבת פי"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

טו. אֵין הַכּוֹתֵב[95] חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָרוֹשֵׁם[96] וְעוֹמֵד, כְּגוֹן: דְּיוֹ וּשְׁחוֹר[97] וְסִקְרָא[98] וְקוּמוֹס[99] וְקַנְקַנְתּוֹם[100] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם; וְיִכְתֹּב עַל דָּבָר שֶׁמִּתְקַיֵּם הַכְּתָב עָלָיו, כְּגוֹן: עוֹר וּקְלָף וּנְיָר וְעֵץ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם. אֲבָל הַכּוֹתֵב בְּדָבָר שֶׁאֵין רִשּׁוּמוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן מַשְׁקִין[101] וּמֵי פֵּרוֹת; אוֹ שֶׁכָּתַב בִּדְיוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ עַל עֲלֵי יְרָקוֹת וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד - פָּטוּר. אֵינוֹ[102] חַיָּב עַד שֶׁיִּכְתֹּב בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר הָעוֹמֵד. וְכֵן אֵין הַמּוֹחֵק חַיָּב עַד שֶׁיִּמְחֹק כְּתָב הָעוֹמֵד מֵעַל דָּבָר הָעוֹמֵד[103].

95) משנה, שבת קד, ב. 96) שרישומו מתקיים. 97) עשן או פיח כבשן המתקיימים. 98) מין עפר אדום שצובעים בו. 99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשתמשים בו לדיו. 100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה. 101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמיץ תותים. 102) תוספתא שבת פי"ב, ו'ירושלמי' שבת פי"ב ה"ד: "זה הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". 103) כי אינו חייב במוחק אלא על־מנת לכתוב כתיבה מתקיימת.

טז. הַכּוֹתֵב[104] עַל בְּשָׂרוֹ - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר. אַף־עַל־פִּי שֶׁחֲמִימוּת בְּשָׂרוֹ מַעֲבֶרֶת הַכְּתָב לְאַחַר זְמַן - הֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לִכְתָב שֶׁנִּמְחַק. אֲבָל הַמְשָׂרֵט[105] עַל בְּשָׂרוֹ צוּרַת כְּתָב - פָּטוּר. הַקּוֹרֵעַ[106] עַל הָעוֹר כְּתַבְנִית כְּתָב - חַיָּב מִשּׁוּם כּוֹתֵב. הָרוֹשֵׁם[107] עַל הָעוֹר כְּתַבְנִית כְּתָב - פָּטוּר. הַמַּעֲבִיר[108] דְּיוֹ עַל גַּבֵּי סִקְרָא - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם כּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם מוֹחֵק. הֶעֱבִיר[109] דְּיוֹ עַל גַּבֵּי דְּיוֹ, וְסִקְרָא עַל גַּבֵּי סִקְרָא, אוֹ סִקְרָא עַל גַּבֵּי דְּיוֹ - פָּטוּר.

104) משנה, שבת קד, ב. 105) שחתך בבשרו צורת אותיות. 106) תוספתא שבת פי"ב. 107) הקורע הוא דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת. 108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרווייהו (שניהם) חייב שתים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא לימדתני רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר לו, וכי מפני שאנו מדמין — נעשה מעשה? ופירש רש"י: "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו בפשטות שהוא חייב? ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג) מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בנין שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה — סיקרא על גבי דיו או להיפך — נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום חציצה. 109) גיטין יט, א.

יז. רוֹשֵׁם[110] - תּוֹלֶדֶת[111] כּוֹתֵב הוּא. כֵּיצַד? הָרוֹשֵׁם רִשְׁמִים וְצוּרוֹת בַּכּוֹתֶל וּבְשָׂשָׂר[112] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַצַּיָּרִין[113] רוֹשְׁמִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִשּׁוּם כּוֹתֵב. וְכֵן הַמּוֹחֵק אֶת הָרָשׁוּם לְתַקֵּן - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹחֵק, וְחַיָּב. הַמְשַׂרְטֵט[114] כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת תַּחַת אוֹתוֹ שִׂרְטוּט - חַיָּב. חָרְשֵׁי הָעֵצִים שֶׁמַּעֲבִירִין חוּט שֶׁל סִקְרָא עַל גַּבֵּי הַקּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּנְסֹר בְּשָׁוֶה - הֲרֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זֶה תּוֹלֶדֶת מְשַׁרְטֵט. וְכֵן הַגַּבָּלִים[115] שֶׁעוֹשִׂים כֵּן בָּאֲבָנִים כְּדֵי שֶׁיִּפַּצֵל הָאֶבֶן בְּשָׁוֶה. וְאֶחָד הַמְשַׁרְטֵט בְּצֶבַע[116] אוֹ בְּלֹא צֶבַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

110) שבת קג, א. 111) אפילו רושם סימן שבדה מעצמו. 112) צבע אדום בהיר. 113) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציור באבר או בדיו) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום צובע". 114) שבת עה, ב. 115) מסתת אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים־א ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". 116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" ('מעשה רוקח').

~ יום שישי י"ג סיון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) כלל בו ביאור ג' מלאכות אחרונות [המבעיר והמכבה] ואחרונה מהן ההוצאה מרשות לרשות, ועניניה מרובים, עד שהביא הצורך לייחד לה פרקים הרבה. ונתבאר בפרק זה קצת מהותה ומהות תולדותיה.

א. הַמַּבְעִיר[2] כָּל שֶׁהוּא[3] - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיְּהֵא צָרִיךְ לָאֵפֶר[4]. אֲבָל אִם הִבְעִיר דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַלְקֵל. וְהַמַּבְעִיר[5] גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ הַשּׁוֹרֵף דִּירָתוֹ - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מַשְׁחִית; מִפְּנֵי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהִנָּקֵם מִשּׂוֹנְאוֹ, וַהֲרֵי נִתְקָרְרָה דַעְתּוֹ וְשָׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְנַעֲשָׂה כְּקוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ אוֹ בַּחֲמָתוֹ שֶׁהוּא חַיָּב, וּכְחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה, שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתַּקְּנִים הֵן אֵצֶל יִצְרָן הָרָע. וְכֵן הַמַּדְלִיק[6] אֶת הַגֵּר אוֹ אֶת הָעֵצִים, בֵּין לְהִתְחַמֵּם בֵּין לְהָאִיר - הֲרֵי זֶה חַיָּב. הַמְחַמֵּם[7] אֶת הַבַּרְזֶל כְּדֵי לְצָרְפוֹ[8] בַּמַּיִם[9] - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מַבְעִיר[10], וְחַיָּב.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַמַּבְעִיר כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב; וְהוּא שֶׁיְּהֵא צָרִיךְ לָאֵפֶר".

שיטת האדה"ז בדעת הרמב"ם שגדר מלאכת מבעיר הוא "הוצאת האש או שמרבה האש" "דאע"פ שהמבעיר אינו חייב אא"כ צריך לאפר, אעפ"כ עיקר החיוב אינו משום שריפת וכליון העצים אלא משום ריבוי האש". ומוכיח זאת ממה שכתב בסיום הלכה זו: "המחמם את הברזל כדי לצרפו במים הרי זה תולדת מבעיר וחייב", אע"פ שבחימום הברזל אין שום כליון. וממשיך שכן משמע גם מהדין (שהובא ברמב"ם כאן) "דהמדליק הנר אע"פ שא"צ לאפר חייב".

וצריך להבין, כיון שסובר הרמב"ם כך, היה לו להתחיל מהדוגמא שהביא אח"כ "המדליק את הנר . . כו'" שחמימות ואור הוא צורך הגוף, ומדוע מתחיל מהדוגמא של "צריך לאפר" שנוצר על ידי כליון העצים. בפשטות י"ל שרוצה להדגיש שתנאי במלאכת מבעיר שלא יהיה מקלקל ולכן התחיל בהבערה באופן "שיהא צריך לאפר" כי בזה מודגש יותר שאין כאן שום ענין של השחתה וקלקול, מ"מ, הרי סוף סוף כיון שעיקר החיוב הוא מצד ריבוי האש היה לו להתחיל תיאור מלאכת מבעיר באופן המתאים למהותה של מלאכה זו.

ויובן על פי פנימיות הענינים: הל"ט מלאכות שנאסרו בשבת הן המלאכות שנעשו במשכן. ומזה גופא מובן שאף שהן עבודות של חול, מ"מ בשורשן ומקורן הן בקדושה. מלאכות אלו הן העבודות העיקריות של איש ישראל בעבודתו לקונו לעשות מהעולם דירה ומשכן לה', וכן הוא בפרטי התנאים והגדרים של מלאכות שבת הקובעים מה היא מלאכה שחייבים עליה. יסודם ועיקרם הוא כפי שהם מלאכות בעבודת האדם לקונו. ומהם השתלשל אח"כ למלאכות שבת, שבלי תנאים וגדרים אלו אין היא מלאכה שחייבים עליה בשבת.

מלאכת מבעיר בעבודת ה' ענינה הדלקת נר הנשמה, שיהיה בוער באהבה כרשפי אש לה', ומבואר ב"תניא" שכשם שאור הנר "מתנענע תמיד למעלה בטבעו משום שחפץ ליפרד מהפתילה ולידבק בשורשו למעלה, אף שעל ידי זה לא יאיר כלום למטה, וגם למעלה בשורשו יתבטל אורו במציאות בשורשו . . כך נשמת האדם . . חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולידבק בשורשה ומקורה בה"", זהו הביאור הפנימי מדוע מלאכת מבעיר היא בכל־שהוא ואין לה שיעור, כי בעבודת ה' היא התנועה למסירות נפש ולכן אין בה שיעור, כי גם בכל־שהוא יש כל (האיכות של) נקודת הנפש.

אבל יחד עם זה בעבודת ה' צריך שכל "מבעיר" יהיה גם צריך לאפרו כי אפר הוא החלק היותר חומרי שבכל דבר המורכב מארבעה יסודות, ומסביר האדה"ז שכאשר שורפים עץ הרי שכל ג' היסודות אש רוח ומים שבו "חלפו והלכו להם וכלו בעשן" משא"כ האפר הנשאר, הוא העפר שבו היורד למטה, ואין האש שולטת בו הוא הנשאר קיים . . הוא חומרי יותר מכולן".

תכלית הבערת אש הנשמה, היא לא בכדי להיפרד מהגוף אלא שההתעוררות באהבה כרשפי אש תביא בו תוספת חיזוק בעבודת ה' ובקיום המצוות, בהיותו נשמה בגוף כאן בעולם הזה הגשמי. לכן, תנאי גדול במלאכת מבעיר הוא שיהיה צריך לאפרו.

לקו"ש חלק ל"ו עמוד 187 ואילך
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) כתוב בתורה (שמות פרק לה, פסוק ג): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", ושאלו חכמינו ז"ל (מסכת שבת דף ע עמוד א) "הלא הבערה בכלל הייתה (בכלל ל"ט מלאכות המשכן שנכלל ב"לא תעשה כל מלאכה") ולמה יצאת (נכתבה במיוחד?) – רבי יוסי סובר הבערה ללאו יצאת (שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא עוברים רק על לאו); ודעת רבי נתן: "הבערה בכלל כל המלאכות הייתה, ולמה יצאת? להקיש (להשוות) אליה שאר מלאכות, ולומר לך: מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייב עליה בפני עצמה (שהרי יש לה אזהרת לאו בפני עצמה), אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף כל שהיא אב מלאכה, חייבין עליה בפני עצמה, ומכאן לחילוק מלאכות מן התורה" – שאם עשה בשוגג הרבה מלאכות בשבת, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אף שכולם נלמדו ממקרא אחד, וכך פוסק רבינו: המבעיר כל שהוא חייב, כמו בשאר מלאכות; ובמכילתא (ויקהל) – לפי נוסח הרמב"ן – מובאה דעת רבי יונתן: "שומע אני, יהא רשאי להדליק את הנר, להטמין לו את החמין, ולעשות מדורה בשבת? (ואף שנאמר לא תעשה כל מלאכה, יהיו מותרות כל המלאכות שאדם נהנה מהן לשם עונג שבת, כמו שמותרות מלאכות אוכל נפש ביום טוב) תלמוד לומר: לא תבערו אש ביום השבת, ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר ביום טוב"; וב"ספר המצוות" (מצוה שכב) פירש רבינו: "הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהן ביום השבת והוא אמרו: לא תבערו אש וגו' ביום השבת. רצה בזה: שלא יישרף מי שנתחייב שריפה". ולפיכך כתב רבינו שהמבעיר חייב (בניגוד לדעת רבי יוסי שהבערה ללאו יצאה ואין חייבים עליה). 3) רק במבעיר וצריך לאפר חייב בכל שהוא, אבל המבעיר תחת תבשילו לצורך בישול, אינו חייב אלא אם יש בו כדי לבשל ביצה קלה, כמבואר למעלה בפרק ט (מגיד משנה). 4) (מסכת שבת דף קו עמוד ב): "תני רבי אבוה לפני רבי יוחנן, כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר (שהם חייבים אף אם הם מקלקלים), אמר לו רבי יוחנן: הבערה ובישול אינה משנה (לא שנו אותם בבית המדרש לאיסור), ואם תמצי לומר משנה, חובל – בצריך (את הדם) לכלבו ומבעיר – בצריך לאפרו" (שאז נחשבים לתיקון כיוון שצריך את האפר לאיזה צורך). 5) מבואר למעלה פרק שמיני הלכה ז והלכה ח. 6) (מסכת כריתות דף כ עמוד א). 7) (מסכת שבת דף מא עמוד ב). 8) לחסמו ולחזקו כמבואר בהלכה ב. ושם כתב שאם כיבה שלא בכוונת צירוף פטור. וכתב שם המגיד משנה שכל שאינו מתכוון אין ראוי לומר בו "פסיק רישיה ולא ימות" הוא (למעלה פרק א הלכה ו) וליחייב, מפני שכשהוא מתכוון הוא עושה מלאכה וכשאינו מתכוון אין בו מלאכה כלל שהרי אינו רוצה לעשות ממנו כלי ודומה לזה קטימת קיסם (למעלה פרק יא הלכה ז) שכל שאינו קוטמו לחצוץ בו שיניו אף על פי שראוי לכך בקטימתו – פטור, שכל שהוא מפני תיקון כלי צריך שיתכוון לכך ואם אינו מתכוון פטור. ועיין רמב"ן מסכת שבת דף קיא עמוד ב. 9) אבל אם כדי לעקמו או לתקנו או לעשותו כלי, כבר כתב רבינו למעלה (פרק ט הלכה ו) שחיובו משום מבשל, וכמו שהעיר הראב"ד כאן (מעשה רוקח). 10) לדעת רש"י (מסכת שבת דף מא עמוד ב) חיובו משום מכה בפטיש, שגומר את חסומו בזה; ודעת הראב"ד בהשגה, שצירוף הוא רק מדרבנן, ועיקר חיובו כאן הוא משום מבשל.

ב. הַמְכַבֶּה[11] כָּל שֶׁהוּא - חַיָּב[12]. אֶחָד הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר וְאֶחָד הַמְכַבֶּה אֶת הַגַּחֶלֶת שֶׁל עֵץ. אֲבָל הַמְכַבֶּה גַּחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת - פָּטוּר[13]. וְאִם נִתְכַּוֵּן לְצָרֵף - חַיָּב; שֶׁכֵּן לוֹטְשֵׁי הַבַּרְזֶל עוֹשִׂים: מְחַמִּים אֶת הַבַּרְזֶל עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה גַּחֶלֶת, וּמְכַבִּין אוֹתוֹ בַּמַּיִם כְּדֵי לְחַסְמוֹ. וְזֶהוּ לְצָרֵף, שֶׁהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ חַיָּב, וְהוּא תּוֹלֶדֶת מְכַבֶּה. וּמֻתָּר[14] לְכַבּוֹת גַּחֶלֶת שֶׁל מַתֶּכֶת[15] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בָּהּ רַבִּים. הַנּוֹתֵן[16] שֶׁמֶן לְתוֹךְ הַנֵּר הַדּוֹלֵק - חַיָּב מִשּׁוּם מַבְעִיר, וְהַמִּסְתַּפֵּק מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר - חַיָּב מִשּׁוּם מְכַבֶּה[17].

11) (מסכת שבת דף כט עמוד ב). 12) רבינו סובר (פרק א הלכה ז) כרבי יהודה שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, והמתכוון לכבות "אף על פי שאינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני השמן או מפני הכלי או מפני הפתילה, הרי זה חייב". אבל רוב הראשונים – ובכללם הרמב"ן, הרשב"א והטור בשם רבינו חננאל והרי"ף – פסקו כרבי שמעון שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אם כן אינו חייב בכיבוי רק אם כיבה כדי לעשות פחמין, או כיבוי של הבהוב פתילה להאחיז את האור שיבעיר יפה שאז הוא צריך לגוף הכיבוי. אבל כיבה שלא לצורך הנ"ל – פטור. 13) והטעם דכיבוי גחלת של עץ חייב עליו מן התורה וכיבוי גחלת של מתכת אין חייב עליה אלא מדרבנן, עיקר דבר זה: כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה לדבר אחר ותעשה פחם זה הוא הכיבוי האסור מדאורייתא, אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשתכבה היא מתכת כשהייתה בתחילה אין כיבוייה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלית בברזל אלא [ה]ברזל (שהוא) חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן הילכך כיבוי [זה] מדרבנן (רבינו פרחיה בפירושו (כתב יד אוקספורד) למסכת שבת דף מב עמוד א בשם רבינו הרמב"ם בפירושו לתלמוד וכן הובא בהקדמת ספר מעשה רוקח). 14) לכתחילה, שבמקום נזק לרבים לא גזרו רבנן. 15) מסכת שבת שם. 16) (מסכת ביצה דף כב עמוד א). 17) משום שעל ידי זה ממהר את הכיבוי (הרא"ש), והתוספות כתבו שזה רק גרם כיבוי ומותר (להלן הלכה ד), אלא הטעם הוא "דבאותה שעה שמסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו, שאין אור הנר יפה כשיש מעט שמן בנר".

ג. דְּלֵקָה שֶׁנָּפְלָה בְּשַׁבָּת, הַמְכַבֶּה אוֹתָהּ מִפְּנֵי אִבּוּד מָמוֹן - חַיָּב[18]; שֶׁאֵין אִבּוּד מָמוֹן דּוֹחֶה שַׁבָּת, אֶלָּא אִבּוּד נְפָשׁוֹת[19]. לְפִיכָךְ, יֵצְאוּ בְּנֵי אָדָם כְּדֵי שֶׁלֹּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָמוּתוּ, וַיַּנִּיחוּ הָאֵשׁ תְּלַהֵט, וַאֲפִלּוּ שׁוֹרֶפֶת כָּל דִּירָתוֹ כֻּלָּהּ.

18) לסברת רבינו למעלה שפסק כרבי יהודה, אבל לרוב הפוסקים הסוברים כרבי שמעון במלאכה שאינה צריכה לגופה, אין כאן רק איסור דרבנן. 19) שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש, וראה בפרק ב הלכה א. ובמה שכתב רבינו "ואפילו שורפת כל המדינה כולה" כתבו הפוסקים שזה אינו אלא בזמן שישראל על אדמתם, אבל בזמן שהם בין הגויים מותר לכבות דליקה בשבת מפני שיש בה סכנת נפשות שכשהדליקה מתגברת הם חוטפים ושוללים וכשאדם עומד נגדם הורגים אותו (אורח חיים סימן שלד סעיף כז). ויש שכתבו שאפילו אין שם גויים מותר שמא נשאר שם זקן או חולה שאינם יכולים לברוח (משנה ברורה).

ד. מֻתָּר[20] לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה בְּכָל הַכֵּלִים, בֵּין מְלֵאִים בֵּין רֵיקָנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה. אֲפִלּוּ כְּלֵי חֶרֶשׂ חֲדָשִׁים מְלֵאִים מַיִם - עוֹשִׂין מֵהֶן מְחִצָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁוַּדַּאי מִתְבַּקְּעִין וּמְכַבִּין; שֶׁגְּרַם כִּבּוּי[21] מֻתָּר[22]. וְכוֹפִין קְעָרָה[23] עַל גַּבֵּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תֹּאחַז בַּקּוֹרָה.

20) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). 21) הוא הדין בשאר מלאכות (משנה ברורה סימן שלד). 22) "לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי" (=גרם מותר – מסכת שבת דף קכ עמוד ב). וכתב המרדכי שגרם מותר רק למנוע הפסד, אבל באופן אחר אף גרם אסור. 23) (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. תֵּבָה[24] שְׁדָה[25] וּמִגְדָּל[26] שֶׁאָחַז בָּהֶן הָאוּר - מֵבִיא עוֹר גְּדִי[27], וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵין הָאוּר מְלַהֵטֶת אוֹתָן, וּפוֹרְשׁוֹ עַל הַקָּצֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא נִשְׂרַף, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר שָׁם הָאֵשׁ[28].

24) (משנה מסכת שבת דף קכ עמוד א). 25) תיבה קטנה (פירוש המשניות לרמב"ם). 26) תיבה גבוהה הנפתחת מן הצד ושמים בה דברים לשמירה. 27) "תועלת פריסת עור של גדי – כי הוא יתחרך ולא יתלהב וימנע האש מהגיע אל העץ" (פירוש המשניות). 28) [דברי רבינו צריכים עיון שהרי כבר כתב למעלה בהלכה ד שגרם כיבוי מותר וכל שכן שמותר לעכב הדליקה ולמה הוצרך להביא הלכה זו].

ו. טַלִּית[29] שֶׁאָחַז בָּהּ הָאוּר - פּוֹשְׁטָהּ וּמִתְכַּסֶּה בָּהּ, וְאִם כָּבְתָה - כָּבְתָה[30]. וְכֵן סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁאָחַז בּוֹ הָאוּר - פּוֹשְׁטוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ, וְאִם כָּבָה - כָּבָה. וְנוֹתֵן[31] מַיִם מִן הַצַּד שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְלָה בּוֹ הָאוּר, וְאִם כָּבְתָה - כָּבְתָה. שָׁכַח[32] גֵּר דָּלוּק עַל גַּבֵּי טַבְלָא - מְנַעֵר[33] אֶת הַטַּבְלָא וְהוּא נוֹפֵל, וְאִם כָּבָה - כָּבָה. אֲבָל הִנִּיחוּ מִבָּעֶרֶב, אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּבָה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ[34].

29) (תוספתא מסכת שבת פרק י"ד). 30) שגרם כיבוי מותר. 31) (מסכת שבת דף קכ עמוד א). 32) (מסכת שבת דף קכ עמוד ב). 33) הראשונים הקשו: הרי כשמנער נשפך השמן, ורבינו כתב למעלה שהמחסר שמן מן הנר חייב משום מכבה, וגם אם אינו מתכוון לזה הרי זה "פסיק רישיה" (ראה בפרק א)? אולם לדעת רבינו נתן בעל הערוך, שפסיק רישיה שלא ניחא לו (שאינו נהנה מהדבר) מותר, גם כאן מותר לנער שהרי אינו נהנה מהשמן. ויש אומרים שכאן מדובר בנר של שעווה, או בנר שכלה שמנו. 34) "אמרי דבי רבי ינאי: לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח נעשה בסיס לדבר אסור" (הטבלא נעשתה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה כדי לנערה – רש"י מסכת שבת דף קכ עמוד ב).

ז. נָכְרִי[35] שֶׁבָּא לְכַבּוֹת - אֵין[36] אוֹמְרִים לוֹ 'כַּבֵּה' וְ'אַל[37] תְּכַבֵּה', מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ עָלֵינוּ. אֲבָל קָטָן שֶׁבָּא לְכַבּוֹת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹשֶׂה עַל דַּעַת אָבִיו[38]; אֲבָל מִדַּעַת עַצְמוֹ - אֵין בֵּית־דִּין מְצַוִּין[39] לְהַפְרִישׁוֹ. וּבִדְלֵקָה הִתִּירוּ לוֹמַר[40]: כָּל הַמְכַבֶּה אֵינוֹ מַפְסִיד.

35) (משנה מסכת שבת דף קכא עמוד א). 36) ש"אמירה לנכרי שבות", כמבואר למעלה פרק ו הלכה א. 37) אין צריך לומר לו אל תכבה, כי הנכרי עושה על דעת עצמו להנאת עצמו, בדעתו שלא יפסיד אם יעשה. 38) שיודע להבחין שהכיבוי הזה נוח לאביו ועושה בשבילו. (מסכת שבת שם). 39) (מסכת יבמות דף קיד עמוד א) מעשה ברבי יצחק בר ביסני שאבדו לו מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, בא לפני רבי פדת (לשאול מה לעשות בשבת) אמר לו: הנהג לשם תינוק ותינוקת שישחקו שם וימצאו המפתחות ויביאו לך, שמע מינה: "קטן אוכל נבלות אין בית דין מְצַוִּין להפרישו". ובמכילתא דרבי ישמעאל (תשא) מובא: "לדעת כי אני ד' מקדשכם, למה נאמר? – לפי שהוא אומר ושמרו בני ישראל את השבת, שומע אני אפילו חרש שוטה וקטן, תלמוד לומר לדעת כי אני ד' – לא אמרתי אלא במי שיש לו דעת". 40) בפני הגויים (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ח. הוֹצָאָה[41] וְהַכְנָסָה[42] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - מְלָאכָה מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת הִיא. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁדָּבָר זֶה עִם כָּל גּוּפֵי תּוֹרָה מִפִּי מֹשֶׁה מִסִּינַי נֶאֱמְרוּ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה: אִישׁ וְאִשָּׁה אַל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא; הָא לָמַדְתָּ[43], שֶׁהַהֲבָאָה - מְלָאכָה קוֹרֵא אוֹתָהּ[44]. וְכֵן לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[45], שֶׁהַמַּעֲבִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִתְּחִלַּת אַרְבַּע[46] לְסוֹף אַרְבַּע - הֲרֵי הוּא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְחַיָּב.

41) (מסכת שבת דף צו עמוד ב) ובירושלמי (פרק א הלכה א) "מניין שהוצאה קרוייה מלאכה? וכו' – וייכלא העם מהביא, נמנע העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים... וכשם שנמנעו העם מלהוציא מבתיהן וליתן לגזברים, כך נמנעו הגזברים מלקבל לידם ולהכניס ללשכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

42) בגמרא שם אמרו: "מצינו הוצאה (איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים). הכנסה (מרשות הרבים לרשות היחיד) מניין? – סברא הוא, מכדי (הרי) מרשות לרשות הוא, מה לי מוציא מה לי מכניס". אבל קשה שהרי אמרו שם: "הכנסה תולדה" ומדברי רבינו נראה שהכנסה אב. אולם בכתב יד התימנים חסרה כאן המלה "והכנסה" (וכן נראה במגיד משנה). 43) (מסכת שבת דף צו עמוד ב). 44) כשיטת רבינו חננאל בפירוש הסוגיא במסכת שבת שם, ולא גורסים: "וממאי דבשבת קאי וכו'". ואף שמלאכת הוצאה הייתה במשכן כשאר מלאכות, כמבואר בברייתא (מסכת שבת דף מט עמוד ב): "אין חייבין אלא על מלאכה שכיוצא בה הייתה במשכן, הם זרעו ואתם אל תזרעו... הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד, הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים" וכל מלאכה שהייתה במשכן חייבים עליה, אף שאין לנו רמז בכתוב? – הוצאה שאני (שאינה דומה לשאר המלאכות), שהיא "מלאכה גרועה" ואין השכל מחייב שתיחשב מלאכה, ולכן הביאו ראייה מהכתוב שהיא מלאכה האסורה בשבת כשאר מלאכות (תוספות מסכת שבת דף ב עמוד א) וראה למעלה בפרק ז. 45) דבר שלא נכתב בתורה, אלא שחכמינו ז"ל שמעו וקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו עליו השלום, והוא הנקרא "הלכה למשה מסיני" ("ספר המאור" – הוצאת ראשונים דף כז עמוד א). 46) (מסכת שבת דף צז עמוד א).

ט. אֵין הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת חַיָּב עַד שֶׁיּוֹצִיא כְּשִׁעוּר[47] הַמּוֹעִיל מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד[48] לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיַעֲקֹר[49] מֵרְשׁוּת זוֹ וְיַנִּיחַ בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה. אֲבָל[50] אִם עָקַר וְלֹא הִנִּיחַ, אוֹ הִנִּיחַ וְלֹא עָקַר, אוֹ שֶׁהוֹצִיא פָּחוֹת[51] מִכַּשִּׁעוּר - פָּטוּר. וְכֵן[52] הַמַּעֲבִיר מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲקֹר כַּשִּׁעוּר מִצַּד זֶה וְיַנִּיחֶנּוּ מִצַּד אַחֶרֶת.

47) להלן פרק י"ח מבוארים שיעורי ההוצאה בשבת. 48) ראה להלן פרק י"ד הלכה א על מהות הרשויות. 49) ראה להלן בפרק י"ג הלכות א ו-ב דיני עקירה והנחה. 50) (משנה ראשונה במסכת שבת דף ב עמוד א). 51) (משנה במסכת שבת דף צג עמוד ב). 52) (מסכת שבת דף ה עמוד ב).

י. הַזּוֹרֵק[53] מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת אוֹ הַמּוֹשִׁיט - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹצִיא, וְחַיָּב[54]. וְכֵן הַזּוֹרֵק אוֹ הַמּוֹשִׁיט בְּיָדוֹ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע[55] לְסוֹף אַרְבַּע - הֲרֵי זֶה תּוֹלֶדֶת מוֹצִיא, וְחַיָּב. וְהַזּוֹרֵק כְּלְאַחַר יָד[56] - פָּטוּר.

53) (משנה במסכת שבת דף צו עמוד א). 54) שכך הייתה עבודת הלויים כשהלכו אחר עמוד הענן ופרקו את המשכן (רש"י). 55) (מסכת שבת דף צו עמוד ב): "גמרא גמירי לה" – והיא הלכה למשה מסיני. 56) "שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו" (רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב).

יא. הַמּוֹצִיא[57] מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ[58] לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה[59] - פָּטוּר, עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַחֵפֶץ כֻּלּוֹ מֵרְשׁוּת זוֹ לִרְשׁוּת זוֹ. קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה חֲפָצִים, אֲפִלּוּ מְלֵאָה חַרְדָּל[60], וְהוֹצִיא רֻבָּהּ מֵרְשׁוּת זוֹ לִרְשׁוּת זוֹ - פָּטוּר, עַד שֶׁיּוֹצִיא[61] אֶת כָּל הַקֻּפָּה. וְכֵן כָּל הַדּוֹמֶה לָזֶה. שֶׁהַכְּלִי מֵשִׂים כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּחֵפֶץ אֶחָד[62].

57) משנה במסכת שבת דף צא עמוד ב). 58) רשות היחיד ורשות הרבים שנזכרו בהלכה ט. 59) מרשות היחיד לרשות הרבים או מרשות הרבים לרשות היחיד. 60) שיש הרבה מהחרדל כבר בחוץ. 61) בפעם אחת, אבל אם אחר שהניח הקופה מקצתה ברשות זו ומקצתה ברשות זו, עקרה וגמר להוציאה אינו חייב, לפי שלא הייתה בשעת עקירה שנייה הוצאה בבת אחת ("מגיד משנה"). 62) רבינו פסק כרבי יוחנן שם, הסובר "אגד כלי שמו אגד" – ונחשבים כל הדברים המונחים בכלי כאילו הם דבר אחד, מפני שהכלי מאגדם יחד, ואף אם יצאו החפצים שבכלי לרשות השנייה, אינו חייב עד שהכלי עצמו יצא כולו לרשות שנייה.

יב. הַמּוֹצִיא[63] - בֵּין[64] בִּימִינוֹ, בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ, בֵּין בְּתוֹךְ חֵיקוֹ, אוֹ שֶׁיָּצָא בְּמָעוֹת צְרוּרִין לוֹ בִּסְדִינוֹ[65] - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין. וְכֵן הַמּוֹצִיא עַל כְּתֵפוֹ - חַיָּב, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּשּׂאוֹי לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; שֶׁכֵּן[66] הָיָה מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת בַּמִּשְׁכָּן לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ, וְכָל הַמְּלָאכוֹת מִמִּשְׁכָּן לוֹמְדִין אוֹתָן[67].

63) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 64) בתלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ג): "כתוב (במדבר פרק ד, פסוק טז): "ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטורת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה", שמן המאור – בימינו וקטורת הסמים – בשמאלו, ומנחת התמיד של יום תלוייה בזרועו". 65) (ברייתא במסכת שבת דף קמז עמוד א). 66) ואוויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מזה הוא מקום פטור (להלן פרק י"ד הלכה ג), ואף שאין דרך הוצאה בכך אלא לסבלים וכיוצא בהם, מכל מקום חייב כיוון שנקראה בתורה עבודה "כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו" (מעשה רוקח). 67) ראה בפרק ז.

יג. אֲבָל הַמּוֹצִיא[68] לְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ בְּפִיו[69] וּבְמַרְפֵּקוֹ, בְּאָזְנוֹ וּבִשְׂעָרוֹ, וּבְכִיס שֶׁתָּפוּר בְּבִגְדוֹ וּפִי הַכִּיס לְמַטָּה[70], בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד, בְּפִי בִגְדוֹ, בְּמִנְעָלוֹ וּבְסַנְדָּלוֹ - פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין.

68) (משנה במסכת שבת דף צב עמוד א). 69) בדבר שאינו אוכל, אבל בדבר שהוא אוכל חייב אף אם הוציאו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בפיו, וכן הוא במסכת שבת דף קב עמוד א ("מגיד משנה"). 70) אף אם הכיס צר שאין החפץ נופל ממנו פטור, שאין דרך הוצאה בכך.

יד. הַמּוֹצִיא[71] מַשּׂאוֹי עַל רֹאשׁוֹ: אִם הָיָה מַשּׂאוֹי כָּבֵד, כְּגוֹן שַׂק מָלֵא אוֹ תֵּבָה וּמִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהוּא מֻשָּׂם עַל רֹאשׁוֹ וְתוֹפֵשׂ בְּיָדוֹ - חַיָּב; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַמּוֹצִיאִין, וְנִמְצָא כְּמוֹצִיא עַל כְּתֵפוֹ אוֹ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לָקַח חֵפֶץ קַל, כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ בֶּגֶד אוֹ סֵפֶר אוֹ סַכִּין עַל רֹאשׁוֹ וְהוֹצִיאוֹ, וְהוּא אֵינוֹ אוֹחֵז בְּיָדוֹ[72] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ רֹב הָעוֹלָם לְהוֹצִיא הַחֲפָצִין מֻנָּחִין עַל רָאשֵׁיהֶם. הַמַּעֲבִיר[73] חֵפֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעֱבִירוֹ לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹ - חַיָּב.

71) (מסכת שבת דף צב עמוד א) "אמר רבי חייא: המוציא משאוי על ראשו בשבת חייב, שכן אנשי הוצל עושין כן — וכי הוצל רובא דעלמא (רוב העולם)? אלא כך אמרו: המוציא משאוי על ראשו פטור, ואם תמצא לומר: אנשי הוצל עושין כן? — בטלה דעתם אצל כל אדם" וסובר רבינו, שמשא כבד דרך כל אדם להוציא ואם תופסו בידו חייב, ומשא קל פטור אם הוציאו על ראשו, ועיין בתלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק י הלכה ג. 72) כלומר: אין המשאוי בידו, ואילו "ותופש בידו" שלמעלה פירושו שהמשאוי על ראשו (לחם משנה). 73) (מסכת שבת דף ט עמוד א) "אמר רבא: המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים, והעבירו דרך עליו חייב"; אבל הראב"ד פירש באופן אחר, שהאדם עומד במקומו ונוטל חפץ מצד ימינו ונותנו בצד שמאלו.

טו. מֵתֶר[74] לְאָדָם לְטַלְטֵל[75] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדָּן, וְיֵשׁ לוֹ לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּרֻבָּע הַזֶּה. וּבְאַמָּה שֶׁלּוֹ[76] מוֹדְדִין. וְאִם הָיָה נָגֵשׁ בְּאֵיבָרָיו - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת כְּבִינוֹנִיּוֹת[77] שֶׁל כָּל אָדָם. וּמִפִּי הַקַּבָּלָה אָמְרוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה "שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו"[78] - שֶׁלֹּא יְטַלְטֵל חוּץ לְמְרֻבָּע זֶה; אֶלָּא בִּמְרֻבָּע זֶה, שֶׁהוּא כְּמִדַּת אֹרֶךְ אָדָם כְּשֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו, בּוֹ בִּלְבַד יֵשׁ לְטַלְטֵל.

74) ראה להלן פרק י"ג הלכה י. 75) משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב "ומטלטל ברשות הרבים — ובלבד שלא יוציא חוץ מארבע אמות", הרי שמותר לטלטל ברשות הרבים בתוך ארבע אמות (וכן נראה במסכת שבת דף ח עמוד א). ואילו להוציא חוץ מארבע אמות על ידי טלטול פחות פחות מארבע אמות לא התירו אלא במי שהחשיך (להלן פרק כ הלכה ז). ועיין ראב"ד ומגיד משנה באורח חיים סימן שמט סעיף קטן א. 76) ואם היה האיש הזה ארוך ביותר, ד' אמותיו גדולות משל שאר בני אדם. 77) אמה בת שישה טפחים, כמבואר להלן פרק י"ז הלכה ל"ו. 78) (מסכת עירובין דף מח עמוד א ובמכילתא) ישיבת כל איש ביום השבת תהיה כשיעור "תחתיו" — אורך כל גופו שהוא שלוש אמות, ועוד אמה כדי לפשוט ידיו ורגליו, ובשיעור זה יכול אדם לטלטל חפצים ממקום למקום (אורח חיים סימן שמט).

טז. הָיוּ[79] שְׁנַיִם[80], מִקְצָת אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל זֶה - מְבִיאִין וְאוֹכְלִין בָּאֶמְצַע. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא זֶה מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְהָאֶמְצָעִי מֻבְלָע[81] בֵּינְתַּיִם - הוּא מֵתֶר עִמָּהֶן וְהֵן מֻתָּרִין עִמּוֹ, וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים אֲסוּרִים[82] זֶה עִם זֶה.

79) משנה (מסכת עירובין דף מה עמוד א). 80) שכל אחד יש לו מאכל מונח בד' אמותיו, וביניהם יש הפסק שש אמה, נמצא ששתי אמות של כל אחד, מובלעות אלו בתוך אלו. 81) שהוא עומד באמצע שמונה האמות, ועל ידו מונח מאכל, ונמצא ארבע אמותיו מובלעות בתוך שניהם. 82) שלא יוציאו חוץ לארבע אמות.

יז. לְפִיכָךְ[83] מֵתֶר[84] לְאָדָם לַעֲקֹר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְלִתְּנוֹ לַחֲבֵרוֹ שֶׁעִמּוֹ בְּתוֹךְ[85] אַרְבַּע אַמּוֹת, וְכֵן חֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ הָאַחֵר שֶׁבְּצִדּוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַחֵפֶץ הוֹלֵךְ כַּמָּה מִילִין[86] בְּשַׁבָּת - מֵתֶר, מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא טִלְטֵל אֶלָּא בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁלּוֹ.

83) שמותר לטלטל חפץ ברשות הרבים תוך ארבע אמות. 84) משנה (מסכת עירובין דף צה עמוד א). 85) אם הוא בתוך רשות אחת, אבל אסור להוציאו מרשות אחת ולהעבירו לרשות אחרת אף בתוך ארבע אמות, שאז הוא מוציא מרשות לרשות ואפילו לכרמלית אסור. "על כן קראתי תגר, על מה שראיתי באיזה קהילות בשבת, שנותנים ספר תורה לבית הכנסת והולכים דרך הרחוב בפחות מארבע אמות, ועושים איסור במה שמוציאים מן הבית לרחוב, שלזה לא מועילה הושטה" (טורי זהב סימן שמט). 86) ואף שאסור להוליך חפץ יותר ממה שלבעליו מותר ללכת, דעת רבינו כרבי יוחנן בן נורי שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם (ראה להלן בהלכות יום טוב פרק ה הלכה י').

יח. הוֹאִיל[87] וְיֵשׁ לוֹ לָאָדָם לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּרֻבָּע שֶׁהוּא אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, נִמְצָא מְטַלְטֵל בְּאֹרֶךְ אֲלַכְסוֹנוֹ שֶׁל מְרֻבָּע זֶה חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה[88]. לְפִיכָךְ אֵין הַמַּעֲבִיר אוֹ הַזּוֹרֵק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב[89] עַד שֶׁיַּעֲבִיר חוּץ לְחָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה[90]. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ: מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע, אוֹ: הַמַּעֲבִיר אַרְבַּע אַמּוֹת חַיָּב - הוּא מִתְּחִלַּת הָאֲלַכְסוֹן שֶׁל אַרְבַּע אַמּוֹת עַד סוֹפוֹ[91]; וְאִם הֶעֱבִיר פָּחוֹת מִזֶּה - פָּטוּר.

87) (מסכת עירובין דף נא עמוד א). 88) לפי הכלל "כל אמתא בריבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא" (כל אמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בריבועה — היא אמה ושתי חמישיות באלכסונה — מסכת עירובין דף נז עמוד א). 89) אבל איסור יש אף בפחות מזה. 90) ויש מהראשונים הסוברים כשהוא מעביר ד' אמות כנגד פניו, חייב אף בד' אמות בלבד. 91) היינו, שההנחה תהיה מחוץ לשיעור זה, אבל אם מקצת החפץ מונח בתוך שיעור זה פטור, שהרי לא העביר החפץ ארבע אמות הן ואלכסונן בשלימות, כמבואר בהלכה יא.

יט. נִמְצָא כָּאן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת: כֵּיצַד? הָעוֹקֵר חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים מִמָּקוֹם זֶה וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת עַד אַרְבַּע אַמּוֹת - חֲרֵי זֶה מֻתָּר; הָיָה בֵּינֵיהֶן יָתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, וְעַדַיִן הֵן בְּתוֹךְ חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה - פָּטוּר[92]; הָיָה בֵּינֵיהֶן חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה בְּשָׁוֶה - חֲרֵי זֶה חַיָּב, שֶׁחֲרֵי הֶעֱבִיר הַחֵפֶץ חוּץ לַאֲלַכְסוֹנוֹ שֶׁל מְרֻבָּע.

92) אבל אסור, ומקורו ממה שאמרו (מסכת עירובין דף נא עמוד א): "המעביר ארבע אמות אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסונן" הרי ש"אינו חייב" אבל אסור לעשות כן. ובמסכת עירובין דף צח עמוד ב ומסכת שבת דף ח עמוד א נראה שמותר אף לכתחילה לטלטל בפחות מארבע אמות (ראה למעלה הלכה טו) ועל כורחך שיש חילוק בין פחות מארבע לבין יותר מארבע בתוך חמש ושלושה חומשים (ועיין מגיד משנה וב"ח סימן שמט).

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) לבאר איכות ההוצאה ואיכות תולדותיה, המחוייב בהם והפטור.

א. אֵין[2] הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, אוֹ הַמַּעֲבִיר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב, עַד שֶׁיַּעֲקֹר[3] חֵפֶץ מֵעַל גַּבֵּי מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה[4] טְפָחִים[5] עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר וְיַנִּיחַ[6] עַל גַּבֵּי מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים.

2) שבת ד, א. 3) יגביה. 4) "כי מה שהוא פחות מזה השיעור לא יניחו בו, כי החפצים המונחים לא יתקיימו, אלא אם יהיו אותם החפצים הדקים" (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"א), וב'תוספות' כתבו בשם רבינו תם, שאין רגילות להניח החפץ בפחות מארבעה (ואין עקירה רק אם הגביהו ממקום הנחה). 5) שיעורו המדויק, ראה להלן פי"ז הל"ו. 6) ודעת הר"ן שזה דוקא ברשות הרבים או ברשות היחיד והחפץ נעקר על ידי אדם, אבל אם החפץ הוא ברשות היחיד עצמה כגון בקנה נעוץ ברשות היחיד, אין צורך במקום ארבעה אלא אפילו על גבי משהו.

ב. יָדוֹ[7] שֶׁל אָדָם[8] חֲשׁוּבָה לוֹ כְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. לְפִיכָךְ[9], אִם עָקַר הַחֵפֶץ מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּיַד אָדָם אַחֵר הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה - חַיָּב. וְכֵן אִם הָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְעָקַר הַחֵפֶץ מִמֶּנָּה אוֹ מִיַּד אָדָם הָעוֹמֵד בָּהּ, וְהֶחֱזִיר יָדוֹ אֵלָיו - חַיָּב. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַחֵפֶץ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בְּיָדוֹ - חֲרֵי הוּא כְּמֻנָּח בָּאָרֶץ.

7) שבת ה, א. 8) "לפי שיד האדם יניחו בה החפצים הגדולים, ומה שיש בה מתכונת הקיבוץ והפישוט והאחיזה. מפני זה נחשוב אותה כאילו היא במקום שיש בו ד' על ד'. ולפיכך מי שנותן ביד האדם, כאילו הניחו בארץ במקום שאותו אדם עומד עליו" (בפירוש המשניות שם). 9) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (שיש בה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונתן לתוך ידו של בעל הבית (העומד ברשות היחיד), או שנטל מתוכה והוציא, העני חייב".

ג. הָיָה[10] אוֹכֵל וְיוֹצֵא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְחִשֵּׁב לְהוֹצִיא הָאֹכֶל שֶׁבְּפִיו מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ[11] מְשִׁימָהּ פִּיו מְקוֹם אַרְבָּעָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין. וְכֵן[12] מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ וְהִשְׁתִּין מַיִם אוֹ רָקַק בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה - חַיָּב; שֶׁחֲרֵי עָקַר מֵרְשׁוּת זוֹ וְהִנִּיחַ בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ עוֹשָׂה אוֹתוֹ כְּאִלּוּ עָקַר מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה. הָיָה עוֹמֵד בִּרְשׁוּת זוֹ, וּפִי אַמָּה בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְהִשְׁתִּין בָּהּ - פָּטוּר[13].

10) שבת קב, א. 11) "שצריך לאכלה בהליכתו, והחשיב להוצאה זו שבפיו" (רש"י). 12) משנה, עירובין צח, ב. 13) עירובין צט, א.

ד. הָיָה עוֹמֵד[14] בְּאַחַת מִשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְנָטַל מִשָּׁם מַיִם מֵעַל גַּבֵּי גֻּמָּא מְלֵאָה מַיִם, וְהוֹצִיאָן - חַיָּב[15], שֶׁהַמַּיִם כֵּלָן כְּאִלּוּ הֵן מֻנָּחִין עַל הָאָרֶץ. אֲבָל אִם הָיָה כְּלִי צָף עַל גַּבֵּי מַיִם[16] וּפֵרוֹת בְּתוֹךְ הַכְּלִי[17], וּפָשַׁט יָדוֹ וְלָקַח מִן הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיא - פָּטוּר; שֶׁחֲרֵי לֹא נָחוּ הַפֵּרוֹת עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא עָקַר מֵעַל גַּבֵּי מְקוֹם אַרְבָּעָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[18], אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת צָפִין עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְהוֹצִיאָם, שֶׁהוּא פָּטוּר[19]. וְכֵן אִם הָיָה שֶׁמֶן צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְקָלַט מִן הַשֶּׁמֶן וְהוֹצִיאוֹ - פָּטוּר[20].

14) שבת ה, ב. 15) אף שהמים שנטל בידו לא היו במצב של מנוחה אלא זורמים (רש"י). 16) בגמרא שם, הסתפקו אם אנו הולכים אחרי הפרי הנח בתוך הכלי, או שאנו הולכים אחרי הכלי שאינו נח — והעלו בתיקו, ולכן פסק רבינו שפטור מספק (מגיד־משנה). 17) בנוסח אחר: על גבי הכלי (כ"י התימנים). 18) כי בזה לא היה שום ספק, שהפירות הצפים על גבי מים יחשבו כמונחים, ש"אמר רבא, אגוז על גבי מים, לאו היינו (אין זו) הנחתו". 19) "שצריכה להיות הנחה על יסוד העפר דוקא שהוא גושי, ולא על יסוד המים שהוא נוזל" (הרש"ש). 20) שבת ה, ב. כרבנן דרבי יוחנן בן נורי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁאֵין הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲקֹר וְיַנִּיחַ; אֲבָל אִם עָקַר וְלֹא הִנִּיחַ, אוֹ הִנִּיחַ וְלֹא עָקַר - פָּטוּר. לְפִיכָךְ[21], מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת, וּפָשַׁט יָדוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה וְחִפֵּץ בְּיָדוֹ, וּנְטָלוֹ אַחֵר מִמֶּנּוּ; אוֹ שֶׁנְּתָנוֹ אַחֵר לְיָדוֹ חֵפֶץ, וְהֶחֱזִיר יָדוֹ אֵלָיו - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, שֶׁזֶּה עָקַר וְזֶה הִנִּיחַ[22].

21) שבת ב, א: "פשט העני (העומד ברשות הרבים) את ידו (ובה חפץ) לפנים (לרשות היחיד), ונטל בעל הבית מתוכה – שניהם פטורים". 22) "כי העיקר אצלנו: כשהתחיל אדם מלאכה בשבת ולא גמר אותה, ובא אדם אחר וגמר אותה מלאכה, שניהם פטורים, לפי שהמלאכה נגמרת על ידי שניהם, ולא עשה אחד מהם מלאכה גמורה, וזה מה שאמרה הגמרא: "יחיד ועשה אותה חייב, שנים שעשאוה פטורים", והרמיזה על זה מאמר ה'־יתברך: "בעשותה" – העושה את כולה ולא העושה מקצתה" (רבינו בפירוש המשניות שם).

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[23]? כְּשֶׁהָיְתָה יָדוֹ לְמַעְלָה מִשְּׁלִשָּׁה[24], אֲבָל הָיְתָה יָדוֹ בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחַ בָּאָרֶץ, וְחַיָּב[25].

23) שפטור אם נטל אחר מידו חפץ שהכניס לרשות אחרת. 24) אף שנכנסה ידו לרשות השניה והכניס את החפץ, אבל לא נעשתה הנחה. 25) שבת צב, א. חפץ הנמצא פחות משלשה טפחים לארץ, כמונח בארץ דומה.

ז. הָיָה[26] עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וּפָשַׁט חֲבֵרוֹ יָד מֵרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְנָטַל חֵפֶץ מִיַּד זֶה הָעוֹמֵד בִּרְשׁוּת זוֹ, וְהִכְנִיסוֹ אֶצְלוֹ; אוֹ שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵאֶצְלוֹ, וְהִנִּיחַ בְּיַד זֶה הָעוֹמֵד - זֶה הָעוֹמֵד לֹא עָשָׂה כְּלוּם[27], שֶׁהֲרֵי נָתַן בְּיָדוֹ[28] אוֹ נָטַל מִיָּדוֹ; וַחֲבֵרוֹ חַיָּב, שֶׁהֲרֵי עָקַר וְהִנִּיחַ.

26) שבת ב, א. 27) במשנה אמרו: פטור, ואף שבכל מקום שנאמר בדיני שבת "פטור", הכוונה פטור מעונש אבל אסור מדרבנן לעשות כן (למעלה פ"א ה"ג), כאן פטור ומותר כיון שאיננו עושה כלום, אלא חבירו עשה את כל המלאכה – העקירה והנחה (שבת ג.); אולם מכל־מקום אסור לעשות כן, משום "לפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) "שלאו זה כולל את מי שיעזור לעבירה או יסבב אותה, כי הוא יביא את האיש ההוא לעוון, ובעזרתו הכשילו" (רבינו ב'ספר המצוות' מל"ת רצט). 28) בנוסח אחר: שהרי חבירו נתן בידו (כ"י התימנים).

ח. הָיָה עוֹמֵד בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת אֵלּוּ, וְנָתַן חֲבֵרוֹ חֵפֶץ בְּיָדוֹ אוֹ עַל גַּבָּיו[29], וְיָצָא בְּאוֹתוֹ הַחֵפֶץ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה, וְעָמַד שָׁם - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁעַקִּירַת גּוּפוֹ בְּחֵפֶץ שֶׁעָלָיו - כַּעַקִּירַת חֵפֶץ מֵאוֹתָהּ רְשׁוּת, וַעֲמִידָתוֹ בְּאוֹתוֹ הַחֵפֶץ - כְּהַנָּחַת הַחֵפֶץ בַּקַּרְקַע שֶׁעָמַד בָּהּ. לְפִיכָךְ[30], אִם יָצָא בַּחֵפֶץ שֶׁבְּיָדוֹ אוֹ עַל גַּבָּיו וְלֹא עָמַד בִּרְשׁוּת שְׁנִיָּה, אֶלָּא חָזַר וְנִכְנַס וְהוּא בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ יָצָא וְנִכְנַס כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ עַד שֶׁיָּצָא הַיּוֹם - פָּטוּר, לְפִי שֶׁעָקַר וְלֹא הִנִּיחַ. וַאֲפִלּוּ עָמַד לְתַקֵּן הַמַּשָּׂאוֹי שֶׁעָלָיו - עֲדַיִן הוּא פָּטוּר[31], עַד שֶׁיַּעֲמֹד לָנוּחַ.

29) שבת ג, א: "הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאם לחוץ, אמר רבי: חייב, שעקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו הוא, ועשה הוא בעצמו עקירה והנחה שהיא מלאכה שלימה, ואינו דומה לידו (הפשוטה לפנים וגופו לחוץ, ונתן בעל הבית לתוכה שפטר בו אף לעני שהוציאה לחוץ), מאי טעמא (מה טעם?) ידו לא נייח (לא נחה – הלכך כי הוציאה לא עקר שום דבר, ואין דרך הוצאה בלא עקירה והנחה). אבל גופו נייח" (על גבי קרקע, וזוהי עקירה). 30) שבת ה, ב. 31) שאין זו עמידה (רש"י).

ט. וְכֵן[32] מִי שֶׁהָיְתָה חֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְרָץ בָּהּ אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲמֹד. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רָץ בָּהּ; אֲבָל אִם הָלַךְ מְעַט מְעַט - הֲרֵי זֶה כְּעוֹקֵר וּמַנִּיחַ, וְאָסוּר[33]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁקָּדַשׁ עָלָיו הַיּוֹם וַחֲבִילָתוֹ עַל כְּתֵפוֹ - רָץ בָּהּ עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְזוֹרְקָהּ שָׁם כְּלְאַחַר יָד[34].

32) שבת קנג, ב. 33) אבל מדרבנן אינו חייב, שהרי אף אם עמד כדי לתקן משאו פטור עד שיעמוד לנוח, כמבואר בהלכה ח'. 34) שלא בדרך זריקה, כגון מכתפיו ולאחוריו (רש"י) שהוא פטור (פי"ב הי"ג), אבל אם הניחה כדרך הנחה חייב, שאי־אפשר שלא עמד קצת מבחוץ, ואם כן עשה עקירה והנחה (גמרא, שם).

י. עָקַר[35] הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעָמַד, וְחָזַר וְהָלַךְ פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וְעָמַד, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - פָּטוּר[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁעָמַד לָנוּחַ; אֲבָל אִם עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - הֲרֵי זֶה כִּמְהַלֵּךְ, וּכְשֶׁיַּעֲמֹד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - חַיָּב. וְהוּא, שֶׁיַּעֲמֹד חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת לָנוּחַ; אֲבָל אִם יַעֲמֹד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - עֲדַיִן הוּא כִּמְהַלֵּךְ. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲמֹד לָנוּחַ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת.

35) שבת ה, ב. 36) ראה למעלה פי"ב הט"ו. 37) כמו בהלכה ח' במוציא מרשות לרשות.

יא. הָיָה[38] קָנֶה אוֹ רֹמַח וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מֻנָּח עַל הָאָרֶץ, וְהִגְבִּיהַּ הַקָּצֶה הָאֶחָד, וְהָיָה הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מֻנָּח בָּאָרֶץ, וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו, וְחָזַר וְהִגְבִּיהַּ הַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שֶׁהָיָה מֻנָּח בָּאָרֶץ וְהִשְׁלִיכוֹ לְפָנָיו עַל דֶּרֶךְ זוֹ, עַד שֶׁהֶעֱבִיר הַחֵפֶץ כַּמָּה מִילִין - פָּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא עָקַר הַחֵפֶץ כֻּלּוֹ מֵעַל גַּבֵּי הָאָרֶץ[39]. וְאִם[40] מָשַׁךְ הַחֵפֶץ וּגְרָרוֹ עַל הָאָרֶץ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע - חַיָּב, שֶׁהַמְגַלְגֵּל[41] עוֹקֵר הוּא[42].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

38) שבת ח, ב. 39) ואף שזו הדרך להעבירם באופן כזה מפני שאינם קלים למשא, מכל־מקום פטור (׳תוספות׳). 40) שבת צא, ב. 41) בנוסח אחר: "שהמגרר" (׳מעשה רוקח׳). 42) ומגלגל חבית חייב שהוא כמגרר, אבל מגלגל תיבה מרובעת פטור, שאי אפשר שלא תהא נחה קצת (׳תוספות׳).

יב. עָקַר[43] הַחֵפֶץ מִזְּוִית זוֹ לְהַנִּיחוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת[44], שֶׁנִּמְצֵאת זוֹ הָעֲקִירָה עֲקִירָה הַמַּתֶּרֶת, וְנִמְלַךְ[45] בַּדֶּרֶךְ וְהוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת שְׁנִיָּה[46] - פָּטוּר[47]; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲקִירָה רִאשׁוֹנָה לְכָךְ, וְנִמְצֵאת כָּאן הַנָּחָה בְּלֹא עֲקִירָה. וְכֵן[48] הָעוֹקֵר חֵפֶץ וְהִנִּיחוֹ עַל חֲבֵרוֹ כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ, וּבְעֵת שֶׁיִּרְצֶה חֲבֵרוֹ לַעֲמֹד נְטָלוֹ מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן עֲקִירָה בְּלֹא הַנָּחָה.

43) שבת ה, ב. 44) באותה רשות היחיד. 45) חזר מדעתו הראשונה. 46) לרשות הרבים. 47) "שלא היתה עקירה בכוונה להוציאן בחוץ במקום חיוב, אלא לזוית שאין בה חיוב" (רבינו חננאל). 48) שבת קנג, ב: "אמר רב פפא, כל שבגופו חייב חטאת (אילו עשה בעצמו המלאכה חייב עליה), בחבירו (אם עשה המלאכה עם חבירו ביחד) — פטור אבל אסור".

יג. הַזּוֹרֵק[49] חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[50] אוֹ מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְקֹדֶם שֶׁיָּנוּחַ קְלָטוֹ אַחֵר בְּיָדוֹ, אוֹ קְלָטוֹ[51] כֶּלֶב, אוֹ נִשְׂרַף - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין זוֹ הַנָּחָה שֶׁנִּתְכַּוֵּן לָהּ. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן בִּשְׁעַת זְרִיקָה לְכָךְ[52] - חַיָּב[53].

49) שבת קב, א. 50) אפילו תוך ארבע אמות. 51) שנעקר אחר ממקומו וקיבלה (רש"י), שאם האחר עומד במקומו וקיבלה, חייב הזורק שעשה מלאכה שלמה, כמבואר בהלכה טו. 52) שינוח בפי כלב או בפי כבשן. 53) ואף שצריך לנוח על גבי מקום ארבעה, כמבואר בהלכה א׳, כאן "מחשבתו עושה אותו למקום", ונחשב כאילו היה מקום ארבעה.

יד. הַזּוֹרֵק[54] חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְהָיָה קָשׁוּר בְּחֶבֶל וְאֲגָדוֹ בְּיָדוֹ, אִם יָכוֹל לִמְשֹׁךְ הַחֵפֶץ אֶצְלוֹ - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן הַנָּחָה[55] גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁעָקַר וְלֹא הִנִּיחַ.

54) שבת קב, א. 55) אבל עקירה יש כאן (ראה לחם־משנה).

טו. הַזּוֹרֵק[56] וְנָחָה בְּתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ: אִם עָמַד חֲבֵרוֹ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - הַזּוֹרֵק חַיָּב[57], שֶׁהֲרֵי עָקַר וְהִנִּיחַ; וְאִם נֶעֱקַר חֲבֵרוֹ מִמְּקוֹמוֹ וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר[58]. זָרַק, וְרָץ הַזּוֹרֵק עַצְמוֹ אַחַר הַחֵפֶץ וְקִבְּלוֹ בְּיָדוֹ בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת אוֹ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר[59], כְּאִלּוּ נֶעֱקַר אַחֵר וְקִבְּלוֹ. שֶׁאֵין הַהַנָּחָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּנוּחַ הַחֵפֶץ בַּמָּקוֹם שֶׁהָיָה לוֹ לָנוּחַ בּוֹ בִּשְׁעַת עֲקִירָה.

56) שבת ה, א. 57) "שאפילו לא נתכוון שתנוח ביד חבירו, מכיון שעל־ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חייב, מפני שידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, מה־שאין־כן כשנעקר חבירו וקיבלה, שהיה סופה לנוח בארץ, ועל ידי עקירתו נחה בידו, הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר העקירה, ולכן פטור" (׳מעשה רוקח׳). 58) הזורק, שלא עשה הנחה רק עקירה, והשני עשה את ההנחה (רש"י). 59) "בעי רבי יוחנן: זרק חפץ ונעקר ממקומו וחזר וקיבלה, מהו? שני כחות באדם אחד — כאדם אחד דמי וחייב, או כשני בני אדם דמי ופטור? (כלומר: כיון שחטפו בהילוכו, ולא הניח את החפץ להגיע למקומו, כאילו קיבלו אדם אחר הוא ופטור, או מכיון שהוא עשה עקירה והנחה — כאדם אחד הוא וחייב). בפירוש רבינו חננאל, מובא נוסח אחר: "כשני בני אדם דמי וחייב — כאילו עמד חבירו במקומו וקיבל, כך גם אם קיבלה בעצמו — או כאדם אחד הוא ופטור — שהוא כנותן מימינו לשמאלו שאף־על־פי שהעבירה ארבע אמות פטור": הבעיה לא נפשטה ונשארה ב"תיקו" ופסק רבינו שפטור, כי כך דרכו לפסוק בספיקות (מגיד־משנה).

טז. הַזּוֹרֵק[60] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים[61] בָּאֶמְצַע, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָבַר הַחֵפֶץ בַּאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[62]. וְהוּא, שֶׁיֶּעֱבֹר לְמַעְלָה מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם עָבַר בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[63] סָמוּךְ לָאָרֶץ, וְנָח עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּעֱקַר אוֹ נִתְגַּלְגֵּל וְיָצָא הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד[64] לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּלְפִיכָךְ חַיָּב. וְכֵן[65] הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּרְשׁוּת הַיָּחִיד בָּאֶמְצַע - פָּטוּר. וְאִם עָבַר הַחֵפֶץ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לָאָרֶץ, וְנָח עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁחָזַר וְנִתְגַּלְגֵּל וְיָצָא לִרְשׁוּת הָרַבִּים הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּשְׁאַר עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וּלְפִיכָךְ חַיָּב.

60) משנה, שבת צו, א. 61) בתוך עשרה טפחים, כי למעלה מזה פטור אף לרבי עקיבא (להלן הערה הבאה) שאינו אלא "מקום פטור" כמבואר להלן פי"ד ה"ז. 62) לדעת רבי עקיבא חייב, משום "קלוטה כמי (כמו) שהונחה דמיא (דומה)" — חפץ שנקלט באויר נחשב כאילו נח שם, ואם כן עשה עקירה ברשות היחיד והנחה ברשות הרבים, ושוב עקירה ברשות הרבים והנחה ברשות היחיד, ולפי זה חייב שתים. אבל רבינו פסק כחכמים החולקים על רבי עקיבא ופטור. 63) הלכה למשה מסיני, שכל פחות משלושה טפחים — כ׳לבוד׳ (מחובר) אל הקרקע ממש (ראה ׳ספר המאור׳ — הוצאת ׳ראשונים׳ בדף לב). 64) בנוסח אחר: "לרשות אחרת" (ויניציה). 65) שבת צז, א.

יז. הַמַּעֲבִיר[66] אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[67] זוֹ עִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רְשׁוּת הָרַבִּים הַשְּׁנִיָּה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁאַרְבַּע אַמּוֹת בִּשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת הָרַבִּים מִצְטָרְפִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נָח הַחֵפֶץ בִּרְשׁוּת שֶׁבֵּינֵיהֶן.

66) שבת צח, א. ושם נשנה הדין בזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע – ארבע אמות חייב, כי רשויות מצטרפות, ורבינו השווה דין זה למעביר ארבע אמות. 67) למעלה משלשה טפחים. אבל למטה משלשה טפחים – הרי הוא כנח.

יח. הַמּוֹשִׁיט[68] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים בָּאֶמְצַע - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הוֹשִׁיט לְמַעְלָה מֵאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים[69]. שֶׁכֵּן הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בַּמִּשְׁכָּן: מוֹשִׁיטִין[70] אֶת הַקְּרֻשִׁים מֵעֲגָלָה לַעֲגָלָה, וּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת, וְכָל עֲגָלָה וַעֲגָלָה רְשׁוּת הַיָּחִיד הוּא.

68) משנה, שבת צז, א. 69) למעלה מעשרה טפחים, מדברי ה'תוספות' (שבת ד.) משמע שאין מושיט חייב אלא למעלה מעשרה, כיון שלא מצאנו במשכן מושיט למטה מעשרה, שעגלות הלויים היו גבוהות עשרה; אבל מדברי רבינו "ואפילו למעלה מאויר רשות הרבים", נראה שכל־שכן למטה מעשרה שהוא חייב. 70) ב"ירושלמי" (שבת פי"א ה"ב): "רבי אחא בשם רבי מיישא. בלבד על ידי שנים (מושיט חייב, דוקא כששנים מושיטים זה לזה, אבל אחד המושיט ממקום למקום – פטור), בכל אתר את אמר (בכל מקום אתה אומר) שנים שעשו פטורים, והכא את אמר (וכאן אתה אומר) שנים שעשו חייבין? – שניי היא (כאן שונה), שכך היתה עבודת הלויים באוהל מועד (שנים מושיטים זה לזה, קרשים על העגלות)".

יט. בַּמֶּה[71] דְּבָרִים אֲמוּרִים[72]? כְּשֶׁהָיוּ שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת הַיָּחִיד בְּאֹרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהָעֲגָלוֹת מְהַלְּכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים זוֹ אַחַר זוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים - אַף הַמּוֹשִׁיט מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד זוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁכְּנֶגְדָּהּ פָּטוּר[73].

71) משנה, שבת צו, א. 72) שחייב המושיט. 73) שלא מצאנו במשכן הושטה מרשות היחיד לרשות היחיד, ורשות הרבים ברוחב מפסיק ביניהם (ראה רש"י בשבת צו.).

כ. שָׁכַח[74] וּפָשַׁט יָדוֹ וְהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת, וְהוֹצִיאָהּ מֵחָצֵר זוֹ לְהַכְנִיסָהּ לְחָצֵר שֶׁבְּצִדָּהּ, וְנִזְכַּר קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס, וַהֲרֵי יָדוֹ תְּלוּיָה בַּאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים[75] - מֻתָּר[76] לְהַחֲזִירָהּ אֵלָיו לַחֲצֵרוֹ; אֲבָל לְהַכְנִיסָהּ לְאוֹתָהּ הֶחָצֵר הַשְּׁנִיָּה - אָסוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁחָשַׁב בִּשְׁעַת שְׁגָגָה[77]. וְאִם הוֹצִיא יָדוֹ[78] בְּמֵזִיד - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְהַחֲזִירָהּ אֶצְלוֹ, אֶלָּא קָנְסוּ אוֹתוֹ שֶׁתְּהֵא יָדוֹ תְּלוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ.

74) שבת ג, ב. 75) תוך עשרה טפחים, כי למעלה מעשרה אין אויר רשות הרבים רק מקום פטור, כמבואר בפי"ד ה"ז.

76) אף שעשה איסור עקירה ברשות היחיד להוציא לרשות הרבים, בכל זאת לא קנסוהו חכמים – כיון שבשוגג עשה. 77) אבל אם בתחילה חשב להוציא לרשות הרבים, מותר להכניס לחצר אחרת, שהרי לא נעשתה מחשבתו ('מגן אברהם'). ולדעת רש"י אסור, כיון שעל־כל־פנים נתקיימה מחשבתו בזה שרצה לפנות החפץ מחצרו. 78) לדעת הרמב"ן והרשב"א מדובר כאן שהוציא ידו מערב שבת, שאפילו אם ישליך הפירות מידו לא יבוא לידי חילול שבת, לכן קנסוהו רבנן. אבל אם הוציאו בשבת לא קנסוהו רבנן, שמא על־ידי־זה יבוא לידי חיוב חטאת, שישליך הפירות מידו, כמבואר למעלה בפ"ט ה"ה שאם הדביק פת בתנור, התירו לו לרדותה שלא יבוא לידי איסור.

כא. הַמִּתְכַּוֵּן[79] לִזְרֹק שְׁמֹנֶה אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָח הַחֵפֶץ בְּסוֹף אַרְבַּע - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁעוּר הַמְּלָאכָה; וְנַעֲשֵׂית מַחֲשַׁבְתּוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין זֶה הַחֵפֶץ מַגִּיעַ לְסוֹף שְׁמוֹנֶה עַד שֶׁיַּעֲבֹר עַל כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם מִכָּל הַשְּׁמֹנֶה[80]. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק אַרְבַּע, וְנָח הַחֵפֶץ בְּסוֹף שְׁמֹנֶה - פָּטוּר; לְפִי שֶׁנָּח בְּמָקוֹם שֶׁלֹּא חָשַׁב שֶׁתַּעֲבֹר בּוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁתְּנוּחַ. לְפִיכָךְ[81], אִם חָשַׁב בְּעֵת זְרִיקָה שֶׁיָּנוּחַ הַחֵפֶץ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה[82] - חַיָּב.

79) שבת צז, ב. 80) לפנינו בגמרא (שבת שם): "פשיטא, נתכוין לזרוק שמונה וזרק ארבע, הרי כתב שם משמעון [וחייב חטאת]". ולבסוף חזרה בה הגמרא מזה, ומקשה על זה: "ומדקאמרת הרי כתב שם משמעון, מי דמי (האם זה דומה?) התם כמה דלא כתיב שם לא מכתיב ליה שמעון (־שָׁם בכתב שם משמעון, כל כמה שלא יכתוב שם אי־אפשר לכתוב שמעון), הכא כמה דלא זריק ארבע לא מיזדרקו ליה תמני (־ כאן, כל כמה שלא נחה בארבעה אמות, – האם אי אפשר לזרוק שמונה?). ולפי זה נדחה מה שאמרו בתחילה, שפשוט הדבר שאם נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע שחייב, – והמסנקא היא שפטור. כן פירשו רבינו חננאל ורש"י ו'תוספות' שם. אבל דעת הגאונים, שמה שאמרו "מי דמי" – "ענינו בלשון שאלה ולא בלשון קושיא, וביאורו: מה דמיון לשם משמעון וכו' התם כמה דלא כתב שם לא כתוב שמעון, והכא נמי כמ[ה] דלא זריק ארבע לא זריק תמני" ('מאירי') – כלומר אי־אפשר שתנוח בסוף שמונה אלא אם כן עברה בתוך ארבע (רשב"א), וזו היא דעת רבינו (רשב"א שם). 81) מכיון שהדבר תלוי במחשבתו, ולא בזה אם עשה שיעור מלאכה שחייבים עליה. 82) "וכיון שלא איכפת לו, הרי יש קיום מחשבה בכל אופן" (רש"י).

כב. זָרַק[83] לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגֵּל חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר[84]. זָרַק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגֵּל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת: אִם נָח עַל גַּבֵּי מַשֶּׁהוּ חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּלְגֵּל וְנִכְנַס לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - חַיָּב; וְאִם לֹא נָח[85] כְּלָל - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

83) משנה, שבת ק, א. 84) "שהרי לא נתכוון לזריקה של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חיוב" (רע"ב). ואין בזה "מלאכת מחשבת". 85) זוהי דעת רבינו שצריך להיות נח ממש על גבי משהו, אבל רש"י ושאר פוסקים סוברים שמספיק אם נתעכב באויר מעט על ידי הרוח.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) לבאר מהות הרשויות אשר בהן תהיה הוצאה וההעתקה מרשות לרשות, ולבאר גדריהן. ונמשך לזה בהכרח קצת דינים לבאר איכות תולדתה מתולדות ההוצאה.

א. אַרְבַּע רְשֻׁיּוֹת[2] לְשַׁבָּת[3]: רְשׁוּת הַיָּחִיד[4], וּרְשׁוּת הָרַבִּים[5], וְכַרְמְלִית[6], וּמְקוֹם פָּטוּר. אֵי זוֹ הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים? מִדְבָּרוֹת[7] וַעֲיָרוֹת[8] וּשְׁוָקִים וּדְרָכִים[9] הַמְפֻלָּשִׁין[10] לָהֶן. וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה[11] אַמָּה[12], וְלֹא[13] יִהְיֶה עָלָיו תִּקְרָה. וְאֵי זוֹ רְשׁוּת הַיָּחִיד[14]? תֵּל[15] שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן. וְכֵן חָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר עַל כֵּן. וְכֵן מָקוֹם שֶׁהוּא מֵקֶף אַרְבַּע מְחִצּוֹת, גָּבְהָן עֲשָׂרָה וּבֵינֵיהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, אֲפִלּוּ יֵשׁ בּוֹ כַּמָּה מִילִין[16], אִם הֵקֵף לְדִירָה, כְּגוֹן מְדִינָה הַמֻּקֶּפֶת חוֹמָה שֶׁדַּלְתוֹתֶיהָ נְנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה[17], וּמְבוֹאוֹת[18] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים וּלְחִי בְּרוּחַ רְבִיעִית, וְכֵן חָצֵר וְדִיר[19] וָסַהַר[20] שֶׁהֻקְּפוּ לְדִירָה[21] - כֻּלָּן רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה[22] הֵן.

2) שבת ו, א. 3) להלן (פט"ז ה"א) מביא רבינו: "מקום שלא הוקף לדירה אלא שיהיה תשמישו לאויר, כגון גינות ופרדסים, אם היה בו יתר על בית סאתים הרי הוא כרשות היחיד, לחייב המוציא והזורק ממנו לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכו, ואסור לטלטל בו אלא בארבע אמות ככרמלית" אין זו רשות בפני עצמה שנמנה חמש רשויות לשבת, משום שהיא באמת רשות היחיד, אלא שלענין טלטול – דינה ככרמלית, והרי היא נכללת ברה"י וכרמלית ('תוספות' שם). 4) "שינויי המקומות בדיני שבת" (רבינו בפירוש המשניות). 5) "מקום שאין דורכים בו רבים" (שם). 6) "מקום מעבר לרבים, וכל העם דורכים שם". 7) "מקום אשר לא נשלמו בו לא תנאי רשות הרבים ולא תנאי רשות היחיד. ואמיתת השם כארמלית – כאלמנה זו שאינה בתולה ולא בעולת בעל" (רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שבת ג:) פירש: "לשון (ישעיה י, יח) יערו וכרמלו, שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רשות היחיד", וב'ירושלמי' (שבת פ"א ה"א): "תני רבי חייא כרמל – רך מלא, אינו לא לח ולא יבש אלא בינוני" – כרמל הכתוב בתורה (ויקרא ב, יד), אינו לח ולא יבש לגמרי, אלא כשמוללים אותו ביד הוא מתרכך, וכך "כרמלית אינה רשות היחיד ולא רשות הרבים". 8) על יסוד ברייתא בגמרא (שבת ו.) שמדבר הוא כרשות הרבים, אולם בגמרא שם מובאה גם ברייתא אחרת שהמדבר הוא ככרמלית, ואמר אביי: "לא קשיא (אין קושיא מברייתא אחת על השניה); כאן בזמן שישראל שרויין במדבר (חשוב רשות הרבים, שהרי רבים הולכים בו. רש"י). כאן בזמן הזה" (אינו מקום הילוך לרבים, שהולכי מדברות אין שכיחים בו, ודינו ככרמלית. רש"י). המפרשים תמהו על רבינו הפוסק שמדבר הוא רשות הרבים גם בזמננו, ופירש רבי אברהם בן הרמב"ם באופן אחר את הגמרא, כי בזמן שישראל היו חונים במדבר, ומחנותיהם סדורים בו (ומוקפים עניני כבוד), היה דינו ככרמלית – כבקעה ושדה, אבל בזמן הזה שאין ישראל דרים בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו, דינו כרשות הרבים, וזה הוא טעמו של רבינו (כסף־משנה). אבל מבארי הרמב"ם תמהו על טעם זה. כי איך אפשר לומר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא היה מחנה ישראל רשות הרבים, הלא עיקר איסור הוצאה והכנסה וזריקה והושטה אנו למדים ממלאכת המשכן שהיתה במדבר (ראה שבת מט: וצו.): "הם העלו (במשכן) את הקרשים מקרקע לעגלה, ואתם לא תכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד. הם הורידו את הקרשים מהעגלה לקרקע, ואתם לא תוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים", וכן אזהרת התורה (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", פירשו (עירובין יז:): אל יצא איש עם הכלי בידו ללקוט את המן משום איסור הוצאה, וכן מה שכתוב (שמות לו, ו) "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר, איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא", פירשו (שבת צו:) מכאן לאיסור הוצאה בשבת מן התורה, שאמר משה לישראל שלא יוציאו מביתם להביא למשכן, וכן אמרו חז"ל (שבת צו:) כי "מקושש עצים ביום השבת" (במדבר טו, לב) היה "מעביר ארבע אמות ברשות הרבים", מכל זה נראה שהמדבר היה רשות הרבים בזמן שישראל היו שרויין בו, וראה ב'פרי מגדים' (או"ח סי' שמה). [ונראה שהכוונה בכל אלה למחנה לויה שלא היו מחנות ישראל סדורים בו והוא רשות הרבים לכל הדיעות, וכן מפורש בשבת שם: "ומחנה לויה רשות הרבים"]. 9) בנוסח אחר: "מדברות ויערים ושדות ודרכים המפולשין" (כ"י התימנים). ובנוסח אחר: "מדברות ושדות וכרמים ויערות ושווקים ודרכים המפולשים להן" ('מעשה רוקח') "ואין היער דומה לים ובקעה שדינם ככרמלית, שהים אין תשמישו נוח כיער, והבקעה והאצטוונית וקרן זוויות שהן גם כן כרמלית, אף־על־פי שיש רשות לרבים להכנס לתוכן, אין להם צורך בהן כיער שהכל צריכים לעצים, ולהם דרך עליו כמדבר" (כסף־משנה). 10) רבי אברהם בן הרמב"ם ענה לשואל על הלכה זו: "השווקים הן הדרכים אלא שהרחיב בדברים", ודין אחד לשניהם (תשובות ר"א בן הרמב"ם סי' קיא הוצאת פריימן). 11) פתוחים משני עבריהם שאפשר לעבור בהם. 12) משנה בבא־בתרא צט, ב. ובגמרא שבת צט, א למדו ממלאכת המשכן: שתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, ורוחב כל עגלה חמש אמות. ובין עגלה לעגלה רווח כמלא עגלה הרי ט"ו, ועוד אמה רווח לבן לוי ההולך אחרי העגלה וביניהן לסדר את הקרשים שעליהן, הרי ביחד ט"ז אמה. ויש אומרים שחוץ מהתנאי, של שש עשרה אמה רוחב, יש עוד תנאי שיהיו ששים רבוא (־שש מאות אלף)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בוקעים בו (רש"י ו'הלכות גדולות' ו'תוספות' שבת ו:). ולדעת הרמב"ם שמדבר בזמן הזה הוא רשות הרבים (למעלה הערה ז) – על כרחנו שהתנאי הנזכר אינו תנאי. ובאמת לא הוזכר דבר זה בשום מקום בתלמוד (רמב"ן בעירובין נט.). [וראה ב'הפרדס' האמריקאי שנה כז חוברת ו' שיש מקור לתנאי זה לפי קטע חדש בגמרא שבת ו. שנשמר בכתב־יד רומי, והיה גם בגליון כתב־יד מינכן, והובא ב'מאירי' שם ובראבי"ה סי' ר"א עמוד 276].

13) כל אמה היא ששה טפחים (להלן פרק יז הלכה לו).

14) שבת ה, א: "המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה – פטור, שאינו דומה לדגלי מדבר". 15) שמותר לטלטל בתוכו, והמכניס והמוציא מתוכו לרשות הרבים – חייב.

16) שבת ו, א. 17) מיל הוא אלפים אמה. 18) עירובין ו, ב: "אמר רבי יוחנן, ירושלים אלמלא דלתותיה נעלות בלילה, חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שרשות הרבים גמורה נעשית רשות היחיד על־ידי־זה שדלתותיה נעלות בלילה. ומה שאמרו (עירובין קא.) שירושלים היא כרמלית ואסור לטלטל בה – אינו סותר למה שכתב רבינו כאן "שמדינה המוקפת שדלתותיה נעלות בלילה – היא רשות היחיד גמורה", שכיון שישנם הרבה דיורים בעיר לא תהא אלא חצר שצריכה עירובי חצרות, וכל זמן שלא עירבו אותה – אסור לטלטל בה ככרמלית, וכן פירש רש"י בעירובין קא. (כסף־משנה). 19) ראה להלן בתחילת פרק יז. 20) מקום שמירה לעדר הצאן. 21) רחבה מוקפת גדר שבעיר, המשמשת כעין גדרה לצאן. 22) אבל אם לא הוקפו לדירה, אף שהם רשות היחיד – אסור לטלטל בתוכם מחוץ לארבע אמות (להלן בפט"ז ה"א).

ב. אֲפִלּוּ[23] כֵּלִים, כְּגוֹן סְפִינָה אוֹ מִגְדָּל[24] שֶׁל עֵץ וְכַיּוֹצֵא[25] וְכַיּוֹצֵא[26] בָּהֶן[27], אִם יֵשׁ בָּהֶן אַרְבָּעָה[28] עַל אַרְבָּעָה[29] בְּגֹבַהּ עֲשָׂרָה אוֹ יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי הֵן[30] רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה.

23) שמותר גם לטלטל בכולם. 24) שבת ק, ב.

25) עירובין לד, א. 26) שבת ח, א. משכן דבורים לעשיית דבש. 27) כלים מרובעים כספינה ומגדל, ועגולים ככוורת. 28) אפילו עומדים ברשות הרבים. 29) בכוורת שהיא עגולה, צריך להיות בחללה חמשה טפחים וג' חומשי טפח, שאז אפשר לרבע מחללה ד' על ד' (שבת ח.); ראה למעלה פי"ב הי"ח. 30) בין בתוכה בין על גבה עד הרקיע כשאר רשות היחיד (או"ח סי' שמה).

ג. עֲבָי[31] הַכְּתָלִים שֶׁל רְשׁוּת הַיָּחִיד - כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד; לַאֲחֵרִים עוֹשֶׂה מְחִצָּה, לְעַצְמוֹ לֹא כָּל־שֶׁכֵּן. אֲוִיר[32] רְשׁוּת הַיָּחִיד - כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, עַד לָרָקִיעַ. אֲבָל[33] אֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים אֵינוֹ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה בַּאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים, מְקוֹם פְּטוּר הוּא[34].

31) שבת צט, ב. 32) שבת ז, א. נעץ קנה ברשות היחיד גבוה מאה אמה, וזרק מרשות הרבים ונח על גביו – חייב.

33) משנה, שבת ק, א. 34) ומותר להשתמש שם.

ד. אֵי זוֹ הִיא[35] כַּרְמְלִית[36]? תֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה[37] עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר עַל כֵּן וְגָבְהוֹ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה[38]. שֶׁהַכַּרְמְלִית אֵינָהּ תּוֹפֶשֶׁת אֶלָּא עַד עֲשָׂרָה, וְאֵינָהּ רְחָבָה פָּחוֹת[39] מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. וְכֵן חָרִיץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר עַל כֵּן וְעָמֹק מִשְּׁלֹשָׁה עַד עֲשָׂרָה. וְכֵן מָקוֹם שֶׁהֶקֵּף בְּאַרְבַּע מְחִצּוֹת, גָּבְהָן מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד עֲשָׂרָה וּבֵינֵיהֶן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר עַל כֵּן. וְכֵן קֶרֶן זָוִית הַסְּמוּכָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁמֵּקֶף[40] שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת וְהָרוּחַ הָרְבִיעִית רְשׁוּת הָרַבִּים, כְּגוֹן מָבוֹי שֶׁאֵין לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרָה בְּרוּחַ רְבִיעִית. וְכֵן[41] הַיַּמִּים וְהַבִּקְעָה, בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה בֵּין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - כָּל אֵלּוּ כַּרְמְלִית הֵן.

35) שבת ו, א. 36) שמדרבנן אסור לטלטל בתוכה ולהכניס ולהוציא לרשות אחרת, ראה בה"א. 37) טפחים.

38) שאם היא גבוהה עשרה ורחבה ארבעה – יש לה דין רשות היחיד, כמבואר בה"א. 39) שאם היא פחותה מארבעה ולמעלה משלשה, נקראת מקום פטור.

40) משנה, עירובין צד, א: "חצר שנפרצה לרשות הרבים (מרוח אחת), אמרו חכמים, מתוכה לרשות הרבים או מרשות הרבים לתוכה, פטור – מפני שהיא ככרמלית" (הגר"א). ודעת מפרשים אחרים, שמן התורה יש לה דין רשות היחיד, והזורק לתוכה חייב (מגיד־משנה). 41) "כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת, כך הוא רשות הרבים לענין טומאה, אבל הבקעה המוקפת גדר בימות הגשמים, רשות היחיד לשבת ולטומאה. ואם לא היתה מוקפת, הרי היא רשות היחיד לטומאה בלבד" (רבינו בהל' אבות הטומאה פ"כ ה"א, ו).

ה. אֲוִיר[42] הַכַּרְמְלִית - הֲרֵי הוּא כַּכַּרְמְלִית עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים בַּאֲוִיר הַכַּרְמְלִית הֲרֵי הוּא מְקוֹם פְּטוּר. לְפִיכָךְ[43], מֵעַל[44] פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁבַּיַּמִּים וְשֶׁבַּנְּהָרוֹת: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - כַּאֲוִיר כַּרְמְלִית, וּלְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - מְקוֹם פְּטוּר. אֲבָל כָּל הָעֹמֶק[45] הַמְּלֵאָה מַיִם, הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע עָבָה.

42) שבת ז, ב. 43) שבת ק, ב. 44) שאין מודדים עשרה טפחים מקרקעית הים אלא מפני המים ולמעלה (ראה 'תשובות הרמב"ם' פריימן סי' סז). 45) אפילו עמוק מאה אמה ואינו רחב ארבעה, שהוא בטל לגבי כרמלית.

ו. בּוֹר שֶׁבְּכַרְמְלִית - הֲרֵי הוּא כַּכַּרְמְלִית, אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה, אִם אֵין[46] בּוֹ אַרְבָּעָה[47]. רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָיְתָה עָלֶיהָ תִּקְרָה[48], אוֹ שֶׁאֵין בְּרָחְבָּהּ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - הֲרֵי הִיא כְּכַרְמְלִית. אִצְטַבָּא[49] שֶׁבֵּין[50] הָעַמּוּדִים הָעוֹמְדִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[51] - הֲרֵי הִיא כְּכַרְמְלִית. וְצִדֵּי[52] רְשׁוּת הָרַבִּים[53] - כְּכַרְמְלִית. אֲבָל בֵּין הָעַמּוּדִים, הוֹאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין בֵּינֵיהֶן[54] - הֲרֵי הֵן רְשׁוּת הָרַבִּים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

46) בנוסח ההלכה שלפני הראב"ד, היה כתוב "אפילו יש בו ארבעה", לכן תמה על רבינו, שכיון שיש בו רוחב ארבעה ועמוק יותר מעשרה, הרי זה רשות היחיד ולא כרמלית, כמבואר בהלכה א. אבל בנוסח שלפנינו "אם אין בו ד'" ולכן דינו ככרמלית, ולא נחשב למקום פטור כיון שהוא יותר מעשר, שהרי אין כרמלית רק עד עשר, שאנו אומרים: "מצא מין את מינו וניעור" (כיון שהבור נמצא בכרמלית, דינו ככרמלית), ראה להלן בפי"ז הי"א. וב'תשובות הרמב"ם' (פריימן, סי' יט) לחכמי לוניל כתב רבינו על הלכה זו: "יראה לי מדבריכם, שיש בספר שלכם חסרון דברים, וזה נוסח הספר: בור שבכרמלית הרי הוא ככרמלית אפילו עמוק מאה אמה אם אין בו ארבעה, הואיל ולא חלק רשות לעצמו הרי הוא ככרמלית". ובאותה תשובה נמסר גם המקור להלכה זו בעירובין לב: "נתנו בבור (לעירוב אפילו עמוק מאה אמה – עירובו עירוב". ובגמרא לד: מעמידים את המשנה בבור שבכרמלית שדינו בכרמלית. 47) בנוסח אחר: אפילו עמוק מאה אמה ורחב מאה אמה ('מעשה רוקח'). 48) שבת צח, א. (וראה תשובות הרמב"ם סי' סט עמ' 71). 49) בנין אבנים על ידי הקיר כעין ספסל לשבת עליו. 50) שבת ז, א. שאי־אפשר ללכת שם ברווח. 51) "שהיו עמודים ברחבה, ותולים בהם הסוחרים את סחורותיהם, וגם אצטבאות היו לפניהם לשבת שם" (רש"י). 52) (עירובין צד.) 53) בית הסמוך לרה"ר שכתליו בולטים ומעכבים את בני רשות הרבים להלוך שם תדיר. 54) "אף־על־פי שאין בין עמוד לעמוד ט"ז אמה – נחשב רשות הרבים, כיון שרבים הולכים שם, ומחוץ לבין העמודים רחב ט"ז אמה" ('תוספות').

ז. אֵי זֶהוּ[55] מְקוֹם פְּטוּר? מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה[56] עַל אַרְבָּעָה וְגָבְהוֹ שְׁלֹשָׁה עַד לָרָקִיעַ, שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[57] הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ. אֲפִלּוּ[58] קוֹצִים[59] וּבַרְקָנִים[60] אוֹ גְּלָלִים[61] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, גָּבְהָן שְׁלֹשָׁה וְאֵין רָחְבָּן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי הֵן מָקוֹם פְּטוּר. וְכֵן חָרִיץ שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[62] וְעָמְקוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַד הַתְּהוֹם. וְכֵן מָקוֹם הַמֻּקָּף שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, אֲפִלּוּ הָיָה אָרְכּוֹ אֶלֶף מִיל וְרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה פָּחוֹת שְׁעוֹרָה, וְגָבְהוֹ מִשְּׁלֹשָׁה וּלְמַעְלָה - הֲרֵי זֶה מָקוֹם פְּטוּר. וְכֵן אֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים[63] אוֹ אֲוִיר כַּרְמְלִית[64] לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - הֲרֵי הוּא מָקוֹם פְּטוּר[65].

55) שבת ו, א. 56) רוחב, ואפילו ארוך מאה אמה, שצריכים ארבעה על ארבעה מרובעים ('מגן אברהם'). 57) פחות משלשה הרי הוא כלבוד (מחובר לקרקע) – הלכה למשה מסיני. 58) כלומר, אפילו אלה הדוקרים או המאוסים אינם מקום פטור אלא אם יש בגובהם שלשה טפחים. 59) שבת ז, א. 60) שיח מלא עקצים (שופטים ח, ז). 61) צואת בקר. 62) שאם היה בו ארבעה נחשב לרשות היחיד. 63) משנה, שבת ק, א. 64) שבת, ז, ב. 65) אולם אין מציאות למקום פטור רק ברשות הרבים או בכרמלית, אבל ברשות היחיד אין דין מקום פטור, כיון שרשות היחיד עולה עד לרקיע וממלאה את כל החלל (מגיד־משנה).

ח. מָקוֹם[66] שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ תִּשְׁעָה טְפָחִים מְצֻמְצָמִים, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי הוּא כִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין מַשְׂגִּיחִין[67] עַל מִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ, בֵּין רָחָב בֵּין קָצָר, מִפְּנֵי שֶׁרַבִּים מְכַתְּפִין[68] עָלָיו[69]. אֲבָל אִם הָיָה יָתֵר עַל תִּשְׁעָה אוֹ פָּחוֹת: אִם הָיָה בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - הֲרֵי הוּא כַּרְמְלִית, וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי הוּא מָקוֹם פְּטוּר[70].

66) שבת ח, א. 67) זוהי גם דעת רש"י, אבל דעת הראב"ד שרק אז נחשב לרה"ר אם רחב ארבעה. 68) עומדים ונסמכים שם לתקן את המשא שעל כתפיהם. 69) וכיון שצורך בו לרבים, רשות הרבים הוא בין רחב בין קצר (רש"י). 70) ואם היה גבוה עשרה ורחב ארבעה, הוא רשות היחיד.

ט. גַּג[71] הַסָּמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים - הוֹאִיל וְרַבִּים מְכַתְּפִין עָלָיו[72], אָסוּר לְטַלְטֵל בַּגָּג עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לוֹ סֵלֶם קָבוּעַ[73] לְהַתִּירוֹ. עַמּוּד[74] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה רְשׁוּת הַיָּחִיד. נָעַץ בְּגָבְהוֹ[75] יָתֵד כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ אֵינָהּ גְּבוֹהָה[76] שְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְרָאוּי לִתְלוֹת בַּיָּתֵד וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - הֲרֵי זֶה מְמַעֲטוֹ וְנַעֲשֶׂה כַּרְמְלִית. וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ אֶלָּא מִן הַיָּתֵד וּלְמַעְלָה. וַאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ כֻּלּוֹ[77] יְתֵדוֹת - הֲרֵי זֶה מְמַעֵט גָּבְהוֹ, שֶׁהֲרֵי תּוֹלִין בְּאוֹתָן הַיְתֵדוֹת וּמִשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶן.

71) עירובין פד, ב. 72) משתמשים בו. ולפיכך נראה כרשות הרבים. 73) בין לחול בין לשבת, ובזה סילק את הרבים ממנו, ונעשה הגג מיוחד לו (רשב"א). 74) עירובין עח, א. 75) כלומר, לצידו למטה לארץ (בניגוד לרש"י והראב"ד שפירשו נעץ בו בראשו, כלומר על גביו). 76) כגירסת רבינו חננאל שם: "רב אשי אמר, אע"פ שאינה גבוה ג' אפשר [דתלי] ביה מידי", ועיין 'מגיד משנה'. 77) כלומר, למטה לארץ ואינם גבוהים שלשה (מגיד־משנה, ועיין לחם־משנה).

י. חוֹרֵי[78] רְשׁוּת הַיָּחִיד[79] - הֲרֵי הֵן כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. אֲבָל חוֹרֵי רְשׁוּת הָרַבִּים[80] - אֵינָם כִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּפִי מִדָּתָן. כֵּיצַד? חוֹר בְּצַד רְשׁוּת הָרַבִּים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה וְגָבוֹהַּ עֲשָׂרָה - הֲרֵי הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד;[81] וְאִם אֵין גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה - הֲרֵי זֶה כַּרְמְלִית; וְאִם אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה מָקוֹם פְּטוּר. וָהוּא, שֶׁגָּבוֹהַּ שְׁלֹשָׁה; שֶׁכָּל הַפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ[82].

78) שבת ז, ב. 79) חורים שבכותל לצד רשות היחיד, או שהם מפולשים מעבר לעבר. 80) חורים שבכותל לצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רשות הרבים ואינם מפולשים לפנים. 81) וחורי כרמלית נידונים ג"כ כפי מדתם (רשב"א). 82) ונקרא לבוד.

יא. רְשׁוּת[83] הַיָּחִיד וּמְקוֹם פְּטוּר - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּן. אֲפִלּוּ הָיָה אֹרֶךְ כָּל אַחַת מִשְׁתֵּיהֶן כַּמָּה מִילִין - מְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. אֲבָל רְשׁוּת הָרַבִּים וְהַכַּרְמְלִית - אֵין מְטַלְטְלִין בָּהֶן אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם הֶעֱבִיר אוֹ הוֹשִׁיט אוֹ זָרַק חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת: בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - חַיָּב, וּבְכַרְמְלִית - פָּטוּר[84]. שֶׁאָסוּר הַכַּרְמְלִית מִדִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דּוֹמָה[85] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁמָּא תִּתְחַלֵּף בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה צָרִיךְ לְגוּף הַהוֹצָאָה, כְּגוֹן[86] שֶׁהֶעֱבִיר קוֹץ בְּכַרְמְלִית כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בּוֹ רַבִּים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וַאֲפִלּוּ הֶעֱבִירוֹ כַּמָּה אַמּוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

83) שבת ו, א. 84) ובפירוש המשניות כותב רבינו: "ומי שיוציא מאחד מהם לכרמלית, או משם לאחד מהם, יתחייב מלקות אם הוא מזיד, ואם הוא שוגג פטור מכלום" (שבת פ"א מ"א); וכתב על זה ב'תוספות יום טוב' (שבת פ"א): "ואל תטעה ותחשוב שרוצה לומר מלקות ארבעים שבתורה, אלא מכת מרדות מדרבנן (ראה בפ"א ה"ג), ורגיל רבינו לקרוא למכת מרדות דרבנן בשם מלקות". 85) בזה שאין לו מחיצות. 86) שבת מב, א: "אמר רבינא: קוץ ברשות הרבים מוליכו פחות פחות מארבע אמות (עד שיסלקנו לצדי רשות הרבים, כי לטלטל פחות מד' אמות הוא איסור מדרבנן) ובכרמלית אפילו טובא (יותר, שטלטול שלו מדרבנן יעבירנו בעקירה אחת)".

יב. כְּשֵׁם[87] שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל מְקוֹם פְּטוּר, כָּךְ מֻתָּר לְהַכְנִיס מִמֶּנּוּ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְכַרְמְלִית. וּמוֹצִיאִין לוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמֵרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַכַּרְמְלִית.

87) שבת ו, א.

יג. כְּשֵׁם[88] שֶׁאָסוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַכַּרְמְלִית, כָּךְ אָסוּר לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אוֹ לְהַכְנִיס לַכַּרְמְלִית מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם הוֹצִיא אוֹ הִכְנִיס - פָּטוּר.

88) שם.

יד. הַמּוֹצִיא[89] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְכַרְמְלִית בָּאֶמְצַע - פָּטוּר[90]. וְכֵן הַמּוֹשִׁיט אוֹ הַזּוֹרֵק מִזּוֹ לָזוֹ וְכַרְמְלִית בָּאֶמְצַע - פָּטוּר. הַמּוֹצִיא[91] חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְכַרְמְלִית וְהִנִּיחוֹ שָׁם, וְחָזַר וַעֲקָרוֹ מִכַּרְמְלִית וְהִכְנִיסוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד; אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַרְמְלִית וְהִנִּיחוֹ שָׁם, וְחָזַר וַעֲקָרוֹ מִכַּרְמְלִית וְהוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

89) שבת צז, א; בנוסח אחר: "המושיט או המוציא חפץ" ('מעשה רוקח'). 90) אם לא העביר בשתי רה"ר ביחד ארבע אמות, אבל העביר בשתיהן – בלא צירוף הכרמלית – ארבע אמות חייב – שרשויות מצטרפות, כמבואר בפי"ג הי"ז. 91) שבת ה, ב: "המוציא מחנות (רשות היחיד) לפלטיא (רשות הרבים) דרך סטיו (כרמלית), חייב (מכיון שלא עמד בכרמלית), ובן עזאי פוטר – (מהלך כעומד)". אבל עמד – פטור אף לרבנן וכל־שכן הניח.

טו. הַמּוֹצִיא[92] מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעָבַר עַל מְקוֹם פְּטוּר שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן בַּהֲלִיכָתוֹ - חַיָּב, שֶׁמְּהַלֵּךְ אֵינוֹ כְּעוֹמֵד. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּזוֹרֵק[93], שֶׁעָבַר הַחֵפֶץ בִּמְקוֹם פְּטוּר, שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּמִי שֶׁנָּח שָׁם. הָיָה[94] עוֹמֵד בִּמְקוֹם פְּטוּר, וְנָטַל חֵפֶץ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ מֵאָדָם הָעוֹמֵד שָׁם, וְהִנִּיחוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּיַד אָדָם הָעוֹמֵד שָׁם - פָּטוּר. וְכֵן אִם הִכְנִיס מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְעָמַד בִּמְקוֹם פְּטוּר - פָּטוּר.

92) שם. 93) שאפילו בן עזאי הסובר מהלך כעומד דומה, מודה בזורק מתחילת ארבע לסוף ארבע שחייב (שבת ו.). 94) שבת ח, ב.

טז. עַמּוּד[95] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה, וְאֵין בְּעֹקְרוֹ[96] אַרְבָּעָה, וְיֵשׁ[97] בַּגַּבֹּהַּ[98] הַקָּצָר שֶׁלּוֹ שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְאִם זָרַק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָח עַל גַּבָּיו - חַיָּב. תֵּל[99] הַמִּתְלַקֵּט[100] גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים מִתּוֹךְ אֹרֶךְ אַרְבַּע אַמּוֹת[101] - הֲרֵי הוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְאִם זָרַק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָח עַל גַּבָּיו - חַיָּב.

95) שבת קא, א. 96) בחלקו הנוגע בארץ. 97) בדפוס שונצינו, הנוסח: "ואין". 98) בגמרא שם: "ויש בקצר שלו שלשה", ופירש רש"י: "יש בו גובה שלשה". וזהו החידוש שאף־על־פי שאין לומר כאן "לבוד" ממקום שכלה רחבו לקרקע, בכל זאת הוא רשות היחיד מפני שאנו אומרים גוד אחית מחיצתא (־משוך והוריד המחיצה למטה. מתוכן דברי רש"י שם). ולפי זה, אם אין בגובה הקצר שלשה, בוודאי הוא רשות היחיד מפני שאומרים בו 'לבוד'. ויש מפרשים "יש בקצר שלו שלשה" היינו שיש בעובי הקצר שלשה ('תוספות'). ולפי זה, דברי הגמרא הם בדווקא, שאם אין שם שלשה לא אומרים בו 'גוד אחית'. 99) שבת ק, א. 100) שהוא במדרון והולך ומתלקט מעט מעט עד שמגביה עשרה מתוך ד' אמות. הרי הוא כאילו זקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבהו, ואם זרק מרשות הרבים ונח על גביו – חייב (רש"י). 101) אבל אם היה הגובה עשרה מתוך חמש אמות, הרי הוא כרשות הרבים, שהרי אפשר להלוך שם (רש"י).

יז. נָעַץ[102] קָנֶה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, וְזָרַק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וְנָח עַל גַּבָּיו - חַיָּב[103],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁרְשׁוּת הַיָּחִיד עוֹלָה עַד לָרָקִיעַ. אֵילָן[104] שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְזָרַק[105] וְנָח עַל נוֹפוֹ[106] - פָּטוּר, שֶׁאֵין הַנּוֹף הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר.

102) שבת קז, ב. 103) ואף שצריך עקירה והנחה על גבי מקום ארבעה על ארבעה (פי"ג ה"א), נראה מדברי רש"י וקצת גאונים, שבהנחה ברשות היחיד – אין צריך מקום ארבעה על ארבעה. 104) שבת ח, א. 105) מרשות הרבים. 106) ענפיו.

יח. נָעַץ[107] קָנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְרֹאשׁוֹ טְרַסְקָל[108], וְזָרַק וְנָח עַל גַּבָּיו - פָּטוּר, שֶׁאֵין רְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא עַד עֲשָׂרָה[109]. הַזּוֹרֵק[110] אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָח הַחֵפֶץ בְּכֹתֶל, כְּגוֹן שֶׁזָּרַק חֵלֶב[111] אוֹ בָּצָק וְנִדְבַּק בְּכֹתֶל: אִם נִדְבַּק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מְקוֹם פְּטוּר הוּא; נִדְבַּק לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ, וְחַיָּב. זָרַק לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, וְנָח בְּחוֹר כָּל שֶׁהוּא - פָּטוּר[112].

107) שבת קא, א. 108) סל. 109) ואף ש"גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים נחשב לרשות היחיד" (הלכה א'). זהו רק אם הוא רחב ארבעה גם למטה, אבל כאן שבתוך עשרה יש רק קנה דק והסל הוא למעלה, אין אומרים "גוד אחית מחיצתא" שכל מחיצה שהגדיים בוקעים בה – אינה מחיצה. 110) משנה, שבת ק, א. 111) שם נאמר: "בדבילה שמינה שנינו", וסובר רבינו שהוא־הדין בכל דבר הנדבק. 112) שכיון שאין החור רחב ארבעה, אינו נחשב כרשות היחיד אלא כמקום פטור.

יט. זָרַק[113] קָנֶה[114] אוֹ רֹמַח מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְנִתְקַע בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - פָּטוּר, שֶׁהַרֵי מִקְצָתוֹ בִּמְקוֹם פְּטוּר[115]. זָרַק כְּלִי מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָיָה אוֹתוֹ כְּלִי גָּדוֹל וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה בְּגַבֵּהּ עֲשָׂרָה - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה, וְנִמְצָא כְּמוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד[116].

113) שבת ח, א. 114) גבוה עשרה. 115) שאינו חייב רק אם נח כולו ברשות הרבים (רש"י). 116) זוהי גם דעת ה'תוספות', ויוצא מזה שאם העביר את הכלי ארבע אמות ברשות הרבים – חייב. אבל רש"י הסביר אחרת: "שכלי זה הוא רשות לעצמו. ואנו ממשכן למדים, שהיו זורקים מחטים זה לזה ולא היו זורקים רשויות". ובכל אופן פטור כאן.

כ. בּוֹר[117] תִּשְׁעָה[118] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעָקַר חֵלְיָא[119] מִקַּרְקָעִיתוֹ וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[120], אַף־עַל־פִּי שֶׁעַקִּירַת הַחֵפֶץ וַעֲשִׂיַּת הַמְּחִצָּה בָּאִין כְּאַחַת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה הַמְּחִצָּה עֲשָׂרָה בַּתְּחִלָּה. הָיָה הַבּוֹר עֲשָׂרָה[121], וְהִשְׁלִיךְ[122] בּוֹ חֵלְיָא וּמִעֲטוֹ מֵעֲשָׂרָה[123] - פָּטוּר, שֶׁהַרֵי הַנָּחַת הַחֵפֶץ וְסִלּוּק הַמְּחִצָּה בָּאִין כְּאַחַת[124].

117) שבת צט, ב. 118) שהוא כרמלית. 119) עפר מקרקעית הבור או משפתו, והשליכו לרשות הרבים. 120) ועכשיו נעשה רשות היחיד. 121) שהוא רשות היחיד. 122) מרשות הרבים. 123) ועכשיו נעשה כרמלית. 124) בשני מקרים אלה, נסתפקו בגמרא אם חייב או לא, וכיון שלא נפשטה הבעיה – פסק רבינו שפטור מספק.

כא. הַזּוֹרֵק[125] דַּף[126] וְנָח עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[127] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנַעֲשָׂה רְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ הָיָה כְּלִי עַל גַּבֵּי הַדַּף[128] - פָּטוּר[129], שֶׁהַרֵי עֲשִׂיַּת הַמְּחִצָּה עִם נוּחַת הַכְּלִי בָּאִין כְּאַחַת.

125) שבת צט, ב. 126) רחב ארבעה. 127) דקות, שהיו גבוהות עשרה ואין רחבות ארבעה, ודף זה הרחב ארבעה – עשאה רשות היחיד (רש"י). 128) ואף שבוודאי נח הדף תחילה על היתדות ואחרי־זה נח החפץ. 129) זוהי בעיה שלא נפשטה בגמרא, ולכן פטור מספק.

כב. בּוֹר[130] שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה[131] וְרָחָב שְׁמֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְזָרַק מַחְצֶלֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[132] וְחִלְּקָה הַבּוֹר בְּרָחְבּוֹ לִשְׁנַיִם - פָּטוּר[133]; שֶׁהַרֵי עִם הַנָּחַת הַכְּלִי בָּטְלוּ הַמְּחִצּוֹת, וְנַעֲשָׂה כָּל מָקוֹם מֵהֶן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה.

130) שבת ק, א. 131) שהוא רשות היחיד. 132) בנוסח אחר: "מרשות הרבים", והנוסח נכון ('מעשה רוקח'). 133) כאביי ולא כרבי יוחנן (שם). ועיין 'מגיד משנה'.

כג. בּוֹר[134] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עָמֹק עֲשָׂרָה[135] וְרָחָב אַרְבָּעָה, מִלֵּא מַיִם וְזָרַק לְתוֹכוֹ חֵפֶץ[136] וְנָח עַל גַּבֵּי הַמַּיִם - חַיָּב, שֶׁאֵין הַמַּיִם מְבַטְּלִין הַמְּחִצּוֹת. הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת[137] וְזָרַק לְתוֹכוֹ - פָּטוּר, שֶׁהַרֵי מִעֲטוּ הַפֵּרוֹת אֶת שִׁעוּרוֹ[138].

134) שבת ק, א. 135) שהוא רשות היחיד. 136) כבד שאינו צף על גביו אלא נח בתוכו כגון אבן (רש"י). 137) לדעת הרשב"א מדובר כאן בפירות של טבל, שאסור לטלטלם בשבת ולהוציאם מהבור, ולכן מבטלים את המחיצות. 138) נראה שהוא־הדין בכל דבר נוזל שאינו מבטל מחיצות, אבל דברים יבשים דינם כפירות (מגיד־משנה).

כד. רְקַק מַיִם[139] שֶׁהוּא עוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְרַבִּים מְהַלְּכִין[140] בּוֹ: אִם אֵין בְּעָמְקוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא כִּרְשׁוּת הָרַבִּים; בֵּין שֶׁהָיָה רָחָב אֲפִלּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת[141], בֵּין שֶׁלֹּא[142] הָיָה בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים, שֶׁהַרֵי רֹב הָעָם מְדַלְּגִין עָלָיו וְאֵין מְהַלְּכִין בְּתוֹכוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוֹאִיל וְאֵין בְּעָמְקוֹ עֲשָׂרָה - הֲרֵי הוּא רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם יֵשׁ בְּעָמְקוֹ עֲשָׂרָה אוֹ יָתֵר - הֲרֵי הוּא כְּכַרְמְלִית כִּשְׁאָר הַיַּמִּים. וָהוּא, שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן, שֶׁאֵין כַּרְמְלִית פְּחוּתָה מֵאַרְבָּעָה.

139) משנה, שבת ק, ב. ופירוש רבינו חננאל שם) בצה, מים לא עמוקים מעורבים בעפר שרבים עוברים בהם. 140) רגילים ללכת בו ברגל. 141) ואין מהלכים בו אלא על־ידי הדחק. 142) ובני אדם עוברים בתוכו או מדלגים עליו.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גזירות של דבריהם בדיני ההוצאה ותולדותיה. ונמשך לזה ביאור מה שמותר (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון להם), כמבואר שם.

א. עוֹמֵד[2] אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְטַלְטֵל[3] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד כֻּלָּהּ. וְעוֹמֵד בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּמְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יוֹצִיא חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאִם הוֹצִיא - פָּטוּר[4], מִפְּנֵי[5] שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת. וְכֵן[6] עוֹמֵד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפוֹתֵחַ[7] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפוֹתֵחַ[8] בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד. בְּהֵמָה[9] שֶׁהָיְתָה רֻבָּהּ[10] בַּחוּץ וְרֹאשָׁהּ בִּפְנִים - אוֹכְסִין[11] אוֹתָהּ; וּבְגָמָל[12] - עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בִּפְנִים, הוֹאִיל וְצַוָּארוֹ אָרֹךְ[13].

2) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב). 3) דברים שאין לחוש שמא יוציאם לרשות הרבים (ראה להלן הלכה ב). 4) הראב"ד השיג כאן על רבינו, שמכיוון שבגמרא דימו דין זה לדברי רבא: "המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע והעבירו דרך עליו – חייב", ונפסקה ההלכה כרבא – כמובא למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד – ולכן גם כאן צריך להיות חייב, ובעל ה"מגיד משנה" מביא נוסח אחר: "ואם הוציא חייב" אלא שלפי זה היה צריך לכתוב: "אף על פי שהוא ברשות אחרת" (מגיד משנה). 5) כתב כן ליישב הסתירה מכאן למה שכתב למעלה בפרק י"ב הלכה י"ד (ראה בהערה שלמעלה) שכאן שהוא ברשות אחרת נחשבת ידו כמקום פטור (וכמו שכתבו התוספות במסכת עירובין דף כ עמוד א דיבור המתחיל לא יעמוד) – מרכבת המשנה. 6) משנה במסכת עירובין דף קא עמוד א "מעשה בשוק של פַּטָּמִים (המפטמים עופות למכירה) שהיה בירושלים, שהיו נועלים (פתח חנותם ועומדים ברשות הרבים), ומניחים את המפתח בחלון שעל גבי הפתח" והלכה כחכמים ("מגיד משנה"). 7) נוטל המפתח שברשות הרבים ופותח שם את החנות (רש"י). 8) במפתח המונח שם. 9) (מסכת עירובין דף כ עמוד ב). 10) בנוסחה אחרת: "בהמה שהייתה בחוץ" (כתב יד אברבנאל). 11) מאכילים אותה הרבה על כורחה, ואין חוששים שמא יימשך אחרי פרתו ויוציא את הדלי החוצה לרשות הרבים. 12) מלעיטים (מכניסים את המאכל לפיו, עד למקום שהוא יכול להחזיר). שהרי שנינו (מסכת שבת דף קנה:) "אין אובסים את הגמל אלא מלעיטין" (תוספות). 13) יימשך אחר צווארו וחוששים שיוציא לרשות הרבים אם אין ראשו ורובו בפנים (מער"ק).

ב. לֹא[14] יַעֲמֹד אָדָם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְיִשְׁתֶּה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֶלָּא אִם־כֵּן הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא שׁוֹתֶה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה שׁוֹתֶה בְּכֵלִים נָאִים, שֶׁהוּא צָרִיךְ לָהֶן[15], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יוֹצִיאֵם; אֲבָל אִם הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵינָן נָאִים, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַבּוֹר בְּכַרְמְלִית[16] אַף־עַל־פִּי שֶׁהַכֵּלִים נָאִים - מַכְנִיס[17] רֹאשׁוֹ בִּלְבַד וְשׁוֹתֶה בִּמְקוֹמוֹ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ.

14) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א). 15) דעת רבינו שלא גזרו אלא בכלים נאים. אבל להרשב"א בכל דבר שהוא צריך לו, חוששים שמא יכניסם לרשותו, אלא אם כן יוציא או יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה ("מגיד משנה"). 16) שעיקר איסורה "מפני שהיא דומה לרשות הרבים, שמא תתחלף ברשות הרבים" (רבינו בפרק י"ד הלכה י"א), ואין גוזרין גזירה לגזירה, "משום שנאמר ושמרתם את משמרתי, עשו משמרת למשמרתי. כלומר: גזירה לתורתי, ולא משמרת למשמרת" (רש"י מסכת ביצה דף ב עמוד ב) וזהו כרבא (מסכת שבת דף י"א עמוד ב) ולא כאביי שסובר שהחמירו ב"הוצאה" לגזור גזירה לגזירה. 17) (מסכת שבת דף יא עמוד א).

ג. עוֹמֵד[18] אָדָם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְקוֹלֵט[19] מִן הָאֲוִיר מִן הַמַּיִם הַמְקַלְּחִין מִן הַצִּנּוֹר אוֹ מִן הַכֹּתֶל, וְשׁוֹתֶה[20]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגַּע[21] בַּצִּנּוֹר אוֹ בַּכֹּתֶל וְיִקְלֹט מֵעַל גַּבָּן. וְאִם נָגַע: אִם הָיָה מָקוֹם שֶׁנָּגַע בּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[22] סָמוּךְ לַגָּג - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁנִּמְצָא כְּעוֹקֵר[23] מֵעַל הַגָּג, שֶׁהוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְכֵן אִם הָיָה בַּצִּנּוֹר אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, בֵּין שֶׁהָיָה הַצִּנּוֹר בְּתוֹךְ[24] עֲשָׂרָה בֵּין שֶׁהָיָה לְמַעְלָה[25] מֵעֲשָׂרָה, וְקָלַט מִמְּנוּ מַיִם - הֲרֵי זֶה אָסוּר. וְלָמָּה אֵינוֹ חַיָּב[26]? מִפְּנֵי[27] שֶׁלֹּא נָחוּ[28] הַמַּיִם, אֶלָּא הֲרֵי הֵן נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין.

18) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). 19) תופס ומקבל בכלי מן המים הנזחלים. 20) כי אוויר למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים מקום פטור הוא (ראה בפרק י"ד הלכה ז), ואפילו אם הוא למטה מעשרה שהיא רשות הרבים גמורה, הלא ידו גם כן ברשות הרבים היא. 21) לקרב את הכלי לצינור. 22) שכל פחות משלושה כלבוד (כמחובר), והרי הוא כאילו קלט מן הגג שהוא רשות היחיד. 23) ומכל מקום לא נחשב כאילו הוציא מרשות היחיד (כמבואר בסוף ההלכה). 24) שכל מקום של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ארבעה טפחים ברשות הרבים הגבוה משלושה ועד עשרה, דינו ככרמלית, ואסור מדרבנן להשתמש בה לרשות הרבים (פרק י"ד הלכה י"ג). 25) שמקום גבוה עשרה ורחב ארבעה ברשות הרבים הוא רשות היחיד. 26) חטאת, אם נגע בצינור וקלט ממנו מים. 27) (תלמוד ירשלמי מסכת עירובין פרק י הלכה ו). 28) ואינו חייב במוציא מרשות לרשות, אלא אם עקר ממקום שנח החפץ, כמבואר בפרק י"ג הלכה ד.

ד. זיז[29] שֶׁלִּפְנֵי הַחַלּוֹן יוֹצֵא בָּאֲוִיר שֶׁעַל רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה[30] טְפָחִים - מֻתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ[31] עָלָיו, שֶׁאֵין רְשׁוּת הָרַבִּים תּוֹפֶסֶת אֶלָּא עֲשָׂרָה טְפָחִים. לְפִיכָךְ מֻתָּר[32] לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל הַכֹּתֶל עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים הַתַּחְתּוֹנִים.

29) (משנה במסכת עירובין דף צח עמוד ב). "קצה היוצא מן הכותל, מבניין או עץ או אבן או זולתם" (רבינו בפירוש המשניות). 30) שהוא מקום פטור. 31) כמבואר בהלכה ז. 32) כי ב"מקום פטור" מותר להשתמש (פרק י"ד הלכה ז).

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[33]? כְּשֶׁהָיָה זִיז אֶחָד יוֹצֵא בָּאֲוִיר; אֲבָל אִם הָיוּ יוֹצְאִים בַּכֹּתֶל שְׁנֵי זִיזִין זֶה לְמַטָּה מִזֶּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה, אִם יֵשׁ בַּזִּיז הָעֶלְיוֹן שֶׁלִּפְנֵי הַחַלּוֹן רֹחַב אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רְשׁוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַזִּיז שֶׁתַּחְתָּיו רְשׁוּת אַחֶרֶת[34], וְאָסְרוּ זֶה עַל זֶה. שֶׁאֵין שְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת מִשְׁתַּמְּשׁוֹת בִּרְשׁוּת אֶחָת.

33) שמותר להשתמש בזיז; תלמוד ירושלמי (מסכת עירובין פרק י הלכה ד): "לא אמר אלא באחד, אבל בשתיים אסור שאין שתי רשויות משתמשות ברשות אחת". 34) "הזיזין הבולטים מן הכותל כלפי רשות הרבים אינם שלו, שבזכות בני רשות הרבים עומדים, ואף שמן התורה אין אוויר רשות הרבים עולה למעלה מעשרה, מכל מקום כל אותם הזיזים שלהם הם, ויש רשות לכל אחד מבני רשות הרבים להשתמש בהם, וכשיש שני זיזים זה למעלה מזה, בני רשות הרבים משתמשים בתחתון (ואוסרים על העליון), וכשיש רק זיז אחד הרי הוא לבני החלון שתשמישם תדיר בו" (הריטב"א); אולם ב"מגיד משנה" משווה את דברי רבינו לשיטת הרשב"א, שכאן מדובר בשני זיזים השייכים לשני בני אדם ולכן אוסרים זה על זה, אבל באדם אחד מותר.

ו. אֵין[35] בָּעֶלְיוֹן אַרְבָּעָה וְאֵין בַּתַּחְתּוֹן אַרְבָּעָה - מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּשְׁנֵיהֶן, וְכֵן בְּכָל הַכֹּתֶל עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים הַתַּחְתּוֹנִים[36]. הָיָה בַּתַּחְתּוֹן אַרְבָּעָה וּבָעֶלְיוֹן אֵין בּוֹ אַרְבָּעָה - אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֶלְיוֹן אֶלָּא כְּנֶגֶד חַלּוֹנוֹ[37] בִּלְבַד; אֲבָל בִּשְׁאָר הַזִּיז שֶׁבִּשְׁנֵי צִדְדֵי הַחַלּוֹן - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ, מִפְּנֵי זֶה שֶׁתַּחְתָּיו שֶׁחָלַק רְשׁוּת לְעַצְמוֹ[38].

35) (מסכת עירובין דף צח עמוד ב). 36) שהוא מקום פטור. 37) שהוא כזווית החלון והרחבתו (רש"י) ודינו כחורי רשות היחיד, כמבואר למעלה פרק י"ד הלכה י. 38) ואוסר על העליון להשתמש שלא כנגד החלון, "לפי שאוויר התחתון שהוא רשות היחיד עולה עד לרקיע, והעליון באווירו של תחתון, למה הדבר דומה? — למוציא זיז לחצר חבירו, שאסור להשתמש בו בכלים ששבתו בתוך ביתו עד שיערבו" (רשב"א) וראה בהלכה ח.

ז. כָּל[39] זִיז[40] הַיּוֹצֵא עַל אֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עָלָיו, כְּשֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ - אֵין נוֹתְנִין עָלָיו וְאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא כְּלֵי חֶרֶס וּזְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאִם יִפְּלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - יִשָּׁבְרוּ; אֲבָל שְׁאָר כֵּלִים וָאֲכָלִין - אֲסוּרִים[41], שֶׁמָּא יִפְּלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וִיבִיאֵם.

39) (מסכת עירובין דף צח עמוד ב). 40) בין שהוא רחב ארבעה בין שאינו רחב ארבעה. 41) ודווקא בזיז וכיוצא בו, אבל דבר רחב כגג, שהמשתמש עומד שם עם הכלי, מותר להשתמש בכל הכלים (ריטב"א, ושולחן ערוך אורח חיים סימן שנג).

ח. שְׁנֵי[42] בָּתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, זָרָק[43] מִזּוֹ לָזוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר[44]. וָהוּא, שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם עֵרוּב[45]. וַאֲפִלּוּ בְּגָדִים וּכְלֵי מַתְּכוֹת[46] מֻתָּר לִזְרֹק[47]. וְאִם הָיָה זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְלֹא הָיָה בְּשָׁוֶה - אָסוּר לִזְרֹק בֶּגֶד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁמָּא יִפֹּל וִיבִיאֶנּוּ[48]; אֲבָל כְּלֵי חֶרֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - זוֹרֵק.

42) (מסכת עירובין דף פה עמוד ב). 43) בנוסחה אחרת: "זורק מזו לזו למעלה מעשרה והוא פטור" (מער"ק ושונצינו). 44) בנוסחה אחרת: מותר וכן נכון שמותר לכתחילה. 45) שאם היו הבתים שייכים לשני בני אדם ולא עשו עירוב, אסור מדברי סופרים לטלטל ברשות היחיד, כמבואר בפרק א מהלכות עירובין הלכות א־ב. 46) אף שאם יפלו לרשות הרבים לא יישברו, אין חוששים שמא ירד ויביאם אליו. 47) כיוון שהמקומות מְכוּוָנִים זה מול זה, אינו צריך לאמן ידיו לזריקה שלא יפול החפץ למטה (בגמרא). 48) ואם המקום שביניהם לא היה רשות הרבים אלא כרמלית, מותר אפילו בית אחד גבוה מחבירו ("מגיד משנה" בשם הרשב"א).

ט. בּוֹר[49] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְחַלּוֹן[50] עַל גַּבָּיו - הַבּוֹר וְחֵלְיָתוֹ[51] מִצְטָרְפִים לַעֲשָׂרָה, וּמְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה סָמוּךְ לַכֹּתֶל בְּתוֹךְ אַרְבָּעָה טְפָחִים[52], שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲבֹר שָׁם; אֲבָל אִם הָיָה מֻפְלָג - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא אִם־כֵּן הָיְתָה חֵלְיָתוֹ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה; שֶׁנִּמְצָא הַדְּלִי, כְּשֶׁיֵּצֵא מִן הַחֵלְיָא, יָצָא לִמְקוֹם פְּטוּר[53].

49) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד א) מים מכונסים. 50) בכותל מול הבור, וכן הוא במשנה, אבל בנוסחה אחרת: "וחוליא על גביו" (ויניציאה ומער"ק). 51) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. 52) שבהפסק פחות מארבעה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין הולכים שם רבים, ונחשב למקום פטור. 53) ומותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור.

י. אַשְׁפָּה[54] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה[55] טְפָחִים וְחַלּוֹן עַל גַּבָּהּ - שׁוֹפְכִין לָהּ מַיִם בְּשַׁבָּת[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאַשְׁפָּה שֶׁל רַבִּים, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּפְנוֹת; אֲבָל שֶׁל יָחִיד - אֵין שׁוֹפְכִין עָלֶיהָ; שֶׁמָּא תִּתְפַּנֶּה[57], וְנִמְצְאוּ שׁוֹפְכִין כְּדַרְכָּן[58] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

54) (משנה במסכת עירובין דף צט עמוד ב). 55) אבל פחותה מעשרה היא כרמלית, ואסור לזרוק מרשות הרבים לכרמלית. 56) שמותר לטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך מקום פטור. 57) בחול. 58) כהרגלם לפני הפינוי.

יא. אַמַּת[59] הַמַּיִם[60] שֶׁהִיא עוֹבֶרֶת[61] בְּחָצֵר: אִם יֵשׁ בְּגָבְהָהּ[62] עֲשָׂרָה טְפָחִים וּבְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה, אוֹ יוֹתֵר עַל כֵּן עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת[63] - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת, אֶלָּא אִם־כֵּן עָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים בַּכְּנִיסָה וּבַיְּצִיאָה[64]. וְאִם אֵין בְּגָבְהָהּ עֲשָׂרָה אוֹ שֶׁאֵין בְּרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה - מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה בְּלֹא מְחִצָּה[65].

59) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד א). 60) תעלה לא רחבה היוצאת מהמעיין. 61) נכנסת לחצר מצד האחד ויוצאת מצד השני בתעלה שתחת הכתלים. 62) בעומק המים. 63) בשיעור זה נעשו המים רשות כרמלית לעצמם גם בתוך החצר, ואסור למלא מים ממנה. 64) כמבואר בהלכה יג. 65) "רבי יהודה אומר: כותל שעל גביו (של החצר) תדון משום מחיצה (ואין צורך במחיצה מיוחדת), אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהייתה באה מאבל (שם מקום) לציפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת על פי הזקנים. אמרו לו חכמים: מפני שלא היה בה כשיעור (שלא הייתה עמוקה עשרה ורחבה ארבעה שאינה חולקת רשות לעצמה להיות כרמלית בתוך רשות היחיד)".

יב. הָיָה[66] בְּרָחְבָּהּ[67] יָתֵר מֵעֶשֶׂר אַמּוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בְּגָבְהָהּ עֲשָׂרָה - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ מְחִצָּה. שֶׁכָּל יָתֵר עַל עֶשֶׂר - פִּרְצָה הִיא, וּמַפְסֶדֶת הַמְּחִצּוֹת. וּמַהוּ לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר? אִם נִשְׁאַר מִצַּד הַפִּרְצָה פַּס[68] מִכָּאן וּפַס מִכָּאן בְּכָל שֶׁהוּא, אוֹ פַּס רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים מֵרוּחַ אַחַת - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר, וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְמַלֹּאת מִן הָאַמָּה בִּלְבַד[69]; אֲבָל אִם לֹא נִשְׁאַר פַּס כְּלָל - אָסוּר לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נִפְרְצָה חָצֵר לְיָם שֶׁהוּא כַּרְמְלִית.

66) (מסכת עירובין דף יב עמוד א): "לשון ים הנכנס לחצר (דרך פירצת הכותל) אין ממלאין הימנו בשבת, אלא אם כן יש לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, במה דברים אמורים, שפירצתו ביותר מעשר אמות, אבל עשר אין צריך כלום", ורבינו השווה שני עניינים אלה, אבל דעת הראב"ד שיש חילוק בין דין אמת המים העוברת בחצר לבין לשון ים הנכנס לחצר, שאמת המים הזורמת ממעיין ועוברת בחצר היא רשות בפני עצמה, ולכן צריכה מחיצות מיוחדות, מלבד מחיצות החצר שהיא עוברת תחתיהן, כדי לכללה ברשות היחיד, מה שאין כן בלשון ים הנכנס לחצר, מכיוון שהמים עומדים בחצר, הרי הם כמים שנשפכו ואינם אסורים אלא־אם־כן נפרצו מחיצות החצר, שאינן יכולות להתיר אותם, וכן דעת הריטב"א ושאר ראשונים, וב"מגיד משנה" כתב: "ואין דברים אלה מצויים כדי להאריך בהם". 67) כי עד עשר אמות נחשבת הפירצה כפתח המשמש לכניסה ויציאה, ואין כאן פריצת המחיצות (פרק ט"ז הלכה ט"ז). 68) עמוד הנעשה להיכר מחיצה, במבוי נקרא "לחי" ובחצר נקרא "פס" (תוספות במסכת עירובין דף יב עמוד א). 69) בתוספות הקשו: אם הפס נחשב למחיצה לעניין טלטול בחצר, למה לא ייחשב מחיצה להתיר למלא מים ממנו? ותירצו: שלעניין טלטול המחיצה ניכרת לבני החצר, אבל למלא מים ולהכניס לבתים אסור, שהבתים רחוקים מהמחיצה ואין היכר להתיר.

יג. וְהֵיאַךְ[70] מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִצָּה בַּמַּיִם? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִצָּה יוֹרֵד[71] בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִצָּה כֻּלָּהּ יוֹרֶדֶת[72] בְּתוֹךְ הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה[73] מִן הַמַּיִם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבַּחָצֵר מֻבְדָּלִין. אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין הַמְּחִצָּה מַגַּעַת עַד הַקַּרְקַע[74], הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. וְלֹא הִתִּירוּ מְחִצָּה תְּלוּיָה אֶלָּא בְּמַיִם בִּלְבַד; שֶׁאִסּוּר טִלְטוּל בְּמַיִם - מִדִּבְרֵיהֶם, וְהֵקֵלּוּ בִּמְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת הֶכֵּר.

70) (מסכת עירובין דף פו עמוד א). 71) שוקע בתוכם כדי לחלק בין המים שבחוץ שהם כרמלית למים שבפנים. 72) בנוסחה אחרת: "כולה בתוך המים" (מער"ק). 73) שתהיה ניכרת המחיצה המפסיקה. 74) ונקראת "מחיצה תלוייה", ואמרו בגמרא: "אין מחיצה תלוייה מתרת אלא במים, קל הוא שהקילו חכמים במים".

יד. אַמַּת[75] הַמַּיִם הָעוֹבֶרֶת בֵּין הַחֲצֵרוֹת[76] וְחַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת אֵלֶיהָ, אִם אֵין בָּהּ כַּשִּׁעוּר[77] - מְשַׁלְשְׁלִין דְּלִי מִן הַחַלּוֹנוֹת וּמְמַלְּאִים מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵינָהּ מַפְלֶגֶת מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם הָיְתָה מַפְלֶגֶת מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - אֵין מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה, אֶלָּא אִם־כֵּן הָיוּ פַּסִּין יוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים מִכָּאן וּמִכָּאן, שֶׁנִּמְצָא הָאַמָּה כְּאִלּוּ הִיא עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר.

75) (מסכת עירובין דף פז עמוד א). 76) ובתים מכאן ומכאן על שפתה. 77) עומק עשרה ורוחב ארבעה שאינה נחשבת כרמלית.

טו. כְּצוּרָתָהּ[78] שֶׁהִיא[79] לְמַעְלָה מִן הַיָּם וְחַלּוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּתוֹכָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּיִם - אֵין מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת[80], אֶלָּא אִם־כֵּן עָשׂוּ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים עַל גַּבֵּי הַמַּיִם כְּנֶגֶד הַחַלּוֹן[81] שֶׁבַּכְּצוּצְרָה; אוֹ תִּהְיֶה הַמְּחִצָּה יוֹרֶדֶת[82] מִן הַכְּצוּצְרָה כְּנֶגֶד הַמַּיִם, וְרוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ יְרֻדָה וְנֶגְעָה עַד הַמַּיִם[83]. וּכְשֶׁם שֶׁמְּמַלְּאִין מִזּוּ שֶׁעָשׂוּ לָהּ מְחִצָּה, כָּךְ שׁוֹפְכִין מִמֶּנָּה עַל הַיָּם, שֶׁהֲרֵי עַל הַכַּרְמְלִית[84] הֵן שׁוֹפְכִין.

78) בכתב־יד התימנים: "כצוצטרה" ובמשנה "גזוזטרה": "והוא מקום מקורה יוצא מכותל רשות היחיד על מעיינות המים והנהרות כמו עץ או זיז, ונוקבים בו נקב וממלאים מאותו הנקב מן המעיין או הנהר" (רבינו בפירוש המשניות). 79) (משנה במסכת עירובין דף פז עמוד ב). 80) שאסור לטלטל מן הים שהוא כרמלית לרשות היחיד. 81) שאז אנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" – משוך והעלה את המחיצה למעלה עד הגזוזטרא "וכאילו הגיעה המחיצה אל הנקב שבגזוזטרא ודבקה בה, ותהיה השאיבה תוך המחיצה" (שם). 82) שאז אנו אומרים "גוד אחית מחיצתא" – משוך והורד את המחיצה עד הנחל (ראה בספר המאור הוצאת ראשונים דף לב). 83) בתוספות כתבו, שכאן אין צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוזטרא, אבל צריך שיהיה טפח המחיצה בתוך המים, כיוון שיש היכר בלא זה בגזוזטרא, אבל מדברי ה"בית יוסף" (אורח חיים סימן שנה) משמע, שדעת רבינו שבמחיצות אלו צריכים להיות כל התנאים המבוארים למעלה בהלכה יג (מעשה רוקח). 84) וכיוון שאיסור השפיכה לכרמלית הוא רק מדרבנן די במחיצה זו בלבד (שם).

טז. חָצֵר[85] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מֵאַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵין שׁוֹפְכִין בְּתוֹכָהּ מַיִם בְּשַׁבָּת[86], מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹצְאִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּמְהֵרָה. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת גֻּמָּא מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם[87] בְּתוֹךְ הֶחָצֵר, אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּצַד הֶחָצֵר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִקְבָּצִים בְּתוֹכָהּ[88]. וְצָרִיךְ לִבְנוֹת עָלֶיהָ כִּפָּה[89] מִבַּחוּץ, כְּדֵי[90] שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה הָעוּקָה[91] הַזֹּאת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְהֶחָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה מִצְטָרְפִין לְאַרְבַּע אַמּוֹת. וְכַמָּה הוּא הַמָּקוֹם שֶׁמַּחֲזִיק סָאתַיִם? חֲצִי אַמָּה עַל חֲצִי אַמָּה בְּרוּם שְׁלֹשָׁה חֲמִשֵּׁי אַמָּה.

85) משנה במסכת עירובין דף פח עמוד א). 86) שיערו חכמים שכל אדם צריך לתשמישו בכל יום סאתיים מים בערך, ושיעור זה נבלע בקרקע של ד' אמות, אבל אם החצר היא פחותה משיעור זה "המים שותתים ברשות הרבים מכוחו" (רבינו בפירוש המשניות). 87) שיעור סאה הוא שישה קבים שהם קמ"ד ביצים, שלישית האיפה, ובמידת זמננו 13 ליטר בערך. 88) ואז אפילו אם יצאו לרשות הרבים אין בכך כלום, שהרי אין כוונתו לכך. 89) כיסוי עשוי בצורת קשת. 90) הראב"ד והריטב"א הסבירו שעל־ידי הכיסוי נעשית הגומא כחורי רשות היחיד, שדינם כרשות היחיד ומותר לשפוך שמה את המים, וב"דרכי משה" (אורח חיים סימן שנז) נתן טעם לעשיית כיסוי, לא משום איסור שבת, אלא משום תקלת בור ברשות הרבים שלא ייכשלו בה. 91) הגומא, "החפירה שמתקבצים שם המים" (שם).

יז. הָיְתָה[92] הָעוּקָה פְּחוּתָה מִסָּאתַיִם - שׁוֹפְכִין לָהּ בִּמְלוֹאָהּ[93]. הָיְתָה מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם - שׁוֹפְכִין לָהּ אֲפִלּוּ שִׁשִּׁים סְאָה שֶׁל מַיִם[94], וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּיִם יִתְגַּבְּרוּ וְיָפוּצוּ מֵעַל הַגֻּמָּא לַחוּץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, שֶׁהַחֲצֵרוֹת מִתְקַלְקְלוֹת[95], וּסְתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִין, וְלֹא יָבוֹאוּ הָרוֹאִים לוֹמַר שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהַמַּיִם יוֹצְאִים מִכֹּחוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל בִּימוֹת הַחַמָּה: אִם הָיְתָה מַחֲזֶקֶת סָאתַיִם - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ אֶלָּא סָאתַיִם; הָיְתָה פְּחוּתָה מִסָּאתַיִם - אֵין שׁוֹפְכִין לָהּ כָּל עִקָּר[96].

92) (עירובין דף פח עמוד ב). 93) עד שתתמלא. 94) כיוון שמן התורה אין איסור לשפוך לתוך החצר גם אם יצאו לרשות הרבים, ורק חכמים גזרו שלא ישכח ויוציא את המים לרשות הרבים, וכיוון שעשה גומא יש לו היכר ולא ישכח. 95) ואין אדם מקפיד על לכלוך חצירו ואינו מתכוון שיצאו החוצה. 96) כלל, ואפילו לא כמידה שמכילה הגומא, שמא יבוא לשפוך סאתיים – שיעור תשמישו של אדם בינוני ליום.

יח. בִּיב[97] שֶׁשּׁוֹפְכִין לוֹ מַיִם, וְהֵן נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין תַּחַת הַקַּרְקַע וְיוֹצְאִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים; וְכֵן צִנּוֹר שֶׁשּׁוֹפְכִין עַל פִּיו מַיִם, וְהֵן נִזְחָלִין עַל הַכֹּתֶל וְיוֹרְדִין לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲפִלּוּ הָיָה אֹרֶךְ הַכֹּתֶל אוֹ אֹרֶךְ הַדֶּרֶךְ שֶׁתַּחַת הָאָרֶץ מֵאָה אַמָּה - אָסוּר[98] לִשְׁפֹּךְ עַל פִּי הַבִּיב אוֹ עַל פִּי הַצִּנּוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יוֹצְאִין מִכֹּחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֶלָּא שׁוֹפֵךְ חוּץ לַבִּיב, וְהֵן יוֹרְדִין לַבִּיב.

97) חריץ העשוי לקלח שופכים שבחצר לרשות הרבים (רש"י במסכת עירובין דף פח עמוד א). 98) רבינו פוסק כחכמים, אבל הרא"ש ושאר ראשונים פסקו כרבי אליעזר בן יעקב: "ביב שהוא קמור (מכוסה) ארבע אמות ברשות הרבים שופכים לתוכו מים בשבת", וכן דעת האחרונים (אורח חיים סימן שנז).

יט. בַּמֶּה[99] דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה, אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹנֶה וְאֵינוֹ נִמְנָע; שֶׁסְּתָם צִנּוֹרוֹת מְקַלְּחִין הֵן, וְאָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּבָּלְעוּ הַמַּיִם בִּמְקוֹמָן. הָיָה[100] שׁוֹפֵךְ עַל פִּי הַבִּיב וְהַמַּיִם יוֹצְאִין לְכַרְמְלִית - הֲרֵי זֶה מֻתָּר וַאֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כֹּחוֹ בְּכַרְמְלִית[101]. לְפִיכָךְ מֻתָּר לִשְׁפֹּךְ עַל כָּתְלֵי הַסְּפִינָה, וְהֵם יוֹרְדִין לַיָּם[102].

99) כמבואר בהלכה יז. 100) (מסכת שבת דף ק עמוד ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

101) ולפי מה שנפסקה ההלכה כרבי אליעזר בן יעקב, מותר גם ברשות הרבים כמבואר בהלכה הקודמת. 102) "ומותר לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנה לים או לנהר, לפי שכוחו בכרמלית לא גזרו" (תשובות הרמב"ם פריימן סימן סז).

כ. לא[103] יְמַלֵּא[104] אָדָם מַיִם מִן הַיָּם[105] וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּפִינָה[106], אֶלָּא אִם־כֵּן[107] עָשָׂה מָקוֹם אַרְבָּעָה[108] עַל אַרְבָּעָה יוֹצֵא מִן הַסְּפִינָה עַל הַיָּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה תּוֹךְ עֲשָׂרָה, אֲבָל אִם הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה מִן הַיָּם[109] - מוֹצִיא זִיז[110] כָּל שֶׁהוּא וּמְמַלֵּא; שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ[111] מָקוֹם פְּטוּר מְמַלֵּא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְזִיז זֶה אֶלָּא מִשּׁוּם הֶכֵּר.

103) (מסכת שבת דף ק עמוד ב). 104) בנוסחה אחרת: "לא ימלא מן הספינה אלא אם כן" (כתב־יד התימנים). 105) שהוא כרמלית. 106) שהיא רשות היחיד. "והטלטול בכל הספינה מותר מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן סז). 107) בגמרא יש שתי דעות, לפי דעה אחת שיעור הכרמלית עד עשרה טפחים (פרק י"ד הלכה ד) נמדד מן הקרקע, ולפי זה שטח המים שהוא למעלה מעשרה הוא מקום פטור והרי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. ודעה אחרת, שנפסקה להלכה לפנינו, סוברת שעשרה טפחים נמדדים משפת המים, ובתוך עשרה אסור לטלטל מכרמלית לרשות היחיד. 108) צדדי המקום כאילו נכפפים למטה ונמשכים למחיצות עד המים והכול רשות היחיד, ואף שלמעלה (הלכה טו) הצריכו מחיצות עשרה, בספינה הקילו, כיוון שאין הוא בביתו ואין ביכולתו לסדר הכול כראוי, סמכו על שיטת חנניה (מסכת עירובין דף פז עמוד ב) "גזוזטרא שיש בה ד' על ד' אמות חוקק בה ד' על ד' וממלא" (רב האי גאון). 109) שאז מטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור. 110) ועושה בו נקב (מעשה רוקח). 111) משמע שהזיז חלול באמצעיתו, ודרכו משלשל כליו וממלא ("מגיד משנה"), אבל דעת האחרונים (הב"ח ועוד, באורח חיים סימן שנה) כיוון שכל עיקר הזיז הוא רק להיכר, יכול למלא אפילו שלא במקומו. וב"תשובות הרמב"ם" (סימן סז) כתב רבינו: "ההולך על מים שהוא כרמלית אסור לדלות ממי הים או הנהר מן הספינה, או לשפוך מים או זולתו מן הספינה לים, לפי שהוא טלטול מרשות היחיד לכרמלית או מכרמלית לרשות היחיד, ולפיכך הוא אסור אלא שיוציא זיז כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש עליו, ובלבד שיהא בין הזיז ובין שטח המים יותר מעשרה טפחים כדי שיהיה התשמיש מכרמלית למקום פטור, אבל אם היה בין הזיז ובין שטח המים עשרה טפחים או פחות צריך להיות בו ד' על ד', ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיתו, או שופך מים ממנו לים".

כא. הַקּוֹרֵא[112] בְּסֵפֶר בְּכַרְמְלִית, וְנִתְגַּלְגֵּל[113] מִקְצָת הַסֵּפֶר לִרְשׁוּת הָרַבִּים[114] וּמִקְצָתוֹ בְּיָדוֹ: אִם נִתְגַּלְגֵּל לְחוּץ[115] לְאַרְבַּע אַמּוֹת - הוֹפְכוֹ[116] עַל הַכְּתָב וּמַנִּיחוֹ; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשָּׁמֵט כֻּלּוֹ מִיָּדוֹ, וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. נִתְגַּלְגֵּל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. וְכֵן אִם נִתְגַּלְגֵּל לִרְשׁוּת הַיָּחִיד - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ. הָיָה קוֹרֵא בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְנִתְגַּלְגֵּל לִרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם נָח בָּהּ - הוֹפְכוֹ עַל הַכְּתָב[117]; וְאִם לֹא נָח, אֶלָּא הָיָה תָּלוּי בַּאֲוִיר רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא הִגִּיעַ לָאָרֶץ[118] - גּוֹלְלוֹ אֶצְלוֹ.

112) משנה (במסכת עירובין דף צז עמוד ב). 113) הספרים בימי התלמוד היו עשויים מגילות כספר תורה שלנו. 114) ונח שם. 115) דעת הרא"ש והטור שאפילו אם נתגלגל חוץ לארבע אמות מותר לגוללו אצלו וכן ספק בשולחן ערוך אורח חיים סימן שנב. 116) אף על פי שאסר להפוך את כתבי הקודש (מסכת עירובין דף צח עמוד א) – התירו להפוך כאן כדי למנוע בזיון גדול מזה (שם). 117) שאסור להביאו אצלו מרשות הרבים לרשות היחיד. 118) ואם הגיע תוך שלושה טפחים סמוך לארץ חשוב כמונח על הארץ (הרמב"ן).

כב. הַמַּעֲבִיר[119] קוֹץ[120] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ בּוֹ רַבִּים: אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מוֹלִיכוֹ[121] פָּחוֹת פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[122]; וְאִם הָיָה בְּכַרְמְלִית[123] - מוֹלִיכוֹ כְּדַרְכּוֹ[124] אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה. וְכֵן[125] מֵת שֶׁהִסְרִיחַ וְנִתְבַּדֶּה יָתֵר מִדַּי, וְלֹא יָכְלוּ שְׁכֵנִים[126] לַעֲמֹד[127] - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לְכַרְמְלִית. הַיּוֹרֵד[128] לִרְחֹץ בַּיָּם, כְּשֶׁהוּא עוֹלֶה - מְנַגֵּב עַצְמוֹ, שֶׁמָּא יַעֲבִיר מַיִם שֶׁעָלָיו אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכַרְמְלִית.

119) (מסכת שבת דף מב עמוד א). 120) ראה למעלה פרק א הלכה ז. 121) "עד שיסלקנו לצידי רשות הרבים" (רש"י). 122) שהוא רק איסור דרבנן (רש"י). 123) שאיסור טלטול בה מדרבנן. 124) בעקירה אחת. 125) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). 126) בנוסחה אחרת: "ולא יכלו שכנים לעמוד עימו" (מער"ק). 127) "ונמצא מתבזה בין החיים והם מתבזים ממנו, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, שהוא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (להלן בפרק כ"ו הלכה כ"ג) לכן התירו כאן איסור דרבנן הנכלל בלאו זה. 128) (מסכת שבת דף קמא עמוד א). לפי שהעולה מן הרחיצה יש ריבוי מים על גופו אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף עליו לא הקפידו בו, שהמים שעליו מועטים (שולחן ערוך אורח חיים סימן שכו סעיף ז).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו גזירות של דבריהם בדיני מקצת הרשויות, כגון הקרפפות שלא הוקפו לדירה, והגינות והפרדסים, ומה שגדרו בהן, מוסף על משפטי התורה. ונמשך לזה ביאור גדרי המחיצות ועניינן.

א. מָקוֹם[2] שֶׁלֹּא הֻקַּף לְדִירָה[3], אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה תַּשְׁמִישׁוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַאֲוִיר, כְּגוֹן גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים[4], וּכְגוֹן הַמַּקִּיף מָקוֹם מִן הָאָרֶץ לְשָׁמְרוֹ, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן: אִם יֵשׁ בְּגֹבַהּ הַמְּחֻצּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - הֲרֵי הוּא כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[5], לְחַיֵּב הַמּוֹצִיא וְהַזּוֹרֵק וְהַמּוֹשִׁיט מִמֶּנּוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכוֹ. וְאֵין[6] מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ בּוֹ בֵּית[7] סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת[8]; אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם, אָסוּר לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית.

2) משנה, עירובין כג, א. 3) לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד (רש"י עירובין כב.). 4) המוקפים רק לשמירת הפירות שבתוכם. 5) כמבואר פי"ד ה"א. 6) חכמים אסרו לטלטל בתוכו, מכיון שהוא מגרש גדול ולא הוקף לשם דירה, ודומה לרשות הרבים ולכרמלית ('לבוש'). 7) שהוא שבעים אמה וארבעים טפחים. ובמדת זמנינו 1572 מאה מטרים מרובעים בערך. 8) "כל מלאכות שבת והלכותיו, אנו למדים ממלאכת המשכן, לפיכך כל מקום שלא הוקף לדירה, סמכו חכמים לאסור טלטול בתוכו כמו בחצר המשכן. שכתוב בו: "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" (שמות כז, יח), שהוא סאתים בלי בית דירה כי־אם בהיקף של קלעים, כמו כן כל מקום שלא הוקף לדירה, לא נחשב רשות היחיד גמורה לטלטל בתוכו אלא עד שיעור זה" ('טור' סי' שנח).

ב. וְכֵן[9] עַמּוּד שֶׁגְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחָב עַד[10] בֵּית סָאתַיִם, מְטַלְטְלִין עַל כֻּלּוֹ; הָיָה רָחָב[11] עַל בֵּית סָאתַיִם, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. סֶלַע[12] שֶׁבַּיָּם: הָיָה גָּבוֹהַּ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - מְטַלְטְלִין[13] מִתּוֹכוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם לְתוֹכוֹ, שֶׁהַכֹּל כַּרְמְלִית; הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה[14]: אִם הָיָה רָחְבּוֹ מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים עַד בֵּית סָאתַיִם - הוֹאִיל וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ, אֵין מְטַלְטְלִין לֹא מִתּוֹכוֹ לַיָּם וְלֹא מִן הַיָּם לְתוֹכוֹ[15]; הָיָה יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם - אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא רְשׁוּת הַיָּחִיד, הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל בּוֹ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכוֹ לַיָּם וּמִן הַיָּם לְתוֹכוֹ; שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי[16] הוּא, וְלֹא גָּזְרוּ בּוֹ[17].

9) עירובין פט, א. 10) בנוסח אחר: "ורחב בית סאתים" ('מעשה רוקח'). וכן כתוב בהלכה א' שבית סאתים דינו כפחות ('הגהות מיימוניות'). 11) בנוסח אחר: "יתר על בית סאתים" (דפוס ויניציאה). 12) עירובין סז, ב. 13) תוך ארבע אמות. 14) שזה נחשב רשות היחיד. 15) שאסור מדרבנן לטלטל מרשות היחיד לכרמלית (פי"ד הי"ג). 16) "שיהיה קרפף יותר מבית סאתים סמוך לים" (הריטב"א). 17) אבל דעת ה'תוספות' שלא רק בים התירו כך, אלא בכל מקום בין קרפף (מגרש רחב שלא הוקף לדירה) לכרמלית, "ומכאן התיר רבינו־תם בגינה יתרה על בית סאתים שלא הוקפה לדירה, לטלטל מתוכה לחוץ, הואיל ואין רשות הרבים גמורה (כשווקים ורחובות) עוברת לפניה, והתיר להטמין המפתח בתוך הגינה. אף שעומד בחוץ ונותן לתוך הגינה" ('הגהות מיימוניות'), שאם היה אסור לטלטל מקרפף לכרמלית ולהיפך, אין ארבע רשויות לשבת כי־אם חמש, ואין מוסיפים רשויות.

ג. כַּמָּה[18] הִיא בֵּית סְאָה? חֲמִשִּׁים אַמָּה עַל חֲמִשִּׁים אַמָּה. נִמְצָא בֵּית סָאתַיִם - מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּתִשְׁבָּרְתּוֹ[19] חֲמִשֶּׁת אֲלָפִים אַמָּה. וְכָל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמִּדָּה הַזֹּאת - בֵּין שֶׁהָיָה מְרֻבָּע, שֶׁהוּא שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁלָרִים עַל שִׁבְעִים אַמָּה וּשְׁלָרִים[20], בֵּין שֶׁהָיָה עָגֹל, בֵּין שְׁאָר הַצּוּרוֹת[21] - הֲרֵי זֶה נִקְרָא בֵּית סָאתַיִם.

18) עירובין כג, ב. 19) בחשבון כמות שטחו לפי הנדסה (ראה מו"נ א' לד); בנוסח אחר: "בשיעורו" (ויניציאה ושונצינו), שטח בית סאה נ' אמה על נ' אמה — 2500 אמות מרובעות, ובית סאתים — 5000 אמות מרובעות. 20) חמש שביעיות (מגיד־משנה) ואם תכפיל 5/7 70 על 5/7 70 תהיה התוצאה 5000 בערך. 21) אבל אם היה ארכו יתר על רחבו, אסור לטלטל בו אף בשיעור זה, כמבואר בהלכה ד'.

ד. מָקוֹם[22] שֶׁלֹּא הֵקַף לְדִירָה, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית סָאתַיִם: אִם הָיָה אָרְכּוֹ פִּי שְׁנַיִם[23] כְּרָחְבּוֹ[24], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֵאָה עַל חֲמִשִּׁים כַּחֲצַר הַמִּשְׁכָּן - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ; אֲבָל אִם הָיָה אָרְכּוֹ יָתֵר עַל שְׁנַיִם כְּרָחְבּוֹ אֲפִלּוּ אַמָּה[25] - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ[26] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; שֶׁלֹּא עָשׂוּ בֵּית סָאתַיִם שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לַאֲוִיר כִּשְׁאָר הַחֲצֵרוֹת אֶלָּא מֵחֲצַר הַמִּשְׁכָּן.

22) משנה, עירובין כג, א. 23) "רבי יוסי אומר: אפילו ארכה פי שנים כרחבה (כחצר המשכן שהיה ארכה מאה על רוחב חמשים) מטלטלין בתוכה, ואם היה יותר מזה אסור". 24) בנוסח אחר: "ארכו כשנים ברחבו" (כת"י התימנים). 25) ואם היה ארכו יתר על רחבו בפחות מאמה — מותר (הרא"ש). 26) שכל שטח גדול מתחלף ברשות הרבים ('לבוש').

ה. מָקוֹם[27] שֶׁהֵקַף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, אִם פָּרַץ[28] בּוֹ פִּרְצָה יָתֵר עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת בְּגֹבַהּ[29] עֲשָׂרָה טְפָחִים[30], וְגָדַר[31] בָּהּ לְשֵׁם דִּירָה[32] עַד עֲשָׂרָה[33] - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. וַאֲפִלּוּ[34] פָּרַץ אַמָּה וּגְדָרָהּ לְשֵׁם דִּירָה, וּפָרַץ אַמָּה וּגְדָרָהּ לְשֵׁם דִּירָה, עַד שֶׁהִשְׁלִימָהּ לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה מִילִין[35].

27) עירובין כד, א. 28) ומותר לפרוץ לכתחילה, כלשון הגמרא: "כיצד הוא עושה? פורץ לו פירצה יותר מעשר, וגודרו ומעמידו על עשר". 29) ואינו צריך לפרוץ כל גובה הכותל עד למטה, אלא עד שלא ישאר גובה עשרה טפחים. 30) ודומה כאילו אין לו מחיצות. 31) "וסתם אותה הפירצה והעמידה על עשר, והרי היא כפתח, ולבסוף הוקף לדירה שנפתחה לו" (רש"י). 32) כדי לדור בתוכו, "והכל תלוי בכוונת הגדרים אם נעשו על דעת דירה (מותר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לטלטל בתוכו)" (מגיד־משנה). 33) טפחים. ובכת"י התימנים ליתא "עד עשרה". 34) אם לא פרץ ולא גדר כל עשר האמות בבת אחת. כיון שעכשיו יש עשר אמות מוקפות לשם דירה – מותר לטלטל בתוכו. 35) מיל הוא אלפיים אמה (יומא סז.).

ו. מָקוֹם[36] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם שֶׁהַקַּף לְדִירָה: אִם נִזְרַע רֻבּוֹ - הֲרֵי הוּא כְּגִנָּה וְאָסוּר[37] לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ[38]; נִזְרַע מִעוּטוֹ[39]: אִם נִזְרַע מִמֶּנּוּ בֵּית סָאתַיִם - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ[40], וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם הַזָּרוּעַ יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם - אָסוּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ[41]. נָטַע רֻבּוֹ[42] - הֲרֵי הוּא כְּחָצֵר וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ[43]. נִתְמַלֵּא[44] מַיִם, אֲפִלּוּ הָיוּ עֲמֻקִּים הַרְבֵּה: אִם הָיוּ רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ[45] - הֲרֵי הֵן כִּנְטָעִים וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ, וְאִם אֵינָן רְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ - אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ[46] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת.

36) עירובין כג, ב. 37) כי הזרעים מבטלים את הדירה, שאין דרך בני אדם לדור בגינת זרעים. 38) גם בחלק שלא נזרע. 39) אין מיעוט נזרע מוציא את המגרש מכלל הוקף לדירה, ומותר לטלטל בכולו. 40) אף במקום הזרעים, שהכל נחשב לדירה. 41) שנעשה ככרמלית (רש"י). 42) ואפילו כולו. 43) ואפילו האילנות אינם נטועים שורות שורות, אין מבטלים את הדירה, שדרך בני אדם לנטוע אילנות בחצרות כדי להסתופף בצילם (רש"י). 44) עירובין כד, א. 45) לשתיה או לכביסה (הרשב"א), ודעת רש"י שצריכים להיות ראויים לשתיית אדם. 46) ודינם כזרעים (או"ח סי' שנח).

ז. מָקוֹם[47] שֶׁהַקַּף שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה, שֵׁשׁ בּוֹ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[48], וְקֵרוּ בּוֹ בֵּית סְאָה - קֵרוּיוֹ מַתִּירוֹ; שֶׁפִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם[49]. נִפְרַץ[50] בְּמִלּוֹאוֹ לְחָצֵר, וְנִפְרְצָה[51] חָצֵר כְּנֶגְדּוֹ - חָצֵר מֻתֶּרֶת כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַקַּרְפֵּף אָסוּר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁאֵין אֲוִיר הֶחָצֵר מַתִּירוֹ[52].

47) עירובין כה, א. 48) שאסור לטלטל בו יותר מארבע אמות. 49) וכאילו מחיצה מפסקת בין הסאה המכוסה, ובין הסאתים שאינן מקורות, ונמצא שאין שם אלא בית סאתים ומותר לטלטל. 50) עירובין כה, ב. כאן מדובר בקרפף שיש בו יותר מבית סאתים (מגיד־משנה). הפירצה כבציור זה: 51) בפחות מי' שהוא כפתח, אבל ביותר מי' גם החצר אסורה ('תוספות'). 52) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, אבל הרשב"א ושאר ראשונים סוברים, שכאן מדובר בקרפף בית סאתים מצומצם שלא היה מוקף לדירה, שהיה מותר לטלטל בתוכו כיון שאין בו יותר מבית סאתים, ועכשיו שנפרץ לחצר נאסר, כי מקום מחיצה מִיַּתְּרוּ ונעשה יותר מבית סאתים, וכאן רק הקרפף נפרץ במלואו אבל החצר היתה רחבה מהקרפף, ונשארו גפופים (שאריות מהמחיצה הגדולה) מן הצדדים, והפירצה היא פחותה מעשר. ולכן לגבי החצר אין זאת פירצה כי־אם פתח, ומותר לטלטל בתוכה (כמו בציור שלפנינו):

ח. הָיָה[53] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם וּבָא לְמַעֲטוֹ בְּאִילָנוֹת[54] - אֵינוֹ[55] מְעוּט[56]. בָּנָה בּוֹ עַמּוּד בְּצַד הַכּוֹתֶל גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זֶה מְעוּט[57], פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - אֵינוֹ מְעוּט; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד דָּמֵי[58]. וְכֵן אִם הִרְחִיק מִן הַכּוֹתֶל שְׁלֹשָׁה וְעָשָׂה מְחִצָּה - הֲרֵי זֶה מְעוּט[59], פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[60].

53) עירובין כה, א. 54) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים ויהא מותר לטלטל בו. 55) שדרך בני אדם לנטוע אילנות בקרפיפות, ולפיכך הם בטלים לגבי קרפף. 56) אפילו יש באילנות גובה עשרה ורוחב ארבעה, שחולקים רשות לעצמם (הרשב"א). 57) מכיון שאין דרכו של עמוד להיות בקרפף, לכן ממעט את שטחו. 58) דומה למחובר. 59) בנוסח אחר: "הועיל" (מ"ב בשם 'מאמר מרדכי'). וכשיש יותר מסאתים גם תוך הכותל הזה אלא כשעשאו לדירה, וכדלהלן ב"הרחיק מן התל", ועיין בסמוך. 60) שהרי זה כמוסיף על הכותל הראשון. והקשו בזה, מהא דלקמן "טח את הכותל בטיט – הרי זה מיעוט" (עיין כסף־משנה ומגיד־משנה). ולפי הנוסחא "הועיל" מיושב היטב.

ט. טָח[61] אֶת הַכּוֹתֶל בְּטִיט[62] - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל[63] לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הֲרֵי זֶה מְעוּט[64]. הִרְחִיק מִן הַתֵּל[65] שְׁלֹשָׁה וְעָשָׂה מְחִצָּה[66] - הוֹעִיל. עָשָׂה מְחִצָּה עַל שְׂפַת הַתֵּל - אֵינוֹ מוֹעִיל; שֶׁהָעוֹשֶׂה מְחִצָּה עַל גַּבֵּי מְחִצָּה אֵינוֹ מוֹעִיל. נִבְלְעָה[67] מְחִצָּה הַתַּחְתּוֹנָה[68] וַהֲרֵי הָעֶלְיוֹנָה קַיֶּמֶת - הוֹאִיל וְנַעֲשֵׂית הָעֶלְיוֹנָה לְשֵׁם דִּירָה וַהֲרֵי אֵין שָׁם נִרְאֶה אֶלָּא הִיא, הֲרֵי זֶה הוֹעִיל וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ[69].

61) עירובין כה, א. 62) שלא יהיה שטחו יותר מבית סאתים, ויהיה מותר לטלטל בו. 63) הטיט להתקיים כמחיצה בפני עצמה. 64) אבל בשו"ע (סי' שנח) פוסק כרבא, שאינו ממעט אלא אם ראוי לעמוד (כמחיצה) בפני עצמו. 65) שבקרפף, ויש מן התל עד המחיצה יותר מבית סאתים, "ועשה מחיצה לדירה אצל התל" (רש"י). 66) לדור ולהשתמש בתל. 67) "שהיה העפר רך ותחוח, ונחבט הכותל בבת־אחת בשבת" (רש"י). 68) שבנה מקודם ולא הוקפה לדירה, ונשארה העליונה קיימת. 69) שהרי דר באויר המחיצה העליונה שעשה עכשיו.

י. רְחָבָה[70] שֶׁאַחוֹרֵי בָּתִּים יְתֵרָה עַל בֵּית סָאתַיִם - אֵין מְטַלְטְלִין בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע[71], וַאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח הַבַּיִת פָּתוּחַ לְתוֹכָהּ. וְאִם פָּתַח הַפֶּתַח לְשָׁם וְאַחַר כָּךְ הִקִּיפָהּ - הֲרֵי זוֹ כְּמֻקֶּפֶת לְדִירָה וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ[72].

70) עירובין כד, א. 71) כיון שלא הוקפה לדירה. 72) "וחצרות שלנו בזמן הזה, סתמן מוקפות לדירה" (רמ"א סי' שנט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יא. רְחָבָה[73] הַפְּתוּחָה לִמְדִינָה[74] מִצַּד אֶחָד, וּמִצַּד אַחֵר פְּתוּחָה לִשְׁבִיל הַמַּגִּיעַ לְנָהָר - עוֹשֶׂה לָהּ לְחִי מִצַּד הַמְּדִינָה, וְיִהְיֶה מֵתֶר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וּמִתּוֹכָהּ לַמְּדִינָה, וּמִן הַמְּדִינָה לְתוֹכָהּ.

73) עירובין כד, ב. שהיתה יותר מבית סאתים ולא הוקפה לדירה. 74) לעיר; כך היה מעשה: רחבה היתה כפום נהרא (שם המקום), שצידה אחד היה פתוח לעיר (למבוי שבעיר שנגמר לרחבה זו), וצידו השני היה פתוח לשביל של כרמים המגיע לנהר. ומצאו בגמרא תקנה להתיר טלטול בכולם, שלא יאסרו זה על זה, על ידי לחי מצד המדינה. "ודינים אלה אינם מצויים להאריך בהם" (מגיד־משנה).

יב. יָחִיד[75] שֶׁשָּׁבַת בְּבִקְעָה[76], וְעָשָׂה מְחִצָּה[77] סָבִיב לוֹ: אִם יֵשׁ בָּהּ עַד[78] בֵּית סָאתַיִם - מֵתֶר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וְאִם הָיְתָה יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם - אֵינוֹ מְטַלְטֵל בָּהּ אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת[79]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנַיִם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה יִשְׁרְאֵלִים אוֹ יָתֵר עֲלֵיהֶן שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבִקְעָה - הֲרֵי הֵן שַׁיָּרָא[80], וּמֻתָּר לָהֶם לְטַלְטֵל בְּכָל צָרְכָּן אֲפִלּוּ כַּמָּה מִילִין. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר מִן הַמְּחִצָּה שֶׁהִקִּיפוּ בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי בְּלֹא כֵּלִים[81]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר בֵּית סָאתַיִם פָּנוּי בְּלֹא כֵּלִים, וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים לוֹ - אֲסוּרִים[82] לְטַלְטֵל בְּכָל הַמְּחִצָּה אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת. וְאֵין[83] הַקָּטָן[84] מַשְׁלִים לְשַׁיָּרָא.

75) עירובין טז, ב. יז, א. 76) הוא־הדין בישוב, אלא שדיבר בהווה, שבבקעה רגילים לעשות כך ('פרי מגדים'). 77) גרועה של שתי או של ערב, כמבואר להלן בהלכה יח. 78) ועד בכלל. 79) החמירו חכמים לזה שלא עשה מחיצות שלימות אלא גרועות. 80) קבוצת הולכי דרך, "אורחת ישמעאלים", בתרגום אונקלוס: "שירת ערבאי". 81) בנוסח אחר: "בלא כלום" ('מעשה רוקח'). 82) שהקיפו יותר מכדי צרכם, ואנו חושבים את המחיצה כאילו אינה. 83) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"י. 84) וכל־שכן שאין הנכרי מצטרף ('ירושלמי' שם).

יג. שְׁלֹשָׁה[85] שֶׁהִקִּיפוּ כְּדֵי צָרְכָּן[86] וְקָנוּ שְׁבִיתָה[87], וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הֵם מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ[88]. קָנוּ שְׁנַיִם שְׁבִיתָה בְּיָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם, וְאַחַר כָּךְ בָּא לָהֶם שְׁלִישִׁי - אֲסוּרִין[89] לְטַלְטֵל אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֶׁהָיוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא זֶה; שֶׁהַשְּׁבִיתָה[90] הִיא הַגּוֹרֶמֶת[91], לֹא הַדִּיּוּרִין.

85) עירובין יז, א. 86) כמבואר למעלה בהלכה יב. 87) בין השמשות כשנכנס השבת. 88) כיון שבכניסת השבת היו שלשה. 89) כיון שבכניסת השבת היו רק שנים אינם שיירה, ואסורים לטלטל גם אם נוסף בשבת עוד שלישי. 90) בכניסת השבת. 91) להחשב כשיירה, ולא הדיירים שנוספו אחר כניסת השבת.

יד. שְׁלֹשָׁה[92] מְקוֹמוֹת[93] הַמֻּקָּפִין[94] שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה[95] זֶה בְּצַד זֶה, וּפְתוּחִים זֶה לָזֶה: שְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים רְחָבִים[96] וְהָאֶמְצָעִי קָצָר, שֶׁנִּמְצָאוּ לַשְּׁנַיִם הַחִיצוֹנִים פַּסִּין[97] מִכָּאן וּמִכָּאן, וְהָיָה יָחִיד בָּזֶה וְיָחִיד בָּזֶה וְיָחִיד בָּזֶה[98] - נַעֲשׂוּ כְּשַׁיָּרָא[99] וְנוֹתְנִין לָהֶם כָּל צָרְכָּן; הָיָה הָאֶמְצָעִי רָחָב וּשְׁנַיִם הַחִיצוֹנִים קְצָרִים, שֶׁנִּמְצָא הָאֶמְצָעִי בְּפַסִּין מִשְּׁנֵי רוּחוֹתָיו - הֲרֵי הוּא מֻבְדָּל[100] מִשְּׁנַיִם הַחִיצוֹנִים, לְפִיכָךְ: אִם שָׁבַת יָחִיד בָּזֶה וְיָחִיד בָּזֶה וְיָחִיד בָּזֶה - אֵין נוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָּן, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בֵּית סָאתַיִם[101] בִּמְקוֹמוֹ[102]; הָיָה יָחִיד בָּזֶה וְיָחִיד בָּזֶה וּשְׁנַיִם בָּאֶמְצָעִי, אוֹ שְׁנַיִם בָּזֶה וּשְׁנַיִם בָּזֶה וְאֶחָד בָּאֶמְצָעִי - נוֹתְנִין לָהֶן כָּל צָרְכָּן[103].

92) עירובין צג, א. 93) נקראים בלשון הגמרא "קרפיפות". 94) במחיצה גרועה, כמבואר להלן בהלכה יח. 95) שגם לענין היקף שלא לשם דירה הקילו בשיירה ('ירושלמי' עירובין פ"ב ה"ה). 96) מן האמצעי שהוא פרוץ לשניהם במלואו, ועמודי מחיצותיהם (גפופיהם) עודפים עליו, כציור 1. 97) עמודים המשמשים למחיצה. 98) בכל קרפף נמצא איש אחד. 99) שני החיצונים מצטרפים לאמצעי, וכאילו הם רשות אחת. 100) במחיצה מהשנים החיצונים, שהאמצעי רחב מהם, והם פתוחים לאמצעי במלואם כציור 2. 101) ובלבד שלא יהיה בית סאתים פנוי מכלים כמבואר בהלכה יב ("מגיד משנה"). 102) ואינם מצטרפים לשיירה אחת. 103) ששנים מהחיצון מצטרפים לאמצעי להחשב שיירה.

טו. כָּל[104] מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה[105] - אֵינָהּ מְחִצָּה[106]. וְכָל[107] מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְנַחַת[108] - אֵינָהּ מְחִצָּה. וְכָל[109] מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לִצְנִיעוּת[110] בִּלְבַד[111] - אֵינָהּ מְחִצָּה. וְכָל מְחִצָּה שֶׁאֵין בְּגָבְהָהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - אֵינָהּ מְחִצָּה גְּמוּרָה[112]. גְּדוּד[113] חֲמִשָּׁה וּמְחִצָּה חֲמִשָּׁה - מִצְטָרְפִין[114].

104) סוכה כד, ב. 105) שהרוח מוליכה ומביאה (רש"י). 106) אפילו עושה אותה בביתו שאין שם רוח (תוספות שבת). 107) עירובין כו, א. 108) שאינה עשויה להניח עליה דבר או לנוח שם (מגיד־משנה); ורבינו חננאל פירש: "שאינה עשויה לנחת, להיות כבנין קבוע לעולם אלא ארעי". לדעת רש"י והראב"ד, הנוסח כאן: "כל מחיצה העשויה לנחת – אינה מחיצה". כלומר: שנעשתה להניח שם חפצים ולא לשם דירה. 109) עירובין כו, א: "מחיצת אדריכלים (בנאים) – לא שמה מחיצה". 110) שנעשתה על ידי בנאים לנוח בצילה בשעת אכילתם ולא לשם דירה. 111) וכן אם נעשתה רק לשמירת חפצים בתוכה (או"ח שם). 112) להתיר טלטול בתוכה, אבל היא חולקת רשות לעשותה כרמלית (מגיד־משנה). 113) עירובין צג, ב. בליטה, גבשושית; בנוסח אחר: "גידור" (ויניציאה). 114) ונחשבים כמחיצה גמורה (שו"ע או"ח שם).

טז. כָּל[115] מְחִצָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵינָהּ מְחִצָּה. אֲבָל אִם הָיָה פָּרוּץ כְּעוֹמֵד[116] - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּאוֹתָן הַפְּרָצוֹת פִּרְצָה שֶׁהִיא יָתֵר עַל עֶשֶׂר אַמּוֹת[117]; אֲבָל עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי הִיא כְּפֶתַח. אִם הָיָה לְפִרְצָה זוֹ צוּרַת פֶּתַח[118], אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יוֹתֵר מֵעֶשֶׂר, אֵינָהּ מַפְסֶדֶת[119] הַמְּחִצָּה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יְהֵא הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד[120].

115) עירובין טו, ב. 116) כיון שאין הפרוץ מרובה על העומד, יש לו דין מחיצה. 117) פירצה יתרה על עשר אמות מבטלת את המחיצה. 118) ראה ביאורו בהלכה יט. 119) כי אינה נחשבת לפירצה אלא לפתח. 120) דעת ה'תוספות' והרשב"א שאם יש לה צורת הפתח, אפילו אם הפרוץ מרובה על העומד בכל ארבע הרוחות – נחשבת למחיצה גמורה. וכן בשו"ע או"ח סי' שסב.

יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[121]? בִּזְמַן שֶׁהַפְּרָצוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים וּלְמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ הַפְּרָצוֹת כָּל פִּרְצָה מֵהֶן פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה הֲרֵי הוּא כְּלָבוּד[122].

121) עירובין טז, א. 122) כמחובר. והפירצות נחשבות כסתומות, ונמצא שהעומד מרובה על הפרוץ.

יח. כֵּיצַד[123]? הֲרֵי[124] שֶׁהִקִּיף בְּקָנִים, וְאֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; אוֹ שֶׁהִקִּיף בַּחֲבָלִים, וְאֵין בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זוֹ מְחִצָּה גְּמוּרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא שְׁתִּי[125] בְּלֹא עֵרֶב[126] אוֹ עֵרֶב בְּלֹא שְׁתִּי. וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה גֹּבַהּ הַקָּנֶה עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה מִן הָאָרֶץ עַד סוֹף עֲבִי הַחֶבֶל הָעֶלְיוֹן עֲשָׂרָה[127], אִם הִקִּיף בַּחֲבָלִים; שֶׁאֵין מְחִצָּה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה. וְכָל[128] הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הֵן.

123) אמרו, כל פחות משלשה כלבוד. 124) משנה, עירובין טז, ב. 125) הקנה באורך. 126) החבל ברוחב. 127) ועובי שלשת החבלים ביחד – טפח ושלשה משהויין כדי להשלים לעשרה טפחים (שם). 128) יומא פ, א.

יט. צוּרַת[129] פֶּתַח הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם הִיא אֲפִלּוּ קָנֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[130] מִכָּאן וְקָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן. גֹּבַהּ שְׁנֵי הַלְּחָיַיִם[131] - עֲשָׂרָה טְפָחִים[132] אוֹ יָתֵר. וְהַקָּנֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁעַל גַּבֵּיהֶן, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בִּשְׁנֵי הַלְּחָיַיִם, אֶלָּא יֵשׁ בֵּינֵיהֶן כַּמָּה אַמּוֹת - הוֹאִיל וְגֹבַהּ הַלְּחָיַיִם עֲשָׂרָה, הֲרֵי זוֹ צוּרַת פֶּתַח. וְצוּרַת פֶּתַח[133] שֶׁאָמְרוּ, צְרִיכָה שֶׁתְּהֵא בְּרִיאָה[134] לְקַבֵּל דֶּלֶת, אֲפִלּוּ דֶּלֶת שֶׁל קַשׁ.

129) עירובין יא, ב. 130) כגון חבלים (או"ח סי' שסב). 131) לחי הוא העמוד המשמש במקום מחיצה, ונקרא גם פס או קנה. 132) נלמד מהא דלהלן ה"כ בכיפה. 133) וצריכים להיות מכוונים כנגד הקנה העליון, ואנו אומרים 'גוד אסיק' וכאילו עולים עד למעלה. 134) הכוונה לעמודים שבצדדים – הלחיים, אבל הקנה שעל גביהם ראוי בכל שהוא אפילו גמי, ובלבד שלא יפול ברוח מצויה (או"ח שם).

כ. פֶּתַח[135] שֶׁצּוּרָתוֹ כִּפָּה[136], אִם יֵשׁ בְּאָרֶךְ רַגְלֵי[137] הַכִּפָּה עֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲרֵי זֶה צוּרַת פֶּתַח. וְצוּרַת פֶּתַח שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ מִן הַצַּד[138] - אֵינָהּ כְּלוּם; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַפְּתָחִים לִהְיוֹת בְּקֶרֶן זָוִית, אֶלָּא בָּאֶמְצַע[139].

135) עירובין יא, ב. 136) עשויה למעלה כקשת. "מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף" (רבינו בהל' מזוזה פ"ו ה"ד). 137) לפני שמתחילה להתעגל, כי מקום העיגול אינו מצטרף. 138) "פירוש, כגון שעשאה מצדו של כותל [סמוך לקרן]" – רב האי גאון ברי"ף. ועיין ב'מאירי'. ויש מפרשים מן הצד של הקנים ולא על גביהם (רש"י). ועיין להלן פי"ז הל' לה. 139) כפירוש רב האי.

כא. בַּכֹּל[140] עוֹשִׂין מְחִצָּה - בֵּין בְּכֵלִים[141], בֵּין בָּאֳכָלִים, בֵּין בְּאָדָם, אֲפִלּוּ בִּבְהֵמָה וּשְׁאָר מִינֵי חַיָּה וָעוֹף. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ[142] כְּפוּתִים[143], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנוּדוּ.

140) עירובין טו, א. 141) אף שעתידים להנטל אחר השבת. 142) שאר בעלי חיים חוץ מאדם, כי אדם אינו צריך להיות כפות, כמבואר בהלכה כג. 143) קשורים מערב שבת.

כב. מְחִצָּה[144] הָעוֹמֶדֶת מֵאֵלֶיהָ - הֲרֵי זוֹ כְּשָׁרָה. וּמְחִצָּה הַנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת - הֲרֵי זוֹ מְחִצָּה[145]; וְאִם נַעֲשֵׂית בִּשְׁגָגָה[146], מֻתָּר לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת. וְהוּא, שֶׁתֵּעָשֶׂה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַמְטַלְטֵל; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן אָדָם לְזוֹ הַמְּחִצָּה שֶׁתֵּעָשֶׂה בְּשַׁבָּת כְּדֵי לְטַלְטֵל בָּהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ הָעוֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה, אָסוּר[147] לְטַלְטֵל בָּהּ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת. וְכֵן[148] אִם נַעֲשֵׂית בְּמֵזִיד, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה לְטַלְטֵל בָּהּ, הֲרֵי זֶה אָסוּר לְטַלְטֵל בָּהּ.

144) עירובין טו, א. 145) ונחשבת רשות היחיד לענין שהזורק לתוכה חייב חטאת, אבל אסור לטלטל תוך מחיצה זו אם נעשתה במזיד, כדלהלן. 146) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שאסור לעשות מחיצה בשבת. 147) נלמד מהא דלהלן הלכה כג: "ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו", עיי"ש. 148) בעירובין (כה.): "אמר רב נחמן, לא שנו (שמחיצה שנעשתה בשבת במזיד – שמה מחיצה) אלא לזרוק, אבל לטלטל אסור".

כג. מֻתָּר[149] לַעֲשׂוֹת מְחִצָּה שֶׁל בְּנֵי אָדָם בְּשַׁבָּת, שֶׁיַּעֲמֹד זֶה בְּצַד זֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֵדְעוּ[150] אֵלּוּ הָעוֹמְדִין שֶׁבִּשְׁבִיל לַעֲשׂוֹתָן מְחִצָּה הֶעֱמִידָן. וְלֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יַעֲמִיד[151] אוֹתָן אָדָם שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּמְחִצָּה זוֹ, אֶלָּא יַעֲמִיד אוֹתָן אַחֵר שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ.

149) עירובין מג, ב: "נחמיה בריה דרבי חנילאי משכתיה שמעתיה (השתקע בהלכה) ויצא חוץ לתחום, אמר ליה רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו לחזור לתוך התחום ואין לו אלא ארבע אמות, כמבואר להלן בפכ"ז הי"א). אמר לו: עשה מחיצה של בני אדם ויכנס (באופן שלא ידעו האנשים שבשביל לעשותם מחיצה – הועמדו). 150) שאם הם יודעים שהעמידום למחיצה, הרי הם כעושים מחיצה בשבת ואסור. 151) מקור דבר זה, מהא דעירובין מד: ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה.

כד. אִילָן[152] שֶׁהוּא מֵסֵךְ[153] עַל הָאָרֶץ - אִם אֵין נוֹפוֹ[154] גָּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[155], מְמַלֵּא בֵּין בַּדָּיו וְעָלָיו תֶּבֶן וָקַשׁ וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, וְקוֹשְׁרָן בָּאָרֶץ עַד שֶׁיֵּעָמֵד בְּרוּחַ מְצוּיָה וְלֹא יִתְנַדְנֵד, וּמְטַלְטֵל תַּחַת כֻּלּוֹ[156]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו עַד בֵּית סָאתַיִם[157]; אֲבָל אִם הָיָה יָתֵר[158] מִבֵּית סָאתַיִם, אֵין מְטַלְטְלִין תַּחְתָּיו אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; מִפְּנֵי שֶׁתַּחְתָּיו - מָקוֹם שֶׁלֹּא הֵקַף לְדִירָה הוּא.

152) עירובין צט, ב. 153) שענפיו נוטים למטה מכל צד. 154) הענפים שבאילן. 155) הוא כ'לבוד' ומחובר לארץ. 156) אם הוא גבוה עשרה (או"ח סי' שסב). ואפילו לא נטעו מתחילה לכך, והוא כמחיצה העומדת מאליה. 157) כדלעיל הלכה א. 158) שהיו ענפיו ארוכים מאד, או שהיו הרבה אילנות סמוכים זה לזה.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דינין של דבריהם, בדיני מקצת הרשויות ופרטיהן, הן המבואות והחצרות ומחיצות־הבורות, וכיוצא בהן, ורוב כל מה שנזכר באלו הם מדבריהם.

א. מָבוֹי[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה כְּתָלִים[3] - הוּא הַנִּקְרָא מָבוֹי סָתוּם, וּמָבוֹי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי כְּתָלִים בִּלְבַד[4] זֶה כְּנֶגֶד זֶה, וְהָעָם נִכְנָסִין בְּרוּחַ זוֹ וְיוֹצְאִין בְּשֶׁכְּנֶגְדָּהּ - הוּא הַנִּקְרָא מָבוֹי הַמְפֻלָּשׁ.

2) מלשון "מבוא העיר" (שופטים א, כד). בימי קדם ובארצות המזרח, הבתים היו מוקפים בתוך החצר, ומן החצרות נכנסים לרחוב שנקרא "מבוי", ודרך המבוי נכנסים בני החצרות והבתים לשוק – שהוא רשות הרבים. 3) החצרות מקיפות את המבוי משלש רוחות, והוא פתוח לרשות הרבים מצד אחד בלבד. 4) שהחצרות נמצאות בהקבלה משתי רוחותיו, ושני צדדיו האחרים מפולשים ופתוחים לרשות הרבים.

ב. הֵיאַךְ[5] מַתִּירִין[6] מָבוֹי הַסָּתוּם? עוֹשֶׂה לוֹ בְּרוּחַ רְבִיעִית לְחִי[7] אֶחָד[8] אוֹ עוֹשֶׂה עָלָיו[9] קוֹרָה - וְדַיּוֹ; וְתֵחָשֵׁב אוֹתָהּ קוֹרָה אוֹ אוֹתוֹ לְחִי כְּאִלּוּ סָתַם רוּחַ רְבִיעִית[10], וְיֵעָשֶׂה רְשׁוּת הַיָּחִיד, וְיִהְיֶה מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ[11]. שֶׁדִּין תּוֹרָה - בְּשָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת בִּלְבַד מֻתָּר לְטַלְטֵל, וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[12] הִיא הָרוּחַ הָרְבִיעִית[13], וּלְפִיכָךְ דַּי לָהּ בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה.

5) משנה, עירובין יא, ב. 6) "שיהיה מותר להשתמש בו אחר עשיית עירוב" (רבינו בפירוש המשניות). 7) "קרש אחד, בתרגום יונתן: לוחא חד" (רמ"א סי' שסג). 8) מצד אחד "שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית" (להלן ה"ט). 9) בקצה המבוי מלמעלה. 10) הלחי כמחיצה כנ"ל, והקורה משום היכר שלא יוציאו משם לרה"ר. 11) אחרי עשיית עירוב הנקרא "שיתופי מבואות", כמבואר בהל' עירובין פ"א הי"ז. 12) מבואר בפ"א ה"ג. 13) חכמים אסרו לטלטל במבוי שיש בו שלש מחיצות, שמא יטלטל גם ברשות הרבים.

ג. וְהֵיאַךְ[14] מַתִּירִין מָבוֹי[15] מְפֻלָּשׁ[16]? עוֹשֶׂה לוֹ צוּרַת פֶּתַח[17] מִכָּאן, וּלְחִי אוֹ קוֹרָה מִכָּאן. וּמָבוֹי[18] עָקֹם[19] תּוֹרָתוֹ כִּמְפֻלָּשׁ[20].

14) עירובין ו, א. כתנא־קמא וכאוקימתת רב יהודה (שם ע"ב) וכרב דאמר הלכה כתנא־קמא. 15) כשאין ברחבו שש עשרה אמה ואינו נחשב כרשות הרבים, כמבואר בפי"ד ה"א. 16) משני ראשיו לרשות הרבים, או ראשו אחד לרשות הרבים והשני לכרמלית, או ששני ראשיו פתוחים לכרמלית (ריב"ש סי' תה). 17) שעל־ידה נעשה כסתום במחיצה מצד זה, והרי הוא כמבוי סתום מג' צדדים, שדי לו בלחי או קורה, כמבואר בפט"ז הי"ט. 18) עירובין ו, א. 19) ששני ראשיו מפולשים לרשות הרבים, כבציור שלפנינו. 20) שצריך צורת הפתח ולחי או קורה; רבינו סתם דבריו, ונראה שדעתו כדעת הרשב"א שיעשה בראשו אחד צורת הפתח, ובראשו השני לחי או קורה, כדין מבוי מפולש, אבל דעת שאר פוסקים (ובשו"ע סי' שסד), שצריך צורת הפתח בעקמומיתו ששם דינו כמפולש (ראה בציור), ובשני ראשיו עושה לכל אחד לחי או קורה.

ד. מָבוֹי[21] שֶׁהוּא שָׁוֶה מִתּוֹכוֹ וּמִדְּרוֹן[22] לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שָׁוֶה לִרְשׁוּת הָרַבִּים וּמִדְּרוֹן לְתוֹכוֹ[23] - אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לְחִי וְלֹא קוֹרָה[24], שֶׁהֲרֵי הוּא מֻבְדָּל מֵרְשׁוּת הָרַבִּים[25].

21) שבת ק, א. 22) שיפוע; שהיה קרקע המבוי גבוה מקרקע רשות הרבים, ומתחיל להיות משופע אצל פתחו לצד רשות הרבים (רש"י). 23) "שהיה רשות הרבים גבוה מקרקע המבוי, וגם כניסת המבוי שוה לקרקע רשות הרבים ברוחב אמה או פחות, ואחר כך הוא נעשה מדרון לצד פנים" (רש"י). 24) בתוספתא ובראשונים ביארו, שכאן מדובר "אם מתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות" (שהוא מדרון והולך ומשופע לאט לאט, עד שמגיע לגובה עשרה טפחים מתוך ארבע אמות, והרי הוא כזקוף כולו, ודינו כרשות היחיד. מגיד־משנה). 25) שגבהו ושינויו מרשות הרבים הם כמחיצה, ואין צורך בתיקון אחר.

ה. מָבוֹי[26] שֶׁצִּדּוֹ[27] אֶחָד כָּלֶה לַיָּם[28] וְצִדּוֹ אֶחָד כָּלֶה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְאַשְׁפָּה[29] שֶׁל רַבִּים - אֵינוֹ צָרִיךְ כְּלוּם; שֶׁאַשְׁפָּה שֶׁל רַבִּים אֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִתְפַּנּוֹת, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יַעֲלֶה הַיָּם שִׁרְטוֹן[30].

26) עירובין ח, א. צט, ב. 27) "מעשה במבוי אחד, שצידו אחד כלה לים וצידו אחד כלה לאשפה, ובא מעשה לפני רבי, ולא אמר בה לא היתר ולא איסור, איסור לא אמר בה – דהא קיימי (שהרי עומדות) מחיצות, והיתר לא אמר בה – שמא תינטל האשפה ויעלה הים שרטון" (ונמצא המבוי בלי מחיצות), ומבואר אחר־כך בגמרא (לפי נוסח רבינו) כי באשפה של רבים אין לחשוש שמא תינטל משם, וגם אין חוששים שמא יעלה הים שרטון, אולם נוסח שלנו בגמרא הוא "חיישינן (חוששים) שיעלה הים שרטון". 28) עומק עשרה טפחים בשפתו – חשוב כמחיצה. 29) הגבוהה עשרה טפחים מן הקרקע ונחשבת כמחיצה. 30) חול ואבנים אצל שפתו; וכן הדין בנהרות, ששפת הנהר נחשבת למחיצה אם היא גבוהה עשרה; ולדעת בעל 'נודע ביהודה' אם ראש המבוי כלה למקום הגשר שמהלכים בו רבים לעברו השני, צריך לעשות צורת הפתח במקום הגשר.

ו. מָבוֹי[31] מְפֻלָּשׁ שֶׁהוּא כָּלֶה לְאֶמְצַע רְחָבָה[32] שֶׁל רַבִּים: אִם לֹא הָיָה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד פֶּתַח[33] הָרְחָבָה - הֲרֵי זֶה כְּסָתוּם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ מִצַּד הָרְחָבָה כְּלוּם; אֲבָל אִם הָיָה כָּלֶה לְצִדְדֵי[34] הָרְחָבָה - אָסוּר. וְאִם הָיְתָה שֶׁל יָחִיד - אַף לְאֶמְצָעָהּ אָסוּר; פְּעָמִים בּוֹנֶה מִצַּד אֶחָד, וְנִמְצָא כָּלֶה לְצִדָּהּ שֶׁל רְחָבָה.

31) עירובין ח, א. 32) כלומר, פרוץ ונכנס לרחבה ("חצר שאחורי הבתים). 33) הפותח לרשות הרבים, והוא בכותל שממול לפירצה הנ"ל, ואין המבוי כמפולש. 34) שכותל המבוי שוה לאחד מכתלי הרחבה שהוא כמפולש או אפילו אין הפירצה כנגד הפתח שהוא כמבוי עקום (רש"י).

ז. אֵין[35] הַמָּבוֹי נִתָּר[36] בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת[37] לְתוֹכוֹ, וְיִהְיֶה אָרְכּוֹ מֵאַרְבַּע אַמּוֹת וּלְמַעְלָה[38], וְיִהְיֶה אָרְכּוֹ[39] יָתֵר עַל רָחְבּוֹ[40]. אֲבָל מָבוֹי שֶׁאָרְכּוֹ כְּרָחְבּוֹ[41] הֲרֵי הוּא כְּחָצֵר, וְאֵינוֹ נִתָּר אֶלָּא בִּשְׁנֵי לְחָיַיִם מִשְּׁנֵי רוּחוֹתָיו, כָּל לְחִי בְּמַשֶּׁהוּ, אוֹ בְּפַס[42] רָחָב אַרְבָּעָה מֵרוּחַ אַחַת[43].

35) עירובין ה, א. 36) הטעם הוא "כי כל מה שעשוי לדירה ולתשמישי צנע, צריך מחיצות גמורות, ולפיכך החצרות שדרכם של בני אדם להשתמש בהן בתשמישי צנע, וכן מבואות שאין בתים וחצרות פתוחים לתוכם, דייריהם מועטים ומשתמשים בהם יותר, משום זה צריכים מחיצות גמורות, אבל מבואות שיש בהם יותר דיירים, מתמעט תשמיש המבוי, לכן די במחיצה כל שהיא של לחי או קורה" (הרשב"א). 37) 'ירושלמי' עירובין פ"א ה"א: "מבוא אין פחות משני חצרות, חצר אינה פחותה משני בתים". 38) שבפחות מזה, אינו חשוב כמבוי אלא כחצר. 39) דרך כניסתו למבוי. 40) שכן דרך המבוי להיות ('לבוש'). 41) מרובע. 42) כן הוא בעירובין יב: מימרא דרב נחמן. 43) ונוהגים עכשיו לתקן כל המבואות שלנו בצורת הפתח על־ידי חבל הקשור לרחבו של מבוי, וצריך להעמיד תחת החבל שני קנים גבוהים עשרה מכוונים תחת החבל, ותיקון זה מועיל אפילו במבוי מפולש, ובכל מקום שצריכים צורת הפתח (רמ"א או"ח סי' שסג).

ח. חָצֵר[44] שֶׁאָרְכָּהּ[45] יָתֵר[46] עַל רָחְבָּהּ[47] - הֲרֵי הִיא כְּמָבוֹי, וְנִתֶּרֶת בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה. וּמָבוֹי שֶׁאֵין בָּתִּים וַחֲצֵרוֹת פְּתוּחוֹת לְתוֹכוֹ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ אֶלָּא בַּיִת אֶחָד אוֹ חָצֵר אַחַת, וְכֵן מָבוֹי שֶׁאֵין בְּאָרְכּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת[48] - אֵינוֹ נִתָּר אֶלָּא[49] בִּשְׁנֵי לְחָיַיִם אוֹ בְּפַס אַרְבָּעָה וּמַשֶּׁהוּ.

44) עירובין יב, ב. 45) ארכה נחשב דרך הכניסה (רשב"א). 46) במשהו (גמרא שם). 47) אבל אם רחבה יתר על ארכה, הרי היא כמרובעת ונידונה כחצר (רשב"א). 48) דינו כדין חצר. 49) טעות הדפוס יש כאן, והנוסח הנכון: "אלא בשני לחיים של משהו או בפס ארבעה" כמו בהלכה הקודמת, וכן הנוסח בכתב־יד.

ט. מָבוֹי שֶׁאֵין בְּרָחְבּוֹ[50] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, אֵינוֹ צָרִיךְ לֹא לְחִי וְלֹא קוֹרָה, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה הֲרֵי הוּא כִּלְבוּד[51]. מָבוֹי[52] שֶׁהִכְשִׁירוּ בְּקוֹרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁמֻּתָּר[53] לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, הַזּוֹרֵק מִתּוֹכוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכוֹ - פָּטוּר; שֶׁהַקּוֹרָה - מִשּׁוּם הֶכֵּר הִיא עֲשׂוּיָה. אֲבָל אִם הִכְשִׁירוּ בִּלְחִי, הַזּוֹרֵק מִתּוֹכוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכוֹ - חַיָּב; שֶׁהַלְּחִי הֲרֵי הוּא כִּמְחִצָּה בְּרוּחַ רְבִיעִית.

50) בפתחו של שלשה טפחים, אף שבחללו יש יותר (כסף־משנה). 51) כמחובר, ואין כאן מבוי כלל. 52) עירובין יב, ב: "אמר רב יהודה: הכשירו בלחי – הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה – הזורק לתוכו פטור, לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר". 53) רבינו סובר (בפי"ד ה"ד) שמן התורה דין רשות היחיד, לחייב את הזורק לתוכה מרשות הרבים, הוא רק כשיש לה ארבע מחיצות, ובשלש מחיצות יש לה דין כרמלית שמותר לטלטל בתוכה, אבל חכמים הצריכו תיקון של לחי או קורה; והראב"ד סובר כי בשלש מחיצות רשות היחיד גמורה היא, לחייב את הזורק לתוכה.

י. שְׁנֵי כְּתָלִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָעָם עוֹבְרִים בֵּינֵיהֶם, כֵּיצַד מַכְשִׁיר בֵּינֵיהֶם? עוֹשֶׂה דְּלָתוֹת מִכָּאן וּדְלָתוֹת מִכָּאן[54], וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה בֵּינֵיהֶם רְשׁוּת הַיָּחִיד. וְאֵינוֹ[55] צָרִיךְ לִנְעֹל הַדְּלָתוֹת בַּלַּיְלָה[56], אֲבָל צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיוֹת לְהִנָּעֵל. הָיוּ מְשֻׁקָּעוֹת בְּעָפָר, מְפַנֶּה אוֹתָן וּמְתַקְּנָן לְהִנָּעֵל. אֲבָל צוּרַת פֶּתַח, אוֹ לְחִי וְקוֹרָה, אֵינָן[57] מוֹעִילִין בְּהֶכְשֵׁר רְשׁוּת הָרַבִּים.

54) שדווקא במבוי המפולש לרשות הרבים (למעלה ה"ג)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מספיק בצורת הפתח מכאן ולחי או קורה מכאן, אבל רשות הרבים גמורה צריכה שתי דלתות, וכפירוש רש"י (עירובין ו:) בקושיית הגמרא אליבא דבית הלל, שמערבין דרך רשות הרבים בעשיית דלת מכאן ולחי וקורה מכאן – "והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ירושלים אילמלא דלתותיה ננעלות בלילה – חייבין עליה משום רשות הרבים", הרי שצריך שתי דלתות (עיין רש"י), ולא מקשה מנעילת הדלת מפני שאפשר לפרש גם בדברי רבי יוחנן שדלתות ירושלים ראויות להינעל כמו במבוי מפולש. ועיין 'תוספות' שם ו'כסף משנה'. 55) ראה הערה נג, שמקורו לפי רש"י שם. 56) בנוסח אחר, חסרה המלה "בלילה" ('מעשה רוקח').
57) ראה הערה נג.

יא. מֵתָּר[58] לְטַלְטֵל בְּמָבוֹי תַּחַת הַקּוֹרָה אוֹ בֵּין הַלְּחָיַיִם[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה סָמוּךְ לִרְשׁוּת הָרַבִּים; אֲבָל אִם הָיָה סָמוּךְ לְכַרְמְלִית - אָסוּר לְטַלְטֵל תַּחַת הַקּוֹרָה[60] אוֹ בֵּין הַלְּחָיַיִם עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה לְחִי אַחֵר לְהַתִּיר תּוֹךְ הַפֶּתַח; שֶׁהֲרֵי מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵעוֹר[61].

58) עירובין ט, א. 59) המתירים לטלטל במבוי. 60) ודעת הרשב"א שאם יש ארבעה טפחים בקורה – מותר לטלטל תחתיה, שאנו אומרים פי תקרה יורד וסותם (מגיד־משנה). 61) אף שבכל מקום כרמלית קלה מרשות הרבים, כאן אומרים, שהכרמלית שבין הלחיים מצטרפת למינה, לכרמלית שמחוצה לה, "וניעור" – מתעוררת ומתחזקת על ידה, וצריכה לחי מיוחד להתיר טלטול בין הלחיים.

יב. בַּכֹּל[62] עוֹשִׂין לְחָיַיִם, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים[63]. וַאֲפִלּוּ בְּאַסּוּרֵי הֲנָיָה[64] - עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[65] וּמַזָּלוֹת עַצְמָהּ אוֹ אֲשֵׁרָה[66] שֶׁעָשָׂה אוֹתָהּ לְחִי - כָּשֵׁר[67]; שֶׁהַלְּחִי עָבְיוֹ כָּל שֶׁהוּא[68]. גַּבֵּהּ הַלְּחִי אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, רָחְבּוֹ וְעָבְיוֹ כָּל שֶׁהוּא[69].

62) משנה, עירובין טו, א. 63) "והוא שיהיו כפותים שלא ינודו" כמבואר בפט"ז הכ"א. 64) ואף שאסור ליהנות מהלחי, אולם מכיון שאינו אלא לצורך מחיצה, ובלחי גופא אינו משתמש, אין הנאת היתר הטלטול הבאה על־ידו נחשבת להנאה ('בית מאיר'). 65) "ירושלמי" עירובין פ"ג ה"א. 66) עירובין פ, ב. 67) ואף שכתוב "ואשריהם תשרפון באש" (דברים יב, ג), ונחשבת כשרופה ואין בה שיעור ("כתותי מיכתת שיעוריה") כשרה ללחי. 68) ואף שגם לחי צריך שיעור בגובה – עשרה טפחים, וברוחב – משהו, ביארו ה'תוספות' מכיון שמספיק שיעור קטן, לא החמירו בו. ועיין ב'מגיד משנה'. 69) משנה, בעירובין יד, ב.

יג. בַּכֹּל עוֹשִׂין קוֹרָה, אֲבָל לֹא בַּאֲשֵׁרָה[70]; לְפִי שֶׁיֵּשׁ לְרַחֵב הַקּוֹרָה שִׁעוּר, וְכָל הַשִּׁעוּרִין אֲסוּרִין מִן הָאֲשֵׁרָה. וְכֵן[71] רֹחַב הַקּוֹרָה אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח, וְעָבְיָהּ כָּל שֶׁהוּא[72]. וָהוּא, שֶׁתִּהְיֶה בְּרִיאָה[73] לְקַבֵּל אָרִיחַ[74], שֶׁהוּא[75] חֲצִי[76] לְבֵנָה שֶׁל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וּמַעֲמִידֵי קוֹרָה צְרִיכִין שֶׁיְּהִיוּ בְּרִיאִין כְּדֵי לְקַבֵּל קוֹרָה וַחֲצִי לְבֵנָה.

70) [נראה מדברי ה'מגיד משנה' שגרס בדברי רבינו: "בכל עושין קורה אפילו (כן צריך להיות בדבריו) באיסורי הנאה, אבל לא באשרה", שרק באשרה אין עושין מפני שעומדת לשריפה משום שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", וכל העומד להשרף כשרוף הוא, ו"כתותי מיכתת שיעוריה" (־כתות שיעורו וחסר הוא – עירובין פ:), אבל איסורי הנאה אחרים שאינם עומדים לשריפה – שיעורם קיים].
71) בנוסח אחר: "וכמה רוחב" (ויניציאה). וכן הוא ב'מגיד משנה'. 72) עירובין יג, ב במשנה. 73) "שאם לא כן, לא יהיה בה היכר, שסבורים בני רשות הרבים שלפי שעה הניחה שם, אבל כשהיא בריאה וחזקה לקבל אריח, ניכר לכל שלקביעות בנין הניחוה שם" (רש"י); ועוד טעם: שצריכה להיות בריאה לקבל אריח, כדי שלא תהיה קורה הניטלת ברוח (רש"י שברי"ף). 74) לבנה קטנה.
75) שתוכל להחזיק שורת אריחים מונחים עליה כשיעור רוחב פתח המבוי. 76) ואף שאין ברוחב הקורה רק טפח, והאריח הוא טפח ומחצה, אפשר לחבר רבע טפח מכל צד שבו בטיט, ויחזיק את האריח (גמרא, שם).

יד. כַּמָּה[77] יִהְיֶה פֶּתַח הַמָּבוֹי וְיִהְיֶה דַּי לְהַכְשִׁירוֹ בִּלְחִי אוֹ קוֹרָה? גָּבְהוֹ - אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[78] טְפָחִים וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה[79], וְרָחְבּוֹ - עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת[80]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ צוּרַת פֶּתַח; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ צוּרַת פֶּתַח - אֲפִלּוּ הָיָה גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[81], אוֹ רָחָב מֵאָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

77) משנה, עירובין ב, א: "מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה – ימעט, והרחב מעשר אמות – ימעט, ואם יש לו צורת הפתח, אף־על־פי שהוא רחב מעשר אמות – אין צריך למעט". 78) שאם הוא נמוך מעשרה, נחשב כאילו אין למבוי מחיצות, שאין מחיצה פחותה מעשרה.
79) כאן מדובר במבוי שהכשירו בקורה, כיון שקורה היא משום היכר (הלכה ט), ולמעלה מעשרים אין היכר, שאין עין האדם שולטת שם, אבל אם הכשיר את המבוי בלחי, אין הבדל בין תוך עשרים אמה ללמעלה מעשרים.
80) שאם הוא רחב יותר, אין עליו שם פתח, ואין לחי או קורה מועילים להתיר. 81) דעת הרשב"א שאין צורת הפתח מועילה לפחות מעשרה טפחים, ולשיטת רבינו יש ראיה מה'ירושלמי' שבת פ"א ('הקובץ').

טו. וְכֵן[82] אִם הָיָה בְּקוֹרָה שֶׁל מָבוֹי כִּיּוּר[83] וְצִיּוּר עַד שֶׁיְּהִיוּ הַכֹּל מִסְתַּכְּלִין בָּהּ[84] - אַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים[85] אַמָּה, כְּשֵׁרָה. שֶׁהַקּוֹרָה מִשּׁוּם הֶכֵּר עֲשׂוּיָה, וְאִם הָיְתָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אֵינָהּ נִכֶּרֶת; וְאִם יֵשׁ בָּהּ צִיּוּר וְכִיּוּר מִסְתַּכְּלִים בָּהּ, וְנִמְצָא שָׁם הֶכֵּר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

82) עירובין ג, א. 83) קישוטי צורות שונות, שוקעות או בולטות. 84) דעת הרשב"א שאם עשה סמוך לקורה חתיכות ארז חשובות, או כל דבר המביא להסתכלות – מועיל (מגיד־משנה). 85) אבל אם היה המבוי רחב מעשר אמות, אין הציורים מועילים להתיר (כסף־משנה).

טז. מָבוֹי[86] שֶׁהָיָה גָּבְהוֹ מִן הָאָרֶץ עַד קַרְקָעִית קוֹרָה עֶשְׂרִים אַמָּה, וְעֲבִי הַקּוֹרָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים - כָּשֵׁר[87]. הָיָה גָּבְהוֹ יָתֵר מֵעֶשְׂרִים, וּבָא לְמַעֲטוֹ בְּקוֹרָה, שֶׁמַּנִּיחַ אוֹתָהּ לְמַטָּה - צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּרָחְבָּהּ טֶפַח[88] כְּקוֹרָה[89]. הָיָה גָּבְהוֹ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרָה - חוֹקֵק בּוֹ מֶשֶׁךְ אַרְבַּע עַל אַרְבַּע אַמּוֹת[90], וּמַעֲמִיק כְּדֵי לְהַשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה.

86) עירובין ג, ב. 87) מכיון שחלל המבוי אינו תופש יותר מעשרים. 88) שאם יעמוד על אותו טפח יראה את הקורה, ויש היכר. 89) בנוסח אחר, חסר "כקורה" ('מעשה רוקח'). 90) עירובין ה, א. וכאן לא די בטפח, כיון שבפחות מעשרה לא נחשב דופן, וצריך לחקוק שיעור מבוי שהוא ארבע אמות (כבהלכה ח) להחשב דופן (רש"י).

יז. נִפְרַץ[91] בּוֹ פִּרְצָה מִצִּדּוֹ כְּלַפֵּי רֹאשׁוֹ[92]: אִם נִשְׁאַר עוֹמֵד בְּרֹאשׁוֹ פַּס רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים[93] - מֻתָּר; וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַפִּרְצָה יָתֵר עַל עֶשֶׂר[94]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר פַּס אַרְבָּעָה - אָסוּר[95], אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה הַפִּרְצָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד.

91) עירובין ה, א. 92) בצד הכניסה סמוך ללחי או לקורה. 93) שזהו שיעור חשוב במבוי, ואף שכתב (בהלכה ח) כי שיעור מבוי הוא ארבע אמות, זהו רק בהתחלת עשיית המבוי, אבל כאן שכבר היה מבוי אלא שאחר־כך נסתר, די בפס בארבעה טפחים. 94) שעד רוחב עשר נחשב פתח, אבל יותר מזה נחשב פירצה, וצריך לסתמה או לעשות צורת הפתח (הריטב"א). 95) אף שבפחות מעשר אמות נקרא פתח, כאן חוששים שמא יעזבו בני המבוי את הכניסה הראשונה וילכו דרך פירצה זו, ולא יראו את הכשר המבוי (רש"י).

יח. נִפְרַץ[96] הַמָּבוֹי בִּמְלוֹאוֹ[97] לְחָצֵר, וְנִפְרְצָה חָצֵר[98] כְּנֶגְדּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָבוֹי מְפֻלָּשׁ[99]. וְהֶחָצֵר - מֻתֶּרֶת[100]; שֶׁהֶחָצֵר שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין בָּהּ וְנִכְנָסִין בָּזוֹ וְיוֹצְאִין בָּזוֹ - הֲרֵי הִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד גְּמוּרָה.

96) עירובין ח, א. 97) כל רוחב הדופן, כי אם נשארו גפופים (שארית מחיצות) משני צדדים הרי הם בלחי. 98) כשיעור עשר אמות, אבל נשארו גפופים. 99) מבואר למעלה בהלכה ג. 100) שאין מבוי אוסר את החצר הפתוחה לו, אבל חצרות אוסרות את המבוי, כמבואר בפט"ז ה"ז, ובהלכות עירובין פ"ה.

יט. מָבוֹי[101] שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁבִילִים[102] מִצַּד זֶה וּשְׁבִילִים מִצַּד אַחֵר, שֶׁנִּמְצְאוּ מְפֻלָּשִׁין לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָן מְכֻוָּנִין זֶה כְּנֶגֶד זֶה, הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן מָבוֹי מְפֻלָּשׁ. כֵּיצַד מַכְשִׁירִין אוֹתוֹ? עוֹשֶׂה[103] צוּרַת פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׁבִילִים שֶׁבַּצַּד הָאֶחָד, וְכֵן לַפֶּתַח הַגָּדוֹל, וְעוֹשֶׂה לְכָל הַשְּׁבִילִים שֶׁבַּצַּד הַשֵּׁנִי לְחִי אוֹ קוֹרָה.

101) עירובין ח, ב. 102) נקרא בלשון הגמרא "מבוי העשוי כנדל" (=כשרץ מרבה רגלים), שפתוחים אל המבוי הגדול מבואות קטנים משני צדדיו, ואינם מכוונים זה כנגד זה ('תוספות'). 103) כמבואר בהלכה ג במבוי עקום.

כ. מָבוֹי[104] שֶׁצִּדּוֹ אֶחָד אָרֹךְ[105] וְצִדּוֹ הַשֵּׁנִי קָצָר - מַנִּיחַ אֶת הַקּוֹרָה כְּנֶגֶד הַקָּצָר[106]. הֶעֱמִיד[107] לְחִי בַּחֲצִי הַמָּבוֹי הַפְּנִימִי[108] שֶׁהוּא לִפְנִים מִן הַלֶּחִי - מֻתָּר[109] לְטַלְטֵל בּוֹ[110], וְהַחֲצִי הַחִיצוֹן שֶׁהוּא חוּץ מִן הַלֶּחִי[111] - אָסוּר.

104) עירובין חף ב. 105) כתלו נמשך לרשות הרבים יותר מן הכותל השני כבציור שלפנינו. 106) שהקורה משום היכר (הלכה ט), ובאלכסון אין היכר, והרואה שמשתמשים בצד שאין דופן כנגדו יבוא להשתמש גם ברשות הרבים. ואם בא להכשיר האלכסון, אין לו תקנה אלא או במחיצה או בצורת הפתח (רשב"א). 107) עירובין יד, ב. זוהי הלכה חדשה שאין לה קשר לקודמת. 108) בנוסח אחר: "בחצי מבוי מחצי המבוי הפנימי" (ויניציאה). 109) ואין חוששים שמא ישתמש בחלק המבוי שמחוץ ללחי (גמרא). 110) אם יש באותו מקום שיעור מבוי, כמבואר למעלה (רשב"א). 111) ואין הבדל בין אם הוכשר המבוי בלחי או בקורה (רשב"א).

כא. מָבוֹי[112] שֶׁהוּא רָחָב עֶשְׂרִים אַמָּה - עוֹשֶׂה פַּס גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים בְּמֶשֶׁךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, שֶׁהוּא שִׁעוּר מֶשֶׁךְ הַמָּבוֹי, וּמַעֲמִידוֹ בָּאֶמְצַע[113]; וְנִמְצָא כִּשְׁנֵי מְבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּפֶתַח כָּל אֶחָד מֵהֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת[114]. אוֹ מַרְחִיק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן[115] וּמַעֲמִיד פַּס שָׁלֹשׁ אַמּוֹת[116], וּמַרְחִיק שְׁתֵּי אַמּוֹת מִכָּאן[117] וּמַעֲמִיד פַּס שָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִכָּאן; וְנִמְצָא פֶּתַח הַמָּבוֹי עֶשֶׂר אַמּוֹת, וְהַצְּדָדִין הֲרֵי הֵן כִּסְתוּמִין, שֶׁהֲרֵי עוֹמֵד[118] מְרֻבֶּה[119] עַל הַפָּרוּץ.

112) עירובין י, א. 113) וכן יכול להכשירו בצורת הפתח, כמבואר בהי"ד. 114) וצריך שיהיה בכל אחד משני המבואות האלה שהפס מפסיק ביניהם, בתים וחצרות פתוחים לתוך כל אחד, וכל שאר דיני מבוי (רשב"א). 115) מקיר המבוי. 116) על ידי חלל שתי האמות – הרי ביחד חמש אמות. 117) מהצד השני, נמצא שמשני הצדדים ביחד – חלל ופסים עשר אמות. 118) הפסים נקראים עומד, והחלל שבין הקיר והפס – פרוץ, רוחב הפסים – שש אמות, יותר מהחלל – שהוא ארבע אמות. 119) ואף שלמעלה (פט"ז הט"ז) מובא שגם אם הפרוץ כעומד מותר, כאן שיש פירצה נוספת – החמירו (גמרא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כב. לְחִי[120] הַבּוֹלֵט[121] מִדָּפְנוֹ שֶׁל מָבוֹי - כָּשֵׁר. וּלְחִי[122] הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו[123] - אִם סָמְכוּ עָלָיו מִקֹּדֶם הַשַּׁבָּת, כָּשֵׁר[124]. וּלְחִי שֶׁהוּא נִרְאֶה[125] מִבִּפְנִים[126] לְחִי, וּמִבַּחוּץ אֵינוֹ נִרְאֶה לְחִי; אוֹ שֶׁהָיָה נִרְאֶה מִבַּחוּץ[127] לְחִי, וּמִבִּפְנִים נִרְאֶה שֶׁהוּא שָׁוֶה וּכְאִלּוּ אֵין שָׁם לֶחִי - הֲרֵי זֶה נִדּוֹן מִשּׁוּם לֶחִי. לְחִי שֶׁהִגְבִּיהוּ[128] מִן הַקַּרְקַע שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[129], אוֹ שֶׁהִפְלִיגוֹ[130] מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֲבָל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - כָּשֵׁר; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה כְּלָבוּד. לְחִי שֶׁהָיָה רָחָב הַרְבֵּה - בֵּין שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ פָּחוֹת מֵחֲצִי רֹחַב הַמָּבוֹי, בֵּין שֶׁהָיָה רָחְבּוֹ כַּחֲצִי רֹחַב הַמָּבוֹי - כָּשֵׁר, וְנִדּוֹן מִשּׁוּם לֶחִי; אֲבָל אִם הָיָה יָתֵר עַל חֲצִי רֹחַב הַמָּבוֹי - נִדּוֹן מִשּׁוּם עוֹמֵד מְרֻבֶּה עַל הַפָּרוּץ.

120) עירובין ה, א. 121) "לתוך רוחב המבוי, ולא עשה לשם לחי אלא הוציא בליטה מבניינו בפאת ביתו לשם חיזוק הבנין" (רש"י). 122) עירובין טו, א. 123) שלא נקבע לשם תיקון המבוי. 124) במחיצה גמורה מועיל גם אם לא סמכו עליו מערב שבת (או"ח סי' שסג). 125) עירובין י, א. בנוסח אחר: "עומד בפנים" (כת"י אברבנאל). 126) כגון שהעמיד את הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי, ואין קצה ארכו בולט כלפי חוץ, אלא השווה חודו החיצון לעבי כותל המבוי, כציור 1. 127) שהעמיד את כל הלחי מחוץ למבוי, וחודו הפנימי עומד אצל עבי הכותל, כציור 2. 128) עירובין יד, ב. 129) שהלחי משום מחיצה, ומחיצה שהגדיים בוקעים (עוברים) תחתיה – אינה מחיצה. 130) הרחיקו.

כג. קוֹרָה[131] שֶׁפֵּרַס עָלֶיהָ מַחְצֶלֶת - הֲרֵי בִּטְלָה, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ נִכֶּרֶת. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַמַּחְצֶלֶת מְסֻלֶּקֶת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - אֵינָהּ מְחִצָּה. נָעַץ[132] שְׁתֵּי יְתֵדוֹת בִּשְׁנֵי כָּתְלֵי מָבוֹי מִבַּחוּץ וְהִנִּיחַ עֲלֵיהֶן הַקּוֹרָה - לֹא עָשָׂה כְּלוּם; שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַקּוֹרָה עַל גַּבֵּי הַמָּבוֹי[133], לֹא סָמוּךְ לוֹ.

131) עירובין יד, א: "אמר רב ששת, הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן, מחיצה אין כאן; קורה אין כאן – שהרי היא מכוסה, מחיצה אין כאן – שהרי היא מחיצה שהגדיים בוקעים בה (שגבהה שלשה מהארץ, והיא מחיצה תלויה ואינה מתרת)". 132) עירובין ח, ב. 133) ומכיון שהקורה מרוחקת מהכותל, אין כאן היכר.

כד. קוֹרָה[134] הַיּוֹצֵאָה מִכֹּתֶל זֶה וְאֵינָהּ נוֹגַעַת בַּכֹּתֶל הַשֵּׁנִי; וְכֵן שְׁתֵּי קוֹרוֹת, אַחַת יוֹצֵאָה מִכֹּתֶל זֶה וְאַחַת יוֹצֵאָה מִכֹּתֶל זֶה, וְאֵינָן מַגִּיעוֹת זוֹ לְזוֹ: פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[135] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת[136], הָיָה בֵּינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת[137].

134) עירובין יד, א. 135) היא 'לבוד' – מחוברת לכותל. 136) ואפילו היתה מרוחקת משני הכתלים, כגון שנעץ עץ באמצע המבוי, והניח עליה קורה היא כ'לבוד', וגם משני צדדים (פוסקים). 137) או ימלא את הרווח בקרש (רבינו חננאל).

כה. וְכֵן[138] שְׁתֵּי קוֹרוֹת הַמַּתְאִימוֹת[139], לֹא בָּזוֹ כְּדֵי לְקַבֵּל אָרִיחַ[140] וְלֹא בָּזוֹ כְּדֵי לְקַבֵּל אָרִיחַ - אִם יֵשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן[141] כְּדֵי לְקַבֵּל אָרִיחַ, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת. הָיְתָה אַחַת לְמַטָּה וְאַחַת לְמַעְלָה[142] - רוֹאִין אֶת הָעֶלְיוֹנָה כְּאִלּוּ הִיא לְמַטָּה[143], וְהַתַּחְתּוֹנָה[144] כְּאִלּוּ הִיא לְמַעְלָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה עֶלְיוֹנָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים, וְלֹא תַּחְתּוֹנָה לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה[145]; וְלֹא יִהְיֶה בֵּינֵיהֶן[146] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּשֶׁרוֹאִין אוֹתָהּ שֶׁיָּרְדָה זוֹ וְעָלְתָה זוֹ בְּכַוָּנָה[147] עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ זוֹ בְּצַד זוֹ.

138) עירובין יד, א. 139) "שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים" (רש"י). 140) כמבואר בהלכה יג. 141) ביחד רוחב טפח (הגר"א). 142) שאחת גבוהה מחברתה. 143) ובלבד שלא יהיה המרחק בגובה בין שתיהן יותר משלשה טפחים, כדברי רבינו בהלכות סוכה (פ"ה הכ"א): "ובלבד שלא יהיה בין העולה ובין היורד שלשה טפחים". 144) או התחתונה (רש"י). 145) שאם הקורה נמצאת במקום פסול למבוי, אי אפשר לצרפה. 146) ברוחב. 147) כלומר, ששתיהן מכוונות זו בצד זו.

כו. הָיְתָה[148] הַקּוֹרָה עֲקֵמָה[149] - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא פְּשׁוּטָה[150], עֲגֻלָּה[151] - רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הִיא מְרֻבַּעַת. וְאִם הָיָה בְּהֶקֵּפָהּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, יֵשׁ בָּהּ רֹחַב טֶפַח[152]. הָיְתָה הַקּוֹרָה בְּתוֹךְ הַמָּבוֹי וַעֲקֵמָה חוּץ לַמָּבוֹי, אוֹ שֶׁהָיְתָה עֲקֵמָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אוֹ לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יִנָּטֵל הָעִקּוּם וְיִשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי רָאשֶׁיהָ, אֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת; וְאִם לָאו - צָרִיךְ לְהָבִיא קוֹרָה אַחֶרֶת.

148) משנה, עירובין יג, ב. 149) ועקמומיתה נוטה מחוץ למבוי. 150) ואין חוששין שישתמש מחוץ למבוי. 151) שאין אריח יכול לעמוד עליה (רש"י). 152) "אין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות" ('תוספות'), כי "כל עיגול שיהיה באלכסון שלו אמה, יהיה שלש אמות ושביעית בקירוב (בערך), ולפי שזה לא יושג לעולם אלא בקירוב, לקחו הם בחשבון הגדול ואמרו: כל שיש בהיקפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח (רבינו בפירוש המשניות).

כז. בְּאֵר[153] שֶׁעָשָׂה לָהּ שְׁמוֹנָה פַּסִּין מֵאַרְבַּע זָוִיּוֹת[154], שְׁנֵי פַּסִּין דְּבוּקִין בְּכָל זָוִית - הֲרֵי אֵלּוּ כִּמְחִצָּה[155]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד בְּכָל רוּחַ וָרוּחַ, הוֹאִיל וְאַרְבַּע הַזָּוִיּוֹת עוֹמְדוֹת, הֲרֵי זֶה מֻתָּר[156] לְמַלֹּאת מִן הַבְּאֵר וּלְהַשְׁקוֹת לַבְּהֵמָה. וְכַמָּה יִהְיֶה גֹּבַהּ כָּל פַּס מֵהֶן? עֲשָׂרָה[157] טְפָחִים. וְרָחְבּוֹ? שִׁשָּׁה טְפָחִים[158]. וּבֵין כָּל פַּס לְפַס - כִּמְלֹא שְׁתֵּי רְבָקוֹת[159]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה בָּקָר, אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאָה. שִׁעוּר רֹחַב זֶה אֵין יָתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ.

153) משנה, עירובין יז, ב. 154) בארות שברשות הרבים העמוקות עשרה, דינן כרשות היחיד, ואסור למלא מהן ולהוציא לרשות הרבים, לכן עושין פסין (עמודים) בארבע זויות מסביב לבאר, ואז מותר לו למלא מים ולהוציא כדי להשקות את הבהמות, כבציור שלפנינו: 155) לכל זוית שתי אמות, אמה כנגד אמה ורווח בין הזויות. 156) כמבואר להלן בהלכה ל. 157) שאין מחיצה בפחות מגובה עשרה. 158) למעלה (בהלכה ז) נקראת מחיצה בפס רוחב ארבעה טפחים, כיון שיש שלוש מחיצות שלימות, מספיק ברביעית פס רחב ארבעה טפחים, אבל כאן שרובו פרוץ – צריך להיות ששה טפחים (תוספות יום טוב). 159) "הן עדת הבקר, מגזרת (ירמיה מו, כא) עגלי מרבק" (רבינו בפירוש המשניות).

כח. הָיָה[160] בְּמָקוֹם אֶחָד מִן הַזְּוִיּוֹת אוֹ בְּכָל זָוִית מֵאַרְבַּעְתָּן אֶבֶן גְּדוֹלָה[161] אוֹ אִילָן אוֹ תֵּל הַמִּתְלַקֵּט עֲשָׂרָה מִתּוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ חֲבִילָה שֶׁל קָנִים - רוֹאִין: כֹּל שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק וְיֵשׁ בּוֹ אַמָּה לְכָאן וְאַמָּה לְכָאן בְּגֹבַהּ עֲשָׂרָה, נִדּוֹן מִשּׁוּם זָוִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי פַּסִּין. חֲמִשָּׁה קָנִים, וְאֵין בֵּין זֶה לָזֶה שְׁלֹשָׁה[162], וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶן[163] שִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָאן וְשִׁשָּׁה טְפָחִים לְכָאן - נִדּוֹנִים מִשּׁוּם זָוִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי פַּסִּין.

160) עירובין יט, ב. 161) מרובעת אמה על אמה, ואינה מחוסרת אלא חקיקה, שינטל עובי שבאמצע ותעשה כמרזב, דופן לכאן ודופן לכאן, או אבן עגולה, שאפשר לחצבה ולעשותה אמה לכל צד. 162) והרי הם כמחוברים. 163) בכולם יחד.

כט. מֵתָר[164] לְהַקְרִיב אַרְבַּע הַזְּוִיּוֹת הָאֵלּוּ לַבְּאֵר. וָהוּא, שֶׁתְּהֵיֶה פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרֻבָּהּ לִפְנִים[165] מִן הַפַּסִּין וְשׁוֹתָה[166]. אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יֹאחֵז רֹאשׁ הַבְּהֵמָה עִם הַכְּלִי שֶׁבּוֹ הַמַּיִם[167] - הוֹאִיל וְרֹאשָׁהּ וְרֻבָּהּ בִּפְנִים, מֻתָּר אֲפִלּוּ לְגָמָל[168]. הָיוּ[169] קְרוֹבִים יָתֵר מִזֶּה - אָסוּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן אֲפִלּוּ לִגְדִי, שֶׁהוּא כֵּלוּ נִכְנָס לִפְנִים. וּמֻתָּר לְהַרְחִיק[170] כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּים פְּשׁוּטִים, שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן בְּכָל רוּחַ וָרוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין פַּס לַחֲבֵרוֹ יוֹתֵר עַל שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וּשְׁלִישׁ.

164) משנה, עירובין יז, ב. 165) שאם הפרה תהיה בחוץ, חוששים שימשך אחר פרתו, ויוציא הדלי מחוץ למחיצות הפסים. 166) "כמה ראשה ורובה של פרה? – שתי אמות" (גמרא). 167) עירובין כ, ב. 168) שהוא ארוך וכולו מבחוץ. 169) "ירושלמי" עירובין פ"ב ה"ב. 170) את הפסים ולעשות היקף רחב מסביב לבאר (עירובין יז: יח. במשנה).

ל. לֹא[171] הִתִּירוּ הַפַּסִּים הָאֵלּוּ אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּלְבֶהֱמַת עוֹלֵי רְגָלִים בִּלְבַד[172]; וָהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בְּאֵר מַיִם חַיִּים שֶׁל רַבִּים[173]. אֲבָל בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת - אָדָם יֵרֵד לַבְּאֵר וְיִשְׁתֶּה, אוֹ יַעֲשֶׂה לוֹ מְחִצָּה, מַקֶּפֶת לַבְּאֵר, גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְיַעֲמֹד בְּתוֹכָהּ וְיִדְלֶה וְיִשְׁתֶּה. וְאִם הָיָה הַבְּאֵר רָחָב הַרְבֵּה, שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לֵירֵד בּוֹ - הֲרֵי זֶה יִדְלֶה וְיִשְׁתֶּה בֵּין הַפַּסִּין[174].

171) עירובין כא, א. 172) "וגם לתלמידים ההולכים מעיר לעיר ללמוד תורה, כי פסי ביראות לא התירו אלא לעולי רגלים וכיוצא בהם ההולכים לדבר מצוה" (רש"י). 173) עירובין כב, ב במשנה. ושם כג. בגמרא. 174) כיון שאי־אפשר לשתות באופן אחר, התירו גם לאדם.

לא. וְכֵן בּוֹר[175] הָרַבִּים וּבְאֵר הַיָּחִיד, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מְמַלְּאִין מֵהֶן אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לָהֶן מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים.

175) באר – שיש בה מים חיים נובעים "באר מים חיים"; בור – מים מכונסים (פירוש המשניות).

לב. הַמְמַלֵּא[176] לְבֶהֱמָתוֹ בֵּין הַפַּסִּים, מְמַלֵּא וְנוֹתֵן בִּכְלִי לְפָנֶיהָ[177]. וְאִם הָיָה אֵבוּס[178] רֹאשׁוֹ נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּים[179], וְהָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה - לֹא יְמַלֵּא וְיִתֵּן לְפָנֶיהָ[180], שֶׁמָּא יִתְקַלְקֵל הָאֵבוּס, וְיוֹצִיא הַדְּלִי לָאֵבוּס וּמִן הָאֵבוּס לְקַרְקַע רְשׁוּת הָרַבִּים[181]; אֶלָּא מְמַלֵּא וְשׁוֹפֵךְ, וְהִיא שׁוֹתָה מֵאֵלֶיהָ.

176) עירובין כ, ב. 177) בין הפסים. 178) כלי מסודר לשים בו אוכל לבהמה. 179) כאן מדובר "כשהבהמה עומדת בבית, ואבוס מתוקן לה לפניה על יד הבית ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה שהוא רשות היחיד, ונותן לה באבוס תבן ומספוא מרשות היחיד, וראש האבוס נכנס לבין הפסים" (רש"י). כבציור שלפנינו: 180) שלא ימלא מן הבור שבין הפסים ויגביה הדלי על ראש האבוס, וילך דרך רשות הרבים ויטלטל את הדלי על האבוס לפני הבהמה, מבלי להוציא את הדלי לרשות הרבים (רש"י). 181) שעל ידי קלקול באבוס, לא יוכל להוציא את הדלי ישר מבין הפסים לאבוס (מרשות היחיד לרשות היחיד), אלא יצטרך להוציא את הדלי מהאבוס לרשות הרבים ויוציא מרשות לרשות באיסור.

לג. הַזּוֹרֵק[182] מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְבֵין הַפַּסִּין - חַיָּב; הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל זָוִית וְזָוִית מְחִצָּה גְּמוּרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ גֹּבַהּ עֲשָׂרָה וְיוֹתֵר מֵאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וַהֲרֵי הָרִבּוּעַ נָכָר וְנִרְאֶה, וְנַעֲשָׂה כֹּל שֶׁבֵּינֵיהֶם רְשׁוּת הַיָּחִיד. וַאֲפִלּוּ הָיָה בִּבְקָעָה, וְאֵין שָׁם בֵּינֵיהֶם בְּאֵר; שֶׁהֲרֵי בְּכָל רוּחַ וָרוּחַ פַּס מִכָּאן וּפַס מִכָּאן. וַאֲפִלּוּ הָיוּ רַבִּים בּוֹקְעִין וְעוֹבְרִין בֵּין הַפַּסִּין, לֹא בָּטְלוּ הַמְּחִצּוֹת[183], וַהֲרֵי הֵן כַּחֲצֵרוֹת שֶׁהָרַבִּים בּוֹקְעִין בָּהֶן, וְהַזּוֹרֵק לְתוֹכָן חַיָּב. וּמֻתָּר לְהַשְׁקוֹת הַבְּהֵמָה בֵּינֵיהֶן אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן בְּאֵר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לד. חָצֵר[184] שֶׁרֹאשָׁהּ אֶחָד נִכְנָס לְבֵין הַפַּסִּין - מֻתָּר לְטַלְטֵל מִתּוֹכָהּ לְבֵין הַפַּסִּין, וּמִבֵּין הַפַּסִּין לְתוֹכָהּ. הָיוּ שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת[185] - אֲסוּרִין עַד שֶׁיְּעָרְבוּ[186]. יָבְשׁוּ הַמַּיִם בְּשַׁבָּת - אָסוּר לְטַלְטֵל בֵּין הַפַּסִּין; שֶׁלֹּא נֶחְשְׁבוּ מְחִצָּה לְטַלְטֵל בְּתוֹכָן אֶלָּא מִשּׁוּם הַמַּיִם[187]. בָּאוּ לוֹ מַיִם בְּשַׁבָּת - מֻתָּר לְטַלְטֵל בֵּינֵיהֶן[188]; שֶׁכָּל מְחִצָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּשַׁבָּת - שְׁמָהּ מְחִצָּה. מָבוֹי[189] שֶׁנִּטְּלָה קוֹרָתוֹ אוֹ לֶחֱיוֹ[190] בְּשַׁבָּת - אָסוּר[191] לְטַלְטֵל בּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּפְרַץ לְכַרְמְלִית.

184) עירובין כ, א. כבציור שלפנינו: 185) נכנסות לבין הפסים. 186) עירובי חצרות, כמבואר בהלכות עירובין פרק א'. 187) ואין אומרים מכיון שהותר בתחילת השבת, כבר מותר גם אחרי שיבשה הבאר. 188) אף שהמחיצה נעשית מאליה עם בוא המים (רש"י). 189) משנה, עירובין צד, א. 190) או צורת הפתח שלו. 191) ואין אומרים כיון שהותר למקצת שבת, יהא מותר לכולה.

לה. אַכְסַדְרָה[192] בְּבִקְעָה[193] - מֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהִיא בַּת שָׁלֹשׁ מְחִצּוֹת[194] וְתִקְרָה; שֶׁאָנוּ רוֹאִין כְּאִלּוּ פִּי תִּקְרָה יוֹרֵד וְסוֹתֵם רוּחַ רְבִיעִית. וְהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְתוֹכָהּ - פָּטוּר[195], כְּזוֹרֵק לְמָבוֹי סָתוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹרָה. בַּיִת אוֹ חָצֵר שֶׁנִּפְרַץ קֶרֶן זָוִית שֶׁלָּהּ בְּעֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ; אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּל פִּרְצָה שֶׁהִיא עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת - כְּפֶתַח, אֵין עוֹשִׂין פֶּתַח בְּקֶרֶן זָוִית[196]. וְאִם הָיְתָה שָׁם קוֹרָה מְלֻמַּעֲלָה עַל אֹרֶךְ הַפִּרְצָה - רוֹאִין אוֹתָהּ שֶׁיָּרְדָה וְסָתְמָה, וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ; וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה בַּאֲלַכְסוֹן[197].

192) עירובין כה, א. 193) הבקעה כרמלית, ובה אכסדרה בעלת שלש מחיצות שתקרתה חלקה. ונותנים בצדה קורות שהן פי תקרה היורד וסותם. 194) ואסור לטלטל בתוכה בלי תיקון רוח רביעית. 195) דעת רבינו, כמבואר בהלכה ט', כי שלש מחיצות יש להן דין כרמלית מן התורה שמותר לטלטל בתוכה, והזורק לשם מרשות הרבים פטור, אבל הראב"ד חולק וסובר שהיא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכה חייב, ורק מדברי חכמים נאסר הטלטול בתוכו. 196) עיין לעיל פט"ז הלכה כ'. ויש אומרים שכל זה נאמר רק לענין פירצה בלבד, אבל אם עשה לה צורת הפתח, בוודאי שם פתח עליה ומותר לטלטל (רשב"א). 197) שאם אין הקירוי שוה, אין אומרים פי תקרה יורד וסותם "כי על־ידי פי תקרה נעשה למטה החלל כעין פתח, ופתח אין עושין בקרן זוית" (הרא"ש). בנוסח אחר, חסרות המלים: "והוא שלא תהיה באלכסון" (כת"י התימנים).

לו. הָאֲצָבַע[198], שֶׁמְּשַׁעֲרִין בָּהּ בְּכָל מָקוֹם, הִיא רֹחַב הַגּוּדָל[199] שֶׁל יָד[200]. וְהַטֶּפַח - אַרְבַּע אֲצָבְעוֹת. וְכָל אַמָּה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם - בֵּין בְּשַׁבָּת, בֵּין בְּסֻכָּה וְכִלְאַיִם - הִיא אַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים[201]. וּפְעָמִים מְשַׁעֲרִין בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים דְּחוּקוֹת זוֹ לְזוֹ, וּפְעָמִים מְשַׁעֲרִין בְּאַמָּה בַּת שִׁשָּׁה שׁוֹחֲקוֹת[202] וּרְווּחוֹת. וְזֶה וָזֶה לְהַחְמִיר. כֵּיצַד? מֶשֶׁךְ מָבוֹי - בְּאַרְבַּע אַמּוֹת שׁוֹחֲקוֹת[203], וְגָבְהוֹ - עֶשְׂרִים אַמָּה עַצְבוֹת. רֹחַב הַפִּרְצָה - עֶשֶׂר אַמּוֹת עַצְבוֹת[204]. וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְעִנְיַן סֻכָּה וְכִלְאַיִם.

198) מנחות מא, ב. 199) "רוחב הגודל האמור בכל השיעורין — הוא רוחב הגודל (כצ"ל — בן אריה) הבינוני — דקדקנו בשיעורו ומצאנוהו רוחב שבע שעורות בינוניות זו בצד זו בדוחק, והן כאורך שתי שערות ברווח" (רבינו בהל' ספר־תורה פ"ט ה"ט). שיעור האגודל הוא בערך שני סנטימטרים (אמרי יושר ח"א פ"ה). 200) והיא בוהן יד האמור בתורה (רבינו בהל' תפלה פט"ו ה"ד). 201) עירובין ג, ב. 202) "ושיעור יתרון השוחק על העצב, יראה לי שהוא חצי אצבע לכל אמה" (רשב"א). 203) מרווחת. 204) מצומצמות ודחוקות, אף שאין בהן עשרים אמה שוחקות.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ח' סיון ~

הִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) חכם זקן, או נשיא אם מנדים אותם; נידוי וחרם; כיצד מתירים אותם; מנהג חסידים הראשונים שלא לנדות שום אדם.

א. חָכָם זָקֵן[2] בְּחָכְמָה, וְכֵן נָשִׂיא אוֹ אַב־בֵּית־דִּין[3], שֶׁפָּרַח[4] - אֵין מְנַדִּין[5] אוֹתוֹ בְּפַרְהֶסְיָא[6] לְעוֹלָם[7]; אֶלָּא־אִם־כֵּן עָשָׂה כְּיַרְבְעָם[8] בֶּן־נְבָט וַחֲבֵרָיו. אֲבָל כְּשֶׁחָטָא שְׁאָר[9] חַטָּאוֹת, מַלְקִין אוֹתוֹ בְּצִנְעָה[10],

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לָיְלָה" - אַף־עַל־פִּי שֶׁכָּשַׁל, כַּסֵּהוּ כַּלָּיְלָה[11]; וְאוֹמְרִים לוֹ[12]: הִכָּבֵד[13] וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ! וְכֵן כָּל תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁנִּתְחַיֵּב נִדּוּי, אָסוּר לְבֵית־דִּין לִקְפֹּץ[14] וּלְנַדּוֹתוֹ בִּמְהֵרָה[15], אֶלָּא בּוֹרְחִין מִדָּבָר זֶה וְנִשְׁמָטִין[16] מִמֶּנּוּ. וַחֲסִידֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מִשְׁתַּבְּחִים, שֶׁלֹּא נִמְנוּ מֵעוֹלָם[17] לְנַדּוֹת תַּלְמִיד־חָכָם, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּמְנִין לְהַלְקוֹתוֹ אִם נִתְחַיֵּב מַלְקוּת[18]; וַאֲפִלּוּ מַכַּת־מַרְדּוּת[19] נִמְנִין עָלָיו לְהַכּוֹתוֹ.

2) מופלג בחכמה 3) מבואר למעלה (פ"ו, ה"יג). 4) שחטא. 5) מלשון: אחיכם מנדיכם (ישעיה סו, ה). מרחיקים, מוציאים אותו מן הכלל. 6) אבל בצנעה מנדים אותו, כמבואר בסמוך. 7) אפילו כשחטא, וחזר וחטא כמה פעמים (מ"ק יז.). 8) שחטא והחטיא את הרבים (ירושלמי, מ"ק פ"ג, ה"א). 9) שאין עליהם עונש נידוי אלא מלקות. 10) בבי"ד של שלשה, ולא בבי"ד של עשרים ושלשה או שבעים ואחד כדין הנשיא – כדי להעלים קלונו ולא לתת פרסום לדבר: שאם לא תאמר כן – נמצאת עלייתו ירידתו (שם, סנה' פ"ב, ה"א). 11) שחשיכה ואין אדם רואה (רש"י, מ"ק יז.). וכדאי להעיר, כי בדברי ריש לקיש: "תלמיד חכם שסרח אין מנדין אותו" (מ"ק יז.), גורס רבינו חננאל: "אין מבזין אותו" – וזה משמע בין בנידוי ובין במלקות, כדברי רבינו כאן. 12) חוזר אל נידוי, כשמנדים אותו בחשאי, בצנעה. 13) מלשון הכתוב (מלכים־ב יד, י), כלומר: אין אומרים לו בפירוש: מנודה אתה! אלא היכבד ושב בבית פנימה ולא תיראה על פני חוץ. ורש"י פירש (שם): "עשה עצמך כאדם שכבד עליו ראשו ושב בביתך". 14) בחפזון ובזריזות יתירה. 15) בלי שהיות. 16) משתמטים ונמנעים מזה. כמר זוטרא כשהיה צריך לנדות איזה צורבא מרבנן היה, מתוך צער שניטל עליו לנדות, מנדה תחילה את עצמו, כדי להרגיש בצערו של המנודה. 17) כרב פפא שאמר: תיתי לי (ישולם שכרי) דלא שמתי צורבא מרבנן מימי (שם). 18) מדאורייתא: ארבעים חסר אחת, מפני שנידוי יותר חמור ומעליב. 19) מלקות דרבנן, שאין לה מספר קצוב ומסויים כמלקות מדאורייתא והיא באה רק על עבירות שעברו על מדבריהם, כאותו צורבא מרבנן שבא לביתו מן הישיבה שהיתה מחוץ לתחום ביום־טוב שני של גלויות (פסחים נב.).

ב. וְכֵיצַד הוּא הַנִּדּוּי? אוֹמֵר: פְּלוֹנִי יְהֵא בְּשַׁמְּתָא[20]! וְאִם נִדּוּהוּ בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי זֶה בְּשַׁמְּתָא! וְהַחֵרֶם[21] - אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי מֻחְרָם! וְאָרוּר - בּוֹ[22] אָלָה, בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ נִדּוּי!

20) רואים אנו כאן: כי לרבינו נידוי ושמתא היינו הך, והוא מפריד רק בין שמתא וחרם. ולפי הטור (סימן שלד) בשם הראב"ד שלשה המה לפי חומר מדרגותיהם: הקל שבהם – נידוי: חמור ממנה – שמתא שיש עמה גם קללה, שאומרים לו בשעת נידויו: ארור אתה! וחרם – החמור מכולם. ומאי שמתא? אמר רב: שם מיתה. ושמואל אמר: שממה יהיה (מ"ק, יז.). ובין לרב ובין לשמואל "שמתא" – זה עונש המשאיר רושם בל יימחה. החרם תחרים אותם (דברים ז, ב) מתרגם יונתן: גמרא תגמר יתהון בשמתא. 21) מבואר למטה בסמוך: על מה מחרימים, ודיני המוחרם. 22) כלומר: לשון "ארור" כוללת שלש הוראות הללו. ואם החכם אמר למי שנתחייב נידוי: ארור אתה! הרי הוא מנודה וצריכים לנהוג בו כבמנודה: ואם השביע איש חבירו ואמר לו: ארור אם... והלה קיבלה בעניית אמן – הרי זו שבועה: ואם קיללו ב"ארור" – הרי זו קללה וחייב משום "המקלל את חבירו" (שבועות לו.).

ג. וְכֵיצַד מַתִּירִין[23] הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם? אוֹמֵר לוֹ: שָׁרוּי[24] לָךְ וּמֻחוּל לָךְ! וְאִם הִתִּירוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אוֹמֵר לוֹ: פְּלוֹנִי שָׁרוּי לוֹ וּמֻחוּל לוֹ!

23) כשנשלם זמן הנידוי או החרם: כי מעצמם בלי התרה מפורשת אינם מותרים. 24) כמו שמצינו ברבי אליעזר הגדול כשהתירוהו מנידויו, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר! הותר הנדר! (סנהדרין סח.).

ד. מַהוּ הַמִּנְהָג שֶׁינְּהַג הַמְנֻדֶּה בְּעַצְמוֹ, וְשֶׁנּוֹהֲגִין עִמּוֹ? מְנֻדֶּה אָסוּר לְסַפֵּר[25] וּלְכַבֵּס כְּאָבֵל, כָּל יְמֵי נִדּוּיוֹ; וְאֵין מְזַמְּנִין[26] עָלָיו, וְלֹא כּוֹלְלִין אוֹתוֹ בַּעֲשָׂרָה לְכָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ עֲשָׂרָה[27]; וְלֹא יוֹשְׁבִין עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת[28]; אֲבָל שׁוֹנֶה[29] הוּא לַאֲחֵרִים, וְשׁוֹנִין[30] לוֹ, וְנִשְׁכָּר[31], וְשׁוֹכֵר[32]. וְאִם מֵת בְּנִדּוּי - בֵּית־דִּין שׁוֹלְחִין וּמַנִּיחִין אֶבֶן עַל אֲרוֹנוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁהֵן רוֹגְמִין[33] אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהוּא מֻבְדָּל מִן הַצִּבּוּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ וְאֵין מְלַוִּין אֶת מִטָּתוֹ.

25) להסתפר (מ"ק טו.). 26) אין מצרפים אותו לברכת המזון שהיא בשלשה. 27) תפילה בציבור וכיו"ב. כי כל עצמו של "נידוי" אינו אלא להבדילו מתוך קהל עדתו, ואם יצרפוהו עמהם – היכן קללתם? ומה הועיל בתקנתם? (כסף־משנה, בשם הגהות). בגמרא שלנו לא נזכר שמרחיקים אותו מתוך הקהל: אולם בספר "הלכות גדולות" כתב־יד רומי נמצאת גירסא של הגמרא שלנו (מ"ק טז.) והיא: "ומנלן דמנזרינן ליה מן ציבורא? – דכתיב: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו והוא ייבדל מקהל הגולה (עזרא י, ח). וכנראה שזהו המקור לדברי רבינו. 28) (ב"מ נט:). 29) מלמד לאחרים. 30) ומלמדים אותו. 31) הוא לאחרים לעשות מלאכתם. 32) אחרים לעשות מלאכתו (מ"ק, טו.). 33) (שם: עדויות פ"ה, מ"ו).

ה. יוֹתֵר עָלָיו הַמֻּחְרָם[34], שֶׁאֵינוֹ שׁוֹנֶה לַאֲחֵרִים וְאֵין שׁוֹנִין לוֹ; אֲבָל שׁוֹנֶה הוּא לְעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח תַּלְמִידוֹ. וְאֵינוֹ נִשְׁכָּר, וְאֵין נִשְׁכָּרִין לוֹ, וְאֵין נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין עִמּוֹ; וְאֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, אֶלָּא מְעַט עֵסֶק כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ[35].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

34) שהוא חמור מהמנודה בשמתא. 35) להחיות נפשו ונפש בני־ביתו (מ"ק טו.).

ו. מִי שֶׁיָּשַׁב בְּנִדּוּי שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא בִּקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ, מְנַדִּין אוֹתוֹ שְׁנָיָה. יָשַׁב שְׁלֹשִׁים יוֹם אֲחֵרִים וְלֹא בִּקֵּשׁ לְהַתִּירוֹ, מַחֲרִימִין אוֹתוֹ[36].

36) (שם, טז.).

ז. בְּכַמָּה מַתִּירִין הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם? בִּשְׁלֹשָׁה[37], אֲפִלּוּ הֶדְיוֹטוֹת[38]. וְיָחִיד מֻמְחֶה[39] מַתִּיר הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם לְבַדּוֹ[40]. וְיֵשׁ לְתַלְמִיד לְהַתִּיר הַנִּדּוּי אוֹ הַחֵרֶם, וַאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם הָרַב[41].

37) כדין התרת נדרים (נדרים עח.). 38) שאינם תלמידי חכמים. 39) תלמיד חכם מובהק הבקי בהלכות. 40) (נדרים ח:), כמו בנדר: או יחיד מומחה, או שלשה הדיוטות. ונידוי גם הוא נקרא: נדר, שהרי בשעה שהתירו את רסי אליעזר מנידוי, קרא רבי יהושע: הותר הנדר! עיין למעלה (עמוד קיח, הערה ח). 41) אף על פי שבנדר אין התלמיד מתיר במקום רבו, אבל שונה הוא הנידוי מן הנדר ואין מניחים אותו שיהא רובץ על המנודה עד שימצא את הרב – אלא מתירים לו מיד (שם, וכפירוש הרא"ש).

ט[42]. שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּדּוּ וְהָלְכוּ לָהֶן, וְחָזַר זֶה[43] מִדָּבָר שֶׁנִּדָּהוּ בִּגְלָלוֹ - בָּאִין שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים[44] וּמַתִּירִין לוֹ.

42) בנוסח אוקספורד מתחילה כאן הלכה ח, ומסיימת "באים שלשה אחרים ומתירים לו": וסכום ההלכות שבפרק זה – יב, בעוד שבשאר כל הדפוסים סכום ההלכות – יג, וההלכה ח חסרה לגמרי. ומי חכם ויבן טעם ההעדר הזה? אולי מפני שנושא הפרק ותכנו הוא "חרם" שסימנוהו בקצרה תמיד באות "ח" ולכן דילגו עליה. 43) בתשובה שלימה. 44) ואפילו כשאינם חשובים כמו אלה שנידוהו (מ"ק טז.). כל זאת אינה אלא כשחטא כלפי שמים, ולפיכך מכיון שיודעים אל נכון כי חזר בתשובה מאותו החטא שנידוהו בגללו, אז די בשלשה הדיוטות, שהרי הם אינם מבטלים דברי הראשונים, כי כבר שב מעוונו: אבל אם תלמיד חכם נידהו על שביזהו, אין שלשה אחרים יכולים להתירו כל זמן שלא פייס אותו.

י. מִי שֶׁלֹּא יָדַע מִי נִדָּהוּ, יֵלֵךְ לוֹ אֵצֶל הַנָּשִׂיא[45] וְיַתִּיר לוֹ נִדּוּיוֹ.

45) שמא היה המנדה חכם מופלא, ולכן אין אחרים, מלבד הנשיא. יכולים להתירו (מ"ק יז.).

יא. נִדּוּי עַל תְּנַאי[46], אֲפִלּוּ עַל־פִּי עַצְמוֹ[47], צָרִיךְ הֶכְרָה[48]. תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁנִּדָּה עַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ נִדָּה עַצְמוֹ עַל דַּעַת[49] פְּלוֹנִי, וַאֲפִלּוּ עַל דָּבָר שֶׁחַיָּב[50] עָלָיו נִדּוּי - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לְעַצְמוֹ[51].

46) כגון שאמר: אם אותו הדבר יהיה או אם לא יהיה – יהא בנידוי. 47) כגון יהודה, כשלא רצה יעקב אבינו לשלוח אתם את בנימין, אמר: אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לאבי כל הימים (בראשית מג, ט), כלומר: יהא בנידוי כל ימי חייו. 48) אפילו כשלא נתקיים התנאי הגורם לנידוי, אינו יוצא מנידויו בלי הפרה. ויהודה שהחזיר את בנימין ונתבטל התנאי, אבל מפני שלא התירוהו מנידויו נשאר בו גם אחרי מותו, ואמרו חז"ל: "כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון" (מכות יא:). ורבינו־תם כתב (תוספות, שם): מה שאמרו: "נידוי על תנאי צריך הפרה אפילו כשלא נתקיים התנאי" – זה רק כשהמתנה היה מסופק בשעת התנאי אם יוכל לקיימו, כיהודה שלא היה בטוח אם יצליח בדרכו: אבל תנאי התלוי בידי המתנה וברור לו שיוכל לקיימו – אין הנידוי חל כלל כשלא נתקיים התנאי, וממילא אינו צריך התרה. 49) כגון שרבו אמר לו להתנדות: או כשאמר: "אם פלוני יעשה זאת – אהיה בנידוי" ("תשובת הרמב"ם" סימן פ, לפסיא). 50) ולא רק כנידויו של מר זוטרא שהיה מנדה עצמו לכבוד התלמיד המנודה, והיה מתיר אז לעצמו לפני התירו לתלמידו (נדרים ז:). 51) (שם) ואין אנו אומרים: "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" – מתוך שהוא היה האוסר, הוא גם המתיר.

יב. מִי שֶׁנִּדּוּהוּ בַּחֲלוֹם, אֲפִלּוּ יָדַע מִי נִדָּהוּ - צָרִיךְ עֲשָׂרָה[52] בְּנֵי־אָדָם שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת[53] לְהַתִּירוֹ מִנִּדּוּיוֹ. וְאִם לֹא מָצָא, טוֹרֵחַ אַחֲרֵיהֶם עַד פַּרְסָא[54]. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה שֶׁשּׁוֹנִין מִשְׁנָה. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹדְעִין לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה. לֹא מָצָא - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ עֲשָׂרָה שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לִקְרוֹת. לֹא מָצָא בִּמְקוֹמוֹ עֲשָׂרָה - מַתִּירִין לוֹ אֲפִלּוּ שְׁלֹשָׁה[55].

52) לפי שאפשר שבשליחות המקום נתנדה, לפיכך צריך להתרתו עשרה, שהשכינה שרויה עמהם (ר"ן, נדרים ח.). 53) שבקיאים בדיני התרה. 54) היא ארבעה מיל. והמיל – אלפיים אמה (פסחים צג:). "וטורח עד פרסה". שאמר רבינו, אינו בש"ס. ולדעת ה"כסף־משנה" – מקור הדברים הוא במה שאמרו (נדרים ח.): "לא מצא – ישב על פרשת דרכים ויתן שלום לעשרה בני־אדם וכו'". אולם הגאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו העיר, שהמקור נמצא ב"שאילתות" דרבי אחא גאון, סימן שכט. 55) גם זה אינו בגמרא ומקורו ב"שאילתות" הנ"ל.

יג. מִי שֶׁנִּדּוּהוּ בְּפָנָיו, אֵין מַתִּירִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו[56]. נִדּוּהוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - מַתִּירִין לוֹ בְּפָנָיו וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו[57]. וְאֵין בֵּין נִדּוּי לַהֶפְרָה כְּלוּם, אֶלָּא מְנַדִּין וּמַתִּירִין בְּרֶגַע אֶחָד[58], כְּשֶׁיַּחֲזֹר הַמְנַדֶּה לְמוּטָב. וְאִם רָאוּ בֵּית־דִּין לְהַנִּיחַ זֶה בְּנִדּוּי כַּמָּה שָׁנִים - מַנִּיחִין[59] כְּפִי רִשְׁעוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית־דִּין לְהַחֲרִים לָזֶה לְכַתְּחִלָּה[60], וּלְהַחֲרִים מִי שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ וְשׁוֹתֶה[61] עִמּוֹ, אוֹ מִי שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת - מַחֲרִימִין כְּדֵי לְיַסְּרוֹ וּכְדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, עַד שֶׁלֹּא יִפְרְצוּ[62] הַחוֹטְאִים. אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לְחָכָם לְנַדּוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִכְבוֹדוֹ - אֵינוֹ שֶׁבַח לְתַלְמִיד־חָכָם לְהַנְהִיג עַצְמוֹ בְּדָבָר זֶה, אֶלָּא מַעֲלִים[63] אָזְנָיו מִדִּבְרֵי עַם־הָאָרֶץ וְלֹא יָשִׁית לִבּוֹ לָהֶן, כָּעִנְיָן שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ: "גַּם לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יְדַבֵּרוּ אַל תִּתֵּן לִבֶּךָ". וְכֵן הָיָה דֶּרֶךְ חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵינָן מְשִׁיבִין; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמּוֹחֲלִים לַמְחָרֵף וְסוֹלְחִים[64] לוֹ. וַחֲכָמִים גְּדוֹלִים[65] הָיוּ מִשְׁתַּבְּחִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַנָּאִים וְאוֹמְרִים, שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא נִדּוּ אָדָם וְלֹא הֶחֱרִימוּהוּ לִכְבוֹדָן; וְזוֹ הִיא דַּרְכָּן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁרָאוּי לֵילֵךְ בָּהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[66]? כְּשֶׁבִּזָּהוּ אוֹ חֵרְפָּהוּ בַּסֵּתֶר; אֲבָל תַּלְמִיד־חָכָם, שֶׁבִּזָּהוּ אוֹ חֵרְפוֹ אָדָם בְּפַרְהֶסְיָא[67], אָסוּר לוֹ לִמְחֹל עַל כְּבוֹדוֹ; וְאִם מָחַל, נֶעֱנָשׁ, שֶׁזֶּה בִּזְיוֹן תּוֹרָה[68]; אֶלָּא נוֹקֵם וְנוֹטֵר הַדָּבָר כְּנָחָשׁ[69], עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה וְיִסְלַח לוֹ.

56) (נדרים ז:). וכתב שם הר"ן: משום חשד – שאם יתירוהו שלא בפניו והוא לא ידע, ובראותו שאין נוהגים בו כמנודה, יחשוד שנוהגים זלזול במצוות חכמים. והרא"ש כתב (שם): משום כבוד המנודה – כשם שביישוהו ונידוהו בפניו, כך יכבדוהו ויתירוהו בפניו. ובדיעבד אם התירוהו שלא בפניו – מותר הוא. 57) שיאמר בלבו: כשם שנידוני שלא בפני – כך התירוני, ולא יחשוד באיש (שם, הר"ן). 58) זה בנידוי על עסקי ממון, אבל לאפקרותא, כלומר: שהתפקר וביזה תלמיד חכם – אין לו התרה קודם שלשים יום, ואפילו כשנתפייס החכם ומחל לו (הגהות מיימוניות). 59) מפני שבית־דין רשאין לעשות סייג לתורה (כסף־משנה). וכן אנו מוצאים באמתא דרבי (מ"ק יז.) "שלא נהגו חכמים קלות־ראש בנידויה", והחזיקו את המנודה על ידה שלש שנים בנידויו. 60) בלי התראת נידוי של שלשים, שלשים יום, כמבואר לעיל בפרקנו (הלכה ו). בדפוס ונציה, וכן בנוסחת "מעשה רוקח" – "בתחילה" במקום "לכתחילה". 61) אף על פי שעל אלה הדברים אין חיובי נידוי (מ"ק טז.). 62) שלא ירבו. 63) אוטם אזניו, כלומר: מעמיד עצמו כאילו אינו שומע. 64) כמו רבי נחוניא בן־הקנה שאמר: "מימי לא עלתה על מטתי קללת חברי" (מגילה כח.). וכמר זוטרא חסידא, כשעלה על משכבו בלילות היה מוחל וסולח לכל אחד שציערוהו (שם). 65) כמו רבי יהושע בן־לוי ששלח לקרוא לבן־אדם שלש פעמים והלה לא בא. שלח לומר לו: אלמלא אני, שמימי לא החרמתי איש הייתי מטיל עליך את החרם, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים – וזה אחד מהם (ירושלמי, מועד־קטן פרק ג, הלכה א). 66) שהוא יכול להעלים ולנהוג מנהג ויתור. 67) שאם גם הוא יעלים עינו ויאטם אזנו, הלא אחרים ראו ושמעו. 68) שאם על כבודו הוא מוחל, על כבוד התורה שנתחלל אינו יכול למחול ואסור לו למחול. 69) (יומא כג.) השומר עברה ואיבה ניצחת לאדם מששת ימי בראשית. ויש שמפרשים: כנחש – שלא יהא תלמיד חכם נוקם ונוטר לכבוד עצמו, להנאתו ולסיפוק רוחו: אלא נקימתו ונטירתו יהיו לכבוד התורה, על עלבונה וחילול כבודה, כאותה נשיכה של נחש שאינה להנאתו של הנחש, אלא למלא שליחותו של מקום. וזה מיוסד על מה שאמרו (ערכין טו: מדרש־רבה, אמור): לעתיד לבוא מתקבצות החיות ובאות אצל הנחש ואומרות: ארי דורס – ואוכל: זאב טורף – ואוכל: אתה – מה הנאה יש לך? אומר להם: אם ישוך הנחש בלא לחש? (קהלת י, יא), אפשר שאני עושה כלום ולא נצטוויתי מלמעלה?! (חנוכת התורה, אות קעט).

~ יום שני ט' סיון ~

הִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְחֻקּוֹת עוֹבְדֵיהָ

יֵשׁ בִּכְלָלָן חֲמִשִּׁים וְאַחַת מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַרְבָּעִים וְתִשַּׁע מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִפְנוֹת אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. ב) שֶׁלֹּא לָתוּר אַחַר הִרְהוּר הַלֵּב וּרְאִיַּת הָעֵינַיִם. ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף. ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל לְעַצְמוֹ. ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוּ לַאֲחֵרִים. ח) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוּ לְנוֹי. ט) שֶׁלֹּא לְהַדִּיחַ אֲחֵרִים אַחֲרֶיהָ. י) לִשְׂרֹף עִיר הַנִּדַּחַת. יא) שֶׁלֹּא לִבְנוֹתָהּ. יב) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת מִכָּל מָמוֹנָהּ. יג) שֶׁלֹּא לְהָסִיר יָחִיד לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעָבְדָהּ. יד) שֶׁלֹּא לֶאֱהֹב הַמֵּסִית. טו) שֶׁלֹּא לַעֲזֹב שִׂנְאָתוֹ. טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ. יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. יח) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה. יט) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ. כ) שֶׁלֹּא לִשְׁמֹעַ מִן הַמִּתְנַבֵּא בִּשְׁמָהּ. כא) שֶׁלֹּא לְהִתְנַבֵּא בְּשֶׁקֶר, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁם הַשֵּׁם. כב) שֶׁלֹּא לָגוּר מֵהַרִיגַת נְבִיא שֶׁקֶר. כג) שֶׁלֹּא לִשְׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. כד) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹב. כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יִדְּעוֹנִי. כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ. כז) שֶׁלֹּא לְהָקִים מַצֵּבָה. כח) שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל אֶבֶן מַשְׂכִּית. כט) שֶׁלֹּא לִטַּע אֲשֵׁרָה. ל) לְאַבֵּד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַנַּעֲשֶׂה בִּשְׁבִילָהּ. לא) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּבְכָל מַשַּׁמְשֶׁיהָ. לב) שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת בְּצִפּוּי נֶעֱבָד. לג) שֶׁלֹּא לִכְרֹת בְּרִית לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים. לד) שֶׁלֹּא לָחֹן עֲלֵיהֶם. לה) שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצֵנוּ. לו) שֶׁלֹּא לְהִדַּמּוֹת בְּמִנְהָגוֹתָם וּבְמַלְבּוּשָׁם. לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ. לח) שֶׁלֹּא לְקָסֵם. לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן. מ) שֶׁלֹּא לַחֲבֹר חֶבֶר. מא) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ אֶל הַמֵּתִים. מב) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּאוֹב. מג) שֶׁלֹּא לִשְׁאֹל בְּיִדְּעוֹנִי. מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף. מה) שֶׁלֹּא לְהַקִּיף פְּאַת הָרֹאשׁ. מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פְּאַת זָקָן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מז) שֶׁלֹּא יַעְבֹּד אִישׁ עֲדֵי אִשָּׁה. מח) שֶׁלֹּא תַעְבֹּד אִשָּׁה כְּלִי זַיִן וַעֲדֵי אִישׁ. מט) שֶׁלֹּא לִכְתֹּב קַעֲקַע. נ) שֶׁלֹּא לְהִתְגּוֹדֵד. נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קָרְחָה עַל מֵת. וּבֵאוּר כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם.

א. בִּימֵי אֱנוֹשׁ[2] טָעוּ בְּנֵי הָאָדָם[3] טָעוּת גָּדוֹל[4], וְנִבְעֲרָה[5] עֲצַת חַכְמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר, וֶאֱנוֹשׁ עַצְמוֹ[6] מִן הַטּוֹעִים הָיָה. וְזוֹ הָיְתָה טָעוּתָם - אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהָאֱלֹהִים בָּרָא כּוֹכָבִים אֵלּוּ וְגַלְגַּלִּים לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם[7], וּנְתָנָם בַּמָּרוֹם, וְחָלַק לָהֶם כָּבוֹד[8], וְהֵם שַׁמָּשִׁים הַמְשַׁמְּשִׁים לְפָנָיו - רְאוּיִין הֵם לְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם וְלַחֲלֹק לָהֶם כָּבוֹד; וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל, בָּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד מִי[9] שֶׁגִּדְּלוֹ וְכִבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְכַבֵּד הָעוֹמְדִים לְפָנָיו, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה דָּבָר זֶה עַל לִבָּם, הִתְחִילוּ לִבְנוֹת לַכּוֹכָבִים הֵיכָלוֹת, וּלְהַקְרִיב לָהֶם קָרְבָּנוֹת, וּלְשַׁבְּחָם וּלְפָאֲרָם בִּדְבָרִים[10] וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמוּלָם, כְּדֵי לְהַשִּׂיג[11] רְצוֹן הַבּוֹרֵא בְּדַעְתָּם הָרָעָה[12]. וְזֶה הָיָה עִקַּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[13]. וְכָךְ הָיוּ אוֹמְרִים עוֹבְדֵיהָ, הַיּוֹדְעִים עִקָּרָהּ; לֹא שֶׁהֵן אוֹמְרִים, שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא כּוֹכָב זֶה. הוּא שֶׁיִּרְמְיָהוּ אוֹמֵר: "מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לְךָ יָאָתָה, כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְּסָלוּ, מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא". כְּלוֹמַר: הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה הוּא לְבַדֶּךָ, אֲבָל טָעוּתָם וּכְסִילוּתָם, שֶׁמְּדַמִּים שֶׁזֶּה הַהֶבֶל רְצוֹנְךָ הוּא[14].

2) בן־שת, בן־בנו של אדם הראשון. 3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין – לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם – אז הוחל לקרוא בשם ה'". 4) בנוסח אוקספורד: "גדולה". 5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) – עצת כסילים. 6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). 7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). 8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". 9) את מי. 10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים גלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה – לפי שהיו משתחווים לה – והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית־רבה, פרק כו). 11) באמצעותם. 12) לפי דעתם המשובשת. 13) בנוסחות העתיקות תמיד במקום עבודת־כוכבים – עבודה־זרה. 14) כלומר: רצונך שבני־אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם.

ב. וְאַחַר שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, עָמְדוּ בְּבְנֵי הָאָדָם נְבִיאֵי שֶׁקֶר וְאָמְרוּ, שֶׁהָאֵל צִוָּה וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּ כּוֹכָב פְּלוֹנִי אוֹ כָּל הַכּוֹכָבִים, וְהַקְרִיבוּ לוֹ וְנַסְּכוּ לוֹ כָּךְ וָכָךְ, וּבְנוּ לוֹ הֵיכָל וַעֲשׂוּ צוּרָתוֹ, כְּדֵי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לוֹ כָּל הָעָם, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים וּשְׁאָר עַמֵּי הָאָרֶץ! וּמוֹדִיעַ[15] לָהֶם צוּרָה שֶׁבָּדָה מִלִּבּוֹ, וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא צוּרַת הַכּוֹכָב פְּלוֹנִי, שֶׁהוֹדִיעוּהוּ[16] בִּנְבוּאָתוֹ. וְהִתְחִילוּ עַל דֶּרֶךְ זוֹ לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת בַּהֵיכָלוֹת וְתַחַת הָאִילָנוֹת וּבְרָאשֵׁי הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת[17], וּמִתְקַבְּצִים וּמִשְׁתַּחֲוִים לָהֶם, וְאוֹמְרִים לְכָל הָעָם, שֶׁזּוֹ הַצּוּרָה מִטִּיבָהּ[18] וּמִרֵּעָהּ[19], וְרָאוּי לְעָבְדָהּ וּלְיִרְאָה מִמֶּנָּה. וְכֹהֲנֵיהֶם אוֹמְרִים לָהֶם, שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ תִּרְבּוּ וְתַצְלִיחוּ, וַעֲשׂוּ כָּךְ וָכָךְ וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ וָכָךְ! וְהִתְחִילוּ כּוֹזְבִים[20] אֲחֵרִים לַעֲמֹד וְלוֹמַר, שֶׁהַכּוֹכָב עַצְמוֹ אוֹ הַגַּלְגַּל אוֹ הַמַּלְאָךְ דִּבֵּר עִמָּהֶם וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּנִי בְּכָךְ וָכָךְ! וְהוֹדִיעַ לָהֶם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ; וַעֲשׂוּ כָּךְ וְאַל תַּעֲשׂוּ כָּךְ! וּפָשַׁט דָּבָר זֶה בְּכָל הָעוֹלָם, לַעֲבֹד אֶת הַצּוּרוֹת בַּעֲבוֹדוֹת מְשֻׁנּוֹת זוֹ מִזּוֹ, וּלְהַקְרִיב לָהֶם וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת. וְכֵיוָן שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, נִשְׁתַּכַּח הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא מִפִּי כָּל הַיְקוּם וּמִדַּעְתָּם וְלֹא הִכִּירוּהוּ, וְנִמְצְאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ, הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים, אֵינָם יוֹדְעִים אֶלָּא הַצּוּרָה שֶׁל עֵץ וְשֶׁל אֶבֶן וְהַהֵיכָל שֶׁל אֲבָנִים שֶׁנִּתְחַנְּכוּ מִקַּטְנוּתָם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וּלְעָבְדָהּ וּלְהִשָּׁבַע בִּשְׁמָהּ[21]. וְהַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ בָהֶם, כְּגוֹן כֹּהֲנֵיהֶם וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, מִדַּמִּין שֶׁאֵין שָׁם[22] אֱלוֹהַּ אֶלָּא הַכּוֹכָבִים וְהַגַּלְגַּלִּים, שֶׁנַּעֲשׂוּ הַצּוּרוֹת הָאֵלּוּ[23] בִּגְלָלָם[24] וְלִדְמוּתָן[25]. אֲבָל צוּר[26] הָעוֹלָמִים, לֹא הָיָה שׁוּם אָדָם שֶׁהָיָה מַכִּירוֹ וְלֹא יוֹדְעוֹ, אֶלָּא יְחִידִים בָּעוֹלָם, כְּגוֹן חֲנוֹךְ וּמְתוּשֶׁלַח, נֹחַ שֵׁם וְעֵבֶר[27]. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הָיָה הָעוֹלָם הוֹלֵךְ וּמִתְגַּלְגֵּל[28], עַד שֶׁנּוֹלַד עַמּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם[29] וְהוּא אַבְרָהָם אָבִינוּ.

15) כל אחד מאותם הנביאים. 16) מן השמים. 17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. 18) למכבדיה. 19) לבוזיה. 20) נביאי שקר. 21) כמבואר במדרש־רבה (סוף פרשת נח). 22) מלה לתיקון הלשון בשפת ערב, כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). 23) הנתונות בהיכלות לעבדן. 24) לשמם. 25) לפי דמות תבניתם. 26) הקדוש־ברוך־הוא. 27) חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך – עליו מעידה התורה; ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח:) אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבלו של מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח – מעידה התורה: נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר – ידועים כמרביצי תורה בבתי־מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שהלכה לבית־מדרשם של שם ועבר (בראשית־רבה, פרק סג). וכן אמרו (עבודה־זרה לו:): בבית־דינו של שם ועבר גזרו על הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית־דינו של עבר, בית־דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח – כולם, עליהם השלום, היו נביאים" וכו'. 28) הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29) שהעולם הרוחני עומד עליו.

ג. כֵּיוָן שֶׁנִּגְמַל[30] אִיתָן[31] זֶה, הִתְחִיל לְשׁוֹטֵט[32] בְּדַעְתּוֹ וְהוּא קָטָן, וְהִתְחִיל לַחְשֹׁב בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְהָיָה תָּמֵהַּ: הֵיאַךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה הַגַּלְגַּל הַזֶּה נוֹהֵג תָּמִיד וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מַנְהִיג[33]? וּמִי יְסַבֵּב אוֹתוֹ, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיְּסַבֵּב אֶת עַצְמוֹ? וְלֹא הָיָה לוֹ מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דָּבָר, אֶלָּא מֻשְׁקָע[34] בְּאוּר־כַּשְׂדִּים בֵּין עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַטִּפְּשִׁים, וְאָבִיו וְאִמּוֹ וְכָל הָעָם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם[35]. וְלִבּוֹ מְשׁוֹטֵט וּמֵבִין[36], עַד שֶׁהִשִּׂיג דֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְהֵבִין קַו הַצֶּדֶק מִתְּבוּנָתוֹ הַנְּכוֹנָה[37], וְיָדַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אֶחָד וְהוּא מַנְהִיג הַגַּלְגַּל, וְהוּא בָּרָא הַכֹּל, וְאֵין בְּכָל הַנִּמְצָא[38] אֱלוֹהַּ חוּץ מִמֶּנּוּ. וְיָדַע שֶׁכָּל הָעוֹלָם טוֹעִים. וְדָבָר[39] שֶׁגָּרַם לָהֶם לְטָעוּת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצּוּרוֹת עַד שֶׁאָבַד הָאֱמֶת מִדַּעְתָּם. וּכֶן אַרְבָּעִים שָׁנָה הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. כֵּיוָן שֶׁהִכִּיר וְיָדַע, הִתְחִיל לְהָשִׁיב תְּשׁוּבוֹת[40] עַל בְּנֵי אוּר־כַּשְׂדִּים[41] וְלַעֲרֹךְ דִּין[42] עִמָּהֶם וְלוֹמַר, שֶׁאֵין זוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת שֶׁאַתֶּם הוֹלְכִים בָּהּ; וְשִׁבֵּר הַצְּלָמִים[43], וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעָם, שֶׁאֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶלָּא לֵאלוֹהַּ הָעוֹלָם, וְלוֹ רָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהַקְרִיב וּלְנַסֵּךְ, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּהוּ כָּל הַבְּרוּאִים הַבָּאִים; וְרָאוּי לְאַבֵּד וּלְשַׁבֵּר כָּל הַצּוּרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן כָּל הָעָם, כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁהֵם מְדַמִּים שֶׁאֵין שָׁם אֱלוֹהַּ אֶלָּא אֵלּוּ. כֵּיוָן שֶׁגָּבַר עֲלֵיהֶם בִּרְאָיוֹתָיו, בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ[44] לְהָרְגוֹ, וְנַעֲשָׂה לוֹ נֵס וְיָצָא לְחָרָן. וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וְלִקְרֹא בְּקוֹל גָּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעָם, שֶׁיֵּשׁ שָׁם אֱלוֹהַּ אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רָאוּי לַעֲבֹד. וְהָיָה מְהַלֵּךְ וְקוֹרֵא וּמְקַבֵּץ הָעָם מֵעִיר לְעִיר וּמִמַּמְלָכָה לְמַמְלָכָה, עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאֶרֶץ כְּנַעַן וְהוּא קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא[45] שָׁם בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם". וְכֵיוָן שֶׁהָיוּ הָעָם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו וְשׁוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הָיָה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי דַּעְתּוֹ, עַד שֶׁיַּחֲזִירֵהוּ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, וְהֵם אַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם[46]. וְשָׁתַל בְּלִבָּם הָעִקָּר הַגָּדוֹל הַזֶּה[47], וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים[48], וְהוֹדִיעוֹ לְיִצְחָק בְּנוֹ. וְיָשַׁב יִצְחָק מְלַמֵּד וּמַזְהִיר[49]. וְיִצְחָק הוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב[50] וּמִנָּהוּ לְלַמֵּד, וְיָשַׁב מְלַמֵּד וּמַחֲזִיק כָּל הַגְּלִילִים אֵלָּיו[51]. וְיַעֲקֹב אָבִינוּ לִמֵּד בָּנָיו כֻּלָּם, וְהִבְדִּיל לֵוִי וּמִנָּהוּ[52] רֹאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ בִּישִׁיבָה[53], לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וְצִוָּה אֶת בָּנָיו, שֶׁלֹּא יַפְסִיקוּ מִבְּנֵי לֵוִי מְמֻנֶּה אַחַר מְמֻנֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁכַח הַלִּמּוּד. וְהָיָה הַדָּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בִּבְנֵי יַעֲקֹב וּבַגְּלִילִים אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית[54] בָּעוֹלָם אֻמָּה שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת ה'. עַד שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחָזְרוּ לִלְמֹד מַעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד כּוֹכָבִים[55] כְּמוֹתָן, חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי, שֶׁעָמַד בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמֵעוֹלָם לֹא עָבַד שֵׁבֶט לֵוִי[56] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכִמְעַט־קָט[57] הָיָה הָעִקָּר[58] שֶׁשָּׁתַל אַבְרָהָם נֶעֱקָר, וְחוֹזְרִין בְּנֵי יַעֲקֹב לְטָעוּת הָעוֹלָם[59] וּתְעִיּוֹתָן. וּמֵאַהֲבַת ה' אוֹתָנוּ, וּמִשָּׁמְרוֹ אֶת הַשְּׁבוּעָה לְאַבְרָהָם[60] אָבִינוּ, עָשָׂה[61] מֹשֶׁה רַבֵּנוּ רַבָּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וּשְׁלָחוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּתְנַבֵּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וּבָחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, הִכְתִּירָן בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, וּמַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים אַחֲרֶיהָ.

30) כשנעתק משדי אמו, והוא אז כבן שלש שנים. 31) עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא – אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר רב: איתן האזרחי – זה אברהם (בבא בתרא טו.). ואמרו (ראש השנה יא.): ירח איתנים – הוא חודש תשרי שנולדו בו איתני עולם – האבות. איתן – פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) – שמימיו אינם פוסקים. 32) לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה הדעת (דניאל יב, ד). 33) כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג?! הציץ עליו הקדוש־ברוך־הוא ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית־רבה, פרק לט). 34) שקוע ונתון בתוכם. 35) כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד ואומר: שמא יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה־זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג) – מה טל זה פורח, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית־רבה, פרק סד). 36) ומתבונן. 37) כמו שאמר רבי שמעון: אב לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? – זימן לו הקדוש־ברוך־הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית־רבה, פרק סא). 38) בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39) ידע גם גלגולי הסיבות שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה־זרה בדמות צורות ותמונות. 40) להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות בדבר"; "ואם לדין – יש תשובה". 41) עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית־רבה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק לח), מלשון: אשר אור לו בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. 42) להתווכח. 43) (שם). 44) זהו נמרוד מלך בבל (שם). 45) ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא – אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של הקדוש־ברוך־הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י.). 46) ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) – שהכניסן תחת כנפי השכינה: אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאום (בראשית־רבה, לט). 47) שורש האמונה בא־ל עולם אחד ואפסות האלילים. 48) גמירי, דעבודה־זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הויין (עבודה־זרה יד:) – קבלה בידינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה־זרה היה בידי אברהם. 49) נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך האמת)", "ומחזיק". 50) (שמות־רבה, פרשה א). 51) שהלכו אחרי תורתו ונתחברו אליו. 52) "אמר המלאך ליעקב: לא כך אמרת: "עשר אעשרנו לך" – הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם"... התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה'" וברכו, שיהיו בני־לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לז). 53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים – הייתה ישיבה עימהם; היו במדבר – ישיבה עימהם וכו' (יומא כח:). 54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. 55) (שמות־רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה־זרה". 56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" – זו עבודה־זרה, "ובריתך ינצורו" – זו ברית־מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבטו של לוי לא עבד עבודה־זרה. 57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט – תמונה מקוצרת מן קטן, שהנון יסוד נופל במילה. 58) שורש האמונה שנזכר למעלה. 59) נוסח אוקספורד: "העמים". 60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. 61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתעודתו הרמה.

~ יום שלישי י' סיון ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שלא לעבוד אחד הברואים, שזהו עיקר עבודה־זרה; שלא לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'.

א. עִקַּר הַצִּוּוּי בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל הַבְּרוּאִים - לֹא מַלְאָךְ[2] וְלֹא גַּלְגַּל[3] וְלֹא כּוֹכָב, וְלֹא אֶחָד מֵאַרְבָּעָה הַיְסוֹדוֹת[4], וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנִּבְרָאִים מֵהֶן[5]. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהָעוֹבֵד יוֹדֵעַ שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנִּבְרָא הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָבַד אֱנוֹשׁ וְאַנְשֵׁי דּוֹרוֹ תְּחִלָּה[6] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְעִנְיָן זֶה[7] הוּא שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאָמְרָה: "וּפֶן תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשָּׁמַיְמָה וְרָאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְגוֹ', אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אֹתָם לְכֹל הָעַמִּים"; כְּלוֹמַר: שֶׁמָּא תָּשׁוּט[8] בְּעֵין לִבְּךָ[9], תִּרְאֶה שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמַּנְהִיגִים[10] אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם לְכָל הָעוֹלָם לִהְיוֹת חַיִּים וְהוֹיִם[11] וְאֵינָם נִפְסָדִים[12] כְּמִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם[13], וְתֹאמַר, שֶׁרָאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעָבְדָן[14]. וּבָעִנְיָן הַזֶּה צִוָּה וְאָמַר: "הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם"; כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא תִּטְעוּ בְּהִרְהוּר הַלֵּב לַעֲבֹד אֵלּוּ, לִהְיוֹת סַרְסוּר[15] בֵּינֵיכֶם וּבֵין הַבּוֹרֵא.

2) אחת מהצורות הנפרדות. (עיין הלכות יסודי התורה, פרק ב). 3) תשעה המה בעיקרם: שבעה לשבעת כוכבי הלכת – שצ"ם חנכ"ל; למעלה מהם – הגלגל השמיני, שבו קבועים כוכבי השבת; ולמעלה מכולם – הגלגל התשיעי המקיף את הכל ומסבב את הכל בהקפתו, כמבואר (שם, פ"ג). 4) אש, רוח, מים, עפר. 5) מארבעה יסודות אלה. כי מהתערבותם והרכבתם נתהוו ומתהווים תמיד כל ברואי מטה: דומם, צומח, חי, מדבר, כמבואר (שם, פ"ד). המקור לדברי רבינו הוא (ר"ה כד:): לא תעשה לך פסל וגו' (שמות כ, ד). "אשר בשמים" – לרבות: חמה ולבנה. כוכבים ומזלות; "ממעל" – לרבות: מלאכי השרת; "ואשר בארץ" – לרבות: הרים וגבעות, ימים ונהרות; "מתחת" – לרבות: שלשול קטן. שעל כל אלה הוא מוזהר ב"לא תעבדם". 6) בטרם שנשתכח מהם צור עולמים על ידי כוזבים ונביאי שקר, כשהצורות שימשו עוד סרסורים מתווכים בינם לבין הקב"ה, כמבואר למעלה (פ"א, ה"א). 7) ואל הדבר הזה נתכוונה התורה באזהרתה: "ופן תשא עיניך השמימה" וגו'. 8) מלשון: עיניו משוטטות בכל הארץ (דברי־הימים־ב טז, ט). 9) בדרך השאלה, ופירושו: בתבונת לבך. 10) שבלעדיהם אין העולם יכול להתקיים. 11) הויה מתמדת. 12) כלים ועוברים. 13) התחתון שלנו שהוא הווה ונפסד, פושט צורה ולובש צורה בלי הרף, כמבואר (הלכות יסודי התורה, פ"ד). 14) שהרי חיים הם וקיימים לעד. 15) המתווך. וכן אמרו חז"ל (סנה' לח:) ביחס למטטרון: "הימנותא בידינו, דאפילו בפרוונקא נמי לא נקבליה" (אמונה בידינו, גם בתור שליח גרידא אין אנו רוצים לקבלו). והשוה דברי רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פ"י, היסוד החמישי): "וכן אין ראוי לעבדם להיותם אמצעים לקרבה אליו (אל ה'), אלא אליו לבד יכוונו המחשבות". כלומר: אין אנו צריכים למליצי יושר בינינו לבין אבינו שבשמים – בהיותו קרוב לנו בקראנו אליו גם בלי מליצים ומתווכים.

ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְּרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בַּעֲבוֹדָתָהּ, הֵיאַךְ עִקַּר עֲבוֹדָתָהּ וּמַה מַּעֲשֶׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ - צִוָּנוּ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁלֹּא לִקְרוֹת בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נְהַרְהֵר בָּהּ וְלֹא בְּדָבָר מִדְּבָרֶיהָ. וַאֲפִלּוּ לְהִסְתַּכֵּל בִּדְמוּת הַצּוּרָה[16] אָסוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". וּבָעִנְיָן הַזֶּה נֶאֱמַר: "וּפֶן תִּדְרֹשׁ לֵאלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעַבְדוּ" - שֶׁלֹּא תִּשְׁאַל עַל דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הֵיאַךְ הִיא, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין אַתָּה עוֹבְדָהּ, שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמָהּ שֶׁהֵן עוֹשִׂין[17], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

16) שנעשתה לשם עבודה־זרה. "דיוקנאות (צורות) אסור להסתכל בהן" (שבת קמט.). 17) (ת"כ, קדושים). "אל תפנו אל האלילים" – אמר רבי יהודה: אל תפנו אפילו לראותם... תחילה "אלילים" הם, ואם אתה פונה אחריהם – סופך אתה עושה אותם אלוהות". "והשווה "ספר המצוות" ל"ת, י).

ג. וְכָל הַלָּאוִין הָאֵלּוּ[18] בְּעִנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שֶׁלֹּא יִפָּנֶה[19] אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכָל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ מַעֲשֶׂה[20] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. וְלֹא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בִּלְבַד הוּא שֶׁאָסוּר לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחֲשָׁבָה, אֶלָּא כָּל מַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא גּוֹרֵם[21] לוֹ לָאָדָם לַעֲקֹר עִקָּר[22] מֵעִקְּרֵי הַתּוֹרָה, מֵזְהִירִין אָנוּ שֶׁלֹּא לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לִבֵּנוּ, וְלֹא נַסִּיחַ דַּעְתֵּנוּ[23] לְכָךְ וְנַחְשֹׁב וְנִמְשֹׁךְ אַחַר הִרְהוּרֵי[24] הַלֵּב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְצָרָה[25], וְלֹא כָּל הַדֵּעוֹת יְכוֹלִין לְהַשִּׂיג הָאֱמֶת עַל בֵּרְיוֹ[26]. וְאִם יִמְשֹׁךְ כָּל אָדָם אַחַר מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ, נִמְצָא מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם[27], לְפִי קִצַּר דַּעְתּוֹ. כֵּיצַד[28]? פְּעָמִים יָתוּר אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[29], וּפְעָמִים יַחְשֹׁב בִּיחוּד[30] הַבּוֹרֵא, שֶׁמָּא הוּא[31] שֶׁמָּא אֵינוֹ; מַה לְּמַעְלָה[32] וּמַה לְּמַטָּה[33]; מַה לְּפָנִים[34] וּמַה לְּאָחוֹר[35]; וּפְעָמִים בַּגְּבוּאָה, שֶׁמָּא הִיא אֱמֶת[36] שֶׁמָּא הִיא אֵינָהּ[37]; וּפְעָמִים בַּתּוֹרָה, שֶׁמָּא הִיא מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁמָּא אֵינָהּ. וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַמִּדּוֹת[38] שֶׁיָּדִין בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הָאֱמֶת עַל בֵּרְיוֹ, וְנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינוּת[39]. וְעַל עִנְיָן זֶה הִזְהִירָה תּוֹרָה וְנֶאֱמַר בָּהּ: "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים"; כְּלוֹמַר: לֹא יִמְשֹׁךְ כָּל אֶחָד מִכֶּם אַחַר דַּעְתּוֹ הַקְּצָרָה, וִידַמֶּה שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ מַשֶּׂגֶת הָאֱמֶת. כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים[40]: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זוֹ מִינוּת, "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" - זוֹ זְנוּת. וְלָאו זֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לָאָדָם לְטָרְדוֹ מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין בּוֹ מַלְקוּת[41].

18) שנזכרו בפרקנו עד כאן, כגון: "פן תשא עיניך השמימה"; "השמרו לכם פן יפתה" ועוד. שכן אמרו: "כל מקום שנאמר: "השמר", "פן" ו"אל" – אינו אלא ל"ת" (עירובין צו.). 19) לא לחקור באופן עשייתה ולא לדרוש דרך עבודתה. 20) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו – הרי זה לאו שיש בו מעשה ולוקים עליו (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 21) שסופה להיות גורמת. 22) לקצץ בנטיעות ולערער את יסודות האמונה, כאלישע בן־אבויה (חגיגה יד:). 23) ולא נרכז כל כח מחשבתנו לכך. היסח דעת מ... – פירושו: חדול מחשוב על זה; היסח דעת ל... – להפנות תשומת הלב לזה ולחשוב בו כתמיד. 24) ספיקות ופקפוקים המנקרים בלב. 25) מוגבלת. 26) הבהירה, את האמת לאמיתה. 27) על ידי האנדרלמוסיה שהוא מכניס בחברה האנושית בדעותיו הכוזבות והנפסדות. 28) כלומר: מה הן המחשבות המביאות את האדם לידי עקירת עיקרים וקיצוץ נטיעות?

29) שמא יש בה ממש. 30) באחדותו. 31) אחד ואין שני לו, או רבים הם האלוהות. 32) משמי השמים. 33) מתחת לארץ. 34) קודם שנברא העולם. 35) באחרית הימים ככלות הכל. ויש מפרשים: לפנים – מעבר הרקיע למזרח; לאחור – למערב. ועל אלה אמרו: "כל המסתכל בארבעה דברים הללו ראוי לו כאילו לא בא לעולם" (חגיגה פ"ב, מ"א). 36) ומן השמים מודיעים לנביא הכל. 37) אלא חזון לבו ידבר. 38) הנכונות, מידות הגיון לשפוט בהן במישרים. 39) אפיקורסות: דעות כוזבות וכפירה בה'. לדעת החכם לוי, יסודה בערבית והוראתה: כזב, שקר. 40) (ספרי, שלח; ברכות יב:). 41) לפי שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (מכות טז.).

ד. מִצְוַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּנֶגֶד הַמִּצְוֹת כֻּלָּן הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת" וְגוֹ'. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[42], שֶׁבַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שֶׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם[43] וְעַד סוֹף הָעוֹלָם[44], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם". וְכָל הַכּוֹפֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מוֹדֶה[45] בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שֶׁנִּצְטַוּוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם וְעַד סוֹף הָעוֹלָם, וְהוּא עִקַּר כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן.

42) (ספרי, שלח; הוריות ח.): איזוהי מצוה השקולה כנגד כל המצוות? – הוי אומר: זו עבודה־זרה. 43) שכתוב בו: ויצו ה' אלהים על האדם (בראשית ב, טז). 44) וכך לשון (ה"ספרי", שלח): "כל המודה בעכו"ם – כופר בעשרת הדיברות ובמה שנצטוה משה והנביאים, ובמה שנצטוו האבות עד לאדם, שנאמר בו: ויצו ה' אלהים על האדם" וגו'. ובירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"ט) אמרו: "משל לשנים שהיו יושבים וקערה של גריסים ביניהם. פשט אחד ידו וגרף את כל הקערה ולא שייר בה כלום – כך המגדף ועובד עבודה־זרה, אינו משייר אחריו מצוה". 45) (חולין ה.).

ה. יִשְׂרָאֵל שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[46], הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד־כּוֹכָבִים לְכָל דְּבָרָיו[47], וְאֵינוֹ כְּיִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵר עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְקִילָה[48]. מוּמָר לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרֵי הוּא מוּמָר לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ[49]. וְכֵן הַמִּינִים[50] מִיִּשְׂרָאֵל אֵינָן כְּיִשְׂרָאֵל לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵין מְקַבְּלִים אוֹתָם בִּתְשׁוּבָה לְעוֹלָם[51], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים"[52]. וְהַמִּינִים - הֵם הַתָּרִים אַחַר מַחְשְׁבוֹת לִבָּם בְּסִכְלוּת דְּבָרִים שֶׁאָמַרְנוּ[53], עַד שֶׁנִּמְצָאוּ עוֹבְרִים עַל גּוּפֵי[54] תּוֹרָה לְהַכְעִיס[55], בִּשְׁאֵט בְּנֶפֶשׁ[56], בְּיָד רָמָה[57], וְאוֹמְרִים שֶׁאֵין בָּזֶה עָוֹן. וְאָסוּר לְסַפֵּר[58] עִמָּהֶן וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן תְּשׁוּבָה[59] כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ"; וּמַחְשַׁבְתָּם[60] שֶׁל אֶפִּיקוֹרוֹס - לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

46) יעבוד־כוכבים לכל דברי הרב. 47) ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה. 48) מומר לעבודת כוכבים, הרי הוא מומר לכל התורה כולה. 49) וכן המינים מישראל אינן כישראל לדבר מן הדברים, ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם. 50) שנאמר: "כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים". 51) והמינים - הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו. 52) עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להכעיס. 53) בשאט בנפש, ביד רמה, ואומרים שאין בזה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר: "ואל תקרב אל פתח ביתה"; ומחשבתם של אפיקורוס - לעבודת כוכבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

46) אפילו רק פעם אחת. 47) שחיטתו פסולה, יינו – יין־נסך ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה וכיו"ב. 48) שאף על פי כן, ישראל הוא לכל דבר. 49) כלומר: ישראל שעבד עבודה־זרה רק פעם אחת – הריהו עכו"ם גמור, כמו מומר לעכו"ם שעובד עבודה־זרה בקביעות, ודברי רבינו בפירוש המשנה (חולין פ"א, מ"א) מוכיחים נכוחות פירוש זה (טורי אבן). 50) לדעת ה"ערוך": בני כת ידועה שנטו מדת האמת וקראו לעצמם: "מאמינים", וחז"ל קטעו את המלה וקראום "מינים", מפני שיש בהם מינים ממינים שונים. ולדעת החכם לוי, כמו שהזכרנו לעיל, מקור המלה בערבית, והוראתה: כזב. "מינים" – כוזבים ובעלי דעות כוזבות. 51) כלומר: מקבלים אותם בתשובה ותשובתם מועילה, שהרי רבינו עצמו (הלכות תשובה פ"ג, ה"יד) אומר: "כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהם שחזרו בתשובה – מקבלים אותם, שנאמר: שובו בנים שובבים (ירמיה ג, כב), ושאין לך דבר העומד בפני התשובה – אלא אין מקבלים אותם בתשובה "לעולם", זאת אומרת: אין מחזירים אותם לחזקתם הראשונה, מפני שסורם רע ואין אנו בטוחים אם תשובתם היום היא לעולם, ואם לא ישובו מחר עוד פעם לכסלה (עיין תשובות הרדב"ז בלשונות הרמב"ם מ"ה אלף תי"ח). 52) אמרו (עבודה־זרה יז.): "וכי מאחר שלא שבו, מהיכן ישיגו ארחות חיים? אלא אפילו כשישובו – לא ישיגו ארחות חיים. לומר לך: שכל הפורש מן המינות – מת", רצה לומר: "שממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרם וזוהי גזירת המלך עליהם" (רש"י, ע"ז יז.). 53) למעלה (הלכה ג). 54) מצוות עיקריות. 55) את השם; לא לשם איזו תועלת, או הנאה גופנית שנפשם תאוה לה. 56) מתוך בוז הנטוע בנפשם, כלשון הכתוב: (יחזקאל כה, טו). ויבז עשו את הבכורה (בראשית כה, לד) תרגומו: וְשָׁט עֵשָׂו יַת בְּכֹרוּתָא. 57) בעזות מצח ובזדון. 58) להיכנס אתם בשיחה ואריכות דברים, פן ימשכו אחריהם (ע"ז כז:). 59) ואף על פי שאמרו (אבות פ"ב, ד): "ודע מה שתשיב לאפיקורוס" – אין זה אלא במין נכרי, אבל במין ישראל "אל תען כסיל באולתו", מפני שעל ידי הוויכוח הוא מתפקר עוד יותר (סנהדרין לח:). 60) (חולין יג:) הוא כרוך אחריה וכל מעייניו בה; ולפיכך אם שחט בהמה – אסורה היא כתקרובת לעבודה־זרה ואסורה בהנאה; ואם כתב ספר תורה – תישרף עם אזכרותיה, בעוד שספר תורה שכתב גוי טעון גניזה, אבל לא שריפה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ח).

ו. כָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁהִיא אֱמֶת, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבְדָהּ, הֲרֵי זֶה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד[61] הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֶחָד הַמְגַדֵּף אֶת ה', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְיָד רָמָה מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף"[62]. לְפִיכָךְ[63] תּוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[64], כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין אֶת הַמְגַדֵּף[65], וּשְׁנֵיהֶם נִסְקָלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלַלְתִּי[66] דִּין הַמְגַדֵּף[67] בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם כּוֹפְרִים בָּעִקָּר הֵם.

61) שניהם שוים בחומר העוון והעונש המגיע להם. 62) מחרף ומקלל ה'. הרי שהשוותה התורה את העובד למגדף. 63) הואיל והם שוים. 64) על עץ אחר הסקילה עד בוא השמש, בעוד ששאר הנסקלים אינם נתלים (סנהדרין מה:). 65) שהתלייה מפורשת אצלו, ככתוב: כי קללת אלהים תלוי (דברים כא, כג), כלומר: זה שקילל ה' תלוי. 66) הכנסתי אותו בתוך הלכות עבודה־זרה. 67) מגדף השם שנזכר דינו בתורה (ויקרא כד, טז), אף על פי שאינו עובד עבודה־זרה (על פי פירושו של רבי אברהם, בנו של רבינו ז"ל, "ברכת־אברהם" תשובה ד).

ז. וְאֵלּוּ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף: אֵין הַמְגַדֵּף חַיָּב סְקִילָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[68] אֶת הַשֵּׁם הַמְיֻחָד שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, שֶׁהוּא אָלֶ"ף דָּלֶ"ת נוּ"ן יוּ"ד[69], וְיְבָרְךָ[70] אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[71], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֹקֵב שֵׁם ה'[72]" - עַל הַשֵּׁם הַמְיֻחָד חַיָּב סְקִילָה, וְעַל שְׁאָר הַכִּנּוּיִים[73] בְּאַזְהָרָה[74]. וְיֵשׁ מִי[75] שֶׁמְּפָרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם יוּ"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א[76]. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם[77] הוּא נִסְקָל.

68) שינקוב ויבטא בשפתיו הוא את השם ויקללנו; שאם קילל את השם שאחרים ביטאו – פטור. 69) "אדני", ומכל־שכן שם הויה. 70) כלומר: ויקלל, לשון נקייה כלפי מעלה. 71) ושבעה שמות הם: הוי"ה ואדני, אל, אלוה, אלהים, אהיה, שדי, צבאות שאסור למחקם, ומנויים הם (בהלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ב). 72) אמרו (סנהדרין נו.): נאמר בתורה: ונוקב שם ה'... בנקבו שם ה' יומת (ויקרא כד, טז) – אינו חייב עד שיברך את השם בשם, כלומר: יכה שם פלוני את שם פלוני. 73) שאינם נמחקים. 74) אינו נסקל, אלא עובר בלאו. 75) דעה זו הובאה ב"כסף־משנה" בשם רבי מאיר הלוי. 76) אבל לא על שם אדנות. 77) מפני שאמרו (סנהדרין ס.): "אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות, לאפוקי בן שתי אותיות" – ושם אדנות בכלל שם בן ארבע אותיות הוא.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מְגַדֵּף מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אֱלֹהִים[78] לֹא תְקַלֵּל". בְּכָל יוֹם וָיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הָעֵדִים בְּכִנּוּיִם[79]: "יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי". נִגְמַר הַדִּין[80] - מוֹצִיאִין אֶת כָּל אָדָם לַחוּץ[81], וְשׁוֹאֲלִים אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אֱמֹר מַה שֶּׁשָּׁמַעְתָּ בְּפֵרוּשׁ[82]! וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדַּיָּנִים עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם[83] וְקוֹרְעִין[84], וְלֹא מְאַחֵין. וְהָעֵד הַשֵּׁנִי אוֹמֵר: אַף אֲנִי כְּמוֹתוֹ[85] שָׁמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ עֵדִים רַבִּים - צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד[86] מֵהֶן לוֹמַר: כָּזֶה שָׁמַעְתִּי!

78) ואף על פי שאזהרה זו באה למקלל את הדיין, למדים אנו קודש מחול (סנהדרין סו.). 79) כדי שלא להזכיר שם שמים בכל פעם בקללה. ועוד: שמא יצא הנידון זכאי, ונמצא שנזכר שם שמים לבטלה – לפיכך אסור לעדים בשעת החקירה והבדיקה לפרש את השמות המיוחדים שאינם נמחקים, אלא בכינויים, כינויי־חול, למשל: במקום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לומר, שהמגדף קילל את שם ההויה בשם אלהים, מפני שאינו חייב עד שיקלל שם בשם, יאמרו העדים: "יכה יוסי את יוסי". ומדוע דווקא "יוסי" בתור כינוי לשמות המיוחדים? – מפני שיש בו ארבע אותיות כמו בשם הויה, והגימטריא שלו עולה פ"ו, כחשבון האותיות שב"אלהים". 80) נגמרו החקירות והבדיקות ונגמרו הדיונים והגיעה השעה לחרוץ את המשפט. 81) כדי שלא להשמיע את ברכת השם ברבים. 82) בדיוק, כמו ששמעת בלי כל כינוי, כי אין לשפוט איש משפט מות על יסוד עדות בכינויים. 83) (סנהדרין ס.). 84) כחזקיה מלך יהודה, שכתוב אצלו: "ויקרע את־בגדיו" (ישעיה לז, א), בשמעו את דברי רבשקה, שר צבא מלך אשור שחירף וגידף. 85) ואינו צריך להזכיר מפורש ברכת השם כקודמו. 86) אף על פי שדי בשני עדים, אולם מכיון שאם אחד מהעדים יופסל, או יתבדה, בטלה כל העדות – על כן אין לפסוח אף על אחד מהם אם רבים הם.

ט. מְגַדֵּף שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ־כְּדֵי־דִבּוּר[87], אֵינוֹ כְּלוּם[88]; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁגִּדֵּף בְּעֵדִים[89], נִסְקָל. מִי שֶׁגִּדֵּף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - קַנָּאִים[90] פּוֹגְעִים[91] בּוֹ וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הֲרָגוּהוּ קַנָּאִים, וּבָא לְבֵית־דִּין - אֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיְּבָרֵךְ בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַמְיֻחָדִים[92].

87) כדי אמירת: שלום עליך, רבי! 88) אף על פי שבכל מקום חזרה בתוך כדי דיבור מועילה לבטל את הדיבור הראשון, אבל "מגדף" – שאני, מפני שעוון חמור כזה שענשו גדול אין אדם עושה אלא מתוך כוונה מחושבת ובהסכמה גמורה מראש – ולפיכך אין חזרתו מועילה (ר"ן, נדרים פז.). 89) אפילו בלא התראה – סובר בעל ה"כסף־משנה", להוכיח מדברי רבינו שאמר: "כיון שגידף בעדים". אבל לדעת "עבודת המלך" אין זה מוכח מדברי רבינו, ואין מיתת בית־דין בלי התראה, אלא כוונת רבינו היתה רק לומר: כיון שגידף בעדים אין אנו נזקקים עוד להם לדעת אם שמעו את חזרתו – כי חזרתו אינה מועילה עוד, אלא הוא נסקל. 90) צדיקים נלהבים המקנאים קנאת ה' בהתפרצות פתאומית בשעה שהם רואים את המעשה, כפינחס שהרג את זמרי בן־סלוא בעשותו מעשה זמה לעיני כל עדת ישראל, ונאמר בו: פנחס בן־אלעזר בן־אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם (במדבר כה, יא); וכאליהו הנביא שהרג את נביאי הבעל, ונאמר בו: קנוא קנאתי לה'... כי עזבו בריתך וגו' (מלכים־א יט, י). 91) מלשון: ויפגע בו וימת (מלכים־א ב, מו). 92) משבעת השמות הקדושים המיוחדים בזה שאינם נמחקים; וזה שגידף השם בשם עכו"ם – אין ברשות בית־הדין להמיתו.

י. כָּל הַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת הַשֵּׁם, חַיָּב לִקְרֹעַ. וַאֲפִלּוּ עַל בִּרְכַּת הַכִּנּוּיִין[93] חַיָּב לִקְרֹעַ. וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמָעֶנָּה מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הַשּׁוֹמֵעַ, חַיָּב לִקְרֹעַ. אֲבָל הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ. וְלֹא קָרְעוּ אֶלְיָקִים וְשֶׁבְנָא[94], אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשָׁקֵה[95] הָיָה יִשְׂרָאֵל מוּמָר[96]. כָּל הָעֵדִים וְהַדַּיָּנִים סוֹמְכִים[97] אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ הַמְגַדֵּף, וְאוֹמֵר לוֹ: דָּמְךָ בְּרֹאשֶׁךָ, שֶׁאַתָּה גָּרַמְתָּ לְךָ! וְאֵין בְּכָל הַרוּגֵי בֵית־דִּין מִי שֶׁסּוֹמְכִים עָלָיו, אֶלָּא מְגַדֵּף בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְסָמְכוּ כָל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם"[98].

93) כגון: "רחום", "חנון", שהם מחוץ לשבעת השמות המיוחדים המנויים למעלה (תפלה למשה), כמבואר ("חושן־משפט" סימן כז, סעיף א) בענין המקלל חבירו בשם. 94) (ישעיה לו, כב). 95) המגדף. 96) (סנהדרין ס.). 97) (ספרא, אמור). 98) על ראש המקלל, המגדף שבראש הפסוק.

~ יום רביעי י"א סיון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) דין העובד עבודה־זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה־זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

א. כָּל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּרְצוֹנוֹ[2] בְּזָדוֹן[3], חַיָּב כָּרֵת[4]. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה[5] - נִסְקָל. וְאִם עָבַד בִּשְׁגָגָה[6] - מֵבִיא קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה[7].

2) פרט לאנוס. 3) פרט לשוגג. השווה דברי רבינו (הלכות איסורי ביאה פ"ג, ה"טו). 4) מבואר להלן (הלכות תשובה פ"ח, ה"א): ועיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ב). 5) שהעדים מתרים את עובר העבירה – קודם עשותו אותה – על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. 6) שלא ידע שעבירה היא, או שלא ידע שענשה "כרת", כמבואר (הלכות שגגות פ"ב, ה"ב). 7) שעירת עזים הבאה על עוון עבודה־זרה בשגגה. ונקראת: "קבועה", בניגוד לקרבן "עולה ויורד" הבא על עבירות ידועות כפי השגת יד החוטא, כמבואר ב"מנין המצוות" (הלכות שגגות, עמוד ס"ז), נוסחה אחרת: "קרבן חטאת קבועה". מקור ההלכה שלפנינו (כריתות ב.: סנה' נג.).

ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבֵּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל צֶלֶם[8] וָצֶלֶם וּלְכָל צוּרָה[9] וְצוּרָה, וַעֲבוֹדַת זֶה אֵינָהּ כַּעֲבוֹדַת זֶה. כְּגוֹן פְּעוֹר[10], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁפּוֹעֵר[11] אָדָם עַצְמוֹ לוֹ; וּמַרְקוּלִיס[12], שֶׁעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁיִּזְרֹק לוֹ אֲבָנִים אוֹ יְסַקֵּל[13] מִלְּפָנָיו אֲבָנִים[14]; וְהַרְבֵּה עֲבוֹדוֹת כְּגוֹן אֵלּוּ תִּקְּנוּ לִשְׁאָר צְלָמִים. לְפִיכָךְ, הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לְמַרְקוּלִיס, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן לִפְעוֹר, פָּטוּר[15], עַד שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתוֹ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵיכָה יַעַבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת אֱלֹהֵיהֶם[16] וְאֶעֱשֶׂה כֵּן גַּם אָנִי"[17]. וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן, צְרִיכִין בֵּית־דִּין לִידַע דַּרְכֵי הָעֲבוֹדוֹת[18], שֶׁאֵין סוֹקְלִין עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁזּוֹ הִיא דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

8) פסל מחוטב עץ, חצוב אבן, או יצוק מתכת – מעשה ידי פסל. לא תעשה לך פסל (שמות כ, ד) תרגומו: צלם. 9) שם כולל לכל דמות ותבנית בין בפיסול ובין בציור מעשי ידי צייר. 10) זהו בעל פעור שבתורה, אליל בני מואב (במדבר כה, ג), ובמשנה שבגמרא (סנהדרין סא.): "הפוער עצמו לבעל פעור". והוראתו: פתוח פה, כמו: ופערה פיה (ישעיה ה, יד). 11) ומתריז רעי לפניו. 12) מרקוריוס, או מרקור, אליל המסחר והדרכים אצל היוונים והרומים. בפרשת דרכים היו מקימים פסל זה עשוי אבן ובידו הנטויה היה מורה הדרך אשר ילכו בה. על ידו היו מקימים אבן אחת על שתים אחרות, ועוברי דרכים היו משליכים שם אבנים לכבודו (מוספיא ב"ערוך" ערך זה). 13) מלשון: ויסקלהו (ישעיה ה, ד), ופירושו: סילוק אבנים ופינוים, כמו: דשן – לפנות את הדשן: שרש – לעקור את השרשים. ונוסחה אחרת: יסלק. 14) (סנהדרין סד.): "אחד הנוטלה (המסקל אבן מאבניה) ואחד הנותנה (הזורק אבן לפניה) – חייב", שהרי בזה שהוא מסקל ומסלק אבנים מלפניה, הוא מניח ריוח ומקום פנוי לאחרים שיבואו ויזרקו אבניהם. 15) שאין זו דרך עבודתו (סנהדרין סא.). 16) כדרך עבודתם הם. 17) כמותם. לא הקפידה תורה אלא על העובד אותה כדרכי הגויים עובדיה. 18) של כל האלילים למיניהם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"צְרִיכִין בֵּית דִּין לֵידַע דַּרְכֵּי הָעֲבוֹדוֹת".

על ידי שמגיעים לדרגא נעלית בלימוד התורה, נפעל באדם ביטול ושלילת ע"ז וכך גם בב"ד הנמצאים בדרגא נעלית של לימוד התורה, נעשה על ידם ביטול לע"ז גם מפני זה שכל מטרת קריאתם בספרים אלו (ש"צריכים . . לידע דרכי העבודות") היא לבער מהעולם עובדי הע"ז.

יתרה מכך מצינו ביתרו ש"הי' מכיר כל ע"ז שבעולם שלא הניח ע"ז שלא עבדה" ולכן אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים" ועל ידי זה פעל לא רק ביטול הע"ז אלא גם ש"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא, ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ויש לומר שזהו הטעם לקביעת מעשה העגל בפרשת כי תשא, שבאה לרמז על דרגא נישאת ונעלית בלימוד התורה "תשא את ראש" המשגת שורש ה"עגל" דקדושה, ק"ג פנים לתורה שעי"ז נעשה הביטול והשלילה של ע"ז – גם מצד דרגת הראש (שכל).

ספר השיחות תשנ"א ח"א עמוד 363
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ג. וְאַזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ[19] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם"[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת, חוּץ מִמִּשְׁתַּחֲוֶה וְזוֹבֵחַ וּמַקְטִיר וּמְנַסֵּךְ[22]; אֲבָל הָעוֹבֵד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, חַיָּב, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁנִּסַּךְ לְפְעוֹר אוֹ שֶׁזָּבַח לְמַרְקוּלִיס, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "זֹבֵחַ לָאֱלֹהִים[23] יָחֳרָם[24], בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ" - זְבִיחָה בְּכְלַל עֲבוֹדָה[25] הָיְתָה, וְלָמָּה יָצָאת? לוֹמַר לְךָ: מַה זְּבִיחָה מְיֻחֶדֶת, שֶׁעוֹבְדִין בָּהּ לַשֵּׁם[26], וְחַיָּב הַזּוֹבֵחַ לְאֵל אַחֵר סְקִילָה עָלֶיהָ, בֵּין הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בִּזְבִיחָה אוֹ אֵינָהּ בִּזְבִיחָה - אַף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת לַשֵּׁם[27], אִם עָבַד בָּהּ לְאֵל אַחֵר, בֵּין שֶׁהָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ בֵּין שֶׁאֵינָהּ בְּכָךְ, חַיָּב עָלֶיהָ. לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר"[28], לְחַיֵּב עַל הַהִשְׁתַּחֲוָיָה[29] אֲפִלּוּ אֵין דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ; וְהוּא הַדִּין[30] לִמְקַטֵּר וּמְנַסֵּךְ. וְזוֹרֵק וּמְנַסֵּךְ[31] אֶחָד הוּא.

19) שהזכרנו כאן למעלה, שעשאון כדרך עבודתן. כלומר: את העונש של עובדי עבודה־זרה שמענו: וסקלתם באבנים ומתו (דברים יז, ה), אבל האזהרה מנין? איפה הזהירה התורה שלא לעבדה, הלא אין עונשין אלא אם כן מזהירין? 20) כל עבודות אלילים למיניהן. 21) שאין העובד חייב אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך? 22) אלא ארבע העבודות היו מיוחדות לעבודת ה' במקדש. 23) לאלהים אחרים, גם לאלה שאין דרך עבודתם בזביחה: שהרי לא אמרה תורה: "עובד לאלהים בזביחה יחרם", שהיה משמע שזביחה היא דרך עבודתה (רש"י, סנהדרין ס:). 24) יומת. 25) וילך ויעבוד אלהים אחרים (דברים יז, ה). 26) בבית־המקדש, עבודת פנים. 27) כגון: מקטר ומנסך שגם הן היו עבודות פנים. והיא אחת משלש־עשרה המידות של רבי ישמעאל שהתורה נדרשת בהן: כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל (כמו "זביחה" בנידון דידן) – לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא (גם על קיטור וניסוך). 28) רבינו שמנה כאן למעלה "משתחוה" בין ארבע העבודות המיוחדות לה', שחייבים עליהן סקילה אם עשאון לעבודה זרה, אפילו שלא כדרך עבודתה, רצונו להשמיענו שאין אנו לומדים "משתחוה" על פי המידה הנ"ל, מפני שהיא לא מעבודות פנים כשלש העבודות האחרות – אלא ממקרא אחר שהוא מיותר אנו לומדים זאת, שהרי כבר נאמר: וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו (דברים יז, ד), ולמה לי: "לא תשתחוה לאל אחר?" 29) אף שהיא אינה עבודת פנים. 30) חוזר לשלמעלה ממנו לסיים מה שהתחיל: מה זביחה מיוחדת וכו' – אף מקטר ומנסך עבודות פנים הן. 31) ניסוך – כולל גם זריקת הדם וגם ניסוך היין, ככתוב (דברים לב, לח): ישתנו יין נסיכם: וכן (תהלים טז, ד): בל אסיך נסכיהם מדם (סנהדרין ס:).

ד. סָפֵת[32] לָהּ צוֹאָה אוֹ שֶׁנִּסַּךְ לָהּ עָבִיט[33] שֶׁל מֵי־רַגְלַיִם - חַיָּב[34]. שָׁחַט לָהּ חָגָב - פָּטוּר[35], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. וְכֵן אִם שָׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מְחֻסֶּרֶת אֵבֶר, פָּטוּר[36], אֶלָּא־אִם־כֵּן הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּכָךְ. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ בְּמַקֵּל[37] - שָׁבַר מַקֵּל בְּפָנֶיהָ, חַיָּב[38], וְנֶאֱסֶרֶת[39]; זָרַק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַקֵּל בְּפָנֶיהָ, חַיָּב[40], וְאִינָהּ נֶאֱסֶרֶת[41], שֶׁאֵין זְרִיקַת הַמַּקֵּל כְּעֵין זְרִיקַת הַדָּם, שֶׁהֲרֵי הַמַּקֵּל כְּמוֹ שֶׁהוּא[42], וְהַדָּם מִתְפַּזֵּר. הַמְקַבֵּל עָלָיו אֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[43] בְּאֱלוֹהַּ, חַיָּב סְקִילָה[44]. וַאֲפִלּוּ הִגְבִּיהַּ לְבֵנָה[45] וְאָמַר לָהּ: אֵלִי אַתָּה! וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְדִבּוּר זֶה, חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ־כְּדֵי־דִבּוּר וְאָמַר: אֵין זֶה אֵלִי! - אֵין חֲזָרָתוֹ כְּלוּם[46], אֶלָּא נִסְקָל.

32) (ע"ז נ:) האכילה על ידי זריקה לתוך פיה (כסף־משנה לפרש"י, שם). והתוספות שם פירשו "ספת", מלשון: טיבול, כמו: לא יספות במלח (ב"מ פט:), כלומר: ליכלכה בצואה. ומצינו גבי פעור: פער בפניו וקינח בחטמו (סנהדרין סד.). 33) כלי מיוחד לכך. 34) שהיא כעין זריקה וחייבים עליה אפילו שלא כדרך עבודתה. 35) כי אין שחיטה בחגבים, ואין בזה משום זביחה. 36) שמחוסר אבר אסור להקריב אפילו לבני נח בבמה שלהם. אבל בעלת מום ואבריה שלמים, מכיון שהיא ראויה להקרבה אצל בני נח – נחשבת שחיטתה כעבודת פנים, ואם שחטה לעבודה־זרה – חייב, אפילו כשאין דרך עבודתה בכך (ע"ז נא.). 37) שמקשקשים לפניה במקל. 38) כי שבירת המקל בפניה היא כעין זביחה שיש בה חיתוך ושבירה (רש"י, ע"ז נ:). 39) בטור ובר"ן הגירסא "נאסר", ומוסב על המקל, שגם המקל נאסר, מפני שכל "תקרובת" שמגישים לפני עבודה־זרה – נאסרת (רש"י, ע"ז נא.). ועיין להלן (פ"ז, ה"ב). ואם נקיים גירסתנו "נאסרת" מוסבה היא לעבודה־זרה: שעבודה־זרה של ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, כמבואר להלן (פ"ז, ה"ד). 40) משום זורק לעבודה־זרה, וכשעובדים אותה בזריקת מקל (כסף־משנה). 41) העבודה־זרה, או המקל (עיין לעיל, הערה י). שאין עבודה־זרה ותקרובת שלה נאסרות בהנאה אלא בעבודה כעין עבודת פנים – וזריקת מקל אינה כזריקת הדם, כמו שמבאר והולך. 42) שלם ומחובר ולא מפורד כדם לטיפות ורסיסים (ע"ז נא.) 43) כשזה היה כבר לעבודה־זרה והוא קיבלו עכשיו לאלוה. 44) (סנהדרין ס.) כעובד עבודה־זרה. 45) שלא היתה עוד לעבודה־זרה, אלא שהוא עושה אותה עכשיו לכזאת באמרו לה: אלי אתה! (לחם־משנה). לכאורה, מה שכתב רבינו ז"ל "הגביה" לאו דווקא, כי באמירה בעלמא גם כן חייב: שכן מוכח מהגמרא (סנהדרין סג.): אלא לענין קרבן אם עבד בשגגה אינו חייב עד שיעשה מעשה (כריתות פ"א, מ"ב). ומפני שרבינו התחיל את הפרק בכל מיני חיוב, גם בחיוב קרבן. על כן הוצרך לומר "הגביה" –שעשה בה מעשה (חכמי הספרדים). ולפי "לחם־משנה" כוונת רבינו בזה, שאין הלבינה נאסרת כעבודה־זרה עד שייעשה בה מעשה, כמו: זקף לבינה, המבואר להלן (פ"ח, ה"ג). 46) על פי ההלכה: "תוך כדי דיבור כדיבור – חוץ מעבודה־זרה (נדרים פז.). עיין למעלה (פ"ב, ה"ט).

ה. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּדַרְכָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָשָׂה דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן[47] - חַיָּב[48]. כֵּיצַד? הַפּוֹעֵר עַצְמוֹ לַפְּעוֹר כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ, אוֹ זָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס כְּדֵי לְבַזּוֹתוֹ[49] - הוֹאִיל וַעֲבוֹדָתוֹ בְּכָךְ, חַיָּב, וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ[50].

47) שכוונתו לבזותה. 48) והוא הולך ומפרש מה הוא חייב. 49) אף על פי שדרך עבודתה בכך ועובדיה מאמינים" שהעבודה־זרה חושקת לביזוי זה, אבל הוא "טועה" וכוונתו לבזותה ("כסף־משנה", בשם הרמ"ך). 50) אבל לא מיתה ולא כרת כשעשה במזיד – הואיל והוא מוטעה, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). ויש חולקים: שאם עשה במזיד והתרו בו שלא יעשה זאת אפילו בדרך בזיון – הרי יודע הוא שאסור, ואיך נקרא "מוטעה"? והם מפרשים דברי רבינו כך: חייב מיתה כעובד עבודת־כוכבים: וכן הוא מביא קרבן על שגגתו, ולא נאמר: מכיון ששגג לא יתחייב אף קרבן, משום שחשב שהוא עושה מצוה ("תורת חיים").

ו. הָעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחָשַׁק בְּצוּרָה זוֹ מִפְּנֵי מְלַאכְתָּהּ שֶׁהָיְתָה נָאָה בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁעֲבָדָהּ מִיִּרְאָתוֹ לָהּ שֶׁמָּא תָּרֵעַ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֶיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה[51] וּמְרֵעָה[52] - אִם קִבְּלָהּ עָלָיו בְּאֱלוֹהַּ[53], חַיָּב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת[54], מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה[55] - פָּטוּר[56]. הַמְגַפֵּף[57] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, וְהַמְכַבֵּד[58] וְהַמְרַבֵּץ[59] לְפָנֶיהָ, וְהַמַּרְחִיץ לָהּ וְהַסָּךְ[60] וְהַמַּלְבִּישׁ וְהַמַּנְעִיל, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בְּדִבְרֵי כָבוֹד הָאֵלּוּ[61] - עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם", וּדְבָרִים אֵלּוּ בִּכְלָל עֲבוֹדָה[62] הֵן. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינוֹ לוֹקֶה עַל אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּפֵרוּשׁ[63]. וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ בְּאֶחָד מִכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, וְעָשָׂהוּ לְעָבְדָהּ - חַיָּב[64].

51) לעובדיה. 52) לכופרים בה. 53) ועבדה לשם אלוהות. 54) שהיו בבית־המקדש: השתחויה, זביחה, זריקה וניסוך אפילו שלא כדרך עבודתה כנזכר לעיל. 55) ולא בתור אלוהות. 56) כרבא (סנהדרין, סא:) האומר: שהעובד מאהבה ומיראה ולא קבלו עליו באלוה – פטור. כפי שראינו, מפרש רבינו "מאהבה ומיראה": מאהבה לעבודה־זרה או מתוך יראה מפניה, שמא תרע לו. ורבים מקשים עליו: הלא כל עובדי עבודה־זרה אינם עובדים לאליליהם אלא מתוך אהבה, וביחוד מתוך יראה פן ירעו להם? ולפיכך מפרשים כולם והראב"ד בראשם: מאהבה לאדם שרוצים למצוא חן בעיניו. או מתוך יראת אדם (כסף־משנה). ורבינו שפירש: "מאהבה או מיראת עבודה־זרה" – הלך בעקבות רבינו חננאל שגם הוא פירש כך (שבת עב:). 57) המחבק. ויחבק לו (בראשית כט, יג), תרגומו: וגפף ליה. 58) במטאטא. 59) מזלף מים להשכיב את האבק. 60) בשמן ובמיני בשמים. 61) אפילו כשאין דרך עבודתה בכך. 62) עבודות כבוד הן מעין השתחויה ומוזהרים עליהן. 63) שלא אמרה תורה: לא תגפף, לא תנשק, אלא כלולות הן בלאו: "לא תעבדם", והלכה היא:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין לוקין על לאו שבכללות (סנהדרין ס:). 64) שכל "שכדרכה" למדים אנו מ"איכה יעבדו הגויים האלה" וגו' (רש"י, סנהדרין ס:).

ז. יָשַׁב לוֹ קוֹץ[65] בְּרִגְלוֹ לִפְנֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, לֹא יָשׁוּחַ[66] וְיִטְלֶנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ[67]. נִתְפַּזְּרוּ לוֹ מָעוֹת בְּפָנֶיהָ, לֹא יָשׁוּחַ וְיִטְלֵם, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ; אֶלָּא יֵשֵׁב, וְאַחַר־כָּךְ יִטֹּל.

65) נתחב לו קוץ ברגלו. 66) יתכופף. 67) (ע"ז יב.). ואם אינו נראה כמשתחווה לה, כגון שמפנה אחוריו או צדו לעבודה־זרה — מותר.

ח. פַּרְצוּפוֹת הַמְקַלְּחוֹת[68] מַיִם בִּפְנֵי[69] עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - לֹא יַנִּיחַ פִּיו עַל פִּיהֶם וְיִשְׁתֶּה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמְנַשֵּׁק לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[70].

68) פרצופות אדם חלולין ונכנס סילון מים מאחוריהן לתוכן ויוצאים דרך פיהן (רש"י, שם). 69) כלומר: שהן עצמן אינן עבודה־זרה אלא מקלחין מים לפני עבודה־זרה. 70) ובנוסחת הש"ס שלנו יש גם: "מעין המושך מים לפני עבודה־זרה לא ישחה וישתה, מפני שנראה כמשתחוה לעבודה־זרה (שם).

ט. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְעַצְמוֹ[71] - אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂאהּ בְּיָדוֹ וְלֹא עַבָדָהּ, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ[72] פֶּסֶל וְכָל תְּמוּנָה". וְכֵן הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ עָשָׂאָהּ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם"[73]. לְפִיכָךְ הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּיָדוֹ לְעַצְמוֹ, לוֹקֶה שְׁתַּיִם.

71) שהזמין אצל אומן לעשותה בשבילו. 72) אזהרה כפולה היא: שלא יעשה פסל לעצמו בידיו, וגם אחרים לא יעשו למענו. המקור לזה נמצא במכילתא דרשב"י (הוצאת ד"ר הופמן): "לא תעשה לך" — מלמד שכל העושה עבודה־זרה לעצמו עובר משום שתים: משום — "לא תעשה", ומשום — "לך", כמו שמסיים רבינו הלכה זו שלפנינו. 73) שאין לפרש המקרא כפשוטו: לא תעשו לעצמכם, שהרי כתוב כבר: "לא יהיה לך אלהים אחרים". בין שאתה עשיתו, בין שאחרים עשוהו לך לא יהיה — אלא ללמדך שאל תעשו לאחרים (שפתי חכמים). וכן אמרו (ספרא, קדושים): "יכול הם יעשו לאחרים? — תלמוד לומר: לא תעשו, לא לכם, כלומר: אפילו לא לכם אלא לאחרים אל תעשו".

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת[74] לְנוֹי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי"; כְּלוֹמַר: צוּרוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁאֵינָם אֶלָּא לְנוֹי[75] - כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ בָהֶן הַטּוֹעִים וִידַמּוּ שֶׁהֵם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאֵין אָסוּר לָצוּר לְנוֹי, אֶלָּא צוּרַת הָאָדָם בִּלְבָד[76]. לְפִיכָךְ אֵין מְצַיְּרִים, לֹא בְּעֵץ וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּאֶבֶן, צוּרַת הָאָדָם. וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, כְּגוֹן הַציּוּר וְהַכִּיּוּר[77] שֶׁבְּטַרְקְלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וְאִם צָר - לוֹקֶה[78]. אֲבָל אִם הָיְתָה הַצּוּרָה מֻשְׁקַעַת אוֹ צוּרָה שֶׁל סַמָּנִין[79], כְּגוֹן הַצּוּרוֹת שֶׁעַל־גַּבֵּי הַלּוּחוֹת וְהַטַּבְלִיּוֹת[80], אוֹ צוּרוֹת שֶׁרוֹקְמִין בְּאָרִיג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרוֹת[81].

74) צורות אדם, כמו שמסיים רבינו. 75) (מכילתא, יתדו) "שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות" וכו'. וב"ספר המצוות" (ל"ת, ד) מסיים רבינו: "שלא יחשבו בהם כמו שיחשבו הסכלים עובדי עבודה־זרה, כי לצורות כחות". 76) (ע"ז מג:) תניא: כל הפרצופים מותרים חוץ מפרצוף אדם. ודרשו: "לא תעשון אתי" — לא תעשון אותי, כלומר: בדמות אדם שבה אני נגלה לנביאים (ש"ך, יו"ד קמא). ודווקא צורה שלמה בכל איבריה, אבל צורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש — אין בה איסור (טור, שם). 77) ציורים מחוקקים על הקיר (רשב"ם, ב"ב נג:), שהם מעשה סקולפטור. 78) שעבר על "לא תעשון אתי". 79) צבעים. 80) של עץ ושל שיש שאין הצורות בולטות. 81) (ע"ז מג:).

יא. טַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם שֶׁהוּא צוּרַת אָדָם - אִם הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת, אָסוּר לְהַנִּיחָהּ[82], וּמֻתָּר לַחְתֹּם בָּהּ[83]; וְאִם הָיְתָה הַצּוּרָה שׁוֹקַעַת - מֻתָּר לְהַנִּיחָהּ, וְאָסוּר לַחְתֹּם בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַנַּחְתָּם תִּעֲשֶׂה בּוֹ הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת[84]. וְכֵן אָסוּר לָצוּר דְּמוּת חַמָּה וּלְבָנָה, כּוֹכָבִים מַזָּלוֹת וּמַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" - לֹא תַעֲשׂוּ כִּדְמוּת שַׁמָּשַׁי הַמְשַׁמְּשִׁין לְפָנַי בַּמָּרוֹם[85] וַאֲפִלּוּ עַל הַלּוּחַ[86]; צוּרוֹת הַבְּהֵמוֹת וּשְׁאָר נֶפֶשׁ חַיָּה חוּץ מִן הָאָדָם, וְצוּרוֹת הָאִילָנוֹת וּדְשָׁאִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מֻתָּר לָצוּר אוֹתָם[87], וַאֲפִלּוּ הָיְתָה הַצּוּרָה בּוֹלֶטֶת[88].

82) באצבעו, או להשהותה בביתו — מפני החשד, שלא יחשדוהו שהוא עובד עבודה־זרה. 83) מפני שהצורה הבולטת, בחתימתה על הנייר נעשית משוקעת — ומשוקעת מותר. 84) הראב"ד משיג וסובר שאפילו שוה בשוה — אסור גם כן לישראל לעשותה. 85) (ע"ז מג.). 86) צורות המשמשים במרום אפילו הן שוות — לא בולטות ולא שוקעות — אסור: ורק צורת אדם אם אינה בולטת — מותר. והטעם — מפני שהמשמשים במרום אינם נראים לנו כבולטים, ולכן אסור לעשותם בכל אופן (כסף־משנה). 87) (ב"ב נד.) "דרב לא קני לגינתא דבי רב אלא בצורתא" — רב לא קנה את הגינה שלפני בית־מדרשו אלא על ידי הצורות שצייר בתוכה להחזיק בה (בגינה של גר שמת בלי יורשים ידובר שם). 88) כתב הרמ"ך, שאסור לעשות דמות ארבעה פנים ביחד, כדמות ארבעה פנים המשמשים במרום: שור ואדם ואריה ונשר, ואפילו בצורה שוקעת — שזו היא צורת המשמשים במרום (כסף־משנה). וראוי להעיר, שכל הצורות האסורות אם נעשו להתלמד — מותר ואפילו כשהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בולטות (שו"ע, יו"ד קמא, סעיף ד), וכמו שאמרו: לא תלמד לעשות כתועבות הגויים (דברים יח, ט) – "לעשות" אי אתה לומד, אבל אתה למד להבין ולהורות (סנהדרין סח.).

~ יום חמישי י"ב סיון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) דיני עיר הנידחת; אין דיני עיר הנידחת נוהגים בירושלים וערי מקלט.

א. מַדִּיחֵי[2] עִיר מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין[3], אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[4], אֶלָּא הִדִּיחוּ אֶת יוֹשְׁבֵי עִירָם עַד שֶׁעָבְדוּ אוֹתָהּ. וְאַנְשֵׁי הָעִיר הַמַּדָּחִין נֶהֱרָגִין בְּסַיִף[5]. וְהוּא, שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ[6] עֲלֵיהֶם בְּאֵלּוֹהַּ. וְאַזְהָרָה לַמַּדִּיחַ מִנַּיִן[7]? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִשָּׁמַע עַל פִּיךָ"[8].

2) שהדיחו את יושביה לעבודה־זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנידחת" (דברים יג, יג־יט). 3) (סנהדרין פט:) אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) – מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית – כשהוא מדיח את היחיד לעבודה־זרה; מדיח – כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. 4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה – הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. 5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את־יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי – "הרג", אחת מארבע מיתות בית־דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). 6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא־לוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א־לי אתה"! ולא עבדה – חייב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוקיך וגו' (שמות לב, ח), מקיש אמירה לזביחה וחייב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ס:). 7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא.). 8) (סנהדרין סג:).

ב. אֵין הָעִיר נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ מִתּוֹכָהּ[9] וּמֵאוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט[10], שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקִּרְבֶּךָ"[11] וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם"; וְעַד שֶׁיִּהְיוּ מַדִּיחֶיהָ שְׁנַיִם[12] אוֹ יָתֵר עַל שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָצְאוּ אֲנָשִׁים[13] בְּנֵי בְלִיַּעַל, וַיַּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי עִירָם"[14]; וְעַד שֶׁיַּדִּיחוּ רֻבָּהּ[15], וְיִהְיוּ הַמַּדָּחִין מִמֵּאָה וְעַד[16] רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט. אֲבָל אִם הֵדַּח רֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט[17], דָּנִין אוֹתָם כְּיָחִידִים[18], שֶׁנֶּאֱמַר: "יֹשְׁבֵי הָעִיר" - לֹא כְּפַר קָטָן וְלֹא כְּרַךְ גָּדוֹל[19]; וְכָל פָּחוֹת מִמֵּאָה - כְּפַר קָטָן[20], וְרֻבּוֹ שֶׁל שֵׁבֶט - כְּרַךְ גָּדוֹל. וְכֵן אִם הִדִּיחוּהָ נָשִׁים[21] אוֹ קְטַנִּים, אוֹ שֶׁהִדִּיחָהּ יָחִיד, אוֹ שֶׁהֵדַּח מִעוּטָהּ[22], אוֹ שֶׁהֵדִּחוּ מֵאֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁהָיוּ מַדִּיחֶיהָ מְחוּצָה לָהּ[23] - אֵין דָּנִין בָּהּ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת; אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים שֶׁעָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין כָּל מִי שֶׁעָבַר, וּמָמוֹנָן לְיוֹרְשֵׁיהֶן, כִּשְׁאָר הֲרוּגֵי בֵית־דִּין[24].

9) מאותה העיר. 10) ושמא תאמר: איך אפשר שיהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? – ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). 11) מקרב שבטך ומתוכו. 12) על פי נוסח אוקספורד. 13) ואין אנשים פחות משניים. 14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). 15) "יושבי עירם" – משמע: ישובה של העיר – וזהו רובה (רש"י, שם). 16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. 17) כרך גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. 18) שעבדו עבודה־זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת – נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. 19) (סנהדרין טו:). 20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאיר מאה (עמוס ה' ג). 21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים – ולא נשים; אנשים – ולא קטנים; אנשים – ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). 22) של העיר. 23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. 24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

ג. אֵין דָּנִין עִיר הַנִּדַּחַת אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁל אֶחָד וְשִׁבְעִים[25], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נֶהֱרָגִים בְּבֵית־דִּין שֶׁל כָּל שַׁעַר[26] וָשַׁעַר, וְאֵין הַמְּרֻבִּים נֶהֱרָגִין אֶלָּא בְּבֵית־דִּין הַגָּדוֹל[27].

25) הוא בית־הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב.). 26) הוא בית־דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם). 27) (שם טז.).

ד. אֵין אַחַת מֵעָרֵי מִקְלָט נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "[בְּאַחַת עָרֶיךָ[28]] (בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ)". וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה לִשְׁבָטִים[29]. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת בַּסְּפָר[30], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיַחֲרִיבוּ אֶת אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל[31]. וְאֵין בֵּית־דִּין אֶחָד[32] עוֹשֶׂה שָׁלֹשׁ עֲיָרוֹת הַנִּדָּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ[33]; אֲבָל אִם הָיוּ מְרֻחָקוֹת, עוֹשֶׂה[34].

28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"ילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה – בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנידחת" ולא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת ערך". 29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת ערך" (בבא קמא פב:). 30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. 31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). 32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית־דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו – עושה. 33) אפילו בפנים הארץ – משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. 34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית־דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות – אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה).

ה. אֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיַּדִּיחוּהָ מַדִּיחֶיהָ בִּלְשׁוֹן רַבִּים[35], וְיֹאמְרוּ לָהֶן: נֵלֵךְ וְנַעֲבֹד[36]! אוֹ נֵלֵךְ וּנְזַבֵּחַ[37]! אוֹ נֵלֵךְ וְנַקְטִיר! אוֹ נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ. אוֹ נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה! אוֹ נֵלֵךְ וּנְקַבֵּל בֶּאֱלוֹהַּ! וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעָבְדוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּהָ[38] בֶּאֱלוֹהַּ. עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ בָהּ וּבְמַדִּיחֶיהָ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלּוּ[39], הֵיאַךְ עוֹשִׂים לָהֶם? מַתְרִין וּמְעִידִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם כִּיחִידִים שֶׁעָבְדוּ, וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם[40].

35) (סנהדרין סז.). שנאמר: "נלכה ונעבדה" – מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנידחת עד שידיחוה מדיחיה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). 36) עבודה־זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה – היא עבודה שדרכה בכך. 37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ). 38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש – אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "וידיחו את יושבי עירם", שמשמעו – שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי ביקש להדיחך", שמשמעו – שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). 39) הדרושים כדי לעשות עיר הנידחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. 40) (סנהדרין קיא:) "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) – לפיכך ממונם פלט; והמרובים בסייף (מיתה קלה) – ולפיכך ממונם אבד".

ו. וְהֵיאַךְ דִּין עִיר הַנִּדַּחַת, בִּזְמַן שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵעָשׂוֹת עִיר הַנִּדַּחַת? בֵּית־דִּין הַגָּדוֹל שׁוֹלְחִין וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, עַד שֶׁיֵּדְעוּ בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[41] שֶׁהֻדְּחָה כָּל הָעִיר אוֹ רֻבָּהּ וְחָזְרוּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אַחַר־כָּךְ שׁוֹלְחִים לָהֶם שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לְהַזְהִירָם וּלְהַחֲזִירָם[42]. אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה - מוּטָב[43]; וְאִם יַעַמְדוּ בְּאִוַּלְתָּן - בֵּית־דִּין מְצַוִּין לְכָל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לַצָּבָא. וְהֵן צָרִין עֲלֵיהֶן וְעוֹרְכִין עִמָּהֶן מִלְחָמָה עַד שֶׁתִּבָּקַע הָעִיר. כְּשֶׁתִּבָּקַע, מִיָּד מַרְבִּין[44] לָהֶם בָּתֵּי־דִינִין וְדָנִים אוֹתָם. כָּל מִי שֶׁבָּאוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחַר שֶׁהִתְרוּ אוֹתוֹ, מַפְרִישִׁין[45] אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹבְדִים מִעוּטָהּ - סוֹקְלִין אוֹתָן[46], וּשְׁאָר הָעִיר נִצּוֹל. נִמְצְאוּ רֻבָּהּ - מַעֲלִין אוֹתָן לְבֵית־דִּין הַגָּדוֹל[47] וְגוֹמְרִין שָׁם דִּינָם, וְהוֹרְגִין כָּל אֵלּוּ שֶׁעָבְדוּ בְּסַיִף. וּמַכִּין אֶת כָּל נֶפֶשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי חֶרֶב, טַף וְנָשִׁים[48], אִם הֻדְּחָה כֻּלָּהּ. וְאִם נִמְצְאוּ הָעוֹבְדִים רֻבָּהּ - מַכִּים אֶת כָּל הַטַּף וְנָשִׁים שֶׁל עוֹבְדִים לְפִי חָרֶב. וּבֵין שֶׁהֻדְּחָה כֻּלָּהּ, בֵּין שֶׁהֻדְּחָה רֻבָּהּ, סוֹקְלִין אֶת מַדִּיחֶיהָ[49], וּמְקַבְּצִין כָּל שְׁלָלָהּ[50] אֶל תּוֹךְ[51] רְחוֹבָהּ. אֵין לָהּ רְחוֹב - עוֹשִׂין לָהּ רְחוֹב. הָיָה רְחוֹבָהּ חוּצָה לָהּ - בּוֹנִין חוֹמָה חוּץ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּכָּנֵס לְתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶל תּוֹךְ[52] רְחֹבָהּ". וְהוֹרְגִין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר בָּהּ[53], וְשׂוֹרְפִין אֶת כָּל שְׁלָלָהּ עִם הַמְּדִינָה בָּאֵשׁ. וּשְׂרֵפָתָהּ[54] - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ אֶת הָעִיר וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ".

41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:) בדברי רבינו. 42) המקור לדברי רבינו אלה – אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה־זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). 43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? – אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנידחת – אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). 44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד וייגמר דינם ביום אחד; אבל כשבתי־הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודח רובה או לא – ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). 45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. 46) כדין יחידים שעבדו עבודה־זרה. 47) שבירושלים, "שאין דנים עיר הנידחת אלא בבית־הדין הגדול שבירושלים". 48) וכותב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב"? וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" – מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים – לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא־יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומר העונש בעיר הנידחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו ויירא‌ון ולא יוסיפו וגו'. ורבינו אומר (מורה־נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" – אין זה אלא בעוון עבודה־זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכוונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב.) – אלא בנשים שחטאו אף הן ידובר ושלא התרו בהן. וכן בקטנים שעבדו אף הם – ולא ביונקי שדיים – שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה – נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת – גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" – לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר"! עיין לקמן (הלכה ט"ו בביאורנו). 49) אבל אם לא הודחה רובה – אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם – אינם חייבים מיתה (כסף משנה). 50) רכושה. 51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. 52) (סנהדרין קיא:). 53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביברין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" – למה נאמר? – לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה – תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף – אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יהא נידון אלא בסייף. 54) בדפוס קושטא: ושריפתם.

ז. נִכְסֵי הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְהֵם שְׁאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הֻדְּחוּ עִם רֻבָּהּ - נִשְׂרָפִין בִּכְלַל שְׁלָלָהּ הוֹאִיל וְיָשְׁבוּ שָׁם[55], מָמוֹנָן אָבֵד. וְכָל הַנֶּהֱנֶה מִמֶּנָּה בְּכָל־שֶׁהוּא[56], לוֹקֶה אַחַת[57], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה[58] מִן הַחֵרֶם".

55) (סנהדרין קיב.) אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? – ממונם. לפיכך ממונם אבד. 56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת צ.). 57) לא כאותו הנהנה מעבודת־כוכבים ומתקרובתה שלוקה שתיים: משום – "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום – "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) – אלא לוקה אחת: משום – "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה־זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא־תעשה, כד). 58) משמעו: כל שהוא.

ח. וְעִיר הַנִּדַּחַת שֶׁהוּזְּמוּ[59] עֲדֵיהָ - כָּל הַמַּחֲזִיק בִּנְכָסֶיהָ זָכָה[60], וּמֻתָּר לֵהָנוֹת בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּזַּמוּ[61]. וְלָמָּה זָכָה בָהּ? שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּבָר הִפְקִיר מָמוֹנוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[62]. וְאֵינָהּ נִבְנֵית לְעוֹלָם. וְכָל הַבּוֹנֶה אוֹתָהּ לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד". וּמֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִבָּנֶה עוֹד" - לֹא תִבָּנֶה מְדִינָה[63] כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה[64].

59) שנתבדו. שנתברר, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. 60) כזוכה מן ההפקר. 61) והחרם כבר הותר ונתבטל. 62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו יישרף בתוך השלל הנשרף – שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים – ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד.). 63) עיר בלשון ערב. 64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:).

ט. שַׁיָּרָא[65] הָעוֹבֶרֶת מִמְּקוֹם לְמָקוֹם: אִם עָבְרָה בָּעִיר הַנִּדַּחַת וְהֻדְּחָה עִמָּהּ - אִם שָׁהֲתָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, נֶהֱרָגִין בְּסַיִף וּמָמוֹנָם אָבֵד[66]; וְאִם לָאוּ - הֵן בִּסְקִילָה, וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן[67].

65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערוך). 66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב.), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים – אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כיחידים. 67) כיחידים.

י. נִכְסֵי אַנְשֵׁי מְדִינָה[68] אַחֶרֶת שֶׁהָיוּ מֻפְקָדִין בְּתוֹכָהּ[69] - אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶן אַחֲרִיּוּת[70], אֵין נִשְׂרָפִין[71], אֶלָּא יַחֲזִרוּ לְבַעְלֵיהֶן[72], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל חֲבֵרְתָּהּ. נִכְסֵי הָרְשָׁעִים שֶׁהֻדְּחוּ שֶׁהָיוּ מֻפְקָדִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אִם נִקְבְּצוּ עִמָּהּ[73], נִשְׂרָפִין בִּכְלָלָהּ; וְאִם לָאוּ - אֵין מְאַבְּדִים אוֹתָם[74], אֶלָּא יִנָּתְנוּ לְיוֹרְשֵׁיהֶם.

68) עיר אחרת. 69) בתורת פיקדון. 70) שאם יאבדו או ייגנבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. 71) יחד עם שלל העיר. 72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב.). 73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפני שריפת השלל. 74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה – נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם.

יא. בְּהֵמָה, חֲצִיָּהּ שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת וְחֲצִיָּהּ שֶׁל עִיר אַחֶרֶת[75], שֶׁהָיְתָה בְתוֹכָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה[76]. וְעִסָּה שֶׁהִיא כֵן[77], מֻתֶּרֶת, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לְחַלְּקָהּ[78].

75) בהמה של שני שותפים שאחד הודח והשני יושב בעיר אחרת. 76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה – אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה – שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). 77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. 78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

יב. בְּהֵמָה שֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁנִּשְׁחֲטָה[79], אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, כַּשּׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁנִּשְׁחָט[80]. שְׂעַר הָרֹאשׁ[81] - בֵּין שֶׁל אֲנָשִׁים בֵּין שֶׁל נָשִׁים שֶׁבָּהּ - מֻתָּר בַּהֲנָאָה[82]; אֲבָל שֶׁל פֵּאָה נָכְרִית[83], הֲרֵי הוּא מִכְּלַל שְׁלָלָהּ וְאָסוּר[84].

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. 80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו – שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנידחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה – בהמה הרוגה שחט. 81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזז עדיין. 82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" – מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). 83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. 84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם).

יג. פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין[85] שֶׁבְּתוֹכָהּ, מֻתָּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּקְבֹּץ וְשָׂרַפְתָּ" - מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא קִבּוּץ וּשְׂרֵפָה; יָצְאוּ פֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין, שֶׁהֵן מְחֻסָּרִין תְּלִישָׁה וְקִבּוּץ וּשְׂרֵפָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׂעַר הָרֹאשׁ[86]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָאֵילָנוֹת עַצְמָן, שֶׁהֵן מֻתָּרִים[87], וַהֲרֵי הֵן שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶם[88]. הַקְּדֻשּׁוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ[89]: קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ זְמוּתוֹ[90] - "זֶבַח רְשָׁעִים תּוֹעֵבָה"; קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת יִפָּדוּ[91], וְאַחַר־כָּךְ שׂוֹרְפִין אוֹתָן[92], שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁלָלָהּ", וְלֹא שְׁלַל שָׁמַיִם[93].

85) לאילן. 86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף־משנה). 87) (סנהדרין קיג.). 88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. 89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח – בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית – כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישום לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. 90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" – אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, קיב:). 91) על ידי בית־הדין. 92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" – נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. 93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיהרג יחד עם שלל העיר.

יד. הַבְּכוֹר[94] וְהַמַּעֲשֵׂר[95] שֶׁבְּתוֹכָהּ - תְּמִימִים, הֲרֵי הֵן קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְזָמוּתוֹ[96]; וּבַעֲלֵי מוּמִים, הֲרֵי הֵן בִּכְלַל בְּהֵמָתָהּ, וְנֶהֱרָגִין[97]. הַתְּרוּמוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ - אִם הִגִּיעוּ לְיַד כֹּהֵן, יֵרָקְבוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכָסָיו[98]; וְאִם עֲדַיִן הֵן בְּיַד יִשְׂרָאֵל, יִנָּתְנוּ לְכֹהֵן שֶׁל מְדִינָה אַחֶרֶת[99], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שָׁמַיִם, וּקְדֻשָּׁתָן קְדֻשַּׁת הַגּוּף[100].

94) בכור בהמה. 95) מעשר בהמה. 96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. 97) בחרב יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין קיב:). 98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שיירקבו. 99) של עיר אחרת. 100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנידחת אינו חל עליהן.

טו. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[101] וְכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102] וְכִתְבֵי־הַקֹּדֶשׁ שֶׁבְּתוֹכָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ יִגָּנְזוּ[103].

101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. 102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר – פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. 103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שיירקבו כמו בתרומות? – כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו, משנה ו, תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי־הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנידחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנידחת, שנאמר בה: "ושרפת" – והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האזכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כך – כתבי־הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר!

טז. כָּל הָעוֹשֶׂה[104] דִּין בְּעִיר הַנִּדַּחַת, הֲרֵי זֶה כְּמַקְרִיב עוֹלָה כָּלִיל[105], שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּלִיל לַה' אֱלֹהֶיךָ". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמְּסַלֵּק חָרוֹן־אַף[106] מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יָשׁוּב ה' מֵחֲרוֹן אַפּוֹ"; וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם בְּרָכָה וְרַחֲמִים[107], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ"[108].

104) כל המסייע בחורבנה. 105) הנקטרת כולה על המזבח. 106) שכל זמן שרשעים בעולם – חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם – נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין קיא:). 107) כמו שאמרו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית־דין: הרי אנו עושים עיר הנידחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש־ברוך־הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני "שהאכזריות על אלה שמטעים את העם אחרי ההבל – רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). 108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים").

~ יום שישי י"ג סיון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

א. הַמֵּסִית[2] אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין אִישׁ[3] בֵּין אִשָּׁה - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[4]; אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא עָבַד הַמֵּסִית וְלֹא הַמּוּסָת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרָהוּ[5] לַעֲבֹד. בֵּין שֶׁהָיָה הַמֵּסִית הֶדְיוֹט[6], בֵּין שֶׁהָיָה נָבִיא[7]; בֵּין שֶׁהָיָה הַמּוּסָת יָחִיד, אִישׁ אוֹ אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים[8] - מִיתָתוֹ[9] בִּסְקִילָה[10].

2) או: הַמסית, כמו: ברוך בן־נריה מֵסית אותך (ירמיה מג, ג), ופירושו כאן: המפתה לעבוד עבודה־זרה. 3) מוסב על המסית, שנאמר: כי יסיתך אחיך... או בתך (דברים יג, ז). "אחיך – זה איש; בתך – זו אשה. 4) שנאמר: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא). 5) שנאמר (שם): "כי בקש להדיחך", מפני שביקש וגילה רצונו להדיח, אף על פי שלא הדיח. עיין למעלה (פ"ד, ה"ה בביאור). 6) איש פשוט שאינו נביא. 7) המתנבא בשם ה' לעבוד עבודה־זרה. 8) (שם, סא:) רבים, אלא מפני שאינם מהווים רובה של העיר, נקראים: "יחידים". 9) מוסב אל המסית. 10) ואף על פי שבנביא המדיח כתוב: והנביא ההוא... ימות (שם, ו), וסתם מיתה האמורה בתורה אינה אלא חנק (סנהדרין נב:) – למדו חז"ל מגזירה שוה, שדינו בסקילה: נאמר בנביא המסית: "להדיחך מן הדרך", ונאמר במסית הדיוט: "כי בקש להדיחך" – מה מסית הדיוט – בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם, יא), אף נביא המסית – בסקילה (סנהדרין פט:).

ב. הַמֵּסִית אֶת רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר, הֲרֵי זֶה מַדִּיחַ, וְאֵינוֹ נִקְרָא מֵסִית[11]. הָיָה זֶה שֶׁהִדִּיחַ רֹב הָעִיר נָבִיא - מִיתָתוֹ בִּסְקִילָה; וְהַנִּדָּחִים - הֲרֵי הֵן כִּיחִידִים[12], וְאֵינָם כְּאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת, עַד שֶׁיִּהְיוּ הַמַּדִּיחִים שְׁנָיִם. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: "אָמְרָה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: עִבְדוּהָ!" אוֹ שֶׁאָמַר: "אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: עִבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים!" - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ. וְאִם הֵדִּיחוּ אַחֲרָיו רֹב הָעִיר - נִסְקָל[13]. הַמֵּסִית שֶׁהֵסִית - בֵּין בִּלְשׁוֹן רַבִּים, בֵּין בִּלְשׁוֹן יָחִיד - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: אֶעֱבֹד[14] כּוֹכָבִים! אֵלֵךְ[15] וְאֶעֱבֹד! גֵּלֵךְ וְנַעֲבֹד[16] בַּעֲבוֹדָה פְּלוֹנִית, שֶׁדַּרְכָּהּ אוֹתָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְהֵעָבֵד בָּהּ; אֶזְבַּח! אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח! גֵּלֵךְ וְנִזְבַּח! אֲקַטֵּר. אֵלֵךְ וַאֲקַטֵּר. גֵּלֵךְ וּנְקַטֵּר! אֲנַסֵּךְ! אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ! גֵּלֵךְ וּנְנַסֵּךְ. אֶשְׁתַּחֲוֶה. אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה. גֵּלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה[17]! - הֲרֵי זֶה מֵסִית. הֵסִית[18] לִשְׁנַיִם[19] - הֲרֵי הֵן עֵדָיו[20], וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית־דִּין וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁכָּךְ אָמַר לָהֶן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.

11) יצא מכלל "מסית" ונכנס לכלל "מדיח" (סנהדרין סז.). ומה בין מדיח למסית? – מסית אינו צריך התראה, ומדיח – צריך התראה; מסית – חייב אפילו כשהמוסת לא עבד, ומדיח אינו חייב עד שיעבדו המודחים, והוא – כשהמודחים הם רוב אנשי העיר; למסית מכמינים כמבואר בסמוך (ה"ג), ומדיח – אין מכמינים לו. 12) כלומר: אף על פי שהמדיח נביא – הואיל ויחיד הוא ולא שנים אין להם דין עיר הנידחת, אלא נידונים הם כיחידים שעבדו עבודה־זרה: הם בסקילה, נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, כמבואר למעלה (פ"ד, ה"ה). 13) (סנהדרין פט:); ואם לא הודחו אחריו רוב אנשי העיר – הוא נידון בחנק כנביא שקר, כמבואר למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ט, ה"ה). והדיוט: אם הודחו אחריו רוב אנשי העיר – נסקל, והם נידונים כיחידים; ואם לא – אינו חייב מיתה כלל, מאחר שלא נתקיימה מחשבתו ("מעשה רוקח" ו"עבודת המלך"). 14) תחילה, ואתה אחרי; שאם לא כן – אין פה הסתה (כס"מ). 15) ואתה אחרי. ואף על פי שמחוסר פה הליכה, ואפשר שיחזור בו בינתים ולא ילך. 16) אם הסית באחת מלשונות הללו המנויות כאן. 17) על ארבע עבודות אלה המנויות באחרונה חייבים אפילו כשאין דרכה של עבודה־זרה להיעבד בהן, כמו שביארנו כבר. 18) כאן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תחילת ההלכה לפי דפוס מנטובה, שכ"ו. ובשאר הדפוסים מתחילה ה"ג מן "ואין המסית צריך התראה" ומפרידה בין הדבקים. 19) והם לא ניסתו ולא אבו שמוע בקולו. 20) הניסתים עצמם. ואינם צריכים להתרות בו, כמפורש בסמוך, שאין המסית צריך התראה (סנהדרין פח:).

ג. וְאֵין הַמֵּסִית צָרִיךְ הַתְרָאָה. אָמַר לְאֶחָד[21] - הוּא אוֹמֵר[22]: יֶשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ! וּמַעֲרִים[23] עָלָיו, עַד שֶׁיְּסִית בִּפְנֵי שְׁנַיִם, כְּדֵי לְהָרְגוֹ[24]. אִם לֹא רָצָה הַמֵּסִית לְהָסִית לִשְׁנַיִם[25] - מִצְוָה לְהַכְמִין[26] לוֹ. כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶן, חוּץ מִזֶּה. כֵּיצַד מַכְמִינִין לוֹ? הַמּוֹסֶת מֵבִיא שְׁנַיִם[27] וּמַעֲמִידָן בְּמָקוֹם אָפֵל, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַמֵּסִית וְיִשְׁמְעוּ דְּבָרָיו, וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לַמֵּסִית: אֱמֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בִּיחוּד[28]! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמּוֹסֶת מְשִׁיבוֹ: הֵיאַךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְנֵלֵךְ וְנַעֲבֹד אֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים?! אִם חָזַר בּוֹ אוֹ שֶׁתַּק - פָּטוּר. וְאִם אָמַר לוֹ: כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ וְכָךְ יָפֶה לָנוּ! - הָעוֹמְדִים שָׁם בְּרָחוֹק מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית־דִּין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ[29].

21) וזה אינו יכול להעיד בו, מפני שאחד הוא ולא שנים כהקודמים. 22) זה האחד המוסת. 23) מתחכם לו. מתנהג בו בערמה. 24) כי עד אחד אינו נאמן להעיד עליו שיהרגוהו. 25) מיראתו פן יעידו עליו. 26) לשים לו מארבים, כלומר: להטמין עליו עדים שלא יראם, וישמעו דברי הסתתו. וארב לו (דברים יט, יא) תרגומו: ויכמן ליה. ומנין שמצוה להכמין לו? — מצינו (ב"מדרש תנאים", עמוד 56): "בסתר לאמר" — למה לי, והלא כבר נאמר: כי יסיתך? (כלומר: מאי נפקא מינה, אם ההסתה היתה בסתר או בגלוי)? אלא: אם היה רשע ערום (וזהיר שלא להיתפש) — מכמינים לו עדים" (עבודת המלך). 27) ואם תאמר: למה שנים, יביא אחד ויצטרף עמו ויהיו שנים? — אולם כבר הורה רבינו (הלכות עדות פ"ד, ה"א), שבעדי נפשות אם אחד ראהו (את הנידון כשהוא עובר את העבירה) מחלון זה, והעד השני ראהו מחלון אחר: אם היו שני העדים רואים זה את זה — מצטרפים; ואם לאו אין מצטרפים. ולפיכך כאן שהאורב המוכמן יושב לו במסתרים במקום אפל, כדי שהמסית לא יראהו, הרי גם העד המוסת אינו רואהו ואינם מצטרפים — ולכן על המוסת להכמין שני עדים מבחוץ (מהרש"ל, בפירושו על הסמ"ג). 28) ביחידות, בינינו לבין עצמנו. "אין איש אתנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי" (רש"י, סנהדרין סז.). 29) (סנהדרין סז.).

ד. מִצְוָה בְּיַד הַמּוֹסֶת לְהָרְגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָדְךָ תִּהְיֶה בּוֹ בָרִאשׁוֹנָה לַהֲמִיתוֹ" וְגוֹ'. וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לֶאֱהֹב אֶת הַמֵּסִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה[30] לוֹ". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּשּׁוֹנֵא: "עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" - יָכוֹל אַתָּה עוֹזֵב[31] לָזֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו". וּלְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ" - יָכוֹל אִי אַתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו". וְאָסוּר לַמּוֹסֶת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְמֹל". וְאִם יָדַע לוֹ חוֹבָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִשְׁתֹּק מִמֶּנָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תְכַסֶּה[32] עָלָיו". וְאַזְהָרָה לְהֶדְיוֹט הַמֵּסִית מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ"[33].

30) לא תהא תאב לו; לא תאהבנו (רש"י, על התורה). 31) עוזר לזה, שהרי התורה חייבה אותנו לעזוב ולעזור גם לשונא, ככתוב: "כי תראה חמור שונאך... עזוב תעזוב עמו". 32) מקור כל אלה (ספרי, ראה). 33) (סנהדרין סג:). והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", ל"ת טז).

ה. הַמֵּסִית אֲחֵרִים לְעָבְדוֹ[34] וְאָמַר לָהֶם: עִבְדוּנִי! - אִם עָבְדוּהוּ, נִסְקָל. וְאִם לֹא עָבְדוּהוּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁקִּבְּלוּ מִמֶּנּוּ וְאָמְרוּ הֵן - אֵינוֹ נִסְקָל[35]. אֲבָל אִם הֵסִית לַעֲבוֹדַת אִישׁ אַחֵר אוֹ לִשְׁאָר מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אִם קִבֵּל מִמֶּנּוּ וְאָמַר: הֵן, גַּלֵּךְ וְנַעֲבֹד! אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָבַד - שְׁנֵיהֶן נִסְקָלִין, הַמֵּסִית וְהַמּוֹסֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו", הָא אִם שָׁמַע וְאָבָה, חַיָּב[36].

34) אותו עצמו, את המסית. 35) שהם רק משטים בו ומגלגלים עליו באמרם בלבם: אדם הוא כמותנו, ומי הוא כי נעבדנו? (סנהדרין סא:). 36) אף על פי שלא עבד.

ו. נָבִיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כֵּיצַד? זֶה הָאוֹמֵר: אָמְרָה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית אוֹ כּוֹכָב פְּלוֹנִי, שֶׁמִּצְוָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, אוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - אֲפִלּוּ כִּוֵּן אֶת הַהֲלָכָה, לְטַמֵּא אֶת הַטָּמֵא וּלְטַהֵר אֶת הַטָּהוֹר[37], אִם הִתְרוּ בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, הֲרֵי זֶה נֶחֱנָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וּמֵת[38] הַנָּבִיא הַהוּא". וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִכְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ"[39].

37) (סנהדרין פט.). 38) וסתם מיתה האמורה בתורה — היא חנק (סנהדרין נב:). 39) (מכילתא דרבי שמעון בן־יוחאי) דבר אחר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" — זו אזהרה לנביא המתנבא בשם עבודה־זרה.

ז. וְאָסוּר לַעֲרֹךְ דִּין וּתְשׁוּבָה[40] עִם הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְאֵין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת[41]. וְאִם עָשָׂה מֵעַצְמוֹ - אֵין מַשְׁגִּיחִין עָלָיו וְאֵין מְהַרְהֲרִין בּוֹ[42]. וְכָל הַמְחַשֵּׁב בְּאוֹתוֹת שֶׁלּוֹ שֶׁמָּא אֱמֶת הֵן, עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הַנָּבִיא[43] הַהוּא". וְכֵן נָבִיא הַשֶּׁקֶר[44], מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף[45] וְלֹא גָרַע[46], שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יָזִיד לְדַבֵּר דָּבָר בִּשְׁמִי אֵת אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמֵת[47] הַנָּבִיא הַהוּא".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

40) ויכוחי דברים. 41) לא כמתנבא בשם ה' ששואלים ממנו אות ומופת בהופעותיו הראשונות כדי להווכח מאמיתת נבואתו, כמבואר (הלכות יסודי התורה פ"י, ה"א). 42) לחשוב אולי יש בה ממש, וכמו שאמרו: "שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו" (סנה' צ.), שאין ספק שאותותיו נעשו על ידי כישוף ואחיזת עינים. 43) אמנם, מקרא זה מדבר בנביא המדיח לעבודה־זרה ולא במתנבא בשמה, אלא שמצד הסברא דן רבינו, שאף בנביא המתנבא בשם עבודה־זרה אסור להרהר בו ובמופתיו (משנת חכמים). 44) המתנבא בשם ה' מה שלא שמע, כמבואר בסמוך (ה"ח). 45) על מצוות התורה. 46) ממצוותיה. 47) וסתם מיתה – בחנק, כמו שאמרנו, ואזהרתו – מלא תענה ברעך עד שקר (שמות כ, יד), כדברי הירושלמי (סנהדרין פ"יא, ה"ו): הכל היה בכלל: "לא תענה ברעך עד שקר" (אור שמח).

ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מַה שֶּׁלֹּא שָׁמַע בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה[48], אוֹ מִי שֶׁשָּׁמַע דִּבְרֵי נָבִיא חֲבֵרוֹ, וְאָמַר שֶׁדָּבָר זֶה לוֹ[49] נֶאֱמַר וְהוּא נִתְנַבֵּא בוֹ - הֲרֵי זֶה נָבִיא שֶׁקֶר[50], וּמִיתָתוֹ בְּחֶנֶק.

48) ככתוב: אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' (דברים יח, כ). 49) ככתוב: אשר לא צויתיו (שם) – אותו לא צויתי, אבל את חבירו צויתי. 50) (סנהדרין פט.).

ט. כָּל הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מֵהֲרִיגַת נְבִיא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה[51] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָגוּר[52] מִמֶּנּוּ". וְכֵן הַמּוֹנֵעַ עַצְמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיָרֵא מִדְּבָרָיו, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל "לֹא תָגוּר מִמֶּנּוּ"[53]. וְאֵין דָּנִין נְבִיא הַשֶּׁקֶר, אֶלָּא בְּבֵית־דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד[54].

51) ושאר רוח לו. 52) (ספרי, שופטים) לפי הנוסח של ה"כסף־משנה"; וב"ספרי" שלנו – אינו. ובמכילתא, הובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 211) נאמר: "לא תגורו ממנו" – אפילו גדול שבישראל, אל תימנע מלהרגו". 53) (ספרי, שם). 54) (סנהדרין ב.). ולמדוה מ'גזירה שוה' "דבר" "דבר" מ"זקן ממרא". כתוב אצל נביא שקר: אשר יזיד לדבר דבר (דברים יח, כ). וכתוב ב"זקן ממרא": כי יפלא ממך דבר (שם יז, ח) – מה "זקן ממרא" עלייתו והמראתו על פי בית־דין הגדול, דכתיב: וקמת ועלית וגו' (שם), אף נביא שקר בבית־דין הגדול (סנהדרין טז.).

י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[55] וְהַנִּשְׁבָּע[56] בָּהּ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ" - אֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁבָּע בָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים[57]. וְאָסוּר לְהַשְׁבִּיעַ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[58] בְּיִרְאָתוֹ. אֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה, אָסוּר[59], שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַזְכִּירוּ".

55) כגון שאמר: קונם עלי כל פירות שבעולם – בשם עבודה־זרה פלונית – אם ארחץ (רש"י, סנהדרין ס:). 56) שאמר: הריני נשבע בשמה. 57) כדי שיאמין לו הגוי הוא נשבע לו בשמה. 58) כגון שיש לו שותף עובד כוכבים ורוצה שיישבע לו באלילו שלא מעל בו. ורבינו־תם אומר (סנהדרין סג: בתוספות דיבור־המתחיל: "אסר לאדם"): "שאם כבר עשה שותפות עם הגוי מותר לו לקבל ממנו שבועה ולא יפסיד ממונו; רק לכתחילה לא יעשה עמו שותפות, שמא יתחייב לו שבועה". 59) (סנהדרין, שם).

יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: שְׁמֹר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים פְּלוֹנִית[60]! וְכַיּוֹצֵא בָהּ. וְכָל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכְּתוּבָה בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מֻתָּר לְהַזְכִּיר שְׁמָהּ[61], כְּגוֹן פְּעוֹר וּבֵל וּנְבוֹ וְגָד[62] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[63]. וְאָסוּר לִגְרֹם לַאֲחֵרִים[64] שֶׁיִּדְּרוּ וְשֶׁיְּקַיְּמוּ[65] בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא הַנּוֹדֵר בִּשְׁמָהּ וְהַמְקַיֵּם בִּשְׁמָהּ[66], וְהוּא הַנִּשְׁבָּע בִּשְׁמָהּ[67].

60) (שם), שהרי כתוב: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו". 61) שאין זה כמזכיר שם עבודה־זרה, אלא כקורא בתורה. 62) (שם) וכולם נזכרים בתנ"ך: פעור (במדבר כה, ג); בל (ישעיה מו, א); נבו (שם); גד (שם סה, יא). 63) כגון: בעל צפון, דגון, כמוש ועוד. 64) כגון לעשות שותפות עם נכרי, שמא יתחייב לו שבועה (סנהדרין סג.). 65) שיישבעו (סנהדרין פ"ז, מ"ו). השבעה לי (בראשית כה, לג) מתרגם אונקלוס: – קַיֵּם לי. 66) אבל יתר הדברים בשתי ההלכות האחרונות אין בהם אלא איסור בלבד, ולא מלקות. 67) (סנהדרין סג.). והראב"ד משיג על זה ושואל: הלא אין הלכה כר' יהודה האומר: "לאו שאין בו מעשה לוקים עליו", אלא כר' יוחנן משום רבי יוסי הגלילי שאומר (תמורה ג.): "כל לא־תעשה שבתורה: עשה בו מעשה – לוקה; לא עשה בו מעשה – פטור, חוץ מנשבע (בשם ה' לשוא) וממיר (קרבן טוב ברע או רע בטוב) ומקלל את חברו בשם?" ומרן ה"כסף־משנה" מגן על רבנו ואומר: הואיל וגילה לנו הכתוב בנשבע בשם ה' שהוא לוקה, אף על פי שאין בו מעשה – הוא הדין בנשבע בשם עבודה זרה.

~ שבת קודש י"ד סיון ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיני אוב וידעוני; עבודת המולך; מצבה, אבן משכית, ואיסור נטיעת עץ במקדש.

א. הָעוֹשֶׂה[2] אוֹב[3] אוֹ יִדְּעוֹנִי[4] בִּרְצוֹנוֹ[5] בְּזָדוֹן[6], חַיָּב כָּרֵת[7]. וְאִם הָיוּ שָׁם עֵדִים וְהַתְרָאָה - נִסְקָל[8]. הָיָה שׁוֹגֵג[9] - מֵבִיא חַטָּאת[10] קְבוּעָה[11]. כֵּיצַד הוּא מַעֲשֵׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמַקְטִיר קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שַׁרְבִּיט שֶׁל הֲדַס בְּיָדוֹ וּמְנִיפוֹ[12], וְהוּא מְדַבֵּר בַּלָּאט בִּדְבָרִים יְדוּעִים אֶצְלָם[13], עַד שֶׁיִּשְׁמַע הַשּׁוֹאֵל[14] כְּאִלּוּ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ[15], וּמְשִׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁהוּא שׁוֹאֵל בִּדְבָרִים מִתַּחַת הָאָרֶץ[16] בְּקוֹל נָמוּךְ עַד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְאֹד, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ נִכָּר לְאֹזֶן, אֶלָּא בַּמַּחֲשָׁבָה מַרְגִּישׁ[17] בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ גֻּלְגֹּלֶת הַמֵּת וּמַקְטִיר לָהּ וּמְנַחֵשׁ[18] בָּהּ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כְּאִלּוּ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת שֶׁחְיוֹ[19] שָׁפֵל עַד מְאֹד, וּמְשִׁיבוֹ - כָּל אֵלּוּ מַעֲשֵׂה אוֹב הֵן[20], וְהָעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

2) מעשה אוב וידעוני. 3) קוסם המתווך בין החיים והמתים כאשת בעלת אוב של שאול (שמואל־א כח, ז). 4) מכשף המתיימר ליודע תעלומות ומגיד עתידות. 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) כמפורש בתורה בשניהם: והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים... והכרתי אותו מקרב עמו (ויקרא כ, ו). 8) ככתוב: באבן ירגמו אותם (שם, כז). 9) מבואר למעלה (פ"ג, ה"א). 10) כמבואר (סנהדרין סה.): שמביא קרבן על שניהם: על אוב ועל ידעוני. 11) מבואר לעיל (פ"ג, ה"א). 12) מניע אותו הנה והנה. 13) מיני לחש. 14) זה שבא לשאול באוב. 15) עם בעל האוב. 16) כלשון הכתוב: והיה כאוב מארץ קולך (ישעיה כט, ד). 17) כלומר: אין כאן קול ממש החודר לאוזן שומעת, אלא הזיית השואל ודמיונו המדמה לשמוע. והשוה דברי רבנו, בפירוש המשנה (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: וכל מה שאתה רואה ממאמרם: "מדבר ושומע" – היא שמועה כוזבת, כפי מה שישים במחשבתו (בכח הדמיון), וכמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי, רוצה לומר: בשעת ה"התייחדות", שהם שומעים אז בהלך נפשם דברים שלא היו ולא נבראו. 18) וקוסם בה בלחשים ובמעשים משונים. 19) השקע שמתחת אצילי הידים מול השכם, כמאמרם ז"ל (סנהדרין סה:): שמעלה את המת ויושב בין הפרקים (בין פרקי עצמות המכשף). וכל אלה בדמיון והזיה יסודם. וכן היא דעת הרלב"ג בפירושו (שמואל־א כח, יב). ומעניינים מאד דברי הגאון בעל "תפארת ישראל" (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: מצוה להודיע מה שכתב הגאון רבי שלמה אלגאזי בספרו "עץ החיים": "שעתה קרוב לאחרית הימים, שבהם יתפשט האור האלוהי על כל בשר וראו כל בשר, כי אין עוד מלבדו. לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. וכבר גער ה' בשטן ונתבטלו כחות הטומאה, וכל בעלי האומנויות האלה יבשה ידם, ואין גם אחד אשר כח בידו לכשף ולנשף. והאמונה באלה ובכח הכישוף לא תקנן אלא במוחות השוטים והתינוקות. והעיד הגאון הנ"ל בשם גדולי הדור, כי חיפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצוות הארץ ולא מצאו אפילו שמץ ממשות בדברים אלה. וכל איש נאמן יאמר רק: "כך שמעתי", אבל אין אחד מהם אומר: "כך ראיתי". 20) והם מבוארים (סנהדרין סה:).

ב. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַיִּדְּעוֹנִי? מַנִּיחַ עֶצֶם עוֹף[21], שֶׁשְּׁמוֹ יַדּוּעַ, בְּפִיו, וּמַקְטִיר[22], וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים אֲחֵרִים[23], עַד שֶׁיִּפֹּל כְּנִכְפֶּה[24] וְיִדַּבֵּר בְּפִיו דְּבָרִים שֶׁעֲתִידִים לִהְיוֹת. וְכָל אֵלּוּ, מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֵן. וְאַזְהָרָה שֶׁלָּהֶן מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּפְנוּ[25] אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים".

21) ולדעת רש"י (שם): מין חיה. רוב המפרשים נמשכים בזה אחרי רש"י, אך בזוהר (פ' בלק) מפורש כשיטת רבינו, ואלה דבריו: "בלק בן־צפור" – שהיה מכשף בצפור. ומה שמה של צפור זו? – ידוע. וכל אלה המכשפים בצפור זו לא ידעו לכשף כמו שידע בלק". 22) (שם, סה.): וכן נאמר ב"זוהר" (שם) שהקטירו קטורת לציפור זו. 23) מוזרים, המבלבלים את מוחו וטורפים את דעתו. 24) החולה במחלת הנופלים. 25) שאין זו אזהרה לשואל שלא לפנות אחריהם, אלא לבעלי אוב וידעוני עצמם (ת"כ, קדושים, בנוספות שם). ואזהרה לשואל מפורש (דברים יח, י), וכמבואר לקמן (פ"יא ה"יד).

ג. הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ[26] בִּרְצוֹנוֹ וּבְזָדוֹן, חַיָּב כָּרֵת; בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וְאִם עָשָׂה בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, נִסְקָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת" וְגוֹ'. וְאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִזַּרְעֲךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ", וּלְהַלָּן[27] הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ". כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂים? מַדְלִיק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵחַ מִקְצָת[28] זַרְעוֹ וּמוֹסְרוֹ לְכֹהֲנֵיהֶם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתָן הַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין[29] הַבֵּן לְאָבִיו אַחַר שֶׁנִּמְסַר בְּיָדָן לְהַעֲבִירוֹ בָּאֵשׁ בִּרְשׁוּתוֹ[30]; וַאֲבִי הַבֵּן הוּא[31] שֶׁמַּעֲבִיר בְּנוֹ עַל הָאֵשׁ בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים, וּמַעֲבִירוֹ בְּרַגְלָיו[32] מִצַּד זֶה לְצַד אַחֵר בְּתוֹךְ הַשַّלְהֶבֶת[33]. לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ לַמֹּלֶךְ כְּדֶרֶךְ שֶׁשּׁוֹרְפִין בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֶרֶת[34], אֶלָּא בְּהַעֲבָרָה בִלְבַד[35] הָיְתָה עֲבוֹדָה זוֹ שֶׁשְּׁמָהּ מֹלֶךְ. לְפִיכָךְ[36] הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה זוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחֶרֶת חוּץ מִמֹּלֶךְ, פָּטוּר[37].

26) שם אליל בני עמון, כמו שנאמר: ולמולך שקוץ בני עמון (מלכים־א יא, ז). ונקרא גם "מלכום": ואחרי מלכום שקוץ עמונים (שם, ה). 27) רבינו הביא כאן אזהרה כפולה: מספר ויקרא (יח, כא) ומספר דברים (יח, י), מפני ששתי אזהרות אלה משלימות זו את זו ומעמידות אותנו על הפירוש הנכון של העברה למולך. באזהרה שב"ויקרא" נאמר: "להעביר למולך", ולא נזכר "אש": באזהרה שב"דברים" נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש", ולא נזכר "מולך". ואמרו (סנה' סד:): ליתן האמור של זה בזה ושל זה בזה – ואינו חייב עד שיתן מזרעו למולך ויעבירו באש (כס"מ). 28) חלק מזרעו, שנאמר: "ומזרעך לא תתן", "מזרעך" – ולא כל זרעך. 29) בחזרה. 30) כנוסח אוקספורד. 31) ולא הכהנים, בניגוד לדעת רש"י ז"ל שסובר שהכהנים מעבירים אותו (סנהד' סד:). והמקור לשיטת רבינו הוא בירושלמי (סנהדרין פ"ז, ה"י), שנאמר שם: "לעולם אינו חייב עד שימסרנו לכמרים, ויטלנו ויעבירנו". 32) כלומר: שהאב עובר ברגליו ונושא את הבן על זרועו או על כתפיו. אבל כשהאב אוחז בנו בידו ומעבירו ברגליו של הבן – פטור. וזהו שאמרו חז"ל (סנהדרין סד:): "אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה", כלומר: כמו שמעבירים חפץ ממקום למקום, שהחפץ נישא

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

על כתפיו ועל זרועותיו של הנושא המעביר ("לחם־משנה" ו"תפארת־ישראל" בפירוש דברי רבינו). 33) בקפיצה, שלא יישרף. 34) כגון: והספרים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך (מלכים־ב יז, לא). 35) השוה דברי רבינו בפירושו (סנהדרין פ"ז, מ"ז) האומר: "זו 'העברה' אינה שריפה – כמו שחשב המון רב למאד – אבל עיקרו הוא: שהיו מבערים אש והיו מלהטים אותה לשם אותו הפסל הידוע, שהיו עובדים אותו בכך, והוא הנקרא: מולך. 36) הואיל ואינו שורף את בנו שריפה ממש, אלא מעבירו באש בלבד. 37) מפני שעבודה זו מיוחדת רק לעבודת המולך, ולכן אם עשה אותה לשם אליל אחר – אינו חייב מיתה. אבל אלמלי היתה "העברה באש" שריפה ממש, אז היה חייב עליה גם בשאר האלילים משום "מקטר", שהיא אחת מארבע העבודות שחייבים עליהן אפילו כשאין דרכה בכך" (כסף־משנה). והרמב"ן בפירושו (ויקרא יח, כא) מאריך להוכיח בראיות הרבה שהבן נשרף שריפה ממש, אלא שלא נשרף כליל להיות לאפר, כי תיכף אחרי שיצתה נשמתו מעבירים אותו מתוך האש. והוא מפרש "מעביר בנו ובתו באש", כמו: כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (במדבר לא, כג), שפירושו: תלהטו באש. שהכלים, כלי המתכת, לא נשרפו כליל אלא לוהטו ולובנו. עיין (שם). והרב המאירי (סנהדרין סד.) הולך בשיטת הרמב"ם והוא אומר שם: "כשיצא מן המדורה לוקחים אותו הכמרים ומלבישים אותו בגדיהם ונעשה כומר עמהם: או מבני אותה האמונה".

ד. אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת[38] אוֹ סְקִילָה[39], עַד שֶׁיִּמְסֹר בְּנוֹ לַמֹּלֶךְ וְיַעֲבִירוֹ בְרַגְלָיו בָּאֵשׁ דֶּרֶךְ הַעֲבָרָה[40]. מָסַר[41] וְלֹא הֶעֱבִיר, הֶעֱבִיר וְלֹא מָסַר, אוֹ שֶׁמָּסַר וְהֶעֱבִיר שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ[42] הַעֲבָרָה - פָּטוּר. וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּמְסֹר מִקְצָת זַרְעוֹ וְיַנִּיחַ מִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ" - מִקְצָתוֹ וְלֹא כֻּלּוֹ[43].

38) במזיד, אבל בלי התראה. 39) במזיד ובהתראה. 40) כמו שביארנו: שהאב עובר ברגליו והבן נישא בזרועותיו או על כתפיו ורגליו של הבן למטה לארץ – שזוהי "דרך העברה". 41) לכהנים. 42) כגון: שהבן הולך ברגליו והאב מוליכו בידו: או שהאב נושא אותו, אבל רגליו למעלה או לצדדין (כסף־משנה). 43) (סנהדרין סד:) והסמ"ג נותן טעם להשיב ל"מינים" שמונים אותנו: "היתכן שיהא פטור כשהעביר כל זרעו למולך?" והוא אומר: מפני שבמיתת בית־דין המומתים מתכפרים: וזה שהעביר כל זרעו, עוונו כל כך גדול שאין לו כפרה – ולפיכך לא רצה הקדוש־ברוך־הוא שימות מיתת בית־דין, כדי שלא תהא לו כפרה. ובתוספות (שם, דיבור־המתחיל: "העביר כל זרעו") הקשו: איך אפשר שיהא פטור כשהעביר כל זרעו מאחר שנתחייב כבר משעה שהעביר את בנו הראשון? ותירצו: כגון, שהיה לו בן יחיד שהוא כל זרעו: או שהקריב כל זרעו בבת אחת.

ה. אֶחָד זֶרַע כָּשֵׁר וְאֶחָד זֶרַע פָּסוּל[44]; אֶחָד בָּנָיו וּבְנוֹתָיו, בְּנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ הוּא חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זַרְעוֹ. אֲבָל אִם הֶעֱבִיר אֶחָיו אוֹ אַחְיוֹתָיו אוֹ אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֶעֱבִיר עַצְמוֹ, פָּטוּר. הֶעֱבִיר אֶחָד מִזַּרְעוֹ וְהוּא יָשֵׁן אוֹ שֶׁהָיָה סוּמָא[45] - פָּטוּר.

44) כגון שיש לו בן מערוה: מאשת איש וכדומה. 45) (שם).

ו. מַצֵּבָה שֶׁאָסְרָה תּוֹרָה הִיא בִּנְיָן שֶׁהַכֹּל מִתְקַבְּצִין אֶצְלָהּ, וַאֲפִלּוּ לַעֲבֹד אֶת ה'[46], שֶׁכֵּן הָיָה[47] דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה". וְכָל הַמֵּקִים מַצֵּבָה, לוֹקֶה. וְכֵן אֶבֶן מַשְׂכִּית[48] הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ לַה'[49], לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶבֶן מַשְׂכִּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַנִּיחַ אֶבֶן לְפָנֶיהָ[50] לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָךְ אֵין עוֹשִׂין כֵּן לַה'. וְאֵינוֹ לוֹקֶה, עַד שֶׁיִּפְשֹׁט יָדָיו וְרַגְלָיו עַל הָאֶבֶן וְנִמְצָא כֻּלּוֹ מוּטָל עָלֶיהָ, שֶׁזּוֹ הִיא הִשְׁתַּחֲוָיָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[51].

46) גם כן אסורה, שכן אמרו חז"ל (ספרי, שופטים): "אהובה לאבות ושנואה לבנים". והמצבה של האבות הלא לה' המה, ובכל זאת אמרו שהיא "שנואה לבנים" (כסף־משנה). 47) שגם הם התחילו נוהגים כך: ומפני שהם עשו להם את המצבה לחוק לפולחן אליליהם, נאסרה אצלנו ואפילו לשם ה', משום: ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא יח, ג). 48) אבן שחקוקות עליה צורות המושכות את העין להסתכל בהן. משכית – משורש שכה, שפירושו: הבט והסתכל (רשב"ם על התורה). 49) כמבואר (מגילה כב:). 50) לפני עבודה־זרה. 51) וסמכו חז"ל על הכתוב: הבוא נבוא אני ואמך... להשתחוות לך ארצה (בראשית לז, י), מכאן שהשתחוויה – זו פישוט ידים ורגלים (מגילה כב:).

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׂאָר הָאֲרָצוֹת (נ"א הַמְּקוֹמוֹת[52]); אֲבָל בַּמִּקְדָּשׁ מֻתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל הָאֲבָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַרְצְכֶם" - בְּאַרְצְכֶם[53] אִי אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים, אֲבָל אַתֶּם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת[54] בַּמִּקְדָּשׁ[55]. וּמִפְּנֵי זֶה[56] נָהֲגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיעַ[57] מַחְצְלָאוֹת[58] בְּבָתֵּי־כְנֵסִיּוֹת הָרְצוּפוֹת בַּאֲבָנִים, אוֹ מִינֵי קַשׁ וָתֶבֶן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין הָאֲבָנִים[59]. וְאִם לֹא מָצָא דָּבָר מַבְדִּיל בֵּינוֹ וּבֵין הָאֶבֶן, הוֹלֵךְ לְמָקוֹם אַחֵר[60] וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ שׁוֹחֶה עַל צִדּוֹ וּמַטָּה[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא יַדְבִּיק פָּנָיו בָּאֶבֶן.

52) כנוסח וילנא: ובשאר הדפוסים: הארצות. 53) כלומר: בכל שאר המקומות שבארצכם. 54) המגוררות במגרה ומסותתות, כלשון רבינו (הלכות בית הבחירה פ"א, ה"ח). 55) ככתוב דברי הימים־ב ז, ג): ויכרעו אפים על הרצפה וישתחוו. 56) שאסור להשתחוות על האבן. 57) לשטוח. 58) שטיחים קלועים קש או קנים דקים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

59) וכן אנו נוהגים כיום בראש־השנה ויום־הכיפורים בתפילת המוספים כשאנו כורעים. 60) שאינו רצוף אבנים. 61) נוטה פניו לצדדים, כמו שנהגו אביי ורבא (מגילה כג.).

ח. כָּל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לְה' עַל הָאֲבָנִים הַמְּפֻצָּלוֹת בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אֵינוֹ לוֹקֶה[62], אֶלָּא מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[63]. אֲבָל לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶחָד הִשְׁתַּחֲוָיָה בְּפְשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם אוֹ בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - מִשֶּׁעָה שֶׁיִּכְבֹּשׁ פָּנָיו[64] בַּקַּרְקַע, נִסְקָל[65].

62) שאין זו השתחוויה האמורה בתורה. 63) מלקות דרבנן. כבר נתבאר (הלכות יסודי התורה פ"ו, ה"ג). אבל להתפלל על רצפת אבנים ולכרוע כל הכריעות שתיקנו חכמים בתפילה – מותר, שלא אסרו חכמים אלא כשפניו דבוקות בקרקע ("כסף־משנה" בדעת הרמב"ם). 64) כשהוא כופף קומתו ומרכין ראשו ופניו כלפי הקרקע. 65) (הוריות ד.). כי לעניין השתחוויה לעכו"ם – כפיפת קומה היא מעשה (סנהדרין סה.).

ט. הַנּוֹטֵעַ אִילָן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ אוֹ בְּכָל הָעֲזָרָה[66] - בֵּין אִילַן סְרָק[67], בֵּין אִילַן מַאֲכָל, אַף־עַל־פִּי שֶׁעֲשָׂאוֹ לְנוֹי לַמִּקְדָּשׁ וְיֹפִי לוֹ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ, אֵצֶל[68] מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ";

מִפְּנֵי שֶׁהָיָה זֶה דֶּרֶךְ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, נוֹטְעִין אִילָנוֹת בְּצַד מִזְבְּחֵי שֶׁלָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם הָעָם.

66) שהכילה את ההיכל והמזבח – היא חצר בית המקדש הפנימית, שארכה: מאה ושמונים ושבע אמה, ורחבה: מאה ושלשים וחמש אמה ונקראת: "עזרת ישראל" (מדות פ"ב, מ"ו). 67) אילן שאינו עושה פירות. 68) ואף על פי שהתורה אמרה: "אצל מזבח", למדו חז"ל (תמיד כח:), שבכל העזרה אסור לנטוע ולבנות בנין של עץ. (וכן 'ספרי', שופטים).

י. אָסוּר לַעֲשׂוֹת אַכְסַדְּרָאוֹת[69] שֶׁל עֵץ בַּמִּקְדָּשׁ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין בַּחֲצֵרוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בַּבִּנְיָן וְאֵינוֹ עֵץ נָטוּעַ - הַרְחָקָה יְתֵרָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל עֵץ". אֶלָּא כָּל הָאַכְסַדְּרָאוֹת וְהַסְּכָכוֹת[70] הַיּוֹצְאוֹת מִן הַכְּתָלִים שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁל אֶבֶן הָיוּ, לֹא שֶׁל עֵץ.

69) אולם סגור משלש רוחות והרוח הרביעית פתוחה כולה, כמו שאמרו (מנחות כט:): העולם הזה דומה לאכסדרה, שכל הרוצה לצאת (לתרבות רעה) יוצא. 70) כנוסח אוקספורד. ובשאר דפוסים: והסבכות. ופירוש סככות: זיזים היוצאים מקירות הבנין להיות לסוכך ולמחסה מפני החמה וכדומה.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ח' סיון ~

נֹסַח בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה וְסִדּוּרָן נדפס לעיל מעמוד קא (101) עד עמוד קח (108).

נֹסַח הַוִּידּוּי נדפס לעיל מעמוד קח (108) עד עמוד קי (110).

~ יום שני ט' סיון ~

נֹסַח בִּרְכַּת הַמָּזוֹן נדפס לעיל מעמוד קי (110) עד עמוד קיב (112).

מצות עשה קנד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שמות כג, יב). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבֵאֵר לָנוּ יִתְעַלֶּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׁבִיתָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלָאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ וְלִבְהֶמְתֵּנוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת וְגַם בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

~ יום שלישי י' סיון ~

מצות עשה קנד.

הַמִּצְוָה הַקנ"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁבּוֹת בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת" (שמות כג, יב). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבֵאֵר לָנוּ יִתְעַלֶּה (שמות כ, י), שֶׁהַשְּׁבִיתָה הַזֹּאת מִן־הַמְּלָאכָה הִיא חוֹבָה לָנוּ וְלִבְהֶמְתֵּנוּ וְלַעֲבָדֵינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת וְגַם בְּמַסֶּכֶת יוֹם טוֹב (ביצה).

~ יום רביעי י"א סיון ~

מצות לא תעשה שכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, פֵּרֵשׁ בּוֹ הַכָּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדַּיָּן, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הֲעֵדוּת —— חַיָּב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג ——

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

~ יום חמישי י"ב סיון ~

מצות לא תעשה שכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה" (שמות כ, י). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, פֵּרֵשׁ בּוֹ הַכָּתוּב (שם לא, יד) שֶׁהוּא בְּכָרֵת, אִם לֹא יָדַע בּוֹ הַדַּיָּן, וְאִם נִתְקַיְּמָה עָלָיו הָעֵדוּת — חַיָּב סְקִילָה. כָּל־זֶה אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג — מַקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת.

~ יום שישי י"ג סיון ~

מצות לא תעשה שכב.

הַמִּצְוָה הַשכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלְּהַעֲנִישׁ אֶת הַחוֹטְאִים וּמִלְּהוֹצִיא אֶת־הַדִּין לַפֹּעַל בַּשַּׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שם לה, ג), הַכַּוָּנָה בְּכָךְ: לֹא תִּשְׂרוֹף מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִיתוֹת. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת ויקהל שם): "'לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ' שְׂרֵפָה בַּכְּלָל (האיסור על כל המלאכות) הָיְתָה וְיָצָאת (בנפרד) לְלַמֵּד: מָה שְׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר מִיתוֹת לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת". וּכְבָר אָמְרוּ (שבת ע.): "הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות כדין איסור של לאו), וְלֹא נִתְקַיֵּם (לימוד זה להלכה) אֶלָּא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לְחַלֵּק יָצָאת, וְהוּא שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל כָּל־מְלָאכָה וּמְלָאכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּבִגְמָרָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "'בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם' רַבִּי אִילָא בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: מִכָּאן לְבָתֵּי־דִינִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָנִין בַּשַּׁבָּת".

~ שבת קודש י"ד סיון ~

מצות לא תעשה שכב.

הַמִּצְוָה הַשכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהִרְנוּ מִלְּהַעֲנִישׁ אֶת הַחוֹטְאִים וּמִלְּהוֹצִיא אֶת־הַדִּין לַפֹּעַל בַּשַּׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ" (שם לה, ג), הַכַּוָּנָה בְּכָךְ: לֹא תִּשְׂרוֹף מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׂרֵפָה, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִיתוֹת. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת ויקהל שם): "'לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ' שְׂרֵפָה בַּכְּלָל (האיסור על כל המלאכות) הָיְתָה וְיָצָאת (בנפרד) לְלַמֵּד: מָה שְׂרֵפָה מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא אַחַת מִמִּיתוֹת בֵּית דִּין וְאֵינָהּ דּוֹחָה אֶת־הַשַּׁבָּת, אַף כָּל־שְׁאָר מִיתוֹת לֹא יִדְחוּ אֶת־הַשַּׁבָּת". וּכְבָר אָמְרוּ (שבת ע.): "הַבְעָרָה לְלָאו יָצָאת" (יצאה הבערה מכלל המלאכות שאין חייבין עליה אלא מלקות כדין איסור של לאו), וְלֹא נִתְקַיֵּם (לימוד זה להלכה) אֶלָּא (מטעם אחר פרטה הכתוב, והוא מפני) לְחַלֵּק יָצָאת, וְהוּא שֶׁיְּהֵא חַיָּב עַל כָּל־מְלָאכָה וּמְלָאכָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וּבִגְמָרָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא (ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ו): "'בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם' רַבִּי אִילָא בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: מִכָּאן לְבָתֵּי־דִינִין שֶׁלֹּא יִהְיוּ דָנִין בַּשַּׁבָּת".

אגרות קודש

ב"ה, י"ח סיון, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי פ"ש ממנו ע"י האברך הוו"ח אי"א מו"ה... שי' אשר ת"ל הוטב מצב בריאותו וראיית עיניו. ובטח גם על להבא ישמור את הענינים שכתבתי לו אודותם. ומה טוב שיוסיף ללמוד בכל יום או שילמדו לפניו איזה שורות בספר הזהר הקדוש ואיזה שורות בספר התניא הק' אשר בהם מורגל הלשון תא חזי שזהו ציווי תורתנו הק' שיראו אלקות במוחש שזהו גם כן סגולה ותרופה למאור העינים הגשמיים כדבעי ולראות איך שנתהוו ומתקיימים על ידי דבר ה' כח הפועל בנפעל.

בברכה לרפואה ולאריכות ימים ושנים טובות בגשמיות וברוחניות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לו ו־יח

ו לָכֵן הִנָּבֵא עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ֨ לֶהָרִים֜ וְלַגְּבָע֗וֹת לָאֲפִיקִים֙ וְלַגֵּאָיוֹת֔ כֹּה־אָמַ֖ר | אֲדֹנָ֣י יְהוִ֑ה הִנְנִ֤י
בְקִנְאָתִי֙ וּבַחֲמָתִ֔י דִּבַּ֖רְתִּי יַ֣עַן כְּלִמַּ֔ת גּוֹיִ֖ם נְשָׂאתֶֽם׃ ז לָכֵ֣ן כֹּה־אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יְהוִה֙ אֲנִ֣י נָשָׂ֔אתִי אֶת־יָדִ֑י
אִם־לֹ֗א הַגּוֹיִם֙ אֲשֶׁר־לָכֶ֣ם מִסָּבִ֔יב הֵ֖מָּה כְּלִמָּתָ֥ם יִשָּֽׂאוּ׃ ח וְאַתֶּ֨ם הָרֵ֜י יִשְׂרָאֵ֗ל עַנְפְּכֶם֙ תִּתֵּ֔נוּ וּפִרְיְכֶ֖ם
תִּשְׂאוּ֑ לְעַמִּ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל כִּ֥י קֵרְבוּ֖ לָבֽוֹא׃ ט כִּ֤י הִנְנִי֙ אֵלֵיכֶ֔ם וּפָנִ֖יתִי אֲלֵיכֶ֑ם וְנֶעֱבַדְתֶּ֥ם וְנִזְרַעְתֶּֽם׃ י וְהִרְבֵּיתִ֤י
עֲלֵיכֶם֙ אָדָ֔ם כָּל־בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵ֣ל כֻּלָּ֑ה וְנֹשְׁב֣וּ הֶעָרִ֔ים וְהֶחֳרָבוֹ֖ת תִּבָּנֶֽינָה׃ יא וְהִרְבֵּיתִ֤י עֲלֵיכֶם֙ אָדָ֣ם וּבְהֵמָ֔ה
וְרָב֥וּ וּפָרֽוּ וְהוֹשַׁבְתִּ֥י אֶתְכֶ֖ם כְּקַדְמֹתֵיכֶ֑ם וְהֵטַבְתִּ֥י מֵרֵאשִׁתֵיכֶ֖ם וִידַעְתֶּ֥ם כִּי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ יב וְהוֹלַכְתִּ֤י עֲלֵיכֶם֙
אָדָ֔ם אֶת־עַמִּ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל וִירֵשׁוּךָ֙ וְהָיִ֣יתָ לָהֶ֔ם לְנַחֲלָ֖ה וְלֹא־תוֹסִ֥ף עוֹ֖ד לְשַׁכְּלָֽם׃ (ס) יג כֹּה־אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יְהוִה֙
יַ֣עַן אֹמְרִ֔ים לָכֶ֖ם אֹכֶ֣לֶת אָדָ֑ם (אתי) אָ֣תְּ וּמְשַׁכֶּ֣לֶת (גויך) גוֹיֵ֔ךְ הָיִֽית׃ יד לָכֵן֙ אָדָ֔ם לֹא־תֹאכְלִ֥י עוֹ֖ד
(וגויך) וְגוֹיֵ֣ךְ לֹ֑א (תכשלי)־תְשַׁכְּלִי־עוֹ֖ד נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יְהוִֽה׃ טו וְלֹא־אַשְׁמִ֣יעַ אֵלַ֗יִךְ עוֹד֙ כְּלִמַּ֣ת הַגּוֹיִ֔ם
וְחֶרְפַּ֥ת עַמִּ֖ים לֹ֣א תִשְׂאִ֑י־עוֹד (וגויך) וְגוֹיַ֣ךְ לֹא־תַכְשִׁ֔לִי עוֹד֙ נְאֻ֣ם אֲדֹנָ֔י יְהוִֽה׃ טז וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה
אֵלַ֑י לֵאמֹֽר׃ יז בֶּן־אָדָ֗ם בֵּ֤ית יִשְׂרָאֵל֙ יֹשְׁבִ֔ים עַל־אַדְמָתָ֖ם וַיְטַמְּא֣וּ אוֹתָ֑הּ בְּדַרְכָּ֥ם וּבַעֲלִילוֹתָ֖ם כְּטֻמְאַ֥ת
הַנִּדָּ֖ה הָיְתָ֣ה דַרְכָּ֑ם לְפָנָֽי׃ יח וָאֶשְׁפֹּךְ֙ חֲמָתִ֔י עֲלֵיהֶ֖ם עַל־הַדָּ֣ם אֲשֶׁר־שָׁפְכ֑וּ עַל־הָאָ֖רֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶ֥ם טִמְּאוּֽהָ׃

רש"י

(יב) לשכלם. לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול: **(יג) אוכלת אדם את.** למודה היא הארץ הזאת להשחית את יושביה, האמוריים כלו בה והיהודים כלו בה: **(טז) ויהי.** דבר ה׳ אלי לאמר: **(יז) בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם** וגו׳. **כטומאת הנדה.** המשילה הכתוב לנדה שבעלה מצפה מתי תטהר ותאב לשוב אליה:

מצודת דוד

(ו) יען. בעבור שסבלתם כלימה מן העובדי כוכבים: **(ז) אני נשאתי את ידי.** כן היא דרך שבועה וכמ״ש וגם אני נשאתי ידי להם (לעיל כ): **אם לא.** הוא ענין שבועה: **כלימתם.** הכלימה הראויה להם יסבלו הם: **(ח) ענפכם תתנו.** לא תהיו עוד שממה כ״א תגדלו ענפים ותשאו פרי למאכל לעמי ישראל כי קרבו לבוא אל ארצם: **(ט) כי הנני.** הנה אני אשגיח ואפנה אליכם ותהיו נעבדים כעבודת שדה בחרישה ותהיו נזרעים לא כמו שהייתם לשעבר שממה ומשמה: **(י) כל בית ישראל כולה.** ר״ל אף בני עשרת השבטים ישובו הנה: **ונושבו הערים.** תהיינה מיושבות באנשים: **(יא) ופרו.** יעשו פירות ר״ל יולידו בנים ובנות, וכפל בשמות נרדפים לחוזק: **והושבתי.** אושיב אתכם בארצכם כמו שישבתם בימי קדם ואטיב עמכם עוד יותר ממה שהיה לכם בראשונה עד שלא גליתם: **וידעתם.** אז תדעו שאני ה׳ הנאמן במאמרי: **(יב) והולכתי עליכם.** כאילו יאמר על ההרים מעתה אוליך עליכם אדם וחוזר ומפר׳ את עמי ישראל והם ירשוך: **לשכלם.** להיום אבודים וגרושים ממך: **(יג) יען.** בעבור שהעובדי כוכבים אומרים על מקומות א״י אוכלת אדם את ר״ל למודה את ומורגלת לכלות ולאבד בני אדם כי מתחלה נאבדו וכלו בה הכנענים יושבי הארץ ולאח״ז כלו בה בני ישראל אשר ישבו תחתם: **ומשכלת גוייך. היית.** דרכך לשכל ולאבד הגוים היושבים בך והוא כפל ענין במ״ש: **(יד) אדם לא תאכלי עוד.** כשישובו ישראל לארצם לא יכלו עוד בך: **וגוייך לא. תשכלי עוד.** כפל הדבר במ״ש: **(טו) ולא אשמיע וכו׳.** ר״ל לא יכלימו עוד אותך בדבר זה ולא תסבלי עוד חרפה בעבור זאת כי מאז לא תכשילי עוד את גוייך להיות נאבדים בך: **(יז) כטומאת הנדה.** כמו טומאת הנדה שעי״ז היא מרוחקת מבעלה כן היתה דרכם טמאה לפני עד להרחיקם: **(יח) ואשפוך.** לכן שפכתי עליהם חמתי בעבור דם הנקי אשר שפכו ובעבור טמאם את הארץ בגלוליהם:

מצודת ציון

(ח) תשאו. תצמחו ותגדלו: **(י) תבנינה.** מלשון בנין: **(יא) והושבתי.** מל׳ ישיבה: **(יב) וירשוך.** מל׳ ירושה: **לשכלם.** ענין מיתה ואבדון כמו והארץ משכלת (מ״ב ב). **(יז) ובעלילותם.** במעשיהם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־כו יב־כד

יב אֵ֣לֶּה מַחְלְקוֹת֮ הַשֹּׁעֲרִים֒ לְרָאשֵׁ֣י הַגִּבֹּרִ֗ים מִשְׁמָר֤וֹת לְעֻמַּת֙ אֲחֵיהֶ֔ם לְשָׁרֵ֥ת בְּבֵֽית־יְהוָ֖ה׃ יג וַיַּפִּ֣ילוּ
גוֹרָלוֹ֔ת כַּקָּטֹ֖ן כַּגָּד֑וֹל לְבֵ֣ית אֲבוֹתָ֗ם לְשַׁ֤עַר וָשָׁעַר׃ (פ) יד וַיִּפֹּ֣ל הַגּוֹרָ֣ל מִזְּרָחָ֔ה לְשֶׁלֶמְיָ֖הוּ וּזְכַרְיָ֣הוּ בְנ֑וֹ
יוֹעֵ֥ץ | בְּשֵׂכֶ֖ל הִפִּ֣ילוּ גּוֹרָלוֹ֑ת וַיֵּצֵ֥א גוֹרָלוֹ֖ צָפֹֽונָה׃ טו לְעֹבֵ֣ד אֱדֹ֗ם נֶ֫גְבָּ֥ה וּלְבָנָ֥יו בֵּֽית־הָאֲסָפִֽים׃ טז לְשֻׁפִּ֣ים
וּלְחוֹסָ֗ה לַמַּעֲרָ֤ב עִם־שַׁ֙עַר שַׁלֶּ֔כֶת בַּמְּסִלָּ֖ה הָעוֹלָ֑ה מִשְׁמֶ֥ר לְעֻמָּ֖ת מִשְׁמָ֑ר׃ (ס) יז לַמִּזְרָ֣ח הַלְוִיִּ֣ם שִׁשָּׁ֔ה
לַצָּפֹ֖ונָה לַיּ֑וֹם אַרְבָּעָ֣ה לַנֶּ֫גְבָּ֥ה לַיּ֑וֹם אַרְבָּעָ֣ה (ס) וְלָאֲסָפִ֖ים שְׁנַ֥יִם שְׁנָֽיִם׃ יח לַפַּרְבָּ֣ר לַמַּעֲרָ֗ב אַרְבָּעָ֤ה
לַמְּסִלָּה֙ שְׁנַ֔יִם לַפַּרְבָּֽר׃ יט אֵ֣לֶּה מַחְלְקוֹת֮ הַשֹּׁעֲרִים֒ לִבְנֵ֣י הַקָּרְחִ֔י וְלִבְנֵ֥י מְרָרִֽי׃ כ וְהַלְוִיִּ֖ם אֲחִיָּ֑ה
עַל־אֹוצְרוֹת֮ בֵּ֣ית הָאֱלֹהִ֒ים֒ וּלְאֹצְרוֹת֮ הַקֳּדָשִׁ֒ים֒׃ (ס) כא בְּנֵ֣י לַעְדָ֗ן בְּנֵ֤י הַגֵּרְשֻׁנִּי֙ לְלַעְדָּ֔ן רָאשֵׁ֥י הָאָבֹ֖ות
לְלַעְדָּ֑ן הַגֵּרְשֻׁנִּ֥י יְחִיאֵלִֽי׃ (ס) כב בְּנֵ֣י יְחִיאֵלִ֗י זֵתָ֤ם וְיוֹאֵל֙ אָחִ֔יו עַל־אֹצְרוֹת֖ בֵּ֥ית יְהוָֽה׃ (ס) כג לַעַמְרָמִ֗י
לַיִּצְהָרִ֤י לַחֶבְרוֹנִי֙ לָעֻזִּיאֵלִֽי׃ כד וּשְׁבוּאֵ֤ל בֶּן־גֵּרְשֹׁ֙ם בֶּן־מֹשֶׁ֔ה נָגִ֖יד עַל־הָאֹצָרֹֽות׃ (ס)

רש"י

(יב) משמרות לעומת אחיהם. ראשי כ"ד משמרות: **(יג)** ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער. למי יבוא שער זה ולמי שער זה למזרח למערב לצפון לדרום וכן לכל שערים שבעזרה: **(יז)** ולאספים. מקום ששמו אסופים: **(יח)** שנים לפרבר. ומפורש במס' תמיד אמר רבא לפרבר כלפי בר: **(כ)** והלוים אחיה על אוצרות וגו'. הוא היה ממונה על מעות שנקנין מהם קרבנות לבית אלהים כגון קרבן קדשים: **(כא)** בני לעדן. ללעדן הגרשוני היה ראש האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל: **(כב)** ויואל אחיו. אחיו של יחיאל כדכתיב למעלה יחיאל וזתם ויואל: על אוצרות בית ה'. אוצרות הרבה היו בעזרה כל אוצר ואוצר לתקונו ועל כל אחד ואחד היה ממונה אחד: **(כד)** ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות. כמו כן נגיד על אחד מאוצרות העזרה, ויש מפרשים נגיד על האוצרות כל האמרכלין כולם היו תחתיו:

מצודת דוד

(יב) לאלה וכו'. ר"ל כל אלה הנזכרים למעלה היו מחלקין כל השוערים שהיו במספר ארבעת אלפים כמ"ש למעלה והנזכרים כאן היו הראשים עליהם: **לראשי הגברים משמרות.** ר"ל המשמרות חלקו לפי מספר ראשי הגברים שיהיו כולם שוים (ולא בצמצום כי א"א להתחלק ד' אלפים שוערים על כ"ד חלקים שוים שכן היה מספר המשמרות): **לעומת אחיהם.** רצה לומר כמו אחיהם המשוררים ודומה להם: **לשרת בבית ה'.** בדבר פתיחת ונעילת השערים: **(יג) כקטן כגדול לבית אבותם.** הקטן אשר במשפחתם היה שוה אל הגדול בדבר הגורל: **לשער ושער.** ר"ל והגורל היה מי יהיה שוער בשער זה ומי בשער זה לא לדעת איזה מהם קודם כאשר היה הגורל במשמרות הכהנים והמשוררים: **(יד) מזרחה לשלמיהו.** שער המזרחי נפל בגורל לשלמיהו הוא ואנשיו: **יועץ בשכל.** שהיה בעל עצה בהשכל רב ולזה הוא ואנשיו הפילו הגורלות ויצא גורלו בשער הצפוני: **(טו) בית האספים.** נקרא כן על ענין ידוע אצלם והיתה מול שער הדרומי: **(טז) לשפים.** אולי נזכר למעלה בשמו האחר: **שער שלכת.** כן שם השער שעמד במסילה ושביל העולה על מעלה ההר: **משמר לעומת משמר.** רצה לומר, זמן מה ישמור שיפים למערב וחוסה בשער שלכת ולעומת זמן זה יתחלף המשמר וכן יחזור חלילה: **(יז) למזרח.** עתה מונה והולך שמות המקומות אשר ישמרו שם ומספר כתות השומרים ואשר בפאת המזרח יהיו ו' כתות לוים משמרים: **ליום ארבעה.** ר"ל בכל עת ישמרו ד' כתות: **שנים שנים.** יתכן שהיו האסופים שתים מקומות ולזה מזכיר בל' רבים ובכל אחד ישמרו ב' כתות במקומות חלוקות זו מזו: **לפרבר למערב.** כלפי המערב אל הפרבר והוא שם חדר מה: **ארבעה.** יהיו ארבעה כתות במסילה ההולכת אל הפרבר ושנים בפרבר עצמה והרי הן במספר כ"ד וכן ארז"ל: **(יט) אלה מחלקות.** חלוקת מקומות שומרי השערים: **(כ) והלוים.** ר"ל וגם זאת פקודת הלוים: **בית האלהים.** הגנוז לתקון הבית: **הקדשים.** שלוקחין בהם קרבנות הצבור: **(כא) בני הגרשני.** מבני גרשון: **ללעדן ראשי האבות וכו'.** כאומר הנה לעדן נטל גדולה הרבה ללעדן היו ראשי האבות במספר המרובה מכולן ללעדן נולד יחיאל שהיה שר וגדול ובניו היו ממונים על האוצרות כמ"ש במקרא שלאחריו: **(כב) בני יחיאלי וכו'.** ר"ל המה וגם זתם ויואל אחיו בני לעדן היו על אוצרות בית ה' והם כלי זהב וכסף שבבית ה': **(כג) לעמרמי וכו'.** ר"ל וכן מבני עמרם וכו' היו ממונים בבית ה' כאשר יזכור למטה ולא זכר מבני עזיאל ואולי כללם בבני חברון: **(כד) נגיד על האצרות.** היה ממונה על האוצרות ושאר הממונים היו תחת ידו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת יומא

ח בְּכָל יוֹם תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ בִּקְרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ, בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו; בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מֵחֲצוֹת, וּבְרַגְלִים מֵאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה; וְלֹא הָיְתָה קְרִיאַת הַגֶּבֶר מַגַּעַת עַד שֶׁהָיְתָה עֲזָרָה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל.

פ ר ק ש נ י

א בְּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ, תּוֹרֵם; וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבִּין, רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת זָכָה. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין, הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶם: הַצְבִּיעוּ; וּמָה הֵן מוֹצִיאִין? אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם,

פירוש ברטנורא

ח תורמין את המזבח. תרומת הדשן, שהוא חותה מן הדשן במחתה בין רב בין מעט ונותנו במזרחו של כבש ונבלע שם במקומו, והיא היתה תחלת העבודה בשחרית: **או סמוך לו.** סמוך לקריאת הגבר או מלפניה או מלאחריה: **ביום"כ.** תורם מחצות. משום חולשא דכ"ג שעליו לבדו מוטל הכל צריך להשכים יותר: **וברגלים.** דנפישי ישראל ונפישי קרבנות ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות הדשן מן המערכה למקום שבאמצע המזבח ששמו תפוח שלשם גל גדול של דשן צבור ומכוונת כתפוח, היו צריכים להשכים יותר והיו משכימין מן האשמורת הראשונה שהיא שליש הלילה: **ולא היתה קריאת הגבר מגעת.** ברגלים: **עד שהיתה עזרה מלאה מישראל** המביאים קרבנותיהם להקריבם מיד אחר תמיד של שחר:

ב א בראשונה כל מי שרוצה לתרום. כל כהן שהוא מאותו בית אב ורוצה לתרום את הדשן שחרית, תורם, ולא היה פיים בדבר: **ובזמן שהם מרובים.** הבאים לתרום, זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם, זה היה משפטם: **רצים ועולים בכבש.** המזבח, שהוא ל"ב אמה אורך: **וכל הקודם.** ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח, זכה לתרום. וזהו גורלם: **ואם היו שניהם שוים.** בכניסתם אין אחד מהם זוכה לתרומה. אבל מעתה כולם באין להטיל גורל. ומהו הגורל. הממונה על הפייסות אומר לכולם הצביעו, כלומר הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו, מפני שאסור למנות אנשים מישראל לפיכך הוצרכו להוציא האצבעות כדי שימנו האצבעות ולא האנשים. וכיצד עושים, מקיפים ועומדים בעגולה והממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם וממנו הפיים מתחיל למנות, ומוציא כל אחד אצבעו והממונה מוציא מפיו סך ומנין, או מאה, או ששים, הרבה יותר ממה שיש שם

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ח

העבודה במקדש התחילה בכל יום עם עלות השחר בהרמת הדשן מעל המזבח, כמו שכתוב (ויקרא ו, ג): "והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמו אצל המזבח", היינו שהכהן היה נוטל במחתה גחלים (כשיעור מלוא הקומץ) מתוך המוקד שעל המזבח, ונותנן במזרחו של כבש המזבח (תמיד א, ד). עבודה זו נקראת "תרומת הדשן". משנתנו באה ללמד שזמן תרומת הדשן שונה היה ביום הכיפורים וברגלים מבכל יום.

בְּכָל יוֹם תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ – תורם כהן את הדשן מעל המזבח, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), **בִּקְרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ** – סמוך לזמן קריאת הגבר, **בֵּין לְפָנָיו בֵּין לְאַחֲרָיו** – בגמרא נחלקו בפירושו של הביטוי "קריאת הגבר". יש מפרשים: בזמן קריאת התרנגול, ויש מפרשים: בשעה שקורא הכרוז "עמדו כהנים לעבודתכם", כמו ששנינו במסכת שקלים (ה, א); ולפי הרמב"ם זמן תרומת הדשן בכל יום הוא משיעלה עמוד השחר (**הל' תמידין ומוספין ב, יא**). **בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מֵחֲצוֹת** – הלילה. בגמרא מבואר, שמשום חולשת הכהן הגדול עושים את תרומת הדשן מחצות; וכותבים בעלי התוספות, שמכאן משמע שאפילו תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה אינה כשרה אלא בכהן גדול, ולפיכך מקדימים אותה, כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום. ויש סוברים שאמנם תרומת הדשן נעשית על ידי כהן אחר, אלא שכוונת הגמרא היא, שלפיכך מקדימים לתרום תרומת הדשן מחצות הלילה, כדי שימצא הכהן הגדול מוכן כל מה שצריך לעבודתו מיד כשיעלה עמוד השחר, קודם שיהיה רעב וחלש (**תוספות יומא כ, ב; כא, א**). **וּבָרְגָלִים** – שקרבנות הרבה קרבים בהם, והדשן מרובה במקום המערכה, ורבים מקדימים לבוא לעזרה, **מֵאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה** – מקדימים לתרום תרומת הדשן, מסוף האשמורה הראשונה, היינו מסוף השליש הראשון של הלילה (עיין משנה ברכות א, א). **וְלֹא הָיְתָה קְרִיאַת הַגֶּבֶר מַגַּעַת** – ברגלים, **עַד שֶׁהָיְתָה עֲזָרָה מְלֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל** – שהביאו קרבנותיהם, כדי להקריבם מיד אחר תמיד של שחר.

בעל "תפארת ישראל" כותב: "ואפשר שהפיסקה האחרונה – "ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל" – מוסכה גם על יום הכיפורים, שאף ביום הכיפורים היתה העזרה מלאה מישראל שבאו לראות עבודת הכהן הגדול" (עיין שם).

באור משנה א

משנתנו מוסיפה ללמד בענין תרומת הדשן, כיצד היו קובעים בכל יום מי מהכהנים יעשה עבודה זו. ויש להקדים, שהכהנים היו נחלקים לעשרים וארבעה משמרות, ובכל שבוע היה עובד משמר אחד. כל משמר נחלק לששה בתי אבות; בכל יום בשבוע היה עובד "בית אב" אחר, ובשבת היו עובדים כל כהני המשמר יחד (מנחות קז, ב). העבודות השונות שבמקדש היו מתחלקות בגורל בין כהני בית האב של אותו היום. ברם, תרומת הדשן היתה נעשית בראשונה ללא הגרלה ואחר כך תיקנו גם בה הגרלה כפי שיבואר במשנתנו ובמשנה שלאחריה.

בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁרוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת הַמִּזְבֵּחַ – כל כהן מבית האב של אותו יום, הרוצה לתרום את הדשן מעל המזבח, **תּוֹרֵם** – בגמרא מבואר, שאף על פי שכל העבודות שבמקדש היו מתחלקות בגורל, מכל מקום לעבודה זו לא תיקנו גורל ("פייס"), שהואיל והיא נעשית בעלות השחר וצריכים להשכים לה, חששו שאם יגרילו אותה לא ירצו כהנים הרבה לוותר על השינה בשעה זו להטריח עצמם להשכים לה מספק, הלכך קבעו שכל כהן הרוצה לתרום תורם, ונמצאו הזריזים משכימים לה. **וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְרֻבִּין** – הכהנים הרוצים לתרום את הדשן, כך היו נוהגים: **רָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ** – של המזבח, שארכו שלושים ושתיים אמות, **וְכָל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת** – כל מי שנכנס ראשון לתוך ארבע אמות העליונות של הכבש סמוך למזבח, **זָכָה** – לתרום את הדשן. **וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין** – אם שניים נכנסו לתוך ארבע האמות כאחד, אין אחד מהם זוכה לתרום, אלא מטילים גורל בין כל הכהנים שישנם שם, וכך היתה ההגרלה: **הַמְמֻנֶּה** – על הגורלות, **אוֹמֵר לָהֶם** – לכהנים העומדים סביבו בעיגול, **הַצְבִּיעוּ** – הוציאו אצבע, כדי למנות את האצבעות, לפי שאסור למנות את האנשים; ומבואר בברייתא בגמרא, שהממונה בא ונוטל מצנפת מראשו של אחד מהם, להודיע שממנו הוא מתחיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵין מוֹצִיאִין אֶגֶדֶל בַּמִּקְדָּשׁ.

ב מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ, וְדָחַף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל וְנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ. וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין לִידֵי סַכָּנָה, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא בַּפַּיִס. אַרְבָּעָה פִּיָּסוֹת הָיוּ שָׁם, וְזֶה הַפַּיִס הָרִאשׁוֹן.

ג הַפַּיִס הַשֵּׁנִי – מִי שׁוֹחֵט, מִי זוֹרֵק, מִי מְדַשֵּׁן מִזְּבַח הַפְּנִימִי, וּמִי מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה, וּמִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ:

פירוש ברטנורא

כהנים, ואומר מי שיכלה חשבון זה אצלו יזכה. ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת, וסובב והולך ומונה האצבעות וחוזר חלילה עד סוף המנין, ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה. וכן כל הפייסות שבמקדש: **אחד או שנים.** אצבע א' אם הוא בריא או שנים אם הוא חולה. שהחולה אינו יכול לכבוש אצבעותיו, וכשמוציא אחת יוצאה חברתה עמה. ואין השנים נמנין אלא אחת: **ואין מוציאים אגודל במקדש.** מפני הרמאים, כשיקרב המנין לכלות ויבינו למי יכלה, יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה לשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו, והממונה לא יבין לפי שהאדם יכול להרחיק האגודל מן האצבע הרבה עד שנראה כאצבעות שני בני אדם, מה שאין יכול לעשות כן בשאר אצבעות:

ב אלא בפיים. זה שפירשנו: **ארבע פייסות היו שם.** ארבע פעמים ביום נאספים לפיים. ולא היו מפייסים על כולם באסיפה אחת, כדי להשמיע קול ארבע פעמים שיש עם רב בעזרה, וזהו כבודו של מלך שנאמר (תהלים נ"ה) בבית אלהים נהלך ברגש:

ג מי שוחט. את התמיד: **מי זורק** וכו'. כל העבודות הללו בפיים אחד הן. שמי שיכלה בו החשבון כמו שפירשנו, זכה, והוא זורק את הדם למזבח אחר שקבל הדם במזרק שהזורק הוא המקבל. והסמוך לו שוחט. ואע"פ שהשחיטה קודמת לקבלת הדם, מ"מ מפני שעבודת הזריקה גדולה מן השחיטה שהשחיטה כשרה בזר משא"כ בזריקה דמקבלה ואילך מצות כהונה, לפיכך זכה הראשון שהגיע לו הפיים בזריקה, והסמוך לו בשחיטה. והסמוך לשוחט מדשן את

משניות מבוארות – קהתי

למנות, והוא נוקב במספר מסויים הגדול הרבה ממנין הכהנים, כגון מאה, ומתחיל למנות את האצבעות מאותו כהן שנטל מצנפתו מראשו, וסובב והולך ומונה את האצבעות וחוזר חלילה עד שמגיע למספר שנקב בו, ואותו כהן שהמספר כלה בו, הוא הזוכה. וכן היו כל הפייסות (הגורלות) שבמקדש. **וּמָה הֵן מוֹצִיאִין** – כשאומר להם הממונה "הצביעו"? **אַחַת** – אצבע אחת, **אוֹ שְׁתַּיִם** – שתי אצבעות רצופות; בגמרא מבואר, שמי שאינו יכול להוציא אצבע אחת ולכבוש את אצבעותיו, רשאי להוציא שתיים ואינן נימנות אלא אחת. **וְאֵין מוֹצִיאִין אֶגֶדֶל בַּמִּקְדָּשׁ** – בשעת ההגרלה; הטעם מבואר בגמרא: מפני הרמאים, שבשעה שיתקרב המנין לסיומו ויחשבו במי המספר יכלה, יוציאו אגודל ועוד אצבע הרחוקה ממנו, כדי שהממונה יטעה וימנה אותן כשתיים, ועל ידי כך יקרבו את המנין שיכלה בהם.

בענין שהבאנו, שהממונה נוטל מצנפת מראשו של אחד, כותב בעל "תוספות יום טוב", שלכאורה כך היה עומד בלא מצנפת עד שהגרילו, וכן דעת התוספות (יומא כה, א, דיבור המתחיל "והא בענין"), שכתבו על מה שמובא בברייתא שהפייס לא היה בעזרה עצמה: "כיון שנטל מצנפתו של אחד מהם, גנאי היה לעמוד בלא מצנפת בעזרה". אבל הרמב"ם כותב (הל' תמידין ד, א): "והממונה נוטל המצנפת מעל ראשו של אחד מהן ומחזירה". משמע שמחזירה מיד, ועל ידי נטילת המצנפת ידעו מי הוא האיש שממנו מתחילים למנות.

בכלל בארנו את סדר ההגרלה לפי רש"י, וכן מפרש גם הרב מברטנורא. אבל הרמב"ם מפרש בדרך אחרת, שכן הוא כותב (הל' תמידין ומוספין ד, ג): כיצד מפייסין? עומדין בהיקף ומסכימים על מנין (כלומר שלא הממונה אומר את המספר כפי שבארנו, אלא הכהנים מסכימים ביניהם על מספר מסויים), שמונים, מאה או אלף, או כל מנין שיסכימו עליו, והממונה אומר להם: הצביעו, והן מוציאין אצבעותיהן, אחת או שתיים, ואם הוציא שלש מונין לו שלש (כלומר שסופרים כל האצבעות שמוציאים: המוציא שתיים מונים לו שתיים, והמוציא שלש מונים לו שלש); ואין מוציאין אגודל במקדש, מפני הרמאים, שהאגודל קצר ונוח להוציאו ולכפותו (כלומר שהמוציא אגודל יחשב את כל האצבעות, ואם יראה שהמספר יהיה כלה בו אם יוציא גם את האגודל, יוציאנו; ואם יראה שיזכה אם לא יוציאנו, יכפהו, לפי שקל לפשטו ולכפותו). והמוציא אגודל אין מונין אותו לו. ומתחיל הממונה למנות מן האיש הידוע שהסיר מצנפתו תחילה, ומונה על אצבעותיהן וחוזר חלילה עד שישלים המנין שהסכימו עליו"...

~ יום שני ~

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד שמשום מעשה שהיה ביטלו את ההתחרות בריצה על הכבש, והתקינו גורל גם לעבודת תרומת הדשן כמו לשאר העבודות במקדש.

מַעֲשֶׂה שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שָׁוִין וְרָצִין וְעוֹלִין בַּכֶּבֶשׁ – שני כהנים רצו כאחד בשווה, כדי לזכות בתרומת הדשן, **וְדָחַף אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ, וְנָפַל וְנִשְׁבְּרָה רַגְלוֹ. וְכֵיוָן שֶׁרָאוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּאִין לִידֵי סַכָּנָה** – על ידי הריצה על הכבש, **הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ תּוֹרְמִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ** – שלא יזכה כהן בתרומת הדשן, **אֶלָּא בַּפַּיִס** – בהגרלה בלבד, כפי שבארנו במשנה הקודמת, ולא על ידי ריצה על הכבש. **אַרְבָּעָה פִּיָּסוֹת הָיוּ שָׁם** – במקדש בכל יום, כלומר שכל העבודות שבמקדש היו נעשות על ידי פייס, וארבע פעמים ביום היו מתכנסים להגרלה, **וְזֶה הַפַּיִס הָרִאשׁוֹן** – הפייס של תרומת הדשן שהזכרנו לעיל, היה הפייס הראשון. בברייתא בגמרא מובא, שמי שזכה בפייס זה, היה גם מסדר את המערכה ומעלה שני גזרי עצים למזבח. והרמב"ם מוסיף, שהיה גם מכניס מחתה מלאה אש מן המזבח החיצון למזבח הפנימי להקטיר עליה קטורת (**הל' תמידין ד, ה**).

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שנראה לו לפרש שמדובר במשנתנו על הפייסות שהיו במקדש בכל יום ויום חוץ מיום הכיפורים, שהרי כל עבודות יום הכיפורים אינן כשרות אלא בכהן גדול, כמו שהזכרנו בפרק הקודם, ובברייתא היא במסכת הוריות (יב, ב), ומובאת היא גם במסכתנו (יומא לג, ב); וכן מובא בסליחה של מוסף יום כיפור המתחילה "איך אשא ראש": "ובטלו הפייסות בצום המובחר". אבל בפיוט העבודה הזכיר כל ארבעת הפייסות על סדרם. וכותב בעל המאור: "והווי יודע כי בעלי הקרובות, שהכניסו בפיוטיהן בסדר עבודת היום ארבעה פייסות, טעו כולם במשנתנו, ולא הבינו כי הפייסות שבמשנתנו לשאר ימות השנה הם ולא ליום הכיפורים, לפי שכל עבודת היום אינה כשרה אלא בכהן גדול".

אבל הרמב"ן משיג על בעל המאור בספר "מלחמות ה'" וכותב, שאי אפשר שיטעו כל רבותינו בעלי הקרובות; ועוד, שאם כן, פרק זה אין בו דבר מסדר היום; ועוד, היאך שנו אותם סתם ולא פירשו שהדברים אמורים בשאר הימים חוץ מיום הכיפורים, והעלה שהיו כל ארבעת הפייסות אף ביום הכיפורים (עיין שם).

ודעת הרמב"ם בפרק ד מהל' עבודת יום הכיפורים, שהיו פייסות, אבל ייראה מלשונו שלתרומת הדשן ודישון מזבח בלבד היה. ועיין ב"תוספות יום טוב" שמאריך בענין זה.

באור משנה ג

הַפַּיִס הַשֵּׁנִי – זיכה בעבודות דלקמן: **מִי שׁוֹחֵט** – את קרבן התמיד, **מִי זוֹרֵק** – את דמו, כלומר שהכהן שכלה בו המספר של ההגרלה, כמו שבארנו במשנה א, הוא שוחט את התמיד, והשני העומד לימינו מקבל את הדם וזורקו (עיין ברטנורא שמפרש, שהראשון זכה בזריקה והשני בשחיטה); **מִי מְדַשֵּׁן מִזְּבַח הַפְּנִימִי** – הכהן השלישי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל, הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְהַקְּרָבַיִם, וְהַסֹּלֶת, וְהַחֲבִתִּין, וְהַיַּיִן. שְׁלֹשָׁה עָשָׂר כֹּהֲנִים זָכוּ בּוֹ. אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ הָיָה קָרֵב.

ד הַפַּיִס הַשְּׁלִישִׁי – חֲדָשִׁים לַקְּטֹרֶת בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ. וְהָרְבִיעִי – חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים, מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ.

ה תָּמִיד קָרֵב בְּתִשְׁעָה, בַּעֲשָׂרָה, בְּאַחַד עָשָׂר, בִּשְׁנֵים עָשָׂר, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. כֵּיצַד? עַצְמוֹ – בְּתִשְׁעָה. בֶּחָג

פירוש ברטנורא

המזבח, והסמוך למדשן את המזבח מדשן את המנורה. וכן כולם: **הראש והרגל.** של ימין, בכהן אחד: **ושתי הידים.** בכהן שני: **העוקץ.** הוא הזנב: **והרגל.** של שמאל, בכהן שלישי: **החזה.** הוא שומן החזה הרואה את הקרקע, וחותכין אותו אילך ואילך בלא ראשי הצלעות: **והגרה.** מקום שהוא מעלה גרה, הוא הצואר, ובו מחוברים קנה הריאה עם הכבד והלב. החזה והגרה בכהן רביעי. ושתי הדפנות בכהן חמישי. והקרבים בששי: **והסולת.** עשרון למנחת נסכו של תמיד בשביעי. **והחביתים.** חצי עשרון למנחתו של כהן גדול שקריבה עם התמידים בכל יום, שנאמר (ויקרא ו') מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, בשמיני: **והיין.** ג' לוגין לנסך התמיד, בתשיעי: **י"ג כהנים זוכין בו.** בפיים זה, י"ג עבודות של כהנים המנויות בהן כפי הסדר הכתוב במשנה: **כדרך הלוכו.** בחייו: **היה קרב** התמיד. ת"ק סבר הטוב והיפה קרב תחלה. וכן עזאי סבר כדרך הלוכו, הראש והרגל, החזה והגרה, ושתי הידים, ושתי הדפנות, העוקץ והרגל. ואין הלכה כבן עזאי:

ד חדשים לקטורת. כך היו מכריזין בעזרה. כלומר מי שלא זכה בקטורת כל ימיו יבא ויפיס. ולא היו מניחין למי שזכה בה פעם אחת לשנות בה, מפני שמעשרת, דכתיב (דברים ל"ג) ישימו קטורה באפך וכו' ברך ה' חילו. ולפי שכל כהן המקטיר קטורת היה מתעשר ומתברך בשבילה לפיכך לא היו מניחין לשנות בה אדם, כדי שיהיו הכל מתעשרים ומתברכים בה: **חדשים גם ישנים.** מי שזכה בפיים פעמים אחרות, ומי שלא זכה בו מעולם, בואו והפיסו: **מי מעלה אברים מן הכבש למזבח.** כשהיו מוליכין האברים מבית הממטבחים לא היו מוליכים אותם למזבח אלא נותנים אותם מחצי כבש ולמטה במזרח ומפיסין פיים אחר מי מעלה אותם ממקום הנחתן בכבש למזבח. והיו עושין כן משום ברוב עם הדרת מלך:

ה תמיד קרב. משעת הולכת אברים ואילך קחשיב: **עצמו.** בכל יום תשעה. ששה לאברים ולקרבים, כדאמרינן לעיל, ואחד לחביתין ואחד ליין: **ובחג.** שצריך שני נסוכין, אחד של יין ואחד של מים ביד כהן אחד צלוחית של מים: **של בין הערבים.** שבכל יום שנים בידם שני גזירי עצים, להוסיף

משניות מבוארות – קהתי

מוריד את האפר מעל מזבח הקטורת שבהיכל, **וּמִי מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה** – הכהן הרביעי מדשן את הנרות של המנורה, שנוטל מהם את האפר והפסולת, **וּמִי מַעֲלֶה אֵבָרִים** – של התמיד, **לַכֶּבֶשׁ** – כמו ששנינו (שקלים ח, ח), שהכהנים היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח מחציו ולמטה, ויורדים ללשכת הגזית לקרות את שמע, ולאחר מכן היו מעלים את האברים למזבח; ואלו האברים שזכו הכהנים בהעלאתם לפי הסדר של אותו פייס: **הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל** – האחורית של ימין, זכה בהעלאתם הכהן החמישי; **וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם** – היינו הרגליים הקדמיות, זכה בהעלאתן הכהן הששי; **הָעֹקֶץ** – החלק האחורי עם האליה, **וְהָרֶגֶל** – האחורית של שמאל, העלאתם על ידי הכהן השביעי; **הֶחָזֶה** – שומן החזה, **וְהַגֵּרָה** – מקום שהבהמה מעלה גרה, היינו הצואר עם שתי צלעות מימין ושתי צלעות משמאל ותלויים בו הקנה והלב והריאה (תמיד ד, ג), העלאתם על ידי הכהן השמיני; **וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת** – עם השדרה והטחול והכבד (שם), מעלה אותן הכהן התשיעי; **וְהַקְּרָבַיִם** – הנתונים בבזך, וכרעיים על גביהם (שם), מעלה הכהן העשירי; **וְהַסֹּלֶת** – למנחת התמיד, מעלה הכהן האחד עשר, **וְהַחֲבִתִּין** – מנחת הכהן הגדול, שהיה מקריב בכל יום עשירית האיפה סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב על מחבת בשמן (**ויקרא ו, יג-יד**), מעלה הכהן השנים עשר; **וְהַיַּיִן** – רביעית ההין נסך לתמיד, מעלה הכהן השלושה עשר. **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר כֹּהֲנִים זָכוּ בּוֹ** – באותו פייס, כמו שפרטנו לעיל בכל עבודה ועבודה. **אָמַר בֶּן עַזַּאי לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: דֶּרֶךְ הִלּוּכוֹ** – של הכבש בחייו, **הָיָה קָרֵב** – ומבואר בברייתא בגמרא; כיצד דרך הילוכו? הראש והרגל, החזה והגרה, שתי הידיים, שתי הדפנות, העוקץ והרגל. ותנא קמא סובר, שהגדול יותר באברים קרב תחילה; ומכל מקום הראש קרב ראשון, שנאמר (**ויקרא א, יב**): "ונתח אותו לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו", ומכאן לראש ופדר שקודמים לכל האברים. והלכה כתנא קמא (**רמב"ם הל' תמידין ד, ה**). כן מבואר בגמרא שהכהן המעלה את הראש, מכסה את בית השחיטה בפדר, וזהו דרך כבוד של מעלה, לפי שבית השחיטה מלוכלך בדם (**עיין גמרא יומא כו, א; תוספות שם כה, ב דיבור המתחיל "מניין"**).

~ יום שלישי ~

באור משנה ד

הַפַּיִס הַשְּׁלִישִׁי – היה על עבודת הקטורת, והממונה על הפייסות היה מכריז: **חֲדָשִׁים לַקְּטֹרֶת בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ** – כהנים שלא זכו בקטורת מימיהם יבואו וישתתפו בהגרלה; שכן עבודת הקטורת היתה חביבה ביותר על הכהנים, מפני שהיא מעשרת (מביאה עושר וברכה לעוסק בהקטרתה). שנאמר (**דברים לג, י-יא**): "ישימו קטורה באפך... ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", הלכך היו מקפידים שלא יפיסו לעבודת הקטורת אלא חדשים בלבד, היינו אותם כהנים שלא הקטירו קטורת מימיהם. ובברייתא בגמרא מובא, שמעולם לא שנה אדם בה, כלומר שכל כך היו כהני בית אב מרובים עד שלא אירע מעולם שלא יהא שם מי שלא הקטיר מימיו (**המאירי**). **וְהָרְבִיעִי** – והפייס הרביעי, היה הממונה מכריז בו: **חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים** – אלה שעדיין לא זכו בעבודה זו ואלה שכבר זכו בה, בואו והפיסו! שהואיל ולפייס השלישי הזמין רק חדשים, חזר והכריז שלפייס הרביעי מוזמנים כל הכהנים, חדשים עם ישנים; והיו מפיסים בפייס זה: **מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ** – במשנה הקודמת למדנו שהכהנים שזכו בפייס שני היו מניחים את אברי התמיד בכבש של המזבח, מחציו ולמטה בצד מזרח, וירדו ללשכת הגזית לקרוא את שמע, ועכשיו חזרו והפיסו מי יעלה את האברים מן הכבש למזבח, להקטירם ולנסך נסכיהם; ומבואר במפרשים שכהן אחד בלבד היה זוכה בהעלאת האברים למזבח (**רש"י ותוספות יומא כו, ב; רמב"ם הל' תמידין ד, ח; ו, ה; המאירי**), אף על פי שבהעלאתם לכבש זכו כהנים אחדים (כמפורט במשנה הקודמת). ויש סוברים, שאף בהעלאת האברים למזבח היו זוכים ששה כהנים (ועוד שלושה בנסכים), כמספר הכהנים שזכו בפייס השני להעלותם לכבש (**"תוספות ישנים"; הרש"ש**).

באור משנה ה

תָּמִיד – קרבן עולת התמיד, **קָרֵב בְּתִשְׁעָה** – כהנים שהיו עוסקים בהעלאת אברי התמיד ונסכיו לכבש, ויש שהיה קרב **בַּעֲשָׂרָה** –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם, הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה. בֵּין הָעַרְבַּיִם – בְּאַחַד עָשָׂר: הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים; וּבַשַּׁבָּת – בְּאַחַד עָשָׂר: הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה, וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בָּזְכֵּי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים. וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג – בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם.

ו אֵיל קָרֵב בְּאַחַד עָשָׂר: הַבָּשָׂר – בַּחֲמִשָּׁה, הַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן – בִּשְׁנַיִם שְׁנַיִם.

ז פַּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה: הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל, הָרֹאשׁ – בְּאֶחָד, וְהָרֶגֶל – בִּשְׁנַיִם; הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל, הָעֹקֶץ – בִּשְׁנַיִם, וְהָרֶגֶל – בִּשְׁנַיִם; הַחֲזֶה וְהַגֵּרָה, הַחֲזֶה – בְּאֶחָד, וְהַגֵּרָה – בִּשְׁלֹשָׁה; שְׁתֵּי הַיָּדַיִם – בִּשְׁנַיִם; שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת – בִּשְׁנַיִם; הַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן – בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר. אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד, אִם רָצָה לְהַקְרִיב – מַקְרִיב. הֲפִשְׁטָן וְנִתּוּחָן שֶׁל אֵלּוּ וָאֵלּוּ שָׁוִין.

פירוש ברטנורא

על עצי מערכה, דכתיב (ויקרא א') וערכו עצים על האש, אם אינו ענין לתמיד של שחר שכבר נאמר וביער עליה הכהן עצים תנהו ענין לתמיד של בין הערבים שמוסיפים שני גזירי עצים:

ו הבשר בחמשה. כאברים של כבש כך אברים של איל: **הסלת.** שני עשרונים היה, בשני כהנים:

ז במה דברים אמורים. דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פיים: **אם רצה להקריב.** כהן יחידי את הכל ובלא פיים: **הפשטן ונתוחן.** של יחיד ושל צבור שוין להיות כשרים בזר ואין טעונין כהן:

משניות מבוארות – קהתי

כהנים, או **בְּאַחַד עָשָׂר,** או **בִּשְׁנַיִם עָשָׂר** – כהנים, **לֹא פָּחוֹת** – אינו קרב לעולם בפחות מתשעה, **וְלֹא יוֹתֵר** – ולא ביותר משנים עשר. **כֵּיצַד? עַצְמוֹ** – קרבן התמיד עצמו, היינו הקרבת אבריו ומנחתו ונסכו בכל יום, **בְּתִשְׁעָה** – כהנים, כמפורט לעיל (במשנה ג): הראשון היה מעלה את הראש והרגל, השני – שתי הידים, השלישי – העוקץ והרגל, הרביעי – החזה והגרה, החמישי – שתי הדפנות, השישי – הקרביים, השביעי – הסולת, השמיני – החביתין, והתשיעי – היין. יש מפרשים, שמשנתנו היא כדעת רבי אליעזר בן יעקב הסובר, שלא היו עושים פייס רביעי, אלא אותם הכהנים שהעלו את האברים והנסכים לכבש חזרו והעלום אחר כך מן הכבש למזבח (**רש"י יומא כו, ב**). ברם, לדעת המפרשים שהבאנו בסוף המשנה הקודמת (**"תוספות ישנים"; הרש"ש**), שאף בהעלאת האברים מהכבש למזבח היו זוכים תשעה כהנים כמו בהעלאתם לכבש, משנתנו היא המשך למשנה הקודמת והיא עוסקת בעבודת העלאת האברים והנסכים למזבח להקטירם ולנסך נסכיהם. **בֶּחָג** – הסוכות, שמלבד ניסוך היין היה גם ניסוך המים, **בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם** – היה עולה עוד כהן אחד ובידו צלוחית של מים, **הֲרֵי כָּאן עֲשָׂרָה** – כהנים; **בֵּין הָעַרְבַּיִם** – קרבן תמיד של בין הערביים, קרב **בְּאַחַד עָשָׂר** – כהנים: **הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה** – כמו שבארנו לעיל בתמיד של שחרית, **וּשְׁנַיִם** – שני כהנים נוספים, **בְּיָדָם שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים** – שכן מצוה להוסיף בתמיד של בין הערביים שני גזרי עצים על מערכת העצים שעל המזבח, כמו שנאמר (**ויקרא א, ז**): "וערכו עצים על האש", ודרשו: אם אינו ענין לתמיד של שחר, שהרי כתוב (**שם ו, ה**): "ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר", תנהו ענין לתמיד של בין ערביים, שטעון שני גזרי עצים בשני כהנים; וכבר הזכרנו, שבתמיד של שחר הכהן הזוכה בתרומת הדשן זוכה גם בהבאת שני גזרי העצים. **וּבַשַּׁבָּת** – וכן תמיד של שחר בשבת, קרב **בְּאַחַד עָשָׂר** – כהנים: **הוּא עַצְמוֹ בְּתִשְׁעָה** – הקרבן עצמו קרב בתשעה כהנים, כמבואר ברישא, **וּשְׁנַיִם** – ועוד שני כהנים, **בְּיָדָם שְׁנֵי בָּזְכֵּי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים** – שתי כפות עם לבונה שהיו באות עם לחם הפנים, כמו שכתוב (**ויקרא כד, ה-ז**): "ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות... ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת... ונתת על המערכת לבונה זכה, והיתה ללחם לאזכרה", כלומר שבכל שבת כשהיו מסלקים את לחם הפנים, היו מקטירים את שני בזיכי הלבונה, ושני כהנים עסקו בהקטרתם. **וּבַשַּׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג** – שבתוך חג הסוכות, **בְּיַד אֶחָד צְלוֹחִית שֶׁל מַיִם** – נוסף עוד כהן בתמיד של שחר שבידו צלוחית של מים לניסוך המים, והרי כאן שנים עשר. מכאן למדים בגמרא שלא היו מנסכים מים בחג אלא בתמיד של שחר, שאילו היו מנסכים מים אף בתמיד של בין ערביים, הרי היו שנים עשר כהנים אף בחולו של החג בתמיד של בין ערביים, תשעה לעצמו, שניים לשני גזרי עצים ואחד לניסוך המים, אלא מכאן שלא היו מנסכין מים בתמיד של בין הערביים כי אם בתמיד של שחר בלבד.

~ יום רביעי ~

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד, שדווקא קרבן הכבש שהוא בן שנתו, כגון התמיד, קרב בתשעה כהנים, אבל קרבן אחר טעון יותר כהנים.

אֵיל – קרבן האיל שהוא בן שתי שנים, **קָרֵב בְּאַחַד עָשָׂר** – כהנים: **הַבָּשָׂר בַּחֲמִשָּׁה** – כהנים, כמפורט לעיל בתמיד: הראשון מעלה את הראש והרגל, השני — שתי הידים, השלישי – העוקץ והרגל, הרביעי – החזה והגרה, החמישי — שתי הדפנות. **הַקְּרָבַיִם** – שהם כבדים באיל מבכבש (**המאירי**), **וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן** – שהם מרובים באיל מבכבש, שהסולת בכבש עישרון אחד ובאיל שני עשרונים, והיין בכבש, רביעית ההין (= 3 לוגים) ובאיל שלישית ההין (= 4 לוגים), **בִּשְׁנַיִם שְׁנַיִם** – כל דבר קרב בשני כהנים, הרי כאן עוד ששה כהנים, ובין כולם אחד עשר.

באור משנה ז

פַּר קָרֵב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה – כהנים, שהואיל ואבריו כבדים ביותר ואף הסולת והיין מרובים בו מבאיל (שלושה עשרונים סולת וחצי ההין יין), לפיכך היה טעון עשרים וארבעה כהנים: **הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל** – שבכבש ובאיל העלאתם בכהן אחד, בפר העלאתם בשלושה כהנים: **הָרֹאשׁ בְּאֶחָד, וְהָרֶגֶל בִּשְׁנַיִם** – שני כהנים היו מעלים ביחד את הרגל האחורית של ימין (**רמב"ם**); **הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל** – החלק האחורי והרגל האחורית של שמאל, שבכבש ובאיל העלאתם בכהן אחד, בפר העלאתם בארבעה כהנים: **הָעֹקֶץ בִּשְׁנַיִם, וְהָרֶגֶל בִּשְׁנַיִם** – הרי שבעה; **הַחֲזֶה וְהַגֵּרָה** – שבכבש ובאיל העלאתם בכהן אחד, בפר מעלים אותם ארבעה כהנים: **הַחֲזֶה בְּאֶחָד, וְהַגֵּרָה בִּשְׁלֹשָׁה** – הרי אחד עשר; **שְׁתֵּי הַיָּדַיִם** – הרגליים הקדמיות, **בִּשְׁנַיִם** – בשני כהנים, הרי שלושה עשר; **שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם** – הרי חמישה עשר; **הַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת וְהַיַּיִן בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה** – כל דבר בשלושה כהנים, הרי כאן עוד תשעה כהנים, ובין כולם עשרים וארבעה. **בַּמֶּה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק שלישי

א אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה: צְאוּ וּרְאוּ, אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם הִגִּיעַ, הָרוֹאֶה אוֹמֵר: בַּרְקַאי! מַתִּתְיָא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר: הֵאִיר פְּנֵי כָל הַמִּזְרָח; עַד שֶׁבְּחֶבְרוֹן? וְהוּא אוֹמֵר: הֵן.

ב וְלָמָּה הֶצְרְכוּ לְכָךְ? שֶׁפַּעַם אַחַת עָלָה מְאוֹר הַלְּבָנָה וְדָמוּ שֶׁהֵאִיר הַמִּזְרָח, וְשָׁחֲטוּ אֶת הַתָּמִיד, וְהוֹצִיאוּהוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. הוֹרִידוּ כֹּהֵן גָּדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה. זֶה הַכְּלָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ: כָּל הַמַּסִּיחַ אֶת רַגְלָיו – טָעוּן טְבִילָה, וְכָל הַמַּטִּיל מַיִם – טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם.

ג אֵין אָדָם נִכְנָס לָעֲזָרָה לָעֲבוֹדָה אֲפִלּוּ טָהוֹר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל. חָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין טוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ

פירוש ברטנורא

ג א אמר להם הממונה. הוא הסגן: **צאו וראו.** על מקום גבוה שהיה להם במקדש: **זמן השחיטה.** שהשחיטה פסולה בלילה. שנאמר (ויקרא י"ט) ביום זבחכם: **ברקאי.** האיר והבריק השחר: **האיר פני המזרח.** זמן זה אחר ברקאי דאמר תנא קמא. והלכה כמתתיה בן שמואל: **עד שבחברון.** אותן העומדין למטה שואלין לו הגיע האור לחברון, והוא משיב הן. וכדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון:

ב שפעם אחת עלה מאור הלבנה. לאו ביום הכפורים קאמר, דא"א לעלות מאור הלבנה סמוך לשחר ביום הכיפורים שהוא בשליש החודש, אלא בסוף אחד מן החדשים כשהלבנה עולה סמוך לעלות השחר אירע זה הטעות, וחששו שמא ביה"כ יארע טעות אחר כיוצא בו לכך הוצרכו לכל זה: **הורידו כהן גדול.** מלתא באנפי נפשה היא. והשתא מהדר להא דתנינן לעיל עד חברון והוא אומר הן. ולאחר שהשיב הרואה הן היו מורידין כהן גדול לבית הטבילה שהיה טעון טבילה קודם שישחט התמיד: **המיסך רגליו.** כגוי לנקבים גדולים.

ג לעבודה. לאו דוקא: **עד שיטבול.** שהדברים קל וחומר ומה כהן גדול המשנה מקודש לקודש, מעבודת חוץ לעבודת פנים ומעבודת פנים לעבודת חוץ,

משניות מבוארות – קהתי

דְּבָרִים אֲמוּרִים – שכל קרבן טעון הרבה כהנים, ועבודתם נקבעת על ידי פייס? **בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר** – כגון תמידים ופרים ואילים של מוספים, **אֲבָל בְּקָרְבַּן יָחִיד, אִם רָצָה לְהַקְרִיב** – כהן אחד את הכל, **מַקְרִיב** – ואפילו בלא פייס (**רש"י; ברטנורא; ועיין "תוספות יום טוב"**). **הֶפְשֵׁטָן וְנִתּוּחָן שֶׁל אֵלּוּ וָאֵלּוּ** – של קרבנות ציבור ושל קרבנות יחיד, **שָׁוִין** – שהם כשרים בזר, ואינם טעונים כהנים ופייס.

~ יום חמישי ~

באור משנה א

משנתנו מתחילה בתיאור עבודת היום.

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה – לכהנים: **צְאוּ וּרְאוּ** – ממקום גבוה שבמקדש, **אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה** – של קרבן התמיד של שחרית, שכן השחיטה פסולה בלילה, שנאמר (**ויקרא יט, ו**): "ביום זבחכם". "הממונה" הנזכר כאן הוא – לדעת רש"י ואחרים – סגן הכהן הגדול; ויש סוברים שהכוונה לממונה על הפייסות (**עיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**). **אִם הִגִּיעַ** – הזמן, **הָרוֹאֶה אוֹמֵר: בַּרְקַאי!** – הבריק והאיר השחר. **מַתִּתְיָא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר: הֵאִיר פְּנֵי כָל הַמִּזְרָח** – כלומר שאין שוחטים את התמיד עד שהרואה אומר "האיר פני כל המזרח", וזה מאוחר מברקאי, וחוזרים ושואלים אותו: **עַד שֶׁבְּחֶבְרוֹן?** – כלומר, האם כבר הגיע האור עד חברון? **וְהוּא** – הרואה – **אוֹמֵר: הֵן** – בירושלמי אמרו, שמה ששאלו "עד שבחברון" לא היתה כוונתם אלא לזכור ישיני חברון, כלומר להזכיר זכות אבות הקבורים בחברון. והלכה כמתתיא בן שמואל (**רמב"ם הל' תמידין א, ב**). יש מפרשים, שמתתיא בן שמואל היינו הממונה על הפייסות (עיין שקלים ה, א), ומסופר במשנתנו שהיה שואל את הרואה שעלה על הגג: האיר פני כל המזרח עד שבחברון? והוא (הרואה) אומר: הן (**רש"י ותוספות מנחות ק, א**).

באור משנה ב

וְלָמָּה הֶצְרְכוּ לְכָךְ – לעלות למקום גבוה ולראות אם האיר השחר (**רש"י**)? ויש מפרשים: למה היה צורך שיאיר פני כל המזרח עד שבחברון (**המאירי**)? **שֶׁפַּעַם אַחַת עָלָה מְאוֹר הַלְּבָנָה** – בשחר; ומעשה זה לא ביום הכיפורים היה, שהרי בהתחלת החודש אין לבנה בשחר, אלא באחד הימים שבסוף החודש; **וְדָמוּ שֶׁהֵאִיר הַמִּזְרָח** – ונדמה היה להם שהאירו פני המזרח, **וְשָׁחֲטוּ אֶת הַתָּמִיד** – ואחר כך עמדו על טעותם, **וְהוֹצִיאוּהוּ** – את התמיד, **לְבֵית הַשְּׂרֵפָה** – לפי שנשחט בעוד לילה ונפסל, ושחטו תמיד אחר. מאותה שעה התקינו שיהיו עולים על מקום גבוה ומבררים היטב, אפילו בתחילת החודש, אם כבר האיר השחר (או אם האיר פני כל המזרח עד שבחברון). **הוֹרִידוּ כֹּהֵן גָּדוֹל לְבֵית הַטְּבִילָה** – משנתנו חוזרת לתאר את עבודת היום, שלאחר שראו שהאיר כבר פני כל המזרח, היו מורידים את הכהן הגדול לבית הטבילה, שכן טעון הוא טבילה קודם שישחט התמיד, ודרך אגב באה המשנה להשמיענו: **זֶה הַכְּלָל הָיָה בַּמִּקְדָּשׁ: כָּל הַמַּסִּיחַ אֶת רַגְלָיו** – העושה צרכיו (**עיין שופטים ג, כד; שמואל א כד, ד**), **טָעוּן טְבִילָה** – במקווה של ארבעים סאה, **וְכָל הַמַּטִּיל מַיִם, טָעוּן קִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם** – רחיצת ידים ורגלים מן הכיור.

~ יום ששי ~

באור משנה ג

אֵין אָדָם נִכְנָס לָעֲזָרָה – לעזרת ישראל (**ברטנורא; "תוספות יום טוב"**), **לָעֲבוֹדָה** – לאו דווקא, ואפילו שלא לשם עבודה (**ירושלמי; המפרשים**), **אֲפִלּוּ טָהוֹר** – אפילו היה טהור לגמרי, **עַד שֶׁיִּטְבֹּל** – בגמרא למדים זה בקל וחומר מכהן גדול ביום הכיפורים: "ומה המשנה מקודש לקודש (מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב), וממקום שענוש כרת למקום שענוש כרת (מהיכל לדביר ומדביר להיכל, ששני המקומות קודש הם והנכנס בכל אחד מהם בטומאה ענוש כרת) טעון טבילה ("אף על פי שטבל כבר טבילה חשובה במקום קדוש, ואף על פי שהוא כהן גדול שהוא קדוש ביותר, ואף על פי שהוטלה עליו כל עבודת היום, וזריז וזהיר הוא ביותר מתוך כך ומחמת שכפרת היום מרובה, אף על פי כן צריך טבילה" – **תוספות**). המשנה מחוץ לקודש וממקום שאין ענוש כרת למקום שענוש כרת, אינו דין שטעון טבילה?" (**יומא ל, א**). ויש דעה אחרת בגמרא, שאינה אלא סרך טבילה, כלומר שלא ניתקנה אלא כדי שיעלה על לבו שמא יש עליו טומאה ישנה ושכחה, ואם ייזכר בטומאה כזו יפרוש ממנה בטבילה זו לשמה (וכן פוסק הרמב"ם: הל' עבודת יום הכיפורים ב, ג). **חָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין טוֹבֵל כֹּהֵן גָּדוֹל וּמְקַדֵּשׁ בּוֹ בַּיּוֹם** – שחמש פעמים היה הכהן הגדול מחליף את בגדיו בעבודת יום הכיפורים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בּוֹ בַּיּוֹם, וְכֻלָּן בַּקֹּדֶשׁ עַל בֵּית הַפַּרְוָה, חוּץ מִזּוֹ בִּלְבָד.

ד פִּרְסוּ סָדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם. פָּשַׁט יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפֵּג. הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב, וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתָּמִיד. קָרָצוֹ, וּמֵרַק אַחֵר שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ; קִבֵּל אֶת הַדָּם וּזְרָקוֹ. נִכְנַס לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר, וּלְהֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וּלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֵבָרִים וְאֶת הַחֲבִתִּין וְאֶת הַיַּיִן.

פירוש ברטנורא

טעון טבילה בין עבודה לעבודה, זה הבא מביתו שהוא מחול לקודש לא כל שכן שטעון טבילה: **על בית הפרוה.** על לשכת בית הפרוה: **חוץ מזו.** הראשונה, שהיתה בחול ע"ג שער המים, ובצד לשכתו היתה:

ד פרין של בוץ. כדי שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ, לפי שהוא רגיל לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב: **ונסתפג.** ונתקנח: **וקדש ידיו ורגליו.** מן הכיור. שצריך לכל חליפות בגדי היום קדוש לפשיטה וקדוש ללבישה. וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא, לא הוצרך קדוש ידים ורגלים על הפשיטה: **קרצו.** שחטו ברוב שני סימנין, הכשר שחיטה בלבד: **ומירק אחר.** וגמר כהן אחר בשחיטה. לפי שאין קבלת הדם כשרה אלא בכ"ג וצריך למהר ולקבל: **על ידו.** בשבילו. אי נמי על ידו, אחריו וסמוך לו כמו ועל ידו החזיק. בספר עזרא (ג'):

משניות מבוארות – קהתי

ועל כל החלפת בגדים היה טעון טבילה, וכן היה צריך פעמיים לקדש ידיו ורגליו, פעם ראשונה לכבוד הבגדים שהוא בא לפשוט, ופעם שנייה לכבוד הבגדים שהוא לבש. בברייתא בגמרא מובא (לדעת רבי יהודה הנשיא): מניין לחמש טבילות ועשרה קידושין שטובל כהן גדול ומקדש בו ביום? שנאמר (**ויקרא טז, ד**): "כתונת בד קודש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבנט בד יחגור ובמצנפת בד יצנוף, בגדי קודש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם" – הא למדת, שכל המשנה מעבודה לעבודה (כמפורט להלן), טעון טבילה ואומר: "בגדי קודש הם" – הוקשו כל הבגדים זה לזה (שלוש תיבות אלו יתרות הן, ולכן דרשו, שבא הכתוב לרמז, שמה שטעון טבילה הוא לא רק מחמת לבישה ראשונה, אלא מטעם ש"בגדי קודש הם", וכיון שהטבילה היא מחמת שהם בגדי קודש לפיכך טעון טבילה בכל פעם שמחליפם). וחמש עבודות הן (שמחליף בהן הכהן הגדול את בגדיו): א. תמיד של שחר בבגדי זהב (שמונה בגדים שלבש הכהן הגדול גם בשאר ימי השנה, כמו שנתבאר להלן בפרקנו); ב. עבודת היום (עבודה המיוחדת ליום הכיפורים, והיינו כל הוידויים וההגרלה של שני השעירים וזריקת הדמים בפנים והקטרת קטורת בקודש הקדשים וכו') בבגדי לבן (כמפורט בפסוק שהבאנו לעיל, והם בגדים המיוחדים לעבודת יום הכיפורים); ג. הקרבת אילו ואיל העם בבגדי זהב; ד. כף ומחתה (הוצאת הכף והמחתה מקודש הקדשים) בבגדי לבן; ה. תמיד של בין הערביים בבגדי זהב. ומניין שכל טבילה וטבילה צריכה שני קידושין (קידוש ידים ורגלים, אחד לפשיטה ואחד ללבישה)? תלמוד לומר: "ופשט... ורחץ, ורחץ... ולבש" ("ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקודש... ורחץ את בשרו במים... ולבש את בגדיו ויצא ועשה את עולתו") – אם אינו ענין לטבילה, שכבר נלמדה מ"בגדי קודש הם", תנהו ענין לקידוש ידים ורגלים, ודורש רבי, שהכתוב "ורחץ את בשרו" מוסב על שלפניו ועל שלאחריו: "ופשט את בגדי הבד... ורחץ"; "ורחץ... ולבש את בגדיו" (כאילו היה כתוב "ורחץ" פעמיים), והיינו שצריך קידוש משום פשיטה וקידוש משום לבישה. וכתבה התורה ענין הקידוש בלשון טבילה ("ורחץ את בשרו במים במקום קדוש") ללמדנו, שטבילה כקידוש, מה קידוש "במקום קדוש", אף טבילה במקום קדוש (**יומא לב, א-ב**); ומכאן מוסיפה משנתנו ללמד: **וְכֻלָּן** – כל הטבילות שטובל כהן גדול משום החלפת הבגדים, **בַּקֹּדֶשׁ** – במקווה שבעזרה, **עַל בֵּית הַפַּרְוָה** – לשכה הקרוייה כך ("בית הפרווה"), ועל גגה היה בית הטבילה לכהן הגדול, **חוּץ מִזּוֹ בִּלְבָד** – חוץ מן הטבילה הראשונה, שחייב בה כל אדם הנכנס לעזרה לעבודה, כמו ששנינו ברישא, שהיא היתה בחול, היינו במקווה שעל גבי שער המים שהיתה בצד לשכתו (**ברייתא יומא לא, ב**).

באור משנה ד

פִּרְסוּ סָדִין שֶׁל בּוּץ – בד יקר ומשובח, **בֵּינוֹ** – בין הכהן הגדול שעלה על שער המים לטבול טבילתו הראשונה, כמו שהבאנו בסוף המשנה הקודמת, **לְבֵין הָעָם** – דרך צניעות (**המאירי**). בגמרא מבואר, שלפיכך פרסו סדין של בוץ, כדי להזכיר לכהן הגדול שעבודת היום בבגדי לבן העשויים אף הם מן הבוץ, מאחר שרגיל היה לשמש כל השנה כולה בבגדי זהב, היינו בשמונה בגדים שבארבעה מהם היה זהב, כמו שנבאר להלן. **פָּשַׁט** – הכהן הגדול בגדי חול שלו. **יָרַד וְטָבַל** – טבילה ראשונה של היום. **עָלָה** – מן המקווה, **וְנִסְתַּפֵּג** – וניגב את גופו בסדין (עיין בשולי הבאור למשנתנו, מה שהבאנו מדברי "משנה למלך"). **הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי זָהָב** – שמשמש בהם בכל השנה, והם: כתונת ומכנסיים ומצנפת ואבנט ומעיל וחושן ואפוד וציץ (**עיין שמות כח, ד; לו; מב**), ובארבעה מהם היה זהב: בחושן ובאפוד ובמעיל (פענמוני הזהב שעל שוליו), ובציץ שהיה כולו זהב, **וְלָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – משום לבישת בגדי הזהב, כמו שבארנו במשנה הקודמת. אבל על פשיטת בגדי החול לא היה מקדש ידיו ורגליו. מכאן שואלים בגמרא: והרי לפי זה יוצא שלא היו אלא תשעה קידושים, ולעיל (במשנה הקודמת) שנינו שהיו עשרה קידושים? ומתרצים, שגם בסוף כל העבודות, כשבא לפשוט בגדי קודש וללבוש בגדי חול, היה מקדש ידיו ורגליו משום פשיטת בגדי הקודש, ונמצאו בין הכל עשרה קידושים (**יומא לב, א**). **הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַתָּמִיד** – לאחר שלבש את בגדי הזהב, הביאו לו את הכבש לקרבן תמיד של שחר, **קָרָצוֹ** – שחטו: ונקטה המשנה לשון "קרצו" (חתכו), ללמדנו שהיה שוחטו ברוב שני הסימנים (הקנה והוושט) בלבד, לפי שהיה צריך למהר ולקבל את הדם, שהרי כל עבודות היום אינן כשרות אלא בכהן גדול, **וּמֵרַק אַחֵר** – וגמר כהן אחר, **שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ** – שחיטת הכבש בשבילו; פירוש אחר: על ידו — אחריו וסמוך לו (**רש"י; ברטנורא**). **קִבֵּל אֶת הַדָּם וּזְרָקוֹ** – על המזבח. **נִכְנַס לְהַקְטִיר קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר** – שהיו מקטירים בכל יום על מזבח הזהב (**שמות ל, ז**), **וּלְהֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת** – ולתקן את הנרות של מנורת הזהב (עיין לעיל א, ב); לפי הרמב"ם: "הדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו" (**הל' תמידין ומוספין ג, יב**). בגמרא אמרו, שלא היתה נעשית בכל יום הטבת כל הנרות בבת אחת, אלא תחילה היה הכהן מטיב חמישה נרות ומפסיק (ועושים עבודה אחרת – **רמב"ם**), ואחר כך היה מטיב שאר שני הנרות, ומה ששנינו כאן "ולהטיב את הנרות", יש מפרשים שהכוונה להטבת חמשת הנרות שהיתה אמנם לפני הקטרת הקטורת, אלא שמשנתנו אינה מונה את העבודות לפי סדרן (**גמרא יומא טו, א; המאירי**). ויש מפרשים, שהטבת חמשת הנרות נעשתה על ידי כהן אחר לפני הקטורת, והכהן הגדול הטיב לאחר הקטורת את שאר שני הנרות (**עיין "תוספות יום טוב" א, ב; "תפארת ישראל"**); **וּלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֵבָרִים** – של עולת התמיד, **וְאֶת הַחֲבִתִּין** – מנחת הכהן הגדול, שהיה מקריב בכל יום עשירית האיפה סולת, מחציתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר הָיְתָה קְרֻבָה בֵּין דָּם לָאֵבָרִים; שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם – בֵּין אֵבָרִים לַנְּסָכִים. אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ אִסְטְנִיס, מְחַמִּין לוֹ חַמִּין וּמַטִּילִין לְתוֹךְ הַצּוֹנֵן, כְּדֵי שֶׁתְּפוּג צִנָּתָן.

ו הֱבִיאוּהוּ לְבֵית הַפַּרְוָה, וּבַקֹּדֶשׁ הָיְתָה. פֵּרְסוּ סָדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם. קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, וּפָשַׁט. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: פָּשַׁט, קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו. יָרַד וְטָבַל, עָלָה וְנִסְתַּפֵּג. הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי לָבָן, לָבַשׁ וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו.

פירוש ברטנורא

ה בין דם לאברים. לאו דוקא, דהא תנן לעיל וקבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת ולהטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים, אלמא היתה קטורת קריבה בין דם לנרות ולא בין דם לאברים. אלא לא בא התנא עכשיו לומר סדר ההקרבות זו אחר זו איך היו, אבל רצה לומר בלבד שלא היתה זריקת הדם והקרבת האברים רצופים זו אחר זה שהרי הקטורת היתה מפסקת ביניהן, וה"ה נמי שהטבת הנרות היתה ביניהן לאחר הקטורת קודם הקרבת האברים: **אסטנים.** שגופו מצונן וקר: **מחמין לו חמין.** בערב יום הכיפורים: **ומטילין.** ביה"כ לתוך חקק בנין בית טבילתו: **שתפיג.** להסיר צינתן במקצת. כמו מפיגין טעמן, [ביצה י"ד:]:

ו לבית הפרוה. מכשף אחד ששמו פרוה בנאה ונקראת על שמו: **ובקודש היתה.** שטבילה שניה זו עם כל שאר טבילות, חוץ מן הראשונה, טעונות מקום קדוש, כדכתיב (ויקרא י"ו) ורחץ את בשרו במים במקום קדוש: **ר"מ אומר.** פשט תחלה ואח"כ מקדש. ואין הלכה כר"מ: **בגדי לבן.** כתונת, ומכנסים, ואבנט, ומצנפת האמורים בפרשת אחרי מות, שכל עבודות פנימיות היו בהן. ועבודות חיצונות כגון תמידין ומוספין היו בבגדי זהב שהוא משמש בהן כל השנה כולה. ובין כל חליפה וחליפה טעון טבילה ושתי קדושי ידים ורגלים מן הכיור:

משניות מבוארות – קהתי

בבוקר ומחציתה בערב (**ויקרא ו, יג-יד**), **וְאֶת הַיַּיִן** – ולנסך את היין; וכן להקריב את מנחת התמיד; ומה שלא הוזכרה במשנה יש מבארים, לפי שהיא כלולה בחביתין (**"תוספות ישנים"; "מלאכת שלמה"; ועיין חידושי הרש"ש**).

בענין ששנינו במשנתנו "ירד וטבל עלה ונסתפג" כותב בעל "משנה למלך" (על הרמב"ם הל' עבודת יום הכיפורים ב, ב): סיפוג זה הוזכר בגמרא במקומות הרבה. וכל שמזכיר טבילת כהן גדול שונה: "עלה ונסתפג", ולא ראיתי למפרשים אם סיפוג זה הוא חיובי, או דרכו של דבר נקט, שמן הסתם כל הטובל מסתפג לאחר טבילה. ומדברי רבנו (הרמב"ם) משמע שחיוב הוא.

ונראה שחיוב זה הוא משום שקיימא לן, שאפילו נימא אחת או עפר, אם היתה בין בשר לבגד, הרי זו חציצה, ועבודתו פסולה (עיין רמב"ם הל' כלי המקדש י, ו). ולפי זה יש לחוש, שמא בטבילה נדבק בבשרו מעפרירות המים נימה או עפר, ולפיכך חייב להסתפג אחר טבילה, ואף אם נאמר, שאין לחוש לזה, מכל מקום הרי כתב רבנו (שם הלכה ז), שצריך ליזהר שלא תיכנס הרוח בשעת עבודה בין בשרו לבגדו עד שיתרחק הבגד מעליו, ופשוט שמים אינם נופלים בענין זה מרוח, ואם כן צריך להסתפג, שמא המים יהיו מבדילים בין הבגד לבשר, ולפיכך כותב הרמב"ם: "ועולה ומסתפג" (כלשון המשנה, שכן חיוב הוא).

~ שבת קודש ~

באור משנה ה

קְטֹרֶת שֶׁל שַׁחַר – שהיו מקטירים בכל יום (**עיין שמות ל, ז**), **הָיְתָה קְרֻבָה בֵּין דָּם לָאֵבָרִים** – בין זריקת הדם של התמיד לבין הקרבת אבריו. בגמרא מבואר הטעם, לפי שבקטורת נאמר "בבוקר בבוקר", ואילו בתמיד לא נאמר אלא "בבוקר" (פעם אחת), הלכך הקטורת קודמת לאברים. כן מבואר בגמרא שמה ששנינו כאן "בין דם לאברים" לאו דווקא הוא, שכן סמוך לעבודת הקטורת, קודם הקרבת האברים, היתה הטבת שני נרות, ומכאן שהקטורת היתה קריבה בין דם לנרות, אלא שלא בא התנא של משנתנו ללמד את סדר העבודות, כי אם להשמיענו בלבד, שלא היתה הקרבת האברים סמוכה לזריקת הדם, אלא עבודת הקטורת היתה מפסקת ביניהן, והוא הדין שגם הטבת הנרות היתה ביניהן, כמו שבארנו לעיל. **שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם** – הקטורת שהיו מקטירים בכל יום בין הערבים (**שם שם, ח**), היתה קריבה **בֵּין אֵבָרִים לַנְּסָכִים** – בין הקרבת אברי התמיד של בין הערביים לבין הקרבת נסכיו, היינו מנחת הסולת ונסכי היין. בגמרא למדים זה ממה שנאמר (**במדבר כח, ח**): "כמנחת הבוקר וכנסכו" – מה מנחת הבוקר קטורת קודמת לנסכים, אף של בין הערביים קטורת קודמת לנסכים, וכיון שלא כתוב "כאברי הבוקר" אלא "כמנחת הבוקר" למדים, שהקטורת של בין הערביים אינה קודמת אלא למנחה אבל לא לאברים.

אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל זָקֵן אוֹ אִסְטְנִיס – חלש ומפונק, ואינו סובל קרירות המים בטבילתו, **מְחַמִּין לוֹ חַמִּין** – מערב יום הכיפורים, **וּמַטִּילִין** – ביום הכיפורים, **לְתוֹךְ הַצּוֹנֵן** – המים הצוננים שבמקווה, **כְּדֵי שֶׁתְּפוּג צִנָּתָן** – שתסור קרירותם של מי המקווה. בברייתא בגמרא מובא שהיו מחממים מערב יום הכיפורים עששיות של ברזל, היינו חתיכות עבות של ברזל (מלשון "עשת שן" – שיר השירים ה, יד), והיו מניחים אותן על האש עד למחר, ובשעת הטבילה היו מסירים אותן מעל האש ומטילים אותן לתוך המים, שאין כאן אלא שבות, ואין שבות במקדש (**עיין בגמרא יומא לד, ב**). כן רשאים היו לחמם מים מערב יום הכיפורים ולסלקם למחר מעל האש ולשפכם לתוך המקווה (**המאירי**).

באור משנה ו

הֱבִיאוּהוּ לְבֵית הַפַּרְוָה – כבר בארנו ש"בית הפרווה" היא לשכה שבעזרה (שהיתה נקראת כך על שם האדם שבנאה), ועל גגה היה מקווה לטבילה; ולאחר הקרבת התמיד של שחר (וכן קרבנות המוסף של היום), כשהיה הכהן הגדול צריך להתחיל בעבודת היום, היינו בעבודה המיוחדת ליום הכיפורים, עלה על הגג של בית הפרווה כדי לטבול טבילה שנייה שם, **וּבַקֹּדֶשׁ הָיְתָה** – שכן שנינו לעיל, שכל הטבילות (חוץ מן הראשונה) צריכות להיות בקודש, שנאמר (**ויקרא טז, יד**): "ורחץ את בשרו במים במקום קדוש". **פֵּרְסוּ סָדִין שֶׁל בּוּץ בֵּינוֹ לְבֵין הָעָם** – כמו שבארנו לעיל (משנה ד), **קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – משום פשיטת הבגדים, **וּפָשַׁט** – את בגדי הזהב. **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: פָּשַׁט** – בתחילה את בגדיו, ואחר כך **קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – שלדעת רבי מאיר שני הקידושים הם לכבוד הבגדים שהוא לובש, אלא שקידוש אחד הוא לפני הטבילה ואחד לאחר הטבילה, הלכך אינו מקדש ידיו ורגליו אלא לאחר שיפשוט הבגדים מעליו. ואין הלכה כרבי מאיר. **יָרַד וְטָבַל** – טבילה שנייה של היום, **עָלָה** – מן המקווה, **וְנִסְתַּפֵּג** – וניגב את גופו בסדין, **הֵבִיאוּ לוֹ בִּגְדֵי לָבָן** – ארבעה בגדי בד לבנים, והם: כתונת, מכנסיים, אבנט ומצנפת (**ויקרא טז, ד**), ששימש בהם הכהן הגדול לעבודה המיוחדת ליום הכיפורים בלבד, **לָבַשׁ** – את בגדי הלבן, **וְקִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו** – לכבוד לבישת הבגדים. בגמרא אמרו, שאף רבי מאיר מודה, שלאחר הטבילה לובש תחילה את הבגדים ואחר כך קידש ידיו ורגליו, שנאמר (**שמות ל, כ-כא**): או בגשתם אל המזבח... ורחצו ידיהם ורגליהם" – מי שאינו מחוסר אלא גישה, יצא זה שמחוסר לבישה וגישה. והרי זה קידוש שלישי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

אחורי בית הכנסת. כל פתחי בית הכנסת היו במזרח והכי תניא בתוספתא דמגילה (פרק ג) מעין מקדש ומשכן פניהם למערב ואחוריהם למזרח והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהצבור מתפללין לפניו והא דרב הונא מוקי לה לאביי בדלא מהדר אפיה לבי כנישתא: **חלף ההוא טייעא.** סוחר ערבי: **כדו בר.** כדו שתי בר רשות כי האי דאמרינן בסוכה (ד' מה:) הא דעיילי בבר: **כרום זלות.** סיפיה דקרא דלעיל: **דברים שעומדים ברומו של עולם.** כגון תפלה שעולה למעלה: **כיון שנצטרך אדם לבריות.** הוא זל בעיניהם: **לראשנו.** להיות נושה בנו דמתרגמינן כנושה (שמות כב) כרשיא:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ו עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב הונא, בענין המתפלל מחוץ לבית הכנסת: **אָמַר רַב הוּנָא, כָּל** אדם **הַמִּתְפַּלֵּל אַחוֹרֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת,** כלומר, שעומד אחר הכותל האחורי של בית הכנסת שבו קבועים הפתחים, **נִקְרָא רָשָׁע,** לפי שהוא נראה ככופר במי שהציבור מתפללים לפניו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים יב ט) **'סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלָּכוּן',** ויש לדרוש מקרא זה על המתפללים מסביב לבית הכנסת ואינם נכנסים לתוכו, שנקראים רשעים.

אָמַר אַבָּיֵי, לֹא אֲמָרָן – לא אמר רב הונא את דבריו, **אֶלָּא** באופן **דְּלֹא מַהְדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – שאין אותו אדם מחזיר את פניו לצד בית הכנסת, אלא מתפלל לצד השני, כגון אם הכל מתפללים לצד מערב הוא מתפלל לצד מזרח, **אֲבָל מַהְדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – אם מחזיר הוא את פניו לצד בית הכנסת, כלומר, שמתפלל לאותו הצד שהכל מתפללים, אלא שהוא עומד מבחוץ, **לֵית לָן בָּהּ** – לא איכפת לנו ממעשיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **הַהוּא גַּבְרָא** – מעשה באדם אחד, **דְּקָא מְצַלֵּי אַחוֹרֵי בֵּי כְּנִישְׁתָּא** – שהיה מתפלל אחורי בית הכנסת, **וְלֹא מַהְדַּר אַפֵּיהּ לְבֵי כְּנִישְׁתָּא** – ולא החזיר פניו לצד בית הכנסת. **חָלַף** – עבר שם **אֵלִיָּהוּ** הנביא, **חַזְיֵיהּ** – ראהו אותו אדם, **אִידַּמִּי לֵיהּ כְּטַיָּיעָא** – והיה נדמה לו אליהו כסוחר ערבי. **אָמַר לֵיהּ** אליהו הנביא לאותו אדם, **כְּדוּ בָּר קַיְימַת קַמֵּי מָרָךְ** – וכי כשתי רשויות עומד אתה לפני אדונך, כלומר, שבהתנהגותך זו אתה מראה בעצמך כאילו יש חלילה שתי רשויות בעולם, שכל המתפללים בבית הכנסת מתפללים לצד אחד, ואילו אתה מתפלל לצד אחר. **שָׁלַף סַפְּסֵרָא וְקַטְלֵיהּ** – שלף אליהו הנביא חרב והרגו לאותו אדם.

הגמרא דורשת את המשך הפסוק 'סביב רשעים יתהלכון': **אָמַר לֵיהּ הַהוּא מֵרַבָּנָן** – אחד מן החכמים, **לְרַב בֵּיבִי בַּר אַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שאמר כן **רַב בֵּיבִי לְרַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, מַאי** – מה הוא ביאור התיבות **'כְּרוּם זֶלּוּת לִבְנֵי אָדָם',** הכתובות לאחר התיבות 'סביב רשעים יתהלכון'.

אָמַר לֵיהּ, יש לבאר מקרא זה כך, 'כרום' **אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם,** כגון התפילה שעולה למעלה, 'זולות לבני אדם' היינו **וּבְנֵי אָדָם מְזַלְזְלִין בָּהֶן.**

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ – ביארו שניהם את הפסוק באופן אחר, שמכיון **שֶׁנִּצְטָרֵךְ אָדָם לְחַסְדֵּי הַבְּרִיּוֹת,** הרי הוא נעשה זול בעיניהם, **וּפָנָיו מִשְׁתַּנּוֹת כִּ'כְרוּם', שֶׁנֶּאֱמַר 'כְּרוּם זֶלּוּת לִבְנֵי אָדָם'.** מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הוא אותו **'כְּרוּם'.**

מבארת הגמרא: **כִּי אֲתָא רַב דִּימִי** – כאשר בא רב דימי מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, עוֹף אֶחָד יֵשׁ בִּכְרַכֵּי הַיָּם** – בערים שמעבר לים, **וּ'כְרוּם' שְׁמוֹ, וְכֵיוָן שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת** עליו הרי הוא **מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְּוָונִין** – צבעים, וכן האדם הנזקק לטובת הבריות פניו משתנות.

רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ – אמרו שניהם, שכל הנזקק לטובת הבריות הרי זה **כְּאִילּוּ** הוא **נִדּוֹן בִּשְׁנֵי דִּינִים** קשים, **בְּאֵשׁ וּמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר** (תהלים סו יב) **'הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ בָאֵשׁ וּבַמָּיִם',** ויש לפרש המקרא כך, 'הרכבת אנוש לראשנו', היינו השלטת אדם עלינו להיות נושה בנו, ולפיכך הרי אנו כנידונים באש ובמים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דִּלְמָא לֹא הִיא – שמא אין להוכיח משם, כי עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם שיכול העשיר לזכות בפאה לעני, אֶלָּא משום דְּמִינּוֹ דְּאִי בְּעֵי מַפְקַר לְהוּ לְנִכְסֵיהּ – מתוך שאם ירצה יפקיד את נכסיו וְהָוֵי עָנִי וְחָזֵי לֵיהּ – ונעשה בכך עני, ותהיה הפאה ראויה לו, וּמִינּוֹ דְּזָכֵי לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי לְחַבְרֵיהּ – ומתוך שיש לו אפשרות לזכות בה לעצמו, יכול לזכות גם לעני. אֲבָל הָכָא – בתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, שמא לֹא יכול לזכות לפי רבי אליעזר, מאחר שאינו יכול ליקח לעצמו מנכסי הלוה שאינו חייב לו.

וְכן אין ראיה מדברי חכמים, שיש לומר, עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי רַבָּנַן הָתָם שאין העשיר יכול לזכות פאה לעני, אֶלָּא משום דִּכְתִיב (ויקרא כג כב) 'וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט, לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם', ומסמיכות התיבות יש לדרוש 'לֹא תְלַקֵּט לוֹ לֶעָנִי' – שלעשיר אסור ללקט פאה לעני, אֲבָל הָכָא – לגבי תופס לבעל חוב, שלא נאמר בזה איסור, לֹא אמרו חכמים שלא קנה.

מבררת הגמרא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַאי 'לֹא תְלַקֵּט' מַאי עָבִיד לֵיהּ – מה דורש מסמיכות זו. משיבה הגמרא, מִיבְּעֵי לֵיהּ – לשיטתו צריך פסוק זה בשביל לְהַזְהִיר לֶעָנִי עַל שֶׁלּוֹ – שעני שיש לו שדה צריך להניח פאה, ומשמעו 'לא תלקט – לעני', שאף לעני נאמרה מצות 'לא תלקט':

חכמים במשנתינו פירשו ששחרור עבד אינו חוב עבורו, מכיון שֶׁאִם יִרְצֶה האדון שֶׁלֹּא לְזַכּוֹת בּוֹ' את עבדו, רשאי: מדייקת הגמרא, שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ שִׁיכּוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד כנעני, עֲשֵׂה עִמִּי – עשה מלאכתי, וְאֵינִי זָנְךָ, אלא חַזֹּר על הפתחים.

דוחה הגמרא שאין להוכיח כן, שיש לומר דַּהֲכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – משנתינו מדוברת דְּאָמַר לֵיהּ – האדון לעבד צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמִזּוֹנוֹתֶיךָ – עבוד לאנשים אחרים והוצא משכרך לצורך מזונותיך, ורשאי לומר לו כן, אבל כאשר נוטל את מעשי ידי העבד לעצמו, יתכן שחייב לזונו.

שואלת הגמרא, מאחר שפירשנו כך את דברי חכמים במשנה, אם כן דִּכְוָתָהּ נַמִּי אִשָּׁה – כמו כן המשך דבריהם לגבי אשה, שאם הבעל רוצה 'שלא לזון את אשתו אינו רשאי', מדובר דְּאָמַר לָהּ 'צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בְּמִזּוֹנוֹתַיִךְ', וצריך להבין, אִשָּׁה אַמַּאי לֹא – מדוע אין יכול לומר שתתפרנס ממעשי ידיה. מתרצת הגמרא, מה שאין רשאי לומר כן לְאִשָּׁה היינו בִּדְלֹא סַפְקָה – כשמעשי ידיה אינם מספיקים עבור מזונותיה, ולכן חייב לזונה. חוזרת הגמרא ושואלת, אם כן עֶבֶד נַמִּי יש להעמיד בִּדְלֹא סַפְיֵק – שאין מעשי ידיו מספיקים למזונותיו, ולמה אמרו חכמים שאינו צריך לזונו. משיבה הגמרא, עַבְדָּא דִּנְהוּם כְּרֵסֵיהּ לֹא שַׁוְיָא – עבד שעבודתו שוה פחות ממחיר הלחם שמביא לכריסו, לְמֵרֵיהּ וּלְמָרְתֵּיהּ לְמַאי מִיתְּבָעֵי – לְמַה זקוקים לו אדונו וגברתו, והרי הוצאותיו מרובות מהרווח שיש ממנו.

הגמרא מנסה להוכיח מברייתא שיכול לומר לעבד 'עשה עמי ואיני זנך': תָּא שְׁמַע, עֶבֶד שֶׁנִּלָּה לְעָרֵי מִקְלָט משום שהרג נפש בשגגה, אֵין רַבּוֹ חַיָּיב לְזוּנוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדָיו שייכים לְרַבּוֹ. שְׁמַע מִינַּהּ שִׁיכּוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ, ולכן אפילו שאין האדון מפרנסו מקבל את מעשי ידיו. דוחה הגמרא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּאָמַר לוֹ האדון, צֵא – השתמש במַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמִזּוֹנוֹתֶיךָ, ולכן אינו חייב לזונו. מקשה הגמרא, אִי הָכִי, מַעֲשֵׂה יָדָיו אַמַּאי לְרַבּוֹ – מדוע שנינו בברייתא שרבו נוטל את מעשה ידיו, והלא מהם ניזון העבד. מתרצת הגמרא שכוונת הברייתא לְהַעֲדָפָה – לשיעור העודף שמשתכר יותר מכדי מזונותיו, שזה שייך לאדון.

מקשה הגמרא, וכי על הַעֲדָפָה הוצרכה הברייתא להשמיענו ששייכת לאדון, הרי זה פְּשִׁיטָא. מתרצת הגמרא, מַהוּ דְּתִיתֵּי – שמא היית סבור שיש לתת לעבד גם את ההעדפה, כֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ, לֹא יָהִיב לֵיהּ – כיון שכאשר אין לעבד מזונות [שמעשי ידיו אינם מספיקים] אין האדון זנו, אם כן כִּי אִית לֵיהּ – כאשר יש לעבד ההעדפה, נַמִּי לֹא לִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ – לא יטלנה האדון, קָא מַשְׁמַע לָן שההעדפה לאדון.

מקשה הגמרא, וּמַאי שְׁנָא לְעָרֵי מִקְלָט – במה שונה עבד שגלה לעיר מקלט משאר עבד, ומדוע לא שנה התנא דינו בסתם, שיכול הרב לומר לעבד עֲבוֹד ותזון עצמך. מתרצת הגמרא, שלגבי עבד שגלה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא שמכיון שנאמר בו 'וָחָי', כוונת הכתוב, עָבִיד לֵיהּ חִיּוּתָא טְפֵי – עֲשֵׂה לו [לכל גולה ובכלל זה לעבד] יותר 'חיות' מן הרגיל, ואם כן יש לתת לו גם מה שהשתכר יותר ממזונותיו, קָא מַשְׁמַע לָן – שגם בעבד שגלה שייכת ההעדפה לאדון.

הגמרא מנסה להוכיח מהמשך הברייתא שלא מדובר באופן שאמר האדון 'צא מעשי ידיך למזונותיך': וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא של הברייתא, אֲבָל אִשָּׁה שֶׁנִּלְתָּה לְעָרֵי מִקְלָט, בַּעֲלָהּ חַיָּיב בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ. מִכְּלָל – משמע דְּלֹא אָמַר לָהּ בעלה 'צאי מעשי ידייך למזונותייך', דְּאִי אָמַר לָהּ כך, אם כן בַּעֲלָהּ - אַמַּאי חַיָּיב במזונותיה, והלא היא ניזונת ממעשי ידיה. וּמִדְּסֵיפָא – ומכיון שבסיפא, לגבי אשה, מדובר דְּלֹא אָמַר לָהּ, אם כן בְּרֵישָׁא לגבי עבד נַמִּי מדובר דְּלֹא אָמַר לֵיהּ. דוחה הגמרא, לְעוֹלָם מדובר דְּאָמַר לֵיהּ, וכמו כן בסיפא מדובר שאמר כן לאשה, וּמה שאמרה הברייתא לגבי אִשָּׁה שבעלה חייב במזונותיה, מדובר בִּדְלֹא סַפְקָה – שמעשי ידיה אינם מספיקים למזונותיה, ולכן חייב להוסיף לה משלו.

הגמרא חוזרת להוכיח שלא יתכן שמדובר באומר לה 'צאי מעשה ידיך למזונותיך': וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא – והרי ממה שכתוב בסוף הברייתא 'וְאִם אָמַר לָהּ צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בְּמִזּוֹנוֹתַיִךְ, רֵישָׁא', מִכְּלָל דְּרֵישָׁא – הרי מוכח שברישא מדובר דְּלֹא אָמַר לָהּ. דוחה הגמרא, שבאמת גם ברישא מדובר שאמר לה כך, וְהָכִי קָאָמַר – כך היא כוונת הסיפא, וְאִם מַסְפֶּקֶת להשתכר בשיעור מזונותיה, וְגַם אָמַר לָהּ 'צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בְּמִזּוֹנוֹתַיִךְ' [כמו ברישא], רֵישָׁא לעשות כן. אבל אם אינה מספקת אינו רשאי, כמבואר ברישא. שואלת הגמרא, אם מדובר בְּמַסְפֶּקֶת, מַאי לְמֵימְרָא – מה באה הברייתא להשמיענו, הרי פשוט שבאופן זה אינו חייב להוסיף לה מזונות. משיבה הגמרא, מַהוּ דְּתִיתֵּי, כיון שנאמר 'כָּל כְּבוּדָּהּ בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה, והרי כל ישראל בני מלכים, ולכן לא יוכל לומר לה לצאת מביתה להתפרנס, קָא מַשְׁמַע לָן שיכול לומר לה כן, ואם יכולה לזון את עצמה הרי הוא פטור מכך.

הגמרא מנסה לומר שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: לֵימָא כְּתַנָּאֵי, ששנינו בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יָכוֹל הָעֶבֶד לוֹמַר לְרַבּוֹ בִּשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת שאין ביד אדונו לזונו בראוי, 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת'. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ להשתעבד בו ולא לפרנסו, ויתפרנס מהצדקה. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי דְּמַר סָבַר יָכוֹל – שחכמים סוברים שהאדון יכול לומר לו עבוד אותי ואיני מפרנסך, וּמַר – רבן שמעון בן גמליאל סָבַר שהאדון אֵינוֹ יָכוֹל לומר כן לעבד, ומכיון שאין בידו לפרנסו יכול העבד לדרוש שישחררו ויתפרנס ממעשי ידיו.

הגמרא מוכיחה שלא יתכן שבזה נחלקו: וְתִיסְבְּרָא – וכי סבור אתה לפרש שבזה נחלקו, אם כן הַאי – מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל שהעבד יכול לומר 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת', לא דייק בדבריו, שהרי העבד אינו דורש להשתחרר אלא להתפרנס, ואם כן 'אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ תֵּן לִי מַעֲשֵׂה יָדַי בְּפַרְנָסָתִי' מִיבְּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר שיכול העבד לדרוש שיפרנסו או יניחו להתפרנס ממעשי ידיו, ומדוע עליו לשחררו. וְעוֹד קשה, אם כן מַאי שְׁנָא בִּשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת – מדוע נשנה דין זה דווקא בזמן בצורת, והרי בכל זמן נחלקו התנאים אם יכול לחייב את העבד לעבוד בלא קבלת מזונות. אֶלָּא מוכרחים לומר דְּהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּאָמַר לוֹ 'צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לְמִזּוֹנוֹתֶיךָ', וּבִשְׁנֵי בַּצּוֹרֶת שהמחיה ביוקר לֹא סַפֵּק – אין מעשי ידיו

המשך בעמוד 48

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דִּלְמָא לָא הִיא. עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם - אֶלָּא דְּמִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי מַפְקַר לְהוּ לְנִכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי וַחֲזֵי לֵיהּ, וּמִיגּוֹ דְּזָכֵי לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ זָכֵי לְחַבְרֵיהּ, אֲבָל הָכָא - לָא. וְעַד כָּאן לָא קָאָמְרִי רַבָּנַן הָתָם - אֶלָּא דִּכְתִיב: "לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי", לֹא תְּלַקֵּט לוֹ לֶעָנִי, אֲבָל הָכָא - לָא. וְרַבִּי אֶלְעָזָר הַאי "לֹא תְלַקֵּט" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַזְהִיר לֶעָנִי עַל שֶׁלּוֹ. "שֶׁאִם יִרְצֶה שֶׁלֹּא לָזוּן" כו'. שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ: יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד "עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ"! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דַּאֲמַר לֵיהּ "צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לִמְזוֹנוֹתֶיךָ". - דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי אִשָּׁה, דַּאֲמַר לָהּ "צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ", אִשָּׁה אַמַּאי לָא? - אִשָּׁה בִּדְלָא סָפְקָא. - עֶבֶד נַמִי בִּדְלָא סַפֵּיק! - עַבְדָּא דִּנְהוֹם כְּרֵסֵיהּ לָא שַׁוְיָא, לְמָרֵיהּ וּלְמָרְתֵיהּ לְמַאי מִיתְבָּעֵי? תָּא שְׁמַע: עֶבֶד שֶׁגָּלָה לְעָרֵי מִקְלָט - אֵין רַבּוֹ חַיָּיב לְזוּנוֹ, וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמַּעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ; שְׁמַע מִינָּהּ: יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד "עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ"! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דַּאֲמַר לוֹ "צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לִמְזוֹנוֹתֶיךָ". - אִי הָכִי, מַעֲשֵׂה יָדָיו אַמַּאי לְרַבּוֹ? - לְהַעֲדָפָה. - הַעֲדָפָה, פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּכִי לֵית לֵיהּ לָא יָהֵיב לֵיהּ, כִּי אִית לֵיהּ נַמִי לָא לִישְׁקוֹל מִינֵּיהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. - וּמַאי שְׁנָא לְעָרֵי מִקְלָט? - סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: "וָחָי" - עֲבֵיד לֵיהּ חִיּוּתָא טְפֵי, קָא מַשְׁמַע לָן. - וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעָרֵי מִקְלָט - בַּעְלָהּ חַיָּיב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ - מִכְּלָל דְּלָא אֲמַר לָהּ, דְּאִי אֲמַר לָהּ, בַּעְלָהּ אַמַּאי חַיָּיב? וּמִדְּסֵיפָא דְּלָא אֲמַר לָהּ, רֵישָׁא נַמִי דְּלָא אֲמַר לֵיהּ! - לְעוֹלָם דַּאֲמַר לֵיהּ, וְאִשָּׁה בִּדְלָא סָפְקָה. - וְהָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְאִם אָמַר לָהּ "צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ" - רַשַּׁאי, מִכְּלָל דְּרֵישָׁא דְּלָא אֲמַר לָהּ! - הָכִי קָאָמַר: וְאִם מַסְפֶּקֶת, וְאָמַר לָהּ "צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ בִּמְזוֹנוֹתַיִךְ" - רַשַּׁאי. - מַסְפֶּקֶת, מַאי לְמֵימְרָא? - מַהוּ דְּתֵימָא: "כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה", קָא מַשְׁמַע לָן. לֵימָא כְּתַנָּאֵי; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: יָכוֹל הָעֶבֶד לוֹמַר לְרַבּוֹ בִּשְׁנֵי בַצּוֹרֶת "אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת", וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הָרְשׁוּת בְּיַד רַבּוֹ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: יָכוֹל, וּמָר סָבַר: אֵינוֹ יָכוֹל! - וְתִיסְבְּרָא? הַאי "אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת"? "אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ תֵּן לִי מַעֲשֵׂה יָדַי בְּפַרְנָסָתִי" מִיבָּעֵי לֵיהּ! וְעוֹד, מַאי שְׁנָא בִּשְׁנֵי בַצּוֹרֶת? אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דַּאֲמַר לוֹ "צֵא מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ לִמְזוֹנוֹתֶיךָ", וּבִשְׁנֵי בַצּוֹרֶת לָא סַפֵּק; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: אוֹ פַּרְנְסֵנִי אוֹ הוֹצִיאֵנִי לְחֵירוּת, כִּי הֵיכִי דְּחָזוּ לִי אֱינָשֵׁי וּמְרַחֲמִין עֲלַי; וְרַבָּנַן סָבְרִי: מַאן דִּמְרַחֵם אַבְנֵי חָרֵי, אַעֶבֶד נַמִי רַחוּמֵי מְרַחֵם. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ, אוֹתוֹ הָעֶבֶד לֹוֶה וְאוֹכֵל וְעוֹשֶׂה וּפוֹרֵעַ; שְׁמַע מִינָּהּ: יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לָעֶבֶד "עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ"! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּמַעֲלֶה לוֹ מְזוֹנוֹת. - אִי הָכִי, לְמַאי

לוה

רש"י

לא תלקט לעני — סמכינהו רחמנא "לא תלקט" "לעני ולגר", ודרשינן סמוכין: לא תלקט אתה לצורך העני. **להזהיר עני על שלו** — עני הראוי ליטול פאה, ויש לו שדה — הזהירו הכתוב להניח בה פאה. **לעבד** — כנעני. **עשה עמי** — מלאכה, ואיני זנך, אלא חזור על הפתחים. **בדלא ספקא** — לזון במעשה ידיה, וצריך להוסיף משלו. ופרכינן: עבד נמי לא ספק. ומשני: **עבדא דנהום כרסיה לא שויא** — עבד שאינו שוה לחם אכלו. **למריה למאי מתבעי** — הלכך אינו מוסיף משלו, אלא יחזור על הפתחים, כי מי יכופנו לזונו ולהפסיד שלו? **אבל אשה** — כך התנה עמה בכתובתה: ואת תהא יתבא בביתי ומיתזנא מנכסי. **שגלה לערי מקלט** — שהרג בשוגג וגלה. **להעדפה** — שמעשה ידיו עודפים על מזונותיו. **לא לישקל מיניה** — ויהא ביד העבד, שמא יש יום שלא ימצא להשתכר. **וחי** — "ונס אל אחת הערים האל וחי". **כבודה בת מלך** — כל ישראל בני מלכים. **פנימה** — צנועה, ואין דרכה לצאת ולסבב בעיר שאינה משם ואין מכירין אותה, להביא לה מלאכה בביתה, אלא אם כן מסבבת בעיר למצוא מלאכה להשתכר. **ותסברא** — דבדאמר ליה "עשה עמי" קא מיירי. ועוד **מאי שנא שני בצורת** — אפילו בשני שובע, כיון דאמר ליה "עשה עמי" — הרי הן לו שני בצורת. **לא ספק** — אינו מספיק. **מאן דמרחם אבני חרי אעבדא נמי מרחם** — דשייך במצות כאשה.
שייך]

תוספות

דהתם לא הוי תן כזכי. ועוד פירש רבינו תם: דשיחרור עבד הוי כעין מלוה, דאמרינן בה תן והולך כזכי, אף על גב דבמתנה לא הוי כזכי. דשחרור, אי לאו דעבד ליה נייח נפשיה – לא הוה משחרר ליה, משום הכי חשיב כחוב, דאמרינן ביה תן כזכי. ומדקדק רבינו תם דיש חילוק בין מתנה למלוה. דתנינן לקמן (יד,א): "הולך מנה לפלוני שאני חייב לו", "תן מנה לפלוני שאני חייב לו" וכן בפקדון – חייב באחריותו, ואם בא לחזור – אינו חוזר. אלמא בחוב הוי הולך כזכי. וגבי מתנה פסקינן בהדיא בסוף פירקין כרבי שמעון הנשיא, דהולך לאו כזכי. וכן בריש "השולח" (גיטין לב,ב) אמר: שליח מתנה כשליח הגט, והולך לאו כזכי. וכיון דהולך לאו כזכי – תן נמי לאו כזכי. דאי הוי כזכי במתנה כמו גבי מלוה ופקדון – אמאי תנן "תן"? דכיון דכבר אשמועינן דאפילו הולך כזכי – כל שכן "תן" כזכי, דאפילו במתנה הוי כזכי. ורבינו יצחק הביא ראיה מתוספתא, דקתני בהדיא: "תן מנה לפלוני שאני חייב לו" או "פקדון שיש לו בידי" וכן "הולך" כו' – אינו חוזר, וחייב באחריותן. "תן מנה זה לפלוני" "תן שטר מתנה זו לפלוני" או "הולך" כו', רצה לחזור – יחזור, "זכה מנה זו לפלוני" "התקבל מנה זו לפלוני" רצה לחזור – לא יחזור. אלמא תניא בהדיא דבמתנה לא הוי תן כזכי.

דלמא לא היא – דיחויא בעלמא היא. דרב פפא אית ליה בהדיא: תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים – לא קנה (כתובות פד,ב).

אלא דכתיב לא תלקט לעני – ואם תאמר: למאן דאמר בפרק קמא דתמורה (ד,ב) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד מהני, אם כן קנה העני! ויש לומר: דהכא בתר "לא תלקט" כתיב "לעני ולגר תעזוב אותם" משמע דלא קני. ואם תאמר: ונילף מהכא בעלמא דהמגביה מציאה לחבירו דלא קנה חבירו! ויש לומר: דהכא סברא הוא, שלא זכתה תורה לעני אלא מה שכל אחד מלקט לצורך עצמו. ולרב חסדא דמפרש הכא דטעמייהו דרבנן משום דתופס לבעל חוב לא קני – איכא למימר דמהכא יליף.

עבד נמי בדלא ספיק – ואם תאמר: אטו משום דלא ספיק יהא רבו חייב לזונו, ולא יוכל לומר לו "צא מעשה ידיך במזונותיך"? ועוד קשה הלשון דקאמר: עבדא דנהום כריסיה לא שוי. הוה ליה למימר בהדיא דלא מחייב לזונו, כיון דאמר ליה "צא מעשה ידיך במזונותיך"! ואומר רבינו יצחק: ד???ס"ד??? דרגילות הוא שעבד עצמו הולך ועובד את רבו, אפילו כשאמר ליה "צא מעשה ידיך במזונותיך" – משום הכי בעי למימר (אף על גב) דלא ספיק שיתחייב במזונות, כיון שמכל מקום עובדו. משום הכי מהדר ליה בלשון זה: עבדא דנהום כריסיה לא שוי כו'. ולהכי קאמר לעיל: שמע מינה יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני זנך", דאפילו מיירי דאמר ליה "צא מעשה ידיך במזונותיך", מכל מקום כיון שעובדו – היה לו להתחייב במזונותיו, אי לאו משום דיכול. ועוד: דסלקא דעתיה דמיירי בלא אמר ליה, דומיא דאשה, דבדלא ספיק לא שכיח.

מאי שנא לערי מקלט – פירוש: אי אמרת בשלמא יכול, אשמועינן ערי מקלט דאף על גב דאמר רחמנא "וחי" עביד ליה חיותא טפי – אפילו הכי יכול הרב לומר כו', אבל לענין העדפה לא משמע ליה דמשום "וחי" תיהוי העדפה דידיה.

מספקת מאי למימרא כו' – אי אמרת בשלמא כולה בדספקא, תנא סיפא דאמר לה – לגלויי ארישא דאיירי בלא אמר לה. אבל השתא דמוקמת רישא בדלא ספקא, ולא תנא הך סיפא אלא לאשמועינן דבמספקת יכול לומר לה "צאי מעשה ידיך במזונותיך" מאי למימרא? דזה אינו שום חידוש.

ומר סבר אינו יכול – והא דקתני "או הוציאני לחירות" – לאו דוקא, אלא כלומר: שיהיה מעשה ידי לעצמי, כמו לבן חורין.

כי היכי דחזו אינשי ומרחמי – הקשה הרב רבינו יצחק בן הרב רבי מאיר: דבפרק "השולח" (גיטין לז,ב) גבי עבד שנשבה ופדאו ישראל אחר, שמעינן להו איפכא. דקא אמרי רבנן: לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני, לרבו שני לא – דהא לשם בן חורין פרקיה, לרבו ראשון לא – דלמא מימנעי ולא פרקי. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: כשם שמצוה לפדות בני חורין – כן מצוה לפדות את העבדים! ואומר רבינו יצחק: דרבן שמעון בן גמליאל סבר דלענין פדיון פרקי ליה טפי, שלא יטמע בין הגוים. ורבנן סברי דלענין מזונות מרחמי עליה טפי, שלא ימות ברעב, וגם כל אחד יתן לו מעט לחם, אבל בפדיון – צריך הרבה ביחד.

אמר רב המקדיש ידי עבדו – גרסינן, ולא גרסינן: המקדיש עבדו. דהתם יצא לחירות, כדאמר רב ב"השולח" (גיטין לח,ב) דליהוי עם קדוש קאמר. ואם תאמר: וכי היכי דמקדיש ידי עבדו אמרינן דהן קדושים למלאכתן, הכי נמי כשהקדיש כל עבדו – הוה לן למימר שהקדישו למלאכתו, פיו – לדבורו, ידיו – למעשהו, רגליו – להילוכו, דבענין זה חשיב הקדש, כדאמרינן בסוף פרק קמא דנדרים (יג,ב)! ואומר רבינו יצחק: דסברא הוא דלא נתכוין להקדישו למלאכתו, לפי שיש חילוק במלאכתו, שאין פיו ידיו ורגליו שוין במלאכתן. הלכך, אית לן למימר דלשחררו נתכוין, דהוי הכל בענין אחד. אי נמי יש לומר: התם כשמקדיש עבדו סתם – משמע יותר למיהוי עם קדוש, דהא "למלאכתו" לא קאמר. אבל מקדיש ידי עבדו – הקדיש מלאכת ידיו, דלא שייך למימר בענין אחר.

ולימא ליה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ולימא ליה הקדש עד האידנא כו׳ – לענין ״עשה עמי ואיני זנך״ ניחא דלא אמר ליה הקדש הכי, אף על גב דרבו מצי אמר ליה – משום דפשיטא דהקדש ניחא ליה שלא ימות עבדו ברעב.

פחות משוה פרוטה – פירש בקונטרס: דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה. והקשה רבינו יצחק: דתנן ב״הזהב״ (בבא מציעא נה,א): חמש פרוטות הן – ליתני שש פרוטות הן, דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה! ואומר רבינו יצחק: דהכא היינו טעמא – שאין בדעתו של מקדיש שיחול על פחות משוה פרוטה.

שבתו ורפואתו לרבו – שבתו היינו שבת קטנה וגדולה, דהיינו נזק. והוא הדין צער ובושת לרבו, לרבנן דרבי יהודה, דאמרי ב״החובל״ (בבא קמא פז,א) דיש לעבד בושת. ולא נקט להו, משום דאין חידוש שהן לרבו. אבל בשבתו קא משמע לן, דאף על גב דשקיל הרב שבת דידיה – לא מיחייב במזונותיו, דיכול הרב לומר לעבד ״עשה עמי ואיני זנך״. והא דפריך בסמוך ״שבתו פשיטא״ – הכי פירושו: פשיטא דשבתו לרבו, אף על פי שלא יזוננו, כיון דיכול הרב לומר לעבד ״עשה עמי״ כו׳. ולא הוה ליה לרבי יוחנן למינקט: קוטע יד עבדו של חבירו, אלא הוה ליה למימר בהדיא: יכול הרב לומר לעבד כו׳, אם לא בא להשמיענו דבר אחר. ומשני: דנקט קוטע יד עבדו לאשמעינן חידוש שני – דרפואתו לרבו, דהיינו צער דסמא חריפא, כדמסיק. דהוה אמינא שיהא לעצמו, כמו רפואתו שהיא לעצמו, גם כשיסבול צער כדי להרויח שכר רפואתו – יהא לעצמו. אבל צער קטיעת היד – פשיטא דלרבו, ולהכי לא תני: וכן לבושת. רבינו יצחק. **שמע** מינה יכול שמע מינה – ואם תאמר: רבי יוחנן היכי מוקי פלוגתייהו דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן דלעיל? דלא מצי למימר דפליגי דמר סבר יכול ומ״ס אינו יכול כדפריך לעיל. ואי כדאסיקנן לעיל דאמר ״צא מעשה ידיך במזונותיך״, ובשני בצורת לא ספיק כו׳ – אם כן לכולי עלמא אינו יכול! ויש לומר: דאף על גב דבשאר שנים יכול – בשני בצורת אינו יכול, דבשאר שנים יצמא מרחמים יותר, כשיחזור על הפתחים, מבשני בצורת.

רפואתו דידיה הוא – והא דתנן בפרק ״החובל״ (בבא קמא פז,א) בעבד כנעני שלו פטור מכולן – שמא יש לחלק, דאף על גב דכשחבל בו אחר נותן רפואתו לעבד, הוא שחבל בעבדו – לא מיחייב. אי נמי: דאי עביד ליה סמא חריפא, דפטור מן המותר, כדאמרת הכא.

שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה – ואם תאמר: טפי הוה ליה למנקט לפי שאוסרו בשפחה, דשייך אף בעבד ישראל! ויש לומר: דלדבריהם קאמר להו, דסברי: אדרבה, הרי מתירו בבת חורין.

השבתוני על המזונות – רבנן שהשיבו לו: ומה אם ירצה שלא לזונו – רשאי, היו סבורין: הא דקאמר רבי מאיר שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה – הוי חוב לו, לפי שנותן לו הרב מזונות בריוח, בשביל שיש תרומה הרבה לכהנים או משום שיש מצוה באכילת תרומה. ומשום הכי מהדרי ליה: ומה אם ירצה שלא לזונו? וקאמר להו רבי מאיר: השבתוני על המזונות, מה תשיבוני על התרומה? שאפילו לא ירצה הרב לזונו – יש חובה, דמכל מקום מוצא העבד לקנות תרומה בזול יותר מן החולין. וגם חולקין לו על הגורן, לרבי יוסי דאמר (כתובות כח,ב): חולקין תרומה לעבד אף על פי שאין רבו עמו. **וכי** תימא אי בעי זריק ליה גיטא – ואם תאמר: מה בכך? מכל מקום חוב הוא לו זה השחרור, שפוסלו מתרומה! ויש לומר: דקסבר דלא חשיב ליה חובה מה שמקבלו זה, כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר. אי נמי הכי פירושו: אי בעי זריק ליה האדון גיטא ספק קרוב לו וספק קרוב לעבד, ויאסר בתרומה ובשפחה ובבת חורין – וטוב לו להיות משוחרר. וכן אי בעי שקיל ארבע זוזי מישראל ופסיל ליה מתרומה, ודיין הוא עבד. **שביק** ליה ועריק ואזיל לעלמא – משמע דאי עריק אוכל בתרומה. ואם תאמר: ליחוש שמא מכרו לישראל, ומיתסר בתרומה! ויש לומר: דלא שכיח שיקנהו ישראל מֵאַחַר שברח.

ומה

רש״י

[שייך לעמוד א] **לוה ואוכל עושה ופורע** — לא יעשה תחלה, דפרוטה קמייתא קדשה לה, ושוב אסור לו. אלא לוה תחילה, ואוכל, ועושה פחות פחות משוה פרוטה ופורע, כדמפרש לקמיה. וקא סלקא דעתך בשאין מעלה לו מזונות, וקאמר דיכול להקדישו, אלמא: יכול לומר לו ״עשה עמי ואיני זנך״. **להעדפה** — מזונות מרווחין יותר, מה שאין דרך בעליו להאכילו. **דלשבח עבדיה** — בגוף בריא. **בפחות פחות משוה פרוטה** — עד שלא תצטרף הפרוטה — יפרענה, דלא חייל הקדש אפחות משוה פרוטה. **הכי נמי מסתברא** — דבמעלה לו מזונות קאמר. **דאי לא עבד מאן פלח ליה** — שמאחר שאין עושין לו מאכל — מה יאכל העבד הזה? מי יעבדנו ומי יזמן לו מזונות? **אי אמרת בשלמא** — הך דלעיל דקאמר רב, דחל הקדש. **במעלה לו מזונות** — קאמר, ואין יכול הרב לומר לעבד ״עשה עמי ואיני זנך״. **והא** — דקאמר: לא חייל הקדש — בשאינו מעלה — שפיר. **אלא אי אמרת** — קמייתא בשאינו מעלה, ואפילו הכי חייל הקדש, דיכול הרב לומר לעבד ״עשה עמי ואיני זנך״. **דאי לא עבד מאן פלח ליה** — בתמיה: מאן דבעי נפלחיה! **תא שמע** — דאיכא אמורא אחרינא דפליג עליה דרב. **נותן שבתו ורפואתו לרבו** — שבתו — שכר בטלתו בחליו. ואף על פי שנותן לו דמי ידו — רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין, דעדיין הוא ראוי לכך כשיעמוד מחליו. **ורפואתו** — לקמיה פריך: הא בעי למיתבא לרופא. הוא הדין לנזקו וצערו, אלא נזקו לא איצטריך, דהיינו דמי ידו, ופשיטא דלרביה הוא, דאפחתיה מכספיה. וצערו נמי בכלל רפואתו דהכא הוא, כדמפרש לקמיה, דהאי רפואתו — צערא דסמא חריפא הוא. והוא הדין נמי לצער המכה. ומדקאמר: שבתו לרבו והוא ניזון מן הצדקה — שמע מינה יכול הרב כו׳. **להעדפה** — שהוא צריך מפני חליו להוסיף על מזונותיו. ניזון — משמע: מזונות כדי חייו. **פרנסה** — היינו כל שאר צרכיו, בלשון לעז קונרייר״ר. **פשיטא** — דלרבו הוא, אלא למאן ליהוי? הרי מעשה ידיו לרבו. ואי לאשמועינן אף על פי שאינו זנו, ולמימרא דיכול הרב כו׳ — נימא: אותו העבד ניזון מן הצדקה, ותו לא! **דאמדוה לחמשא יומי** — ליתן לרופא שכר חמשת הימים. **צערא דידיה** — וסלקא דעתך אמינא: צערא לא זכי ליה רחמנא. **קא משמע לן** — דבכל שבח הבא לידו זוכה בו רבו, בשורו וחמורו. **אמרנו לו למאיר גרסינן** מפני שחבירו הוא אינו קורהו ״רבי״. **ומה והלא אם ירצה שלא לזונו רשאי** — נמצא שאינו מפסידו בשחרורו כלום. **אבל אשה חוב הוא לה** — רבנן קאמרי לה. כלומר, בההיא ודאי מודינא. **מאי קאמרי ליה ומאי קמהדר לחו** — כלומר, תשובה שהשיבום — ומה עבד כהן שברח — מה תשובה היא למה שאמרו לו על המזונות? **השבתוני על המזונות** — שאינו זנו משלו. **מה תשיבוני על התרומה** — שהרי כל זמן שלא שחררו הוא הולך ואוכל תרומה בכל מקום בשביל רבו. **וכי תימא** — ודאי קבלת שליח זו אינה חוב, דאי בעי מריה — זריק ליה גיטא ברשות הרבים בתוך ארבע אמות. **ופסיל ליה** — שהרי משוחרר הוא — זו אינה ראיה, דאיהו שביק ליה מיד, ולא ימציא עצמו למקום שיוכל לפוסלו בזריקת גט. **ואזיל לעלמא** — ואכיל תרומה.

וזה

לוֹה וְאוֹכֵל? - לְהַעֲדָפָה. וְלִימָא לֵיהּ הֶקְדֵּשׁ: עַד הָשְׁתָּא סַגִּי לָךְ בְּלָא הַעֲדָפָה, וְהָשְׁתָּא נַמִּי תִּיסְגֵּי לָךְ בְּלָא הַעֲדָפָה! - הֶקְדֵּשׁ גּוּפֵיהּ נִיחָא לֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִשְׁבַּח עֲבִדֵיהּ. עוֹשֶׂה וּפוֹרֵעַ - קַמָּא קָמָא קָדֵישׁ לֵיהּ! - בְּפָחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאָמַר רַב: הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ - אוֹתוֹ הָעֶבֶד עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, דְּאִי לָא עַבְדָּא מַאן פָּלַח לֵיהּ? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא הָךְ בְּמַעֲלֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל, וְהָא בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה - שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ הָךְ בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה וְיָכוֹל - "דְּאִי לָא עַבְדָּא מַאן פָּלַח לֵיהּ"? מַאן דְּבָעֵי נִיפְלְחֵיהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ אֵינוֹ יָכוֹל, שְׁמַע מִינָּהּ. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַקּוֹטֵעַ יַד עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ - נוֹתֵן שַׁבְּתוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ, וְאוֹתוֹ הָעֶבֶד נִיזּוֹן מִן הַצְּדָקָה; שְׁמַע מִינָּהּ: יָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעֶבֶד "עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ"! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בְּמַעֲלֶה לוֹ מְזוֹנוֹת. - אִי הָכִי, אַמַּאי נִיזּוֹן מִן הַצְּדָקָה? - לְהַעֲדָפָה. אִי הָכִי, נִיזּוֹן?! מִתְפַּרְנֵס מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ יָכוֹל, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר מָר: נוֹתֵן שַׁבְּתוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ. שַׁבְּתוֹ, פְּשִׁיטָא! - רְפוּאָתוֹ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ. - רְפוּאָתוֹ דִּידֵיהּ הִיא, דְּבָעֵי אִיתַּסּוּיֵי בֵּיהּ! לָא צְרִיכָא, דַּאֲמַדּוּהּ לְחַמְשָׁא יוֹמֵי, וַעֲבַדּוּ לֵיהּ סַמָּא חֲרִיפָא וְאִתַּסִּי בִּתְלָתָא יוֹמֵי; מַהוּ דְּתֵימָא: צַעֲרָא דִּידֵיהּ הוּא, קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַרְנוּ לוֹ לְמֵאִיר: וַהֲלֹא זְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיּוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי רַבּוֹ לְחֵירוּת! אָמַר לָנוּ: חוֹב הוּא לוֹ, שֶׁאִם הָיָה עֶבֶד כֹּהֵן - פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה. אָמַרְנוּ לוֹ: וַהֲלֹא מָה אִם יִרְצֶה שֶׁלֹּא לְזוֹנוֹ וְשֶׁלֹּא לְפַרְנְסוֹ - רַשַּׁאי! אָמַר לָנוּ: וּמָה אֵילּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח וְאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ - הֲלֹא אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל! אֲבָל אִשָּׁה חוֹב הוּא לָהּ, שֶׁכֵּן פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה וּמַפְסִידָהּ מִן הַמְּזוֹנוֹת. מַאי קָאָמְרוּ לֵיהּ, וּמַאי קָא מַהֲדַר לְהוּ? הָכִי קָאָמַר לְהוּ: הַשְׁבַּתּוּנִי עַל הַמְּזוֹנוֹת, מַה תְּשִׁיבוּנִי עַל הַתְּרוּמָה? וְכִי תֵּימְרוּ, אִי בָּעֵי זָרֵיק לֵיהּ גִּיטָא וּפָסֵיל לֵיהּ! שָׁבֵיק לֵיהּ וְעָרִיק וְאָזֵיל לְעָלְמָא;

ומה

לֵיהּ וְאוֹכֵל – מדוע זקוק הוא ללוות, והרי על אדונו נותן לו. מתרצת הגמרא, לְהַעֲדָפָה, שהרב מאכילו בצמצום, והעבד לוה בשביל לאכול ברווח. מקשה הגמרא, מדוע וכי מותר לו להוציא ממעשי ידיו להעדפה, וְלֵימָא לֵיהּ הֶקְדֵּשׁ – יאמר לו הקדש, עַד הַשְּׁתָּא – עד עכשיו, לפני שהוקדשו ידיך, סַגִּי לְךָ בְּלָא הַעֲדָפָה – הספיקו לך המזונות המצומצמים של הרב, וְאם כן הַשְּׁתָּא נַמִּי תִּיסְגֵּי לָךְ בְּלָא הַעֲדָפָה – גם עכשיו תסתפק בזה. מתרצת הגמרא, הֶקְדֵּשׁ גּוּפֵיהּ נִיחָא לֵיהּ – הקדש עצמו נוח לו בכך, כִּי הֵיכִי דְּלַשְׁבַּח עֲבֵדֵיהּ – בכדי שישביח ויתחזק גוף עבדו.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רב: יש להקשות, כיצד אמר רב שהעבד עוֹשֶׂה מלאכה לאחרים וּפוֹרֵעַ ההלוואה ממשכורתו, והרי ידיו קדושות, וקַמָּא קַמָּא – כל פרוטה ופרוטה, מיד כשמרויחה תמורת מעשה ידיו, קָדֵישׁ לֵיהּ – נעשית קדושה. מתרצת הגמרא, בְּפָחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה – כוונת רב שיעבוד וישתכר פחות משוה פרוטה, שלא חל על זה הקדש, ויפרענו למלוה, ושוב ישתכר פחות משוה פרוטה ויפרענו, וכך יעשה עד שיפרע כל חובו.

הגמרא חוזרת לענין הראשון, ומוכיחה שאכן דברי רב אמורים באופן שהאדון זן את העבד, אבל בלא זה אינו יכול להקדישם, כיון שאין יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר, שכן מוכח מדברי רב במקום אחר, דְּאָמַר רַב, הַמַּקְדִּישׁ יְדֵי עַבְדּוֹ, אוֹתוֹ הָעֶבֶד עוֹשֶׂה מלאכה לאחרים וְאוֹכֵל ממה שהשתכר, משום דְּאִי לֵא עַבְדָּא – שאם לא יזון העבד את עצמו, מַאן פָּלַח לֵיהּ – מי יעבוד בעבורו ויזוננו. ודין זה סותר לכאורה את דברי רב לעיל שאין לו עצה אלא ללוות ולפרוע בפחות משוה פרוטה. אולם אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא דַהַדּ – המימרא הראשונה של רב, מדוברת בְּמַעֲלֶה האדון מזונות לעבד, ורק לכן יכול להקדיש את ידיו, וְאֵינוֹ יָכוֹל לומר לו עשה עמי ואיני זנך, וְהָא – ומה שאמר רב שהעבד אוכל משכרו, מדובר בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה לו מזונות ולכן אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, בכך שַׁפִּיר – יתיישבו דברי רב. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ, הַדּ – מה שאמר רב שההקדש חל, מדובר בְּשֶׁאֵינוֹ מַעֲלֶה לו מזונות, וְיָכוֹל לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן יכול להקדיש את מעשי ידיו אף כשאינו זנו, אם כן כיצד אמר רב מימרא אחרת שהעבד ניזון ממעשי ידיו, וכי אפשר להתיר זאת משום דְּאִי לֵא עַבְדָּא מַאן פָּלַח לֵיהּ, הרי יכול האדון לומר לו עבוד לי ואיני זנך, וּמַאן דְּבָעֵי נִיפְלְחֵיהּ – מי שירצה יעבוד עבורו, אבל מעשי ידיו אינם שלו ואינו יכול לאכול מהם. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ שרב סובר שהאדון אֵינוֹ יָכוֹל לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן באופן שאינו זן אותו אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, והעבד עושה ואוכל, ורק באופן שהוא זנו יכול להקדיש את ידיו. שְׁמַע מִינָּהּ – אכן, כך מוכח מדברי רב. החובל בחברו משלם לו נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. רבי יוחנן מבאר דין החובל בעבד למי משלם. ומדבריו מוכיחה הגמרא לענינינו: תָּא שְׁמַע שיש מי שסובר שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַקּוֹטֵעַ יַד עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, נוֹתֵן שִׁבְתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ – משלם לאדון שֶׁבת, על שנתבטל ממלאכה בימי חוליו, וכן את דמי רפואתו, וְאף על פי כן אוֹתוֹ הָעֶבֶד נִיזּוֹן בזמן שמתבטל ממלאכתו, מִן הַצְּדָקָה. שְׁמַע מִינָּהּ שיָכוֹל הָרַב לוֹמַר לְעֶבֶד עֲשֵׂה עִמִּי וְאֵינִי זָנְךָ, שהרי הוא מקבל את דמי בטלת העבד ממלאכה, ומוכח שמלאכת העבד שייכת לאדון אף אם אינו זן אותו. דוחה הגמרא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּאופן שהאדון מַעֲלֶה לו מְזוֹנוֹת, ולכן מלאכת העבד שלו. מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם הוא זן אותו, אַמַּאי מדוע זקוק העבד להיות נִיזּוֹן מִן הַצְּדָקָה מתרצת הגמרא, לְהַעֲדָפָה – עקב חוליו זקוק העבד לתוספת על מזונותיו, וזה אין מוטל על האדון, ולכן נוטלה מהצדקה.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי – אם כוונת רבי יוחנן למזונות יתרים, מדוע נקט 'ניזון מן הצדקה' שמשמע מזונות בכדי לחיות, ויהא 'מִתְּפַרְנֵס' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היה לו לומר שהעבד 'מתפרנס מן הצדקה', משמע שאר צרכיו, אֶלָּא כיון שאמר רבי יוחנן 'ניזון מן הצדקה' [דהיינו מזונות הכרחיים], ואף על פי כן האדון נוטל את דמי בטלתו, לָאו שְׁמַע מִינָּהּ – וכי אין ראיה מכך שלדעתו יָכוֹל לומר עשה עמי ואיני זנך. מסכימה הגמרא שאכן שְׁמַע מִינָּהּ שכך סובר רבי יוחנן. הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן: אָמַר מַר, הקוטע יד של עבד, נוֹתֵן שִׁבְתּוֹ וּרְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ. מקשה הגמרא, מדוע הוצרך לומר שהאדון מקבל את שִׁבְתּוֹ, והרי זהו פְּשִׁיטָא, מאחר שמעשה ידיו של האדון. מתרצת הגמרא שאכן לגבי שבתו אין כאן חידוש, אלא דמי רְפוּאָתוֹ אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ, ואגב דמי רפואתו הזכיר שגם דמי שבתו לרבו.

מקשה הגמרא מדוע מקבל האדון את רְפוּאָתוֹ, הרי דִּידֵיהּ הִיא – של העבד הוא, כיון דְּבָעֵי אִיתַּסּוּיֵי בֵּיהּ – שזקוק ליתן לרופא שירפאנו. מתרצת הגמרא, באמת תשלום הרפואה מקבל העבד ונותנו לרופא, ומה שאמר רבי יוחנן שהוא לאדון, לֹא צְרִיכָא – לא אמר אלא באופן דְּאַמְּדוּהֵ לְחַמְשָׁא יוֹמֵי – שמתחילה העריכו שיצטרכו לשלם לרופא עבור חמשת ימי רפואה, ושילם אותם המכה, ולבסוף עָבְדוּ לֵיהּ סְמָא חֲרִיפָא – ריפאוהו בתרופה חריפה, שגורמת צער, וְאִתַּסֵּי בְּתְלָתָא יוֹמֵי – ונתרפא בשלשה ימים, ונשאר עודף מהסכום שקבעו תחילה, מַהוּ דְּתִימָּא – היה מקום לומר, כיון שצַעֲרָא דִידֵיהּ הוּא – עודף זה בא מחמת צער העבד, ראוי שהוא יקבלנו, קָא מַשְׁמַע לָן שהוא של האדון, כדין כל ממון של העבד.

בברייתא שלפנינו מובא דין ודברים בין רבי מאיר וחכמים שנחלקו במשנה (לעיל יא:) האם זכות היא לעבד להשתחרר: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמְרוּ לוֹ – אני וחברי החכמים לְמֵאִיר, מדוע אתה סובר שהאומר 'תן גט זה לעבדי' יכול לחזור בו, וַהֲלֹא זְכוּת הוּא לְעֶבֶד שֶׁיּוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי רַבּוֹ לְחֵרוּת, וכבר זכה העבד בשחרור לפי שזכין לאדם שלא בפניו. וְאָמַר לָנוּ, השחרור חוֹב הוּא לו, לפי שֶׁאִם הָיָה עֶבֶד של כֹּהֵן, פּוֹסְלוֹ מִן הַתְּרוּמָה. אָמְרוּ לוֹ, אין זה הפסד, וַהֲלֹא מָה אִם יִרְצֶה האדון שֶׁלֹּא לְזוֹנוֹ וְשֶׁלֹּא לְפַרְנְסוֹ, רַשַּׁאי, נמצא שאין הוא מפסיד על ידי שחרור. אָמַר לָנוּ, וּמָה אִילּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח מאדונו וְאִשֶּׁת כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ ופרשה הימנו, הֲלֹא עדיין אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה אם מקבלים או קונים מאחרים, וְזֶה – עבד שנשתחרר אֵינוֹ אוֹכֵל, נמצא השחרור חוב עבורו.

מסיים רבי אלעזר, אֲבָל בזה אנו מודים לרבי מאיר שגט אִשָּׁה חוֹב הוּא לָהּ, שֶׁכֵּן פְּסָלָהּ מִן הַתְּרוּמָה אם היא אשת כהן, וּמַפְסִידָהּ מִן הַמְּזוֹנוֹת שנותן לה בעלה, וזה אף באשת ישראל. ולכן האומר לחברו 'תן גט זה לאשתי', שלא זכה לה השליח קודם שנתנו לה, ויכול הבעל לחזור בו.

הגמרא מבררת את דברי הברייתא: מַאי קָאָמְרוּ לֵיהּ חכמים לרבי מאיר וּמַאי קָא מַהְדַּר לְהוּ – ומה השיב להם. מבארת הגמרא, הָכִי קָאָמַר לְהוּ – כך אמר להם רבי מאיר, אכן הֵשַׁבְתּוּנִי עַל הַמְּזוֹנוֹת שאין העבד מפסידם בשחרורו, כיון שאין האדון מחוייב לזונו, אבל מַה תְּשִׁיבוּנִי עַל הַתְּרוּמָה – שבעוד שהוא עבד כהן, רשאי הוא לאכול תרומה, ועל ידי השחרור מאבד זכות זו. ולכן אין השליח יכול לזכות עבורו את השחרור שלא בפניו, מאחר שאין זו זכות. וְכִי תֵּימְרוּ – אם תשיבוני ותאמרו שאין השחרור חוב עבורו משום דאִי כָּעֵי – אם רוצה האדון, זָרִיק לֵיהּ גִּיטָא – זורק לעבד גט בעל כרחו ומשחררו וּפָסֵיל לֵיהּ מתרומה, ונמצא שאין השליח גורם לו חובה, שהרי גם בלא זכיית השליח יכול אדונו להפסידו מתרומה, אין זו תשובה, שהרי אם יִרצה העבד שָׁבִיק לֵיהּ וְעָרִיק וְאָזִיל לְעָלְמָא – יעזוב את אדונו ויברח, ויאכל תרומה היכן שיהיה.

וזהו שאמר רבי מאיר בברייתא, **וּמָה הַדִּין אִילּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח** מאדונו ואינו יכול לשחררו, **וְאִשָּׁה כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ** וברחה ממנו, ואינו יכול לגרשה, **הֲלֹא אוֹכְלִים בִּתְרוּמָה, וְזֶה** – עבד שמשתחרר, **אֵינוֹ אוֹכֵל** בתרומה. ונמצא שעל ידי שזוכה לו השליח את השחרור שלא בפניו הרי הוא מאבד זכות אכילת תרומה, ואין זו זכות בשבילו אלא חובה, ואין חבין לאדם שלא בפניו.

הגמרא מבררת את שיטת חכמים: והרי **שַׁפִּיר קָאָמַר לְהוּ** – יפה השיב להם רבי מאיר, שעל ידי השחרור הוא מפסיד אכילת תרומה. **אָמַר רָבָא, הֵיכָא דְּקָא מַהְדְּרֵי לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין** – זהו שהשיבו לו חכמים במשנה, שעבד כהן אוכל בתרומה **מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְיָנוֹ** של האדון הכהן, וכוונתם לומר שלכן אין השחרור חובה עבורו, משום **דְּאִי בָּעֵי** – אם ירצה האדון לפוסלו מאכילת תרומה, אף כשברח ואינו יכול לשחררו, **שָׁקֵיל אַרְבָּעָה זוּזֵי מִישְׂרָאֵל** – יקח מישראל ארבעה זוזים וימכור לו את העבד, ושוב לא יהיה קניינו של כהן, **וּפָסֵיל לֵיהּ כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ** – ופוסלו מאכילת תרומה בכל מקום שהוא נמצא, שהרי עבד של ישראל אינו מותר בתרומה, ולא תועיל לו בריחתו. לכך יכול השליח לזכות בשטר השחרור ואין זו חובה.

מקשה הגמרא, **וּלְרַבִּי מֵאִיר** הסובר שזכיית שטר השחרור נחשבת כחובה עבור העבד, **תִּינַח** – מובן הדבר **בְּעֶבֶד** של כֹּהֵן שהרי פוסלו מאכילת תרומה, אך לגבי **עֶבֶד** של **יִשְׂרָאֵל, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מדוע הוא סובר שהשחרור חובה עבורו. **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידוֹ** מלישא **שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית**, שהשחרור הופכו לישראל גמור ואסור בשפחה כנענית.

מקשה הגמרא, **אַדְּרַבָּה** על ידי שחרורו **הֲרֵי הוּא מַתִּירוֹ בְּנִישׂוּאִין** עם **בַּת חוֹרִין**, וזה עדיף משפחה כנענית. מתרצת הגמרא, **עֲבָדָא כְּהֶפְקֵרָא נִיחָא לֵיהּ** – העבד מעדיף להשאר בעבדותו, בכדי שיוכל להתנהג בהפקרות, ושפחה **זִילָא לֵיהּ** – מזולזלת בעיניו, **וְשַׁכִּיחָא לֵיהּ** – ומצויה אליו, **וּפְרִיצָה לֵיהּ** – ומתנהגת עמו בפריצות. מה שאין כן עם בת ישראל אינו יכול להתנהג כך, ולכן נחשב השחרור חוב עבורו, ואין חבין לאדם שלא בפניו:

משנה

משנתינו עוסקת במי שציוה ליתן גט לאשתו או שטר שחרור לעבדו או מתנה לחברו, ומת קודם שקיימו את ציוויו, האם אפשר לקיים דבריו לאחר שמת:

הָאוֹמֵר, תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, וכן האומר **תנו שְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי, וּמֵת** המשלח קודם שהגיע הגט ליד האשה או השחרור ליד העבד, **לֹא יִתְּנוּ** את הגט או השחרור **לְאַחַר מִיתָה**, משום שאין הגט או השטר מגרש או משחרר קודם שהגיע לידם, ולאחר שמת בטלה בעלותו ואינו יכול עוד לגרש או לשחרר.

אבל האומר **תְּנוּ** במתנה **מָנֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי, וּמֵת** הנותן קודם שנתנו, **יִתְּנוּ** את המנה **לְאַחַר מִיתָה**, משום שזכה בו אותו האדם בחיי הנותן:

גמרא

שנינו בסיפא של המשנה שאם אמר תנו מנה לאיש פלוני ומת הנותן, יתנו המנה לאחר מיתה. הגמרא מפרשת באיזה אופן מדובר:

אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מַרְתָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, וְהוּא – מה שאמרה המשנה שיתנו את המנה אף לאחר מיתה, מדובר דווקא באופן שֶׁהמעות שציוה לתת **צְבוּרִין וּמוּנָּחִין בְּקֶרֶן זָוִית** – מכונסים במקום מסוים, וציוה ליתנם לפלוני.

הגמרא מבררת את דברי רב, **בְּמַאי עָסְקִינַן** – באיזה אופן מדברת משנתינו, **אִילֵּימָא** – אם נאמר שמדובר **בְּאָדָם בָּרִיא** שציוה לתת מעות לפלוני, אם כן **כִּי צְבוּרִין מַאי הֲוֵי** – מה בכך שהמעות צבורות, איך זוכה המקבל במעות, **הָא לֹא מָשַׁךְ** – והרי לא קנאם במשיכה בחיי הנותן, ולאחר שמת הנותן אינו יכול לקנותם ממנו. **וְאֶלָּא** נעמיד את משנתינו **בִּשְׁכִיב מְרַע** – באיש השוכב על מטתו מחמת חולי ונוטה למות, אם כן קשה **מַאי אִירְיָא** – מדוע העמיד רב את משנתינו דווקא כשהיו המעות **צְבוּרִין**, והרי **כִּי אֵין צְבוּרִין נַמִּי** – גם כאשר אינם צבורים זכה המקבל במעות, **דְּהָא קַיְימָא לָן** – שהרי הלכה מקובלת היא **דִּדְבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִים וּכְמָסוּרִין דָּמוּ** – הרי הם דומים ושוים לדברים הכתובים בשטר, וכאילו כבר נמסרו למקבל וזכה בהם, אף שלא נעשה קנין, ואם מדובר במשנה בשכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, הרי זכה אותו פלוני במעות אף אם אינם צבורים, ומדוע העמיד רב את משנתינו דווקא בצבורין.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב זְבִיד, לְעוֹלָם** משנתינו מדוברת **בְּבָרִיא** שציוה לתת מנה לפלוני, ומה שהקשינו שאם כן אף בצבורין אינו קונה בלא עשיית קנין, יש לומר שכוונת המשנה לקנין הנקרא 'מעמד שלשתן', **וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב**, אם אמר מפקיד לנפקד, **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ** – הרי יש לי ברשותך מנה שהפקדתי אצלך, אל תשיבנו לי אלא **תְּנֵהוּ לוֹ לְפְלוֹנִי**, ואמר לו זאת **בְּמַעֲמָד שְׁלָשְׁתָּן** – שעמדו שלשתן יחדיו, המפקיד הנפקד והמקבל, **קָנָה** המקבל את המנה על ידי אמירה זו. ואף משנתינו מדוברת שהיה המנה מופקד אצל אחר ואמר לו במעמד שלשתן ליתנו לפלוני, ונמצא שקנה את המנה בחיי הנותן. ומה שהעמיד רב את המשנה בצבורין דווקא, סבר רב זביד שכוונתו לומר שדווקא אם יש לנותן מעות בעין, שמופקדים ביד אחר, יכול להקנותם בקנין זה, אבל אם הלוה מעות לאדם ואמר לו במעמד שלשתן שיתנם לפלוני, לא קנה המקבל את דמי ההלוואה, וזו היא כוונתו שדווקא אם המעות צבורין ומונחים קנה, ולא בהלוואה שאין המעות עתה בעין.

אופן נוסף ליישב דברי רב שהעמיד את המשנה דווקא בצבורין: **רַב פַּפָּא אָמַר, לְעוֹלָם** משנתינו מדברת **בִּשְׁכִיב מְרַע**, ועל מה שהקשינו מדוע העמיד רב דווקא בצבורין, יש להשיב, **וּכְאִידָךְ דְּרַב** – כשיטתו של רב בדין נוסף, **דְּאָמַר רַב, שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר** ליורשיו **תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי מִנְּכָסַי**, ומת, אם פירש ואמר 'מָנֶה זֶה', דהיינו מנה מסויים, **נוֹתְנִין**, אך אם אמר 'תנו מָנֶה' **סְתָם**, ולא הורה על מנה מסויים, **אֵין נוֹתְנִין**. והטעם, משום **דחַיֵּישִׁינָן שֶׁמָּא מָנֶה קָבוּר קָאָמַר** – שמא יש לו מנה מוטמן בקרקע ועל זה נתכוון לצוות שיתנוהו, ולא ממה שבביתו, ועל כן אין היורשים חייבים לתת לו ממה שבבית. ולפיכך העמיד רב את המשנה דווקא כשהמעות צבורין ועליהם הוא אומר 'תנו מנה לפלוני'.

מסיימת הגמרא, **וְהִלְכְתָא** – **לִקְבוּרָה לֹא חַיֵּישִׁינָן** – אין הלכה כדינו השני של רב, ואין אנו חוששים שמא היתה כוונת השכיב מרע למנה קבור, ואף אם הזכיר מנה סתם חייבים היורשים ליתן לו מנה.

הגמרא מבררת מדוע פירשו רב פפא ורב זביד פירושים שונים לדברי רב: **רַב פַּפָּא מַאי טַעְמָא** – מדוע הטעם **שלֹא אָמַר כְּרַב זְבִיד** שמשנתינו מדוברת בבריא שהקנה ב'מעמד שלשתן'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמָה אִילּוּ עֶבֶד כֹּהֵן שֶׁבָּרַח וְאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁמָּרְדָה עַל בַּעְלָהּ הֲלֹא אוֹכְלִים בִּתְרוּמָה, וְזֶה אֵינוֹ אוֹכֵל. שַׁפִּיר קָאָמַר לְהוּ! - אָמַר רָבָא: הַיְינוּ דְּקָא מְהַדְּרִי לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין: מִפְּנֵי שֶׁהוּא קִנְיָנוֹ, דְּאִי בָּעֵי - שָׁקֵיל אַרְבָּעָה זוּזֵי מִיִּשְׂרָאֵל, וּפָסֵיל לֵיהּ כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ. וּלְרַבִּי מֵאִיר, תֵּינַח עֶבֶד כֹּהֵן, עֶבֶד יִשְׂרָאֵל מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִידוֹ מִשִּׁפְחָה כְּנַעֲנִית. - אַדְּרַבָּה, הֲרֵי הוּא מַתִּירוֹ בְּבַת חוֹרִין! - עַבְדָּא בְּהֶפְקֵירָא נִיחָא לֵיהּ, זִילָא לֵיהּ, שְׁכִיחָא לֵיהּ, פְּרִיצָה לֵיהּ. **משנה** הָאוֹמֵר "תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי", "שְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי", וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה; "תְּנוּ מָנֶה לְאִישׁ פְּלוֹנִי", וּמֵת - יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה. **גמרא** אָמַר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מָרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: וְהוּא שֶׁצְּבוּרִין וּמוּנָּחִין בְּקֶרֶן זָוִית. - בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּבָרִיא, כִּי צְבוּרִין מַאי הָוֵי? הָא לָא מָשַׁךְ! וְאֶלָּא בִּשְׁכִיב מְרַע, מַאי אִירְיָא צְבוּרִין? כִּי אֵין צְבוּרִין נַמִי, דְּהָא קַיְימָא לָן דְּדִבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִים וְכִמְסוּרִין דָּמוּ! אָמַר רַבִּי זְבִיד: לְעוֹלָם בְּבָרִיא, וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לִפְלוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה. רַב פַּפָּא אֲמַר: לְעוֹלָם בִּשְׁכִיב מְרַע, וּכְאִידָךְ דְּרַב, דְּאָמַר רַב: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "תְּנוּ מָנֶה לִפְלוֹנִי מִנְּכָסַי"; "מָנֶה זֶה" - נוֹתְנִין; "מָנֶה" סְתָם - אֵין נוֹתְנִין, חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא מָנֶה קָבוּר קָאָמַר. וְהִלְכְתָא: לִקְבוּרָה לָא חָיְישִׁינַן. רַב פַּפָּא מַאי טַעֲמָא לָא אֲמַר כְּרַב זְבִיד?

רש"י

וזה אינו אוכל — משוחרר אינו אוכל. **מפני שהוא קנינו** — טעמא מאי עבד כהן שברח אוכל בתרומה — מפני שהוא קנינו דכהן. הלכך, אי בעי ההוא כהן, כשיברח עבדו — שקיל ארבעה זוזי מישראל, ומקני ליה ניהליה כל היכא דאיתיה, ושוב אינו קנינו, ומיפסיל. **זילא ליה** — זוללה היא בעיניו לזלזל בה לכל תאותו. **ופריצה ליה** — מתנהגת עמו בפריצות. **משנה האומר תנו גט זה לאשתי** — גרסינן במתניתין, ולא גרסינן "תן". שלא מסרם ליד שליח בחייו, לפיכך לא נחלקו חכמים בדבר, לומר שמשעה ראשונה זכה לו השליח לעבד להיות משוחרר. **לא יתנו לאחר מיתה** — דגיטא לא הוי עד דמטי לידיה, וכי מטי לידיה — הא מית ליה משחרר, ופקעה ליה רשותיה. **גמרא והוא שצבורים** — "מנה" דקתני מתניתין — בצבורין ומונחין המעות עסקינן, ואמר: מנה זה תנו לפלוני. **בבריא** — מתנות בריא במטלטלין — יכול לחזור בו עד שימשוך, ויורשו נמי מצי למיהדר ביה, אליבא דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. **במעמד שלשתן קנה** — ולקמן מפרש טעמא. וצבורין בעינן, דסבר רב זביד: לא אמר רב קנה — אלא בפקדון, דקני ליה כל היכא דאיתיה. **שמא מנה קבור** — יש לו בקרקע, וההוא הוא דיהב ליה.
לא

תוספות

ומה אילו עבד כהן שברח ואשת כהן שמרדה על בעלה כו' – לכך מזכיר אשת כהן – כלומר, כמו שאתם מודים לי באשה שהוא חוב – אודו לי נמי בעבד. והא דמסיים נמי "אבל באשה חוב הוא לה" – הכל מדברי רבי מאיר, מדלא קאמר "אמרנו לו". **עבדא** בהפקירא ניחא ליה – ואם תאמר: עבד קטן ישראל, דלא ניחא ליה בהפקירא, כדאמרי' בפרק קמא דכתובות (יא,א) משום דלא טעים טעמא דאיסורא, מאי איכא למימר? ויש לומר: דמודה רבי מאיר בעבד קטן ישראל. ואם תאמר: והא דקאמר התם "והא קיימא לן ודאי דעבדא בהפקירא ניחא ליה", מנלן? והא רבנן פליגי ארבי מאיר, ולית להו "בהפקירא ניחא ליה"! ויש לומר: דמודו רבנן דניחא ליה בהפקירא, אלא הכא גבי עבד לית להו, לפי שהוא משועבד ורשות אחרים עליו, וגדול הוא לו זכות של שיחרור משל הפקירא. אבל גר שאין רשות אחרים עליו – לא. **האומר** תנו גט – אי גרסינן "תן גט זה" – אתיא מתניתין כרבי מאיר דוקא. אי נמי, אפילו כרבנן, וכגון שאינו מוסרו מיד ליד, אלא מראהו לו ומצוה ליתנו, והוא לא נטלו עד אחר מיתה. אי נמי, נטלו לאלתר, ואפילו הכי לא זכה העבד, ונאמר דלא אמרינן תן כזכי אלא כשמוסר לשליח מיד ליד. ואשמעינן במאי דנקט "זה" – דאף על גב שהגט בעין, וראוי לינתן בשעה שעושהו שליח, והותחל כל כך מחיים – אפילו הכי לא יגמרו הדבר לאחר מיתה, דאין גט לאחר מיתה. אבל אומר רבינו תם: דלא גרסינן כלל "זה", דעל כרחך לא תנא "זה" במתניתין לשום חידוש. מדדייק בגמרא דמתניתין בבריא, דאי בשכיב מרע מאי איריא "תנו" אפילו "כתבו" נמי, ואי תנא "זה" לאשמועינן שום חידוש – אפילו מיירי בשכיב מרע לא הוה ליה למימר "כתבו". ואין נראה לומר דהכי דייק: אי בשכיב מרע – הוה ליה למיתני: כתבו גט לאשתי ותנו שחרור זה לעבדי. דהא כיון דצריך לִשְׁנות "תנו שחרור זה" – אין לו לתנא לשנות "כתבו גט לאשתי", ולהאריך בלשון. **לא** יתנו לאחר מיתה – וקא משמע לן דאין גט לאחר מיתה. אף על גב דבהדיא תנן בפרק "מי שאחזו" (גיטין עב,א) דאין גט לאחר מיתה – הכא איצטריך לאשמועינן (בגט שחרור, שגם אחר שכתבוהו – לא זכה בו העבד, ואפילו בגט אשה נמי אשמועינן) דאף על גב שמינה המגרש בחייו השליח – לא חשיב להיות כמותו אחר מותו, כאילו הוא עצמו קיים, אלא חשיב גט לאחר מיתה. והתם אשמועינן דאף על גב שבא הגט ליד האשה מחיים – הוי גט אחר מיתה. ואשמועינן נמי לישני דתני התם, הי משמע מחיים והי משמע אחר מיתה. **תנו** מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה – למאן דמוקי לה בבריא ובמעמד שלשתן – אין צריך לומר דלדידיה רישא נמי איירי במעמד שלשתן, ומיירי שהגט כבר בעין, דאם אינו בעין – אפילו בממון לא שייך מעמד שלשתן, ואיירי שהאשה רוצה בכך, ואשמעינן דלא תקון מעמד שלשתן בשטר אלא בממון. דאין נראה שיחלקו האמוראים ברישא דמתניתין, דמר מוקי לה במעמד שלשתן ומר בכתבו ותנו. אלא בסיפא דוקא פליגי, ומיירי רישא לכולהו בכתבו ותנו, אפילו למאן דמוקי לה בבריא, דלא שייך מעמד שלשתן. ואף על גב דלא הוי רישא דומיא דסיפא – אין לחוש, דהכי נמי למאן דמוקי לה בשכיב מרע לא הוי רישא דומיא דסיפא מכל וכל, שהשטר אינו בעולם כשמצוה ליתן, והמנה הוא כבר בעולם. אף על גב דבגמרא מוכח מרישא דסיפא איירי בבריא, אלמא בעי דלהוי סיפא דומיא דרישא – היינו משום דאית לן לאוקמי כולהו בחד גברא, אבל מכל מקום לא בעי לאשוינהו לגמרי. **והא** לא משך – תימה: מאי פריך? הא קיימא לן (גיטין טו,א): מצוה לקיים דברי המת. אם כן לוקי מתניתין בבריא, משום מצוה לקיים דברי המת! ויש לומר: כיון דחכמים פליגי ארבי מאיר ולית להו מצוה לקיים דברי המת, אף על גב דקיימא לן כרבי מאיר – לא בעי לאוקמי מתניתין כיחידאה. כדאשכחן בפרק "כל הגט" (שם ל,א) דלא מוקי שמואל מתניתין כיחידאה כרבי יוסי, דאמר: עשו שאינו זוכה כזוכה, אף על גב דבפרק קמא דבבא מציעא (יב,א) סבר שמואל כוותיה. ועוד יש לומר: דלא מצי לאוקמי מתניתין משום דמצוה לקיים דברי המת – דאם כן מאי איריא צבורין? אפילו אין צבורין נמי! דסבר הגמרא מצוה לקיים כו' שייך אפילו במלוה, דבבריא לא חיישינן למנה קבור, מדלא פירש. ואם תאמר: ולרב גופיה תיקשי, דלוקמא משום דמצוה לקיים דברי המת אפילו אין צבורין! ויש לומר: דרב לא סבר לה כרבי מאיר אלא כרבי יוסי, כדפסיק שמואל בפרק "מציאת האשה" (כתובות סט,ב) נמי כרבי יוסי. ועוד מפרש רבינו תם: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת – אלא בדבר שהושלש מתחלה לכך ביד שליש, דומיא דהמשליש מעות לבתו (שם), ו"תנו שקל לבני" (שם) .ובמתניתין משמע שלא הושלש לכך מתחלה, מדלא קתני "תנו מנה זה לפלוני". ולא דמי ל"הולך מנה לפלוני" דלקמן, דאמרי' עלה מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דלא תנא "זה". ד"הולך מנה לפלוני" – משמע שפיר בלא "זה" שמוסר לו באותה שעה להוליך, יותר מב"תנו מנה לפלוני". וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמט,א) גבי איסור גיורא, דלא הוי מהני ביה טעמא דמצוה לקיים דברי המת בתריסר אלפי זוזי שהפקיד לרבא – לפי שלא הופקדו מתחלה לתתם לרב מרי. ויש לדחוק: דשמא לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהשליש מתרצה, ורבא לא היה חפץ להיות שליש לכך. ועוד אומר רבינו תם: דבגר לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת. דכל דאיתיה בירושה – מצוה לקיים דבריו, הואיל ולא פסק כחו מאותו הממון, דמכחו יורשין. אבל גר, דליתיה בירושה, ופסק כחו מממונו – אין מצוה לקיים דבריו. וכי האי גוונא אמרינן התם דכל דאיתיה בירושה – איתיה במתנת שכיב מרע כו'. **אית** ספרים דגרסי: שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי – נותנין, מנה זה – נותנין, מנה סתם – אין נותנין, דלמא מנה קבור קאמר. ומפרש רבינו יצחק דהכי פירושו: דכשאמר "מנכסי" – נותנין אפילו אמר מנה סתם. ולא חיישינן למנה קבור, כיון שמצוה לתת לו משלו – רוצה שיתנו מכל מקום. והא דקתני: "מנה זה" נותנין – כשאינו מצוה לתת לו משלו, אלא שמודה ואומר: תנו מנה לפלוני פקדון שיש לו בידי. ולכך במנה סתם אין נותנין – דלמא מנה קבור קאמר שמודה שהוא של פלוני. ומתניתין איירי בפקדון, ולהכי בעינן צבורין, דבלא צבורין חיישינן למנה קבור. ואם תאמר: ואמאי אוקי רב בפקדון? לוקמי במתנה, כדמשמע לשון "תנו", ואפילו באין צבורין! ויש לומר: דהא כבר אשמעינן בבבא בתרא (קנא,א) דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. אבל בפקדון אשמועינן דלא חיישינן שמא שלא להשביע את בניו אומר כן, דכיון שאומר "תנו" – הודאה גמורה היא. אבן קשה לרבינו יצחק על זה: דאם כן, אמאי מוקי לה בשכיב מרע? בבריא נמי מצי לאוקמי בכהאי גוונא! וכי תימא: דלא חיישינן למנה קבור אלא בשכיב מרע, לפי שלא היה יכול לפרש מנה קבור מטורד חליו, אבל בבריא, מדלא פירש – אינו מקפיד מאיזה יתנו לו, אם כן לוקמא בבריא ואפילו באין צבורין! לכן נראה דלא גרסינן: מנכסי נותנין, אלא אפילו במתנה חיישינן למנה קבור. אלא גרסינן: מנכסי, מנה זה – נותנין, מנה סתם – אין נותנין.

קסבר

תוספות

קסבר רב פפא כי אמר רב לא שנא מלוה לא שנא פקדון – ואם תאמר: ולרב פפא, ורב גופיה אמאי לא אוקי מתניתין במעמד שלשתן ואפילו אין צבורין? וכי תימא משום דלא משמע ליה לישנא דמתניתין במעמד שלשתן – אם כן, מהאי טעמא הוה ליה למימר דרב פפא לא אמר כרב זבידי! ויש לומר: אף על גב דמתניתין לא משמע ליה לרב במעמד שלשתן, מכל מקום מדאתא רב פפא לאיפלוגי ארב זביד – משמע שיש לו כח וטעם דבשום ענין לא מפרשא מילתא דרב משום מעמד שלשתן. **ממאי** מדקתני תנו ולא קתני כתבו – ואם תאמר: הא דקתני "תנו" אשמעינן דאפילו הכי אין כופין את היורשים לשחרר, כרבי דפליג בירושלמי אדרבנן, ואמר ד"תנו" לא הוי כ"שיחררו", אלא כ"כתבו", ואין כופין! ויש לומר: דמתניתין לא אתא לאשמועינן בדין מצוה לקיים דברי המת אם כופין היורשים לקיים אם לאו, אלא לאשמועינן דאין גט לאחר מיתה. ועוד, דמסתמא כרבנן אתיא.

גופא אמר רב הונא אמר רב כו' תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה – אומר רבינו יצחק בן אשר, וכן רבינו תם: דבמעמד שלשתן קנה בעל כרחו של לוה או של נפקד. דאי לא קני אלא מרצונו, למאן דאמר דוקא בפקדון קנה – למה הוצרכו לתקן מעמד שלשתן? יאמר לו "זכי"! ואין נראה לומר דהוצרכו לתקן למקום שאין הפקדון ביד הנפקד אלא ביד אחרים, דלא יועיל אם יאמר "זכי". ועוד: אף כשאין הפקדון ביד הנפקד – יקנה באודיתא, כדאמר התם (בבא בתרא קמט,א): אדהכי נפקא אודיתא מבי איסור גיורא. אלא נראה להם דאפילו בעל כרחו של נפקד קני. וכן גבי איסור גיורא, דקאמר רבא: הייכי ליקנינהו רב מרי להני זוזי, אי במעמד שלשתן לא אזלינא – משמע דאם היה הולך – היה קונה בעל כרחו. ואין לומר אם היה הולך שם היה מתרצה, לפי שהיה מתבייש בפני איסור לומר "אין רצוני". דאם כן בלא מעמד שלשתן הוה לי' למימר: לא אזלינא, שלא יאמר לו זכה, כי מסתמא היה הפקדון ביד רבא. ומיהו, לההוא טעמא דמפרש בסמוך: בההיא הנאה דקא משתניא ליה ממלוה כו' – משמע דלא קני אלא מדעתו, אלא דבלאו הכי מפיק ליה מההוא טעמא. **תנהו** לפלוני במעמד שלשתן קנה – אומר רבינו תם: דאף על גב דהמוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו – מחול, מכר או נתן במתנה במעמד שלשתן – אינו יכול למחול. וכן משמע בפרק שני דקדושין (מח,א) דקאמר: במלוה בשטר פליגי בדשמואל, דמאן דאמר מקודשת ליה דשמואל, ומר אית ליה דשמואל. ואיבעית אימא: כולי עלמא אית להו דשמואל, וב"אשה סמכה דעתה" קמיפלגי, מאן דאמר מקודשת – סבר: דסמכה דעתה, דלא שביק לדידה ומחיל לאחריני. וכי קאמר במלוה על פה – פליגי בדרב הונא, אי קנה במעמד שלשתן במלוה. משמע דאי אית להו דרב הונא – אף במלוה לכולי עלמא מקודשת. ואי יכול למחול – אמאי מקודשת, למאן דאית ליה גבי מלוה בשטר דלא סמכה דעתה? ואמאי לא מסיק: ואיבעית אימא כולי עלמא קנה במלוה, אפילו מלוה על פה, ובאשה סמכה דעתה פליגי, כדמסיק אדשמואל אמלוה בשטר? אלא משמע דבמעמד שלשתן אינו יכול למחול. ואם תאמר: בפרק "החובל" (בבא קמא פט,א) גבי היא שחבלה באחרים, דפריך: ותזבין כתובתה בטובת הנאה! ומשני: כל לגבי בעלה ודאי מחלה. והשתא, אכתי תמכור במעמד שלשתן, דאז לא תוכל למחול! דאף על גב דהבעל ודאי לא יתרצה – הא פרישית דאפילו בעל כרחו קני. ועוד: גבי שחבלה בבעלה – תמכור במעמד שלשתן – דשם יתרצה הבעל כדי לגבות חבלתו! וכן בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יט,ב) גבי מצא שובר, דפריך: בזמן שהאשה מודה אמאי יחזיר לבעל? ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי כו'! ומשני: שמע מינה איתא לדשמואל. והשתא, ניחוש דלמא מכרה במעמד שלשתן, דאינה יכולה למחול! ויש לומר: דלא תקינו מעמד שלשתן בכתובה, דאפשר שלא תבא לידי גבייה לעולם. ועוד יש לומר: דהתם גבי שובר אין לחוש כלל דשמא מכרה במעמד שלשתן; דאם אין עדים שמכרה – אם כן הבעל והאשה יכפרו המכירה, ואם יש עדים ואומרים שהבעל נתרצה, או אפילו שתק – ודאי השובר שקר, ואם מיחה אז – מוכח שהשובר אמת, וליכא למיחש דלמא כתבה ליתן בניסן כו'. **במעמד** שלשתן קנה – אומר רבינו תם דלא תקינו מעמד שלשתן בגוי, אם הנפקד או הלוה גוי ואמר ליה "ישראל תנהו לישראל אחר" – לא קנה. כיון דאפילו אמר לו "זכי" לא קנה, כיון דאין זכיה לגוי – הוא הדין במעמד שלשתן לא קנה. ואם המקבל גוי, ואמר ישראל לישראל "תנהו לפלוני גוי", כל זמן שאינו חוזר בו – יתן, אפילו אמר ליה בלא מעמד שלשתן. אבל אם חוזר בו – לא יתן לגוי, אפילו אם אמר לו במעמד שלשתן, אם לא שאינו יכול להשמט מן הגוי. ואם הנותן גוי – נראה דקנה, דאם ממונו של ישראל הפקיעו על ידי מעמד שלשתן, דהוי הלכתא בלא טעמא – כל שכן ממון הגוי. ועוד, דבדיניהם דיינינן ליה, שאמרינן לו לגוי: כך דינכם, כדאמרינן ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיג,א).

הקנה לנולדים הכי נמי דלא קנו – פירוש: הקנה לנולדים במעמד שלשה, שלא נולדו עדיין בשעת מתן מעות, הכי נמי דלא קנו? ולספרים דגרסי "הכי נמי דקנו" – הכי פירושו: הקנה לנולדים בקנין בעלמא בלא מעמד שלשה, דלא הוו בשעת קנין, שלא נולדו עדיין – הכי נמי דקנו? דהא במעמד שלשתן קנו אפילו נולדו אחרי כן. **לדבר** שאינו בעולם מי אמר – דף סוגיא אליבא דרב הונא קיימא, דאית ליה: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ולא לדבר שלא בא לעולם. דב"האשה רבה" (יבמות צג,א) אית ליה גבי פירות דקל, משבאו לעולם – אינו יכול לחזור בו. ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמב,א) קאמר רב הונא דהמזהה לעובר, אף לכשתלד – לא קנה, ורב נחמן הוי איפכא מדרב הונא, דאית ליה התם לכשתלד קנה, וב"האשה רבה" (יבמות צג,א) קאמר רב נחמן: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. ואם תאמר: מהיכא שמעינן ליה לרבי מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם – היינו מדהיא דקתני (שם צג,ב): "לאחר שתתגיירי ושתשתחררי" – מקודשת. מההיא גופא שמעינן נמי דאדם מקנה לדבר שלא בא לעולם, דהא קתני: "לאחר שתגייר" "לאחר שאשתחרר" – דמקודשת! ויש לומר: דגוי ועבד איתנהו בעולם, אלא שמחוסרים גירות ושחרור, ולא דמו לנולדים דליתנהו בעולם כלל. ואף על גב דילפינן מינה דאדם מקנה לרבי מאיר פירות דקל, ולא מפלגינן – היינו משום דאית לן למימר דקאי בשיטתיה דרבי אלעזר בן יעקב, דאמר (קידושין סב,ב): האומר "פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו התלושין לכשיביאו שליש ויתלשו" – דבריו קיימין.

אם

רש"י

קסבר רב פפא כי אמר רב לא שנא מלוה לא שנא פקדון – ולרב פפא, ורב גופיה אמאי לא אוקי מתניתין במעמד שלשתן ואפילו אין צבורין? וכי תימא משום דלא משמע ליה לישנא דמתניתין במעמד שלשתן – אם כן, מהאי טעמא הוה ליה למימר דרב פפא לא אמר כרב זביד! ויש לומר: אף על גב דמתניתין לא משמע ליה לרב במעמד שלשתן – ואף על גב דלהוצאה ניתנה, ואינה בעין. הלכך לא בעינן צבורין אי במעמד שלשתן קמיירי מתניתין. **טעמא דמת** — הוא דלא יתנו, דאין גט לאחר מיתה. **הא מחיים נותנין** — ולא צריך תו לאימלוכי ביה. **וטעמא דאמר תנו** — כלומר, והא דדייקינן: הא מחיים נותנין — טעמא דאמר מעיקרא "תנו", כדקתני "תנו גט לאשתי". **הא לא אמר תנו** — אלא "כתבו" — לא הוי תלי תנא דמתניתין טעמא ד"לא יתנו" משום מיתה, דאפילו מחיים נמי אין נותנין עד דלימא "תנו". מדלא קתני: האומר "כתבו גט (זה) לאשתי" ומת, לא יתנו לאחר מיתה — שמע מינה דאי אמר הכי — אפילו מחיים נמי לא יהבינן. ואי בשביב מרע, אף על גב דלא אמר "תנו" אלא "כתבו" — יהבינן, כרבי שמעון שזורי. **היוצא בקולר** — ליהרג. **ואמר כתבו גט לאשתי** — כדי שלא תזקק ליבם. **הרי אלו יכתבו ויתנו** — דמתוך שהוא בהול על נפשו — לא גמר למילתיה. ומיהו, "כתבו ותנו" הוה דעתיה. **המפרש** — בים. **והיוצא בשיירא** — למדבר. **אף המסוכן** — שביב מרע. במילתיה דשמואל גרסינן: מלוה לי בידך. **מאי טעמא** — במלוה קנה, הא ליתא בעינא דלקנייה. **נעשה כאומר לו** — לוה למלוה. **בשעת מתן מעות** — דהלואה. **משעבדנא** — מהשתא לכל מאן דאתי מחמתך. הלכך, כי אמר ליה: תנהו לפלוני — איגלאי מילתא דמשעת מתן מעות אשתעבד ליה. **הקנה** — מלוה זו. **לנולדים** — שזה המקבל נולד לאחר אותה הלואה. **הכי נמי דלא קנו** — דכיון דטעמא משום שעבודא דקביל עליה לוה בשעת הלואה לאישתעבודי להאי דאתי מחמתיה הוא, ואיהו לא היה בעולם בההיא שעתא — לא קני. **ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם** — כגון מוכר פירות דקל, או מה שתעלה מצודתי. **הני מילי** — כי מקנה — לאדם שישנו בעולם, אבל לדבר שאינו בעולם — לא.

בההיא

- קָסְבַר רַב פַּפָּא: כִּי אָמַר רַב - לָא שָׁנָא בְּמִלְוֶה וְלָא שָׁנָא בְּפִקָּדוֹן. רַב זְבִיד מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרַב פַּפָּא? - לָא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין בִּשְׁכִיב מְרַע. מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי: הָאוֹמֵר "תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי וּשְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי", וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה. טַעְמָא דְּמֵת, הָא מֵחַיִּים - נוֹתְנִין; טַעְמָא דַּאֲמַר "תְּנוּ", הָא לָא אֲמַר "תְּנוּ" - אֵין נוֹתְנִין. וּשְׁכִיב מְרַע, אַף עַל גַּב דְּלָא אֲמַר "תְּנוּ" - נוֹתְנִין, דִּתְנַן, בְּרֵאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: הַיּוֹצֵא בְּקוֹלָר וְאָמַר "כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי" - הֲרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ וְיִתְּנוּ. חָזְרוּ לוֹמַר: אַף הַמְּפָרֵשׁ וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁזּוּרִי אוֹמֵר: אַף הַמְסוּכָּן. מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: וּמַאן נַיְמָא לָן דְּמַתְנִיתִין רַבִּי שִׁמְעוֹן שִׁזּוּרִי הִיא? דִּלְמָא רַבָּנַן הִיא! גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָנֶה לִי בְּיָדֶךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לְפִלּוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה. אֲמַר רָבָא: מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בְּפִקָּדוֹן, אֲבָל בְּמִלְוֶה לָא, וְהָאֱלֹהִים! אֲמַר רַב אֲפִילּוּ בְּמִלְוֶה. אִתְּמַר נַמִי, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּלֵוִי: "מִלְוֶה לִי בְּיָדֶךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לְפִלּוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה. וְמַעֲמָא מַאי? אֲמַר אַמִּימָר: נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לוֹ בְּשֶׁעַת מַתַּן מָעוֹת: שַׁעְבַּדְנָא לְךָ לִדְיָדְךָ וּלְכָל דְּאָתוּ מֵחֲמָתָךְ. - אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: אֶלָּא מֵעַתָּה, הִקְנָה לְנוֹלָדִים דְּלָא הָווּ בְּשֶׁעַת מַתַּן מָעוֹת, הָכִי נַמִי דְּלָא קָנוּ! דַּאֲפִילּוּ לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם, הֲנֵי מִילֵּי לְדָבָר שֶׁיֶּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם, אֲבָל לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם - לָא! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי:

בההיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משיבה הגמרא, **קָסָבַר רַב פָּפָא, כִּי אָמַר רַב** – מה שאמר רב שאפשר להקנות ב'מעמד שלשתן', **לֹא שְׁנָא בְּמִלְּוֶה וְלֹא שְׁנָא בְּפִקָּדוֹן** – אין חילוק אם הלוה מעות לאחר וציוה לו ליתנם לפלוני או אם הם מצויים בפקדון אצל נפקד, שאף בהלוואה תיקנו קנין זה. ולכן אם מדובר בקנין זה, לא היה רב אומר שזהו דווקא אם המעות צבורות ומצויות בעין, דהיינו בפקדון. ולפיכך ביאר רב פפא את משנתינו לפי דברי רב במתנת שכיב מרע.

שואלת הגמרא, **רַב זְבִיד מַאי טַעְמָא** – מפני מה **לֹא אָמַר כְּרַב פָּפָא** שדין משנתינו נאמר במתנת שכיב מרע. משיבה הגמרא, שלדעת רב זביד **לֹא מִיתּוֹקְמָא מַתְנִיתִין** – אי אפשר להעמיד המשנה **בְּשָׁכִיב מְרַע**. **מַמַּאי** – מנין מוכח כן, **מִדְּקָתָנֵי** – ממה ששנינו ברישא, **'הָאוֹמֵר תְּנוּ גֵט זֶה לְאִשְׁתִּי, וּשְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי וּמֵת, לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה'**. וכוונת התנא לדקדק ולומר, **טַעְמָא דְּמֵת** – הטעם שאין נותנים את הגט או השחרור הוא משום שאין גט או שחרור יכולים לחול לאחר מיתה, **הָא מֶחַיִּים** – אולם אם הנותן עודנו חי **נוֹתְנִין** את הגט או השחרור על פי ציוויו, ואין צריך לשאלו שוב האם אכן חפץ הוא בכך. ועוד הוסיף התנא לדקדק **דְּטַעְמָא דְּאָמַר 'תְּנוּ'** – החילוק בין מת הוא רק באופן שציוה בלשון 'תנו' כפי שנזכר במשנה, ונקט התנא לשון זה כדי שנדייק **הָא לֹא אָמַר 'תְּנוּ'** – שאם לא ציוה בלשון זו, אלא אמר 'כתבו גט לאשתי' או 'כתבו שטר שחרור לעבדי', **אֵין נוֹתְנִין** את הגט והשחרור [אלא אם יאמר שיתנוהו], ואפילו כשהוא חי. **וְאֵילוּ שָׁכִיב מְרַע** הרי דינו **שַׁאף עַל גַּב דְּלֹא אָמַר** 'תְּנוּ' גט לאשתי, אלא 'כתבו', **נוֹתְנִין** לאשה את הגט.

ולכן אי אפשר להעמיד את המשנה בשכיב מרע. הגמרא מביאה מקור לכך ששכיב מרע אינו צריך לומר 'תנו': **דִּתְנַן** – שכן שנינו במשנה להלן (סה:), **בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ** חכמים **אוֹמְרִים, הַיּוֹצֵא בְקוֹלָר** – שלשלת של ברזל שנותנים בצאוור הנידונים למות, כלומר שנתחייב מיתה למלכות ויוצא ליהרג, **וְאָמַר** באותה שעה לעומדים שם **'כִּתְבוּ גֵט לְאִשְׁתִּי', הֲרֵי אֵלּוּ יִכְתְּבוּ** גט **וְיִתְּנוּ** לאשתו, שכיון שאמר 'כתבו' גילה דעתו שרוצה לגרשה, ונתכוון לומר 'כתבו ותנו' ושיהיו שלוחים לגרש בו, אלא שמחמת צערו ובהלתו אין דעתו מיושבת עליו, ושכח לסיים ולומר תנו. **חָזְרוּ** חכמים **לוֹמַר**, שלא רק במי שטרוד ממיתתו הקרובה הדין כן, אלא **אַף הַמְּפָרֵשׁ** – המפליג בים, **וְהַיּוֹצֵא בְּשַׁיָּרָא** – או היוצא לדרך במדבר, ובדרך הליכתו אמר 'כתבו גט לאשתי' ולא אמר 'תנו', נעשו השומעים שלוחים גם לגירושין. **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר, אַף הַמְּסוּכָּן** – גם שכיב מרע שאמר 'כתבו גט לאשתי', ולא אמר 'תנו', כותבים גט ונותנים לאשתו, שאף בו אין לתלות שנתכוון לצחק באשתו בשעה זו , אלא נתכוון לפוטרה מן הייבום, ומחמת טרדו שכח לומר 'תנו'. ומדברי רבי שמעון שזורי הוכיח רב זביד, שאין להעמיד את משנתינו בשכיב מרע. שהרי במשנה מדוייק שאילו היה אומר רק 'כתבו' גט לאשתי, אין השומעים יכולים לתת את הגט אף בעוד הבעל חי, ואילו בשכיב מרע יש לתת את הגט כשהוא חי אף כשאמר רק 'כתבו'.

אולם הגמרא דוחה את הוכחתו של רב זביד: **מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, וּמַאן נִיחָא לָן** - ומי אמר לנו **דְּמַתְנִיתִין** – שמשנתינו בשיטת **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי הִיא, דִּלְמָא** – שמא בשיטת **רַבָּנַן הִיא**, ולדבריהם, שוה השכיב מרע לבריא בדין זה, ואם אמר 'כתבו גט לאשתי' אין נותנים אותו עד שיאמר 'תנו', ואם כן יתכן שמשנתינו מדברת בשכיב מרע וכדברי רב פפא.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב שאפשר להקנות במעמד שלשתן ובטעמו: **גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,** האומר לחברו 'מָנֶה יש לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לִפְלוֹנִי', אם אמר לו כך **בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן** – הנותן ומי שהממון ברשותו והמקבל, **קָנָה** המקבל את המנה. **אָמַר רָבָא, מִסְתַּבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב** – מצד הסברא נראה לי שדינו של רב אינו אלא **בְּפִקָּדוֹן**, שהמנה נמצא אצלו בעין בתורת פקדון, **אֲבָל בְּמִלְּוֶה** – במנה שהלוה לחברו ועתה אומר המלוה ללווה לתת את המנה לאחר, **לֹא** קנה המקבל את המנה. כך מסתבר. **וְאוּלַם** לפי האמת, **הָאֲלֵקִים** [–לשון שבועה], כלומר הריני נשבע שאָמַר **רַב** דין זה שאפשר להקנות במעמד שלשתן, **אֲפִילּוּ בְּמִלְּוֶה.**

הגמרא מביאה ראיה שמעמד שלשתן מועיל אף בהלוואה, כדברי רבא: **אִתְּמַר נַמִּי** – כן שנינו בפירוש גם בשם אמוראים ראשונים, **אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְׁמֵיהּ דְּלֵוִי**, מַלְוֶה שאמר ללוה מַלְוֶה לִי בְּיָדְךָ – חוב של הלואה יש לי עליך, **תְּנֵהוּ לוֹ לִפְלוֹנִי** – שיהא החוב שייך לו, ותפרע לו את המעות, אם אמר זאת **בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן** – שהיו המלוה והלוה ומקבל החוב נוכחים שם באותה שעה, **קָנָה** המקבל את ההלואה, והלוה חייב לפרוע לו את החוב.

שואלת הגמרא, **וְטַעְמָא מַאי** – מדוע וכיצד זכה המקבל **בַּמִּלְוֶה**, הרי אין כאן שום דבר מסוים בעין שאפשר להקנותו. משיבה הגמרא, **אָמַר אֲמֵימַר,** שבכל הלואה שאדם מלוה לחברו, **נַעֲשָׂה** הלוה **כְּאוֹמֵר** לו למלוה **בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת** – בשעה שקיבל את הכסף מן המלוה, **שַׁעֲבַדְנָא לָךְ לְדִידְךָ** – הריני משעבד את עצמי לך מעתה לפרוע את חובי, **וּלְכָל דְּאָתוּ מֵהֲמָתָתְךָ** – ולא רק לך אלא לכל מי שיבוא ויתבע ממני את החוב מכוחך, ועל כן באשר המלוה מעמיד עתה את השלישי לתבוע את החוב, נתברר למפרע שהלוה כבר נשתעבד לשלישי זה משעת ההלוואה.

אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימַר, ובא להקשות על ביאורו בדברי רב, **אֶלָּא מֵעַתָּה** – מתוך דבריך, שבמעמד שלשתן נתברר למפרע שהלוה נשתעבד לשלישי משעה שלוה את המעות, יש לשאול, מה יהיה הדין אם **הִקְנָה** המלוה את ההלוואה במעמד שלשתן **לְנוֹלָדִים, דְּלֹא הֲווּ בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת** – לאלו שלא נולדו עדיין בשעת ההלוואה אלא לאחר מכן, **הָכִי נַמִּי דְּלֹא קָנוּ** – האם אכן לא יוכלו לקנות את ההלוואה במעמד שלשתן. שהרי אין אדם יכול להשתעבד למי שלא בא לעולם, ואם כן לא נשתעבד הלוה למקבל, שעדיין לא נולד בשעת נתינת המעות. ומוסיף רב אשי בקושייתו, שאין לפרש את דברי רב על פי ביאורו של אמימר שהוא כדעת רבי מאיר הסובר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, **דַּאֲפִילּוּ** לְשיטת **רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר, אָדָם מַקְנֶה** – יכול אדם להקנות לחברו **דָּבָר שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם,** כגון להקנות פירות העתידים לצמוח על העץ, מכל מקום אין יכול להקנות את ההלוואה למי שעדיין לא נולד באותה שעה, שכן **הָנֵי מִילֵּי** – דברי רבי מאיר לא נאמרו אלא כאשר הוא מקנה דבר שלא בא לעולם **לְדָבָר** – למי **שֶׁיֵּשְׁנוֹ בָּעוֹלָם** – שכבר נולד ויש בידו לזכות בדבר הנקנה, **אֲבָל** להקנות ולשעבד **לְדָבָר** – למי **שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם** – שעדיין לא נולד **לֹא** אמר רבי מאיר את דבריו, ואם כן אי אפשר להקנות את החוב למי שלא היה בעולם בשעת ההלוואה, שהרי הלוה לא היה יכול להשתעבד למקבל בשעה שקיבל את המעות מהמלוה, ואילו בדברי רב לא מצינו כל חילוק בדין זה בין אם היה הקונה קיים בשעת ההלוואה לבין אם נולד לאחריה, ומזה נראה שהקנין מועיל אף למי שנולד לאחר שעת ההלוואה, ועל כרחך שאין לפרש שהקנין חל מטעם שהלוה נשתעבד למקבל בשעת ההלוואה.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, יש לפרש שקנין מעמד שלשתן מועיל מטעם אחר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּהַהִיא הֲנָאָה – בהנאה זו, שהלוה נהנה ממסירת החוב לאחר, דְּקָא מִשְׁתַּגְּיָא לֵיהּ – שמשתנה חובו בֵּין מִלְּוָה יְשָׁנָה לְמִלְּוָה חֲדָשָׁה – שהרי חיובו למלוה התחיל משעת ההלוואה ואילו חיובו למקבל מתחיל רק עכשיו, ויותר נח לדחות זמן הפרעון של הלוואה חדשה, בהנאה זו נָמֵר – מסכים בדעתו וּמְשַׁעְבֵּיד נַפְשֵׁיהּ – משעבד עצמו מעכשיו למקבל, ונעשה החוב שלו.

הגמרא מקשה על סברא זו, אָמַר לֵיהּ הוּנָא מַר, בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָנְיָה לְרַב אַשִׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה לדבריך, יש לשאול, באופן שהמקבל הוא תקיף, כְּגוֹן הָנֵי דְּבֵי רַב אֶלְיָשִׁיב, דְּכַפְּתֵי וְשָׁקְלֵי לְאַלְתַּר – שכופתים ונוטלים את דמי החוב מיד בזמן הפרעון, וכי הָכִי נַמִּי דְּלָא קָנוּ – האם אין הם יכולים לקנות במעמד שלשתן, כי אין ללוה הנאה בכך שנעשית הלוואה חדשה, שהרי על כרחו ישלם מיד בזמן הפרעון, ולא שיעבד עצמו למקבל. וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר, הָכִי נַמִּי – שאכן באופן זה לא יקנה המקבל את החוב, אִם כֵּן נָתַתָּ דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין – אין תקנת חכמים שוה אצל הכל, ואין זו דרך חכמים בתקנותיהם.

אֶלָּא אָמַר מַר זוּטְרָא, הָנֵי תְּלַת מִילֵּי – שלשה דברים אלו שקבעו חכמים, שֶׁוִּינְהוּ רַבָּנַן – עשאום חכמים כְּהִלְכְתָא בְּלָא טַעְמָא – כאילו קיבלם משה מסיני שאין צריך לתת להם טעם. חֲדָא, הָא – הראשון הוא דין זה שמעמד שלשתן קונה במלוה, אפילו שאינה בעין, שאין לו טעם כיצד הוא מועיל. וְאִידָךְ – הדבר השני הוא, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ – מי שכתב בשטר לפני מיתתו שנותן כל נכסיו לאשתו אחר מותו, ויש לו בנים הראויים ליורשו, לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אַפִּיטְרוֹפְּיָא – אמדו חכמים שאין כוונתו ממש כפי שכתב אלא רק למנותה אפוטרופוס על הנכסים, שיתפרנסו בניו על ידה ובכך יכבדוה. ואין בזה טעם שיועיל מצד הדין, אלא כך תיקנו. וְאִידָךְ – הדבר השלישי הוא, דְּאָמַר רַב חֲנַנְיָא, הַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ הַגָּדוֹל, בְּבֵית – מיוחד שפינהו מכל הנכסים, וייחדו לבית חתנות לבנו, קְנָאוֹ – הבן את הבית, בלא קנין. שכך אמדו חכמים דעת האב, כיון שגנאי הוא לישא אשה בלא מקום דירה, וכשפינה האב את הבית לשם בית חתנות גילה שדעתו לכך. אך אין טעם בזה שקונה הבית בלא קנין.

הגמרא מביאה מעשה העוסק בקנין מעמד שלשתן: אָמַר לֵיהּ רַב לְרַב אַחָא בַּרְדֵּלָא, קַבָּא דְּמוֹרִיקָא – קב כרכום אִית לִי נַפְּךָ – יש לי אצלך בפקדון, יַהֲבֵיהּ – תנהו לְפִלּוֹנִי. והוסיף ואמר, בְּאַפֵּיהּ קָאֲמִינָא לָךְ דְּלָא הָדְרָנָא בִּי – בפניו אני אומר לך זאת, כדי שלא אחזור בי. שואלת הגמרא, מַכְּלָל – משמע מדבריו דְּאִי בָּעֵי הָדַר בֵּיהּ מָצֵי הָדַר בֵּיהּ – שאילו רצה, היה יכול לחזור בו, ולולא הבטחתו, והרי הקנה לו במעמד שלשתן. משיבה הגמרא, הָכִי קָאָמַר – כך היתה כוונת רב, דְּבָרִים הַלָּלוּ שאמרתי, ליתן הכרכום לפלוני, לֹא נִיתְּנוּ לַחֲזָרָה מאחר שאמרתי לך בפני המקבל, וקנה במעמד שלשתן. שואלת הגמרא, הָא אָמַר רַב חֲדָא זִימְנָא – הרי כבר אמר רב דין זה פעם אחת, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, האומר לחברו 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לְפִלּוֹנִי', בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן, קָנָה המקבל. ומדוע הוצרך רב להשמיע זאת בשנית. משיבה הגמרא, שרב הוצרך לכך, שכן אִי מַהֲהִיא – מדבריו הראשונים לגבי מנה, הֲוָה אֲמִינָא, דְּהָנֵי מִילֵּי מַתָּנָה מְרוּבָּה – דוקא במתנה מרובה, כעין מנה, צריך שהמקבל יהא נוכח בעת האמירה, אֲבָל בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת כקב כרכום, לֹא לִיבָּעֵי – לא יצטרך להקנותה דווקא בְּפָנָיו של המקבל, ודיו שאמר כן לנפקד, קָא מַשְׁמַע לָן רב, שאף בקב כרכום צריך המקבל להיות נוכח.

מעשה נוסף בענין זה:

חָנְחוּ גִּינָּאֵי – בעלי גינות, שגידלו ירקות יחד בקרקע אחת, דְּעָבִיד חוּשְׁכָּנָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – שחישבו יחד חשבון שותפותם, פָּשׁ חֲמֵשׁ אִיסְתְּרֵי זוּזֵי גַּבֵּי חַד מִנַּיְיהוּ – מצאו שנשארו חמשה סלעים מן השותפות אצל אחד מהם, וצריך לחלקם בין כולם. אָמְרֵי לֵיהּ, יַהֲבִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְמָרֵי אַרְעָא – תן את הסלעים שלנו לבעל הקרקע בשבילנו, ואמרו לו זאת בְּאַפֵּי מָרֵי אַרְעָא – בפני בעל הקרקע, וְקָנָה בעל הקרקע מִינֵּיהּ – מן השותף, את החוב, בקנין סודר. לְסוֹף אָזַל – לאחר מכן הלך שותף זה, עָבַד חוּשְׁבָּנָא בֵּין דִּילֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ – חישב בינו לבין עצמו, ומצא שלֹא פָּשׁ גַּבֵּיהּ וְלֹא מִידֵּי – לא נותר בידו מכספם, והחשבון היה בטעות. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – בא לרב נחמן ושאל האם יכול להיפטר מחיובו לתת הסלעים לבעל הקרקע. ובתחילה סבר רב נחמן שברצונו לחזור בו מהתחייבותו, ולכן אָמַר לֵיהּ, מַאי אֶיעֲבִיד לָךְ – מה אעשה לך, הרי אינך יכול להיפטר מכך, משני טעמים, חֲדָא – טעם אחד, משום דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב שבמעמד שלשתן קנה המקבל, והרי חבריך הקנו לבעל הקרקע את החוב שאתה חייב להם, וְעוֹד, דְּהָא קָנוּ מִינָּךְ בקנין סודר. אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב נחמן, אָטוּ הַאי מִי קָאָמַר – האם איש זה אומר לֹא יַהֲבִינָא – אין ברצוני לתת, והרי דְּלֵיכָּא גַּבַּאי קָאָמַר – טענתו היא שהחשבון נעשה בטעות, ואין כספם בידו. אָמַר לֵיהּ רב נחמן, אִם כֵּן, קִנְיָן בְּטָעוּת הוּא, שהרי עשית אותו רק מפני שחשבת בטעות שאתה חייב להם, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוּת חוֹזֵר – יכולים הקונה או המוכר לחזור בהם.

אִיתְּמַר, מי שאמר לחברו הוֹלֵךְ – הֵיכָא שלוחי להוליך מָנֶה לִפְלוֹנִי, שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ וברצוני לפרעו. אָמַר רַב, הלוה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ – של המנה עד שיגיע לידי המלוה, ואם נאנס ביד השליח, חייב הלוה לפרוע מעות אחרות. וְדִין נוסף, שאִם בָּא הלוה לַחֲזוֹר בו לאחר ששלחו, ורוצה לקחת המעות מן השליח, אֵינוֹ חוֹזֵר, מפני שכבר זכה השליח במעות עבור המלוה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מִתּוֹךְ שֶׁחַיָּיב הלוה בְּאַחֲרָיוּתוֹ של המנה, שאם יאנס חייב לשלם, לפי שעדיין לא נחשב שפרע את החוב, נמצא שעדיין אין המנה של המלוה, לפיכך אִם בָּא לַחֲזוֹר ולקחתו מיד השליח, חוֹזֵר.

הגמרא מבררת טעם מחלוקתם:

לֵימָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי – שמא נאמר שבזה נחלקו, דְּמַר סָבַר – רב סבר, שהאומר 'הוֹלֵךְ' לפלוני, כִּ'זְכִי' דָּמֵי – כאילו אמר 'זכה לפלוני', והשליח זוכה לו את המנה, ולכן אין הלוה יכול לחזור, שכבר זכה בו המלוה. וּמַר שמואל סָבַר, שׁ'הוֹלֵךְ' - לָאו כִּ'זְכִי' דָּמֵי, וכיון שלא הורה הלוה לשליח לזכות למלוה, אלא רק להוליך, לא קנאו המלוה, ויכול הלוה לחזור ולקחתו.

הגמרא דוחה ביאור זה, לֹא בזה נחלקו, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – רב ושמואל סוברים ש'הוֹלֵךְ' כִּ'זְכִי' דָּמֵי, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי – בזה נחלקו, דְּמַר סָבַר לֹא אַמְרִינָן מִיגּוֹ, וּמַר סָבַר אַמְרִינָן מִיגּוֹ - לדעת שמואל, אומרים 'מיגו' [–מתוך], שמתוך שהלוה חייב באחריות המנה כשהוא ביד השליח, ואם יאנס ישלם לו מנה אחר, שעדיין לא נחשב שפרע את החוב, נמצא שעדיין אין המנה של המלוה, ולכן יכול לחזור בו מנתינתו. ורב חולק על סברא זו, ולדעתו זכה המלוה במנה וגם הלוה חייב באחריותו.

תַּנְיָא בברייתא כְּוָותֵיהּ דְּרַב – כרב. שכן שנינו, האומר לחברו 'הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ', או שאמר לו 'תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ', וכן המוסר לשליח פיקדון שהופקד אצלו כדי להוליכו למפקיד, ואמר לו 'הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדִי', או שאמר לו 'תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי פִּקָּדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדִי', בכל האופנים הללו חַיָּיב המשלח בְּאַחֲרָיוּתוֹ של המנה, וְאִם בָּא המשלח לַחֲזוֹר בו, אֵינוֹ חוֹזֵר. וכדברי רב.

שואלת הגמרא, מדוע בהשבת פִּקָּדוֹן אינו יכול לחזור בו, לֵימָא לֵיהּ – יאמר המשלח לשליח, אֵין רְצוֹנוֹ של המפקיד שֶׁיְּהֵא פִּקְדוֹנוֹ מונח בְּיַד איש אַחֵר מלבדי, וחובה היא לו שהמנה אצלך, וממילא לא יכולת לזכותו לו, שאין חבין לאדם שלא בפניו. משיבה הגמרא, אָמַר רַבִּי זֵירָא, דברי הברייתא אמורים כְּשֶׁהוּחְזַק המשלח

המשך בעמוד 56

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בההיא הנאה דקא משתניא — האי מלוה לגבי האי, ממלוה ישנה למלוה חדשה, ונוח לו לדחות הפרעון זמן ארוך. **גמר** — השתא בשעת אמירה. **ומשעביד נפשיה** — בלב שלם להאי, ומינתיק מקמא. **כגון הני דבי בר אלישיב** — אם היה מקבל זה אדם חזק, שאינו ממתין, כגון הני דבי בר אלישיב כו'. **כהלכתא בלא מעמא** — כאילו קבלה משה הלכה מסיני, שאין צריך לתת בה טעם. **אפיטרופיא** — להכניס ולהוציא. ואף על פי שכתבו לה בלשון מתנה — לא קנאתן. ואין טעם בדבר, אלא כך תקנו, והפקר בית דין היה הפקר. **בבית** — בית מיוחד שאינו דר בה, אלא עשאו לו לבית חתנות. **באפיה קאמינא לך דלא הדרנא בי** — השתא סלקא דעתך דהכי אמר ליה: בפניו אני מבטיחך שלא אחזור בי. **ופרכינן: מכלל דאי בעי למהדר מצי מיהדר** — בתמיה. **הכי קאמר דברים הללו כו'** — כיון דבאפיה קאמינא לך דתיתביה ניהליה — תו לא מצי הדרנא בי. **הא אמרה רב חדא זימנא** — ולמה ליה למימר דלא מצינא הדרנא? **הני מילי** — דבעינן בפניו. **מתנה מרובה** — כגון מנה. **קא משמע לן** — להכי איצטריך למימר: באפיה קאמינא לך — לאשמועינן דקבא דמוריקא דמתנה מועטת היא — בעיא נמי באפיה. **גינאי** — בעלי גינה, מוכרי ירק. **איסתירי זוזי** — סילעי מדינה. סתם איסתירי — סלע צורי. איסתרי זוזי — סלע מדינה, שמינית שבסלע צורי, דהיינו חצי דינר. **באפי מרי** — א"אמרו ליה" קאי, כלומר, אמרו ליה באפי מרי ארעא: יהבינהו ניהליה למרי ארעא. **חייב** — המשלח הזה. **באחריותו** — אם יאנסו מיד שליח זה. **ואם בא לחזור** — ולומר: החזירם לי, שמא יאנסו ממך בדרך — אינו חוזר. **רב סבר הולך כזכי דמי** — הלכך אינו חוזר, ומיהו חייב באחריותו, שהמלוה לא צווהו למוסרם לזה. הכי גרסינן: **דכולי עלמא הולך כזכי דמי** — כלומר, בעלמא "הולך" כ"זכי" דמי, ואם היו במתנה, דליכא אחריות — מודה שמואל דאינו חוזר. שמואל סבר: אמרינן מגו, מתוך שחייב באחריות, אם בא לחזור — חוזר. הולך תן — כלומר, אחד מכל לשונות הללו. **לימא ליה** — האי משלח. **אין רצונו** — של מפקיד. **שיהא פקדונו ביד אחר** — דהכי קיימא לן לקמן בפרק שלישי (כט,א). וכיון דאין רצונו — אשתכח דחוב הוא לו, ואין חבין לו לאדם אלא בפניו. ואמאי אינו חוזר? האי לאו "זכי" הוא. **כשהוחזק** — משלח זה. **כפרן** — בפקדון, דאגן סהדי דניחא ליה לבעליו שיצא מתחת ידו. **סרבלי** = קו"ט בלע"ז. **אשרתא** — הקפה, שנתן סרבלים באשראי לתת לו המעות לזמן קבוע. **נקני מינך** — אונסא דאורחא, דאי מיתנסי מינך — לא ליהדר לתובען. **אמר להו אין** — כן אעשה. **שפיר עבדת** — שלא שיעבדת עצמך על חנם, ותהיה עבד. ולהך לישנא גריס: שפיר עבדת דלא שוית נפשך "עביד לוה לאיש מלוה". לישנא אחרינא גריס: שפיר עבדת, עבד לוה לאיש מלוה. כלומר, שפיר עבדת דאשתמטת, לפי שהן לווים, ועבדים לי להביאו לי באחריותן. **איספקא** — כלי.

אמר

תוספות

אם כן נתת דבריך לשיעורין – מה שקשה על פירוש הקונטרס בפרק קמא דקידושין (יא,א) גבי בנתיה דרבי ינאי דקפדן אתרקבא דדינרי, מפורש בקידושין. **כהלכתא** בלא טעם – פירוש: מה שמועיל לקנות. אבל טעם יש למה תקנו חכמים; מעמד שלשתן תקנו – שלא יצטרך לטרוח ולעשות קניינים. וב"הכותב נכסיו לאשתו" – משום דלא שביק לבריה ויהיב לאחריני, ואין דרך לעשות כן, אלא לחלק לה כבוד ולמנותה אפיטרופיא. ומשיא אשה לבנו, כשהאב מסיר כל מה שיש לו מן הבית – סמכא עליה דעתא דבן, כדמפרש בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמד,א).

אבל מתנה מועטת כו' – ואם תאמר: הא נמי שמעינן לה, דאמר רב בפרק "ההובה" (בבא מציעא מט,א): דברים אין בהן משום חיסור אמנה. ומדמי התם מתנה מועטת למכר, דליכא מעות בהדי דברים! ויש לומר: דהכא שאומר לנפקך או לבעל חוב שיתן לו – סלקא דעתין דקני טפי מכשאמר "מתנה אני נותן לך". **ולא** פש גביה ולא מידי – פירש רבינו חננאל וכן רבינו תם: שהיו בעלי דינין מודים לו, או היה הדבר ידוע בעדות ברורה דלא פש גביה מידי. ומשמע מדבריהם דמנפשיה אין נאמן לומר "טעיתי במה שהודיתי", אף על גב דאית ליה מיגו דאי בעי אמר "חזרתי ופרעתי". וכן משמע מהא דתנן בשבועות (לח,ב): "מנה לי בידך". אמר ליה: הן. למחר אמר ליה "תנהו לי". אם אמר "נתתיו לך" – פטור, "אין לך בידי" – חייב. ומפרש טעמא בפרק קמא דבבא בתרא (דף ו,א): משום דכל האומר "לא לויתי" – באומר "לא פרעתי" דמי. ואמאי לא מהימן לומר לו: אין לך בידי – שטעיתי, שהייתי סבור להיות חייב ואיני חייב כלום, מיגו דאי בעי אמר "פרעתי" אחר כך? אלא משמע דבמגו לא מהימן לומר שטעה.

חדא דאמר רב הונא כו' – רב נחמן סלקא דעתיה שהיה חוזר בו, ולא משום דלא פש גביה מידי.

ומר סבר הולך לאו כזכי דמי – והשתא סבור שאותו טעם שאומר שמואל: מתוך שחייב באחריותו חוזר – לא עיקר טעם הוא. וכהאי גוונא אשכחן (גיטין כה,א) בההיא דהלוקח יין מבין הכותים, דמעיקרא בעי למימר דטעמא דרבי יהודה משום דלית ליה ברירה, אף על גב דקתני (שם כו,א) אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה שמא יבקע הנוד כו'. והכהנה רבות.

לא דכולי עלמא הולך כזכי – פירש בקונטרס: ואם היו במתנה, דליכא אחריות – מודה שמואל דאינו חוזר. ואין נראה, דבמתנה אין הולך כזכי, כדפרישית לעיל (יב,א). אלא יש לומר: דכשפטרו מלוה מן האחריות, או בגט שחרור – מודה שמואל דאינו חוזר.

לסוף אישתמיט להו – משמע דבדין לא היו יכולין לכופו להחזיר, אף על גב דלא הוחזקו כפרנים – דהיינו משום דאמת היה שהוא שלוחו, ולא מצי אמר: אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר.

הא

1 בְּהַהִיא הֲנָאָה דְּקָא מִשְׁתַּנְיָא לֵיהּ בֵּין מִלְוֶה יְשָׁנָה
2 לְמִלְוֶה חֲדָשָׁה, גְּמַר וּמְשַׁעְבֵּיד נַפְשֵׁיהּ. אֲמַר לֵיהּ הוּנָא
3 מָר בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָיָה לְרַב אַשִׁי: אֶלָּא מֵעַתָּה, כְּגוֹן
4 הָנֵי דְּבֵי בַּר אֶלְיָשִׁיב, דְּכָפְתֵי וְשָׁקְלִי לְאַלְתַּר, הָכִי
5 נַמִּי דְּלָא קָנוּ? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, אִם כֵּן נָתַתָּ
6 דְּבָרֶיךָ לְשִׁעוּרִין! אֶלָּא אֲמַר מָר זוּטְרָא, הָנֵי תְּלָת
7 מִילֵּי שָׁוִינְהוּ רַבָּנַן כְּהִלְכְתָא בְּלָא טַעְמָא: חֲדָא, הָא;
8 וְאִידָךְ, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַכּוֹתֵב כָּל
9 נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ - לֹא עֲשָׂאָהּ אֶלָּא אֶפִּיטְרוֹפְיָא; וְאִידָךְ,
10 דְּאָמַר רַב חֲנַנְיָא: הַמַּשִּׂיא אִשָּׁה לִבְנוֹ גָּדוֹל בַּבַּיִת -
11 קְנָאוֹ. אֲמַר לֵיהּ רַב לְרַב אַחָא בַּרְדְּלָא: קַבָּא דְּמוֹרִיקָא
12 אִית לִי גַּבָּךְ, יְהָבֵיהּ לִפְלוֹנִי, בְּאַפֵּיהּ קָאֲמִינָא לָךְ דְּלָא
13 הָדְרִנָא בִּי. - מִכְּלָל דְּאִי בָּעֵי הָדַר בֵּיהּ מָצֵי הָדַר
14 בֵּיהּ? - הָכִי קָאָמַר: דְּבָרִים הַלָּלוּ לֹא נִיתְּנוּ לַחֲזָרָה. -
15 הָא אֲמַר רַב חֲדָא זִימְנָא. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב:
16 "מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, תְּנֵהוּ לוֹ לִפְלוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן
17 - קָנָה! - אִי מֵהַהִיא, הָוָה אָמְינָא: הָנֵי מִילֵּי מַתָּנָה
18 מְרוּבָּה, אֲבָל מַתָּנָה מוּעֶטֶת - לָא לִיבָּעֵי בְּפָנָיו. קָא
19 מַשְׁמַע לָן. הָנְהוּ גִּינָאֵי דַּעֲבִיד חוּשְׁבְּנָא בַּהֲדֵי הֲדָדֵי,
20 פַּשׁ חָמֵשׁ אִיסְתְּרֵי זוּזֵי גַּבֵּי חַד מִנַּיְיהוּ, אָמְרִי לֵיהּ:
21 "יְהָבִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְמָרֵי אַרְעָא" בְּאַפֵּי מָרֵי אַרְעָא, וְקָנָה
22 מִינֵּיהּ. לְסוֹף אֲזַל עֲבַד חוּשְׁבְּנָא בֵּין דִּילֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ,
23 לָא פַּשׁ גַּבֵּיהּ וְלָא מִידֵּי. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אֲמַר
24 לֵיהּ: מַאי אִיעֲבִיד לָךְ? חֲדָא, דַּאֲמַר רַב הוּנָא אֲמַר
25 רַב; וְעוֹד, הָא קָנוּ מִינָּךְ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אַטּוּ הַאי מִי
26 קָאָמַר "לָא יְהָבִינָא"? "דְּלֵיכָּא גַּבָּאי" קָאָמַר! - אֲמַר
27 לֵיהּ: אִם כֵּן, קִנְיָן בְּטָעוּת הוּא, וְכָל קִנְיָן בְּטָעוּת חוֹזֵר.
28 אִיתְּמַר: "הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ", אָמַר רַב:
29 חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וְאִם בָּא לַחֲזוֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר; וּשְׁמוּאֵל
30 אָמַר: מִתּוֹךְ שֶׁחַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, אִם בָּא לַחֲזוֹר - חוֹזֵר.
31 לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: "הוֹלֵךְ" כִּ"זְכִי" דָּמֵי,
32 וּמָר סָבַר: "הוֹלֵךְ" לָאו כִּ"זְכִי" דָּמֵי? - לָא, דִּכוּלֵּי
33 עָלְמָא "הוֹלֵךְ" כִּ"זְכִי" דָּמֵי, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; מָר
34 סָבַר: לָא אָמְרִינַן מִיגּוֹ, וּמָר סָבַר: אָמְרִינַן מִיגּוֹ. תַּנְיָא
35 כְּוָותֵיהּ דְּרַב: "הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ",
36 "תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי שֶׁאֲנִי חַיָּיב לוֹ", "הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי
37 פִּקְדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדִי", "תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי פִּקְדוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ
38 בְּיָדִי" - חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וְאִם בָּא לַחֲזוֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר.
39 - פִּקְדוֹן, לֵימָא לֵיהּ: אֵין רְצוֹנוֹ שֶׁיְּהֵא פִּקְדוֹנוֹ בְּיַד
40 אַחֵר! - אָמַר רַבִּי זֵירָא: כְּשֶׁהוּחְזַק כַּפְרָן. רַב שֵׁשֶׁת
41 הָוָה לֵיהּ אַשַׁרְתָּא דְּסַרְבְּלֵי בְּמָחוֹזָא. אֲמַר לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא: בַּהֲדֵי דְּאָתֵית אֵיתִיתְנְהוּ נִיהְלֵי. אֲזַל, יְהָבִינְהוּ לֵיהּ. אָמְרִי לֵיהּ:
42 נִיקְנֵי מִינָּךְ. אֲמַר לְהוּ: אִין. לְסוֹף אִישְׁתַּמִּיט לְהוּ. כִּי אֲתָא לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר עֲבַדְתְּ, דְּלָא שַׁוֵּית נַפְשָׁךְ "עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ
43 מַלְוֶה". לִישָׁנָא אַחֲרִינָא: שַׁפִּיר עֲבַדְתְּ, "עֶבֶד לְוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה". רַבִּי אַחַי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה הָוָה לֵיהּ אִיסְפְּקָא דְּכַסְפָּא בְּנַהַרְדְּעָא,

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

הא בשביב מרע – אומר רבינו יצחק: אף על גב דמת מקבל בחיי נותן, ולא קני אלא אחר מיתת נותן – אפילו הכי קנו יורשין. דדעת נותן הוא דכיון שישנו למקבל בשעת מתן מעות – שיזכה המקבל אחר מיתתו, או הוא או יורשיו. ואפילו לא נולדו יורשי מקבל עד אחר מיתת נותן – קנו, אפילו למאן דאמר המזכה לעובר לא קנה, דדברי שביב מרע בשמת כמסורים למקבל משעת נתינת שביב מרע או אמירתו. **ורבי** יהודה הנשיא בשם רבי יעקב אומר הולך לאו כזכי – ואף על גב דרבי אית ליה בפרק "התקבל" (גיטין סג,א) "הולך ותן לה" – זכה לה, "התקבל לה" – רצה לחזור לא יחזור, ד"הולך" ו"תן" כ"זכי". התם משום שאמר השליח: אשתך אמרה התקבל לי גט, דמסתמא על דעת כן נותן לו, כל זמן שאינו אומר בהדיא "אי אפשי שתקבל לה".

וחכמים אומרים יחלוקו – כל "תיקו" שבתלמוד מפרש בשערים דרבינו האי דחולקים. ואין נראה לרבינו יצחק, אלא היכא דאשכחן בהדיא "יחלוקו". דאדרבה, אומרים: אוקי ממונא בחזקת מריה.

וכאן אמרו שודא עדיף – מכאן מדקדק רבינו תם דאין לפרש "שודא" כמו שפירש בקונטרס בפרק "הכותב" (כתובות פה,ב) גבי שניהם קרובים, שניהם שכנים, שניהם תלמידי חכמים – שודא דדייני – דהיינו שידקדק הדיין את מי היה אוהב יותר, ולמי היה בדעתו ליתן. וכאן נמי פירש בקונטרס כמו התם. אלא: יתן הדיין למי שירצה. כי הכא, דקאמר: מה שירצה שליח יעשה, וקרי ליה "שודא". **רבי** אליעזר אומר אחד בריא ואחד כו' – אומר רבינו תם: דרבי אלעזר גרס. דבסיפא פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, רבי אליעזר אומר בשבת דבריו קיימין, אבל לא בחול. ורבי יהושע כו'. אבל ברישא פליגי בין בחול בין בשבת, מדלא ערבינהו. ועוד: מדפרכי רבנן לרבי אלעזר מאימן של בני רוכל – דלמא בשבת היה, דמודה בה רבי אליעזר. ועוד: דקאמר התם: קונים משביב מרע ואפילו בשבת, ולא לחוש לדברי רבי אליעזר. ואי אדרבי אליעזר קאי – הא מודה הוא בשבת דדבריו קיימים! ואף על גב דרבי מאיר קאמר התם דלרבי אליעזר בחול דבריו קיימים ולא בשבת – התם לא קאי ארבי מאיר אלא אמתניתין. ועוד: דאמר הכא דרבי מאיר כרבי אליעזר, והולך מנה – משמע דבחול מיירי, ורבי מאיר אית ליה התם דלרבי אליעזר בחול דבריו קיימים. אלא ודאי שלש מחלוקת בדבר.

ורבי

רש"י

אמר להו אין — מהדרנא. **אמר להו לא** — כדאמרינן לעיל: אם בא לחזור — אינו חוזר. **אמרו לו** — לרבי דוסתאי. **חזי מר מאי קעביד** — דלא קמהדר לן. **טב רמו ליה** — הרבה הכוהו, לשון מורי. לשון אחר: טב רמו ליה — יפה, ראויות המכות הללו. **אמאי תעביד הכי** — שנתרצית להחזיר מיד. הן **אמה** — אנשי מדות, גבוהים בקומה. **וכובען אמה** — אף מלבושיהן מאויימים משאר בני אדם. **ומדברין מחצייתן** — כלומר, קולן עבה ונראה הדיבור יוצא מטיבורן. **ארדא וארטא ופילי בריש. ולא מצאו** — שמת. **כזכי דמי** — וכיון שזכה בהן בחייו — יינתנו ליורשיו. **דכולי עלמא הולך לאו כזכי דמי** — גרסינן. **בשביב מרע** — שכל זמן שלא חזר בו — דבריו ככתובים וכמסורים, ו"הולך" דידיה — "זכי" הוא, ויתנם ליורשי מי שנשתלחו לו, שהרי זכה אביהן בחייו. **כבריא** — יחזרו למשלח, ד"הולך" לאו כ"זכי" דמי, וזה לא שלחו אלא למקבל ולא ליורשיו. **הא והא בשביב מרע** — ד"הולך" דידיה — "זכי" הוא. **הא דאיתיה למקבל** — בעולם. **בשעת מתן מעות** — ושליח זכה בהן מיד, וכשמת — זכו יורשיו מכחו. **הא דליתיה למקבל** — שכבר מת, וזה לא היה ידע. נמצאת זכיה בטעות ולא קנו יורשין. **הא והא כבריא** — ו"הולך" דידיה — לאו כ"זכי" דמי. **הא דמית מקבל בחיי נותן** — יחזרו למשלח, דלא זכה בהן מקבל. ואפילו מת הנותן בחזירת השליח — אין כאן משום מצוה לקיים דברי המת, שקודם מיתתו בטלו דבריו משעת מיתת המקבל. **והא** — דקתני ליורשי מי שנשתלחו לו. **דמית נותן** — לאחר שמסרן לשליח — מת, ועדיין מקבל חי. הלכך, משעת מיתת הנותן — זכה בהם המקבל, משום דמצוה לקיים דברי המת, ואפילו היה בריא. **רבי יהודה הנשיא כו'** — לקמן מפרש מאי פליג איש אומרים. **וכאן אמרו** — בבבל. **מה שירצה שליח יעשה** — לפי מה שראה בדעתו של משלח, אם היתה עינו יפה במתנה זו, ואוהב את המקבל ואת בניו. **תנא קמא** — דלא איירי במת משלח, ואמר: יחזרו למשלח. **סבר הולך לאו כזכי דמי** — אבל אם מת משלח — לא ידענן מאי קאמר בה. **ורבי נתן ורבי יעקב** — הוסיפו על דבריו, ואמרו: דאפילו מת משלח — לית לן בבריא דמצוה לקיים דברי המת. **ויש אומרים הולך כזכי דמי** — ופליגי אפילו לא מת משלח. ואמילתיה דתנא קמא [קאי]. ותדע, דמדקאמר רבי יהודה הנשיא מצוה לקיים דברי המת — שמע מינה שמעינהו ליש אומרים דתלו טעמייהו ב"הולך" כ"זכי" דמי, ואפילו לא מת משלח. ואמר איהו: דוקא מת, דמצוה לקיים דבריו. אבל לא מת — לא, ד"הולך" לאו כ"זכי" דמי. **מספקא להו** — אי כ"זכי" דמי אי לא, ואי מצוה לקיים אי לא. **שודא** — ראות עיניו של שליח. **עדיף** — מחלוקה במילתא דמספקא. **כבריא כולי עלמא לא פליגי** — דלאו כ"זכי" דמי. **וכפלוגתא דרבי אלעזר** — דמשוי ליה לשביב מרע כבריא. **על פיו** — על פי צוואתו מחלק נכסיו לבניו, ולא כשאר המורישין שחולקים היורשים בשוה. **בכסף בשטר ובחזקה** — שבכך הן נקנים מן הבריא. ושביב מרע נמי לרבי אלעזר, אי לאו אקנינהו בהבי — לא מיקנו.

כבינתי

1 אֲמַר לְהוּ לְרַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר רַבִּי יַנַּאי וּלְרַבִּי יוֹסֵי בַּר
2 כִּיפַּר: בְּהַדֵּי דְּאָתִיתוּ אַתְיוּהּ נִיהֲלִי. אָזוּל, יְהָבְיהּ
3 נִיהֲלֵיהּ. אָמְרֵי לְהוּ: נִקְנֵי מִינַּיְיכוּ. אָמְרֵי לְהוּ: לָא. אָמְרֵי
4 לְהוּ: אֲהַדְּרֵיהּ נִיהֲלָן. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר לְהוּ:
5 אִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר כִּיפַּר אָמַר לְהוּ: לָא. הָווּ קָא מְצַעֲרוּ
6 לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: חֲזֵי מָר הֵיכִי קָא עָבֵיד! אֲמַר לְהוּ: טַב,
7 רְמוּ לֵיהּ. כִּי אָתוּ לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ: חֲזֵי מָר, לָא
8 מִיסְתַּיְיהּ דְּלָא סַיְיעָן, אֶלָּא אֲמַר לְהוּ נַמִּי "טַב רְמוּ
9 לֵיהּ"! אֲמַר לֵיהּ: אַמַּאי תִּיעֲבַד הָכִי? אֲמַר לֵיהּ: אוֹתָן
10 בְּנֵי אָדָם הֵן אַמָּה וְכוֹבְעָן אַמָּה, וּמְדַבְּרִין מֵחֲצִייֵהֶן,
11 וּשְׁמוֹתֵיהֶן מְבוֹהֲלִין: אַרְדָּא וְאַרְטָא וּפִילִי בְּרִישׁ, אוֹמְרִין
12 "בְּפוֹתוּ" - פּוֹפְתִין, אוֹמְרִין "הֲרוֹגוּ" - הוֹרְגִין. אִילּוּ
13 הָרְגוּ אֶת דּוֹסְתַּאי, מִי נָתַן לְיַנַּאי אַבָּא בַּר כְּמוֹתִי? אֲמַר
14 לֵיהּ: בְּנֵי אָדָם הַלָּלוּ קְרוֹבִים לַמַּלְכוּת הֵן? אֲמַר לֵיהּ:
15 הֵן. - יֵשׁ לָהֶן סוּסִים וּפְרָדִים שֶׁרָצִים אַחֲרֵיהֶן? אֲמַר
16 לֵיהּ: הֵן. אֲמַר לֵיהּ: אִי הָכִי, שַׁפִּיר עֲבַדְתָּ. "הוֹלֵךְ מָנֶה
17 לִפְלוֹנִי", וְהָלַךְ וּבִקְשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ - תֵּנֵי חֲדָא: יַחֲזִרוּ
18 לַמְשַׁלֵּחַ, וְתַנְיָא אִידָךְ: לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ. לֵימָא
19 בְּהָא קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: "הוֹלֵךְ" כְּ"זָכִי", וּמָר סָבַר:
20 "הוֹלֵךְ" לָאו כְּ"זָכִי"? אֲמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מָמָל: דְּכוּלֵּי
21 עָלְמָא "הוֹלֵךְ" לָאו כְּ"זָכִי", וְלֹא קַשְׁיָא: הָא בְּבָרְיָא,
22 הָא בִּשְׁבִיבְ מְרַע. רַב זְבִיד אֲמַר: הָא וְהָא בִּשְׁבִיבְ מְרַע,
23 הָא דְּאִיתֵיהּ לִמְקַבֵּל בִּשְׁעַת מַתַּן מְעוֹת, הָא דְּלֵיתֵיהּ
24 לִמְקַבֵּל בִּשְׁעַת מַתַּן מְעוֹת. רַב פַּפָּא אֲמַר: הָא וְהָא
25 בְּבָרְיָא, הָא דְּמִית מְקַבֵּל בְּחַיֵּי נוֹתֵן, הָא דְּמִית נוֹתֵן
26 בְּחַיֵּי מְקַבֵּל. לֵימָא "הוֹלֵךְ" כְּ"זָכִי" תַּנָּאֵי הִיא; דְּתַנְיָא:
27 "הוֹלֵךְ מָנֶה לִפְלוֹנִי", וְהָלַךְ וּבִקְשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ - יַחֲזִרוּ
28 לַמְשַׁלֵּחַ. מֵת מְשַׁלֵּחַ - רַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב אָמְרוּ: יַחֲזִרוּ
29 לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ.
30 רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁאָמַר מִשּׁוּם
31 רַבִּי מֵאִיר: מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:
32 יַחֲלוֹקוּ. וְכָאן אָמְרוּ: כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה שָׁלִיחַ יַעֲשֶׂה. אָמַר
33 רַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא: עַל יָדֵי הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ: יַחֲזִרוּ לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי,
34 דְּתַנְּא קַמָּא סָבַר: "הוֹלֵךְ" לָאו כְּ"זָכִי"; וְרַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב נַמִּי "הוֹלֵךְ" לָאו כְּ"זָכִי", וְאַף עַל
35 גַּב דְּמִית - לָא אָמְרִינַן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת; וְיֵשׁ אוֹמְרִים: "הוֹלֵךְ" כְּ"זָכִי"; רַבִּי יְהוּדָה
36 הַנָּשִׂיא אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: "הוֹלֵךְ" לָאו כְּ"זָכִי", מִיהוּ הֵיכָא דְּמִית
37 - אָמְרִינַן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַחֲלוֹקוּ, מְסַפְּקָא לְהוּ; וְכָאן אָמְרוּ: שׁוּדָא
38 עָדִיף; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא, מַעֲשֶׂה אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן? לָא, בְּבָרְיָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי,
39 וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - בִּשְׁבִיבְ מְרַע, וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבָּנַן קָמִיפַּלְגִי; דְּתָנֵן: הַמְחַלֵּק
40 נְכָסָיו עַל פִּיו, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֶחָד בָּרִיא וְאֶחָד מְסוּכָּן, נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת - נִקְנִין
41 בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, וְשֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת - אֵין נִקְנִין אֶלָּא בְּמְשִׁיכָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵלּוּ
42 וְאֵלּוּ נִקְנִין בַּאֲמִירָה. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּאִמָּן שֶׁל בְּנֵי רוֹכֵל שֶׁהִיתָה חוֹלָה, וְאָמְרָה: תִּינָּתֵן

כבינתי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר לְהוּ לְרַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר רַבִּי יַנַּאי וּלְרַבִּי יוֹסֵי בַּר כֵּיפַר שהלכו לנהרדעא, כַּהֲדֵי דְּאָתְיוּהּ אַתְיוּהּ נִיהֲלֵי – הביאו לי את הכלי. אָזוּל – הלכו לשם, וביקשו את הכלי מהשומרים. יַהֲבִיהּ נִיהֲלֵיהּ – נתנוהו להם. אָמְרֵי לְהוּ – אמרו להם שומרי הפקדון לאמוראים, נִקְנֵי מִינַּיְיכוּ – האם תקבלו עליכם בקנין להיות אחראים על הכלי שאם יאנס בדרך לא יתבענו רבי אחי מאיתנו. אָמְרֵי לְהוּ, לָא נקבל עלינו אחריות. אָמְרֵי לְהוּ השומרים, אם כן, אַהְדְּרֵיהּ נִיהֲלָן – החזירוהו לנו. רַבִּי דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר לְהוּ, אֵין – אני מסכים להחזירו, רַבִּי יוֹסֵי בַּר כֵּיפַר אָמַר לְהוּ, לָא אשיבנו. הֲווּ קָא מְצַעֲרוּ לֵיהּ – הכו וציערו השומרים את רבי יוסי בדי שישיב להם הכלי. אָמְרוּ לֵיהּ – השומרים, לרבי דוסתאי, חֲזִי מַר – יראה הרב הֵיכִי קָא עָבֵיד – כיצד נוהג רבי יוסי, שמסרב להשיב לנו הכלי. אָמַר לְהוּ, טָב רְמוּ לֵיהּ – ראוי הוא למכותכם.

כִּי אָתוּ – כאשר באו רבי דוסתאי ורבי יוסי לְגַבֵּיהּ – לרבי אחי, אָמַר לֵיהּ רבי יוסי לרבי אחי, חֲזִי מַר – יראה הרב, לָא מִיתְּיֵיהּ – לא די לו לרבי דוסתאי דְּלָא סַיְּעָן – שלא סייעני כנגדם, אֶלָּא אָמַר לְהוּ נַמִּי – גם אמר להם, שָׁב רְמוּ לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רבי אחי לרבי דוסתאי, אַמַּאי תֵּיעֲבַד הָכִי – מדוע הסכמת להשיב להם את הכלי. אָמַר לֵיהּ רבי דוסתאי, אוֹתָן בְּנֵי אָדָם, הֵן אַמָּה – אנשים גדולים וגבוהים מאוד, וְכוֹבְעָן אַמָּה – ומלבושיהם משונים ומפחידים, וּמְדַבְּרִין מֵחֲצֵיֵיהֶן – קולם עבה ונשמע כאילו יוצא מאמצע גופם, וּשְׁמוֹתֵיהֶן מְבוֹהָלִין – מפחידים, וכך הם שמותיהם, אַרְדָּא וְאַרְטָא וּפִילִי בְּרִישׁ, אם אוֹמְרִין להם כְּפוֹתוּ – קשרו את פלוני, מיד הם כּוֹפְתִין, ואם אוֹמְרִין להם הֲרוֹגוּ, מיד הם הוֹרְגִין, אִילּוּ הָרְגוּ אֶת דּוֹסְתַּאי [כלומר, אותי], מִי נָתַן לְיַנַּאי אַבָּא [–אבי] בַּר – בן כְּמוֹתִי. אָמַר לֵיהּ – שאל אותו רבי אחי, בְּנֵי אָדָם הַלָּלוּ האם קְרוֹבִים לְמַלְכוּת הֵן. אָמַר לֵיהּ, הֵן. שאלו עוד, האם יֵשׁ לָהֶן סוּסִים וּפְרָדִים שֶׁרָצִים אַחֲרֵיהֶן לכל מקום שהולכים. אָמַר לֵיהּ, הֵן. אָמַר לֵיהּ רבי אחי, אִי הָכִי – אם כן שַׁפִּיר עָבַדְתְּ – טוב עשית שהשבת להם את הכלי.

הגמרא חוזרת לדון האם 'הולך' כ'זכי', על פי הברייתות המובאות להלן: שנינו בברייתא, האומר לשלוחו, הוֹלֵךְ מָנֶה לְפְלוֹנִי במתנה, וְהָלַךְ וּבִקְשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ בחיים, שכבר מת. תָּנֵי חֲדָא – בברייתא אחת שנינו שֵׁיַּחְזִרוּ המעות לַמְשַׁלֵּחַ – לנותן. וְתָנְיָא אִידָּךְ – בברייתא אחרת, שצריך למסור המעות לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ המעות. כלומר, ליורשי המקבל.

הגמרא דנה במה נחלקו: לֵימָא בְּהָא קָמִיפְּלְגִי – שמא נאמר שבזה נחלקו, דְּמַר סָבַר – התנא שאמר ליתן ליורשי המקבל, סבר הוֹלֵךְ כְּזָכֵי – שהאומר 'הולך מנה לפלוני' הרי זה כמו שאמר 'זכה המנה לפלוני', ומיד זכה השליח את המעות למקבל, ואם מת אח"כ צריך ליתנם ליורשיו. וּמַר סָבַר – התנא שאמר יחזרו לנותן, סובר הוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי – שלא נתכוין לומר שיזכה את המעות למקבל, ואין המעות שייכות למקבל קודם שיגיעו לידו, וכיון שמת קודם שבא אליו השליח לא זכה בהן, ולכן יחזרו לנותן.

אופן נוסף להסבר סתירת הברייתות, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – שתי הברייתות סוברות הוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי, ואין מחלוקת ביניהן. וְלֹא קַשְׁיָא סתירת הברייתות, משום שכל אחת עוסקת באופן שונה, הָא – הברייתא שנפסק בה שיחזרו לנותן, עוסקת בְּבָרְיָא – שהנותן בריא, ולפיכך אם מת המקבל יחזרו המעות לנותן, שהמקבל לא זכה בהן. ואילו הָא – הברייתא שפסקה ליתן המעות ליורשים, עוסקת בְּשִׁכְּיָב מְרַע – שהנותן שכיב מרע, ודבריו נחשבים כקנין, ומכח אמירתו זכה המקבל במעות בעודו בחיים, וכשמת זכו בהן יורשיו, ועל כן צריך השליח למוסרן להם.

אופן נוסף להסבר סתירת הברייתות, רַב זְבִיד אָמַר, הָא וְהָא – שתי הברייתות מדוברות בְּשִׁכְּיָב מְרַע, ולכן יכול המקבל לזכות במעות מיד, וְהָא – הברייתא שפסקה ליתן את המעות ליורשים, מדוברת באופן דְּאִיתֵיהּ לְמִקַּבֵּל – שהמקבל קַיִּים בִּשְׁעַת מַתַּן מְעוֹת – בשעה שמסר הנותן את המעות לשליח, ולכן זכה בהן המקבל באותה שעה, ואם מת לאחר זמן נפלו ליורשים. וְהָא – הברייתא שפסקה להחזירם לנותן עוסקת באופן דְּלֵיתֵיהּ לְמִקַּבֵּל – שאין המקבל חי בִּשְׁעַת מַתַּן מְעוֹת, ובשעת הנתינה לא ידע הנותן שהוא מת, ורק כשבא השליח ליתן לו מצא שבבר מת קודם המסירה, ונמצא שהיה הקנין בטעות, כי אילו היה הנותן יודע שהוא מת לא היה מזכה לו, ולפיכך לא זכו היורשים במעות ויחזרו לנותן.

אופן נוסף להסבר סתירת הברייתות, רַב פַּפָּא אָמַר, הָא וְהָא בְּבָרְיָא – שתי הברייתות עוסקות באופן שהנותן בריא, ובשעה שציוה לשליח לא זכה בהם המקבל, אלא הָא – הברייתא שפסקה יחזרו המעות למשלח עוסקת באופן דְּמִית מְקַבֵּל בְּחַיֵּי נוֹתֵן – שמת המקבל בעוד הנותן חי, ומעולם לא זכה המקבל במעות. ואילו הָא – הברייתא שפסקה ינתנו המעות ליורשים, מדוברת באופן דְּמִית נוֹתֵן בְּחַיֵּי מְקַבֵּל – שמת הנותן בחיי המקבל, ורק אחר כך מת המקבל, ומכיון שמצוה לקיים דברי המת, זכה המקבל במתנה בשעת מיתת המשלח, וכשמת זכו בה יורשיו.

הגמרא מוסיפה לדון במחלוקת רב ושמואל לעיל (ע"א) אם הולך כזכי: לֵימָא – שמא נאמר ששאלה זו, אם 'הוֹלֵךְ כְּזָכֵי', תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו בה תנאים. דְּתַנְיָא, מי שאמר לשלוחו 'הוֹלֵךְ מָנֶה לְפְלוֹנִי', וְהָלַךְ השליח וּבִקְשׁוֹ וְלֹא מְצָאוֹ כיון שמת המקבל, יַחְזִרוּ המעות לַמְשַׁלֵּחַ. ואם מֵת גם המְשַׁלֵּחַ, רַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב אָמְרוּ, יַחְזִרוּ המעות לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, ינתנו המעות לְיוֹרְשֵׁי מִי שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ [–המקבל]. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת ומכיון שכך, ינתנו המעות ליורשי המקבל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יַחֲלוֹקוּ את המעות בין יורשי הנותן ליורשי המקבל. וְכָאן בבבל אָמְרוּ, כָּל מָה שֶׁיִּרְצֶה שָׁלִיחַ יַעֲשֶׂה – מה שנראה לשליח בדעת המשלח, כלומר אם היתה עינו טובה במקבל המתנה ואהב אותו ואת בניו, יתן ליורשיו, ואם לאו יתן ליורשי המשלח. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא עַל יְדֵי הָיָה מַעֲשֶׂה – אני הייתי שליח במעשה בזה שמתו המקבל והמשלח וְאָמְרוּ – והורו חכמים בזה, יַחְזִרוּ המעות לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ.

הגמרא מבארת את דעות התנאים המובאים בברייתא: מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפְּלְגִי – האם לא נחלקו בשאלה זו, האם 'הולך כזכי', דְּתַנָּא קַמָּא שאמר יחזרו למשלח סָבַר, 'הוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי', ולפיכך לא זכה בהם המקבל מעולם, וצריך להחזירם למשלח. וְרַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב שדעתם שגם אם מת המשלח יחזרו המעות למשלח, נַמִּי – גם הם סוברים ש'הוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי', ולכן אין נותנים המתנה ליורשי המקבל, שהרי אביהם לא זכה בה, אלא שהוסיפו על דברי תנא קמא ואמרו, וְאַף עַל גַּב דְּמִית – אף שמת המשלח, לָא אַמְרִינָן 'מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת', ואין אנו מקיימים דברי הנותן שמת, אלא יחזרו המעות ליורשיו. וְה'יֵשׁ אוֹמְרִים' שאמרו ליתן את המעות ליורשי המקבל, סוברים 'הוֹלֵךְ כְּזָכֵי', וזכה בהם המקבל מיד, וכשמת זכו בהם יורשיו. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יַעֲקֹב שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר מצוה לקיים דברי המת, סובר ש'הוֹלֵךְ לָאו כְּזָכֵי' ולכן אם הנותן חי, יחזרו המעות למשלח, מִיהוּ הֵיכָא דְּמִית – אולם אם מת הנותן, אַמְרִינָן 'מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת' וינתנו המעות ליורשי המקבל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יַחֲלוֹקוּ בין יורשי הנותן ליורשי המקבל, משום דְּמִסַּפְקָא לְהוּ – מסתפקים בשתי ההלכות, האם 'הולך כזכי', והאם 'מצוה לקיים דברי המת', ומספק יחלוקו. וְכָאן בבבל אָמְרוּ 'שׁוּדָא' עָדִיף מחלוקה, שגם הם מסתפקים, ולדעתם טוב יותר שהדבר יוכרע על פי הבנת השליח את רצון המשלח. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא - מַעֲשֶׂה אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן – בא להשמיענו שאותם חכמים שהמעשה שלו בא לפניהם הורו כרבי נתן ורבי יעקב.

המשך בעמוד 93

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּבִינָתִי – תכשיט פלוני שלי, לְבִתִּי, וְהִיא – ושוויה כְּשֵׁנִים עָשָׂר מָנֶה, וּלאחר שציותה מֵתָה, וְקִיְּימוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרֶיהָ ונתנו התכשיט לבתה ולא לבניה שהם יורשיה מן הדין. ומוכח כדברינו שמתנת שכיב מרע נקנית באמירה. אָמַר לָהֶם רבי אלעזר לחכמים, בְּנֵי רוֹכֵל תִּקְבְּרֵם אִמָּם, כלומר רשעים הם, שהיו עוברים על איסור כלאים, ומחמת רשעותם לא רצו חכמים להזכירם בבית המדרש ולכן לא דקדקו כיצד ציותה אמם, וקנסום חכמים וקיימו דבריה אפילו שיתכן שאינם מקוימים. וממילא אין להוכיח ממעשה זה.

הרי שנחלקו חכמים ורבי אלעזר אם דברי שכיב מרע מועילים כקנין או לאו. לפי זה מבארת הגמרא את הברייתא הקודמת. תַּנָּא קַמָּא שאמר בברייתא שאם המקבל מת יחזור המנה לנותן, סובר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שדברי שכיב מרע אינם ככתובים וכמסורים, ולכן לא זכה המקבל במעות מיד כשאמר הנותן, וכיון שעתה מת יחזור המנה לנותן. וְרַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב שאמרו שאף אם מת הנותן יחזור המנה ליורשיו, נַמִּי – גם הם סוברים כְּרַבִּי אֶלְעָזָר, וואַף עַל גַּב דְּמִית – אפילו שמת הנותן, לֹא אַמְרִינָן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת, ולכן אין מקיימים דברי הנותן ליתן המנה למקבל, אלא הוא חוזר ליורשיו. וְה״שׁ אוֹמְרִים׳ שאמרו שינתן המנה למקבל או ליורשיו, סוברים כְּרַבָּנָן, שדברי שכיב מרע בכתובים וכמסורים הם, ולכן אפילו אם הנותן חי ינתן המנה למקבל או ליורשיו. וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר שמצוה לקיים דברי המת, סובר כְּרַבִּי אֶלְעָזָר שדברי שכיב מרע אינם ככתובים וכמסורים, ולכן אם הנותן עדיין חי והמקבל מת, לא זכה המקבל במנה, מִיהוּ – מכל מקום הֵיכָא דְּמִית – באופן שהנותן מת, אַמְרִינָן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת, ונותנים את המנה למקבל או ליורשיו.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יַחֲלוֹקוּ את המנה בין יורשי הנותן ליורשי המקבל, כִּי מְסַפְּקָא לְהוּ – מסופקים הם להלכה אם דברי שכיב מרע מועילים או לאו, וכן הם מסופקים אם מצוה לקיים דברי המת או לאו, ולכן פסקו יחלוקו. וְכָאן בבבל אָמְרוּ, שבספק שׁוּדָא עָדִיף על פני חלוקה, ולכן מספק פסקו שודא. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא, מַעֲשֶׂה אָתָא לְאַשְׁמוּעִינָן – בא להשמיענו שאותם חכמים שהמעשה שלו בא לפניהם הורו כרבי נתן ורבי יעקב.

הגמרא מבררת מהו פירוש דברי הברייתא ׳רבי שמעון הנשיא׳: אִבַּעְיָא לְהוּ, מה ששנינו ׳רַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא׳, הכוונה שנָּשִׂיא הוּא, אוֹ שמא לא היה נשיא, אלא מִשְּׁמֵיהּ דְּנָשִׂיא קָאָמַר – שאמר דבריו בשם נשיא. הגמרא מביאה ראיה לפשוט הספק, תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא, ורב יוסף היה אמורא, ולכן היה מוטל עליו לבאר דבריו, ומכיון שנקט בלשונו ׳רבי שמעון הנשיא׳ מוכח שהיה בעצמו נשיא. שואלת הגמרא, וַעֲדַיִין תִּיבָּעֵי לָךְ – עדיין גם בדברי רב יוסף יש מקום להסתפק, נָשִׂיא הוּא – האם כוונת רב יוסף שרבי שמעון היה נשיא בעצמו, אוֹ דְּקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּנָשִׂיא – או שמא כוונתו שרבי שמעון אמר דבריו בשם הנשיא. ולא פירש את דבריו לפי שלא רצה לשנות מלשון הברייתא. תֵּיקוּ.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רב יוסף הנ״ל: נוּפָא, אָמַר רַב יוֹסֵף, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא שיחזור המנה ליורשי הנותן. שואלת הגמרא, וְהָא קַיְּימָא לָן להלכה (ב״ב קנא.) שדִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ, ואם כן צריך לתת את המנה למקבל או ליורשיו. משיבה הגמרא, רַב יוֹסֵף מוֹדֵי לָהּ – מעמיד את הברייתא בְּבָרְיָא – באופן שהיה הנותן בריא, ודברי בריא אינם ככתובים וכמסורים לדברי הכל. מקשה הגמרא, וְהָא ׳לְיוֹרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ׳ קָאָמַר – הרי רבי שמעון אמר שינתן המנה ל״יורשי׳ המשלח, ומכאן שדבריו אמורים כשמת המשלח, וְקַיְּימָא לָן להלכה (לעיל יד:) שמִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת אפילו אם ציוה כשהיה בריא, ואם כן צריך לתת המעות למקבל או ליורשיו, ואיך פסק רב יוסף כרבי שמעון הנשיא שינתנו המעות ליורשי הנותן. מתרצת הגמרא, תְּנִי – יש לגרוס בדברי רבי שמעון, ׳יַחְזִירוּ לַמְשַׁלֵּחַ׳, ומדובר באופן שהוא חי, ואין כאן משום מצוה לקיים דברי המת. ומובן פסקו של רב יוסף:

הדרן עלך המביא קמא

פרק שני - המביא גט

משנה

לעיל (ב.) שנינו ששליח המביא גט ממדינת הים צריך לומר ׳בפני נכתב ובפני נחתם׳. לדעת רבה תיקנו כן כדי שיעיד שנכתב ונחתם לשמה. ולדעת רבא, טעם תקנה זו כדי לקיים החתימות, שלא יוכל הבעל לערער עליהן, והקילו להאמין לשליח אף על פי שהוא רק עד אחד כמבואר שם. משנתינו עוסקת בשליח ששינה מהנוסח:

הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם לארץ ישראל, וְאָמַר בְּפָנַי נִכְתַּב הגט, אֲבָל לֹא אמר בְּפָנַי נֶחְתַּם. או שאמר בְּפָנַי נֶחְתַּם, אֲבָל לֹא אמר בְּפָנַי נִכְתַּב. או שאמר בְּפָנַי נִכְתַּב כּוּלּוֹ – כל הגט, וּבְפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ – עד אחד חתם בפני. או שאמר בְּפָנַי נִכְתַּב חֶצְיוֹ של הגט, וּבְפָנַי נֶחְתַּם כּוּלּוֹ – שני העדים חתמו בפני. בכל המקרים הללו הגט פָּסוּל.

שנים שהביאו גט ממדינת הים, אֶחָד מהם אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, הגט פָּסוּל. היו שלשה, וּשְׁנַיִם מהם אוֹמְרִים בְּפָנַינוּ נִכְתַּב, וְאֶחָד [והשלישי] אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, הגט פָּסוּל. וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. אך אם אֶחָד מהשלשה אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב, וּשְׁנַיִם האחרים אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם, מודים כולם שהגט כָּשֵׁר:

גמרא

שואלת הגמרא, הָא תּוּ [–שוב] לָמָה לִי – מדוע צריך התנא לכפול את דין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם, הָא תָּנָא לֵיהּ חָדָא זִימְנָא – הרי כבר שנה התנא דין זה פעם אחת, ששנינו (ב.) ׳הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם׳. מתרצת הגמרא, אִי מֵהַהִיא – אם היה התנא שונה רק את המשנה ההיא, הֲוָה אֲמִינָא שרק לכתחילה צָרִיךְ לומר כן, וְאולם בדיעבד אִי לֹא אָמַר כָּשֵׁר, קָא מַשְׁמַע לָן שאם לא אמר כפי שתקנו חכמים הגט פסול:

שנינו במשנה, שאם אמר בְּפָנַי נִכְתַּב חֶצְיוֹ של הגט, וּבְפָנַי נֶחְתַּם כּוּלּוֹ, הגט פָּסוּל:

מבררת הגמרא, הֵי חֶצְיוֹ – על איזה חצי מעיד שנכתב בפניו. אִלֵּימָא חֶצְיוֹ רִאשׁוֹן, שהוא עיקר הגט ונקרא ׳תורף׳, וְהָאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ לֹא כָּתַב בּוֹ בפני השליח אֶלָּא שִׁטָּה [–שורה] אַחַת הצריכה להיות לִשְׁמָהּ מן התורה, דהיינו השורה של עיקר הגט, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ לראות את כתיבת השאר. ואם כן אין לפרש שהמשנה פוסלת באופן זה. אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מדובר כשמעיד רק על חֶצְיוֹ הָאַחֲרוֹן הנקרא ׳טופס׳, שהוא הנוסח הקבוע של הגט, ופסול כיון שעיקר הגט לא נכתב בפניו:

שנינו במשנה, שליח שאמר בְּפָנַי נִכְתַּב כּוּלּוֹ, וּבְפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ, הגט פָּסוּל. הגמרא מביאה חידושי דינים שהוסיפו האמוראים מסברא:

אָמַר רַב חִסְדָּא, שליח שמעיד רק על חתימה אחת, וַאֲפִילּוּ אם שְׁנַיִם אחרים מְעִידִים עַל חֲתִימַת יַד העד הַשֵּׁנִי, פָּסוּל. מַאי טַעְמָא, לפי שצריך שיהיה קיום החתימות אוֹ כּוּלּוֹ – שתי החתימות בְּקִיּוּם הַגֵּט, על ידי שני עדים המכירים את החתימות. אוֹ כּוּלּוֹ – או ששתי החתימות יתקיימו בְּתַקָּנַת חֲכָמִים – בקיום שתיקנו חכמים בגט שהאמינו חכמים לעדות השליח בשני עדים. אבל אם חתימה אחת מתקיימת על ידי השליח, ואחת על ידי עדים, פסול.

מַתְקִיף לָהּ רָבָא – הקשה רבא על דברי רב חסדא, מִי אִיכָּא מִידֵּי – וכי מצינו כן דְּאִילּוּ אָמַר חַד – אם השליח היה אומר אני מכיר את העדים, היה הגט כָּשֵׁר, ואפילו אם לא אמר בפני נחתם, הַשְׁתָּא דְּאִיכָּא תְּרֵי – ואילו כששנים מעידים על החתימה השניה, הגט פָּסוּל. אלא ודאי הגט כשר.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, חידוש אחר יש כאן, שאֲפִילּוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

כבינתי — נושק"א בלע"ז. **והיא כ"כ מנה** — כך היתה שוה. **תקברם אמם** — קללה היא, כלומר, לא יעלו על לב ולא יזכרו בבית המדרש לראיה, לפי שרשעים היו, שהיו מקיימין קוצים בכרם, ולרבי אלעזר כלאים נינהו. ולא נלמד מהן ראיה, לפי שלא דקדקנו בהן איך היתה אותה צואה, שמתוך שהיו רשעים לא הוזכרו בבית המדרש. **תנא קמא כרבי אלעזר** — דאמר: שכיב מרע ובריא שוים, הלכך "הולך" דידיה לאו כ"זכי" דמי. **ויש אומרים כרבנן** — דדברי שכיב מרע כבתובין וכמסורין דמי, ואפילו לא מת משלח — נמי יתנו ליורשי מקבל, כל זמן שלא חזר משלח מדבריו. **כרבי אלעזר** — מדתלו טעמא במיתה, הא אם לא מת — יחזורו לו. **מספקא להו** — אי כרבי אלעזר אי כרבנן. והיכא דמית — נמי מספקא להו, אי מצוה לקיים דברי המת או לא. **תני** — במילתיה דרבי שמעון "יחזורו למשלח", ולא תתני "ליורשי משלח", דבלא מת עסקינן.

הדרן עלך המביא קמא

משנה המביא. בפני נחתם חציו — אחד מן העדים. **אחד אומר בפני נכתב ואחד אומר כו' פסול** — אי כשהגט יוצא מתחת ידי האחד שהוא מביאו, ואין חבירו שליח בהבאתו — משום הכי פסול, דלשליח אצרכוה רבנן למימרינהו לתרוייהו. ולמאן דמוקי לה נמי בגמרא בששניהם שלוחים — אפילו הכי פסול, כיון דחד הוא דאיכא אחתימה, ואיהו לא מסהיד אכתיבה — אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא בעד אחד, כדאמרינן בפרק קמא (גיטין ג,א). **שנים אומרים בפנינו נכתב ואחד** — שלישי אומר כו', נמי פסול משום האי טעמא. **ורבי יהודה מכשיר** — דכיון דמצרכינן לאסהודי נמי אכתיבה או הוא או אחר — תו לא אתי לאיחלופי. ובגמרא אמרינן דחלוק היה רבי יהודה אף בראשונה, א"אחד אומר: בפני נכתב ואחד אומר: בפני נחתם". **אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר** — בגמרא מפרש לה. **גמרא שיטה אחת** — שיטה ראשונה, שבה שם האיש והאשה והזמן. **אמר רב חסדא כו'** — לאו לפרושי מתניתין אתא, ולאוקומי מתניתין בהכי, אלא סברא דידיה מוסיף, ואמר רבותא: דאפילו שנים מן השוק מעידין, שהן מכירין יד עד חתימת השני שלא העיד השליח עליו — פסול. **קיום הגט** — היינו עדים המעידין על חותם העדים. **תקנת חכמים** — עדות השליח, שהאמינוהו חכמים כשנים. **מי איכא מידי דאילו אמר חד כשר** — אם היה אומר השליח: אני מכירם — כשר, ואפילו לא אמר "בפני נחתם". דהכי אמרינן בפרק קמא (גיטין ג,א) דכי אמר "יודע אני" נמי מהימן, בשמעתא קמייתא.

הוא

תוספות

ורבי יהודה הנשיא כו' כרבי אליעזר והיכא דמת אמרינן מצוה לקיים כו' – פירוש: היכא דמת נותן קודם שמת המקבל. אבל דברי שכיב מרע כמסורין דמו אפילו מת מקבל ברישא, כדפירשנו לעיל.

או דקאמר משמיה דנשיא – לפי שלא מצינו שהיה נשיא קבעי, שמא חיסר התנא מדבריו והיה לו לשנות: אמר רבן שמעון: הנשיא אומר. ופשיט מרב יוסף, ודחי: עדיין תבעי: הנשיא אומר או דקאמר משמיה דנשיא. דשמא לישנא דברייתא נקט רב יוסף, ומצינו שהתנא שונה כענין זה בבבא קמקא (לט,ב): רבי יעקב משלם חצי נזק, ופריך: רבי יעקב מאי עבידתיה.

הדרן עלך המביא קמא

המביא. בפני נכתב כולו ובפני נחתם חציו — בגמרא משמע דגרסינן ברישא "בפני נחתם כולו בפני נכתב חציו". ותימה: למאן דאמר: לפי שאין עדים מצויין לקיימו, כיון דתנא "בפני נכתב חציו ונחתם כולו" פסול — כל שכן "בפני נחתם חציו"! ואומר רבינו יצחק: דאיצטריך, דסלקא דעתך אמינא: ליתכשר, דחשיב טפי מכתב סופר ועד, דאיכא שני עדים חתומין אלא דליכא קיום אלא אכתיבה וחתימת עד אחד, ועדיף מ"בפני נחתם כולו ונכתב חציו" דבעינן שיעיד על עיקר כתיבה, כדאמרינן בריש מכילתא (גיטין ג,א): דלמא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא. **או** כולו בקיום הגט כו' — לפי מה דבעי למימר בפרק קמא (שם ו,א) גבי רב חסדא מצריך מאקטיספון לארדשיר, דקסבר: לפי שאין בקיאין לשמה, איכא למימר דהכא איירי בשנים מעידים על חתימת השני דנעשה לשמה. **או** כולו בתקנת חכמים — קסבר דלא דייק השליח כל כך כשאין כל העדות מתקיימת על ידו. ורבא סבר דמכל מקום דייק שפיר. [שייך לעמוד ב] **מי** איכא מידי דאילו מסיק לכוליה דיבורא כשר — מה שפירש בקונטרס, דלרבא, חד כי אמר "ידעתי" כשר — תימה: מה עלה על דעתו של רבא לפסול כשמסייעו אחר? כיון דלא חייש לאיחלופי — כי ליכא אחר בהדיה כשר, לפי שמעיד גם על הכתיבה, וכל שכן כי איכא אחר בהדיה! לכך נראה כדפירשתי לעיל: ד"ידעתי" בחד לא מהני, אף על גב דמעיד על הכתיבה. והשתא אתי שפיר, דבעי רבא לפסול בהוא ואחר מעידין שמכירין חתימת השני משום איחלופי, כמו שפסול כי ליכא חד בהדיה. ורב אשי פריך: מי איכא מידי דאילו מסיק איהו לכוליה דיבורא, ואומר גם "בפני נחתם" — כשר, וכי איכא אחר בהדיה, ומעידין שמכירין החתימה — נמי אין לפוסלו, דלא גרע אותו עדות משאם היה אומר בעצמו "בפני נחתם".

אני

כְּבִינָתִי לְבִתִּי וְהִיא בִּשְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה, וּמֵתָה, וְקִיְּימוּ חֲכָמִים אֶת דְּבָרֶיהָ! אָמַר לָהֶם: בְּנֵי רוֹכֵל תִּקְבְּרֵם אִמָּם; תַּנָּא קַמָּא - כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר. וְרַבִּי נָתָן וְרַבִּי יַעֲקֹב - נַמִּי כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, אַף עַל גַּב דְּמִית, לָא אָמְרִינַן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים - כְּרַבָּנַן. וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר - כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, מִיהוּ הֵיכָא דְּמִית, אָמְרִינַן מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יַחֲלוֹקוּ - מְסַפְּקָא לְהוּ. וְכָאן אָמְרוּ - שׁוּדָא עָדִיף. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא - מַעֲשֶׂה אֲתָא לְאַשְׁמוּעִינַן. אִבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא, נָשִׂיא הוּא, אוֹ מִשְּׁמֵיהּ דְּנָשִׂיא קָאָמַר? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב יוֹסֵף: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא. - וַעֲדַיִין תִּיבָּעֵי לָךְ: נָשִׂיא הוּא, אוֹ דְּקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּנָשִׂיא? תֵּיקוּ. גּוּפָא, אָמַר רַב יוֹסֵף: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הַנָּשִׂיא. וְהָא קַיְּימָא לָן: דִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ! - רַב יוֹסֵף מוֹקֵי לָהּ בְּבָרְיָא. - וְהָא לְ"וּרְשֵׁי מְשַׁלֵּחַ" קָאָמַר, וְקַיְּימָא לָן: מִצְוָה לְקַיֵּים דִּבְרֵי הַמֵּת! - תְּנֵי: יַחֲזִרוּ לַמְשַׁלֵּחַ.

הדרן עלך המביא קמא

הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר: "בְּפָנַי נִכְתַּב אֲבָל לֹא בְּפָנַי נֶחְתַּם", "בְּפָנַי נֶחְתַּם אֲבָל לֹא בְּפָנַי נִכְתַּב", "בְּפָנַי נִכְתַּב כּוּלּוֹ וּבְפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ", "בְּפָנַי נִכְתַּב חֶצְיוֹ וּבְפָנַי נֶחְתַּם כּוּלּוֹ" - פָּסוּל. אֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. אֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נִכְתַּב", וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם" - כָּשֵׁר. **גְּמָרָא** הָא תּוּ לָמָּה לִי? הָא תְּנָא לֵיהּ חֲדָא זִימְנָא: הַמֵּבִיא גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: "בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם"! - אִי מֵהַהִיא הָוָה אָמִינָא: צָרִיךְ, וְאִי לָא אָמַר - כָּשֵׁר, קָא מַשְׁמַע לָן. "בְּפָנַי נִכְתַּב חֶצְיוֹ וּבְפָנַי נֶחְתַּם כּוּלּוֹ - פָּסוּל". הֵי חֶצְיוֹ? אִלֵּימָא חֶצְיוֹ רִאשׁוֹן, וְהָאָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר: אֲפִילּוּ לֹא כָּתַב בּוֹ אֶלָּא שִׁיטָה אַחַת לִשְׁמָהּ, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: חֶצְיוֹ אַחֲרוֹן. "בְּפָנַי נִכְתַּב כּוּלּוֹ וּבְפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ - פָּסוּל". אָמַר רַב חִסְדָּא: וַאֲפִילּוּ שְׁנַיִם מְעִידִים עַל חֲתִימַת יַד שֵׁנִי - פָּסוּל; מַאי טַעֲמָא? אוֹ כּוּלּוֹ בְּקִיּוּם הַגֵּט, אוֹ כּוּלּוֹ בְּתַקְּנַת חֲכָמִים. - מַתְקִיף לָהּ רָבָא: מִי אִיכָּא מִידֵּי, דְּאִילּוּ אֲמַר חַד - כָּשֵׁר, הָשְׁתָּא דְּאִיכָּא תְּרֵי - פָּסוּל?! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אֲפִילּוּ

הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אני הוא עד שני פסול – ואם תאמר: ומי איכא מידי דאילו אמר "בפני נחתם" – כשר, ומשום דאמר "אני הוא עד שני" פסול? ונראה לרבינו יצחק כמו שאומר בירושלמי: דכי אמר "אני הוא עד שני" – נעשה כנוגע בעדותו, דנראה דלכך בא להעיד על חתימת השני – כדי שתתקיים עדות חתימתו. ואם תאמר: וכיון דטעמא משום הכי הוא, למה ליה למימר משום "או כולו בקיום הגט" כו'? ויש לומר: משום דלאו טעמא גמור הוא זה, אי לאו טעמא ד"או כולו בקיום הגט", דאין זה נוגע בעדות ממש.

גידוד חמשה וחמיצה חמשה כו' – פירש בקונטרס: אם היה חריץ עמוק חמשה והקיפוהו מחיצה חמשה – אין מצטרפין להיות תוכו רשות היחיד. וקשה לרבינו תם: דאמר בשבת בפרק "הזורק" (צט,א) ובפרק בתרא דעירובין (צט,ב): דבור וחולייתו מצטרפין לעשרה, ואף על פי שזה בגובה וזה בעומק! ועוד: דאמר פרק "כל גגות" (עירובין צג,ב) בהדיא, גבי שתי חצרות זו למעלה מזו ויש גידוד חמשה ומחיצה חמשה – דמודה רב חסדא בתחתונה, הואיל ורואה פני עשרה, דמערבת שנים ולא אחד! ויש לומר: דלענין שתי חצרות זו למעלה מזו איירי הכא, ולגבי עליונה לענין עירוב, כדמוכח פרק "כל גגות" (שם צג,ב). אי נמי – לענין תל ברשות הרבים גבוה חמשה והקיף על גביו מחיצה חמשה, דלא חשיב רשות היחיד לענין שבת. ואם תאמר: ויחשב רשות היחיד מטעם דאי בעי מנח עליה ומשתמש, כדאמר בפרק "חלון" (שם עח,א) גבי מילאו כולו ביתדות! ויש לומר: דמיירי ברחב הרבה, דלא שייך מנח עליה מידי אלא בדבר צר.

הנוטל ידו אחת בנטילה ואחת בשטיפה כו' – פירש בקונטרס: נטל ידו אחת מן הכלי כתיקון חכמים, ואחת בשטיפה בנהר בארבעים סאה. ואם תאמר: והיכי פשיט מהכא כי משי חדא ידא והדר משי לאידך? דלמא הכא מיירי שעשה בבת אחת, שטיפה לזו ונטילה לזו! ויש לומר: דקסבר התלמוד דאין חילוק, דמסתברא דאי בזו אחר זו לא מהני – הוא הדין דבבת אחת נמי לא מהני, אפילו שתיהן בנטילה, יד זו מכלי זה ויד זו מכלי אחר. ורבינו תם גרס על פי המשניות: נטל ידו אחת משטיפה אחת – ידו טהורה. וקפשיט מדקתני: ידו טהורה – שמע מינה דחדא חדא מהניא. והכי פירוש משטיפה אחת – שצריך לשפוך מן הכלי על ידיו שתי פעמים, כדמוכח בכמה דוכתי במסכת ידים, דצריך מים ראשונים ושניים. ועל זה קאמר: ואם נטל ידו אחת משטיפה אחת גדולה, שהיא כשתים – ידו טהורה, כיון שיש בשטיפה זו כשיעור מים ראשונים ושניים. וקא מסיים בסיפא: שתי ידיו בשטיפה אחת, רבי מאיר מטמא עד שיטול מרביעית. אף על גב דכשנוטל בשתי שטיפות לא בעי רביעית, השתא דליכא אלא שטיפה אחת – צריך רביעית בשטיפה זו. אבל ידו אחת – אין צריך רביעית, כי אתו משירי טהרה, אלא שתהא אותה שטיפה מרובה כשתים.

הנצוק

רש"י

הוא ואחר — השליח, ואחר מן השוק עמו. ואם לא היה מעיד עליה אלא השליח לבדו, ואפילו אמר "יודע אני" — היה כשר, אבל עכשיו שהיה אחר עמו — פסול. **אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא** — כגון שנים החתומים על השטר, ומת אחד מהם, ובא זה ואמר "זה כתב ידי, וזה כתב ידו של חברי", ונצטרף אחד מן השוק עמו להעיד על כתב יד המת — אמרינן בפרק שני דכתובות (כא,ב): דאינו קיום עד שיהו שנים מן השוק מעידין על חותם המת, דאם כן נפיק תלתא ריבעי דממונא אפומא דחד. דקיימא לן (שם): נאמן אדם לומר "זה כתב ידי" — הרי חצי עדות, ואם בא להצטרף להעיד על חותם חבירו עם אחר — הרי שלש רביעית העדות על פיו, ורחמנא אמר (דברים יז) "על פי שנים" — דמשמע פלגא אפומא דהאי, ופלגא אפומא דהאי. וגבי גט נמי, אי אמר "בפני נחתם חציו" — מהימן כתרי, דשליח הוא. ובחציו השני הוא מצטרף עם אחר לקיימו בתורת שאר קיומי שטרות. והכא גבי גט לא חיישינן לה, דהא בלאו אחר הוי מתכשר אפומיה, דהימנוה רבנן כתרי. אלא משום גזירת שאר שטרות הוא. **נכי ריבעא דממונא** — כל הממון יוצא על פיו, חסר רביע. **אני הוא עד שני** — היינו קיום הגט כשאר שטרות, דאדם מעיד: זה כתב ידי. **אלא** — לאו, על כרחיך משנה יתירא דנקט רבותא אתא לאשמעינן מאי דלא אשמעינן באחד אומר "בפני נכתב" ואחד אומר "בפני נחתם", והיכי דמי — כגון דבחציו השני יש עדות, כדרבא או כדרב אשי, ולאפוקי מדרב חסדא. דכיון דמתניתין משום רבותא אתא, ולא פירש מאי רבותא אתא לאשמעינן — על כרחיך אי אתה רשאי לתפוס המרובה, כגון דרב חסדא, אלא רבותא זוטרתי — כגון דרבא ורב אשי. דהא לא שמעת מינה רבותא אלא משום דמשנה יתירא היא, וכי משמע לן אפילו רבותא זוטרתי — תו לאו משנה יתירא היא. ואי הא דרב חסדא הוה משמע לן — פרושי קמפרש לה. ואם תאמר: לאפוקי נמי מדרבא, ולא אשמעינן אלא הא דרב אשי דהיא זוטרא? דרבא נמי לא עדיפא מינה, דהא בשאר שטרות נמי פסול כי נפיק נכי ריבעא דממונא אפומא דחד, הילכך בגט נמי שייך למפסל משום שאר שטרות, דלא ליחלוף. והא דלא גזרינן בשליח לחודיה כי אמר "בפני נכתב ונחתם" — אהא עביד רבנן היכירא, דאצרכוה לאסהודי אכתיבה משום דלא ליתי לאיחלופי, וכדאמרינן בפירקא קמא (גיטין ג,א). **אמר לך רב חסדא ולטעמיך** — דבעית למימר דמתניתין לאשמעינן רבותא אתא, ומדלא פריש דידיה — שמע מינה לא סבר לה. **בפני נכתב אבל לא בפני נחתם** — מאי אשמעינן? השתא "בפני נכתב כולו בפני נחתם חציו" — פסול, הכא דלא מסהיד כלל מיבעיא? אלא על כרחיך תשני: דמתניתין, כל חדא לא אשמעינן אלא היא גופה מאי דתני בה. ודקשיא לך: ליתני בתרייתא וכל שכן קמייתא — לא זו אף זו קתני, ואורחא דתנא דנקיט ברישא מילתא דפשיטא, והדר מוסיף עלה מילתא דרבותא. וקאמר הכי: לא זו בלבד דלא אסהיד כלל, אלא אף זו "בפני נחתם חציו" — פסול. **הכא נמי** — לדידי, לעולם "בפני נחתם חציו" דמתניתין לא איירי לאשמעינן שום רבותא. ואי הוה נחית לרבותא — הוי תני לה לדידי. אלא היא גופה הוא דאשמעינן כדקתני, דלא קמסהיד אינש באידך מידי. ודקשיא לך: אחד אומר "בפני נכתב" ואחד אומר "בפני נחתם", מינה שמעינן דכל שכן — הא ודאי, אי תנייה ברישא — תו לא איצטריך למיתני הא, אבל השתא דתנא הא ברישא — מוסיף ואומר: ולא זו בלבד דליכא סהדותא דאידך חציו, אלא אף זו דהאי קא מסהיד אכולה כתיבה והאי קמסהיד אכולה חתימה — פסול. **גידוד חמשה** — לענין שבת, דבעינן מחיצה גבוהה עשרה או עמוק עשרה לרשות היחיד. ואם היה חריץ עמוק חמשה והיקיפו מחיצה חמשה. **אין מצטרפין** — להיות בתוכו רשות היחיד. ואיידי דאיירי לעיל ב"או כולו בקיום הגט" כו', נקט נמי הא. **דקא משו בי תרי מרביעית** — והיינו לחצאין, דלכל חד פלגא שיעורא. **מרביעית** — כלי מחזיק רביעית מלא מים. **ואפילו לשנים** — כיון דמעיקרא הוה שיעורא, וקאתו משירי טהרה. הכי מפרש ב"כל הבשר" (חולין קז,א). **דמשי חדא ידיה** — והדר משי לאידך. **הנוטל ידו אחת** — מן הכלי בזריקה על ידיו, כתיקון חכמים. **ואחת בשטיפה** — בנהר, במ' סאה. **פלגא פלגא דידיה** — עד הפרק הוי מצות נטילה, ונטל חצי השיעור תחילה, ונגבה, וחזר ונטל חצי האחר. **דאיכא משקה טופח** — כשחזר ונטל חציו השני לא ניגב הראשון לגמרי, דעדיין משקה טופח.

הנצוק

1 הוא וְאַחֵר מְעִידִין עַל חֲתִימַת יַד שֵׁנִי - פָּסוּל; מַאי
2 טַעֲמָא? אָתוּ לְאִיחְלוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא, וְקָא
3 נָפֵיק נְכִי רִיבְעָא דְּמָמוֹנָא אַפּוּמָא דְּחַד סָהֲדָא. -
4 מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִי אִיכָּא מִידֵּי, דְּאִילּוּ מַסִּיק לֵיהּ
5 אִיהוּ לְכוּלֵּיהּ דִּיבּוּרָא - כָּשֵׁר, הָשְׁתָּא דְּאִיכָּא חַד
6 בַּהֲדֵיהּ - פָּסוּל?! אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי: אֲפִילּוּ אוֹמֵר
7 "אֲנִי הוּא עֵד שֵׁנִי" - פָּסוּל; מַאי טַעֲמָא? אוֹ כּוּלּוֹ
8 בְּקִיּוּם הַגֵּט, אוֹ כּוּלּוֹ בְּתַרְנֵגֹל חֲכָמִים. תְּנַן: "בְּפָנַי נִכְתַּב
9 כּוּלּוֹ, בְּפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ" - פָּסוּל; אִידָּךְ חֶצְיוֹ הֵיכִי
10 דָּמֵי? אִילֵימָא דְּלֵיכָּא דְּקָא מְסַהֵיד עֲלֵיהּ כְּלָל, הָשְׁתָּא
11 אֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם",
12 דְּהַאי קָמְסַהֵיד אַכּוּלָּהּ כְּתִיבָה וְהַאי קָמְסַהֵיד אַכּוּלָּהּ
13 חֲתִימָה - פָּסוּל, חֶצְיוֹ מִיבָּעְיָא?! אֶלָּא, אוֹ כִּדְרַבָּא אוֹ
14 כִּדְרַב אַשִׁי, וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַב חִסְדָּא. אָמַר לָךְ רַב
15 חִסְדָּא: וּלְטַעֲמָיךְ, "בְּפָנַי נִכְתַּב אֲבָל לֹא בְּפָנַי נֶחְתַּם"
16 לָמָּה לִי? אֶלָּא לֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי, הָכָא נַמִּי - לֹא זוֹ
17 אַף זוֹ קָתָנֵי. אָמַר רַב חִסְדָּא: גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָּה
18 חֲמִשָּׁה - אֵין מִצְטָרְפִין, עַד שֶׁיְּהֵא אוֹ כּוּלּוֹ בִּמְחִיצָּה
19 אוֹ כּוּלּוֹ בְּגִידּוּד. דָּרַשׁ מָרֵימָר: גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָּה
20 חֲמִשָּׁה - מִצְטָרְפִין. וְהִלְכְתָּא: מִצְטָרְפִין. בָּעֵי אִילְּפָא:
21 יָדַיִם, טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין אוֹ אֵין טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין? הֵיכִי
22 דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקָא מָשׁוּ בֵּי תְּרֵי מֵרְבִיעִית, וְהָא תְּנַן:
23 מֵרְבִיעִית נוֹטְלִין לְיָדַיִם לְאֶחָד וַאֲפִילּוּ לְשְׁנַיִם! וְאֶלָּא
24 דְּקָא מָשֵׁי חֲדָא חֲדָא יְדֵיהּ, וְהָתְנַן: הַנּוֹטֵל יָדוֹ אַחַת
25 בִּנְטִילָה וְאַחַת בִּשְׁטִיפָה - יָדָיו טְהוֹרוֹת! וְאֶלָּא דְּקָא
26 מָשֵׁי פַּלְגָּא פַּלְגָּא דִּידֵיהּ, וְהָאָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: יָדַיִם
27 אֵין טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין! - לָא צְרִיכָא, דְּאִיכָּא מַשְׁקֶה
28 טוֹפֵחַ. - וְכִי אִיכָּא מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ מַאי הָוֵי? וְהָתְנַן:

הנצוק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא – השליח וְאדם **אַחֵר** מן השוק שאינו שליח, **מְעִידִין עַל חֲתִימַת יַד הַשֵּׁנִי**, הגט **פָּסוּל**. ואף על פי שאילו היה השליח מעיד לבדו על חתימת השני, האמינוהו חכמים כשנים והגט כשר, מכל מקום אם מצטרף אליו אחר, אין עדותו מועילה. ומבארת הגמרא **מַאי טַעְמָא**, לפי שאם יקבלו את עדות השליח באופן זה **אָתוּ לְאִיחַלּוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא** – יבואו לעשות כן גם בקיום שאר שטרות. כגון, אם מת אחד מהעדים החתומים על השטר, והעד החי יקיים את חתימת עצמו, וגם יצטרף לאחר מן השוק לקיים את חתימת העד המת, **וְקָא נָפִיק** – ויחשב הדבר כאילו הוציאו **נְכֵי רִיבְעָא דְּמָמוֹנָא אַפּוּמָא דְּחַד סַהֲדָא** – כל הממון פחות רבע, על פי אחד מהעדים, והתורה אמרה (דברים יט טו) 'עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים וגו' יָקוּם דָּבָר', ומשמע שהנאמנות תתחלק בשוה בין שני העדים, ולא ששלשה רבעים מהעדות תתקבל על פי נאמנות אחד מהם. וכדי למנוע טעות פסלו גם בגט קיום באופן זה.

מַתְקִיף לָהּ רַב אַשֵׁי, מִי אִיכָּא מִידִּי – וכי מצינו דין כזה **דְּאִילּוּ מַסִּיק לֵיהּ אִיהוּ לְכוּלֵּיהּ דִּיבּוּרָא** – שאילו האחד לבדו היה משלים את כל עדותו, היה הגט **כָּשֵׁר, וְהַשְׁתָּא דְּאִיכָּא חַד בַּהֲדֵיהּ** – ועבשיו שהצטרף עמו אחר להעיד על חתימת השני, הגט **פָּסוּל**, אלא ודאי שאין האחר שמצטרף עמו מגרע, והגט כשר.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשֵׁי, חידוש אחר יש להוסיף, **שֶׁאֲפִילּוּ** אם השליח **אוֹמֵר**, הראשון חתם בפני, **וַאֲנִי הוּא עֵד שֵׁנִי** החתום בגט, אף שעד נאמן לקיים חתימת עצמו, מכל מקום הגט **פָּסוּל**. ומבארת הגמרא, **מַאי טַעְמָא**, לפי שקיום חתימות העדים צריך שיהיה **אוֹ כּוּלּוֹ** – שתי החתימות **בְּקִיּוּם הַגֵּט**, דהיינו שני עדים המכירים את חתימות העדים, **אוֹ כּוּלּוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים**, דהיינו על ידי עדות השליח 'בפני נכתב ובפני נחתם'. אבל אם חתימה אחת מתקיימת על ידי שליח, ואחת על ידי עד, אין הגט מקויים.

הגמרא מקשה על רב חסדא ממשנתינו: **תְּנַן**, אמר השליח **בְּפָנַי נִכְתַּב כּוּלּוֹ, וּבְפָנַי נֶחְתַּם חֶצְיוֹ**, כלומר, רק עד אחד עד אחד חתם בפני, הגט **פָּסוּל**. ומבררת הגמרא, **אֵידֶךְ חֶצְיוֹ** – חתימת העד השני, **הֵיכִי דָּמֵי** – איך מדובר, כלומר מה ידוע לבו עליה, **אִילֵּימָא דְּלֵיכָּא דְּקָא מַסְהִיד עֲלֵיהּ כֻּלָּל** – אם נאמר שאין לנו כל עדות המקיימת אותה, **הַשְׁתָּא** – הלא שנינו במשנה בדין שאחרי זה, **אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, דְּהַאי** – שהעד האחד **קָמַסְהִיד אַכּוּלָּהּ כְּתִיבָה** – מעיד על כתיבת כל הגט, **וְהַאי** – והעד השני **קָמַסְהִיד אַכּוּלָּהּ חֲתִימָה** – מעיד על שתי החתימות שהיו בפניו, הגט **פָּסוּל**, אם כן **חֶצְיוֹ מִיבַּעְיָא** – וכי צריך התנא להשמיע עוד שאם מעיד שרק אחד חתם בפניו הגט פסול, **אֶלָּא** בודאי גם על החצי השני יש עדות, אלא שאינה עדות שלימה, והיינו **אוֹ כִּדְרַבָּא**, שהשליח הצטרף לאחד מהשוק להעיד על אחד מהחתימות, **אוֹ כִּדְרַב אַשֵׁי**, שהשליח אמר אני הוא העד השני, וחידש התנא שאף שיש קצת עדות על החתימה השניה, אין היא מועילה לקיום הגט, **וּלְאַפּוּקֵי מִדְּרַב חִסְדָּא** – ולהוציא את דינו המחודש של רב חסדא, שאף כששנים מעידים על חתימת השני הגט פסול, לפי שאם התנא היה סובר את דינו של רב חסדא, היה לו לומר כן בפירוש.

מתרצת הגמרא, **אָמַר לְךָ רַב חִסְדָּא, וּלְטַעְמֵיךָ** – לדבריך שכוונת התנא להשמיענו חידוש, כיצד תבאר את הדין הראשון במשנה, 'בְּפָנַי נִכְתַּב **אֲבָל לֹא בְּפָנַי נֶחְתַּם**' פסול, **לָמָּה לִי** לכתוב דין זה, הלא נכתב אחר כך במשנה שאם אמר 'בפני נחתם חציו' הגט פסול, וכל שכן שאם אין כלל עדות על החתימות הגט פסול, ומוכרחים לתרץ שהתנא לא בא לרבות דינים אחרים, **אֶלָּא לֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי**, המשנה נכתבה בדרך 'לא זו אף זו' כלומר, לא זו בלבד שבלי עדות על החתימות הגט פסול, אלא אף אם יש עדות על חתימה אחת הגט פסול. ואם כן **הָכָא נַמִּי** – גם על המשך המשנה יש לפרש **שֶׁלֹּא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי**, דהיינו לא זו בלבד שאם יש עדות רק על חתימה אחת הגט פסול, אלא אף אם יש עדות על החתימה השניה, רק שאחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, אין זה מועיל.

הגמרא מביאה מימרא לגבי מחיצות של רשות היחיד, שגם שם יש סברא דומה ל'או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים':

אָמַר רַב חִסְדָּא גִּידּוּד – חפירה ברשות הרבים בעומק **חֲמִשָּׁה** טפחים **וּבשפתה** יש **מְחִיצָה** – גדר בגובה **חֲמִשָּׁה** טפחים, **אֵין** כותל החפירה והמחיצה **מִצְטָרְפִין** לעשותה רשות היחיד, מפני שאין להחשיב מקום מוקף מחיצות לרשות היחיד, **עַד שֶׁיְּהֵא** ההיקף, **אוֹ כּוּלּוֹ בְּמְחִיצָה** – גדר גבוה עשרה טפחים, **אוֹ כּוּלּוֹ בְּגִידּוּד** – חפירה בעומק עשרה טפחים. וכיון שחציה חפירה וחציה גדר, דין המקום כברמלית. אולם **דָּרַשׁ מְרֵימַר** שלא כדעת רב חסדא, אלא **גִּידּוּד חֲמִשָּׁה וּמְחִיצָה חֲמִשָּׁה מִצְטָרְפִין. וְהִלְכְתָּא מִצְטָרְפִין.**

בְּעֵי אִילְּפָא, יָדַיִם טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין אוֹ אֵין טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין. ומבררת הגמרא מה הוא ספיקו של אילפא, ובאיזה אופן, **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד מדובר, **אִילֵּימָא דְּקָא מָשׁוּ בֵּי תְרֵי** – אם נאמר שאילפא הסתפק באופן ששני אנשים נטלו בזה אחר זה את ידיהם לאכילת פת **מֶרְבִּיעִית** הלוג מים אחת, ונמצא שכל אחד מהם נטל רק במחצית הרביעית, ועל אופן זה הסתפק האם נטהרו ידיהם, יהא קשה **וְהָא תְּנַן** (ידים פ"א מ"א), **מֶרְבִּיעִית** – מכלי שיש בו מים בשיעור רביעית הלוג **נוֹטְלִין** ממנו **לְיָדַיִם לְאִישׁ אֶחָד, וַאֲפִילּוּ לִשְׁנַיִם** – ואף שני אנשים יכולים ליטול ידיהם ממנו זה אחר זה, ומדוע הסתפק בכך אילפא.

וְאֶלָּא נאמר, שהספק הוא כשאינו נוטל שתי ידיו בבת אחת אלא **דְּקָא מָשֵׁי חֲדָא חֲדָא יְדֵיהּ** – שרוחץ את ידו האחת ואחרי כן את ידו השניה, והסתפק אילפא האם נטילה לחצאין מטהרת את ידיו. גם על זה מקשה הגמרא, **וְהָתְנַן הַנּוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בִּנְטִילָה** – בשפיכה מן הכלי על גבי ידו כתקנת חכמים, **וְאַחַת בִּשְׁטִיפָה** – את ידו השניה טובל הוא בנהר, **יָדָיו טְהוֹרוֹת**. הרי שאף שלא נטלם בבת אחת טהורות הן, ומדוע הסתפק בכך אילפא.

וְאֶלָּא נאמר שספיקו של אילפא היה באופן **דְּקָא מָשֵׁי פְּלִגָּא פְּלִגָּא יְדֵיהּ** – שהוא נוטל את ידו עד לחציה ומנגבה, ואחרי כן הוא נוטל את חציה השני, אך גם על זה יהא קשה, **וְהָאַמְרִי דְּבֵי** – והרי אמרו בני בית מדרשו של **רַבִּי יַנַּאי, יָדַיִם אֵין טְהוֹרוֹת לַחֲצָאִין** – אין הידים נטהרות כשנוטל חצי היד ואחר כך חציה השנית, ואין להסתפק בזה.

מתרצת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** – לא נצרך אילפא להסתפק, אלא באופן **דְּאִיכָּא** – שבשעה שנוטל את החצי השני יש עדיין **מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ** [–לח] על ידו מנטילת חצי הראשון, שלא ניגבה לגמרי, ונסתפק אילפא אם משקה טופח מחבר את שתי הנטילות ונחשב שנטל את כל ידו בבת אחת.

שואלת הגמרא, **וְכִי אִיכָּא** – ואף אם יש **מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ** על ידו **מַאי הָוֵי** – מה יש בכך, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (טהרות פ"ח מ"ט),

עניין הצדקה כוללת צדקה בממונו וצדקה בגופו היינו טרחת הגוף בעניינים
דאהבת ישראל, עליו להוסיף אומץ בשני עניינים אלו
ממכתב ג' סיוון, תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנְצוֹק – משקה המקלח מן הכלי, ויורד בזקיפה כעמוד מלמעלה למטה, **וְהַקָּטֹפֶרֶת** – וכן משקה שיורד מלמעלה על גבי ההר דרך מדרון משופע מאד, **וּמַשְׁקֶה טוֹפֵחַ** – וכן משקה שיש בו לחות מועטת, שאם תגע בו יד, תהיה היד לחה מהמשקה, [אבל אין במשקה לחות בכדי שהיד הנוגעת בו תוכל להעביר לחות למקום אחר], כל אחד מאלו האמורים, **אֵינוֹ חִיבּוּר** – אינו מחבר את המשקים אלו לאלו, **לֹא לְטוּמְאָה**, כגון מי ששופך משקה מכלי טהור לתוך משקה שבכלי טמא, והניצוק מחבר את המשקים שבשני הכלים, אין זה חיבור, ואין המשקים שבכלי העליון נטמאים מהמים הטמאים שבכלי התחתון, **וְלֹא לְטַהֲרָה** של מקוואות, כגון שתי מקוואות שבכל אחת מהן אין מים בשיעור ארבעים סאה שהוא השיעור הדרוש להכשר מקוה, וניצוק או קטפרס או משקה טופח מחבר ביניהן, אין חיבור זה מועיל להחשיבם כאילו יש בהן מים בשיעור ארבעים סאה. ומאחר שמדברי המשנה מתבאר שמשקה טופח אינו חיבור, אין מקום לשאלתו של אילפא האם תועיל נטילת ידים לחצאין כשמשקה עדיין טופח על ידו, לפי שמשקה טופח אינו חיבור והרי זה כמי שנטל חצי יד וחזר ונטל את חציה השנית שלא עלתה לו נטילתו. משיבה הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** – שאלתו של אילפא לא נשאלה אלא במקרה **דְּאִיכָּא** – שיש במים שנותרו על גבי היד [מן הנטילה הראשונה] משקה בשיעור שהוא **טוֹפֵחַ לְהַטְפִּיחַ** – שאם תגע בו יד יעלה על גביה שיעור משקה שיש בו די בכדי להעביר לחות מהמשקה למקום אחר. ובאופן זה הסתפק אילפא, האם לחות כזו נחשבת חיבור.

שואלת הגמרא, **הָא נַמִּי תָּנִינָא** – גם דין זה נשנה בברייתא ואין להסתפק בו, שכך נאמר בברייתא, אם היה במשקה **טוֹפֵחַ לְהַטְפִּיחַ** הרי זה **חִיבּוּר** לענין טומאה וטהרה. ואם כן הוא הדין שמשקה טופח להטפיח, נחשב חיבור להכשיר את שתי הנטילות לנטילה אחת כהלכתה.

משיבה הגמרא, **דִּלְמָא** – שמא לא אמרו שטופח להטפיח הרי הוא חיבור, אלא דווקא **לְעִנְיַן מִקְוָאוֹת** – להכשיר מקוואות, **וְרַבִּי יְהוּדָה הִיא דְּתְנַן** – ששנינו (מקוואות פ"ז מ"ז), **מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** שיעור של **אַרְבָּעִים סְאָה** מים **מְכוּוָּנוֹת** – בדיוק, לא פחות ולא יותר, **וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ** (**שְׁנֵיהֶם כְּכַת אַחַת טְהוֹרִים**) **בָּזֶה אַחַר זֶה, הָרִאשׁוֹן** שטבל **טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי** שטבל אחריו **טָמֵא**, מכיון שהמים במקוה היו בשיעור מצומצם, בשעה שהראשון עלה מן המים ונטל עמו מקצת מן המים, חיסר ממי המקוה, וחסרון מועט זה פסל את המקוה שעתה אין בו ארבעים סאה, והשני שטבל לא עלתה לו טבילה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיוּ רַגְלָיו שֶׁל הָרִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם** בשעה שהשני טובל, **אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר**, מפני שהמים שעל גוף הראשון נחשבים עדיין כמחוברים למי המקוה, שלדעת רבי יהודה דנים אנו את המים כנמשכים ויורדים לתוך המקוה. ורק לענין מקוואות דנים כן, שהרי הכשר המקוה נהיה על ידי חיבור, אבל לענין נטילת ידים אין ללמוד מכאן, שלענין נטילת ידיים לחצאין אין אנו דנים מדין 'חיבור' לחבר את מי הנטילה הראשונה למי הנטילה השניה, אלא צריך שיחשבו שתי הנטילות הנפרדות לנטילה אחת, ולענין זה אין לנו הוכחה אם משקה טופח על מנת להטפיח אכן מחברן, ולא נוכל לפשוט מכאן את ספיקו של אילפא.

חכמים גזרו על מי שטבל במקוה בכדי להיטהר, ונפלו על ראשו שלשה לוגים של מים שאובים, או שנכנס ראשו ורובו לתוך כלי שיש בו מים שאובים, שיהיה מחמת כן שני לטומאה, ואם נגע בתרומה יפסלנה. וכיון שראו שהגזירה על טמא שטבל לא תתקבל אם לא יגזרו טומאה גם על טהור שנשפכו עליו שלושה לוגים, גזרו טומאה גם על טהור:

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, חֲרֵי אָמְרוּ חכמים (זבים פ"ה מי"ב), **טבול יום הַבָּא** – שנכנס **רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** [–רוב גופו] **בְּמַיִם שְׁאוּבִין** שמכונסים בתוך כלי, **וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רוּבּוֹ שְׁלֹשָׁה לוֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין** הרי הוא **טָמֵא** ואסור באכילת תרומה עד שיטבול.

בָּעֵי – שאל **רַבִּי יִרְמְיָה**, כיצד נדון אם **חֶצְיוֹ בְּבִיאָה** – טהור שהכניס חצי גופו במים שאובים שבכלי, **וְחֶצְיוֹ בְּנִפִּילָה** – ועל חצי גופו השני שפך שלשה לוגים מים שאובים, **מַאי** – האם גם באופן זה גזרו עליו חכמים טומאה לפי שמצרפים את הנפילה והביאה ונמצא שבא רובו במים שאובים, או שמא אין מצרפים את הנפילה והביאה. **תֵּיקוּ** – בספק זה לא הוכרעה ההלכה.

עזרא ובית דינו תיקנו טבילה לבעלי קרי (רמב"ם קריאת שמע פ"ד ה"ח), שלא יקרא בעל קרי בתורה עד שיטבול במקוה, ולגבי חולה הקלו לענין לימוד תורה שדי שישפוך על עצמו תשעה קבין מים שאובין.

אָמַר רַב פָּפָא, חֲרֵי אָמְרוּ חכמים **בַּעַל קֶרִי** שהוא **חוֹלֶה, שֶׁנָּתְנוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם** שאובים, הרי הוא **טָהוֹר** ויכול לעסוק בדברי תורה. **בָּעֵי** – שאל **רַב פָּפָא**, כיצד יהיה הדין כאשר **חֶצְיוֹ בְּטְבִילָה** – אם נכנס החולה לתוך המקוה עד חצי גופו, **וְחֶצְיוֹ בְּנִתִּינָה** – ועל חציו השני שפך תשעה קבין, **מַאי** – האם מצרפים את השפיכה והטבילה והחולה טהור ויכול לעסוק בדברי תורה, או לא מצרפים אותם והוא טמא. **תֵּיקוּ** – לא הוכרעה ההלכה בספק זה: שנינו במשנתינו, **אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר כּוֹ'** בפני נחתם, פסול: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** שהגט פסול באופן זה, **אֶלָּא** במקרה **שֶׁאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – שאין שניהם שלוחים להביא את הגט, אלא רק אחד מהם נעשה שליח להבאתו, וכיון שלא אמר כתקנת חכמים הגט פסול, ולא מועיל שחבירו מעיד על הכתיבה או החתימה, מכיון שהוא עד אחד, ואנו צריכים שני עדים שיעידו שהגט כשר. **אֲבָל** אם **הַגֵּט יוֹצֵא** בבית דין **מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – ששניהם אוחזים בגט ושניהם שליחים להביאו,

אין ללמוד מכאן, שלענין נטילת ידיים לחצאין אין אנו דנים מדין 'חיבור' לחבר את מי הנטילה הראשונה למי הנטילה השניה, אלא צריך שיחשבו שתי הנטילות הנפרדות לנטילה אחת, ולענין זה אין לנו הוכחה אם משקה טופח על מנת להטפיח אכן מחברן, ולא נוכל לפשוט מכאן את ספיקו של אילפא.

חכמים גזרו על מי שטבל במקוה בכדי להיטהר, ונפלו על ראשו שלשה לוגים של מים שאובים, או שנכנס ראשו ורובו לתוך כלי שיש בו מים שאובים, שיהיה מחמת כן שני לטומאה, ואם נגע בתרומה יפסלנה. וכיון שראו שהגזירה על טמא שטבל לא תתקבל אם לא יגזרו טומאה גם על טהור שנשפכו עליו שלושה לוגים, גזרו טומאה גם על טהור:

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, חֲרֵי אָמְרוּ חכמים (זבים פ"ה מי"ב), **טבול יום הַבָּא** – שנכנס **רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** [–רוב גופו] **בְּמַיִם שְׁאוּבִין** שמכונסים בתוך כלי, **וְטָהוֹר שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רוּבּוֹ שְׁלֹשָׁה לוֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין** הרי הוא **טָמֵא** ואסור באכילת תרומה עד שיטבול.

בָּעֵי – שאל **רַבִּי יִרְמְיָה**, כיצד נדון אם **חֶצְיוֹ בְּבִיאָה** – טהור שהכניס חצי גופו במים שאובים שבכלי, **וְחֶצְיוֹ בְּנִפִּילָה** – ועל חצי גופו השני שפך שלשה לוגים מים שאובים, **מַאי** – האם גם באופן זה גזרו עליו חכמים טומאה לפי שמצרפים את הנפילה והביאה ונמצא שבא רובו במים שאובים, או שמא אין מצרפים את הנפילה והביאה. **תֵּיקוּ** – בספק זה לא הוכרעה ההלכה.

עזרא ובית דינו תיקנו טבילה לבעלי קרי (רמב"ם קריאת שמע פ"ד ה"ח), שלא יקרא בעל קרי בתורה עד שיטבול במקוה, ולגבי חולה הקלו לענין לימוד תורה שדי שישפוך על עצמו תשעה קבין מים שאובין.

אָמַר רַב פָּפָא, חֲרֵי אָמְרוּ חכמים **בַּעַל קֶרִי** שהוא **חוֹלֶה, שֶׁנָּתְנוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם** שאובים, הרי הוא **טָהוֹר** ויכול לעסוק בדברי תורה. **בָּעֵי** – שאל **רַב פָּפָא**, כיצד יהיה הדין כאשר **חֶצְיוֹ בְּטְבִילָה** – אם נכנס החולה לתוך המקוה עד חצי גופו, **וְחֶצְיוֹ בְּנִתִּינָה** – ועל חציו השני שפך תשעה קבין, **מַאי** – האם מצרפים את השפיכה והטבילה והחולה טהור ויכול לעסוק בדברי תורה, או לא מצרפים אותם והוא טמא. **תֵּיקוּ** – לא הוכרעה ההלכה בספק זה: שנינו במשנתינו, **אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר כּוֹ'** בפני נחתם, פסול: **אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** שהגט פסול באופן זה, **אֶלָּא** במקרה **שֶׁאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – שאין שניהם שלוחים להביא את הגט, אלא רק אחד מהם נעשה שליח להבאתו, וכיון שלא אמר כתקנת חכמים הגט פסול, ולא מועיל שחבירו מעיד על הכתיבה או החתימה, מכיון שהוא עד אחד, ואנו צריכים שני עדים שיעידו שהגט כשר. **אֲבָל** אם **הַגֵּט יוֹצֵא** בבית דין **מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – ששניהם אוחזים בגט ושניהם שליחים להביאו,

כל הוספה בענייני תורה ומצוות מביאה הוספה בברכות השם יתברך בהמצטרך לאדם ולביתו

ממכתב ט"ז סיוון, תשי"ט

ימלא גם הוא תפקידו באופנו, להדליק נר ה' נשמת אדם בבני ישראל שבא עמהם במגע, פעם אחר פעם, עד שתהא שלהבת עולה מאליה

ממכתב כ"ג סיוון, תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הנצוק — קילוח. **והקטפרס** — הר משופע שמדרונו מחודד הרבה. **אינו חיבור** — לטומאה. כגון המערה מכלי טהור לכלי טמא, ונצוק הקלוח מחבר משקה שני הכלים — אינו חיבור לטמא משקין העליונים. וכן הקטפרס, אם הבעירו דרך דף הנתונים במדרון והתחתונים מחוברים לטומאה — אין העליונים טמאים. וכן אם היתה עריבה ארוכה, ובשני ראשיה משקין, אחד טמא ואחד טהור, ומשקה טופח מחברן — אינן חיבור לטמא הטהורים. וכן לטהרה, לענין מקוואות, שני מקוואות שאין באחד מהן ארבעים סאה ונצוק וקטפרס ומשקה טופח מחברן — אינו חיבור. **טופח להטפיח** — שיש משקה הרבה, שאם טפח בו — יכול להטפיח במקום אחר. **חיבור** — לטומאה ולטהרה. וקא סלקא דעתך דהוא הדין לנטילה, דחשיב כמאן דעביד בהדי הדדי. **דלמא** — הא דקתני "חיבור". **לענין מקוואות** — קאמר, ורבי יהודה היא, משום גוד אחית (כדתני') כו'. ומיהו, לענין נטילה מבעיין אי הויא נטילה כתיקונה לחצאין או לא, ואין ראיית חיבור מקוואות ראיה לכאן, דאגן לאו משום חיבור מבעי לן. **מכוונות** — לא פחות ולא יותר. **השני טמא** — שחסר המקוה על ידי הראשון. **נוגעות במים** — בשעת טבילת השני. **אף השני טהור** — דכמאן דמחברי מים שעל הראשון למי המקוה דמו. **הכא ראשו ורובו** — כשהוא טהור, במים שאובים בתוך הכלי. **טמא** — לתרומה עד שיטבול. ומגזירת שמונה עשר דבר היא. ובפרק קמא דמסכת שבת מפרש מאי טעמא גזור עליה: לפי שהיה להם מערות סרוחים לטבילה, ולאחר טבילה היו רוחצין בשאובין, והתחילו לומר: לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין, וגזרו עליהן. ושוב גזרו על טהור שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין, דאי לא הא — לא קיימא הא. **חציו בביאה** — בתוך הכלי, וחציו בנפילה — שנפלו על חצי גופו שלשה לוגין. **בעל קרי חולה כו' טהור** — לדברי תורה. דעזורא תיקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה, והקלו על החולה בנתינת תשע קבין אפילו שאובין במסכת ברכות. אבל לטהרו ליכנס במקדש — בעינן ארבעים סאה. **וחציו בטבילה** — שנכנס חציו לתוך המקוה, ועל חציו נתן תשעה קבין שאובין. **שאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם** — שאין שניהם שלוחין בהבאתו, דלא הוו שנים שהביאו גט, אלא אחד הביאו — צריך המביא לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", וזה לא אמר. **אבל הגט יוצא** — בבית דין. **מתחת ידי שניהם** — ששניהם אדוקין בו, ושניהם שלוחין.

כשר

תוספות

הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה – פירש בקונטרס: אינו חיבור לטהרה – לענין שתי מקוואות שאין באחד מהן ארבעים סאה, ונצוק וקטפרס ומשקה טופח מחברן – אינו חיבור. וקשה לרבינו תם: דעד כאן לא נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בפרק "אין דורשין" (חגיגה יט,א) גבי שלש גוממיות, העליונה עשרים והתחתונה עשרים ובאמצעית ארבעים וחרדלית של גשמים עוברת ביניהם, אלא בטובל בעליונה, אי אמרינן גוד אסיק. אבל בתחתונה – כולהו מודו דעלתה לו טבילה, דאמרינן גוד אחית, אלמא: קטפרס חיבור. והכא משמע דאינו חיבור כלל! ואומר רבינו תם: דהכא מיירי דוקא בשתי גוממיות שבזו עשרים ובזו עשרים, דליכא מקוה שלם באחד בפני עצמה, דלא הוו חיבור ואין מטבילין אפילו בתחתונה. אבל התם, דאיכא באמצעית מקוה שלם – לכולי עלמא מטבילין בתחתונה, ובעליונה פליגי. ודוקא נקט אמצעית, אבל שתי גוממיות שאין בשום אחת מקוה שלם – לכולי עלמא אין מטבילין אף בתחתונה. עוד הקשה: דהכא קאמר דקטפרס לא הוי חיבור, ובסמוך קאמר רבי יהודה: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים – אף השני טהור. והך דנצוק רבי יהודה היא, דהא מסקינן: לענין מקוואות ורבי יהודה היא! ואומר רבינו תם: דכיון שהמים שעל הראשון סופן ליפול ולירד למקוה – הוי קטפרס חבור. ומיהו, נצוק גרוע מקטפרס, לפי שהקילוח של הנצוק עומד באויר ולא הוי חבור אפילו סופו ליפול, כדמשמע בפרק בתרא דעבודה זרה (עב,ב). והא דדייק התם גבי כותי דאנח ידיה אבת גישתא ואסריה רבא לכולי חמרא, שמע מינה נצוק חיבור אף על גב דהתם הוי קטפרס – דייק שפיר דנצוק הוי חיבור, דכיון דמה שנגע בו הכותי דהיינו בקצה העליון דאין סופו ליפול בתוך חבית, כיון שראשו אחד מונח על גישתא, ולהכי לא עדיף מנצוק. עוד הקשה: דהכא משמע דטופח להטפיח הוי חיבור, ובפרק ששי דמקוואות (משנה ז) תנן, ומייתי לה בפרק קמא דיבמות (טו,א) ובפרק שלישי דחגיגה (כא,ב): עירוב מקוואות כשפופרת הנוד בעוביה ובחללה, כשתי אצבעות חוזרות למקומן! ואומר רבינו תם: דנקב בעינן כשפופרת הנוד, אבל מים סגי בטופח להטפיח. ואין נראה לרבינו יצחק, דתנן במסכת מקוואות פרק ששי (משנה ט): כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לשתי – מצטרף, לערב – אין מצטרף עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד. רבי יהודה אומר: חילוף הדברים. נפרצו מלמעלה זה לתוך זה – על רום כקליפת השום על רוחב כשפופרת הנוד, היינו שתי אצבעות. אם כן הא דקאמר עירוב מקוואות כשפופרת הנוד – מלא נקב מים בעינן, ובצפין מלמעלה אין צריך אלא כקליפת השום ברוחב כשפופרת. ואי במים סגי בטופח להטפיח, אלא דנקב הוא דבעי' כשפופרת, כדפירש רבינו תם – אם כן אין רוחב המים כשפופרת שתי אצבעות, שהנקב עגול, והוא צר למלמטה, כדאמר בשתי אצבעות חוזרות למקומן! ונראה: דדוקא לרבי יהודה סגי בטופח להטפיח, אבל לרבנן צריך כקליפת השום ברוחב שתי אצבעות, וכשכותל מפסיק – צריך כשפופרת הנוד שיהא הנקב מלא. וההיא דנצוק, לפי מאי דמסיק: לענין מקוואות ורבי יהודה היא – מצי אתיא כרבנן, דדוקא ההיא דטופח חיבור אתיא כרבי יהודה, אבל ההיא דנצוק וקטפרס, דקתני בה דמשקה טופח אינו חיבור – היינו אפילו טופח להטפיח. ועוד אומר רבינו יצחק: דאפילו רבי יהודה לית ליה טופח להטפיח חיבור ברגליו נוגעות במים אלא מכח גוד אחית, אבל בקרקע שוה, דלא שייך גוד אחית – בעי קליפת השום. ואתיא ההיא דנפרצו זה לתוך זה אפילו כרבי יהודה, דאיירי התם ברישא: ורבי יהודה אומר. דההיא דהנצוק וקטפרס – לא לענין חיבור מקוואות איירי, אלא לענין השקה. והשתא הוי לטהרה דומיא דלטומאה. וכן משמע מדקאמר: דלמא לענין מקוואות ורבי יהודה היא – משמע דעד השתא לא הוה מוקי במקוואות, ופשיט דמשקה טופח אינו חיבור לענין השקה – הוא הדין לענין נטילה. וקאמר: לא צריכא, דאיכא טופח להטפיח. ובעי: הא דקתני דמשקה טופח אינו חבור לענין השקה, אי מיירי בטופח שלא להטפיח או אפילו בטופח להטפיח. וקאמר: הא נמי תנינא דהוי חיבור. ודחי: הא דתנינא דטופח להטפיח – דלמא לענין מקוואות, ורבי יהודה היא, מטעם גוד אחית. אבל לענין השקה – אימא דלא הוי חיבור אפילו לרבי יהודה, כמו במקוה בקרקע שוה, דליכא גוד אחית. והשתא ההיא דחגיגה לא קשה מידי, ומצינו למימר לכולי עלמא מטבילין בתחתונה אפילו ליכא באמצעית ארבעים, ונקיט באמצעית ארבעים לאשמועינן אפילו הכי קתני בסיפא בתוספתא: וחכמים אומרים אין מטבילין אלא באמצעית, ואף על פי שיש ארבעים באמצעית – אפילו הכי אין מטבילין בתחתונה, וכל שכן בעליונה. אי נמי, קא משמע לן דלא גזרינן אמצעית אטו אחריני. אבל קשה: למאי דסלקא דעתך דטופח להטפיח הוי חבור לענין השקה, אלמא בטופח להטפיח אנו מקילין יותר לענין השקה מלענין מקוואות, דבמקוה לא הוי חיבור. ונצוק וקטפרס הוי איפכא, דבהשקה לא הוי חבור, ולענין מקוה הוי חיבור! **הכא** ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו כו' – הכי גרסינן בפרק קמא דשבת (יג,ב), דעל טבול יום דוקא גזרו בביאה וכל שכן בנפילה, אבל טהור – דוקא בנפילה. וטעמא, אומר רבינו יצחק דהחמירו בנפילה משום שמעשה כך היה, כדאמר התם: והיו (מעבירים על גביהן) שלשה לוגין מים שאובין. (ועיין תוספות שבת יג,ב דיבור המתחיל וטהור). **אבל** גט יוצא מתחת ידי שניהם כשר – מה שפירש בקונטרס ששניהן אדוקין בו – לאו דוקא, שאין צריך שיהיו ממש שניהם אדוקים ואוחזים בגט, אלא ששניהם אומרים שהבעל עשה שניהן שלוחין על כך ואמר להם: שניכם הוליכו גט לאשתי, ונתנו האחד במעמד חברו, כדאמרינן בסוף "התקבל" (גיטין סז,ב): "כולכם הוליכו" – אחד מוליך במעמד כולם. ואם האחד שליח והשני מעיד שבפניו נתן הבעל את הגט לחבירו להוליך לאשתו – לרבא כשר, דמה אם יאמרו בפנינו גירשה. אבל לרבה, אפילו לאחר שלמדו – אין להכשיר, כיון שאין שניהם שלוחים. דדוקא בשניהן שלוחים אמרינן בפרק קמא (גיטין ה,א) דכשר לרבה, משום דבי תרי דמייתי גיטא מילתא דלא שכיחא היא, אבל כהאי גוונא לא.

אלמא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אלמא קסבר שנים שהביאו גט אין צריכין כו׳ – פירש בקונטרס: דטעמא – משום דאין עדים מצויין לקיימו. ונראה, דאפילו למאן דאמר: לפי שאין בקיאין לשמה איירי הכא, דלאחר שלמדו, בבי תרי דלא שכיח – לא גזרינן שמא יחזור לקלקולו. אבל מאן דסבר שנים שהביאו גט צריכין – על כרחך סבר לפי שאין בקיאין לשמה, כרבה. דלרבא אפילו לא אמר זה "בפני נכתב" וזה "בפני נחתם" כשר, כיון שאומרים שהבעל שלחם – דמה אילו יאמרו "בפנינו גירשה". ואם תאמר: ולרבא נמי, דלמא בעלמא צריכין, והכא דכשר – משום דחד מינייהו מסהיד אכתיבה וחד אחתימה! ואין לומר דכיון דלא מסהיד אכוליה מילתא לא דייק. דהא תנן: אחד אומר "בפני נכתב" ושנים אומרים "בפנינו נחתם" – כשר, אלמא מהימן חד אף על גב דלא מסהיד אלא אכתיבה לחודא, ולא אמרינן דלא דייק! ויש לומר: דאם איתא דצריכין בעלמא – גם כאן לא היה מועיל, דכיון שאין כאן אלא אחד שמעיד על החתימה לבד – אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא, אף על גב דאידך מעיד על הכתיבה, מאחר דהאי דמסהיד אחתימה לא מסהיד אכתיבה. דרבה נמי אית ליה טעמא דאיחלופי, דכיון דכבר תקנו "בפני נכתב" משום לשמה – תקנו נמי דצריך לומר משום איחלופי, כדפרישית לעיל בפרק קמא (ה,א). אף על פי שכיון שהם שנים אין צריכין להעיד משום קיום, אלא משום לשמה, מכל מקום, כיון דצריך מיהא עדות משום לשמה – יסברו העולם דעדות זה משום קיום הוא, ואתי לאיחלופי משום קיום שטרות דעלמא. **הא** גט יוצא מתחת ידי שניהם מכשרי רבנן – מדקדק כן לפי שרוצה לישאל: וכי אין גט יוצא כו׳ במאי פליגי? דבגט יוצא מתחת ידי שניהם ניחא ליה דפליגי, כמו שמפרש בלשון שני. ובלשון שני איפכא. וניחא ליה טפי דפליגי באין גט יוצא כו׳ כמו שמפרש כאן בלשון ראשון. וכבין סוגיה זו איכא ב״אלו טרפות״ (חולין נח,א) גבי ולד טרפה.

אלמא קסבר צריכין כו׳ – היינו כרבה, כדפירשנו. **במאי** פליגי – ואם תאמר: ולימא דפליגי באיחלופי, כמו ללשון ראשון? ואומר רבינו יצחק: דבשלמא ללישנא קמא – איכא למימר דטעמא דרבי יהודה משום דלא חייש לאיחלופי. כיון דאין גט יוצא אלא מתחת יד עד החתימה – מוכחא מילתא, משום דעד חתימה נאמן ביחידי לפי שהוא שליח הגט, מדמצרכינן אכתיבה תרי – משום דלא הוו שלוחים. אבל להאי לישנא דמוקי לה בגט יוצא מתחת יד שניהם – איכא למיחש לאיחלופי, דהשתא אין כאן הוכחה, כיון דעד המעיד על הכתיבה ישנו נמי שליח הגט.

ומר סבר לפי שאין עדים מצויין לקיימו – השתא הוה מצי לאקשויי: ולפלוג רבי יהודה ברישא. **ורבה** אמר לך דכולי עלמא כו׳ – הוא הדין דמצי לשנויי דרבה כלישנא קמא, דלדידיה נמי בי תרי דמייתי גיטא אין צריכין, משום דלא שכיחא, כדאמרן בפרק קמא (גיטין ה,א).

ומר סבר לא גזרינן – פירש בקונטרס: דלא גזר רבי יהודה שמא יחזור דבר לקלקולו, דבי תרי דמייתי גיטא מילתא דלא שכיחא, ולא גזרו ביה רבנן. ובתמם פירש כן, דאפילו בחד נמי לא גזור. דהא מסיק: למעוטי "בפני נחתם אבל לא בפני נכתב", ומפרש טעמא משום איחלופי, ולא קאמר טעמא שמא יחזור דבר לקלקולו. והיינו טעמא: דנראה לו לגמרא כיון דרבנן לא מפלגי, וגזרו בין בחד בין בתרי – לרבי יהודה נמי לא מיסתבר לחלק, כיון דלא גזר בתרי – הוא הדין בחד.

רש״י

כשר — ואף על גב דלא כלום קאמרי, דלחד אצרכוה למימר תרוייהו, דלא ליחלפו בקיום שטרות דעלמא — אפילו הכי כשר, דקסבר: שנים שהביאו גט אין צריכין לומר כו׳ דטעמא משום שאין עדים מצויין לקיימו, והרי עדים מצויין לקיימו. ואי קשיא: כיון דסוף סוף שנים הן, מה לי שניהם שלוחים מה לי אחד מהם? הרי עדים מצויין לקיימו! לא פלוג רבנן בין בא עם חבורת אנשים לבא יחידי, דאין מבחין ובודק באלה, דלא מוכחא מלתא, ואם באת לתכשיר את זה — יכשירו את זה. אבל כששנים הביאוהו — מלתא דמוכחא, ולא שכיחא היא, ולא אחמור בה רבנן. **סיפא** דקתני — פלוגתא דרבי יהודה ורבנן, על כרחיך בשאין הגט יוצא מתחת ידי שניהם הוא, דאי שניהם שלוחין — מכשרי רבנן, ואף על גב דאמירה דידהו לא כלום היא, דהא שנים שהביאו גט אין צריכין לומר. **במאי פליגי** — הואיל ואחד מביאו, והוא לא אמר כתיקון חכמים, אמאי קמכשר רבי יהודה? **תנא קמא סבר** — אף על פי שהגט יוצא מתחת עד החתימה, והשליח — הימנוהו רבנן כתרי, אפילו הכי, כיון דלא אמר נמי "בפני נכתב" — פסול, גזירה דלמא אתי לאיחלופי כו׳. **ורבי יהודה סבר** — כיון דאצרכיניה תרי אחריני במקומו לאסהודי אכתיבה — תו לא אתי לאיחלופי. **צריכין** — ואלו לא אמרו כתיקון חכמים. דכיון דחד הוא דאסהיד אחתימה — אתי לאיחלופי, הואיל ואיהו לא אמר אכתיבה. **סיפא** דקתני — פלוגתא, נימא דומיא דרישא, דאפילו גט יוצא מתחת ידי שניהם פסלי? דהא צריכין לומר, והני לא כלום קאמרי. דאי גט יוצא מתחת ידי עדי הכתיבה — האי דחתימה לאו כלום הוא, שאינו שליח בדבר. ואי מתחת יד אחד מאלו ועד החתימה, או שלשתן שלוחין בו, כיון דאחתימה חד הוא דאסהיד, ואיהו לא אמר אכתיבה — אתי לאיחלופי בעלמא. **במאי פליגי** — כלומר, רבי יהודה אמאי אכשר? **תנא קמא סבר לפי שאין בקיאין לשמה** — הלכך שנים שהביאו גט צריכין לומר, והני לא כלום אמרו, כדאמרן. **ורבי יהודה סבר לפי שאין מצויין לקיימו** — הלכך, שנים שהביאו גט — אין צריכין לומר, ולא איכפת לן. **רבא** מתרץ **כלישנא קמא** — דאין גט יוצא מתחת ידי שניהם. דאי שנים הביאוהו — דכולי עלמא כשר, דאין צריכין לטעם לפי שאין עדים מצויין. והכא כשהביאו אחד, אותו שהעיד על החתימה. וטעמא דרבי יהודה — כדאמרן לעיל, דכיון דאיכא תרי אחריני אכתיבה — לא אתי לאיחלופי. **ורבה** — מוקי לה כלישנא בתרא, ואמר לך: הכא דמכשיר רבי יהודה — לאו משום דשנים המביאין גט אין צריכין, אלא לאחר שלמדו עסקינן. דלמאי ניחוש לה? אי לשמה — הא איכא, אי לקיימו — הא איכא, דשנים הם, ורבנן דפסלי — גזרי שמא יחזור דבר לקלקולו, ורבי יהודה סבר: לא גזרינן, דתרי דמייתי גיטא לא שכיחא, ולא גזרו בה רבנן. **ולפלוג נמי רבי יהודה ברישא** — באחד אומר "בפני נכתב" ואחד אומר "בפני נחתם", כיון דיוצא מתחת ידי שניהם דלקיימו ליכא למיחש, ולשמה נמי — הא למדו, ולקלקול לא חייש. **לא למעוטי בפני נחתם אבל לא בפני נכתב** — דחד הוא ופסוליה משום גזירה דלמא אתי לאיחלופי הוא. **אתמר נמי** — כלישנא בתרא דרבי יוחנן, דבגט יוצא מתחת ידי שניהם מחלוקת.

כָּשֵׁר. אַלְּמָא קָסָבַר: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, אֵין צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם". - אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה, סֵיפָא דְּקָתָנֵי: שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר; טַעֲמָא דְּאִין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, הָא גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם - מַכְשְׁרֵי רַבָּנַן? - אֲמַר לֵיהּ: אִין. - וְכִי אֵין גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם בְּמַאי פְּלִיגִי? - מָר סָבַר: גְּזִרִינַן דִּלְמָא אַתְיָא לְאִיחְלוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא בְּעָד אֶחָד, וּמָר סָבַר: לָא גָּזְרִינַן. לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לֵהּ, אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילּוּ גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם - פָּסוּל. אַלְּמָא קָסָבַר: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם". - אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: אֶלָּא מַעֲתָּה, סֵיפָא דְּקָתָנֵי: שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר; אֲפִילּוּ גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם פְּסֻלֵּי רַבָּנַן? - אֲמַר לֵיהּ: אִין. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? מָר סָבַר: לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין לִשְׁמָהּ, וּמָר סָבַר: לְפִי שֶׁאֵין עֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ. לֵימָא, דְּרַבָּה וְרָבָא תַּנָּאֵי הִיא! - לָא. רָבָא מְתָרֵץ כְּלִישְׁנָא קַמָּא. וְרַבָּה אָמַר לָךְ: דְּכוּלֵּי עָלְמָא בָּעֵינַן לִשְׁמָהּ, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - לְאַחַר שֶׁלָּמְדוּ, וּבִגְזֵירָה שֶׁמָּא יַחֲזוֹר הַדָּבָר לְקִלְקוּלוֹ קָמִיפַּלְגִי, דְּמָר סָבַר: גְּזִרִינַן, וּמָר סָבַר: לָא גָּזְרִינַן. וְלִיפְלוּג נַמִּי רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵישָׁא! - הָא אִתְּמַר עָלָהּ, אָמַר עוּלָּא: חָלוּק הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אַף בָּרִאשׁוֹנָה. מְתִיב רַב אוֹשַׁעְיָא לְעוּלָּא: רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּזוֹ וְלֹא בְּאַחֶרֶת; מַאי לָאו לְמַעוּטֵי אֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם"? - לָא, לְמַעוּטֵי "בְּפָנַי נֶחְתַּם אֲבָל לֹא בְּפָנַי נִכְתַּב". סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְלֹא גָּזַר רַבִּי יְהוּדָה גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַחֲזוֹר דָּבָר לְקִלְקוּלוֹ - דִּלְמָא אָתֵי לְאִחְלוּפֵי בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא בְּעָד אֶחָד נַמִּי לָא גָּזַר, קָא מַשְׁמַע לָן. אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַב יְהוּדָה: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן. רַבָּה בַּר חָנָה חָלַשׁ, עוּל לְגַבֵּיהּ רַב יְהוּדָה וְרַבָּה לְשַׁיּוּלֵי בֵּיהּ; בָּעוּ מִינֵּיהּ: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם" אוֹ אֵין צְרִיכִין? אָמַר לָהֶם: אֵין צְרִיכִין. מָה אִילּוּ יֹאמְרוּ "בְּפָנֵינוּ גֵּרְשָׁהּ" מִי לָא מְהֵימְנִי? אַדְּהָכִי אֲתָא הַהוּא

חברא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגט כָּשֵׁר ואף שלא אמרו שניהם בפני נכתב ובפני נחתם. אַלְמָא קָסָבַר – נמצא אם כן שרבי יוחנן סובר, שׁשְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם – מחוץ לארץ אֵין הם צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם, שהרי טעם הדבר שחייבו חכמים את העדים לומר בפני נכתב ובפני נחתם הוא משום שאין עדים מצויים לקיים את הגט, וכאן אם יבוא הבעל ויערער הרי יש שני עדים לקיימו.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב שמואל בר יהודה, אֶלָּא מֵעַתָּה לפי דבריך סֵיפָא דְּקָתָנֵי, שְׁנַיִם אוֹמְרִים, בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר, טַעְמָא – טעם הדבר שנחלקו חכמים על רבי יהודה ופסלו את הגט, משום דְּאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם – שלא נעשו שניהם שלוחים להביא את הגט, אלא זה שאומר בפני נחתם הוא השליח, והוא לא מעיד שבפניו נכתב, הָא – אך אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, מַכְשְׁרֵי רַבָּנַן – יכשירו חכמים את הגט על אף שלא אמרו בפני נחתם, שאין צורך באמירתם. אָמַר לֵיהּ, אֵין – באמת הגט כשר באופן זה.

שאל אביי, וְכִי – וכאשר אֵין גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, בְּמַאי פְּלִיגֵי – מדוע מכשיר רבי יהודה את הגט, והרי רק שליח אחד הביאו והוא לא אמר כתקנת חכמים. משיבה הגמרא, מַר סָבַר גְּזֵרִינָן – חכמים דגזרו לפסול את הגט שהביא אמר רק בפני נחתם ולא בפני נכתב, דִּלְמָא אָתְיָא – שמא יבואו לְאִיחַלּוּפֵי – להחליף דין קיום הגט בְּקִיּוּם שאר שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא – המצויים בעולם, ולהכשירם בְּעֵד אֶחָד – אף אם עד אחד אומר שהוא מכיר את חתימת ידי העדים. וּמַר סָבַר – ורבי יהודה שמכשיר את הגט כאשר שנים אומרים בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, סבר לא גְּזֵרִינָן שמא ילמדו להקל בשאר שטרות, שהרי הכל רואים ששני עדים אחרים מעידים במקום העד אחד שבפניהם נכתב הגט, ולא יבואו להחליף בין קיום גט לקיום שאר שטרות.

לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרֵי לָהּ, – יש שאמרו את דברי רב שמואל באופן אחר. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲפִילּוּ אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, בכל זאת אם שניהם לא אמרו בפנינו נכתב ונחתם, הגט פָּסוּל, אַלְמָא קָסָבַר – נמצא אם כן שרבי יוחנן סובר שׁשְׁנַיִם – שני שליחי הבעל שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם – מחוץ לארץ צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם, ומכיוון שרק אחד העיד על החתימה, אם נכשיר את הגט יטעו ויכשירו גם שאר שטרות. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב שמואל בר יהודה, אֶלָּא מֵעַתָּה שרבי יוחנן שהעדים יאמרו כן אפילו בגט היוצא מתחת יד שניהם, אם כן יש לומר שהסֵיפָא דְּקָתָנֵי שְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, פָּסוּל – לדברי חכמים וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר, נאמרה אֲפִילּוּ אם הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וכשם שהרישא נאמרה באופן זה, וגם בזה פָּסְלֵי רַבָּנַן את הגט. אָמַר לֵיהּ אֵין – באמת יפסלו חכמים גט זה.

שואלת הגמרא, בְּמַאי קָא מִיפְּלִגֵי – מדוע חלק רבי יהודה על חכמים והכשיר את הגט. משיבה הגמרא, מַר סָבַר – חכמים סברו שהטעם שהצריכו חכמים את השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם הוא לְפִי שֶׁאֵין בני חוץ לארץ בְּקִיאִין שהגט צריך להכתב לִשְׁמָהּ, ולפיכך גם שנים שהביאו גט צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, ומאחר ושלידים אלו לא אמרו כן, יפסל הגט. וּמַר סָבַר – ואילו רבי יהודה סבר שטעם התקנה לְפִי שֶׁאֵין עֵדִים מְצוּיִין לְקַיְּמוֹ – אין שיירות מצויות מחוץ לארץ לארץ ישראל, ואם יבא הבעל ויערער, לא ימצאו עדים שיוכלו לקיים את החתימות, ולפיכך בשנים המביאים את הגט לא תקנו שיאמרו כן, שגם אם יבוא הבעל ויערער יעידו הם שהוא מסר גט זה לידם.

שואלת הגמרא, אם נחלקו רבנן ורבי יהודה במשנה בטעם התקנה, לֵימָא – נוכל לומר, דְּרַבָּה וְרָבָא שנחלקו לעיל (ב:) בטעם תקנת 'בפני נכתב ובפני נחתם', תַּנָּאֵי הֵיא – מחלוקת תנאים היא, ורבה שאמר שהטעם הוא משום שאין בקיאין לשמה, סבר כחכמים. ורבא שאמר שהטעם לפי שאין עדים מצויים לקיימו, סבר כרבי יהודה. משיבה הגמרא, לָא – אין הכרח לתלות את מחלוקת רבה ורבא במחלוקת התנאים, שכן רָבָא מְתָרֵץ – מבאר את דברי המשנה כְּלִישְׁנָא קַמָּא שדברי המשנה נאמרו כאשר הגט אינו יוצא מתחת ידי שניהם, ומפני כן אנו מצריכים את השליח לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ואילו רבי יהודה סובר שבמקרה זה אין לחייב את השליח לומר כן, לפי שאם יבוא הבעל ויערער יעידו השנים כנגדו, ואילו במקרה שהבעל מינה את שניהם שיהיו שלוחיו להביא את הגט גם חכמים במשנה מודים שאין צריכים לומר כן, ואין לחשוש לטעמו של רבה שצריכים עדות שהגט נכתב לשמה.

וְרַבָּה אָמַר לָךְ – ואילו רבה יישב כפי הלשון השניה בדברי רבי יוחנן, ולפיה שנים המביאים גט ממדינת הים צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – ובין לחכמים ובין לרבי יהודה, בְּעֵינָן לִשְׁמָהּ – והשליחים צריכים לומר כן כדי להעיד שהגט נכתב לשמה, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן – ומשנתנו מדברת לְאַחַר שֶׁלָּמְדוּ בני מדינת הים שצריכים לכתוב את הגט לשמה, וּבְגְזֵירָה שֶׁמָּא יַחֲזוֹר הַדָּבָר לְקִלְקוּלוֹ וישכחו בני חוץ לארץ את הדין ויכתבו את הגט שלא לשמה, בכך קָמִיפְּלְגִי – נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו, דְּמַר סָבַר גְּזֵרִינָן – חכמים שפסלו את הגט חששו שמא יחזור הדבר לקלקולו, וּמַר סָבַר – ורבי יהודה שמכשיר סבר שמאחר ושני שליחים מביאים את הגט וזה דבר שאינו שכיח לָא גְּזֵרִינָן – לא גזרו חכמים.

שואלת הגמרא, וְלִיפְלוּג נַמִי – ויחלוק גם רַבִּי יְהוּדָה בְּרִישָׁא – ויכשיר את הגט, כשאחד אומר בפני נכתב ואחד אומר בפני נחתם, שהרי מכיון שהגט יוצא מתחת ידי שניהם אין חשש שיבואו ללמוד מכאן לקיים שאר שטרות, וכן אין לחשוש שמא לא נכתב לשמה, שהרי מדובר כשבני חוץ לארץ כבר למדו. משיבה הגמרא, הָא אִתְּמַר עָלָהּ – הרי כבר אמרו על משנה זו, אָמַר עוּלָּא, שאכן חָלוּק הָיָה רַבִּי יְהוּדָה על חכמים אַף בָּרִאשׁוֹנָה – אף לגבי הדין הראשון.

מָתִיב רַב אוֹשַׁעְיָא לְעוּלָּא הסובר שגם בדין הראשון נחלק רבי יהודה עם חכמים, מהברייתא ששנינו בה, רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר בְּזוֹ וְלֹא בָּאַחֶרֶת, ומבאר רב אושעיא, מַאי לָאו – האם לא היתה כוונת הברייתא, שדוקא בדין אחד מכשיר רבי יהודה וּלְמַעוּטֵי – למעט כאשר אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, אם כן מוכח שבאופן של הדין הראשון שבמשנה מודה רבי יהודה לחכמים שהגט פסול. השיב עולא, לָא – אין לבאר את דברי הברייתא באופן זה אלא כוונת הברייתא לְמַעוּטֵי היכן שהשליח אמר בְּפָנַי נֶחְתַּם אֲבָל לֹא בְּפָנַי נִכְתַּב שבאופן זה פוסל רבי יהודה את הגט, והטעם שראתה הברייתא למעט דין זה, משום שקָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הוֹאִיל וְלֹא גָּזַר רַבִּי יְהוּדָה בשנים המביאים גט שיאמרו בפנינו נכתב ובפנינו נחתם גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַחֲזוֹר דָּבָר לְקִלְקוּלוֹ [וכפי שגזרו חכמים], אם כן את הגזירה דִּלְמָא אָתֵי לְאִחַלּוּפֵי – שמא יבואו להחליף קיום הגט בְּקִיּוּם שְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא, ויטעו לקיימם בְּעֵד אֶחָד, נַמִי לָא גָּזַר רבי יהודה, לפיכך קָא מַשְׁמַע לָן – השמיעתנו הברייתא שבזה גזר רבי יהודה שמאחר והוא שליח יחידי ולא אמר בפני נכתב עלולים לטעות ולהכשיר שאר שטרות.

הגמרא מביאה ראיה שהמחלוקת במשנתנו היא כאשר הגט יוצא מתחת יד שניהם: אִתְּמַר נַמִי, אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁנַיִם – שני שליחים שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם ואחד מהם אמר בפני נכתב והשני אמר בפני נחתם, בָּאנוּ במקרה זה לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי יְהוּדָה וְרַבָּנַן, שלדברי רבנן פסול ולדברי רבי יהודה כשר. הרי שרב יהודה נקט כלישנא בתרא, שהרי אם דברי רב יהודה נאמרו כהלישנא קמא, היה הגט

המשך בעמוד 25

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חַבָּרָא – פרסי **וּשַׁקְלָהּ לִשְׁרַגָּא** מִקַּמַּיְיהוּ – נטל את הנר שהאיר לפניהם, משום שבאותו יום היה להם חג, ואין הם מתירים להדליק נר אלא בבית אליליהם. קרא **וְאָמַר** רבה בר בר חנה, **רַחֲמָנָא** – הקב"ה הרחמן, **אוֹ** החביאנו **בְּטוּלָּךְ** – בצילך ולא נינזק מהפרסיים, **אוֹ** שתגלה אותנו ונסתתר **בְּטוּלָּא דְּכַר עִשָּׂו** – בצילם של בני עשו, שמכבדים אותנו.

שואלת הגמרא, **לְמֵימְרָא** – מדברי רבה בר בר חנה שהעדיף את בני עשו על הפרסיים נראה, **דַּאֲרוֹמָאֵי מְעֻלּוֹ מִפַּרְסָאֵי** – שהרומאים, שהם מבני עשו, טובים מן הפרסיים, **וְהָתְנֵי** – והרי שנה **רַבִּי חִיָּא, מַאי דִּכְתִיב** – מהי כוונת הפסוק (איוב כח כג)"**אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ**" – ה' הבין את דרכה של התורה והוא ידע היכן ראוי ליישב את לומדיה, **יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין הם יְכוֹלִין לְקַבֵּל גְּזֵרַת אֲרוֹמַיִים,** לפי שגוזרים גזירות על ישראל, שלא יעסקו בתורה ולא יקיימו מצוות, לפיכך **עָמַד וְהִגְלָה אוֹתָם לְבָבֶל** – בזמן חורבן בית ראשון, ומדבריו למדנו שהרומאים גרועים מן הפרסיים היושבים בבבל.

משיבה הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – דרשת רבי חייא מדברת על התקופה של **מִקַּמֵּי דְּנִיתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל** – לפני שבאו הפרסיים לבבל, שאז שלטו שם מלכי הכשדים מנבוכדנצר ואילך, שהיו נוחים לישראל, **וְאִילוּ הָא** – רבה בר בר חנה דיבר על התקופה **לְבָתַר דְּאָתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל** – אחרי שכבשו הפרסיים את בבל:

שנינו במשנתנו, **אֶחָד אוֹמֵר בְּפָנֵי נִכְתַּב וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם, כָּשֵׁר:** אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, **לֹא שָׁנוּ** במשנתנו שכשר באופן זה, **אֶלָּא** באופן **שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יַד עֵד כְּתִיבָה** – שאותו אחד שמעיד 'בפני נכתב' הוא שלוחו של הבעל להוליך את הגט, דְּעַל ידי זה **נַעֲשׂוּ** שלושת העדים יחדיו **כְּשְׁנַיִם עַל זֶה** – כשני עדים על כתיבת הגט, שהרי השליח נאמן כשנים, **וְכְשְׁנַיִם עַל זֶה** – על החתימה, שהרי שנים העידו עליה. **אֲבָל** אם הגט יוצא **מִתַּחַת יְדֵי** שני **עֵדֵי הַחֲתִימָה** שהעידו 'בפנינו נחתם', ועד הכתיבה לא היה שליח, הגט **פָּסוּל,** כי על הכתיבה יש רק עד אחד, ואין הוא נאמן כשנים שהרי אינו שליח.

אַלְמָא – מדברי רבי יוחנן מוכח, **דְּקָסָבַר** – שהוא סובר שבאופן של **שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם,** שאז אין חשש שהבעל יטען שהוא מזויף כי הם מצויים לקיימו, בכל אופן **צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ, בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם.**

הגמרא מקשה על מסקנא זו, **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי** לרבי אמי, **אֶלָּא מֵעַתָּה** – לדבריך שאתה אומר ששנים שנעשו שליחי הבעל להביא את הגט צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם', **רֵישָׁא** של המשנה **דְּקָתָנֵי, שְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם,** חכמים אומרים שהגט **פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר,** לפי דבריך היה עלינו לומר **וַאֲפִילּוּ** אם **הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – ששנים מתוכם היו שלוחי הבעל להביא את הגט, בכל זאת **פְּסָלֵי רַבָּנָן** את הגט. **אָמַר לֵיהּ** רבי אמי, **אֵין** – אכן כן, גם באופן זה פוסלים חכמים.

הגמרא מביאה עוד דיון ביניהם בנושא זה: **זִימְנִין אַשְׁכְּחֵיהּ** – פעם אחרת מצא רבי אסי לרבי אמי, **דְּיָתִיב וְקָאָמַר** – שהיה יושב ואומר לגבי הדין השנוי במשנתינו שאם עד אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר, **דַּאֲפִילּוּ** אם **הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי** שני **עֵדֵי הַחֲתִימָה** ולא מתחת ידי העד שמעיד על הכתיבה, הגט **כָּשֵׁר.**

והגמרא מבארת, **אַלְמָא קָסָבַר** – מזה מוכח שהוא סובר **שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם אֵין צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם,** שהרי באופן זה אין שני עדים על הכתיבה, שהרי האחד שהעיד על הכתיבה אינו שליח, ואף על פי כן הגט כשר. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי** לרבי אמי, **אֶלָּא מֵעַתָּה** לפי מה שאתה סבור ששנים שהביאו גט אינם צריכים לומר בפנינו נכתב ובפנינו נחתם, אם כן **רֵישָׁא, דְּקָתָנֵי** 'שְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וְאֶחָד אוֹמֵר בְּפָנַי נֶחְתַּם, **פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר**', צריך לפרש **דַּטְעָמָא** – טעם הדבר שחכמים פוסלים הוא משום **דְּאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** – שאין כאן שנים שנתמנו כשלוחים להבאת הגט, **הָא** – אך אם **הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם** ששנים היו שלוחים, **מַכְשִׁירֵי רַבָּנָן** – מכשירים חכמים את הגט שהרי שנים המביאים גט אין צריכים כלל לומר 'בפנינו נכתב' וכו'. **אָמַר** לֵיהּ רבי אמי, **אֵין** – אכן כן, באופן זה גם חכמים מכשירים. שאלו רבי אסי, **וְהָא זִמְנִין** – והרי בפעם אחרת **לֹא אָמְרִתְּ לָן הָכִי** – לא אמרת לנו כך, אלא אמרת שגם באופן זה פסול, וכפי שנתבאר לעיל ששנים המביאים גט צריכים לומר 'בפנינו נכתב ובפנינו נחתם' ואם לא אמרו פסול. **אָמַר** לֵיהּ רבי אמי, **יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תִּמּוֹט** – לשון זו האחרונה שאמרתי, ששנים אין צריכים לומר, היא האמת, ואל תזוז ממנה:

משנה

נִכְתַּב הגט **בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם** – באותו יום, או שנכתב הגט **בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה** – באותו לילה, או שנכתב **בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם** שסמוך לו לאחריו, שהם יום אחד, שהרי מדין תורה היום הולך אחר הלילה, בכל האופנים הללו הגט **כָּשֵׁר,** מאחר שנכתב ונחתם באותו זמן שכתוב בו [דהיינו מה שכותבים בגט: 'ביום פלוני' וכו']. אבל אם נכתב **בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה** שלאחריו, נמצא שהזמן הכתוב בגט מוקדם ביום אחד מזמן החתימה, ולפיכך הוא **פָּסוּל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר** גם באופן זה, מפני **שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַגִּיטִּין** – כל השטרות [מלוה, מכר, מתנה], **שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּיּוֹם וְנֶחְתְּמוּ בַּלַּיְלָה** שלאחריו **פְּסוּלִין,** משום שעל ידי השטרות הללו בא בעל החוב לגבות את חובו מנכסים שמכר הלווה ללקוחות אחר הזמן הכתוב בשטר, ובאופן שהשטר נכתב לפני יום החתימה, הרי יגבה אף מלקוחות שקנו נכסים מהלווה קודם ההלוואה, שאין הם משועבדים לחוב זה. **חוץ מִגִּיטֵּי נָשִׁים** שאינם נפסלים אם הזמן שבהם מוקדם, משום שאין הם עשויים לשם גביית ממון:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בטעם הדבר שהצריכו חכמים לכתוב זמן בגט: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש בשם האמוראים, **מִפְּנֵי מַה תִּיקְּנוּ** חכמים שצריך לכתוב **זְמַן בְּגִיטִּין** [–בגיטי נשים], הרי אינם כשאר שטרות שגובים על ידיהם מלקוחות. **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר** שהטעם הוא **מִשּׁוּם** מי שנשא את **בַּת אֲחוֹתוֹ** וזינתה תחתיו, ומפני שהיא בת אחותו והוא חס עליה שלא ימיתוה בית דין, יכתוב לה גט, ובשעה שהעדים מעידים שזינתה תוציא את הגט ותטען שבשעת העבירה כבר היתה מגורשת. ועכשיו שאנו מחייבים לכתוב זמן בגט, לא יוכל לחפות עליה בעלה, שהרי הגט מוכיח שזינתה קודם גירושיה. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר** שהטעם הוא **מִשּׁוּם פֵּירוֹת,** שהרי הבעל זכאי לאכול פירות נכסי אשתו כל זמן שהיא נשואה לו, ויש לחשוש שמא ימשיך לאכלם גם לאחר שיגרשנה, וכשתתבענו לבית דין לא תוכל להוכיח שזה היה לאחר הגט, מאחר שאין בידה ראיה על זמן הגט, ולא תוכל להוציא מידו את מה שאכל, ולכן תיקנו לכתוב זמן בגט.

הגמרא מבררת באלו סברות נחלקו: **רֵישׁ לָקִישׁ, מַאי טַעְמָא** – מפני מה **לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן,** שכתיבת הזמן בגט היא בכדי שלא יחפה על בת אחותו אם תזנה תחתיו. **אָמַר לָךְ** ריש לקיש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

חברא = פרסאי. **שקלה לשרגא** — שיש לפרסיים יום איד, שאין מדליקין אור באותו יום אלא בבית עבודה זרה שלהן. **אמר** — רבה בר בר חנה. **רחמנא או בטולך** — או החביאנו בצילך, או הגלונו בצל בני עשו, שהן מכבדין אותנו. **הבין דרכה** — של תורה ולומדיה, היכן היא רואיה להתיישב. **גזירות** — שגוזרין שמד, שלא יתעסקו בתורה ולא יקיימו מצות. **והגלה אותן לבבל** — בחורבן הבית. **הא מקמי דניתו חברי לבבל** — בימי כשדים, נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר. **לבתר דאתו חברי** — משכבש כורש את המלכות, ומלך בבבל. **מתחת יד עד כתיבה** — דהשליח נאמן כשנים. **פסול** — ואף על פי ששניהם הביאוהו. **זימנין** — פעם אחרת. **אשכחיה** — רבי אסי לרבי אמי. **יתד היא** — לשון אחרון זה אמת. **משנה נכתב בלילה ונחתם ביום** — היינו חד יומא, ואין כאן גט מוקדם. **ביום ונחתם בלילה** — מוקדם הוא, דמשמע דמהדהוא יומא איגרשה, ולא איגרשה עד למחר. ובגמרא מפרש מאי פסוליה. **כל הניטין** — של מכר ומתנה והלואה. **פסולין** — דאתי למטרף לקוחות מיומא דכתיבה, ושלא כדין. **חוץ מניטי נשים** — דלאו לגובייא עבידא, ובגמרא מפרש לה. **גמרא מפני מה תיקנו זמן בגיטין** — כיון דלאו שטרא דגוביינא הוא. **משום בת אחותו** — והיא אשתו, ושמא תזנה תחתיו, וחס עליה שלא תחנק, וכותב לה גט בלא זמן, ונותן לה. וכשמעידין עליה בבית דין, מוציאה גיטה, ואומרת: גרושה הייתי, ופנויה באותה שעה. **משום פירות** — שמזמן הגט ואילך, אם יכמור הבעל בפירות נכסי מלוג שלה — תגבם. ואם לא היה בו זמן — יהיה מוכר והולך, וכשתתבע לדין — הויא ידה על התחתונה, שיאמר לה: קודם גירושין מכרתי.

לא

תוספות

הא מקמי דאתו חברי לבבל – פירש בקונטרס: חברי – היינו פרסיים, ו"מקמי דאתו חברי לבבל" – היינו בימי כשדים נבוכדנצר ואויל מרודך ובלשצר, ו"בתר דאתו" – היינו כשכבש כורש את המלכות ומלך בבבל. וקשה לרבינו תם: דעל כרחך חברים לאו היינו פרסיים, דאמר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עב,א): הראני פרסיים – דומין לחיילות של בית דוד, הראני חברים – דומין למלאכי חבלה. ועוד, דבפרק "הבא על יבמתו" (יבמות סג,ב) משמע דבימי רבי יוחנן אתו חברי לבבל, דאמרו ליה לרבי יוחנן: אתו חברי לבבל, שגא נפל. ואומר רבינו יצחק: דחברים דם אומה אחת שבאה בימי רבי יוחנן, וכשבאה לבבל הרשיעה את הפרסיים שהיו בבבל, ואתקלקלו טפי מארומאי. ואם תאמר: למאי דפירש בקונטרס דמימי כורש באו פרסיים לבבל, וב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קיז,א) אמרינן דאמר ליה רב לרב כהנא: עד האידנא הוה מלכותא דיוונאי דלא קפדי אשפיכות דמים, השתא פרסיים נינהו וקפדי אשפיכות דמים. משמע דבימי רב אתו פרסיים לבבל! ואומר רבינו יצחק דהתם הכי פירושא: "עד האידנא הוה מלכותא דיוונאי" – שמושלים של בבל היו מיוונים, ועכשיו המושלים הם פרסיים. אבל לעולם פרסיים היו שם מימות כורש.

אחד אומר בפני נכתב ושנים אומרים בפנינו נחתם כשר – לרבא אפילו ליבא מעיד על הכתיבה כשר, ולא נקט "אחד אומר בפני נכתב" אלא אגב רישא דתני "אחד".

אמר ליה רבי אסי אלא מעתה רישא דקתני – קושיא דרבי אסי אינה אלא במאי פליגי, כדפרישית לעיל, אלא שלא חש להאריך.

נכתב ביום ונחתם בלילה פסול – לרבי יוחנן – משום שמא יחפה על בת אחותו. ולריש לקיש – משום פירי. דסבורין הדיינים שביום הכתיבה נחתם, ותטרוף האשה מלקוחות שלא כדין פירות שמשעת כתיבה עד שעת חתימה.

ורבי שמעון מכשיר – דלית ליה שמא יחפה, כדאמר בגמרא. ומשום פירי נמי ליבא, דסקסר: משנתן עיניו לגרשה – שוב אין לבעל פירות, דדיינו משעת כתיבה. ואם תאמר: וניחוש שמא נכתב בלילה, והקדימו הבעל והאשה וכתבו זמן של יום לעשות קנוניא על הלקוחות, ואף על פי שבא לגרשה, כדדחיישינן בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יט,ב) גבי שובר? ויש לומר: דלעולם אין חותמין העדים כשרואין הזמן מוקדם, אלא אם כן יודעים שביום הזמן נכתב. **מפני** מה תיקנו זמן

חַבְּרָא, שָׁקְלָה לִשְׁרַגָּא מִקַּמַּיְיהוּ, אֲמַר: רַחֲמָנָא! אוֹ בְּטוּלְךָ אוֹ בְּטוּלָּא דְּבַר עֲשָׂו. לְמֵימְרָא, דְּרוֹמָאֵי מַעֲלוּ מִפַּרְסָאֵי? וְהָתְנֵי רַבִּי חִיָּיא: מַאי דִּכְתִיב: "אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ"? יוֹדֵעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל גְּזֵירַת רוֹמַיִים, עָמַד וְהֶגְלָה אוֹתָם לְבָבֶל! לָא קַשְׁיָא: הָא מִקַּמֵּי דְּנִיתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל, הָא לְבָתַר דְּאָתוּ חַבְרֵי לְבָבֶל. "אֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נִכְתַּב", וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נֶחְתַּם" - כָּשֵׁר". אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁהַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יַד עַד כְּתִיבָה, דְּנַעֲשׂוּ כִּשְׁנַיִם עַל זֶה וְכִשְׁנַיִם עַל זֶה, אֲבָל מִתַּחַת יְדֵי עֲדֵי חֲתִימָה - פָּסוּל. אַלְמָא קָסָבַר: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם". - אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי: אֶלָּא מֵעַתָּה, רֵישָׁא דְּקָתָנֵי: שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר; וַאֲפִילּוּ גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם פְּסֻלֵּי רַבָּנַן? - אָמַר לֵיהּ: אִין. זִימְנִין דְּאַשְׁכַּחֵיהּ דַּיְּתִיב וְקָאָמַר, דַּאֲפִילּוּ גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי עֲדֵי חֲתִימָה - כָּשֵׁר. אַלְּמָא קָסָבַר: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ גֵּט מִמְּדִינַת הַיָּם, אֵין צְרִיכִין שֶׁיֹּאמְרוּ: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב וּבְפָנֵינוּ נֶחְתַּם". - אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַסִּי: אֶלָּא מֵעַתָּה, רֵישָׁא דְּקָתָנֵי: שְׁנַיִם אוֹמְרִים: "בְּפָנֵינוּ נִכְתַּב", וְאֶחָד אוֹמֵר: "בְּפָנַי נֶחְתַּם" - פָּסוּל, וְרַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר; מַעֲמָא דְּאֵין הַגֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם, הָא גֵּט יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי שְׁנֵיהֶם - מַכְשִׁירֵי רַבָּנַן? אָמַר לֵיהּ: אִין. - וְהָא זִמְנִין לָא אָמַרְתְּ לֵן הָכִי! - אָמַר לֵיהּ: "יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תִּמּוֹט". **מִשְׁנָה** נִכְתַּב בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם, בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה וְנֶחְתַּם בַּיּוֹם - כָּשֵׁר. בַּיּוֹם וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה - פָּסוּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל הַגִּיטִּין שֶׁנִּכְתְּבוּ בַּיּוֹם וְנֶחְתְּמוּ בַּלַּיְלָה - פְּסוּלִין, חוּץ מִגִּיטֵּי נָשִׁים. **גְּמָרָא** אֵיתְמַר: מִפְּנֵי מָה תִּיקְּנוּ זְמַן בְּגִיטִּין? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשּׁוּם בַּת אֲחוֹתוֹ, רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשּׁוּם פֵּירוֹת. רֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לָא אֲמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן? - אָמַר לְךָ: זנות

בגיטין – לא מצי למימר דתקינו זמן כדי שתוכל להוציא האשה מן הבעל מזונות שלוותה ואכלה קודם זמן הכתוב בגט, שלא יוכל לומר לה "גירשתיך מקודם לכן" – דבלאו הכי נאמנת אשה על כך, מיגו דאי בעי תטמין את גיטה, ולא ידעו שהיא גרושה, ולא תראנו עד שתרצה להנשא. ואם יביא הבעל עדי מסירה – אז לא תפסיד האשה, שידעו העדים מתי נמסר. אף על גב דבעל שאומר "גירשתי את אשתי" – נאמן, היינו דווקא מכאן ולהבא, כדאמרינן ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלד,ב), ואפילו מכאן ולהבא לא מצינו שיהא נאמן כשאשתו מבחישתו. ועוד: דמשום מזונות לא היו צריכין לתקן זמן, כמו שאפרש על רבי יוחנן בסמוך, דאפילו אין בו זמן – יכולה האשה לבקש עדי מסירה שיעידו בפני בית דין, או עדים שהיום נתגרשה, ויכתבו לה שטר אחר. (ומיהו, שמא לא יתרצו עדי מסירה לבא עמה לבית דין, או לומר לעדים ויכתבו לה שטר אחר שמאותו יום נתגרשה, ואדרבה על ידי הזמן – פעמים היא תפסיד מזונות שלא כדין, כשלא גרשה בשעת הכתיבה). ואם תאמר: וגט שיחרורו למה תיקנו בו זמן? דאי משום מעשה ידיו – בלא זמן נמי יוכל לבא לבית דין, ויכתבו לו שמאותו יום נשתחרר. ואפילו למאן דאמר: עדיו בחתומיו זכין לו – אינו זוכה במעשה ידיו מיום הכתיבה, כיון שאין בו זמן ואין מוכיח מתוכו מתי נכתב. כמו בשני שטרות היוצאין ביום אחד, דאפילו לאביי דאמר: עדיו בחתומיו זכין לו – זה שמסר לו תחילה קנה. דבפרק "זה בורר" (סנהדרין כח,ב) משמע דאביי סבר כרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה כרתי, ולרבי אלעזר על כרחך זה שמסר לו תחילה קנה, כדמוכח בפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צד,ב). והיינו משום דלא אמרינן: עדיו בחתומיו זכין לו אלא היכא דמוכח מתוכו, והוא הדין הכא באין בו זמן כלל! ואומר רבינו יצחק: דתקנו זמן, דאי לא הוי ביה זמן – פעמים שהיה אדם מוכר עבדו, ואחר כך כותב לו גט שיחרור בלא זמן, והיה אומר הבעל לרבו שני: אייתי ראיה ששטר מכר שלך קדם לשחרור, שהעבד הוא מוחזק בעצמו, והלוקח בא להוציא ממנו השעבוד. אבל הכא – הבעל מוחזק, ולא האשה.

משום בת אחותו – שלא יחפה עליה כשאין בו זמן. דלא אמרינן אוקמה אחזקת אשת איש והשתא הוא דאיגרשה, כיון שהיא גרושה לפנינו. ועוד: אדרבה, אוקמה בחזקת כשרה, שלא נבעלה כשהיא אשת איש. **ריש** לקיש אמר משום פירות – כדי שתדע האשה מתי נכתב ונחתם, ולא תפסיד פירות עד שעת נתינה. ואם תאמר: גט מאוחר יפסל מהאי טעמא, ובפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קס,א) מוכח דכשר, דאמר: גט מקושר שכתבו עדיו מתוכו – כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. ואז יהיה מאוחר, דמקושר אמרינן התם: מלך שנה – מונין לו שתים, ועכשיו ימנו מזמן הכתוב בו כדין פשוט, שלא ידעו דתחילתו מקושר היה! ואומר רבינו יצחק: דבמאוחר אין הבעל מפסיד פירות משעת חתימה אלא משעת הזמן, דאין ראוי לגרש בו אפילו נתנו לה לאלתר, ואין הגירושין חלים עד הזמן. אבל נכתב ביום – לרבי שמעון ראוי לגרש בו מיד, אף על פי שלא נחתם על ידי עדי מסירה. דרבי שמעון סבר כרבי אלעזר, דעדי מסירה כרתי, כדאמרינן בפרק קמא (גיטין ט,ב). ולרבנן, אף על גב דראוי לגרש בו, כיון דליכא נמי קול – אין הבעל מפסיד פירות. אבל כשעסוקים באותו ענין, דיש קול, וראוי לגרש בו – מפסיד הבעל פירות משעת כתיבה, כדאמר לקמן. וקשה לרבינו יצחק: דאמרינן לקמן (יח,ב) אמר לעשרה "כתבו גט לאשתי" וחתום בו בי תרי מיניהו ביומיה, ואינך מכאן עד עשרה יומי, דריש לקיש אמר: כולם משום עדים, ופסול. ואמאי? והרי יש לו קול, והרי ראוי לגרש בו, דאם היה רוצה הבעל – לא היה מקפיד על העשרה, ויפסיד פירות משחתמו שני הראשונים, ויהא כשר לגרש בו! ויש לומר: כל זמן שהבעל מקפיד, ולא חתמו כולם – אין קול עד שיחתמו כולם, או שיהו עסוקין לחתום.

זנות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

זנות לא שכיחא – פירוש: זנות בעדים ובהתראה לא שכיח. אבל לא בעי למימר דשום זנות לא שכיח, דהא בריש כתובות (ב,א) תקנו שתהא בתולה נישאת ביום הרביעי, שאם היה לו טענת בתולים – ישכים לבית דין, דחיישינן לאיקרורי דעתא. ומסתברא דטפי איכא למיחש לשנוא תזונה, מלשמא זנתה. ועוד: דהתם, אף על גב דלא שכיח – עשו תקנה, וחשו שלא תאסר עליו עולמית, ויתפסנה באיסור, אבל הכא – לא חשו אי מחייבת מיתה ולא מיקטלה, כיון דלא שכיח. **עד** שעת נתינה – פירש בקונטרס: הלכך, זמן כתיבת הגט לא מהני, דכי בעיא למיטרף – בעיא לאיתויי סהדי אימת מטא גיטא לידה. אף על גב דבכל שטרות אין צריך להביא עדים אימת מטא השטר לידיה, אפילו למאן דלית ליה עדיו בחתומיו זכין לו – היינו משום דלדידיה אין כותבין שטר ללוה אלא אם כן מלוה עמו, בר משטרי אקנייתא, כדאמרי' בפרק קמא דבבא מציעא (יג,א), הלכך, כיון שהיה מלוה שם – אמרינן שמיד מסר לו. אבל גט אשה כותבין לאיש אף על פי שאין אשתו עמו משום עיגונא, כמו כל גיטין הבאין ממדינת הים. אבל קשה לרבינו יצחק, מהא דאמר בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יט,א): מצא גט אשה בשוק, בזמן שהבעל מודה – יחזיר לאשה. ופריך: ניחוש דלמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי, ואזל חזבן פירי מניסן עד תשרי, ומפקא ליה לגיטא דכתב בניסן, ואתיא למטרף לקוחות שלא כדין! ומשני: כי אתיא למטרף – אמרי' לה: אייתי ראייה אימת מטא גיטא לידך. ואמאי קשה ליה טפי אההיא ברייתא מבכל גיטין שבעולם? אלא משמע דוקא בגט הנמצא, דאיתרע בנפילה הוא דאמר: אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך, אבל בכל גיטין – אמרינן: מסתמא ביום שנכתב ונחתם נמסר! ואומר רבינו יצחק דהכי פירושו: עד שעת נתינה, דכיון דיש לבעל פירות עד שעת נתינה – לא הוצרכו לתקן זמן בגט משום פירות, דבאין בו זמן נמי תביא גיטה לבית דין או לעדים, ויכתבו לה שמאותו יום נתגרשה. ואם תאמר: ולרבי יוחנן, היאך כותבין גט לאיש אף על פי שאין אשתו עמו? ניחוש שמא יכתוב בניסן ולא יתן עד תשרי, כדפרישית בפרק קמא דבבא מציעא (יב,ב) גבי כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו! ויש לומר: דגבי כותבין שטר ללוה פריך, משום דמאן דיזיף – בצנעה יזיף, ויש לחוש שאחר זמן ימסור לו בצנעה, ויסברו לקוחות שנמסר לו משעת כתיבה. אבל גט צריך עדי מסירה. ואפילו לרבי מאיר [דאמר עדי חתימה כרתי] – אומר רבינו תם דבעינן עדי מסירה, דאין דבר שבערוה פחות משנים, וגם מפרסמין להוציא קול שהיא פנויה. ויודעו לקוחות שלא נתגרשה מיום הכתיבה, ויאמרו לה: אייתי ראיה אימת כו'. ומיהו, ב"משליש גט לאשתו" דשמעתין – ליכא למיחש לרבי יוחנן למידי, לא משום פירות ולא משום שמא יחפה. דכיון שרואים זמן הכתיבה קודם המסירה – קלא אית ליה, כדאמר בסמוך א"גיטין הבאין ממדינת הים". ואם תאמר: נכתב ביום ונחתם בלילה אמאי פסול? הא אית ליה קלא! ויש לומר: דלא שייך למימר קלא אית ליה אלא כשמגרש על ידי שליח, אבל נכתב ביום ונחתם בלילה – יש לחוש שימסור לה בעצמו בצנעה, לחפות עליה. ולהכי לא מצי לשנויי גבי "כתביה ואותביה בכיסתיה" דקלא אית ליה, כדמשני א"גיטין הבאין ממדינת הים". ואם תאמר: ואמאי כותבין גט לאיש? ליחוש שמא תזונה, ויתן לה בצנעה כדי לחפות עליה! ויש לומר: דמסתמא מיד אחר הכתיבה יתן לה, דלא מקדים פורענותא לנפשיה, כדמשני בסמוך גבי "כתביה ואותביה בכיסתיה". **איפוך** – ריש לקיש אמר: משעת כתיבה, פירוש משעת חתימה. **גזייה** לזמן ויהביה ניהלה מאי כו' – והא דאמר בפרק "ארבעה אחין" (יבמות לא,ב), גבי: מפני מה לא תיקנו זמן בקידושין? משום דהיכי נעביד, נינחיה גבי דידה – מחקה ליה. ופריך: אי הכי גירושין נמי נימא הכי! ומשני: התם להצלה דידה קאתי. לא כמו שפירש שם בקונטרס, דאי מחקה ליה קטלינן לה, דמוקמינן לה בחזקת אשת איש. אף על גב דאי לא תיקון זמן מצי לחפויי עלה, דמספיקא לא קטלינן לה, השתא דתיקון זמן אי מחקה ליה – מוקמינן לה בחזקת אשת איש וקטלינן לה. דהא הכא משמע דאי גזייה לזמן לא קטלינן לה, דקאמר: מה הועילו חכמים בתקנתם. ודוחק לומר דלא פריך הכא אלא למאן דאמר משום פירי. אלא אומר רבינו יצחק דהכי פירושו: התם להצלה דידה קאתי – הגט בא להצילה ולהעיד עליה שהיא מגורשת, ולכך יראה למחוק הזמן – כי סבורה שיפסול בכך. אבל האמת דאי מחקה ליה לא קטלינן לה. הכא לחובה דידה קאתי – כלומר, הקידושין באין לחייבה ולהעיד שהיא מקודשת, ומחקה ליה לזמן.

כתביה ואנחיה כו' – הכא לא בעי לשנויי דאהני לקמיה, כדאמרינן לעיל דגבי "כתב חדש שבת". כיון דאהני לקמיה – לא חיישי' לחפויי, שהכתיבה והנתינה כי הדדי נינהו, כמו ביומא גופא, כדאמרינן לעיל. אבל גבי כתב ואנחיה בכיסתיה, וגיטין הבאין ממ"ה, שהנתינה היא אחר הכתיבה – חיישינן שמא יחפה ויאמר שקר, שמקודם לכן נתגרשה. וכן נכתב ביום ונחתם בלילה פסול, אף על גב דאהני לקמיה.

ואנחיה

רש"י

לא שכיח — ולא חשו בה רבנן. **עד שעת נתינה** — הלכך זמן כתיבת גט לא מהני מידי, דכי אתיא למיטרף — בעיא לאתויי סהדי אימת מטא גיטא לידה. **משום הכי מכשר רבי שמעון** — בגט מוקדם, כדאמר לקמן: קסבר רבי שמעון: כיון שנתן עיניו לגרשה — שוב אין לו פירות. הלכך אם אתיא למיטרף לקוחות דפירות מיום כתיבה — שפיר עבדא. וטעמא דרבנן לקמיה מפרש. **אלא לרבי יוחנן** — דאמר: זמן משום בת אחותו איתקן. **מאי טעמא דרבי שמעון דמכשיר** — הא זמנין דזנאי באותו יום, ועודנה אשת איש. דכל זמן שלא נחתם — לא ניתן לה, וכשמעידין על זנותה — מוציאה גיטה, וכתוב בו מאותו יום, ואומרת גרושה הייתי. **אליבא דרבי שמעון לא קאמינא** — דלרבי שמעון ודאי זמן לאו משום בת אחותו איתקן, אלא משום פירות. **אליבא דרבנן** — דמשום הכי פסלי רבנן, דקא סברי: זמן משום בת אחותו. **בשלמא לרבי יוחנן** — דאמר: לרבנן משום בת אחותו, ולרבי שמעון משום פירות. **היינו דאיכא בין רבי שמעון לרבנן** — טעמא דפלוגתייהו בהכי, לרבנן פסול גט מוקדם — משום בת אחותו, ולרבי שמעון כשר — דקסבר: זמן משום פירות איתקן, והלכך גט מוקדם כשר, דאי טרפא משעת כתיבה — שפיר טרפא, דהא נתן עיניו לגרשה. **מאי איכא** — במאי פליגי, ואמאי פסלי רבנן? הא שפיר טרפא, דהא להכי איתקן זמן! **עד שעת חתימה** — דלרבנן לא בעיא למיטרף אלא מחתימה ואילך. הלכך מוקדם פסול, דכי מפקא ליה — אתיא למיטרף מיום כתיבה, דסברי בו ביום נחתם. **שמעינן להו** — לרבי יוחנן וריש לקיש. **שלשה גיטין פסולין** — ואחד מהם: יש עליו עדים ואין בו זמן, ותנן דאם ניסת — הולד כשר, כיון דאי עבד — שפיר דמי. **מה הועילו חכמים בתקנתם** — משום בת אחותו, ומשום פירות. **אהנו דלכתחילה לא תינשא** — וכיון דהכי הוא, אי בעי לכתוב גט בלא זמן, לחפות על בת אחותו או למכור בפירות — לא כתבו ליה סופרי הדיינים, ולא חתמי עליה סהדי. **גזייה לזמן ויהביה ניהלה** — לאחר שכתב בו זמן — חתכו, כדי לחפות על בת אחותו או למכור בפירות, ויהביה ניהלה. ואמרינן דגט שאין בו זמן, אם ניסת — הולד כשר, וכשמוציאתו — הרי היא בחזקת מגורשת, ולא מיקטלה, מה הועילו חכמים בתקנתן? **לרמאי לא חיישינן** — לרמאות כזה, שהוא ניכר ונגלה — לא עבידי אינשי דעבדי, ולא חשו רבנן להכי. **כתוב בו** — זמנו בשבוע פלונית של יובל ולא כתב איזו שנה, או כתב שנה ולא כתב חדש, או כתב חדש ולא כתב שבת, או כתב שבת ולא כתב יום, מאי? **אטר ליה כשר** — לכתחילה. **מה הועילו חכמים בתקנתם** — הא לא ממנעי מלמכתביה נהליה! **לשבוע דקטיה** — שאם זינתה תיהרג. **ולשבוע דבתריה** — לפירות, שאם ימכור בהם — תוציא גיטה ותגבם. ואי אפשר לפרש דלשבוע דקמיה אהני לפירות, שלא תטרפם מלקוחות — דבלאו זמן נמי לא טרפה, דידה על התחתונה עד דמייתה ראיה דבתר גירושין זבין. ולשבוע דבתרא לא מהני לזנות דלא תיקטול, דבלאו זמן נמי לא מיקטלה, דספק נפשות להקל.

ואותביה

זְנוּת לָא שְׁכִיחָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לָא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ? - קָסְבַר: יֵשׁ לַבַּעַל פֵּירוֹת עַד שְׁעַת נְתִינָה. בִּשְׁלָמָא לְרֵישׁ לָקִישׁ, מִשּׁוּם הָכִי קָא מַכְשֵׁר רַבִּי שִׁמְעוֹן. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַכְשִׁיר? - אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא קָאָמִינָא, כִּי קָאָמִינָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַיְינוּ דְּאִיכָּא בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבָּנַן. אֶלָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, מַאי אִיכָּא בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבָּנַן? - פֵּירֵי דְּמִשְׁעַת כְּתִיבָה וְעַד שְׁעַת חֲתִימָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. - וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ, דְּאִתְּמַר: מֵאֵימָתַי מוֹצִיאִין לְפֵירוֹת? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשְׁעַת כְּתִיבָה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: מִשְׁעַת נְתִינָה! - אִיפּוּךְ. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף: שְׁלֹשָׁה גִיטִין פְּסוּלִים, וְאִם נִיסַּת - הַוָּלָד כָּשֵׁר; מַה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן? - אַהֲנוּ דְּלְכַתְּחִילָּה לֹא תִינָּשֵׂא. - גַּזֵּיהּ לִזְמַן דִּידֵיהּ וְיַהֲבֵיהּ נִיהֲלֵהּ, מַאי? - אֲמַר לֵיהּ: לְרַמַּאי לָא חָיְישִׁינַן. - כָּתוּב בּוֹ שָׁבוּעַ, שָׁנָה, חֹדֶשׁ, שַׁבָּת, מַאי? - אֲמַר לֵיהּ: כָּשֵׁר. - וּמַה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן? - אַהֲנוּ לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ וּלְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, יוֹמָא גּוּפֵיהּ מִי יָדְעִינַן אִי מִצַּפְּרָא אִי מִפַּנְיָא? אֶלָּא לְיוֹמָא דְּקַמֵּיהּ וּלְיוֹמָא דְּבַתְרֵיהּ, הָכָא נַמִּי אַהֲנֵי לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ וּלְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: כְּתָבֵיהּ וְאוֹתְבֵיהּ

אין נראה שחכמים תיקנו שיכתבו זמן בגט כדי שלא יחפה על בת אחותו לכשתזנה, שכן **זְנוּת לֹא שְׁכִיחָא** – אינה דבר מצוי, וחכמים אינם חוששים לדבר שאינו שכיח.

מבררת הגמרא, **וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא** – מפני מה **לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ** שתקנת זמן היא משום אכילת פירות. משיבה הגמרא, **קָסָבַר** רבי יוחנן, **יֵשׁ לַבַּעַל פֵּירוֹת** – רשאי הבעל לאכול פירות מנכסי אשתו, אפילו לאחר שכתב לה גט, **עַד שָׁעַת נְתִינָה** – עד שנותן לה את הגט, ואם כן גם כשכתוב בגט זמן, כאשר תרצה האשה להוציא מהבעל את פירות נכסי המלוג שלדבריה נמכרו לאחר גירושיה, תצטרך להביא עדים שיעידו אימתי ניתן הגט בידה, ולפיכך אין כל תועלת בכתיבת זמן בגט.

שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְדִבְרֵי רֵישׁ לָקִישׁ** מבואר הדבר, **שְׁמֹשׁוּם חָכִי** – מטעם זה **קָא מַכְשִׁיר רַבִּי שִׁמְעוֹן** גט מוקדם, מפני שהוא סובר שמשעה שדעתו של הבעל לגרש את אשתו אינו זכאי לאכול מפירות נכסיה, ולכן לא תצא כל תקלה מכך שהזמן שבגט מוקדם, שהרי הגט מעיד שרצונו לגרשה, ואם כן מזמן זה ואילך, אין לו זכות בנכסיה. **אֶלָּא** לְדִבְרֵי **רַבִּי יוֹחָנָן** שסובר שתיקנו לכתוב זמן בגט מפני החשש שיחפה על בת אחותו שהיא אשתו שזנתה, **מַאי טַעְמָא** – מהו טעמו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַכְשִׁיר** את הגט ואין הוא חושש שיחפה עליה.

משיבה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנִי אַלִּיבָּא** – לדבריו **דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא קָאֲמִינָא** – לא אמרתי טעם זה. אלא לדעת רבי שמעון טעם התקנה אינו משום בת אחותו אלא משום אכילת פירות. **כִּי קָאֲמִינָא** – וטעם זה שאמרתי, הוא **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנָן** – לדברי חכמים שפוסלים את הגט, שלדעתם תיקנו לכתוב זמן בגט, כדי שלא יחפה על בת אחותו.

שואלת הגמרא, **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יוֹחָנָן הַיְינוּ דְּאִיכָּא** – מובן טעם המחלוקת **בֵּין רַבִּי שִׁמְעוֹן לְרַבָּנָן** בענין גט מוקדם, שלדברי רבי שמעון הגט כשר, משום שאם האשה תטרוף מן הלקוחות משעת כתיבה, כדין היא עושה משום שאין לבעל רשות למכור מפירות נכסיה כשהיה בדעתו לגרשה, ואילו חכמים פוסלים גט מוקדם, משום שיש לחשוש שמא יחפה על בת אחותו. **אֶלָּא** לְדִברי **רֵישׁ לָקִישׁ** שסובר שגם טעמם של חכמים הוא משום אכילת פירות, **מַאי אִיכָּא** – מהו המחלוקת שבֵּין **רַבִּי שִׁמְעוֹן**, שמכשיר גט מוקדם, לְ**רַבָּנָן** שפוסלים אותו, הלא כשם שרבי שמעון מכשיר גט מוקדם, משום שאין לבעל רשות למכור מפירות נכסיה משעה שהיה בדעתו לגרשה, כך גם לרבנן יש להכשירו.

משיבה הגמרא, **פֵּירֵי** – פירות שאכל הבעל **דְּמִשְׁעַת** [–משעת] **כְּתִיבָה וְעַד שְׁעַת חֲתִימָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.** שלדברי חכמים, הבעל אוכל פירות נכסי מלוג גם אחר שכותב לאשתו גט עד שיחתמנו, ולפיכך אם זמנו של הגט מוקדם לזמן החתימה, היא עלולה לגבות שלא בדין מן הלקוחות שקנו בין זמן הכתיבה לזמן החתימה, ועל כן הגט פסול. ואילו לדברי רבי שמעון שבעל אינו אוכל פירות משעת כתיבת הגט, רשאית היא לגבות פירות מהזמן הכתוב בגט, ולפיכך הגט כשר.

שואלת הגמרא, **וְהָא אִיפְּכָא שַׁמְעִינָן לְהוּ** – והרי דעותיהם של רבי יוחנן וריש לקיש נאמרו להיפך ממה שביארנו, **דְּאִתְּמַר, מַאֵימָתַי** אין הבעל רשאי למכור פירות מנכסי אשתו ואם מכר **מוֹצִיאִין לְפֵירוֹת,** נחלקו אמוראים בדבר, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, מִשָּׁעַת כְּתִיבָה** – משעה שכתב לה גט לגרשה, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, מִשְּׁעַת נְתִינָה** – משעה שנתן את הגט בידה. משיבה הגמרא, **אֵיפּוּךְ** – יש להפוך את שיטות רבי יוחנן וריש לקיש במימרא ההיא, וכך יש לאומרה, רבי יוחנן אמר משעת נתינה, וריש לקיש אמר משעת כתיבה.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, שנינו במשנה (להלן פו.) **שְׁלֹשָׁה גִּיטִּין פְּסוּלִים** שאין האשה יכולה להנשא על ידם לכתחילה, **וְאִם** בכל **זֹאת נִיסֵּת** על ידי אחד מהגיטין הללו, **הַוָּלֵד כָּשֵׁר,** ואינו ממזר. ואחד משלשת הגיטין הללו, הוא גט שיש עליו עדים אך לא נכתב בו זמן. ואם כן קשה, **מָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן** שתיקנו לכתוב זמן בגט מפני החששות הללו, והרי בדיעבד לא נפסל הגט גם אם לא נכתב בו זמן, ואם כן עדיין יש לחשוש שיכתוב גט בלא זמן ויגרש בו, ויחפה על בת אחותו, או שיאכל פירות שלא כדין.

השיב לו רב יוסף, **אַהֲנוּ** – הועילו חכמים בתקנתם, משום שאשה שנתגרשה בגט שאין בו זמן, הדין הוא **דְּלְכַתְּחִילָּה לֹא תִּינָּשֵׂא,** עד שתתגרש בגט אחר שנכתב כדין, ועל כן אם ירצה הבעל לכתוב לו גט שאין בו זמן, סופרי הדיינים לא יכתבו והעדים לא יחתמו על גט כזה.

עוד שאל אביי את רב יוסף, עדיין קשה, באופן שכתבו הסופרים לבעל גט עם זמן כדין, והחתים עליו עדים, ולאחר מכן **גַּוְיֵיהּ לְזִמַּן דִּידֵיהּ** – חתך את המקום שבו כתוב הזמן בגט, **וְיַהֲבֵיהּ נִיהֲלָהּ** – ומסר לאשתו את הגט בלי שכתוב בו זמן, קשה **מַאי** – מה הועילו חכמים בתקנתם, והלא יוכל לחפות עליה, או לאכול פירות שלא כדין.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי, **לְרַמַּאי** שיחתוך ויסיר מהגט את הזמן **לֹא חַיִּישִׁינָן** – אין אנו חוששים, משום שפעולה זו ניכרת לכל, ואין דרכם של בני אדם לרמות באופן שרמאותם ניכרת.

עוד שאל אביי את רב יוסף, אם **כָּתוּב בּוֹ** – בגט, שהזמן הוא **בְּשָׁבוּעַ** – באחת משבע שביעיות השנים שביובל, אך לא פורט באיזו שנה בשבוע היתה כתיבתו. או שהזמן שכתוב בגט הוא **בְּשָׁנָה** פלונית למנין שנות השמיטה, אך לא פורט באיזה חודש מחדשי השנה היתה כתיבתו. או שהוזכר גם **הַחֹדֶשׁ,** אך לא פורט באיזה שבוע של החודש. או שהוזכר גם **הַשַּׁבָּת** – השבוע, אך לא פורט באיזה יום מימות השבוע. **מַאי** – האם גיטין אלו כשרים להינשא בהם לכתחילה, או שמא הם כגט שאין בו זמן כלל. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לאביי, הגט **כָּשֵׁר** לכתחילה, ורשאית האשה להינשא על ידו.

שואלת הגמרא, מכיון שגיטין אלו כשרים, **וּמָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָן** שתיקנו לכתוב זמן בגט, הרי אם יכתבו סופרי הדיינים לבעל גט שזמנו אינו מפורט, כגון 'בשבוע פלוני ליובל פלוני', והעדים יחתמו עליו, יוכל הבעל לחפות על אשתו שזינתה באותו שבוע ליובל לפני שהתגרשה, וכן יוכל להמשיך ולאכול בנכסי אשתו באותו שבוע ביובל לאחר חתימת הגט.

משיבה הגמרא, **אַהֲנוּ** – הועילו חכמים בתקנתם **לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ** – אם יעידו העדים שזינתה בשבוע פלוני ביובל שהוא קודם לשבוע שנכתב בגט, תחויב האשה מיתה, **וּלְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ** – וכן אם ימכור הבעל פירות של אשתו אחר גירושיה בשבוע פלוני ביובל שהוא אחר השבוע שנכתב בגט, תוכל האשה להוציאם מן הקונים.

הגמרא מוכיחה, שדי בכתיבת זמן כל שהוא בגט על מנת להכשירו: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תכשיר את הגיטין הללו ותחייב לכתוב בפירוש שנה חודש ויום, אם כן עדיין **בְּיוֹמָא גּוּפֵיהּ** – באותו היום עצמו שזמנו נכתב בגט, **מִי יָדְעִינָן** – האם אנו יודעים **אִי מִצַּפְּרָא** – האם הגירושין היו בבוקר, **אִי מִפַּנְיָא** – או בסוף היום, ואם כן כשכתב את הגט בצהרים עדיין יוכל לחפות על אשתו שזינתה באותו יום בבוקר, ולאכול בנכסיה שלא כדין עד הערב, ומה הועילו חכמים בתקנת הזמן. **אֶלָּא** מוכרח שהתועלת בכתיבת היום בגט, היא **לְגַבֵּי יוֹמָא דְּקַמֵּיהּ** – היום שלפניו, שאם זינתה בו תיהרג, **וּלְגַבֵּי יוֹמָא דְּבַתְרֵיהּ** – היום שלאחריו, שאם יאכל פירות מנכסי אשתו, תוכל לגבותם בחזרה. ואם כן **הָכָא נַמִּי** – כמו כן במקרה שהזמן הנכתב בגט הוא 'שבוע פלוני ליובל פלוני', **אַהֲנֵי** – הועילו חכמים בתקנתם **לְשָׁבוּעַ דְּקַמֵּיהּ** – שאם יעידו עדים שזינתה בשבוע הקודם לנכתב בגט, תתחייב מיתה, וכן תועיל תקנת הזמן **לְשָׁבוּעַ דְּבַתְרֵיהּ** – שבשבוע שלאחר הנכתב בגט, הפירות של האשה, והבעל אכל שלא כדין.

הגמרא ממשיכה לברר מהי התועלת בתקנת חכמים לכתוב זמן בגט: שאל **וְאָמַר לֵיהּ רְבִינָא לְרָבָא, כַּתְבֵיהּ** – כתב את הגט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאוֹתְבֵיהּ בְּכִיסְתֵּיהּ – והניחו בתיק שלו, **דְּאִי מִפַּיְיסָה** – שאם לבסוף תתפייס עמו, **תִּיפַּיֵּים** ולא יגרשנה, אך לבסוף לא נתפייסו, וגרשה זמן רב אחר הכתוב בגט, **מַאי** – מה הועילו חכמים בתקנת הזמן באופן זה, הרי אינה מגורשת עד לאחר זמן כשיגיע הגט לידה. **אָמַר** לֵיהּ רבא לרבינא, חכמים לא חששו שיכתוב אדם גט באופן זה, **שלא מַקְדִּים אִינְשׁ פּוּרְעָנוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ** – אין אדם מקדים להביא פורענות על עצמו, ומאחר ואין הוא רוצה בגירושין, הרי הם פורענות עבורו. הגמרא ממשיכה לשאול על תקנת זמן בגיטין: **אָמַר** לֵיהּ **רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, גִּיטִּין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם** – גיטין שנשלחו מחוץ לארץ לארץ ישראל, **דְּמִיכַּתְּבִי** – ששעת כתיבתם היא בְּחודש **נִיסָן, וְלֹא מָטוּ** – ולא הגיעו לידי הנשים ולא חלו הגירושין **עַד תִּשְׁרֵי**, אם כן **מָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתִקָּנָתָם**, הרי עדיין יש לחשוש שהבעל יחפה עליה על ידי הגט ויאמר שפנויה היתה בשעה שזנתה. **אָמַר** לֵיהּ רבינא לרב אשי, **הָנְהוּ** – גיטין הללו, **קָלָא אִית לְהוּ** – יש להם קול ופרסום שהגיעו ממדינת הים, והכל יודעים שאין להביא ראיה מהזמן הכתוב בהם, והאשה לא תהיה נאמנת מבלי שתוכיח מתי הגיע הגט לידה.

כל אשה שהתגרשה או שהתאלמנה, אסורה להנשא עד שיעברו שלושה חודשים מגירושיה או ממיתת בעלה, כדי שנדע האם היא מעוברת, ונוכל להבחין האם הילד שיוולד לה הוא מבעלה הראשון או השני. הגמרא דנה ממתי מונים שלושה חדשים, האם משעת כתיבת הגט או משעת נתינתו:

אִיתְּמַר, מֵאֵימָתַי מוֹנִין לְגֵט את שלשת חדשי ההבחנה. **רַב אָמַר,** מונים **מִשְּׁעַת הַנְּתִינָה** של הגט. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מִשְּׁעַת הַכְּתִיבָה** של הגט. מַתְקִיף לָהּ **רַב נָתָן בַּר הוֹשַׁעְיָא לִשְׁמוּאֵל,** אם כן במקרה שאדם נסע למדינת הים ומסר שני גיטין לשתי נשיו באותו היום, אלא שזמן כתיבתו של אחד מוקדם בחודש מזמן כתיבתו של השני, הלא כעבור חודשיים כשיראו שאחת מהן נישאת **יֹאמְרוּ** האנשים ויתמהו, **שִׁתֵּי נָשִׁים בְּחָצֵר אַחַת** נשואות לאדם אחד והתגרשו ביום אחד, ואף על פי כן, אשה זו עדיין **אֲסוּרָה** להינשא, ואשה זו כבר **מוּתֶּרֶת** להינשא. **אָמַר** לֵיהּ **אַבָּיֵי** לרב נתן בר הושעיא, אין תימה בדבר, שכן אשה זו שמותרת להנשא רק כעבור שלושה חודשים, **זְמַן גִּיטָּהּ** – הזמן שכתוב בגט שניתן לה, **מוֹכִיחַ עָלֶיהָ** שעדיין לא עברו שלושה חודשים מכתיבתו, ולפיכך אסורה להינשא, ואשה זו שמותרת להנשא כעבור חודשיים, **זְמַן גִּיטָּהּ** – הזמן שכתוב בגט שניתן לה, **מוֹכִיחַ עָלֶיהָ** שכבר חלפו שלושה חודשים מכתיבתו.

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה כדברי רב וברייתא אחרת ששנינו בה כדברי שמואל: **תַּנְיָא** בברייתא אחת **כְּוָותֵיהּ דְּרַב, וְתַנְיָא** בברייתא אחרת **כְּוָותֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב,** הַשּׁוֹלֵחַ **גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁתַּהֲה שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, מִשֶּׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ** של האשה, **צְרִיכָה לְהַמְתִּין שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים** משעה שקבלה את הגט, אף שכבר עברו שלושה חודשים מהגט לשליח, **וּלְגֵט יָשָׁן** שאין אדם רשאי לגרש בו, **אֵין חוֹשְׁשִׁין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיַיחֵד עִמָּהּ** בעלה לאחר כתיבת הגט, אף שעבר זמן רב עד מסירתו לאשה. **תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל, הַמַּשְׁלִישׁ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ** – מי שהפקיד גט אצל שָׁלִיש על מנת שימסרנו לאשתו, **וְאָמַר לוֹ** הבעל לשליש **אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא לְאַחַר שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים** מיום זה, **מִשֶּׁנְּתָנוֹ לָהּ** השליש כעבור שלושה חודשים, **מוּתֶּרֶת** האשה **לִינָּשֵׂא מִיָּד,** ואין היא צריכה להמתין שלושה חודשים, **וּלְגֵט יָשָׁן אֵין חוֹשְׁשִׁין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיַיחֵד עִמָּהּ** בעלה לאחר כתיבת הגט.

נחלקו אמוראים הלכה למעשה, בדין זה: **רַב כַּהֲנָא וְרַב פַּפִּי וְרַב אַשִׁי עָבְדֵי** – היו מונים שלושה חודשי הבחנה **מִשְּׁעַת כְּתִיבָה** – משעה שהגט נכתב, כדברי שמואל. **רַב פָּפָא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עָבְדֵי** – מנו שלושה חודשים, **מִשְּׁעַת נְתִינָה** – משעת נתינת הגט לאשה, כדברי רב. **וְהִלְכְּתָא** – ופוסקת הגמרא, שמנין שלושת החודשים הוא **מִשְּׁעַת כְּתִיבָה,** וכדברי שמואל.

שביעית משמטת מן התורה כל מלוה, אך מי שגירש את אשתו לפני השמיטה, אין השמיטה משמטת את הכתובה עד שתהפך להיות כשאר חוב. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, ממתי הופכת הכתובה להיות כחוב.

אִיתְּמַר, מֵאֵימָתַי כְּתוּבָּה מִשַּׁמֶּטֶת – תהיה כשאר שטר חוב והשביעית משמיטתה. **רַב אָמַר מִשֶּׁתִּפְּגוֹם** – משעה שהאשה תתבע ותקבל אפילו מקצת מדמי כתובתה, **וְתִזְקוֹף** – ותחשב את יתרת החוב בהלוואה, ומעתה כתובתה היא כשטר חוב. **וּשְׁמוּאֵל אָמַר,** אם האשה **פָּגְמָה** – החלה לגבות את דמי הכתובה, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָקְפָה** – שלא העמידה את יתרת החוב בהלוואה, הרי היא בכל מלוה שאסור לתובעה בשביעית, וכן אם האשה **זָקְפָה** את הכתובה והעמידתה להיות מלוה, השביעית משמטת אותה **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגְמָה** – שלא החלה להפרע מדמי הכתובה.

הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה כדברי רב וברייתא אחרת ששנינו בה כדברי שמואל: **תַּנְיָא** בברייתא אחת **כְּוָותֵיהּ דְּרַב, וְתַנְיָא** בברייתא אחרת **כְּוָותֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב, מֵאֵימָתַי** תהיה **הַכְּתוּבָּה** כשאר שטר חוב ותהא **מִשַּׁמֶּטֶת** בשביעית, **מִשֶּׁתִּפְּגוֹם** – מזמן שתחל האשה לגבות את כתובתה **וְתִזְקוֹף** את יתרת החוב למלוה, אך אם **פָּגְמָה וְלֹא זָקְפָה,** או **זָקְפָה וְלֹא פָּגְמָה, אֵינָהּ מִשַּׁמֶּטֶת, עַד שֶׁתִּפְּגוֹם וְתִזְקוֹף. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּשְׁמוּאֵל, אוֹנֶס** – מי שאנס את הבתולה שחייב לשלם חמישים כסף לאביה, **וּקְנָס** – מי שנשא בתולה והוציא עליה שם רע, שלא היתה בתולה, שמשלם לאביה מאה סלעים כסף, **וּפִיתּוּי** – מי שפיתה בתולה לשכב עמו, שמשלם לאביה חמישים כסף, **וּכְתוּבַּת אִשָּׁה** שמת בעלה או נתגרשה, כל אלו משעה **שֶׁזְּקָפָן כְּמִלְוָה מְשַׁמְּטִין** בשביעית אף אם לא נפגמו, **וְאִם לָאו** – שלא עשה אותם כמלוה, **אֵין הַם מְשַׁמְּטִין** בשביעית. **מֵאֵימָתַי נִזְקָפִים כְּמִלְוָה, מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.**

הגמרא מבררת, מה דינה של כתובה שנכתבה ביום ונחתמה בלילה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּתוּבָּה כְּמַעֲשֵׂה בֵית דִּין דָּמְיָא** – כתובה דומה למעשה בית דין, שהרי חיובה הוא מתנאי בית דין, **מַה מַּעֲשֵׂה בֵית דִּין** – וכשם ששטרות שהדיינים כותבים עליהם את פסקי הדין כגון 'פלוני חייב לשלם, **נִכְתָּבִין בַּיּוֹם וְנֶחְתָּמִין בַּלַּיְלָה** ואין בכך חיסרון של שטר מוקדם, משום שחובת התשלום המוטלת על מי שנמצא חייב אינה מחמת השטר, אלא מחמת פסק הדיינים, **אַף כְּתוּבָּה נִכְתֶּבֶת בַּיּוֹם וְנֶחְתֶּמֶת בַּלַּיְלָה,** ואין בכך חיסרון של שטר מוקדם, כי הבעל משתעבד לקיים את התחייבויות הכתובה כבר משעת כתיבתה.

הגמרא מבררת מתוך מעשה שהיה, מהי דעת רב לגבי דין זה: **כְּתוּבָּתֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא בַּר רַב** – כתובתו של רבי חייא בר רב **אִיכְּתוּב** – נכתבה **בַּיּוֹם וְאִיחְתּוּם** – ונחתמה **בַּלַּיְלָה, הֲוָה רַב הָתָם** – רב היה נוכח באותו המעמד **וְלֹא אָמַר לְהוּ וְלֹא מִידִי** – ולא אמר להם כלום על כך שהחתימה אינה בשעת הכתיבה. אם כן **לֵימָא** – יש לומר שרב **כִּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לֵיהּ** – סבור כשמואל שבכתובה אין חיסרון אף אם חתימתה היתה שלא ביום הכתיבה. דוחה הגמרא, אין להביא ראיה ממעשה זה, ששם **עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן הֲווּ** – כל אותו הזמן שבין היום [ושבו נכתבה הכתובה] לילה שלאחריו, היו עסוקים בכתיבת הכתובה, ובאופן זה אנו מכשירים אפילו בשאר שטרות, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק, לֹא שָׁנוּ** חכמים לפסול שטרות שנכתבו ביום ונחתמו בלילה, **אֶלָּא כְּשֶׁאֵין עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן** כל משך הזמן שמהיום שנכתב השטר עד הלילה שלאחריו שבו נחתם, **אֲבָל** אם כל משך הזמן הזה היו **עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן,** השטר **כָּשֵׁר,** כיון שהעדים כבר עומדים וממתינים שם כדי לחתום, וכבר בשעת הכתיבה ביום יש לשטר זה קול ופרסום:

המשך בעמוד 96

רש"י

ואותביה בכיסתיה — ימים רבים. **דאי מפייסה** — בהדיה, בקטטות שביניהם. **תיפיים** — ולא יגרשנה ולא. איפייסה, וגרשה. ומכי מטא גיטה לידה — הוא דאגרשה. **לא מקדים כו'** — לא רגילי למיעבד הכי לאנוחי בכיסתיה, דכיון דלא ניחא ליה בגירושין — פורענות הוא לגביה, ולא מקדים ליה. **מה הועילו חכמים בתקנתן** — בין לענין פירות בין לענין זנות, דטרפה לקוחות מיום הכתיבה. **קלא אית להו** — ובין לענין זנות ובין לענין פירות בעיא לאתויי ראיה אימת מטא גיטה לידה. **מאימתי מונין לגט** — שלשה חדשים שהאשה צריכה להמתין. **שתי נשים בחצר אחת** — של אדם אחד, שפירש לים, ומסר שני גיטין לשתי נשיו בו ביום, אלא שזה קדם לזה כתיבתו חדש. ולשמואל — זו תינשא לסוף שני חדשים, וזו לסוף שלשה, יתמהו בני אדם שראו שנתגרשו ביום אחד. **גט ישן** — לקמן (עט,ב) תנינא דאין אדם מגרש בגט ישן. ואיזהו גט ישן — כל שנתייחד עמה מאַחַר שכתבו לה, וטעמא — שמא יאמרו: גיטה קודם לבנה — שמא תתעבר ותלד בין כתיבתו לנתינתו, ולאחר זמן יאמרו: הגט קדם, ובזנות נתעברה. **המשליש** — מסר הגט לשליש כדי לגרשה בו לסוף שלשה חדשים, והוא הלך לדרכו. **מותרת לינשא מיד** — דמשעת כתיבה מנינן. **מאימתי כתובה** — בשאר שטר חוב, ומשמטתה שביעית. **משתפגום** — שתפרע קצת, דגלי דעתה דעומדת ליגרש וליפרע. **ותזקוף** — עליו המותר במלוה, דנפקא לה משום כתובה ומעשה בית דין שאינו משמט, וחל עלה שם שטר חוב. **פגמה** — כיון דגלי דעתיה בפרעון — קרינא ביה "לא יגרש". **וקפה** — במלוה. **אונם** — את הבתולה, חייב חמשים כסף. **וקנס** — דמוציא שם רע. **מאימתי נזקפין** — כלומר: מאימתי הויא בזקיפה. **העמדה** — הרי היא בזקיפה. **כמעשה בית דין דמיא** — דתנאי בית דין היא. **מה מעשה בית דין** — חיוביה משום פסק דין הוא, ואף על גב דלא איחתים, הלכך אין שם הקדמה, ונכתבים ביום ונחתמין בלילה. **אף כתובה** — משעת כתיבה, דנכנסה לחופה, דקירוב חתנות הוא — חייל שעבודה, ואף על גב דלא אחתים. **עסוקים באותו ענין הוו** — מכתיבה עד חתימה, ואפילו בשאר שטרות כשר. **לא שנו** — דשטרות הנכתבים ביום ונחתמים בלילה פסולים. **אבל עסוקים באותו ענין** — כיון שהעדים מזומנים לחתום, אלא שבעל כרחם צריכים להמתין עד שיסיים הסופר את השטר, אף על גב דאיתרמי ליה חתימה לאורתא. **כשר** — שהרי משעת כתיבה נמי אית ליה קלא. **אין לו פירות** — וכי טרפה מזמן כתיבה — בדין טרפה.

תוספות

ואנחיה בכיסתיה מאי – פירש בקונטרס: מה הועילו חכמים בתקנתם, בין לענין זנות בין לענין פירות, דטרפה לקוחות מיום הכתיבה. אף על גב דלעיל אמר ריש לקיש דיש לבעל פירות עד שעת חתימה – הכא מודה דיש לבעל פירות עד שעת נתינה, כיון דאי מפייסה – תיפיים. ומיהו, ההוא ד"גיטין הבאין ממדינת הים" דפירש בקונטרס דלתרוויהו פריך – קצת קשה: דלמה לא יפסיד משעת חתימה לריש לקיש, כיון שאם היתה אצלו – היה מגרשה לאלתר? ועוד קשה לרבינו יצחק: דמה הועילו חכמים בתקנתם – משמע דהשתא איכא למיחש באילו לא היה בו זמן, וזה אינו, דבאין בו זמן – חוששים שלא תפסיד האשה, וחששא דהכא לא משום אשה אלא משום לקוחות! ונראה לרבינו יצחק: דהנך תרי פירכי – למאן דאמר שמא יחפה, אבל למאן דאמר משום פירי – ניחא, דבדין מפסידין הלקוחות משעת חתימה.

הנהו קלא אית להו – פירש בקונטרס: דבעיא לאיתויי ראיה אימת מטא גיטה לידה. תימה: דלענין זנות, דנהי דידוע שלא בא לידה ביום הכתוב בו, מכל מקום יכול לחפות, ולומר שנתן לה קודם שזינתה, כמו קודם שתיקנו זמן! ואומר רבינו יצחק: קלא אית להו, כשרואין בזמן שזמן הכתיבה היא קודם המסירה – אית ליה קלא למילתא, ומסקי אדעתייהו לידע יום המסירה. ואם תאמר: ובההוא למה תיקנו זמן? ויש לומר: על ידי הזמן יש לו קול, לפי שרואים על ידי הזמן שבו שהנתינה אינה ביום הכתיבה. ואם תאמר: ומאן דאמר משום בת אחותו, בזמן הזה למה כותבין זמן בגיטין? דאפילו בזמן הזה משמע דבעי זמן, כדתנן (גיטין פו,א): שלשה גיטין פסולים! ויש לומר: גזירה שמא יחפה על בניה ממזרים. אי נמי: מהרה יבנה בית המקדש. אי נמי: שלא יאמרו זינתה אחר גירושין, ויחזירנה. דגרושה שזינתה מותרת לחזור, כדאמרינן בפרק שני דסוטה (יח,ב).

השולח גט לאשתו כו' ולגט ישן אין חרשיין – פירוש: אף על פי שצריכה להמתין שלשה חדשים – לאו משום דחיישינן שמא בתוך כך יבא עליה, דהא לגט ישן אין חרשיין, אלא כדאמרינן לעיל: שמא יאמרו שתי נשים בחצר כו'.

המשליש גט לאשתו – פירש בקונטרס: והוא הלך לדרכו. ובחנם פירש כן, אלא מיירי אפילו הוא בעיר. ונקט הך ברייתא "המשליש" – לרבותא, דאף על פי שהוא בעיר – מותרת לינשא מיד, ואין חרשיים לגט ישן. ולעיל נקט "השולח" לרבותא, דאף על פי שאינו בעיר – צריכה להמתין שלשה חדשים.

מאימתי כתובה משמטת – הא דאמר בריש פרק "אף על פי" (כתובות נה,א): תנאי כתובה ככתובה דמי לשביעית, קשה לרבינו יצחק: מאי איריא דאין תופסת כתובה משמטת משום דתנאי כתובה ככתובה דמי, והוי כמעשה בית דין? תיפוק ליה דלא משמט כתובה ותופסת, מידי דהוה אשכר שכיר והקפת החנות, דאיכא מאן דאמר במסכת שביעית (פרק עשירי משנה א) דלא משמט אלא מלוה, וכל שכן כתובה ותופסת! ודוחק לומר: דאתיא כרבי יוסי דפליג התם ואמר דמשמט.

1 וְאוֹתְבֵיהּ בְּכִיסְתֵּיהּ, דְּאִי מְפַיֵּיסָה תִּיפַּיֵּים, מַאי? -
2 אָמַר לֵיהּ: לָא מַקְדִּים אֵינָשׁ פּוּרְעָנוּתָא לְנַפְשֵׁיהּ. אָמַר
3 לֵיהּ רְבִינָא לְרַב אַשִׁי: גִּיטִּין הַבָּאִים מִמְּדִינַת הַיָּם,
4 דְּמִיכַּתְבִי בְּנִיסָן וְלָא מָטוּ עַד תִּשְׁרֵי, מַה הוֹעִילוּ
5 חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָם? - אָמַר לֵיהּ: הָנְהוּ קָלָא אִית לְהוּ.
6 אִיתְּמַר: מֵאֵימָתַי מוֹנִין לְגֵט? רַב אָמַר: מִשְּׁעַת נְתִינָה,
7 וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מִשְּׁעַת כְּתִיבָה. מַתְקִיף לָהּ רַב נָתָן בַּר
8 הוֹשַׁעְיָא: לִשְׁמוּאֵל, יֹאמְרוּ: שְׁתֵּי נָשִׁים בְּחָצֵר אַחַת,
9 זוֹ אֲסוּרָה וְזוֹ מוּתֶּרֶת! - אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: זוֹ זְמַן גִּיטָּהּ
10 מוֹכִיחַ עָלֶיהָ, וְזוֹ זְמַן גִּיטָּהּ מוֹכִיחַ עָלֶיהָ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ
11 דְּרַב, תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב:
12 הַשּׁוֹלֵחַ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ וְנִשְׁתַּהָה שָׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ שְׁלֹשָׁה
13 חֳדָשִׁים, כְּשֶׁהִגִּיעַ גֵּט לְיָדָהּ - צְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה
14 חֳדָשִׁים; וּלְגֵט יָשָׁן אֵין חוֹשְׁשִׁין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיַיחֵד
15 עִמָּהּ. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: הַמַּשְׁלִישׁ גֵּט לְאִשְׁתּוֹ,
16 וְאָמַר לוֹ: אַל תִּתְּנֵהוּ לָהּ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,
17 מֻשָּׁנְתְּנוֹ לָהּ - מוּתֶּרֶת לִינָּשֵׂא מִיָּד, וּלְגֵט יָשָׁן אֵין
18 חוֹשְׁשִׁין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְיַיחֵד עִמָּהּ. רַב כָּהֲנָא וְרַב פַּפִּי
19 וְרַב אַשִׁי עָבְדֵי מִשְּׁעַת כְּתִיבָה, רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא
20 בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ עָבְדֵי מִשְּׁעַת נְתִינָה. וְהִלְכְתָא:
21 מִשְּׁעַת כְּתִיבָה. אִיתְּמַר: מֵאֵימָתַי כְּתוּבָּה מְשַׁמֶּטֶת?
22 רַב אָמַר: מִשֶּׁתִּפְגּוֹם וְתִזְקוֹף, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: פְּגִמָּה אַף
23 עַל פִּי שֶׁלֹּא זְקָפָה, זְקָפָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּגְמָה. תַּנְיָא
24 כְּוָתֵיהּ דְּרַב, תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ
25 דְּרַב: מֵאֵימָתַי כְּתוּבָּה מְשַׁמֶּטֶת? מִשֶּׁתִּפְגּוֹם וְתִזְקוֹף;
26 פְּגִמָּה וְלֹא זְקָפָה, זְקָפָה וְלֹא פְּגִמָּה - אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת עַד
27 שֶׁתִּפְגּוֹם וְתִזְקוֹף. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: אוֹנֶס, וּקְנָס,
28 וּפִיתּוּי, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה, שֶׁזְּקָפָן בְּמִלְוֶה - מְשַׁמְּטִין, וְאִם
29 לָאו - אֵין מְשַׁמְּטִין. מֵאֵימָתַי נִזְקָפִים בְּמִלְוֶה? מִשְּׁעַת
30 הַעֲמָדָה בַּדִּין. אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּתוּבָּה כְּמַעֲשֵׂה בֵית
31 דִּין דָּמְיָא. מַה מַּעֲשֵׂה בֵית דִּין נִכְתָּבִין בַּיּוֹם וְנֶחְתָּמִין
32 בַּלַּיְלָה, אַף כְּתוּבָּה נִכְתֶּבֶת בַּיּוֹם וְנֶחְתֶּמֶת בַּלַּיְלָה.
33 כְּתוּבָּתֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר רַב אִיכְתּוּב בַּיּוֹם וְאִיחְתּוּם
34 בַּלַּיְלָה, הַוָּה רַב הָתָם וְלָא אָמַר לְהוּ וְלָא מִידִּי. לֵימָא,
35 כְּשִׁמּוּאֵל סְבִירָא לֵיהּ? - עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן הָווּ; דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר רַבִּי צָדוֹק: לֹא
36 שָׁנוּ אֶלָּא כְּשֶׁאֵין עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן, אֲבָל עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן - כָּשֵׁר. "רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר".
37 אֲמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? קָסָבַר: כֵּיוָן שֶׁנָּתַן עֵינָיו לְגָרְשָׁהּ, שׁוּב אֵין לוֹ פֵּירוֹת.
38 אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא הִכְשִׁיר רַבִּי שִׁמְעוֹן אֶלָּא לְאַלְתַּר, אֲבָל מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים - לֹא.

חיישינן

ונראה לרבינו יצחק: דהא דקאמר "לשביעית" – היינו שפגמה וזקפה כתובה לרב, או פגמה או זקפה לשמואל, דמשמטת נמי תופסת.

אונס קנס ופתוי – קנס הוא מוציא שם רע, ומשום דלית ביה אלא קנס קרי ליה קנס. אבל באונס יש בו בושת ופגם. **מה** מעשה בית דין נכתב ביום כו' – דמשעת פסק דין איכא קלא כמו בשטר, כדאמרינן בכל דוכתא כשעמד בדין דגבי ממשעבדי.

אף כתובה נכתבת ביום ונחתמת בלילה – יש מקומות שנוהגין לכתוב הכתובה בערב שבת ולחותמה במוצאי שבת. ואין נכון לעשות כן, משום תוספת, דדלמא לית ליה קלא. ומיהו, היכא דקנו מיניה – ליכא למיחש מידי, כדאמרינן בבבא בתרא (קעב,א): אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה – כתובו יומא דאקניתו ביה. **אבל** עסוקין באותו ענין כשר – דאית ליה קלא כאילו חתמו, כיון שהם מזומנים לחתום, כדפרישית לעיל.

חיישינן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

חיישינן שמא פייס – ואין להקשות: בגיטין הבאים ממדינת הים ובמשליש גט לאשתו אמאי לא חיישינן שמא פייס? דהכא הוא דחיישינן טפי, לפי שעדיין לא נחתם, וכי מתפייס נמי ליכא קלא. וכן כי אמר לעשרה "חתומו", וחתום בי תרי ביומיה דבסמוך – רגיל להתפייס, כיון דלא חתמו כל הצריכים לחתום, וכי מפייס נמי ליכא קלא. אבל כשכבר חתמו כל העדים בגט, ומזומן ליתן – אין רגיל להתפייס, וכשחזר ומתפייס – הכל מרגישין. אבל קשה: דבפרק "כל הגט" (גיטין כט,ב) גבי ההוא דשדר גיטא לדביתהו ואמר ליה לשליח: לא תיתבייה ניהלה עד תלתין יומין. פריך עלה: וניחוש שמא פייס! וכן אההיא "אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש". ובקונטרס פירש שם דבשולח גט ממדינת הים ליכא למיחש שמא פייס, דמימר אמר הבעל: השליח קדמני, וכבר הגיע גט לידה, ולא עקר נפשיה מספיקא. אבל מ"המשליש גט לאשתו" קשה, וגם לרבי יוחנן דהכא! ונראה לרבינו תם: דב"המשליש", שהוא עמה בעיר ואינו הולך משם – מסתמא מחמת קטטה מגרש, ומה שקובע זמן בנתינת הגט – לצעורה קא מכוין, ולא להתפייס. אבל בהנך דלקמן, שהולך משם ואינו אצלה בעיר – מסתמא לטובתה נתכוין, שלא תתעגן, וקובע זמן – חיישינן שמא יבא בתוך כך ויתפייס. וכי יתפייס נמי ליכא קלא, כיון שאינו מגרשה בשביל קטטה – אפילו רבי יוחנן מודה התם.

שמא פייס – פירש בקונטרס: שמא נתייחד עמה, והוי גט ישן. ואין נראה לרבינו תם: דהא בסוף פרק "מי שאחזו" (גיטין עו,ב) קאמר: ולגט ישן אין חוששין, שהרי לא נתייחד עמה. ופריך עלה: וליחוש שמא פייס? משמע דתרי מילי נינהו. ועוד: דלמה ליה למיפרך שמא פייס ומשום שמא פיים — את אשתו בתוך כך, ובא עליה, והוי גט ישן. קלא אית ליה למילתא — שהשכנים והשכנות שומעין תגר וקטטה שבין איש לאשתו, וכאשר ישקוט את ריבם — הכל מרגישים. אמר רבי יוחנן שנים — נתכוין לחתום בו לשם עדים. וכולם — לא החתים בו אלא לביישה ברבים, ותנאי גמור הטיל בגט זה, דלא ליהוי גיטא אלא אם כן חותמין בו כולן. כולם משום עדים — נתכוון להחתימם. ושנים חותמין — וקשיא לתרוייהו, דאמרי: כולם צריכים לחתום. אלא דאמר כולכם — דלא שוויא גיטא עד דחתימי כולהו. מאי בינייהו — בין משום תנאי בין משום עדים — כולם צריכים לחתום, דהכי נמי תנן בסיפא דההיא: "כולכם כתבו גט לאשתי" — אחד כותב וכולם חותמין. ועד עשרה ימים — וקודם שנתנו לה חתמו כולן. ומאן דאמר משום עדים פסול — דלא הוי עדות שלימה עד שיחתמו כולם, וכיון דכולם לא חתמו ביום כתיבתו — הוי ליה מוקדם. נמצא אחד מהן קרוב או פסול — וקיימא לן בסנהדרין (ט,א): אפילו מאה עדים, ונמצא אחד קרוב או פסול — עדותן בטלה. אי חתים בתחילה קרוב או פסול — בשנים הראשונים חתום הקרוב, וכולן חתמו בו ביום. אמרי לה כשר — למאן דאמר משום תנאי. דאף על גב דאיתחתים ברישא קרוב או פסול — העדות תתקיים בראויים לעדות, והוא יחשב לתנאי. דמסתמא את הכשרים מינה לשם עדות, והקרוב לתנאי. אתי לאיחלופי בשטרות דעלמא — דכיון דחתם ברישא — אתי למימר: זה ודאי לשם עדות חתם, ויכשירו קרוב בכל השטרות. ההוא דאמר לעשרה — "כולכם כתבו גט לאשתי".

כדאי

רש"י

חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא פִּיֵּיס; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים; אִם אִיתָא דְּפִיֵּיס - קָלָא אִית לֵיהּ לְמִילְּתָא. אִיתְּמַר: אָמַר לַעֲשָׂרָה "כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁנַיִם מִשּׁוּם עֵדִים, וְכוּלָּם מִשּׁוּם תְּנַאי, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: כּוּלָּם מִשּׁוּם עֵדִים. הֵיכִי דָּמֵי? אִילִּימָא דְּלָא אָמַר לְהוּ "כּוּלְּכֶם", וְהָא תְּנַן: אָמַר לַעֲשָׂרָה "כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי", אֶחָד כּוֹתֵב וּשְׁנַיִם חוֹתְמִין! אֶלָּא דַּאֲמַר לְהוּ "כּוּלְּכֶם". מַאי בֵּינַיְיהוּ? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דַּחֲתוּם בֵּי תְּרֵי מִינַיְיהוּ בְּיוֹמֵיהּ, וְאִינָּךְ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים. מַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם תְּנַאי - כָּשֵׁר; וּמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם עֵדִים - פָּסוּל. אִי נַמִי: כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא אֶחָד מֵהֶם קָרוֹב אוֹ פָּסוּל; לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם תְּנַאי - כָּשֵׁר, לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם עֵדִים - פָּסוּל. אִי חֲתוּם בַּתְּחִילָּה קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, אָמְרִי לָהּ: כָּשֵׁר, וְאָמְרִי לָהּ: פָּסוּל. אָמְרִי לָהּ כָּשֵׁר - תְּנַאי הוּא; אָמְרִי לָהּ פָּסוּל - אֲתֵי לְאִיחְלוּפֵי בִּשְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ לַעֲשָׂרָה: "כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי", חֲתוּם בֵּי תְּרֵי מִינַיְיהוּ בְּיוֹמֵיהּ וְאִינָּךְ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. אֲמַר לֵיהּ:

כדאי

גט ישן? התם, דקאי אההיא ד"הרי זה גיטך כל זמן שאעבור מנגד פניך שלשים יום" ו"אם לא באתי מכאן עד שנים עשר חדש", כיון דאם בא – בלא שום ייחוד בטל הגט! ואומר רבינו תם: דשמא פייס דהכא, וריש פרק "כל הגט" (גיטין כט,ב) רוצה לומר: שמא פייס וביטל, ואמר: גט שנתתי בטל הוא. ומיירי הכא כשאמר להם לחתום מכאן עד עשרה ימים, או לאלתר, והם לא חתמו עד עשרה ימים, ובשעת החתימה לא היה הבעל שם, ולהכי חיישינן שמא פייס וביטל שליחותם, ושלא מדעתו חתמו. אבל אם אחר עשרה ימים צוה להם לחתום – כשר, דאפילו בטל הגט קודם – הא קיימא לן כרב נחמן דאמר בריש "השולח" (שם לב,ב) דחודר ומגרש בו. ומיהו, אההיא ד"אם לא באתי" אינו רוצה לומר: שמא פייס ובטל את הגט בדיבור, דכיון דאמר "מעכשיו אם לא באתי" ולא בא – הוי גט מעכשיו, אף על גב דבטלו אחר כך. אלא "נתפייס ובא" קאמר, ומתוך כך בטל הגט. ואין מוכיר הפיוס אלא משום שעל ידי שנתפייס חחר לו ובא. ומשני: באומר "נאמנת עלי לומר שלא באתי" שאפילו באתי, אם היא תאמר שלא באתי – יהא גט. ועל פירוש הקונטרס קשה: דמאי משני? דאף על גב דאמר "נאמנת עלי לומר שלא באתי אצלה" אנן חיישינן ולא מהימנינן ליה! ומידהו, גם על פירוש רבינו תם קשה אההיא ד"כל זמן שאעבור נגד פניך שלשים יום", דמשני: באומר "נאמנת עלי לומר שלא באתי" – מכל מקום ניחוש שמא בטל את הגט. דכיון דלא אמר "מעכשיו", ואין הגט חל עד שיעבור מנגד פניה שלשים יום, ואם בתוך כך בטלו – לא הוי גט! ונראה לרבינו יצחק: דלא חיישינן לשמא פייס, אלא חיישינן משום לעז בעלמא, שיוציא הבעל לעז שבטל את הגט. והשתא משני שפיר, באומר: נאמנת כו'; דכיון שהאמינה עליו – שוב לא יוציא לעז, דכסיפא ליה מלתא. והשתא משני שפיר גם לפירוש הקונטרס. וכן משמע התם מתוך פירושו דלא הוי אלא לעז, שהזכיר בדברי המקשה ערעורו של בעל. **ואינך** מכאן עד עשרה ימים – ובמעמד כולן, כדאמרינן בפרק קמא (גיטין י,ב) דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה. **אי** נמי כגון שנמצא אחד מהן קרוב או פסול – דאף על גב דאמרינן (מכות ו,א) דשיילינן להו: למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו – הכא לא שייל, דפשיטא דחתמו לדעת הבעלים. **אמרי** לה פסול דאתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא – ואם תאמר: מאי שנא מגט מקושר, דאמר לקמן בסוף "הזורק" (פב,א): אי בעי חתים קרוב, בין בתחילה בין באמצע בין בסוף! ויש לומר: דשאני גט מקושר דעדיו שלשה, ושנים מהן הכשרין החומין עליו לשם עדות, הלכך לא אתי לאיחלופי. אבל הכא, שאין צריך כי אם שנים משום עדות – יאמרו דשנים הראשונים ודאי הם לשם עדות, ואתי לאיחלופי. אבל קשה, דאמר חזקיה: מלאוהו בקרובים – כשר, ומשמע בהדיא בפרק "המגרש" (לקמן פז.ב) דמילתיה דחזקיה גבי מילוי שני שיטין שהרחיק מן הכתב איתמר! ואומר רבינו תם: כיון דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה – סברי שהראשונים הם עיקר עדות, לפי שחתמו הראשונים לפני כל העדים. אבל התם, בשאר שטרות, כשרואים שקרובים החומין תחילה – יאמרו: אותם שמצאו תחילה החתימו תחילה, או אחרי כן חתמו למילוי. ואומר רבינו תם: דאפילו מאן דפסיל הכא – לא פסיל אלא בתחילה, אבל באמצע וסוף – כשר. דכיון דלא הוי בתחילה – לא אתי לאיחלופי. והא דתניא בתוספתא, ומייתי לה בריש "גט פשוט" (בבא בתרא קסב,ב): היו לו ארבעה וחמשה עדים חתומים על השטר, ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים – תתקיים העדות בשאר – כך היא הגירסא בתוספתא; אומר רבינו תם: דנקט "שנים הראשונים" לרבותא, דאף על פי שנראה יותר שהם עיקר העדות, וכל שכן אם נמצאו אמצעיים או אחרונים קרובים או פסולים, תתקיים העדות בשאר. ואין נראה לרבינו יצחק; דאי כשר בשטרות שנים קרובים, בין בתחלה בין באמצע בין בסוף – ניחוש דלמא אתי לקיומיה בשנים קרובים, או בחד קרוב וחד כשר. וליבא למימר דלעולם לא מקיים עד שיכירו כל החתימות שבשטר, ואף על גב דבגט מקושר מקיימינן מכל תלתא דאית ביה – התם משום דאטרחוה רבנן להחתים על כל קשר, לא אטרחוה לקיים כולם, אבל הכא, דכמה דבעי מחתים – בעי קיום בכולהו. דהא אמרינן ב"גט פשוט" לא שנו אלא בין העדים לכתב, אבל בין העדים לאשרתא, אפילו הרחיק שיטה אחת – פסול. ופריך: בין העדים לכתב נמי ליחוש, דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת, ואמר לרבות בעדים הוא דעבדי! ומשני: כל כי האי גוונא אין מקיימין אותו מעדים של מטה, אלא מעדים של מעלה. משמע דבעלמא מכל תרי דאית ביה מקיימין. ואי הוה צריך לקיים כל החתימות – לא הוה פריך מידי. וחזר בו רבינו תם, ומפרש כמו שמפרש בהלכות גדולות: דדוקא נקט בברייתא "שנים הראשונים קרובים" כו', דתלינן דחתמו לכבוד או למילוי – לכך תתקיים העדות בשאר. אבל נמצא מן האמצעיים או מן האחרונים קרוב או פסול – עדותו בטלה, דודאי לשם עדות חתמו. והכי קאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קסג,ב): כל כי האי גוונא אין מקיימים מעדים של מטה אלא מעדים של מעלה, אבל בעלמא – אדרבה, הוי איפכא, דאין מקיימין מעדים שלמעלה אלא מעדים של מטה. ומאן דמכשיר הכא – לא מכשיר אלא בתחילה, אבל בסוף – פסול לבולי עלמא. ואם תאמר: למאן דאמר משום עדים, דדעת בעל השטר להחתים משום עדים, והם חותמים לפי דעתו, אמאי תלינן בשאר שטרות שחתמו למילוי? לישיילינהו כי היכי דשיילינן התם: למיחזי אתיתו כו'! ואמר רבינו תם: דשאני שטר, דעדים החתומים נעשה כמו שנחקרה עדותם בבית דין.

דיו

והטעם, כי חֲיִישִׁנָן – אנו חוששים שֶׁמָּא פַּיֵּים הבעל את אשתו בתוך הזמן הזה ובא עליה, ונהיה זה גט ישן שאסור לגרש בו.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, רבי שמעון מכשיר את הגט אֲפִילּוּ מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – אפילו אם שהה בין כתיבתו לחתימתו יותר מעשרה ימים, ולא חוששים שמא במשך הזמן הזה הוא התפייס עם אשתו, שכן אִם אִיתָא דְּפַיֵּים – אם אכן היה מפייסה, קָלָא אִית לֵיהּ לְמִילְתָא – היה לכך קול ופרסום, שהרי בשעה שהם רבים ביניהם, שומעים השכנים את קול מריבתם, ואם הם מתפייסים מרגישים בזה השכנים, ומאחר שלא נשמע קול שהתפייסו, אין מקום לחשוש שמא פייסה ובא עליה, והגט כשר.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין רבי יוחנן לריש לקיש: אִיתְּמַר, בעל שאָמַר לַעֲשָׂרָה אנשים, כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כוונת הבעל היא, שִׁשָּׁנִים מהם יחתמו על הגט מִשּׁוּם עֵדִים כמו בכל גט, וְכוּלָּם – והשמונה הנוספים אינם עדים, אלא הם צריכים לחתום מִשּׁוּם תְּנַאי – שעשה הבעל תנאי שלא יוכשר הגט לגרש בו אלא אם כן יחתמו עליו כולם, וכוונתו בזה לבייש את אשתו ברבים. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, שכוונתו היא, כּוּלָּם – שכל העשרה יחתמו בגט מִשּׁוּם עֵדִים – בתור עדי הגט, כמו שני העדים שחותמים בכל גט.

הגמרא מבררת את אופן מחלוקתם: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן היה המעשה שנחלקו בו, אִילֵּימָא – אם נאמר שמדובר באופן דְּלָא אָמַר לְהוּ כּוּלְּכֶם – שהבעל לא אמר להם 'כולכם כתבו גט לאשתי', אלא אמר להם בסתם 'כתבו גט לאשתי', וְהָא תְּנַן – והרי שנינו במשנה (לקמן סו:) שאם הבעל אָמַר לַעֲשָׂרָה אנשים 'כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי', אין צריכים כולם לחתום על הגט, אלא אֶחָד מהם כּוֹתֵב את הגט וּשְׁנַיִם מהם חוֹתְמִין עליו, משום שלא היתה כוונת הבעל שכולם יכתבו, אלא שאיזה מהם שירצה יכתוב, ועוד שנים מביניהם יחתמו. ואם כן קשה בין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש שאמרו שכולם צריכים לחתום. מבארת הגמרא, אֶלָּא מוכרחים לומר שמדובר כאן דְּאָמַר לְהוּ 'כּוּלְּכֶם כתבו גט לאשתי', ובאופן זה ודאי שכולם צריכים לחתום, כמו שמבואר שם במשנה שאם אמר 'כולכם כתובו', אחד כותב וכולם חותמים, משום שהתנה שהגט לא יהיה כשר לגרש בו אלא אם כן כולם יחתמו עליו, וכל מחלוקתם היא האם צריכים לחתום משום עדים או משום תנאי.

הגמרא מבארת את החילוקים ביניהם: שואלת הגמרא, מַאי בֵּינַיְיהוּ מה החילוק אם חותמים משום תנאי או משום עדים. משיבה הגמרא, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – יש הבדל ביניהם במקרה דְּחָתוּם בֵּי תְּרֵי מִינַיְיהוּ בְּיוֹמֵיהּ – ששנים מהעדים חתמו על הגט ביום כתיבתו, וְאִינָךְ השמונה האחרים, חתמו מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – לאחר עשרה ימים מכתיבת הגט, מַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם תְּנַאי - רבי יוחנן שסובר שחתימת השמונה הנוספים היא משום תנאי שהתנה הבעל בגירושין אלו שעשרה אנשים יהיו חתומים על הגט, ואין חתימתם משום עדות, אם כן לדבריו יהיה הגט כָּשֵׁר, ואין כאן חסרון של גט מוקדם, כי חתימת האחרים אינה חתימה לשם עדות, ונמצא שהגט נחתם בהכשר ביום כתיבתו. וּמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם עֵדִים – וריש לקיש הסובר שחתימת השמונה הנוספים היא משום עדות על הגט וכולם יחד נחשבים לעדי החתימה, לדבריו הגט פָּסוּל, כדין גט מוקדם, שהרי חלק מן העדים לא חתמו ביום שנכתב הגט, ולא נעשה גט עד שלא חתמו עליו כולם, וכשחתמו כבר היה זה לאחר הזמן שכתוב בגט.

הגמרא מביאה חילוק נוסף שיש ביניהם: אִי נַמִּי – עוד חילוק יש ביניהם, כְּגוֹן שֶׁנִּמְצָא אֶחָד מֵהֶם – מהשמונה הנוספים קָרוֹב לבעל, או לאשה, או לאחד העדים החתומים בשטר, אוֹ שנמצא שאחד מן העדים הינו עד פָּסוּל, וכלל הוא בידינו (סנהדרין ט.) שאפילו אם באו לפנינו כת של מאה עדים, אם נמצא אחד מביניהם קרוב או פסול, עדותם בטלה. לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם תְּנַאי – לדברי רבי יוחנן שסובר שחתימת השמונה הנוספים אינה אלא לקיום התנאי שהתנה הבעל, הגט כָּשֵׁר, שמאחר ואינם חותמים בתורת עדות, אין חתימתם יכולה לפסול את שני העדים שחותמים לשם עדות. אך לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם עֵדִים – לדברי ריש לקיש שסובר שחתימת כולם היא לצורך עדות, יהיה הגט פָּסוּל כי מאחר שכל העשרה חותמים כעדים אם כן אפילו אם אחד מביניהם פסול, עדותן בטלה.

הגמרא מבררת את הדין לפי רבי יוחנן, במקרה נוסף: אִי חָתוּם בִּתְחִילָּה – אם אחד מהשנים שחתמו בתחילה עוד קודם שחתמו העדים הכשרים על הגט היה קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, וכולם חתמו באותו יום, אָמְרֵי לָהּ – יש שאמרו שהגט כָּשֵׁר, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שאמרו שהגט פָּסוּל, ושניהם אמרו כן לפי שיטת רבי יוחנן, הסובר שיתר החתומים על הגט אינם חתומים לשם עדות אלא לשם קיום התנאי.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: אָמְרֵי לָהּ כָּשֵׁר – אלו שאמרו שהגט כשר, סוברים שעל אף שהקרוב או הפסול חתמו בתחילה, תְּנַאי הוּא – חתימתם היתה לשם קיום התנאי, שכן מסתבר שהבעל מינה את הכשרים לעדות לשם עדים, ואת הפסולים לשם תנאי, ואם כן אף שחתמו בתחילה, מכל מקום העדות מתקיימת באותם העדים הראויים להעיד. אָמְרֵי לָהּ פָּסוּל – אלו שאמרו שהגט פסול, סוברים שאָתֵי לְאִיחַלּוּפֵי כִּשְׁטָרוֹת דְּעָלְמָא – שיבואו להחליף בין גט זה לשאר שטרות, שכיון שיראו שחתום בתחילה קרוב יבואו לומר שהקרוב חתם לשם עדות, ואם נכשיר גט כזה, ילמדו מכאן שמותר להחתים עד קרוב או פסול בכל השטרות.

הגמרא מביאה מעשה בענין שנחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש: הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ – מעשה באדם שאמר לַעֲשָׂרָה אנשים, 'כולכם כִּתְבוּ גֵּט לְאִשְׁתִּי', חָתוּם בֵּי תְּרֵי מִינַיְיהוּ בְּיוֹמֵיהּ – שנים מתוכם חתמו על הגט ביום שנכתב, וְאִינָךְ השמונה הנוספים חתמו על הגט מִכָּאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים – כעבור עשרה ימים מיום כתיבתו. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי – בא השואל לפני רבי יהושע בן לוי ושאל אותו האם הגט כשר או לא, אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן לוי לשואל,

בלימוד הנגלה צריך להיות ניכר שלומד אברך חסידותי, ובלימוד החסידות צריך להיות ניכר שלומד זה שחלק לו בלימוד הנגלה כדבעי

ממכתב י"ז סיוון, תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ח **וּלְדִבְרֵי הַכֹּל**[ס], **אִם הוּא בְּעִנְיָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּסִיס לְאִסּוּר בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת**[סא], **אַף אִם אַחַר־כָּךְ נִטַּל הָאִסּוּר מֵעֲלֵיהֶן - אָסוּר לְטַלְטְלָן כָּל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ כְּמוֹ כְּשֶׁהָיָה הָאִסּוּר עֲלֵיהֶן, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהֻקְצוּ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת**[סב] **- הֻקְצוּ לְכָל הַשַּׁבָּת כֻּלָּהּ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן ש"י:**

חֵלֶק ב סִימָן שט טִלְטוּל עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר אִם מֻתָּר בְּשַׁבָּת, סְעִיף ח

ביאורי הלכה

ס] ולדברי הכל — ב' הדיעות בדין 'בסיס' כשמניח מוקצה על היתר לכניסת השבת בלבד[49].

סא] בבין השמשות — שלא היה בדעתו לנער המוקצה באמצע שבת[50].

סב] בין השמשות — אם המוקצה הונח בשבת לא נעשו בסיס אליו ומותרים בניעור או בטלטול[51].

ציונים והוספות

49) דלעיל סעיף ז.

50) הוא הדין למנורה שנעשית בסיס לנר שהודלק בה בכניסת השבת, שגם המתירים בשאר דברים החמירו שלא לטלטלה אף שהיה בדעתו לסלקה באמצע שבת לאחר שיכבה הנר (לעיל סי' רעט ס"ה), ואם נפרש שטעם החומרא במנורה מפני שדעתו בפירוש שלא לנערה כל בין השמשות א"כ הוא־הדין שהמקילים יודו למחמירים בכל דבר שדעתו שלא לנערו בין השמשות אלא רק לאחר מכן.

51) לאחר שהמוקצה הוסר ממנו, או במקום שאי אפשר לנער, וכמפורט להלן סי' שי סי"א.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תסז, דין חטים שנפל עליהם מים ותבשיל שנמצא בתוכו חטה:

נט אם נמצאת חטה בקועה בפסח בתרנגולת צלויה או בשאר בשר צלי צריך להסיר מקום פעפועה לפי אומד הדעת ומן הסתם אינה אוסרת יותר מכדי קליפה שהחטה היא קטנה וכחושה ופליטתה מועטת.

במה דברים אמורים בצלי כחוש אבל אם הוא שמן במקום מגעה של החטה כולו אסור אפילו להשהותו או למוכרו ועכשיו שאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן אף אם הוא כחוש יש לאסור כולו אף אם לא נתבקעה החטה אלא שנתרככה ומכל־מקום בהפסד מרובה או במקום מניעת שמחת יו"ט יש לסמוך על בקיאתינו אם הוא כחוש להתירו אפילו באכילה לאחר שיסיר ממנו כדי קליפה כמו שיתבאר ביורה דעה סימן ק"ה:

ס וכל זה כשנצלה בקדירה או על גבי גחלים אבל אם נצלה בשפוד אפילו הוא כחוש לגמרי כולו אסור אפילו להשהותו או למכרו לנכרי לפי כשמהפכים השפוד מתפשט טעם משהו מהחטה בכל הצלי ואם נצלו תרנגולות הרבה על שפוד אחד בבת אחת והן נוגעות זו בזו ונמצאת חטה על אחת מהן כולן אסורות אפילו הן כחושות לפי שעל ידי היפוך השפוד מתפשט הטעם משהו מזו לזו ומזו לזו אבל אם אינן נוגעות זו בזו מותרות.

במה דברים אמורים כשהתרנגולת שנמצאת החטה עליה היא כחושה אבל אם היא שמינה הרי השומן מפטם את

טעם משהו חמץ הבלוע בתוכו ועל ידי השפוד מפעפע ומתפשט טעם משהו זה ונבלע בכל אורך השפוד ואוסר את כל תרנגולות הצלויות בשפוד.

ומכל־מקום אם אין החטה מבוקעת יש להתיר במקום הפסד מרובה למכור לנכרי או להשהות אפילו התרנגולת שנמצאת החטה עליה כמו שנתבאר למעלה:

~ יום שני ~

סא אם נמצאה חטה או שעורה בקועה בפסח בזפק העוף לאחר שהבהבו אותו באור להסיר נוצת העוף מותר שהרי החטה אינה אוסרת אפילו בצלי ממש יותר מכדי קליפה וכאן הזפק הוא הקליפה שמסירין ומשליכין אותו.

ואפילו אם העוף שמן אין להחמיר בו יותר מכדי קליפה כי ההבהוב אינו דומה כלל לצלי הואיל ואינו מהבהבו הרבה במקום אחד אלא מעבירו תמיד הנה והנה כמו שיתבאר ביו"ד סימן ס"ח:

סב ואותה החטה שנמצאת בזפק צריך לשורפה אפילו לא נתבקעה אלא שנתרככה, במה דברים אמורים כשהיא שלימה אבל אם היא שבורה הרי ניכר ששלט בה העכול עד שנשתברה והרי זו כפרש ונפקע איסור חמץ ממנה ואין צריך לבערה ואין צריך לומר שאינה אוסרת אפילו כדי קליפה:

סג וכל זה בחטה ושעורה וכיוצא בהן מדברים שאפשר שבלען העוף כשהן שלימים ולא לעסן כלל ולכך אינן חשובים כמעוכלים עד שנשתברו שם במעיו אבל אם אכל מורסן וכיוצא בו מדברים רכים שבודאי נלעסו בפיו אם שהו במעיו כשיעור עיכול דהיינו מעת לעת הרי הם כמעוכלים לגמרי ונפקע מהם איסור חמץ ואם הקיאן דרך בית הרעי אפילו בתוך מעת לעת נפקע מהם איסור חמץ אבל אם בלע חטים ושעורים וכיוצא בהן והקיאן כשהן שלימים אף ששהו במעיו יותר ממעת לעת לא נפקע איסורן וכן אם בלע שאר איסורין דינו כחמץ בפסח לענין זה:

סד כל מקום שמקילין מחמת הפסד מרובה אם יכול להשהות עד לאחר הפסח או למכור לנכרי בפסח ולא יהיה שם הפסד מרובה אין להקל:

סה כל מקום שמקילין מחמת שמחת יו"ט יש להקל אפילו בחולו של מועד שאף הוא בכלל יום טוב לענין שמחה כמו שיתבאר בסי' תקכ"ט:

~ יום שלישי ~

חלק ב סימן תסח, שלא לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות:

א בזמן שבית המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום ולמעלה לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח וכל אדם שמקריב קרבן בכל ימות השנה אותו היום הוא יום־טוב שלו מדבריהם ואסור לו לעשות מלאכה באותו היום כעין יום־טוב לפיכך בערב פסח מחצות ואילך שהוא זמן הקרבת הפסח לכל ישראל הרי הוא יום־טוב שלהם ואסור בעשיית מלאכה אף למי שפטור מהקרבת הפסח כגון שדר בחוץ לארץ כיון שהוא יום־טוב לרוב ישראל המקריבים בו פסח:

ב ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח אף־על־פי־כן לא נתבטל איסור עשיית מלאכה כיון שנאסר במנין חכמים על כל ישראל וכל דבר שנאסר במנין חכמים על כל ישראל אף שאח"כ נתבטל הטעם שבגללו אסרוהו אף־על־פי־כן לא נתבטל האיסור עד שנתוועדו במנין כמנין הראשון להתירו בפירוש:

ג ולפיכך העושה מלאכה בזמן הזה מחצות ואילך משמתין אותו כדין העובר על דברי חכמים וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם שמה שהוא משתכר במלאכה זו יהיה לו הפסד כנגדה במקום אחר:

ד ואף אם אינו עושה כדי להשתכר אלא עושה בחנם בין לעצמו בין לאחרים אפילו לצורך יום־טוב הרי זה אסור לפיכך אסור לספר לישראל מחצות ואילך אף־על־פי שעושה בחנם ומתכוין לכבוד יום־טוב ואפילו לספר את עצמו אסור אבל מותר להסתפר על־ידי נכרי אף־על־פי שהישראל מטה ראשו אליו והרי הוא כמסייע קצת אין בכך כלום שמסייע אין בו ממש לענין זה:

ה וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על־ידי נכרי אפילו שלא לצורך המועד שלא אמרו אמירה לנכרי שבות אלא בשבת ויו"ט וחולו של מועד אבל ערב פסח אחר חצות אין בו קדושת יום־טוב כלל וקל הוא יותר מחולו של מועד.

לפיכך כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיוצא בהם משאר דברים המותרים בחולו של מועד כל־שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות וכן כל אותן שהתירו לספר ולכבס בחולו של מועד כגון הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורים מותרין גם־כן בערב פסח אחר חצות:

~ יום רביעי ~

ו יש אוסרין ליטול הצפרנים מחצות ואילך ויש מקילין הואיל ויש מתירין אפילו בחולו של מועד כמו שיתבאר בסי' תקל"ב וכדאי הם לסמוך עליהם על־כל־פנים בערב פסח שהוא קל יותר מחולו של מועד ומכל־מקום לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה ויטלם קודם חצות אבל אם שכח ולא נטלם קודם חצות יש לסמוך על סברא האחרונה ויכול ליטלם אחר חצות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז לא אסרו בערב פסח אלא מלאכה גמורה כגון לעשות כלים חדשים או לתפור בגדים חדשים אבל רשאי הוא לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת אם יש בו צורך המועד וכן בגדים שנקרעו קצת רשאי לתופרם ולתקנן לצורך המועד אפילו מעשה אומן בין לעצמו בין לאחרים בחנם.

אבל בשכר אסור אפילו לצורך המועד אפילו מעשה הדיוט:

ח לכתוב ספרים לאחרים אפילו בחינם אסור שהכתיבה היא מלאכה גמורה ולא התירוה אפילו לצורך מצוה אלא אם כן בדרך שמותר בחולו של מועד אבל מותר לכתוב ספרים לעצמו דרך לימודו דכיון שדרך לימודו ולעצמו הוא כותב אינו נראית כמלאכה גמורה שבודאי אינו מתכוין לכתיבה גמורה והגונה והרי דינו כתיקון בעלמא שהתירו לצורך המועד והוא הדין צורך מצות כתיבת דברי תורה שיהיו לו לזכרון:

ט בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג, מקום שנהגו לעשות עושין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואף בניהם אחריהם עד סוף כל הדורות הדרים בעיר הזאת אינן רשאין לשנות ממנהג אבותיהן משום שנאמר ואל תטוש תורת אמך.

ואף מי שיצא ממקום שנהגו לעשות ובא לגור במקום שנהגו שלא לעשות אם אין דעתו להחזיר דירתו לעולם למקום שיצא משם אלא דעתו להשתקע שם במקום שהלך לשם הרי הוא נעשה מיד כאנשי אותו מקום וחלו עליו כל החומרות שמחמירין באותו מקום ואסור לו להקל אפילו בצנעה ואפילו חוץ לתחומה של אותה העיר:

~ יום חמישי ~

י ומכל־מקום כשעדיין לא הגיע לתוך תחומה של אותה העיר לא חלו עליו עדיין חומרי אותה העיר אבל משהגיע לתוך תחומה של אותה העיר שדעתו להשתקע שם אף שאחר־כך הלך משם למקום אחר ודעתו לחזור לאותה העיר לא נפקעו ממנו חומרותיה.

ואם אין דעתו להשתקע לעולם באותה העיר אלא דעתו לחזור למקום שיצא משם או למקום אחר שנוהגין בו היתר אפילו דעתו שלא לחזור עד לאחר זמן מרובה, מכל־מקום כיון שאין דעתו להשתקע באותה העיר לעולם לא חלו עליו חומרי אותו מקום ומותר לו לעשות מלאכה בשדה חוץ לתחומה של עיר אבל בתוך התחום אסור לשנות מנהגם מפני המחלוקת ואפילו רוצה לעשות בצנעה אסור שאי אפשר למלאכה להיות כל־כך בצנעה שלא יודע הדבר לשום אדם:

יא אבל שאר כל חומרות שאינן באיסור מלאכה שמחמירין באותו מקום שהלך לשם אם אין דעתו להשתקע שם רשאי להקל בהן אפילו בתוך העיר רק שיהיה בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם ויבואו לידי מחלוקת.

אבל אם יודע הדבר לתלמיד חכם אין בכך כלום שהתלמיד חכם יודע שהדבר תלוי במנהג ולא יבואו לידי מחלוקת ומכל־מקום לכתחלה אין לו להקל בפני התלמיד חכם אלא שאם נהגו להקל בצנעה בתוך ביתו ובאמצע בא התלמיד חכם לביתו אין צריך להפסיק מפניו אלא יכול לגמור הדבר שנוהג בו להקל בפני התלמיד חכם דכיון שהתחיל לעשות בצנעה לא יבוא התלמיד חכם עמו לידי מחלוקת שהתלמיד חכם יודע שמותר לו להקל בצנעה אבל אם אדם אחר שאינו תלמיד חכם בא לתוך ביתו צריך להפסיק מפניו שלא יודע לו הדבר ויבוא לידי מחלוקת:

יב ההולך ממקום שנוהגים בו איסור ובא למקום שנוהגין בו היתר ודעתו להשתקע שם לעולם כיון שהגיע לתוך תחומה של אותה העיר שדעתו להשתקע בה נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם ומותר לו לעשות מלאכה אפילו בפרהסיא:

יג ואם אין דעתו להשתקע שם לעולם אלא דעתו לחזור למקומו או למקום אחר שנוהגין בו איסור נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ואסור לו לעשות מלאכה בין בצנעה בין בפרהסיא ואף־על־פי־כן לא יתראה בפני אנשי אותו מקום שהוא בטל ממלאכה מחמת איסור כמנהג מקומו שלא יבוא לידי מחלוקת אלא יהא נדמה בעיניהם שהוא בטל מחמת שאין לו מלאכה לעשות:

~ יום שישי ~

יד וכן בשאר כל חומרות שמחמירין במקום שיצא ממנו ומקילין בהם במקום שהלך לשם שאף שדעתו לחזור למקומו ולא נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם אף־על־פי־כן לא יתראה בפניהם שהוא מחמיר במה שהם מקילין שלא יבואו לידי מחלוקת אלא יחמיר בצנעה שלא יודע הדבר להמון עם.

ואם הוא בענין שאי אפשר לו להחמיר אלא אם כן יודע הדבר להמון עם לא יחמיר כלל אלא ינהג היתר כמותם שגדול השלום ויש לו לעבור על מנהג מקומו מפני השלום כיון שאינו עובר על איסור של תורה (ולא על דברי סופרים) אלא על מנהג בלבד:

טו וכל זה כשבא לעיר שיש בה מנהג קבוע להקל אבל אם אין בה מנהג קבוע להקל אף שאין בה גם כן מנהג קבוע להחמיר אף אם דעתו להשתקע בה לעולם לא נפקעו ממנו חומרי המקום שיצא משם עד שיהא נקבע בעיר מנהג קבוע להקל:

טז אפילו במקום שנהגו שלא לעשות לא נהגו מן הסתם אלא מהנץ החמה ואילך אבל קודם לכן מותר.

ואם יש מקום שיש בו מנהג קבוע בבירור לאסור אף קודם הנץ החמה אין זה מנהג חשוב כלל וכל מי שבא לשם ממקום אחר אף שדעתו להשתקע שם לא חלה עליו חומרא זו

וכיוצא בה מחומרות שאין להם מנהג הגון ולא נקבעו בעיר על־פי תלמיד חכם אלא העם החמירו כן מעצמם ומכל־מקום צריך ליזהר שלא להקל בפני המון עם שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסורין ויבואו על ידי כן לזלזל בשאר איסורין שהן אסורין מן הדין אבל בפני תלמיד חכם רשאי להקל.

אבל התלמיד חכם עצמו כיון שהוא מאנשי אותה העיר אסור לו להקל אפילו בינו לבין עצמו דכיון שבני העיר יודעים שדבר זה מותר הוא מן הדין ואף־על־פי־כן נהגו להחמיר הרי חומרא זו כנדר על כל אנשי העיר ואינה ניתרת אלא בשאלה וחרטה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' רי"ד:

~ שבת קודש ~

יז במה דברים אמורים באותו הדור עצמו שנהגו חומרא זו וכן בניהם אחריהם שנהגו חומרא זו שלש פעמים בחיי אבותיהם או לאחר מיתתם או אפילו לא נהגו אלא פעם אחת אלא שהיה בדעתם אז לנהוג כן לעולם הרי נעשית חומרא זו עליהם כנדר אבל אם לא היה בדעתם כן ולא נהגו כן שלש פעמים אף־על־פי שאבותיהם קבלוה עליהם בנדר ונהגו בה כל ימיהם אין בניהם חייבים לקיים מנהג אבותיהם כיון שהוא מנהג גרוע שלא נעשה על־פי תלמיד חכם אלא שנהגו כן ההמון מעצמם ואין טעם נכון למנהגם.

אפילו במקום שנהגו שלא לעשות לא נהגו מן הסתם אלא שלא להתחיל מלאכה בי"ד שחרית אבל כל מלאכה שהתחיל בה קודם י"ד יכול לגומרה בי"ד עד חצות אם היא לצורך המועד חוץ משלש אומניות שהן החייטין והספרין והכובסין שהן יכולים אפילו להתחיל בתחלה בי"ד שחרית אם יכולים לגמור עד חצות כדי שיוכל ליהנות ממלאכתו במועד.

ולמה הקילו בשלש אומניות אלו לפי שמצינו שהקילו בהן בחולו של מועד שמלאכת התפירה התירו להדיוט שאינו אומן שמותר לו לתפור בגדים בחולו של מועד והגילוח והכיבוס התירו למי שבא ממדינת הים וליוצא מבית האסורים בחולו של מועד ויום זה הוא קל יותר מחולו של מועד לפיכך יש להתיר התפירה אפילו לאומן והגילוח והכיבוס אפילו למי שאינו בא ממדינת הים ועוד ששלש אומניות אלו הן צריכות אל העם צורך גדול לכבוד יום־טוב לפיכך הקילו בהן יותר מבשאר מלאכות שאינן צריכין כל כך לכבוד יום־טוב:

יח וכל זה במקום שנהגו שלא לעשות אבל במקום שנהגו לעשות מותר להתחיל כל המלאכות עד חצות אע"פ שאין בהן צורך המועד כלל:

~ 'לקוטי תורה' פרשת נשא - הפרשה החסידית ~

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן

"**נָשֹׂא** אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וְגוֹ'" (בַּמִּדְבָּר ד, כב):

יֵשׁ לְהָבִין, לָמָּה נֶאֱמַר בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן "גַּם הֵם"?

וְגַם, מַה שֶּׁכָּתוּב בִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן דַּוְקָא (בַּמִּדְבָּר ד, כז): "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי" וְלֹא נֶאֱמַר כֵּן בִּבְנֵי קְהָת וּמְרָרִי.

אַךְ הִנֵּה, תְּחִלָּה צָרִיךְ לְהָבִין כְּלָלוּת עִנְיַן הַמִּשְׁכָּן וּנְסִיעָתָם בַּמִּדְבָּר:

דְּהִנֵּה, שֹׁרֶשׁ טַעַם נְסִיעָתָם בַּמִּדְבָּר עִם הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו הָיָה כְּדֵי לְהַכְנִיעַ כֹּחַ יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, שֶׁשֹּׁרֶשׁ יְנִיקָתָם הוּא בַּמִּדְבָּר דַּוְקָא. וּלְכָךְ בַּמִּדְבָּר אֵין שָׁם גִּידּוּל צֶמַח וְדֶשֶׁא כְּלָל אֶלָּא שֶׁמְּמוֹן בִּלְבָד, כִּי הַהַשְׁפָּעָה הִיא מִסִּטְרָא־דִקְדוּשָׁה דַּוְקָא, "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם" (נְחֶמְיָה ט, ו). וּכְתִיב (תְּהִלִּים יא, ז וְעוֹד): "צַדִּיק ה'", פֵּירוּשׁ "צַדִּיק" – שֶׁהוּא מַשְׁפִּיעַ וּבַעַל צְדָקָה. וְכֵן בְּכָל סִטְרָא־דִקְדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ.

וְהִנֵּה, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, הַחֶסֶד נִמְשָׁךְ מִצַּד "הַגְּדוּלָּה", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמה, ח): "אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד". וּבְכָל סִטְרָא־דִקְדוּשָׁה, הַחֶסֶד נִמְשָׁךְ מִצַּד הַבִּיטּוּל שֶׁבָּטֵל לַה' וְנֶחְשַׁב לְאַיִן וָאֶפֶס בְּעֵינָיו, לָכֵן רָאוּי לִיתֵּן לְזוּלָתוֹ שֶׁהוּא חָשׁוּב יוֹתֵר. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית יח, כז): "וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר". וּלְפִיכָךְ הָיָה עוֹשֶׂה חֶסֶד עִם כָּל בְּנֵי אָדָם כו'. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן מִי שֶׁהוּא 'יֵשׁ' וְ'דָבָר' וְאֵינוֹ בָּטֵל, צָרִיךְ הַכֹּל לְגַרְמֵיהּ, וְאֵינוֹ בְּחִינַת מַשְׁפִּיעַ. וְלָכֵן בַּמִּדְבָּר הֵם "נָחָשׁ, שָׂרָף, וְעַקְרָב" (דְּבָרִים ח, טו) – ג' קְלִיפּוֹת, שֶׁשָּׁם מְקוֹר הַקְּלִיפּוֹת, שֶׁהֵם יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, וְאֵין בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, לָכֵן אֵין מִמֶּנּוּ שׁוּם הַשְׁפָּעָה.

וְהִנֵּה לְכָךְ הָיָה נְסִיעַת הָאָרוֹן וְיִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, כְּדֵי לְהַכְנִיעַ אֶת הַמִּדְבָּר. וּלְכָךְ נָשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן בְּנ"ב מַסָּעוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם מ"ב. וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי גִילוּי אֱלֹקוּת שֶׁהָיָה בַּמִּשְׁכָּן כְּשֶׁנְּשָׂאוּ אוֹתוֹ בַּמִּדְבָּר, מִמֵּילָא נִכְנְעוּ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים סח, ג): "כְּהִמֵּס דּוֹנַג וְגוֹ'"[1]. וְתוֹעֶלֶת הַכְנָעָה זוֹ הָיְתָה עִנְיַן הֲכָנָה לֶעָתִיד־לָבֹא, שֶׁיּוּכַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִהְיוֹת גִּילוּי אֱלִקּוּת בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל שֶׁלָּנוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה): "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְגו'", שֶׁעַל יְדֵי שֶׁנִּכְנַע תְּחִלָּה מְקוֹר הַהֶסְתֵּר וְהַיֵּשׁ, יוּכַל לִהְיוֹת בּוֹ אַחַר כַּךְ הַגִּילוּי לֶעָתִיד־לָבֹא.

[וְאִפְשָׁר לוֹמַר, שֶׁהוּא כְּעִנְיָן שֶׁבַּעֲבוֹדַת ה' צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת "אִתְכַּפְיָא", בִּכְדֵי שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת וּמְדֹרֵגַת "אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא". וּבְלִי בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא תְּחִלָּה, לֹא יוּכַל לָבֹא לִבְחִינַת "אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא כו'". כְּמוֹ כֵּן עַל דֶּרֶךְ זֶה, כְּדֵי שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּילוּי אֱלִקּוּת מַמָּשׁ בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל, שֶׁיֵּהָפֵךְ הַחֹשֶׁךְ לְאוֹר מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה יד, ז): "לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר" – לְכָךְ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת הַכְנָעַת הַמִּדְבָּר כו'.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי", בְּעִנְיָן אַחֵר – שֶׁעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ כֹּחַ בְּיַד הָאָדָם לְהַכְנִיעַ הַגּוּף שֶׁלּוֹ כו'].

וְעִנְיָן הַגִּילוּי הַזֶּה שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא הוּא: כִּי הִנֵּה בֶּאֱמֶת חֲרִי קַמִּיהּ, עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֵין שׁוּם בְּחִינַת הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם כְּלָל. כִּי "קַמִּיהּ, כּוּלָּא – כְּלָא חֲשִׁיבִי", וְאֵין שִׁינּוּי כְּלָל בֵּין קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם לְאַחַר הַבְּרִיאָה. כִּי גַּם עַתָּה הוּא אֶחָד, יָחִיד וּמְיוּחָד כְּמוֹ קוֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁכָּל עִיקַּר הִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים יֵשׁ מֵאַיִן הוּא רַק מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – "בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" (תְּהִלִּים לג, ו).

וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַדִּבּוּר בָּאָדָם, שֶׁהוּא בָּטֵל וְטָפֵל לְגַבֵּי הַמַּחְשָׁבָה, וּבִלְתִּי תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל וּכְלָל. רַק אֲצִיל הַשּׁוֹמֵעַ הוּא שֶׁהַדִּבּוּר נִתְפָּס לְיֵשׁ וְדָבָר. וְכָךְ לְמַעְלָה, בְּחִינַת "אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר", "בְּיו"ד מַאֲמָרוֹת" – לְגַבֵּי הַנִּבְרָאִים מֵהֶם "יֵשׁ מֵאַיִן" – הֵם בִּבְחִינַת "רֵשׁ". אֲבָל לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הֵם בְּטֵלִים כְּ"לָא". וּלְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, נִרְאֶה הָעוֹלָם לִבְחִינַת "יֵשׁ" וְ"דָבָר" לְעֵינֵינוּ, אֲבָל אֲצִילוֹ יִתְבָּרֵךְ אֵין הֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם כְּלָל.

וְעַל כֵּן, לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּבוֹד ה', שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילוּי עַצְמִיּוּת אֱלִקּוּת, אֲזַי מִמֵּילָא לֹא יַסְתִּיר שׁוּם הֶסְתֵּר כְּלָל, וְיִהְיֶה גִּילוּי אֱלִקּוּת גַּם בַּעֲשִׂיָּה, עַד שֶׁיִּרְאוּ כָּל בָּשָׂר, אֲפִילּוּ בְּהַשָּׂגַת שִׁכְלוֹ הַגַּשְׁמִיּוּת. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי זֶה לֶעָתִיד־לָבֹא, הוּצְרַךְ לִהְיוֹת נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר - לְהַכְנִיעַ אוֹתוֹ כַּנַּ"ל.

ב וְהִנֵּה, זֶה הָיָה עִנְיָן נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן בְּפוֹעַל מַמָּשׁ – בִּבְחִינַת "עוֹלָם". וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם עַכְשָׁו בְּרוּחָנִיּוּת בִּבְחִינַת "נֶפֶשׁ". כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מִשְׁכָּן בִּפְרָט בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד. וְכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים שֶׁבּוֹ – הַכֹּל יֵשׁ בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם.

דְּהִנֵּה כְּתִיב (שְׁמוֹת כה, ח): "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". וְאָמְרוּ רַז"ל: "בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא בְּתוֹכָם". לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּחִינַת מִשְׁכָּן בְּנַפְשׁוֹ. וְהַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּילוּי אֱלִקּוּת בְּנַפְשׁוֹ, בְּעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ תְּפִלָּה, כְּשֶׁיִּהְיֶה לְבָבוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים נא, יב): "לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱלֹקִים כו'".

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כד, ד): "וּבַר לֵבָב כו'": דְּכַאֲשֶׁר לְבָבוֹ טָהוֹר מִכָּל סִיג, "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ" (שְׁמוֹת כב, יט), אֲזַי נִקְרָא מִשְׁכָּן – לִשְׁכּוֹן בּוֹ גִּילוּי אוֹר ה'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כד, ד־ה): "נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב כו' יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה'". דְּפֵירוּשׁ 'בְּרָכָה', הוּא הַמְשָׁכַת גִּילוּי אֱלִקּוּת בְּנַפְשׁוֹ כו'[2]. וְעַל יְדֵי זֶה, יִדְחֶה וְיַכְנִיעַ גַּם כֵּן הַהֶסְתֵּר שֶׁל נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית הַמַּסְתִּיר וּמַבְדִּיל, וְנִרְאֶה לוֹ הָעוֹלָם לִבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד, וְהַיְינוּ מִפְּנֵי גַּסּוּת חוֹמֶר נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית.

אֲבָל כְּשֶׁלְּבָבוֹ זַךְ וּבָרוּר, יִרְאֶה בְּעֵין שִׂכְלוֹ אֵיךְ שֶׁאֵין מַסְתִּיר בֶּאֱמֶת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה דְּ"קַמִּיהּ – כְּלָא כו'", כִּי עַל יְדֵי זַכּוּת לִבּוֹ נִמְשָׁךְ גִּילוּי אֱלִקּוּת גַּם בִּבְחִינַת הַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם שֶׁלֹּא יַסְתִּיר.

וְזֶהוּ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה נְסִיעַת הַמִּשְׁכָּן בִּבְחִינַת מִדְבָּר, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיָה מַכְנִיעַ אֶת הַמִּדְבָּר כו' – וְכָךְ הוּא בַּנֶּפֶשׁ עַכְשָׁיו – הַכְנָעַת הַיֵּצֶר הָרָע, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת מִדְבָּר, שֶׁהוּא "אֶרֶץ לֹא זְרוּעָה" (יִרְמְיָהוּ ב, ב). דְּהַיְינוּ, הַמַּעֲשִׂים וְהַדִּבּוּרִים וְהַמַּחְשָׁבוֹת אֲשֶׁר "לֹא לַה' הֵמָּה כו'" (יִרְמְיָהוּ ה, י).

וְזֶהוּ "אֲשֶׁר "לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם" (יִרְמְיָהוּ ב, ו), פֵּירוּשׁ: "אָדָם" הוּא מַה שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם כו'" - "לֹא יָשַׁב שָׁם", כִּי "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (שְׁמוֹת כה, ח) כְּתִיב[3], וְעַל כֵּן צָרִיךְ לְהַכְנִיעַ בְּחִינַת מִדְבָּר זֶה, שֶׁהוּא הַיֵּצֶר הָרָע. וְהַיְינוּ, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת גִּילוּי אֱלִקּוּת בְּנַפְשׁוֹ.

[וּבְמָקוֹם אַחֵר נִתְבָּאֵר, בְּעִנְיָן "בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים – כַּלָּה נָאָה וַחֲסוּדָה": שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַהַמְשָׁכָה לְפִי הַהַעֲלָאָה, אֶלָּא

1. [וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי"].

2. [וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל "טָהֳרָה מְבִיאָה לִידֵי קְדוּשָׁה". עַיֵּן בְּ"רַאשִׁית חָכְמָה"].

3. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי לְדוֹדִי".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַדְּרַבָּה, תְּחִלָּה יִהְיֶה הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, דְּהַיְינוּ שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַטּוֹב יִהְיֶה אֲפִילּוּ קוֹדֶם לְ"סוּר מֵרָע" בְּדִקּוּת, וְלֹא יַמְתִּין בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב" עַד שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּה "סוּר מֵרָע" בְּתַכְלִית.

וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי זֶה הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב", אֲזַי מִמֵּילָא יִפְּלוּ כָּל הַחִיצוֹנִים. כִּי "מְעַט אוֹר, דּוֹחֶה הַרְבֵּה מִן הַחוֹשֶׁךְ", וְיָבוֹא לְ"סוּר מֵרָע" בְּתַכְלִית כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיָן מַסְּעוֹת הַמִּשְׁכָּן בַּמִּדְבָּר – שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת גִּילּוּי אֱלֹקוּת, מִמֵּילָא נִכְנְעוּ הַקְּלִיפּוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר י, לה): "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן כו' וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ כו'".

וְכָךְ בְּחִינָה זוֹ בְּנֶפֶשׁ: שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה, בְּמַעֲשֵׂה הַטּוֹב וּבְעֵסֶק הַתּוֹרָה וּתְפִלָּה, אֲזַי מִמֵּילָא יִכָּנַע גַּשְׁמִיּוּת הַגּוּף, וְנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית כו'].

וְהִנֵּה, בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ג' דְּבָרִים: "קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן" (שְׁמוֹת כו, יז. וְעוֹד); וְ"יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן" (בְּמִדְבַּר ד, כה); וְ"הַכֵּלִים" – הַיְינוּ אָרוֹן, וּמְנוֹרָה וּמִזְבַּח כו'.

וְהִנֵּה, תְּחִלָּה יֵשׁ לְהָבִין עִנְיָן הַקְּרָשִׁים שֶׁנִּקְרְאוּ (שְׁמוֹת כו, טו): "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים", שֶׁהֵם עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהַמַּלְאָכִים נִקְרָאִים 'עוֹמְדִים', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ ו, ב) "שְׂרָפִים עוֹמְדִים". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִדְרַשׁ שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, סוֹף פָּסוּק "צְאֶינָה וּרְאֶינָה": לְמַעְלָה – 'שְׂרָפִים עוֹמְדִים', אַף לְמַטָּה – 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים'. וּפֵירוּשׁ "שְׂרָפִים עוֹמְדִים", הַיְינוּ כְּמַאֲמָר: "וַאֲשֶׁר מִשְׁרָתָיו כּוּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה כו'"[4].

וְהָעִנְיָן הוּא: כִּי "אֵין עֲמִידָה אֶלָּא שְׁתִיקָה" (סוֹטָה לט, א). וּפֵירוּשׁ "שְׁתִיקָה", הַיְינוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל הָעֲצָמוּת מִכֹּל וָכֹל. וְהַיְינוּ בְּחִינַת בִּיטּוּל־הָרָצוֹן, שֶׁלֹּא יְהֵא לְאָדָם רָצוֹן אַחֵר זוּלַת הָרָצוֹן לַה' אֶחָד. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה): "וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי כו'". וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ כו'"[5].

וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָא בְּחִינָה זוֹ "עֲמִידָה" הוּא: כִּי הִנֵּה כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ הָאַהֲבָה וְהַדְּבֵיקוּת בַּה' – זֶהוּ בְּחִינַת "מְהַלֵּךְ", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאַבְרָהָם (בְּרֵאשִׁית יב, ט): "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ כו'". אַךְ קוֹדֶם שֶׁנִּגִּיעַ לִבְחִינַת הִילּוּךְ וְאַהֲבָה זוֹ, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת עֲמִידָה זֹאת. הַיְינוּ, לַעֲמוֹד וְלִשְׁתּוֹק מִן הִתְפַּשְׁטוּת וְהִילּוּךְ שֶׁבִּלְעוּמַּת־זֶה. וְהֵן הָרְצוֹנוֹת זָרוֹת, שֶׁהָאָדָם רוֹצֶה וְחָפֵץ וּמִשְׁתּוֹקֵק לִדְבָרִים זָרִים – זֶהוּ נִקְרָא גַּם כֵּן "הִילּוּךְ". עַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב: "וַיָּבֹא הַלָּךְ לְאִישׁ הֶעָשִׁיר" (בְּשְׁמוּאֵל ב' י"ב, ד'), שֶׁהוּא הַהִילּוּךְ דִּלְעוּמַּת־זֶה. וְזֶהוּ "הַלָּךְ" – שֶׁהוֹלֵךְ וּמִתְחַזֵּק. שֶׁמִּתְּחִלָּה הוּא כְּאוֹרֵחַ כו'. עַיֵּן שָׁם בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י[6]. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל, הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר", דְּהַיְינוּ לִמְנוֹעַ הִילּוּךְ שֶׁל הַיֵּצֶר הָרָע[7].

וּכְדֵי שֶׁיִּתְהַפֵּךְ מֵהִילּוּךְ זֶה לִהְיוֹת הַהִילּוּךְ בֶּאֱלֹקוּת – הוּא עַל יְדֵי שֶׁיָּבֹא תְּחִלָּה לִבְחִינַת עֲמִידָה. וְהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן[8]. וְזֶה הָיָה עִנְיָן "קְרָשִׁים עוֹמְדִים". וַעֲמִידָה וּבִיטּוּל רָצוֹן זֶה נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי יִרְאָה, וְזֶהוּ "כּוּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם, וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה".

וְזֶה הָיָה עִנְיָן עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁכְּדֵי לָבוֹא לִבְחִינַת יִרְאָה וַעֲמִידָה זוֹ – זֶהוּ עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת. בִּהְיוֹתוֹ מִ"מָּאנֵי דְּחוּשְׁבָּנָא" עַל יְמֵי חֶלְדּוֹ, אֲשֶׁר רוּבָּם כְּכוּלָּם "בַּחוֹשֶׁךְ יֵלֵךְ כו'" (קֹהֶלֶת ו, ד). וְעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים שֶׁיּוּכַל לָבוֹא לִבְחִינַת "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ"[9].

וְהִנֵּה, מִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחַר כַּךְ לָבֹא לְמַדְרֵגַת הָאַהֲבָה וְהָרָצוֹן לַה' בִּבְחִינַת "כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ". וְזֶהוּ עִנְיָן הַיְרִיעוֹת "תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן כו'" (שְׁמוֹת כו, א), כִּי תְּכֵלֶת הוּא לְשׁוֹן כִּלָּיוֹן – "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי"[10] (תְּהִלִּים עג, כו). וְהוּא הַחוֹפֶה עַל הַקְּרָשִׁים שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל־רָצוֹן הַנַּ"ל.

וְהוּא גַּם כֵּן בְּדִמְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם עֲצָמוֹת, וְיֵשׁ בָּשָׂר, וְגִידִים הַחוֹפְפִים עֲלֵיהֶם:

וּבְחִינַת הָעֲצָמוֹת זֶהוּ הַיְסוֹד שֶׁעֲלֵיהֶם נִבְנָה הַבָּשָׂר וְהַגִּידִין, וְהוּא בְּחִינַת "כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה – ה' מִי כָמוֹךָ כו'" (תְּהִלִּים לה, י), בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן. וְזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּאָדָם כָּל הַיּוֹם.

וּמִזֶּה יָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת בָּשָׂר וְגִידִים הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה [כִּי בָּשָׂר הוּא "יְסוֹד הָאֵשׁ", וְגִידִים בְּחִינַת "דָּם וְרוּחַ"]. וְזֶהוּ עֲבוֹדַת "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן".

ג וְהִנֵּה, בַּעֲבוֹדַת ה' בִּתְפִלָּה, בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן הַנַּ"ל – צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת יִרְאָה־תַּתָּאָה בִּפְסוּקֵי־דְזִמְרָה, וּבִרְכַּת "יוֹצֵר אוֹר", בְּסִיפּוּרוֹ מִיִּרְאַת וּבִיטּוּל הַמַּלְאָכִים. וְלָבוֹא לִבְחִינַת הִילּוּךְ וְאַהֲבָה, הוּא עַל יְדֵי

4. (וְעַיֵּן בְּזֹהַר: תְּרוּמָה, דַּף קס"ט, עַמּוּד א'. וְדַף ק"ע, עַמּוּד א').

5. [עַיֵּן בְּ"אִגֶּרֶת־הַקֹּדֶשׁ", דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהַשְׂכִּילְךָ בִּינָה"].

6. וַדַּיְּמָה אֶת יַצֵּד הָרָע תְּחִלָּה לְהָלֵךְ. שֶׁעוֹבֵר לְדַרְכּוֹ. וְאַחַר כַּךְ לְאוֹרֵחַ. שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְסְנַאי. וְאַחַר כַּךְ לְאִישׁ. שֶׁהוּא בַּעַל הַבַּיִת].

7. (כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, פֶּרֶק קַמָּא דַּעֲבוֹדָה זָרָה, דַּף ה', עַמּוּד ב'. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם. וְעַיֵּן זֹהַר, חֵלֶק ב': שְׁמוֹת, דַּף ה' סוֹף עַמּוּד ב'. בְּשַׁלַּח, דַּף ס"ד, סוֹף עַמּוּד ב'. וּבְהַרְמַ"ז רַיש פָּרָשַׁת מִקֵּץ).

8. [וְכַנַּ"ל, שֶׁעַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא הוּא הַדֶּרֶךְ לָבוֹא לִבְחִינַת אִתְהַפְּכָא כו'. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" – בְּפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל].

9. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "קוֹל דּוֹדִי", בְּעִנְיָן "עַל מְצוֹת וּמְרוֹרִים כו'". עַיֵּן שָׁם.

10. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן "כָּלָה שְׁאֵרִי", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁיר הַשִּׁירִים".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִתְבּוֹנְנוּת בְּאָמְרוֹ "אַהֲבַת עוֹלָם כו'", "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל כו'" שֶׁהוּא בְּחִינַת "הֵיכַל הָאַהֲבָה".

פֵּירוּשׁ "שְׁמַע" – לְשׁוֹן הֲבָנָה כְּיָדוּעַ. וְהוּא עִנְיָן הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת ה' אֵיךְ שֶׁכָּל הָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם: גַּן־עֵדֶן עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, וְגַם מַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בָּאֶלֶף הַשִּׁבְיעִי לֶעָתִיד־לָבוֹא, וְגַם עַד ג' אֲלָפִים יוֹבְלוֹת – כּוּלָּם עָלוּ בְּמַחְשָׁבָה אַחַת לְבָד קַמֵּיהּ - עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּכְמַאֲמָר: "צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת", וְהַבָּטָה זֹאת – בְּמַחְשָׁבָה אַחַת הִיא לְבָד. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וּבְמִדְרָשׁ – דְּ"בְּמַחֲשָׁבָה אַחַת בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא כָּל הָעוֹלָמוֹת".

וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הַמַּחְשָׁבָה בְּאָדָם הַתַּחְתּוֹן, שֶׁאֵינָהּ רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָד לָנֶפֶשׁ. וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַעְלָה – "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (יְשַׁעְיָהוּ נה, ח) כְּתִיב[11].

וְזֶהוּ "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ" (תְּהִלִּים צג, א): דְּהַיְינוּ, מַה שֶׁעָלָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנָיו לְהַאֲצִיל וְלִבְרוֹא הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ עַל עָם, הִנֵּה מַחֲשָׁבָה זוֹ הוּא מַה שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ. שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ הָרָצוֹן וְהַמַּחְשָׁבָה בְּמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁרוֹצֶה לִמְלוֹךְ עַל עֲבָדָיו – שֶׁעֲבָדָיו הֵם מַהוּת וְדָבָר גַּם בְּזוּלַת מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן שַׁיָּיךְ רָצוֹן לַמֶּלֶךְ לִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה, שֶׁהָעוֹלָמוֹת כּוּלָּם מִתְהַוִּים יֵשׁ מֵאַיִן מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי רָצוֹן זֶה. אִם כֵּן, כִּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן זֶה לִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם, הוּא רַק עַל דֶּרֶךְ בְּחִינַת לְבוּשׁ, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּרָצוֹן וּמַחְשָׁבָה זוֹ. וּלְכָךְ אָמַר "ה' מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ", דְּהַיְינוּ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁעָלְתָה לְפָנָיו "אֲנָא אֶמְלוֹךְ" הוּא רַק בְּחִינַת "לְבוּשׁ" בִּלְבָד.

וְזֶהוּ "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לָבַשׁ בּוֹ הַמֶּלֶךְ" (אֶסְתֵּר ו, ח) – שֶׁהַמַּלְכוּת הוּא רַק בְּחִינַת לְבוּשׁ לְבָד.

[אַךְ "יָבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת" כְּתִיב, דִּבְאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא תַּלְיָא מִילְּתָא, לְהַמְשִׁיךְ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּמַחְשָׁבָה זוֹ. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת.

וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּשְׁכָּן – "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" (שְׁמוֹת כה, ח). וְזֶהוּ עִנְיָן "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כו'" (בְּרֵאשִׁית כט, לד). הַיְינוּ הַמַּשְׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף – לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת מַחֲשָׁבָה זוֹ. כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן].

וְזֶהוּ הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ" (דְּבָרִים ו, ד) – פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּמַחְשָׁבָה זוֹ. וְזֶהוּ "אֱלֹקֵינוּ" בְּחִינַת צִמְצוּם.

וְאַחַר כַּךְ אוֹמְרִים "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – שֶׁמְּבָרְכִים וּמַמְשִׁיכִים בְּחִינַת מַלְכוּת, גַּם בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה[12]. וּמֵהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ נוֹלָד וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וְאָהַבְתָּ" (דְּבָרִים ו, ה).

וְהָאַהֲבָה הוּא עִנְיָן הַ"יְרִיעוֹת" דֶּרֶךְ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אֲבָל דֶּרֶךְ פְּרָט הֵן "שִׁשָּׁה מִדּוֹת". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּמַּלְאָכִים (יְשַׁעְיָהוּ ו, ב): "בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָּנָיו כו', וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף". דְּהַיְינוּ "רָצוֹא וָשׁוֹב" (יְחֶזְקֵאל א, יד). וּלְכָךְ "שֵׁם מ"ב" – יֵשׁ בּוֹ ז' פְּסוּקִים, וּבְכָל אֶחָד שִׁשָּׁה תֵּיבוֹת.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּיְרִיעוֹת "שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן כו'", שִׁית גְּוָונִין, "וּמִכְסֶה עוֹרוֹת תְּחָשִׁים" (שְׁמוֹת כו, יד. לו, יט) שֶׁתַּרְגּוּמוֹ "סַסְגּוֹנָא". וְאָמְרוּ רַז"ל [פֶּרֶק ב' דְּשַׁבָּת דַף כ"ח]: "שֶׁשֵׁשׁ בִּגְוָונִין הַרְבֵּה". הַיְינוּ שִׁשָּׁה מִדּוֹת הַנַּ"ל[13].

וְעִנְיָן "רָצוֹא וָשׁוֹב" בָּאָדָם: הָ"רָצוֹא" הוּא הָאַהֲבָה, וְהַ"שּׁוֹב" הוּא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, שֶׁהֵן "רַמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא" - כְּמוֹ הָאֵבֶר שֶׁהוּא כְּלִי לְגִילּוּי הָאוֹר וְהַחַיּוּת כו'. וְעַל יְדֵי הַמְשָׁכָה זוֹ, שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ עָלָיו גִּילּוּי הַשְׂרָאַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, כְּמַאֲמָר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו", הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה חוֹזֵר וּמִתְעוֹרֵר אַהֲבָה־רַבָּה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם[14]. וְזֶהוּ "מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד). וּכְתִיב (יִרְמְיָהוּ לא, ב): "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךָ, עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךָ חָסֶד וְגוֹ'". וְנִמְצָא יֵשׁ "רָצוֹא – אַחַר הַשּׁוֹב", וְ"שּׁוֹב – אַחַר הָרָצוֹא".

וְזֶהוּ עִנְיָן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן שֶׁנִּשְׂאוּ הַיְרִיעוֹת, הַיְינוּ הַמְשָׁכַת "אַהֲבָה רַבָּה" הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת – בְּ"אַהֲבַת עוֹלָם" שֶׁהוּא הָ"רָצוֹא שֶׁקּוֹדֶם הַשּׁוֹב" כו'. וְגַם הַיְרִיעוֹת הֵם מַקִּיפִים, כְּמוֹ שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם לְבוּשִׁים לָנֶפֶשׁ.

נִמְצָא, עֲבוֹדַת בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאֵי הַקְּרָשִׁים, שֶׁהֵן בְּחִינַת "עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים" – זֶהוּ יִרְאָה־תַּתָּאָה, שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הָעֲמִידָה וּבִיטּוּל־רָצוֹן.

וְאַחַר כַּךְ בְּחִינַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן נוֹשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת – הַיְינוּ הִתְחַבְּרוּת ב' בְּחִינוֹת אַהֲבָה: "אַהֲבַת־עוֹלָם" וְ"אַהֲבָה־רַבָּה".

11. [וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְנִי וְשִׂמְחִי בַּת" – בְּפָרָשַׁת מִקֵּץ].

12. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח").

13. [וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּעִנְיָן רָצוֹא וָשׁוֹב בַּפָּסוּק "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים כו'"].

14. [עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפָּסוּק "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת"].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַעֲבוֹדַת בְּנֵי קְהָת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן וְהַמִּזְבְּחוֹת כו' – זֶהוּ בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת "אַהֲבָה־רַבָּה".

כִּי הִנֵּה, בָּאָרוֹן הָיָה גְּנוּז הַלּוּחוֹת. כִּדְכְתִיב (איוב יב, כב): "מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חֹשֶׁךְ; כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים צב, ו): "עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ". וְהַגִּילּוּי הָיָה עַל יְדֵי הַמְּנוֹרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי ו, כג): "וְתוֹרָה – אוֹר" – שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּחִינַת אוֹר וְגִילּוּי מִבְּחִינַת הַהֶעְלֵם דְ"יֶשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב)[15].

וְהִנֵּה, "בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ", כִּי כָּל הַתּוֹרָה הִיא לְבָרֵר בֵּירוּרִים. וְזֶהוּ עִנְיָן הַמִּזְבְּחוֹת. וְלָכֵן הָיָה זֶה "מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת" (בְּמִדְבַּר ד, טו), שֶׁהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית מט, י) "וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" – "יִתְכַּנְּשׁוּן עַמְמַיָּא כו'"[16], שֶׁהוּא עִנְיָן הַבֵּירוּרִים.

וְעַל יְדֵי חָכְמָה נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה, כַּנּוֹדָע מִמַּאֲמָר "אִם אֵין יִרְאָה – אֵין חָכְמָה, אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה":

דְּמִתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת יִרְאָה־תַּתָּאָה, דְּאִם אֵין יִרְאָה־תַּתָּאָה אִי אֶפְשָׁר לָבוֹא לִבְחִינַת הַחָכְמָה – וְזֶהוּ בְּחִינַת הַ"קְרָשִׁים" הַנַּ"ל. וְאַחַר כַּךְ "אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה־עִילָּאָה" שֶׁכְּדֵי לָבוֹא לְיִרְאָה־עִילָּאָה, זֶהוּ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה דְ"מִחָכְמָה נָפְקָת"[17]. נִמְצָא, בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת" זֶהוּ יִרְאָה־עִילָּאָה שֶׁלְּאַחַר אַהֲבָה־רַבָּה. וְזֶהוּ בְּחִינַת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה שֶׁאַחַר "וְאָהַבְתָּ" דִּקְרִיאַת־שְׁמַע. :

ד **וְאָמְנָם**, מַה שֶּׁהָיוּ בְּנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאִים הַקְּרָשִׁים, הָיְינוּ לְהַעֲלוֹת וּלְחַבֵּר יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִילָּאָה. דְּהִנֵּה, שֵׁם מְרָרִי מוֹרֶה עַל זֶה. כִּי הִנֵּה בַּמִּשְׁכָּן הָיוּ ב' פְּעָמִים "מוֹר": אֶחָד – "בְּשָׂמִים רֹאשׁ מָר דְּרוֹר" (שְׁמוֹת ל, כג) שֶׁב"שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה", הַב', בְּסַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת – "מוֹר וּקְצִיעָה".

וְהָעִנְיָן: כִּי הַמּוֹר נַעֲשָׂה מִדַּם חַיָּה שֶׁנִּקְרָא 'יָדוּעַ', כְּשֶׁנִּקְרַשׁ הַדָּם וְנַעֲשָׂה בּוֹשֶׂם[18]. וְהוּא עִנְיָן "אִתְכַּפְיָא, וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא". וְזֶהוּ עִנְיָן "מוֹר" דְּסַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת – שֶׁהוּא רֵיחַ וְהַעֲלָאָה מִמַּטָּה־לְמַעְלָה.

וְעַל יְדֵי הַעֲלָאָה זוֹ, מְעוֹרֵר הַמִּשְׁכָּה – מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. וְהוּא "מָר דְּרוֹר" שֶׁבְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנִּקְרָא "מֵירָא דַכְיָא", שֶׁהוּא חָכְמַת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה.

וְהַמּוֹר שֶׁבַּקְּטֹרֶת – שֶׁהוּא "אִתְכַּפְיָא, וְאִתְהַפְּכָא דַחֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא" – הוּא בְּחִינַת יִרְאָה־תַּתָּאָה וְהוּא הַגּוֹרֵם הַמִּשְׁכַּת יִרְאָה־עִילָּאָה.

לָכֵן "מְרָרִי" הָיְינוּ פֵּירוּשׁ ב' פְּעָמִים מוֹר, דְּהָיְינוּ הִתְחַבְּרוּת ב' בְּחִינוֹת מוֹר הַנַּ"ל. וְלָכֵן הֵם נָשְׂאוּ הַקְּרָשִׁים, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיָן חִיבּוּר יִרְאָה־תַּתָּאָה בְּיִרְאָה־עִילָּאָה.

וְזֶהוּ "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי" (בְּמִדְבַּר ד, כז): דְּדִיוְקָא גַּבֵּי "עֲבוֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי" נֶאֱמַר "עַל פִּי אַהֲרֹן", כִּי עֲבוֹדַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן - שֶׁנָּשְׂאוּ הַיְרִיעוֹת, שֶׁהֵם בְּחִינַת מַקִּיפִים, וְהוּא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' שֶׁהִיא בְּחִינַת מַקִּיף – בְּשִׁשָּׁה מִדּוֹת וּגְוָונִין שֶׁבְּמִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ כַּנַּ"ל. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא דִּוְקָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן, שֶׁהוּא הוּא מְקוֹר הָ'אַהֲבָה־רַבָּה', וּבְחִינַת "וְרַב חֶסֶד".

וְלָכֵן נִקְרָא אַהֲרֹן: א', הָ"ר, ן': כִּי "הָר" הִיא בְּחִינַת אַהֲבָה. וְלָכֵן, "אַבְרָהָם אוֹהֲבִי" (יְשַׁעְיָהוּ מא, ח) – קְרָאוֹ "הָר". אַךְ אַהֲרֹן מֵת "בְּהֹר הָהָר" (בְּמִדְבַּר לג, לט), שֶׁהִיא אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר מִבְּחִינַת אַבְרָהָם[19].

וְזֶהוּ אָלֶ"ף – הָר: אָלֶ"ף הוּא בְּחִינַת פֶּלֶא, שֶׁהוּא מִמִּדּוֹת עֶלְיוֹנוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְנִקְרָא בַּזֹּהַר "טוּרֵי חֲשׁוֹכָא".

וְנוּ"ן הַפְּשׁוּטָה הִיא בְּחִינַת יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת אוֹר אַהֲבָה־רַבָּה זוֹ לְמַטָּה, לְכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. כִּי אַהֲרֹן הוּא מִ"שִׁבְעָה רוֹעִים" הַמְפַרְנְסִים לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְלָכֵן "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן" שֶׁנָּשְׂאוּ יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהוּא גַּם כֵּן הַעֲלָאַת וְהַמְשָׁכַת וְחִבּוּר ב' בְּחִינוֹת אַהֲבָה – 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' וְ'אַהֲבָה רַבָּה' – הָיָה זֶה דִּוְקָא "עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו", דְּ'אַהֲרֹן הוּא מְקוֹר בְּחִינַת 'אַהֲבָה רַבָּה', "וְרַב חֶסֶד".

וְלָכֵן נִקְרָא גַּם כֵּן "גֵּרְשׁוֹן" – בְּנוּ"ן פְּשׁוּטָה דַּיְיקָא, (מַה שֶּׁאֵין כֵּן "גֵּרְשֹׁם" שֶׁהוּא בְּמֵ"ם), שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּם כֵּן מִבְּחִינַת נוּן פְּשׁוּטָה דְּאַהֲרֹן. כִּי הַנּוּ"ן פְּשׁוּטָה רוֹמֵז עַל הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה מַטָּה. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה לְמַטָּה – הִיא עַל יְדֵי בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, כַּנּוֹדָע מֵעִנְיָן "וְעָבַרְתִּי

15. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת", בְּפֵירוּשׁ (שְׁמוֹת יד, כ) "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר כו'").

16. [גְּרֵסַת הָאַבְרַבַּנְאֵל בְּתַרְגּוּם אֶנְקְלוּס.]

17. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה").

18. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיָּיב אִינְשׁ לִבְסוּמֵי בְּפוּרְיָא").

19. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק (שְׁמוֹת כח, ב) "וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כו'").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שְׁמוֹת יב, יב) – "אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ", עַל כֵּן דַּוְקָא מִבְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה דְּאַהֲרֹן יוּכַל לִימָּשֵׁךְ לְמַטָּה בְּכָל נַפְשׁ.

וְהִנֵּה, גֵּרְשׁוֹן הוּא לְשׁוֹן "גֵּירוּשִׁין". כִּי "יִמִּינְךָ ה'" – דַּוְקָא – "תִּרְעָץ אוֹיֵב" (שְׁמוֹת טו, ו). הוּא בְּחִינַת נֶפֶשׁ־הַבַּהֲמִית. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִקַּו הַשְּׂמֹאל יֵשׁ יְנִיקָה כו'. גַּם הַיְרִיעוֹת וְהַמַּקִּיף מְסַמֵּא עֵינֵי הַחִיצוֹנִים.

וְזֶהוּ "מִקְּדָשׁ אדני כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ" (שְׁמוֹת טו, יז), פֵּירוּשׁ: שֶׁמַּדְרֵגַת הַלְוִיִּם הוּא, שֶׁהָיוּ מְחַבְּרִים אוֹר אֵין־סוֹף בָּעוֹלְמוֹת. שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת "אֵין עֲרוֹךְ לְךָ". וְלָכֵן, כְּדֵי שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא יִהְיֶה אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא – זֶהוּ עִנְיָן הַלְוִיִּם – שֶׁהוּא לְשׁוֹן חִיבּוּר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלָי", שֶׁהֵם הַגּוֹרְמִים חִיבּוּר זֶה. וְזֶהוּ שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, וְאַחַר כַּךְ הָיָה חֲנָיָה – הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה.

וְזֶהוּ "מִקְּדָשׁ אדני כּוֹנְנוּ" – שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה – "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם",

"יָדֶיךָ" – הֵם ג' יָדוֹת: "יַד הַגְּדֹלָה" (שְׁמוֹת יד, לא), "יָד הַחֲזָקָה" (דברים לד, יב), הַ"יָּד הָרָמָה"[20] (שְׁמוֹת יד, ח).

"יַד הַגְּדוֹלָה", שֶׁהִיא בְּחִינַת "וְרַב חֶסֶד" – הוּא עִנְיָן עֲבוֹדַת "בְּנֵי הַגֵּרְשׁוּנִי".

וְ"יַד הַחֲזָקָה", בְּחִינַת "שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ו) – הוּא בְּחִינַת "בְּנֵי מְרָרִי".

וְ"יַד הָרָמָה" – זֶהוּ בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת", כִּי "רָמָה" – לְשׁוֹן רוֹמְמוּת, וְהוּא בְּחִינַת "בְּנֵי קְהָת" שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאִים הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת כו'.

וְהִנֵּה, הַכֹּחַ לְהַעֲלָאָה זוֹ שֶׁעַל יְדֵי הַג' לְוִיִּם, אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת כִּי־אִם עַל יְדֵי הַמְשָׁכָה בִּתְחִלָּה מִלְּמַעְלָה, וְזֶהוּ עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים. וְלָכֵן לֹא הָיוּ הַלְוִיִּם מַתְחִילִים בַּעֲבוֹדָתָם כִּי־אִם עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בַּמִּדְבָּר ד, יט): "וְשָׂמוּ[21] אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ כו'"[22]. וְזֶהוּ עִנְיָן "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם".

וּמַה שֶּׁבִּבְנֵי מְרָרִי לֹא נֶאֱמַר "נְשִׂיאַת רֹאשׁ" – עֵיֵּן בְּרַבּוֹת רֵישׁ פָּרָשַׁת נָשֹׂא, לְפִי שֶׁקְּהָת הָיָה מִטּוֹעֲנֵי הָאָרוֹן – "שֶׁהוּא קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כו'". וְגֵרְשׁוֹן הָיָה קֹדֶשׁ, דְּהַיְינוּ שֶׁהָיָה בְּכוֹר, וּכְתִיב (שְׁמוֹת יג, ב): "קַדֶּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר כו'". מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְנֵי מְרָרִי כו'. עֵיֵּן שָׁם.

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: דְּהִנֵּה מְבוֹאָר לְעֵיל בְּפֵרוּשׁ "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ", דְּהַיְינוּ לְקַשֵּׁר בְּחִינַת "רָצוֹן הַתַּחְתּוֹן", הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת רֹאשׁ וּמוֹחִין הַמְּלוּבָּשִׁים בַּגּוּף, וּלְחַבְּרוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ לִבְחִינַת "הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל" – שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "מַזָּלֵיהּ" כו'. (עֵיֵּן שָׁם רֵישׁ פָּרָשַׁת בַּמִּדְבָּר).

וְהִנֵּה, עִיקַּר הַעֲלָאָה זוֹ – זֶהוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת "רָצוֹן הָעֶלְיוֹן"[23]. וְלָכֵן, גַּבֵּי "בְּנֵי קְהָת" שֶׁהָיוּ טוֹעֲנִין אֶת הָאָרוֹן שֶׁבּוֹ הַלּוּחוֹת נֶאֱמַר "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ". וְזֶהוּ עִנְיָן "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים"[24]. אֶלָּא שֶׁבִּבְנֵי גֵרְשׁוֹן שֶׁהָיוּ נוֹשְׂאֵי הַיְרִיעוֹת, שֶׁהוּא גַּם כֵּן עִנְיָן הִתְחַבְּרוּת – 'אַהֲבָה עֶלְיוֹנָה' בְּ'אַהֲבָה רַבָּה' – לָכֵן נֶאֱמַר בָּהֶם גַּם כֵּן "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם כו'". אֲבָל עֲבוֹדַת "בְּנֵי מְרָרִי" הוּא בִּבְחִינַת יִרְאָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִן הָרֹאשׁ וְהַמּוֹחִין, לָכֵן לֹא נֶאֱמַר בָּהֶם נְשִׂיאַת רֹאשׁ. אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה יָבֹא אַחַר כַּךְ לִבְחִינַת וּמַעֲלַת קְהָת וְגֵרְשׁוֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן נְשִׂיאַת רֹאשׁ.

20. [וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים "בְּיָד רָמָה" (שְׁמוֹת יד, ח)].

21. [אוֹתָם]

22. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. (וְעֵיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מֵעִנְיָן ג' יָדוֹת, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "חַיָּיב אִינְשׁ לְבָסְמֵי בְּפוּרְיָא").

23. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בְּעִנְיָן "אֲחֻזָּתִיו כו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, ד). וּבִשְׁאָר דּוּכְתֵּי.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב לְעֵיל, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים", גַּבֵּי "אִם אֵין חָכְמָה – אֵין יִרְאָה".

24. עֵיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן".

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מורנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

(כה) **וזהו** הטעם שאנו רואים שיש יתרון מעלה בקול רם שבדיבור בפסד"ז יותר מפנימית הדבור בחשאי בי"ח כנ"ל שזהו הטעם שצריך לומר פסד"ז קודם התפלה בלחש כו'. דהנה ידוע שגם בבחי' צורה שבדיבור יש ב' מדרגות פנימיות וחיצוניות והוא דמה שיש בדיבור הבנת השכל מצירופי' דאותיות המחשבה זהו רק בחי' חיצוניות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השכל שבחיצוניות בינה שנק' הסבר כנ"ל (וכן מחיצוניות המדות חו"ג שבלב כו') שכל שמבין השכל בטוב טעם בהסבר יותר יותר יאריך בדבור ברבוי התחלקות הצירופים שנמשך מרבוי התחלקות צירופי אותיות דמח' דהיינו מבחי' ה"ג דאימא דאוזיפת מנהא לברתא כידוע ונק' מאמר פתוח מח' שבדיבור אך מדרגה הב' בדבור הוא פנימית השכל שנק' עומק המושג כנ"ל שהוא עומק העיון בכח תמצית השכל שעדיין לא יוכל לבוא בצירופי אותיות הדיבור כמו הטרוד בלימודו בעיון גדול שמעמיק לעומק תמצית השכל שאז הדיבור יבא ממילא בלי בחירה והוא הדיבור שבחשאי דמרחשין שפוותיה ונגרר אחר עומק המושג מבלי ירגיש בו כלל (וכמ"ש במ"א שזהו בדיבור דד"ת שהוא בביטול גדול כמו שעונה אחר הקורא כמו תען לשוני כו' לפי שאו' דבר ה' וכמ"ש ואשים דברי בפיך ואינו דיבור של עצמו כלל וזהו ענין איתמר איתמר ממילא כו'):

(כו) **וזהו** שרש הדיבור הפנימי כמו שהוא בפנימית בינה וזהו בחי' דיבור שבמח' שכלול במח' דבינה בפנימי' שבה שא"א להביא כלל בגילוי הדבור דהגם שיאריך בדיבור בהסבר השכל והסברא לא יבא על עומק המושג שהוא התמצית כמו שא' דלא קאים אינש אדעתיה דרביה בפנימי' הכוונה שבשכל ששמע מדבורו כו' וד"ל ועכ"ז יש יתרון מעלה בחיצוניות הדיבור שמסביר השכל יותר מפנימית שבו כי אנו רואים שיבא על שכל חדש יותר ועמוק יותר בלי הכנת כח השכל לזה כלל אשר לא היה בכלי שכלו להשיגו רק מחמת רבוי הדיבור ובו יתברר יותר אמיתי' השכל לעומקו יותר מבתחלה בעומק המושג שהיה לו כנ"ל בעומק בינה שבלב כו' לפי שיש כח ושרש בחיצוניות יותר מבפנימית מטעם כלל הנ"ל ואף גם מפנימי' הדיבור יותר שהוא מה שבא לכלל שתיקה כמו אשתומם כשעה חדא לפי שעולה בכח המשכיל כל שכל מן ההעלם לגילוי בבינה שזהו בבחי' ח"ם שע"ז א' סייג לחכ' שתיקה כמ"ש במ"א שזהו ענין מלה בסלע כו' עכ"ז באריכות הדבור ימצא מן העלם כח המשכיל יותר מן השתיקה מטעם זה וד"ל אך כל זה הוא רק בשרש הדבור בחכ' שיעלה למקור החכ' בבחי' פנימית דחו"ב שאין זה רק מצד הצורה שבדיבור נפש המדברת דברי שכל (והחיצוניות שבו יותר עליון מן הפנימיות) אבל חומר אותיות הדיבור בהבל קול החיצון ששרשו בעצמות אור המקיף דכתר כנ"ל הוא למעלה ג"כ מפנימית הדבור שבחשאי (וגם בשתיקה כו') להיותו למעלה גם ממקור השכל כי מקור השכל שממנו שרש הדיבור בפנימית וחיצוניות הנ"ל אינו רק בבחי' צומח לבד מעצמות דאור הכתר ונק' צומח שבדומם כמו האילן שצומח מן הארץ וכשערה הצומחת מן הראש כו' כמ"ש במ"א שאינו רק בחי' התפשטות העצם אבל בחי' העצמות דכתר נק' דומם שלמעלה מצומח שבו כו' שהוא למעלה מבחי' אדם הנק' רוח ממללא כלל (וע"כ סייג לחכ' במקורה ג"כ מן השתיקה לגמרי וידוע דנתב"ם דוקא והיינו בחי' אותיות העצמיים שבנפש עצמה שמלובשים בכלי אותיות המבטא שזהו חומר הדבור בהבל החיצון שבקול הגשמי דוקא כנ"ל וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - ענין ההלל

וע"פ הקדמה זו יובן ענין והחיות רו"ש, שהוא בחי' הסתלקות והתפשטות והכוונה בזה שכל רגע צ"ל המשכת החיות ממנו ית' להחיות העולם ומלואו ולא די לו בהמשכת החיות שנמשך ממנו ית' להעולם בתחלת הויותו אלא צ"ל תמיד המשכה חדשה וכמאמר מחדש בכל יום מע"ב וכן אומר ועושה כו', והטעם הוא שאילו הי' המשכת החיות ממנו להעולם בדרך עו"ע שהוא יש מיש לא היו צריכי' להתחדשות החיות תמיד אלא היה די להם בחיות הנמשך להם בתחלת הויותם והיו אם כן נפרדים לעצמן כמו שישאר התפוח נפרד לעצמו אע"פ שכל גידולו מהמזל המגדלו, והיינו מפני שגם המזל הוא דבר מה והמתיקות שבו היא מערכו וכל התהוות עו"ע שהוא מהות ממהות יהי' הנולד נפרד לעצמו, אבל כשאין ההתהוות של הנברא עלולה בהמשכת ממשית, אלא מאין ליש כמו משל קריאת השם לבד הרי תמיד יצטרך להארת המהוה ולא יוכלו להיות נפרד אפי' רגע ולא כמו שאם יכרתו התפוח מן כח המגדלו יתקיים אבל אם ח"ו הי' נכרת בחי' קריאת אותיות שמו ית' מעל הנמצאי' היו כלא היו, כמו שאם תופסק הקריאה ישכח על שמו לגמרי וד"ל ובזה נתגלה טעות הפילוסופי' שאומרים עזב ה' את הארץ כי הם מדמי' שההשפעה היא בבחי' עו"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כנ"ל אבל באמת לא כן הוא אלא בבחי' שם לבד. וביאור הענין הוא כמ"ש בלק"א ח"ב פרק ב' תשובת המינים הכופרים בהשגחה פרטית שמדמי' מעשה ה' למעשה אנוש כי כאשר יצא לצורף כלי שוב אין הכלי צריך לו כו' אך טח מראות עיניהם ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה והתמונה למעשה ה' שהוא יש מאין כו' ע"ש. והיוצא מדבריו שבמעשה אנוש אין הכלי צריך להאומן לפי שלא חידש ולא ברא חומרה וישותה לכן הוא מתקיים בלעדה ושינוי הצורה אינו כלום כי אין בצורה זו שום דבר נוסף על העצם שיתכן לומר שלא יתקיים בלעדה משא"כ מעשה ה' שכל החומר והצורה שניהם מחודשי' מאין ולפיכך צ"ל כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימה מאין כו'. ועפ"ז יתבאר יותר מ"ש למעלה שבהשתלשלות עילה ועלול שהוא יש מיש יהי' הנולד נפרד לעצמו משא"כ כשהנולד הוא מאין ליש, ור"ל כיון שהנולד נמשך בבחי' יש מיש שממהות העילה נולד העלול א"כ אין חידוש כ"כ בהתהוות חומרו ומהותו כי כבר הי' לעולמים כמשל שינוי הכסף ע"י הצורף שאינו מחדש מהות הכסף אלא צורתו ולפיכך יהי' נפרד לעצמו זולתי העילה שלו, משא"כ כשהנולד הוא יש מאין והוא כנ"ל בענין השם שלא יתכן לומר כלל שחיות זה הי' מתחלה נמצא בהעלם כי באמת השם אינו כלום כשאין קורא בשמו ולא יתכן לומר כלל עליו גם העלם כנ"ל וה"ז התחדשות מאין ממש לכך צ"ל תמיד התחדשות הארה זו ובחי' קריאת אותיות שמו ית' כדי שיתקיימו הנבראים כו':

(**והנה** הגם שהמשל דמעשה אנוש אינו דומה כ"כ גם לענין השתלשלות עילה ועלול כי במעשה אנוש אין שום שינוי כלל בחומר הכסף מקודם שעשו כלי לאחר שנעשה כלי ולפיכך יתקיים בלי האומן משא"כ למעלה בהשתלשלות עילה ועלול יש שינוי עכ"פ ממהות העלול כשהי' כלול בעילה לאחר יציאתו להיות בפ"ע מדקות לגסות כנ"ל ממתיק' התפוח לגבי מתיקת שבמזל כו' מ"מ לק"מ כי כוונתו במ"ש שיהי' הנולד נפרד לעצמו, אין ר"ל אלא על החיות הנמשך מהעילה שיכול להתקיים בלעדו לפי שהוא מהות ממהות אבל למה שנשתנה ונתגשם באמת צריך לקבל חיות תמיד. אלא שקבלה זו אינו מעצם העילה. כי כח הגשמ' זו הוא ע"י א"ס הסובב כ"ע דוקא כמ"ש במ"א בארוכה שיש ב' מיני חיות לכל נברא א' בבחי' עו"ע המתלבש בו וא' מבחי' סוכ"ע המקיף עליו שהוא הוא הפועל כל הגשמה ושינוי מהות ובאמת שממנו צריך לקבל תמיד כנ"ל שבכל השפעה יש מאין צ"ל המשכת כח הפועל תמיד כו' ולכן לא אמר אלא שיהי' נפרד מהעילה, אבל פשיטא שצריך לקבל תמיד חיות מא"ס כמו שהעילה עצמה צריכה לקבל תמיד מא"ס לצורך הגשמתה, וגם לצורך עצם מהותם כי בשרשם הרי כולם מחודשים מאין ע"י אותיות שמו ית' כנ"ל, אלא כוונתו לומר רק שהוא נפרד מהעילה ואע"פ שהמשכת חיות זו התמידי' מא"ס להעלול נמשך ע"י העילה כי הסובב מאיר ע"י הממלא כמש"ש, מ"מ אין העלול צריך לשפע העילה עצמו וממנו הוא נפרד אלא שצריך לשפע הא"ס כמו שהעילה עצמה צריכה לזה וד"ל. ואין העילה לגבי העלול אלא כמו מעביר שבאמצעותו נמשך לו היניקה. משא"כ לגבי עצמותו ית' שכולם צריכי' לו לקבל חיות תמיד להחיותם מאין וממך הכל כתי' לפי שהוא מחדשם מאין ממש ולא מהות ממהות ודוק. ע"כ הג"ה):

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

באתי לגני

וזהו באתי לגני לפי' המד"ר, והיינו כמו בגן דכתי' בי' בנטיעתו שם מלא כמ"ש ויטע ה' אלקי' גן, שהי' בגן גילוי אלקותו ית' כמ"ש וישמעו את קול ה' אלקי', רק שע"י החטאים סלקו השכינה עד רקיע השביעי כו', אבל ע"י הז' צדיקים הנ"ל עד משה שהוריד השכינה לארץ זהו באתי לגני למקום שהי' עיקרי בתחלה כו'.

ועפ"ז יובן ג"כ שורש ההפרש בין בהמק"ד ושלא בזמן הבית. דהנה בבהמק"ד כתי' שלש פעמי' כו' פני הוי' אלקיך, שהאיר שם פנימיות שם הוי' כו', אבל כשאין בהמק"ד קיים כתי' ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא שבחי' הפנימיות אינו מאיר, ומוסתר ונעלם בבחי' יום ההוא שהוא עלמא דאתכסיא. והענין הוא, דהנה איתא שבזמן גלות בבל אין השם שלם, ופי' בלק"ת פ' ראה בד"ה ראה אנכי שאין בחי' י"ה מאיר בו"ה, והיינו כי י"ה הוא בחי' עלמא דאתכסייא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכמ"ש בת"ז חכמה מוחא איהו מחשבה מלגאו בינה לבא ובה הלב מבין ועל אילין תרין כתי' הנסתרות להוי' אלקינו, אבל בחי' ו"ה הוא נגלית, וכמ"ש והנגלות לנו ולבנינו פי' ו"ה דש' הוי' הם נגלות לנו כו'.

והענין הוא, דהנה מבשרי אחזה, שהרי אנו רואים שהמדות מתגלים ע"י הדבור, שהרי כשהאדם הוא בכעס מדבר דבורו בכעס, משא"כ כשהוא באהבה עם זולתו מדבר עמו בפנים שוחקות ובנחת והשקט, כי זהו מילתא דלא שכיחא שיעצור רוחו ולא יתגלה בדבורו איך ומה הוא כו', משא"כ ענין החכמה והשכל אינו מוכרח כלל שיתגלה בדבור ההשכלה שהשכיל או שיהי' גם מוכח מדבורו שהשכיל השכלות, שהרי יכול לישב בעצמו ולהשכיל השכלות ולהבין ברוח בינתו ואעפ"כ לא יהי' מוכח כלל בדברו עם זולתו שעסק בזמן ההוא בהשכלת איזהו דבר, שיכול לעצור א"ע מבלי יתגלה כלל בדבורי פיו כו'. ועד"ז יובן בנמשל למעלה הענין שבחי' המדות מתגלי' בדבור, והיינו דכתי' ששת ימי' עשה כו' ולא כתיב בששת ימי' ששת ימי' הם ששה מדות עצמם נתגלו בדבור דעשרה מאמרות הם הל"ב אלקי' שנו' במע"ב, וכתי' עליהם בדבר ה' שמי' נעשו, שע"י הדבור והמאמר עי"ז נתגלו מדותיו ית',

יום ראשון האיר חסד, ויום שני גבורה ולכן בו נא' יהי רקיע ויהי מבדיל כמ"ש במ"א, ובשלישי ת"ת כו', וזהו ענין ו"ה דש' הוי'. אבל בחי' י"ה אינם שייכים לעולמות, וגם קודם שנברא העולם הי' בחי' חו"ב שע"ז אמר בת"ז אנת הוא חכים ולא בחכ' ידיעא כו' מבין ולא בבינה ידיעא כו', ומ"ש כולם בחכמה עשית זהו הארת החכ' שמאיר במדות, וע"ז נא' ג"כ חסד אל כל היום, פי' אל הוא נהירא דחכמתא המאיר בבחי' חסד וזהו שהאיר בבריאת העולם, אבל בחי' חכמה עילאה אינו שייך לעלמין דאתגליין כלל, ועז"נ מאד עמקו מחשבותיך שהם בבחי' עומק כו'. וזהו שאה"כ כי אמרתי עולם חסד יבנה וכתי' זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה, פי' שרחמי' וחסדי' הם שייכים לעולמות, וכמשל באדם שענין המדות הם גילוי לזולתו, שהרי אינו שייך לומר שמתחסד עם עצמו או מרחם על עצמו כ"א על זולתו דוקא וכמ"ש מזה במ"א באורך כו', וכמו"כ יובן למעלה שענין המדות הם שייכים לברה"ע, וזהו זכור רחמיך וחסדיך כי מעולם המה, אבל חו"ב הוא מאד עמקו מחשבותיך, ועז"נ ממעמקים קראתיך הוי' שצריכי' לקרות בחי' י"ה דש' הוי' מבחי' עומק הנ"ל דעמקו, כאדם שקורא לאחד מבית לחוץ כו'.

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר ה' אל משה לאמר, ש"פ פנחס, תער"ג

קנג) **ולהבין** הדוגמא מזה למע', הנה אי' בת"ז איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד, וידוע דקאי על ע"ס דאצי' דאיהו וחיוהי חד בהון ואיהו וגרמוהי חד כו', ומובן מזה שאינו דומה בחי' איהו שמתייחד עם חיוהי לבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי, וכמו"כ בענין היחוד אינם דומים זל"ז, שהרי אינו או' איהו וחיוהי וגרמוהי חד, אלא או' איהו וחיוהי חד בפ"ע ואיהו וגרמוהי בפ"ע הרי מובן שאינו דומה בחי' איהו שמתייחד עם חיוהי לבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי כו, וגם בענין היחוד אינם שוים דאינו דומה ענין היחוד עם חיוהי לענין היחוד עם גרמוהי, ומשו"ז חלקם בשני חלוקות כו'. דהנה איהו הוא בחי' א"ס ב"ה וכדאי' באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהם וע"י מאין ליש, וידוע דענין ההתהוות הוא בכח ויכולת הא"ס דוקא לא בחיק הנבראים כלל כו', דמבחי' גרמוהי מצ"ע אא"ל ההתהוות כו', איך שנפרש גרמוהי אם ז"ת או כלים דע"ס בכלל כו' אין בהם כח ההתהוות כו', דמשו"ז צ"ל היחוד דאיהו עם גרמוהי לברוא בהם כו', דההתהוות הוא בכח הא"ס דוקא כו', והא"ס ע"ה שהוא פשוט בתה"פ שאין בו התחלקות מדרי' כו', ה"ה מתראה ומתגלה בכמה אופני חילוקי מדרי' כו', ובזה הוא החילוק בין איהו שמתייחד עם חיוהי להאיהו שמתייחד עם גרמוהי, דע"ה שבחי' איהו מתייחד עם גרמוהי לברוא בהם וע"י כו', מ"מ בחי' האיהו שמתייחד עם חיוהי הוא גבוה ונעלה במדרי' הרבה יותר מבחי' איהו שמתייחד עם גרמוהי כו'. ולהבין זה ילהק"ת מהו בחי' חיוהי וגרמוהי, דהנה בע"ח אי' דחיוהי הן ג"ר וגרמוהי ז"ת, אמנם רבינו ז"ל באגה"ק הנ"ל כ' דחיוהי הן האורות וגרמוהי כלים כו', והנה ע"פ פשוט חיוהי וגרמוהי הן עד"מ גוף ונפש דעל עצם מעצמי ת"א גרמא מגרמי הרי גרמא הן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העצמות, דעיקר מציאות וישות הגוף הן העצמות, דהבשר הוא לבוש הגוף וכמ"ש עור ובשר תלבישני ועיקר הגוף הן העצמות כו', ובאמת העצמו' הן מדרי' גבוה ונעלה שזהו בחי' העצם שלמע' מהתפשטות כו', וכנודע דהתפשטות ה"ז הארה לבד, והעצמו' מורה על העצם קודם שמתפשט עדיין וכמ"ש בזהר גרמא בנויין על מוחא דאיהו מיא כו' וכמ"ש במ"א, אך ע"פ פשוט העצמות הן עצם מציאות וישות הגוף כו', ולכן הן קיימים גם לאחר שנרקב הבשר כו'. והדוגמא למע' הוא מ"ש בת"ז במא' דפתח אליהו וכמה גופין תקינת לון דקאי על הכלים דע"ם דאצי' שנק' גופין כו'. ואח"כ אמר וההוא נביעו איהו כנשמתא לגופא שהן בחי' האורות כו', דעיקר ענין המציאות שבאצי' הן הכלים שהרי האורות הן בבחי' פשיטות עדיין כו', והגם שבאורות יש ג"כ ע"ם כו', מ"מ הרי הע"ם דאורות הן בבחי' פשיטות עדיין לגבי הע"ם דכלים כו' וכמשנת"ל באורך, וכמו בחי' ח"ם שהיא למע' מן החכ' לגבי חכ' הגלוי' כו', כמו"כ האורות הן בבחי' פשיטות ובבחי' אין והעדר המציאות לגבי הכלים, דעיקר המציאו' הן הכלים כו', דהכלים הן בחי' הגבול שבאצי' וכמ"ש בעה"ק דא"ם כשם שכחו בבל"ג כן כחו בגבול שאל"כ אתה מחסר שלמותו והגבול הנמצא ממנו תחלה הן הכלים דאצי' כו', וכן כ' רבינו ז"ל באגה"ק הנ"ל שהכלים הן בחי' גבול כו', דהנה הפרד"ם ס"ל שגם הכלים אינן בבחי' גבול שז"ש בס"י מדתן עשר שאין להם סוף כו' וכמ"ש במ"א, אך רבינו כ' שהכלים הן בחי' גבול כו'. ושרש הגבול שבאצי' הוא מכח הגבול שבא"ם שזהו אותי' הרשימה כו', דתכלית הכוונה בהתגלות כח הגבול הוא בכדי שיהי' מציאות היש כו', דכאשר. ברצונו להאציל ולברוא את העולמו' היינו שיהי' עולמו' בבחי' מציאות כו', נתגלה כח הגבול שבא"ם כו'. דהרי מבחי' א"ם הבל"ג להיות שזהו התגלות מן העצמו' וה"ז בבחי' א"ם ובבחי' בל"ג אא"ל מזה מציאו' היש כו', וע"כ כשעלה ברצונו ית' להאציל ולברוא כו' וכמא' שוקיו עמודי שש שוקיו זה העולם שנשתוקק הקב"ה לבראותו כו', נתעלם בחי' כח הבל"ג ונתגלה בחי' כח הגבול שמזה הוא התהוות העולמו' כו', והגם דכח הגבול הוא ג"כ כח העצמו' וכמו"כ כח הבל"ג אינו עצמו' ממש, שהרי עצמו' הוא למע' מבחי' גבול ומבחי' בל"ג ושניהם שוין לגבי כו', מ"מ כשעלה ברצונו שיהי' התגלו' מן העצמו' הנה ההתגלות הוא בבחי' א"ם ובבחי' בל"ג כו'. ולכן מבחי' כח הבל"ג אנו יודעים מציאו' העצמו' להיות שהוא בחי' התגלו' העצמות שמצד העצמות כו' וכמשנת"ל פרק קכ"ח, אנו יודעים מזה מציאו' העצמו' כו', משא"כ מבחי' כח הגבול לא היינו יודעים גם מציאו' העצמו' כו'. והגם דלכאו' גם מכח הגבול היינו יודעים מציאות העצמות שה"ז מן העצמו' כו', ועוד זאת דמזה דוקא אנו יודעים את כח העצמות כו', וכנודע דכח העצמו' הוא בכח הגבול יותר מבכח הבל"ג כו' וכמ"ש במ"א, דרשימו הוא מבחי' עצמות א"ם בבחי' פנימיות יותר, וכמו עד"מ הזריקה שהיא בכח דוקא ובעצם היד לא ע"י האצבעות כו' וזהו נטל צרורות וזרקן כו', וכן בהתהוות היש דוקא נראה כח העצמות דהוא לבדו בכחו ויכולתו להוות יש מאין ואפס המוחלט כו' (ובאמת גם מכח הבל"ג אנו יודעים כח העצמו' כו', דזה שיהי' אור שבבחי' א"ם ובבחי' בל"ג ממש ה"ז רק בכח העצמו' כו', מ"מ עיקר כח העצמו' הוא בכח הגבול כו', דגדול יותר כח העצמות בענין ההתהוות מבענין הגילוי, והראי' דענין ההתהוות לא יש בחיק הנבראים, משא"כ ענין הגילוים כמו העצם יש גם בנבראים, רק שהגילוים בנבראים הוא בבחי' גבול מפני שגם העצם הוא בבחי' גבול כו', ויש ג"כ גילוים בבחי' בל"ג וכמו באהבה דבכל מאדך (וידוע שזהו עיקר האלקות שבנש"י וכמ"ש במ"א), וזהו לך ה' הגדולה זו מע"ב כו', וכמ"ש במ"א דבהתהוות בי"ע נראה יותר כחו הא"ם מבהתהוות האצי' כו', ועמשית"ל בענין אלקי ל' כח). הנה זהו כאשר נתגלה כח הבל"ג דוקא, והיינו כשיש כח הבל"ג וכח הגבול אנו יודעים מכח הגבול את כח העצמות כו', כי כח הבל"ג הוא בחי' גילוי, ומזה שאנ"ר ויודעים היתרון וההתחדשות שבכח הגבול כו', הרי אנו יודעים בזה כח העצמו' כו', אבל מכח הגבול לבד לא היינו יודעים כח העצמו' וגם לא מציאו' העצמו' כו', מפני שהוא בחי' העלם בעצם ולא הי' כלל ענין הידיעה בעולם, וע"י גילוי העצמות שיש ענין הגילוים בעולם אנו יודעים כח העצמות שבכח הגבול, וגם אנו יודעים להעריך כח הבל"ג וכח הגבול והיתרון שבכח הגבול כו', משא"כ בכח הבל"ג הרי מזה לבד אנו יודעים מציאו' העצמות (וגם כח העצמות כו'), והיינו להיותו התגלו' העצמו' כו'. ומ"מ אנו יודעים מזה רק מציאו' העצמו' לא אופן העצמו' כו', והיינו להיות שהאור והעצמו' הן באין ערוך כלל ע"כ אין אנו יודעים מזה אופן העצמות כו', ולא כמו במדרי' שבאור גופא הרי מההארה אנו יודעים אופן העצם כו', וכמו שמהאו"פ אנו יודעים את האו"מ והיינו שאנו יודעים את ההפלאה ואופן ההפלאה כו', משא"כ בעצמו' הנה מבחי' האור והתגלות העצמות אין אנו יודעים אופן העצמו' כו', והיינו מצד הבדלת ערך העצמו' מן ההתגלות כו', דלבד זאת שהעצמו' אינו רק בבחי' מאור כו', וכמ"ש במ"א שיש כמה ענינים שהעצמו' נושא בעצמו שאין אנו יודעים מזה כלל כו' (וממילא הרי בחי' האור אינו מגלה את העצמו' כו'), הנה גם בזה שהוא ית' בבחי' מאור ה"ז בבחי' הבדלת הערך לגמרי מן האור וההתגלו' ממנו כו' וכמ"ש במ"א, וע"כ אין אנו יודעים מזה אופן העצמות כו', אבל מ"מ אנו יודעים מזה מציאות העצמות להיות עכ"פ התגלו' העצמו' כו', משא"כ מכח הגבול לא היינו יודעים גם מציאו' העצמו' כו'.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קיצור. והדוגמא למעלה הנה איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד, איהו בחי' עצמות א"ס, ועם היותו פשוט ה"ה מתגלה בכמה אופנים, גרמוהי תרגום של עצמות שזהו עיקר בנין הגוף (ובפנימיות הוא העצם קודם ההתפשטות) והיינו בחי' הכלים, שזהו עיקר המציאות והגבול שבאצי', ושרשם מבחי' הגבול שבא"ס שנתגלה ע"י הצמצום בכדי שיהי' התהוות היש שלא הי' אפשר להיות מכח הבל"ג להיותו התגלות העצמות דלכן יודעים מזה מציאות העצמות (לא אופן העצמות מפני הבדלת הערך דהאור מהמאור, וגם שאינו רק בחי' מאור), והגם דכח הגבול ג"כ מן העצמות, ואנו יודעים מזה כח העצמות עוד יותר, הנה מכח הבל"ג להיותו. אנו יודעים מזה לבד כח העצמות, משא"כ כח הגבול להיותו העלם אנו יודעים מזה כח העצמות ע"י הגילוי שמכח הבל"ג.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ביום השמיני עצרת תהיה לכם, שמע"צ תרפ"ט

מה) **והנה** בגמ' (נדרים דכ"ב ע"ב) אי' אלמלא לא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, ומד"ר (שמות פמ"ו) אי' כיון שפנה חטי' (החטא שלהם) אמר משה הרי הי' לישראל מי שיבקש עליהם, אני מי יבקש עלי, התחיל מצטער על שבור הלוחות א"ל הקב"ה אל תצטער בלוה"ר שלא היו אלא עשה"ד לבד, ובלוחות השניים אני נותן לך הלכות מדרש ואגדות הה"ד ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושי', והיינו דבלוה"ש ניתן ספרא ספרי וב' תלמודים בבלי וירושלמי, וכן במעלת משה הרי קירון עור פניו הי' בלוה"ש דוקא לא בלוה"ר, דבלוה"ר ניתן לו אלף אורות וניטלו ממנו בחטא העגל ומ"מ בלוה"ש לא הוחזרו לו ואינו רק מה שבשבת נותנים לו במתנה ובלוה"ש קרן עור פניו, וההתחדשות הכללי בלוה"ש לגבי לחה"ר שניתן תורה הרבה. והענין הוא דהנה כללות התורה שניתנה לישראל הוא בכדי לתקן את הנה"ב עפ"י העבודה והיגיעה בתורה דוקא, והראי' דכאשר המלאכים בקשו שינתן להם התורה וכמארז"ל ע"פ אשר תנה הודך על השמים השיב להם משה כלום יצה"ר יש ביניכם, דענין התורה הוא לתקן את היצה"ר והנה"ב וזהו ויגד לך תעלומות חכמה כו' דע"י העבודה ויגיעה בתורה מגיעים לבחי' תעלומות חכמה, דזהו"ע ויגד שהו"ע המשכה וכמאמר דנגיד ונפיק שהו"ע ההמשכה שע"י היגיעה בתורה ממשיכים תעלומות חכמה ולא זו בלבד אלא עוד כי כפלים לתושיה שהוא עוד יותר מבחי' תעלומות חכמה וכ"ז ניתן בלוחה"ש דוקא וצ"ל מהו"ע כפלים לתושיה שהוא עוד למעלה מתעלומות חכמה, וזה ניתן דוקא בלוחה"ש בלימוד הגמרא ספרא וספרי. אך הענין הוא, דהנה אי' בזח"א דק"ל ע"ב ע"פ עין לא ראתה כו' יעשה למחכה לו מאי למחכה לו כמד"א (איוב ל"ב) ואלי' חיכה את איוב בדברים, ואילין אינון דדחקין למלה דחוכמתא ודייקין לי' ומחכאן לי' למנדע ברירא דמלה כו' מפרש מחכה ל' המתנה ועכוב וכמו ואלי' חכה כו' דפרש"י המתין, וכמו אם יתמהמה חכה לו שהוא ל' תקוה וגם ל' המתנה והוא שממתין על איזה דבר, והיינו דכאשר ברור לו שיש איזה דבר הטמון ונעלם והדבר ההוא עתיד לבא ה"ה מצפה וממתין מתי יבא הדבר הטמון וצפון ההוא וכמ"ש ואביו שמר את הדבר ופרש"י הי' ממתין ומצפה מתי יבא, וכמו"כ הוא בעסק התורה ההמתנה והעיכוב והיינו עיון התורה, דעיון הנה ענינו הוא הסתכלות חזקה מה שמעיין ומסתכל בההשכלה ההיא וכמו בענין הראיה הרי בכללות אינו דומה לשמיעה שהוא בפרטי הדבר וכאשר שומע כל הפרטים אז מצטייר הענין בכללותו במוח שכלו דיכול לטעות בזה שלא יהי' ציורו הנעשה ע"פ הבנתו כפי שהוא באמת, אבל בראיה הרי רואה הוא את העצם הדבר כמו שהוא דבזה לא יכול ליפול עניני הטעות כמו בשמיעה, ומ"מ הרי גם בראי' דכשרואה את הדבר בהשקפה ראשונה הנה הראי' שלו הוא רק בשטחיות הדבר בלבד ובמשך זמן קצר ישכח על זה אמנם ענין ההסתכלות הוא שנכנס בעומק הדבר ההוא הנק' טביעת עין דעינו נטבע בזה ונקלט אצלו היטב על זמן ארוך וכן הוא בעיון התורה.

קיצור. בלוחות שניות קרן עור פני משה וניתנה תורה הרבה, תעלומות חכמה, ועוד יותר כפלים לתושיה, ויבאר מעלת העיון.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שמיני עצרת ושמחת תורה תרצ"ד – בסעודה

הגמרא[8] אומרת "ישראל שבחוץ לארץ עובדי עבודה זרה בטהרה הן", אומר רש"י: כלומר בלא כוונה ואין שמים על לב. על פי חסידות אפשר להבין זאת, כשנעשה דבר בלי כוונה ובלי שימת לב הרי זו עבודה זרה, עבודה שהיא זרה, שכן עבודה אמיתית היא רק כשהעבודה היא בכוונה ובשימת לב. לכן – והיה אם שמוע תשמעו וגו'[9], אשר כפי שמבואר במאמר "אני לדודי" (רצ"ג) בענין כלי ריקן וכלי מלא, הכוונה לעבודה בכוונה של מוחין, להתבונן בענין אלקי ובשימת לב בבירור וזיכוך המדות, ואז – "ואכלת ושבעת". אבל, בלי כוונה ובלי שימת לב, שהיא עבודה זרה, הרי אפילו ה"אדמה", כלומר אדם שהוא משכיל בחסידות, בקי בהרבה ענינים, ואף אם מדברים בחסידות ומשמיעים ביאורים והסברים חסידיים – בכל זאת "לא תתן את יבולה", אין פרי, הרי זה "נשיאים ורוח וגשם אין"[10], זה רוממות וגסות הרוח ואילו עבודה בפועל – אין.

מאידך, "אם בחקתי תלכו" וגו' – כשישנה עבודה מסודרה, עבודת המוח ועבודת הלב, אז "ונתנה הארץ יבולה", ואז ישנו גם יבול הארץ, כלומר לא זו בלבד שה"אדמה" תתן את יבולה אלא יהיה גם יבול ה"ארץ".

דובר שישנם אור פנימי ואור מקיף, ואשר האור המקיף חזק יותר מהאור הפנימי, והוסבר שהאור המקיף והאור הפנימי שבכוחות הנפש, הם רצון ושכל. שכל – אור פנימי, רצון – אור מקיף. כשהאור המקיף מתחבר עם האור הפנימי – מתחזק האור הפנימי. אך כל זה הוא רק שהאור הפנימי מתחזק בהשפעת וגילוי האור המקיף, ואם כן היבול מתיחס לאור הפנימי, הפרי הוא של האור הפנימי.

"יבול הארץ" משמעו – היבול של האור המקיף עצמו, לא רק מה שהוא – האור המקיף – פועל באור הפנימי כי־אם היבול מתיחס לאור המקיף עצמו. בעבודה הרי זה הענין של "רעותא דלבא", ובהשכלה – הרי זה הבנת עצם המושכל והענין האלקי שבמושכל, האלקות שבאותה השכלה.

זהו ענין הברכה, ש"ונתנה הארץ יבולה". במוחש אנו רואים שברצון יש יותר מאשר כפי שהדבר בא בפועל ממש, וענין הברכה, שהוא ברכה משולשת, הוא שלרצון יהיה יבול, שלא ישאר ברצון בלבד, שהיבול יהיה בפועל ממש, לא רק להבין היטב, באופן של "נאה דורש" בלבד, כמו זה שלומד הרבה חסידות ואילו לפועל טוב אין זה נוגע, אלא לעשות טוב, הנקרא "נאה מקיים", וכיוון שמדובר כאן באור מקיף שבו יכולים לטעות יותר מאשר באור פנימי, לכן צריך הדבר להיות באמת.

שאלה: אם כן מהו ההפרש בין ברכה לתפלה? (השואל רצה להוכיח מזה שתפלה היא על ידי עבודה, אבל ענין הברכה הוא "המשכה" שלא על ידי עבודה).

תשובה: כללות ההפרש בין תפלה לברכה, הרי ידוע, שברכה היא על ההמשכה, כלומר שמה שיש במקור מוגבל ומיועד להמשכה, יומשך אכן בלי שום מניעות ועיכובים ולמקום הראוי.

זה שאבינו מלכנו העניק לנו, כל ישראל, שנה טובה ובריאה, משופעת בפרנסה, ש"מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה"[11], מוסבר בחסידות שהלשון מזונותיו היא לשון רבים, והכוונה היא לשני סוגי המזונות, מזון גשמי ומזון רוחני, כפי שכתוב[12] כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב, הרי ענין הברכה הוא שהמזונות הגשמיים והרוחניים שהוקצבו בראש השנה הזה לכל ישראל בכל מרחבי תבל וקצוי ארץ – יומשכו בטוב גלוי בבני חיי ומזונא רויחי, לימוד התורה וקיום המצוות ביראת שמים, כפי שאנו, הנבראים, מבינים מה זה טוב, כפי הנוסח[13]: "ואוצרך – הטוב לנו, תפתח", יש לשים את האתנחתא אחרי המלה "ואוצרך", הטוב לנו – תפתח.

תורת החסידות מסבירה היטב שאוצרך, האוצר שלמעלה, הוא בכלל טוב, אלא שבטוב עצמו יש טוב נסתר, הטוב אודותו מדבר הרבי ב"אגרת הקדש"[14] ד"ה להשכילך בינה, ואילו אנו מבקשים טוב הגלוי, שהוא טוב הנראה והנגלה בבני חיי ומזוני רויחי ולימוד התורה בעבודה של חסידות, ואשר המזונות הגשמיים והרוחניים יומשכו לכל ישראל בלי מניעות ועיכובים ולמקום הראוי. ובכן – זה נקרא ברכה.

8) עבודה זרה ה, ב.
9) דברים יא, יג.
10) משלי כה, יא.
11) ביצה טז, ב.
12) תהלים פא, ה.
13) סדר הושענות.
14) סימן י"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעומתה התפלה היא – "יהי רצון", שתומשך המשכה חדשה, שעדיין אינה קיימת במקור, בפרנסה, רפואה, ישועה וגאולה שלימה.

זה ההפרש הכללי בין ברכה לתפלה. ברכה משמעה שמה שישנו במקור יומשך בפועל ממש בלי שום מניעה ועיכוב, ככתוב[15] "עד מהרה ירוץ דברו", שדבר הו' בהשפעת הטוב הגשמי והרוחני יומשך במהירות, ואילו תפלה היא להשיג רצון אצלו יתברך להמשכה חדשה מלמעלה מהמקור.

אך, שני האופנים, גם ברכה וגם תפלה, זקוקים לחרישה ולזריעה. ודאי הדבר שקיימים הבדלים בין אופן החרישה והזריעה של תפלה לבין החרישה והזריעה של ברכה, אבל בחרישה וזריעה מוכרחים להתייגע, והשי"ת יעזור שהיגיעה תעשה פרי, פרי טוב ברוחניות ובגשמיות.

15) תהלים קמז, טו.

~ אגרת קודש מהרבי הריי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ט"ו

אך עבור הסברא שחידש בענין "לקבל באהבה", הרי עבור טובת הכלל שתצא מזה, הרי ה'עולם הבא' המגיע עבור חידוש זה – שייך כולו אליו (= לר' חיים) בלבד –

ר' חיים טען בפני ר' מרדכי, שעיוות הדין מ'בית־דין של מעלה' גורם ל"נעילת דלת" (= עבור אנשים שירצו לעשות מעשים טובים כמונו). – מילא אנחנו – ר' מרדכי ור' חיים – הננו במדריגה של צדיקים שאפילו כאשר 'בית־דין של מעלה' מקפח את שכרנו עבור תורה לשמה שלמדנו, ושמחה של מצוה (= שיש לנו), אף־על־פי־כן נמשיך הלאה ב"ה ללמוד תורה לשמה, ותהיה לנו הלאה שמחה של מצוה. נכון אמנם שזהו עיוות דין מצד 'בית־דין של מעלה', אך אנחנו שותקים, והרי "קודשא־בריך־הוא" אינו מתערב בענין זה, הגם שזה אינו מובן מדוע. אלא, אנחנו צדיקים – ולכן, מה שרק לא יעשה לנו הקב"ה, לא נהרהר אחריו, אך בסופו של דבר הרי זו "נעילת דלת".

כך המשיך ר' חיים לטעון כל הזמן בפני ר' מרדכי. אך לעצמו חשב באופן עמוק יותר שאת ההמצאה "לקבל באהבה" (= את עיוות הדין של 'בית־דין של מעלה' שהוא עצמו – ר' חיים חידש) תמצא כל־כך חן בעיני הקב"ה ותגרום לכך שהוא (= הקב"ה) יחל להתגרות ב'בית־דין של מעלה', ויאמר להם: אתם קפחתם (= מר' חיים ומר' מרדכי) את השכר עבור שתי המצוות הגדולות "תורה לשמה" ו"שמחה של מצווה", ואף־על־פי־כן לא התפעל ר' חיים שלי מקיפוח השכר, ומקבל זאת באהבה, ועבור זאת מגיע לו (= לר' חיים) שכר רב יותר, ואז ירצו 'בית־דין של מעלה' לטעון כלפי הקב"ה, וירצו למצוא פגם בלימוד התורה לשמה או בשמחה של מצוה (=שהיתה להם). ולזה לא יסכים הקב"ה. אמנם נכון שאין זו דרכו של הקב"ה להתערב (= בפסיקותיו של 'בית־דין של מעלה' כנ"ל) אך כאשר 'בית־דין של מעלה' יפגע ב(= כבוד) הקב"ה, לא יעבור על כך הקב"ה בשתיקה.

וא"כ ישנם שני דברים שהוא – ר' חיים, גורם על־ידי (= חידושו) "לקבל באהבה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדבר הראשון הוא: שהוא (ר' חיים) מוסיף כח להקב"ה כביכול, להתערב בדברים שהוא כביכול (הקב"ה) נתן ל'בית־דין של מעלה' (= ואשר עד היום לא היתה קיימת אפשרות כזו).

והדבר השני הוא: שבעתיד לא יקפח 'בית־דין של מעלה" את השכר של עושי מצוה (= כפי שהיה עד היום). ו'עולם הבא' עבור שני חידושים אלו, כנ"ל, מגיע רק לי (= לר' חיים).

לאחר מנוחה קצרה, החל ר' מרדכי להסביר לר' חיים שהוא – ר' חיים – אין לו כל הבנה מהו "קודשא־בריך־הוא", ומהו 'בית־דין של מעלה', ומה נקראת "תורה לשמה", ומה נקראת "שמחה של מצוה".

בתחלה לא הסכים ר' חיים לשמוע זאת, וחשב שר' מרדכי מדבר כך מצד מדת הענוה, אך כאשר ר' מרדכי אמר לו (= לר' חיים) את כל האמת ובמילים חמורות ביותר, שבאמת אלו "דברי מינות ואפיקורסות", אלא שאצלו – אצל ר' חיים – הרי הם רעיונות ודמיונות של שטות הבאים מההגשמה המתנגדית – החמרית –

כאשר קלט ר' חיים מילים כאלו – התבלבל לגמרי, ובתחילה לא יכל לקבל זאת, אלא כאשר ר' מרדכי הבהיר לו היטב בכמה שיחות ודיבורים את דברי חכמי אומות העולם ש"עזב ה' את הארץ בידי המזלות (= ואין הקב"ה מתערב בנעשה כאן למטה בעולם)", אך האמת היא ש"לית אתר פנוי מיני'" וה' יתברך משגיח על כל הנבראים בהשגחה פרטית. והשגחה פרטית זו גופא היא חיות כל הנבראים, רק אז החל ר' חיים להבין שהוא (= ר' חיים) מונח בדמיונות של שטות.

כאשר החל ר' חיים ללמוד קבלה, ור' מרדכי הסביר לו כמה ענינים עם הסברי הרמ"ק, כמו כן למד ר' חיים הרבה את הספר "עבודת הקודש" לר"מ בן גבאי, ואת "תורת העולה" להרמ"א, רק אז הבין את מאמרו של ר' מרדכי ששמע בשם גדול ידוע על הפסוק "זאת התורה אדם".

עכשיו כאשר בכללות עברו ה"ימים נוראים" על ר' חיים באופן כל־כך טוב, וכן מה ששמע את תפילת הנעילה של ר' מרדכי – היהודים שפגש בבית המדרש סיפרו לו (= לר' חיים), שר' מרדכי נעמד בערב יום כיפור לאחר מנחה לומר "על חטא", וכך עמד עד לסיום תפילת מעריב שלו – של ר' מרדכי – אשר התמשכה עד כשעה לפני שהפציע אור הבוקר. ורק אז התיישב ר' מרדכי לשעה קלה כאשר הוא מעמיק במחשבתו. לאחר מכן הכין את עצמו לתפילה (= שחרית) כשעה לאחר אור היום, ונעמד להתפלל והתפלל את כל התפילות ללא הפסקה – ורק עלה לתורה – עד עכשיו, כל זה והריקוד לאחר קידוש לבנה, עשו רושם אדיר על ר' חיים, וכאשר נכנס לחדרו של ר' מרדכי, הרי הגם שרצה לומר דבר מה, לא היה לו את האומץ לעשות זאת.

ר' מרדכי ראה שר' חיים רוצה לומר לו דבר מה, אך הוא (=ר' חיים) עוצר את עצמו מלומר זאת. גם ר' מרדכי רצה לומר משהו לר' חיים, הוא – ר' מרדכי – חשב שהיום – מוצאי יום כיפור – הוא הזמן המוכשר ומסוגל למסור את השליחות שיש לו מהרבי (=הבעל שם טוב) לר' חיים, אך היות ור' מרדכי ראה שר' חיים רוצה לומר לו דבר מה, רצה להמתין – בכלל, היה ר' מרדכי מתון, ומאד אהב להתבונן ולחשוב על כל דבר לעמקו של דבר – עד שישמע מה רוצה ר' חיים לומר לו.

ר' חיים הרגיש בעצמו עד כמה הוא קטן וירוד, הוא כבר החל להבין עד כמה היתה דרכו עד עכשיו לא נכונה, ואת הטובה הגדולה שעשה עמו ר' מרדכי, והיתה לו כלפי ר' מרדכי הדרת כבוד גדולה ביותר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאשר פנה אליו ר' מרדכי כמה פעמים, ובקשו שיאמר לו (=לר' מרדכי) מה שהוא רוצה לומר, הרי הוא (= ר' חיים) אזר אומץ ואמר, שהוא (=ר' חיים) היה רוצה לשמוע את דבר השליחות שיש לו – לר' מרדכי – עבורו מהרבי הקדוש הבעל־שם־טוב. חשבתי – אומר ר' חיים – שמוצאי היום הקדוש הוא זמן מוכשר לקבל כזו שליחות קדושה, ושהוא – ר' חיים – קיבל החלטה בעצמו, שאם יסכים לכך ר' מרדכי שזמן זה הוא הזמן המוכשר לזה (=למסירת דבר השליחות), – הרי הוא – ר' חיים – לא יטעם מאומה עד שלא יקבל את דברי הבעל־שם־טוב הקדוש ששלחם אליו.

בעיני ר' מרדכי מצא מאד חן שר' חיים קיבל כזה רגש עדין, שאת שליחותו של הרבי צריכים לקבל בכזה זמן, ועוד לפני שטועמים משהו, זאת־אומרת, שאת הדברים הקדושים של הרבי צריכים לשמוע כאשר מאירה עדיין הארה מהצום הקדוש.

ר' מרדכי ראה בזה לא רק מהפך במהותו של ר' חיים, מהגשמה – חומריות, לדקות – רוחניות, אלא הוא ראה בזה הכשרה מסויימת, שר' חיים נהיה מוכשר להיות כלי לקבלת דרכו של הרבי.

ר' מרדכי הרהר במחשבתו, רק עכשיו החל להרגיש את כובד השליחות, ויתר על כן את האחריות הגדולה הטמונה בזה, הרי "שלוחו של אדם כמותו", הוא (= ר' מרדכי) שלוחו של הרבי, ואפשר ח"ו גם למעול בשליחות – כאשר עושים חסרון ומום – ובהיותו למדן גדול, החלו לרוץ בראשו של ר' מרדכי כל המקומות בש"ס בבלי וירושלמי ששם מדובר בעניני שליחות, ההתחייבות של שליח ואחריותו, ההבדל בין שליח לעבד, והתעמק במחשבתו.

יהודי זה – שאותו ביקש ר' מרדכי להביא את ה"פאלין" להבדלה – היה אחד מה'בעלי בתים' המקומיים, הוא לא היה למדן כל־כך גדול, אבל ירא־שמים גדול ומוקיר רבנן, מייקר מאד את הלומדים – הוא היה נגיד די נכבד, ברשותו היתה חצר גדולה באמצע השוק, וכן כמה חנויות למזון ומצרכים שונים, וחי חיים מסודרים בעניין הפרנסה.

בהיותו בעל פרנסה טובה וידוע כאדם ישר, עזר לו ה' ית' לקחת עבור חמשת בנותיו הנאות – חתנים אשר הם למדנים טובים, בעלי שכל ומדות טובות, עד שחמותם – שהיתה ידועה בכל הסביבה בהכנסת האורחים שלה, וקירובה את כל בעל לב שבור – היתה אומרת שכאלה אברכים אהובים ועדינים צריכים לחפש.

שנים מהאברכים, היו מנגדים ל'מגיד' (=ר' מרדכי) – ולא אחת קרה שהיתה בין חתנים אלו התבטאות מאד חריפה בענינו של ה'מגיד'. שלשה מהאברכים היו ממקורביו של ה'מגיד', ומכל דרשה (= של ה'מגיד') למדו רבות איך להתנהג, והייתה להם קורת רוח רבה מכך. אך שני החתנים המבוגרים יותר, הגם שגם הם החזיקו מאד מגאונותו של ה'מגיד', ולעתים קרובות ביותר היו הולכים ל'מגיד' לדבר בעניני לימוד, ואחר־כך היו מפלפלים ביניהם בדברים שאמר להם ה'מגיד'. אך לאחרי כל זה, הם לא אהבו את ה'מגיד', בעומק לבם היו הם מנגדים, הם פשוט יקדו שנאה כלפיו, רק היות והם היו מאד טובים לא היה ניכר כל זה עליהם, ובבית רק ידעו ששני החתנים המבוגרים אינם קשורים כל־כך ל'מגיד' כשלושת החתנים הצעירים.

כאשר יהודי זה – אשר שמו היה שלום איואנסקער – הוא – ר' שלום – היה דודו זקנו

של ר' בערל איואנסקער אביו של ר' זלמן לייב – הגיע לביתו לקחת את ה"פאלין" עבור ההבדלה שר' מרדכי צריך לעשות, הקיפו אותו כל ילדיו, בנותיו וחתניו, וגם שאר הנמצאים – בקריאות "שנה טובה".

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

[אמצע טבת תרפ"ד]

הרב מוהר"ר מנחם צבי שי'

מכתבו מכ"ד כסלו נכון הגיעני, ות"ל שהגיע למחוז חפצו, והשי"ת יהי' בעזרו, לכוננו במעמד ומצב נכון בגו"ר.

והנה בזה הנני שולח לו מכתב כללי לידידינו אנ"ש שי' אשר בו ועל ידו יוכל בעזרתו ית' לפעול ולעשות, ואל יפול לב אדם עליו בראותו כי רבה העבודה, ומוצא כמה מניעות ועיכובים בדרך עבודתו, וכמאמר הידוע כל התחלות קשות, ומאמר ידוע בשם רבינו הבעש"ט זצ"ל כי הסדר דעולם התיקון הוא כמ"ש והי' ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד, וכן הם דרכי הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק', אשר הי' יקר וחביב להם איש אחד, להעמידו על דרך האמת והישר, וכאשר ידעו במוחש אשר במקום שהי' אחד מהחסידים איש אשר רוח בו פעל ועשה הרבה, ולרגלי עבודתו התברכה העיר ההיא ברוב ברכה. ועתה כאשר זיכהו השי"ת לבוא אל ארץ ברוכה, מקום אשר אין שם ת"ל שום מונע ומעכב על הגדלת התורה והרחבת העבודה, ואשרי איש שככה לו, אשר ביכולתו לפעול ולעשות בעזרתו ית'. ובטח ימציא לו השי"ת אוהבים ורעים אשר יהיו לו לעזר בענין זה. וישתדל לנסוע לעיר הגדולה, ומתחלה יבוא בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי', ובכל מקום בואו יחזור דא"ח בע"פ. וטוב הדבר אשר יודיע מתחלה להגבאי' והמתפללים של הביהכ"נ אשר בשבת זה יחזור דא"ח בהביהכ"נ שלהם, ובהיותו שם יכיר את האנשים ויבוא אתם עמם בדברים דבר קביעות עיתים לתורה ברבים, ויהי' איש מיוחד בזה, אשר הוא יגיד בשיעור הן בספר בפנים או יחזור בע"פ.

וזאת היא העבודה אשר יבוא בכתובים עם ידידינו אנ"ש שי' במרחבי המדינה, אמנם בכדי שיוכל לבוא בחליפות דברים עמהם, ישתדל להשיג אדרעסין מכל עיר ועיר, ובכל עיר ועיר האדרעסין של כבוד הרבנים דאנ"ש שי' וגבאי הבתי כנסיות ומדרשים, ויכתוב להם מכתבי' להודיע מכל הנעשה אתנו לטובה ולברכה, ויבאר להם הענינים בסדר ומשטר נכון כאשר ידוע לו. וכל אשר יקבץ לטובת המוסד תו"ת וכן לשארי תמיכה ועזרה ישלח נא אך ורק לידידינו רש"פ שי' זאלמאנאוו, עם רשימות מדוייקות. ובהיותו בעיר הגדולה יתראה עם ש"ב ר' מנחם מענדיל שי' ברלין והוא חתן ש"ב ר' זלמן יצחק שי' ואלשאניק, אשר זה לא כבר כתבתי לו בארוכה, ואשלח לו אי"ה העתק ממכ' זה למען אשר ידע איך לכלכל דבר.

וגודל בקשתי אשר יכתוב ישר לפה לידידינו ראד"מ שי' בכל שבוע ושבוע, ויכתוב בארוכה ובפרטיות, ובמקום שנדרש לו מכתבים יכתוב לנו ונשלח לו אי"ה, ורק יתן א"ע על זה, והשי"ת יהי' בעזרו.

אין טוב אלא תורה הנקראת תורת חיים היינו שהיא קשורה ומאוחדה עם החיים כפשוטו וכמשמעו דפשיטא שגם חיי עולם הזה בכלל זה

ממכתב ב' סיוון, תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

מִפְקַד הַלְּוִיִּים

בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ - נָשֹׂא - מְסֻפָּר עַל הַמִּפְקָד שֶׁל שֵׁבֶט לֵוִי שֶׁהִתְחַלֵּק לִשְׁלוֹשָׁה בָּתֵּי אָב, קְהָת, גֵּרְשׁוֹן וּמְרָרִי. לְכָל בֵּית אָב הָיָה תַּפְקִיד שׁוֹנֶה בִּנְשִׂיאַת הַמִּשְׁכָּן, בְּמַסְּעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. בְּנֵי קְהָת נָשְׂאוּ אֶת הָאָרוֹן וּכְלֵי־הַקֹּדֶשׁ, בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן אֶת יְרִיעוֹת הַמִּשְׁכָּן וּבְנֵי מְרָרִי אֶת הַקְּרָשִׁים וְהָאֲדָנִים.

אַךְ יֵשׁ הֶבְדֵּל אֶחָד בּוֹלֵט - הַצִּוּוּי עַל מִפְקַד בְּנֵי קְהָת וּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן הוּא בְּלָשׁוֹן מְכֻבֶּדֶת: "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת/בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן", וְאִלּוּ הַצִּוּוּי עַל סְפִירַת בְּנֵי מְרָרִי הוּא בְּמִלִּים פְּשׁוּטוֹת יוֹתֵר: "תִּפְקֹד אוֹתָם".

הַמִּדְרָשׁ מַסְבִּיר עַל כָּךְ, שֶׁלִּבְנֵי קְהָת שֶׁזָּכוּ לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית וְכֵן לִבְנֵי גֵּרְשׁוֹן שֶׁהָיָה בְּכוֹר בָּנָיו שֶׁל לֵוִי - חוֹלֶקֶת הַתּוֹרָה כָּבוֹד מְיֻחָד. לְעֻמַּת זֹאת, מְרָרִי הָיָה צְעִיר הַבָּנִים וְכֵן סָחַב אֶת הַחֲלָקִים הַפְּשׁוּטִים שֶׁל הַמִּשְׁכָּן וְלָכֵן הוּא לֹא זָכָה לְכָבוֹד מְיֻחָד.

אַךְ הָרַבִּי מֵבִיא הֶסְבֵּר שֶׁלְּפִיו לֹא רַק שֶׁאֵין פְּחִיתוּת כָּבוֹד לִבְנֵי מְרָרִי, אֶלָּא בְּכָךְ רְמוּזָה מַעֲלָתָם וְתַפְקִידָם הַמְּיֻחָד. לְצֹרֶךְ כָּךְ עָלֵינוּ לְהָבִין נוֹשֵׂא יְסוֹדִי הַנָּדוֹן רַבּוֹת בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת:

'מְציאוּת' מוּל 'בִּטּוּל'. מִצַּד אֶחָד עָלֵינוּ לְהִתְבַּטֵּל לְהַשֵּׁם בְּאֹפֶן מֻחְלָט, אַךְ מִצַּד שֵׁנִי הַחִבּוּר שֶׁלָּנוּ עִם הַשֵּׁם צָרִיךְ לְהִתְבַּטֵּא בְּתוֹךְ הַ'מְּציאוּת' שֶׁלָּנוּ.

לְדֻגְמָה, בִּשְׁבִיל לִלְמֹד תּוֹרָה אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לִהְיוֹת בְּבִטּוּל - לְבָרֵךְ בַּבֹּקֶר 'בִּרְכַּת הַתּוֹרָה', לְהָבִין שֶׁאֲנַחְנוּ לוֹמְדִים תּוֹרַת הַשֵּׁם וְכָל מָה שֶׁנֶּאֱמָר בָּהּ הוּא קָדוֹשׁ וְיֵשׁ בָּהּ גַּם 'חֻקִּים' שֶׁאֵינֶנּוּ מְבִינִים. מִצַּד שֵׁנִי, בִּשְׁבִיל לְהָבִין אֶת הַלִּמּוּד עָלֵינוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ עִם כָּל הַ'מְּציאוּת', הַשֵּׂכֶל וְהַהֲבָנָה שֶׁלָּנוּ.

אֵצֶל שֵׁבֶט לֵוִי, שֶׁזָּכוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן, בָּאוּ לִידֵי בִּטּוּי שֵׁנִי הַכִּוּוּנִים הָאֵלֶּה: בְּנֵי קְהָת וּבְנֵי גֵּרְשׁוֹן יִצְּגוּ אֶת הָעֲבוֹדָה עִם הַכּוֹחוֹת, הַכִּשְׁרוֹנוֹת וְהַ'מְּציאוּת', וְלָכֵן נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ" - אֶצְלָם רָאוּ אֶת הַיִּחוּדִיּוּת (הָ'רֹאשׁ' וְהַמַּעֲלָה) שֶׁקַּיֶּמֶת בָּהֶם.

לְעֻמַּת זֹאת, בְּנֵי מְרָרִי עָבְדוּ אֶת הַשֵּׁם מִתּוֹךְ בִּטּוּל מֻחְלָט וְקַבָּלַת-עֹל, כְּפִי שֶׁהַדָּבָר רָמוּז גַּם בִּשְׁמָם 'מְרָרִי' מִלְּשׁוֹן מְרִירוּת וְהִתְבַּטְּלוּת.

הַדָּבָר בָּא לִידֵי בִּטּוּי בְּכָךְ שֶׁבְּנֵי קְהָת נָשְׂאוּ אֶת הָאָרוֹן, הַכֵּלִים וְהַיְּרִיעוֹת, הַחֲלָקִים הַיּוֹתֵר חֲשׁוּבִים בַּמִּשְׁכָּן. בְּכָךְ הִתְבַּטְּאָה מַהוּתָם - רְתִימַת מֵיטַב הַכּוֹחוֹת וְהֶחָמָרִים שֶׁבָּעוֹלָם לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם.

בְּנֵי מְרָרִי לְעֻמָּתָם נָשְׂאוּ אֶת הַקְּרָשִׁים שֶׁמְּבַטְּאִים עֲמִידָה מִתּוֹךְ הִתְבַּטְּלוּת מֻחְלֶטֶת לְהַשֵּׁם, תּוֹךְ סִלּוּק כָּל הָרְצוֹנוֹת הַזָּרִים הַהִתְבַּטְּלוּת הִיא הַיְסוֹד לְכָל עֲבוֹדַת הַשֵּׁם, כְּשֵׁם שֶׁרַק עַל הָאֲדָנִים וְהַקְּרָשִׁים (אוֹתָם נָשְׂאוּ בְּנֵי מְרָרִי) אֶפְשָׁר הָיָה לְהָקִים אֶת יֶתֶר חֶלְקֵי הַמִּשְׁכָּן.

אִם כֵּן זֶה שֶׁלֹּא נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם "נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ" מְבַטֵּא דַּוְקָא אֶת הַתַּפְקִיד הַמְּיֻחָד וְהַמַּעֲלָה שֶׁלָּהֶם - הַבִּטּוּל הַמֻּחְלָט לְהַשֵּׁם.

(ע"פ תורת מנחם תשמ"ח, עמ' 457. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת נשא

ד כא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כב נָשֹׂא
אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם: כג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד
בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא
צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: כד זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא: (לו) כה וְנָשְׂאוּ
אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד מִכְסֵּהוּ
וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר־עָלָיו מִלְּמַעְלָה וְאֶת־מָסַךְ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: כו וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת־
מָסַךְ | פֶּתַח | שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל־הַמִּשְׁכָּן
וְעַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת־כָּל־כְּלֵי
עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ:
כז עַל־פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל־עֲבֹדַת בְּנֵי
הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל־מַשָּׂאָם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּפְקַדְתֶּם
עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל־מַשָּׂאָם: כח זֹאת עֲבֹדַת
מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם
בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם (ד, כב)

גֵּרְשׁוֹן - לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין, רוֹמֵז לְ׳סוּר מֵרַע׳. קֶהָת — מִלְּשׁוֹן ״יִקְהַת עַמִּים״, רוֹמֵז לַ׳עֲשֵׂה טוֹב׳, אֲסִיפַת דְּבָרִים טוֹבִים. וְגֵרְשׁוֹן נוֹלַד לִפְנֵי קְהָת, כִּי רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה הִיא ׳סוּר מֵרַע׳, כִּמְשַׁל הֲכָנַת הֵיכָל לַמֶּלֶךְ, שֶׁמְּפַנִּים תְּחִלָּה אֶת הַלְּכְלוּךְ וְאַחַר־כָּךְ מַכְנִיסִים כֵּלִים נָאִים. אַךְ בְּנֵי קְהָת נִמְנוּ לִפְנֵי בְּנֵי גֵּרְשׁוֹן, כִּי ״סוּר מֵרַע״ הוּא הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לַ״עֲשֵׂה טוֹב״, וְאִם־כֵּן ׳עֲשֵׂה טוֹב׳ קָדוּם בַּכַּוָּנָה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 19)

(ישראל) שני כט בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית־אֲבֹתָם
תִּפְקֹד אֹתָם: ל מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד
בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם כָּל־הַבָּא לַצָּבָא
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: לא וְזֹאת
מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד
קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו:
לב וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם
וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל־כֵּלֵיהֶם וּלְכָל עֲבֹדָתָם וּבְשֵׁמֹת
תִּפְקְדוּ אֶת־כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם: לג זֹאת
עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל
מוֹעֵד בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: ע״ב בחול
לד וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת־בְּנֵי
הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם: לה מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לו וַיִּהְיוּ
פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים: לז אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי
כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ס לח וּפְקוּדֵי
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם: לט מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: מ וַיִּהְיוּ
פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם אַלְפַּיִם
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: מא אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל־הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה: מב וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת
בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם: מג מִבֶּן
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה
כָּל־הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד: מד וַיִּהְיוּ
פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם:
מה אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: מו כָּל־
הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַלְּוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם:
מז מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שָׁנָה כָּל־הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד: מח וַיִּהְיוּ פְּקֻדֵיהֶם שִׁמֹנַת אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים: מט עַל־פִּי יְהוָה פֻּקַד אוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְעַל־מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָּיו אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי (ד, מה)

מְרָרִי — מַשָּׂאוֹ הָיָה עַל הָעֲגָלוֹת, הַיְינוּ עֲבוֹדָה שֶׁל הִלּוּךְ בְּלִי גְּבוּל בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, "מָשְׁכֵנִי". גֵּרְשׁוֹן — בּוֹ נֶאֱמַר לְעֵיל "וּלְמַשָּׂא", הַיְינוּ עֲבוֹדָה זוֹ גַּם בַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, "אַחֲרֶיךָ נָרוּצָה". קְהָת — עֲבוֹדָה זוֹ מִצַּד שֹׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ כְּלָל לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, "הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו". לָכֵן הָיָה עִקַּר מַשָּׂאוֹ הָאָרוֹן - תּוֹרָה, כִּי "הֲבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו" הָיָה בְּמַתַּן תּוֹרָה.

(לקוטי שיחות יח עמ' 53)

שלישי **ה** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן־הַמַּחֲנֶה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ: ג מִזָּכָר עַד־נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: ד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ו דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל־חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיהוָה וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא: ז וְהִתְוַדּוּ אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת־אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתָו יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: ח וְאִם־אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו: ט וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: י וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ (ה, ז)

הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים וְלֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב . . דּוֹמֶה לְטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ (רמב"ם)

לְכָאוֹרָה הָיָה לוֹ לוֹמַר סְתָם שֶׁאֵין וִדּוּי בְּלִי תְּשׁוּבָה, וּמַדּוּעַ כָּתַב דֻּגְמָא זוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַשֶּׁרֶץ אֵינוֹ דָּבָר צְדָדִי הַמּוֹנֵעַ אֶת פְּעֻלַּת הַטְּבִילָה (כְּמוֹ חֲצִיצָה), אֶלָּא הוּא הֵפֶךְ הַטְּבִילָה, שֶׁעִנְיָנָהּ עֲזִיבַת הַטֻּמְאָה וְטָהֳרָה מִמֶּנָּה. וְאַף כָּאן: בְּלִי תְּשׁוּבָה אֵין תֹּכֶן לַוִּדּוּי, כִּי שְׁנֵיהֶם מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁל טָהֳרָה מִטֻּמְאַת הַחֵטְא.

(לקוטי שיחות לח עמ' 19)

רביעי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל: יג וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זָרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה: יד וְעָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה אוֹ־עָבַר עָלָיו רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה: טו וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֶל־הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת־קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים לֹא־יִצֹק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא־יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי־מִנְחַת קְנָאֹת הִוא מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן: טז וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה: יז וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי־חָרֶשׂ וּמִן־הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן וְנָתַן אֶל־הַמָּיִם: יח וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפָרַע אֶת־רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל־כַּפֶּיהָ אֶת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים: יט וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל־הָאִשָּׁה אִם־לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם־לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה: כ וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת־שִׁכְבָתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִישֵׁךְ: כא וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת־הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת
הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה יִתֵּן יְהוָה אוֹתְךְ
לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ בְּתֵת יְהוָה אֶת־
יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת־בִּטְנֵךְ צָבֶה: כב וּבָאוּ הַמַּיִם
הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפִּל
יָרֵךְ וְאָמְרָה הָאִשָּׁה אָמֵן | אָמֵן: כג וְכָתַב
אֶת־הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר וּמָחָה אֶל־מֵי
הַמָּרִים: כד וְהִשְׁקָה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־מֵי הַמָּרִים
הַמְּאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים:
כה וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת
וְהֵנִיף אֶת־הַמִּנְחָה לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ: כו וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן־הַמִּנְחָה אֶת־
אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־
הָאִשָּׁה אֶת־הַמָּיִם: כז וְהִשְׁקָהּ אֶת־הַמַּיִם וְהָיְתָה
אִם־נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ בָהּ
הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה
יָרֵכָהּ וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ:
כח וְאִם־לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה
וְנִזְרְעָה זָרַע: כט זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה
אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה: ל אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר
תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד
אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת
כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת: לא וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה
הַהִוא תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ: פ ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר
לְהַזִּיר לַיהוָה: ג מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ
שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה
וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל: ד כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ
מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג
לֹא יֹאכֵל: ה כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר
עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה
קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: ו כָּל־יְמֵי
הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא: ז לְאָבִיו
וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי
נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ: ח כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא
לַיהוָה: ט וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם
וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ: י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים
אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד: יא וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד
לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ וְקִדַּשׁ
אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: יב וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי
נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים
הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ: יג וְזֹאת תּוֹרַת
הַנָּזִיר בְּיוֹם מִלֹּאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: יד וְהִקְרִיב אֶת־קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ
בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־
שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים
לִשְׁלָמִים: טו וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם:
טז וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ
וְאֶת־עֹלָתוֹ: יז וְאֶת־הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים
לַיהוָה עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־מִנְחָתוֹ
וְאֶת־נִסְכּוֹ: יח וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן
עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים: יט וְלָקַח
הַכֹּהֵן אֶת־הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה
אַחַת מִן־הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל־כַּפֵּי
הַנָּזִיר אַחַר הִתְגַּלְּחוֹ אֶת־נִזְרוֹ: כ וְהֵנִיף אוֹתָם
הַכֹּהֵן | תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן עַל
חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁתֶּה
הַנָּזִיר יָיִן: כא זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ
לַיהוָה עַל־נִזְרוֹ מִלְּבַד אֲשֶׁר־תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ
אֲשֶׁר יִדֹּר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ: פ כב וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כג דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר
לָהֶם: ס כד יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: ס כה יָאֵר
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: ס כו יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו
אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: ס כז וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי
עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר (ו, ב)

הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ, יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן (רש"י)

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב אוֹמֵר, שֶׁ'הַזּוּלְתִּ' הוּא רְאִי: מִי שֶׁרוֹאֶה בְּזוּלְתּוֹ דָּבָר רַע, סִימָן שֶׁגַּם בּוֹ עַצְמוֹ יֵשׁ מֵעֵין דִּפְי זֶה, כִּי אַחֶרֶת לֹא הָיָה רוֹאֶה אוֹתוֹ בַּחֲבֵרוֹ. וְאַף כָּאן: אָדָם שֶׁרָאָה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ, חַיָּב לָדַעַת שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֶשֶׁר מְסֻיָּם לְחֵטְא זֶה, לְפָחוֹת בְּדַקּוּת, וְלָכֵן עָלָיו לְתַקֵּן וּלְהַגְדִּיר אֶת עַצְמוֹ.

(שיחת ש"פ נשא תשל"ו)

חמישי **ז** א וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו
וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ
אֹתָם: ב וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵית
אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־
הַפְּקֻדִים: ג וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־
עֶגְלַת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי
הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי
הַמִּשְׁכָּן: ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ה קַח
מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד
וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ:
ו וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם
אֶל־הַלְוִיִּם: ז אֵת | שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת
הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם: ח וְאֵת |
אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי
כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:
ט וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם
בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ: י וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֶת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם
אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ
אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: ס יב וַיְהִי הַמַּקְרִיב
בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב
לְמַטֵּה יְהוּדָה: יג וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים
שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: יד כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב
מְלֵאָה קְטֹרֶת: טו פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: טו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת: יז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב: פ יח בַּיּוֹם
הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר:
יט הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: כ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
קְטֹרֶת: כא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד
בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: כב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
כג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר: פ כד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: כה קָרְבָּנוֹ
קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ
מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה:
כו כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: כז פַּר
אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה: כח שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: כט וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן: פ ל בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי
רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר: לא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: לב כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: לג פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: לד שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: לה וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־
שְׁדֵיאוּר: פ לו בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן
שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: לז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: לח כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: לט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: מ שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת: מא וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ (ז, ט)

יֵשׁ יְהוּדִי שֶׁהֵטִילָה עָלָיו הָעֲבוֹדָה הַקְּדוֹשָׁה שֶׁל הֲפָצַת הַנִּגְלֶה וְהַנִּסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה (הָאָרוֹן וְהַמְּנוֹרָה) וְקָרוּב לִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וְעָלָיו לְמַלֵּא שְׁלִיחוּת זוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה הֶבִיאָתוּ לְשָׁם וְלֹא לָזוּז מִמְּקוֹמוֹ. וְזֹאת, אַף שֶׁ"בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", הַיְינוּ שֶׁלֹּא הָיוּ נוֹשְׂאִים הַכֵּלִים עַל בְּהֵמוֹת וַעֲגָלוֹת - הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינָהּ יְכוֹלָה לָשֵׂאת וּלְהָבִין מַה זֶּה וְעַל מַה זֶּה.

(לקוטי שיחות יג עמ' 190)

ששי מב בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף
בֶּן־דְּעוּאֵל: מג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: מד כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
קְטֹרֶת: מה פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: מו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת: מז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: פ מח בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־
עַמִּיהוּד: מט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: נ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
קְטֹרֶת: נא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־
אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: נב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת: נג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: פ
נד בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל
בֶּן־פְּדָהצוּר: נה קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת
שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: נו כַּף אַחַת עֲשָׂרָה
זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: נז פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד
כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: נח שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד
לְחַטָּאת: נט וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: פ ס בַּיּוֹם
הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:
סא קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל
הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן
לְמִנְחָה: סב כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת:
סג פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: סד שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת:
סה וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה
עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: פ סו בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: סו קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: סח כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: סט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה: ע שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: עא וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי: פ עב בְּיוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן: עג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כֶּסֶף
אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים
סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: עד כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: עה פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:
עו שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: עז וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים
בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל
בֶּן־עָכְרָן: פ עח בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא
לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: עט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד
כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם |
מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה: פ כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת: פא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר
אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה:
פב שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: פג וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים
חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּיוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם, נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר (ז, עב)

רַז"ל אָמְרוּ: כָּל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר . . עַשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעוֹת (דל עיי"ן מהכא, הוי להו י"ב). הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל "כָּל הַמּוֹסִיף גּוֹרֵעַ" הוּא בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁהָיָה בּוֹ רִבּוּי אוֹרוֹת, וְנִשְׁבְּרוּ וְנָפְלוּ י"א בְּחִינוֹת (שֶׁמֵּהֶן הוּא י"א אֲלוּפֵי עֵשָׂו). וְהִנֵּה 'תֹּהוּ' הוּא גְּבוּרוֹת, בְּסוֹד "בִּתְחִלָּה עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין", וְאֲשֶׁר דַּוְקָא מַמְתִּיק גְּבוּרוֹת אֵלּוּ, כִּי הוּא בְּחִינַת בִּינָה, עָלְמָא דְּאַתְי ("אֲשֶׁר" מִלְּשׁוֹן אֹשֶׁר וְתַעֲנוּג), וְהַגְּבוּרוֹת נִמְתָּקִין בְּשָׁרְשָׁן - בִּינָה.

(לקוטי שיחות לז עמ' 90)

שביעי פד זֹאת | חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה
מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים
עֶשְׂרֵה: פה שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף
וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֶּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: פו כַּפּוֹת זָהָב
שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף
בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה:
פז כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם
שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר
וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת:
פח וְכֹל בְּקַר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
פָּרִים אֵילֵם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי
הִמָּשַׁח אֹתוֹ: פט וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל
הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי
הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו: ספפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מפטיר פו כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילֵם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת: פח וְכֹל בְּקַר | זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ: פט וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו:

קע"ו פסוקים, עמו"ם סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת נשא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בשופטים פרק יג

יג ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה: ג וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה

עטרת מרים

ב וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ עֲקָרָה וְלֹא יָלְדָה גַּם לִפְנֵי שֶׁנַּעֲשֵׂית עֲקָרָה: ג וַיֵּרָא מַלְאַךְ־יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית תִּהְיִי הָרָה וְיָלַדְתְּ בֵּן:

שי למורא

ב) עֲקָרָה וְלֹא יָלְדָה, שֶׁיִּתְכֵּן לִהְיוֹתָהּ עֲקָרָה אֲשֶׁר יָלְדָה כְּבָר לִפְנֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

שֶׁנַּעֲשֹׂת עֲקָרָה, לָכֵן כְּפֵל דְּבָרָיו. ד) יַיִן וְשֵׁכָר, יַיִן חָדָשׁ וְיַיִן יָשָׁן. כָּל טָמֵא, דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר. ה) וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ, וְתֵעַר לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ לְהָסִיר אֶת שְׂעָרוֹ. יָחֵל, יַתְחִיל. ו) אִישׁ הָאֱלֹהִים, חִשְׁבָּה שֶׁהָיָה נָבִיא. וְאֶת שְׁמוֹ לֹא הִגִּיד לִי, כְּלוֹמַר, שֶׁאֲלִתִּי אֶת שְׁמוֹ וְלֹא הִגִּיד לִי. וְלָכֵן לֹא שְׁאַלְתִּי עַל מְקוֹמוֹ. ח) מַה נַּעֲשֶׂה, אוּלַי צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים נוֹסָפִים עַל שֶׁאֵר גְּזִירוֹת, שֶׁהֲרֵי הוּא נָזִיר מִן הַבֶּטֶן. הַיּוֹלֵד, הֶעָתִיד לְהִוָּלֵד. י) אֲשֶׁר בָּא בַיּוֹם, בַּיּוֹם הַיְדוּעַ שֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם. יא) אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא לְבַדָּהּ יָדְעָה אֶת הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִרְאָה בּוֹ. (וְכָתַב הַמלבי"ם, שֶׁהַמַּלְאָךְ נִרְאָה אֶל הָאִשָּׁה דַּוְקָא, מִשּׁוּם שֶׁגְּזִירוֹת שִׁמְשׁוֹן אֵינוֹ דָּבָר הַנִּדָּר וְאִי אֶפְשָׁר לְהַתִּירוֹ כִּי הָיָה עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ. וְאִם הָיָה עַל פִּי הָאָב הָיָה דָּבָר הַנִּדָּר, כִּי הָאָב יָכוֹל לְהַתִּיר אֶת בְּנוֹ בִּגְזִירוֹת וְאָז הָיָה דִּין אַחֵר לְגְזִירוֹתוֹ). יב) עַתָּה יָבוֹא דְבָרֶיךָ, עַתָּה, הוֹאִיל וּבָאתָ שֵׁנִית עַל יְדֵי תְּפִלָּתִי, אִם־כֵּן דְּבַר ה' הוּא, וּבְוַדַּאי יָבוֹא דְּבָרֶיךָ. מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ, כְּלוֹמַר, אַתָּה אָמַרְתָּ רַק מַה תַּעֲשֶׂה הָאִשָּׁה, אֲבָל מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַהַנְהָגָה שֶׁל הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ. יג) מִכֹּל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶל הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר, כְּלוֹמַר, מַה יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר אֵינְךָ צָרִיךְ לִשְׁאֹל אוֹתִי, אֶלָּא תִּשְׁאַל אֶת חַכְמֵי הַדּוֹר וְיוֹדִיעוּךָ אֶת הִלְכוֹת גְּזִירוֹתוֹ. וּבָאתִי רַק לְהַזְהִיר אֶת הָאִשָּׁה בִּדְבָרִים

עטרת מרים

ד וְעַתָּה מעתה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן חָדָשׁ וְשֵׁכָר וְיַיִן יָשָׁן וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טָמֵא דְּבָרִים הָאֲסוּרִים לְנָזִיר: ה כִּי הִנָּךְ תִּהְיִי הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה תַּעַר לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מֵעַת צֵאתוֹ מִן־הַבֶּטֶן וְהוּא יָחֵל יַתְחִיל וְלֹא יִגְמֹר לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים:

ו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לְבַעְלָהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים חֶשְׁבָּה שֶׁנָּבִיא הָיָה בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא וּמְאֹד מְאֹד וְלֹא שְׁאַלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי: ז וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי ׀ יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ: ח וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ: י וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם הַיְדוּעַ אֵלָי: יא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ כִּי הִיא לְבַדָּהּ יָדְעָה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נִרְאָה בּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי: יב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה הוֹאִיל וּבָאתָ שֵׁנִית עַל יְדֵי תְּפִלָּתִי בְּוַדַּאי יָבֹא דְבָרֶיךָ לְזֹאת אֵשְׁאָלְךָ וְהוֹדִיעֵנִי מַה־יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר איך לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ וּמַעֲשֵׂהוּ וּמה הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר אֲעֲשֶׂה לוֹ: יג וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ אין מִשְׁפַּט הַנַּעַר לְהוֹסִיף

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן: ד וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טָמֵא: ה כִּי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: ו וַתָּבֹא הָאִשָּׁה וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא שְׁאִלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ לֹא־הִגִּיד לִי: ז וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי ׀ יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן עַד־יוֹם מוֹתוֹ: ח וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ וְיוֹרֵנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הַיּוּלָּד: ט וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ: י וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נִרְאָה אֵלַי הָאִישׁ אֲשֶׁר־בָּא בַיּוֹם אֵלָי: יא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ מָנוֹחַ אַחֲרֵי אִשְׁתּוֹ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וַיֹּאמֶר לוֹ הַאַתָּה הָאִישׁ אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אָנִי: יב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ עַתָּה יָבֹא דְבָרֶיךָ מַה־יִּהְיֶה מִשְׁפַּט הַנַּעַר וּמַעֲשֵׂהוּ: יג וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ מִכֹּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶל־הָאִשָּׁה תִּשְׁמֹר: יד מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכֵל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָה אַל־תֹּאכֵל כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר: טו וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים: טז וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־מָנוֹחַ אִם־תַּעְצְרֵנִי לֹא־אֹכַל בְּלַחְמֶךָ וְאִם־תַּעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה תַּעֲלֶנָּה כִּי לֹא יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא: יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ כִּי־יָבֹא דְבָרְךָ וְכִבַּדְנוּךָ: יח וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְהוּא פֶּלִאי: יט וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדִי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל עַל־הַצּוּר לַיהוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים: כ וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה וַיַּעַל מַלְאַךְ־יְהוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה: כא וְלֹא־יָסַף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז יָדַע מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי אֱלֹהִים רָאִינוּ: כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת: כד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל

עטרת מרים

עָלָיו עַל שְׁאָר גְּזֵירוֹת, רַק הַהוֹסָפָה הִיא מִכֹּל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֶל־הָאִשָּׁה תִּשָּׁמֵר גַּם הָאִשָּׁה, אִמּוֹ שֶׁל הַנַּעַר: יד מִכֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִגֶּפֶן הַיַּיִן לֹא תֹאכַל וְיַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ וְכָל־טֻמְאָה אַל־תֹּאכֵל אֵין לַעֲשׂוֹת עוֹד, רַק כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִיהָ תִּשְׁמֹר: טו וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה נַעְצְרָה־נָּא אוֹתָךְ וְנַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ גְּדִי עִזִּים: טז וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ יְהוָה הוּא וְלָכֵן הִסְתַּפֵּק בִּדְבָרָיו אִם יַעַצְרֵהוּ לִסְעוּדָה אוֹ יַקְרִיב קָרְבָּן: יז וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־מַלְאַךְ יְהוָה מִי שְׁמֶךָ מַה שִׁמְךָ כִּי־יָבֹא לָנוּ דְּבָרְךָ וְתִתְקַיֵּם נְבוּאָתְךָ פֶּן לֹא נַכִּירְךָ אָז כְּדֵי וְכִבַּדְנוּךָ לָדַעַת אֶת מִי נְכַבֵּד: יח וַיֹּאמֶר לוֹ מַלְאַךְ יְהוָה אֵין רְצוֹנִי בְּכָבוֹד, וְאִם־כֵּן לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וְעוֹד וְהוּא פֶּלִאי מְכוּסֶה וְנֶעְלָם שֶׁלֹּא תוּכַל לְדָעָתוֹ: יט וַיִּקַּח מָנוֹחַ אֶת־גְּדֵי הָעִזִּים וְאֶת־הַמִּנְחָה וַיַּעַל הַכֹּל עַל־הַצּוּר לִהְיוֹת עוֹלָה לַיהוָה וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת הָיָה הַמַּלְאָךְ לְהוֹצִיא הָאֵשׁ מִן הַצּוּר לֶאֱכוֹל הַגְּדִי וְהַמִּנְחָה וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים זֹאת בְּעֵינֵיהֶם: כ וּכְשֶׁהָאֵשׁ גָּדְלָה וַיְהִי בַּעֲלוֹת הַלַּהַב מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁמַיְמָה לְצַד הַשָּׁמַיִם וַיַּעַל נִסְתַּלֵּק מֵעֲלֵיהֶם מַלְאַךְ־יְהוָה בְּלַהַב הַמִּזְבֵּחַ וּמָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ רֹאִים כְּשֶׁעָלָה בַּלַּהַב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם אָרְצָה: כא וְלֹא־יָסַף לֹא הוֹסִיף עוֹד מַלְאַךְ יְהוָה לְהֵרָאֹה אֶל־מָנוֹחַ וְאֶל־אִשְׁתּוֹ אָז כְּשֶׁרָאָה כָּל זֹאת יָדַע הֵבִין מָנוֹחַ כִּי־מַלְאַךְ יְהוָה הוּא: כב וַיֹּאמֶר מָנוֹחַ אֶל־אִשְׁתּוֹ מוֹת נָמוּת כִּי מַלְאַךְ אֱלֹהִים רָאִינוּ: כג וַתֹּאמֶר לוֹ אִשְׁתּוֹ לוּ חָפֵץ יְהוָה לַהֲמִיתֵנוּ לֹא־לָקַח מִיָּדֵנוּ עֹלָה וּמִנְחָה לֹא הָיָה מְקַבְּלָם בְּרָצוֹן, שֶׁהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וְלֹא הֶרְאָנוּ אֶת־כָּל־אֵלֶּה הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמַּלְאָךְ וְכָעֵת לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת בְּשׂוֹרָה זוֹ אִם רְאוּיִים אָנוּ לָמוּת: כד וַתֵּלֶד הָאִשָּׁה בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שִׁמְשׁוֹן וַיִּגְדַּל

שי למורא

שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חִדּוּשׁ וְתוֹסֶפֶת עַל הַלְכוֹת גְּזֵרוֹת. **טו) נַעְצְרָה נָּא אוֹתָךְ,** נֶאֱסֹף אוֹתְךָ אֶל הַבַּיִת. **טז) בְּלַחְמֶךָ,** בְּמַאֲכָלְךָ. **וְאִם תַּעֲשֶׂה עוֹלָה,** וְאִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת אֶת הַגְּדִי לְקָרְבָּן עוֹלָה. **יז) מִי שְׁמֶךָ,** כֵּיוָן שֶׁהָיָה בְּעֵינֵי מָנוֹחַ נָבִיא גָּדוֹל וְנִכְבָּד, וְהָאָדָם הַגָּדוֹל נוֹדָע בִּשְׁמוֹ לְמִי שֶׁלֹּא רָאָהוּ, וּשְׁמוֹ הוּא אֶצְלוֹ כְּמוֹ הָאָדָם בְּעַצְמוֹ, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר "מִי שְׁמֶךָ" בְּמִקּוֹם "מַה שְׁמֶךָ". **יח) לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי,** כְּלוֹמַר, אֵין רְצוֹנִי בְּכָבוֹד, וְאִם־כֵּן לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי. **וְהוּא פֶּלִאי,** וְעוֹד טַעַם, שֶׁהוּא מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם וְאֵין לְגַלּוֹתוֹ. **יט) וַיַּעַל עַל הַצּוּר לַה',** וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱסְרוּ הַבָּמוֹת לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל מָקוֹם, אָמְרוּ רז"ל שֶׁהָיְתָה בָּזֶה הוֹרָאַת שָׁעָה, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ "לַה' תַּעֲלֶנָּה". **וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת,** הַמַّלְאָךְ עָשָׂה פְּלָאִים, שֶׁהוֹרִיד אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ. **כ) הַשָּׁמַיְמָה,** לְצַד הַשָּׁמַיִם. **כא) אָז יָדַע מָנוֹחַ וגו',** כְּשֶׁרָאָה כָּל זֹאת, הֵבִין מָנוֹחַ שֶׁמַּלְאָךְ הָיָה. **כב) אֱלֹהִים רָאִינוּ,** מַלְאַךְ אֱלֹהִים רָאִינוּ. **כג) אֶת כָּל אֵלֶּה,** אֶת כָּל הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה הַמַּלְאָךְ. **לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת,** לֹא הָיָה מַשְׁמִיעֵנוּ בְּשׂוֹרָה זוֹ שֶׁל הֶלֶדֶת הַבֵּן, אִם רְאוּיִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ערה

עטרת מרים

הַנֹּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: כה וַתָּחֶל֙ הַהֵחֵלָה כְּבָר רוּחַ גְּבוּרָה שֶׁהָיְתָה בְּמַחֲנֵה דָּן מֵאֵת יְהוָה לְפַעֲמוֹ לַהֲלוֹךְ בְּמַחֲנֵה דָּן לְהַרְאוֹת בָּהּ גְּבוּרוֹת וְנִפְלָאוֹת, וְהַמַּחֲנֶה הָיְתָה עוֹמֶדֶת בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל בִּנְחַלַת דָּן:

הַנֹּעַר וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: כה וַתָּחֶל֙ רוּחַ יְהוָה לְפַעֲמוֹ בְּמַחֲנֵה דָן בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל:

שי למורא

אָנוּ לָמוּת. **כה) וַתָּחֶל,** הִתְחִילָה. רוּחַ ה׳, רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה׳. **לְפַעֲמוֹ,** לְחַזְּקוֹ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְהַצְעִידוֹ, כְּמוֹ "פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו" (שופטים ה,כח). וְרז"ל פֵּרְשׁוּ, "לְפַעֲמוֹ", מַעְגָּן פַּעֲמוֹן, שֶׁהָיְתָה רוּחַ נְבוּאָה מְקַשְׁקֶשֶׁת לְפָנָיו כְּפַעֲמוֹן. וּפֵרוּשׁ "רוּחַ ה׳", נְבוּאָתוֹ שֶׁל

יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁאָמַר "יְהִי דָן נָחָשׁ עַלֵּי דֶרֶךְ" (בראשית מט,יז), שֶׁהִתְחִילָה אָז לְהִתְקַיֵּם. **בְּמַחֲנֵה דָן** וגו׳, בִּנְחַלַת שֵׁבֶט דָּן שֶׁהָיְתָה בֵּין צָרְעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאוֹל.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֻוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן
עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃ **פ** (לוי) ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ ז וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם הַזֵּה
עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם
וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהֵרוּ׃ ח וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר
וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר
תִּקַּח לְחַטָּאת׃ ט וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וְהִקְהַלְתָּ אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ישראל)

י וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי יְהוָה וְסָמְכוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הַלְוִיִּם׃ יא וְהֵנִיף אַהֲרֹן
אֶת־הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת יְהוָה׃ יב וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ
אֶת־יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים וַעֲשֵׂה אֶת־הָאֶחָד
חַטָּאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל־
הַלְוִיִּם׃ יג וְהַעֲמַדְתָּ אֶת־הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי
בָנָיו וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה׃ יד וְהִבְדַּלְתָּ
אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם׃

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט אייר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר אפרים אליעזר שי׳ הכהן

שלום וברכה!

נזדמן לידי ספר זכותא דאברהם מהרב ארי׳ מרדכי רבינוביץ - ירושלים תשי״א - ומצאתי שם בעמוד כ״ט, סיפור המעשה מהרב המגיד דקאזניץ אודות מלאך הממונה על הריון, שכתב כת״ר שי׳ מאז, ובאשר אין שמחה כהתרת הספיקות, הנני מעתיק בזה לשונו בהנוגע למה שהי׳ קשה לי בהסיפור, וע״פ נוסחא זו מיושב הצ״ע שלי.

מכ׳ מכ״ו קבלתי קודם נסעי על הציון הק׳.

בענין בעומר-לעומר יעוין אגה״ק סי״ג.

בכבוד וברכת ש״ק.

... ואמר לו המגיד הקדוש כי המלאך הממונה על הריון בגימט׳ ע״ה יאמר לי מעכ״ת אי׳ נרמז דבר זה. והשיב הרב מפדהייץ להמגיד הקדוש שמבואר בג׳ נדה ט״ז ע״ב דמלאך הממונה על הריון לילה שמו שנאמר - איוב ג - והלילה אמר הורה גבר ובגימט׳ של לילה הוא ע״ה - והשיב המגיד הקדוש יפה אמר כבודו אבל הוא במקום חשך אני אגיד לו ממקום אור ולא חשך, בפ׳ לך כתוב שהמלאך אמר להגר ״הנך״ הרה וילדת בן, ״הנך״ בגימט׳ ע״ה וכיון שהנך בגימט׳ ע״ה, ע״כ יפקד האיש בבן זכר.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאורים לפרקי אבות

פרק ב משנה יב

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יְהִי מְמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~

בתפארת־ישראל הקשה, הרי נאמר[1] "תורה ציווה לנו משה מורשה קהלת יעקב", כלומר, שהתורה היא ירושה[2] ואיך אומר כאן "שאינה ירושה"?

ויש לתרץ הקושיא, כי באמת יש בתורה שתי בחינות: א) "ירושה" - התורה היא ירושה לכל אחד מישראל, ב) "מכר" - וכמאמר חז"ל[3] "אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורתי".

בחינת "ירושה" שבתורה - משמעה שהתורה "שייכת" לכל אחד ואחד מישראל, שהרי ירושה אינה תלויה במצבו או בגילו של היורש, ולכן עצם החיוב ללמוד תורה הוא שווה בכולם, כלשון הרמב"ם[4] - "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר וכו'", ולא משנה מהי מידת הבנתו בתורה.

בחינת "מכר" שבתורה - מכוונת להבנת התורה. דהיינו, כמו במכר, הקונה אינו מקבל חינם, אלא עליו לשלם תמורת החפץ שקנה[5], כמו כן הוא בנוגע להבנת התורה; כדי להבין היטב את חכמת התורה יש להשקיע עבודה ויגיעה.

על בחינה זו השניה - "מכר" - נאמר במשנתנו "התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך". כדי להבין ולהשכיל בתורה (כל אחד ואחד לפי כשרונותיו) לא מספיק "לרשת" את התורה אלא צריך גם "לקנות" אותה. "קנין" התורה נעשה על־ידי "ארבעים ושמונה דברים" שהתורה נקנית בהם ומפורטים לקמן במסכת[6].

(לקוטי־שיחות, כרך יג, עמ' 115, שיחות קודש תש"מ - פרשת מטות־מסעי)

על משנה זו כתב הרמב"ם[7]: "..ואפילו בשעה שהוא ישן, אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה, נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך־הוא. ועל ענין זה ציוו חכמים ואמרו, וכל מעשיך יהיו לשם שמים". והוא מוסיף על כך וכותב: "והוא שאמר שלמה בחכמתו, בכל דרכיך דעהו".

ויש לומר ששני סוגי עבודה הם: א) "כל מעשיך יהיו לשם שמים", ב) "בכל דרכיך דעהו".

כאשר האדם עוסק בדברי הרשות כגון אכילה, שתייה, מסחר וכדומה "לשם שמים", דהיינו כדי שיוכל לעבוד את ה' - מעשיו הם עניני חול אך הם משמשים אותו לצורך קדושה. זהו "כל מעשיך" - מעשים שלך, של חולין - "יהיו לשם שמים".

אך יש מדריגה גבוהה מזו, והיא כאשר עסקי החולין עצמם מתקדשים ולא רק משמשים לתועלת הקדושה ("לשם שמים"). [כמו כשהאכילה עצמה היא מצוה[8]]. זוהי העבודה של "בכל דרכיך דעהו", לא שהדרכים מובילות ל"דעהו", אלא שהן עצמן בבחינת "דעהו".

לפי זה יומתק מה שהרמב"ם הביא תחילה את מאמר המשנה "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ורק לאחר מכן את מאמר הכתוב "בכל דרכיך דעהו" (אף שלכאורה צריך היה להקדים את דברי הכתוב לדברי המשנה) - מכיון שסדר העבודה הוא מן הקל את הכבד: כדי להגיע לעבודה בדרגת "בכל דרכיך דעהו" יש להתחיל בעבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

(לקוטי־שיחות. כרך ג, עמ' 907, 931)

---

1) ברכה לג, ד. 2) ועד שדרשו "לנו מורשה ולא להם (לעכו"ם)", ולכן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה. 3) שמות רבה לג, א. 4) הלכות תלמוד תורה פרק א ה"ו. 5) ראה לקוטי שיחות שם שיש אף בחינה שלישית בתורה מתנה. בחינה זו מתייחסת לעניינים בתורה שהם למעלה מכוח הבנת הנבראים, וניתנים לאדם בדרך של מתנה מלמעלה. 6) פרק ו משנה ו. 7) הלכות דעות פרק ג הלכה ג. 8) כדוגמת אכילת שבת או אכילת קודשים, שהן עצמה מצוה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת נשא בחו"ל (פרשת בהעלותך באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:39	5:37	8:27	8:26	9:06	9:06	10:18	10:18	13:13	13:14	19:38	19:41	20:07	20:11	19:21	20:22
חיפה (ק)	5:34	5:32	8:23	8:22	9:04	9:03	10:16	10:16	13:13	13:14	19:44	19:47	20:10	20:14	19:14	20:26
ירושלים (ק)	5:36	5:34	8:24	8:23	9:04	9:04	10:16	10:16	13:11	13:13	19:43	19:46	20:07	20:10	19:05	20:22
תל אביב (ק)	5:37	5:35	8:25	8:24	9:06	9:05	10:18	10:18	13:13	13:14	19:40	19:43	20:09	20:13	19:21	20:25
אוסטריה, וינה (ק)	5:02	4:57	7:48	7:43	8:55	8:53	10:15	10:14	13:31	13:32	20:43	20:48	21:25	21:32	20:30	21:50
אוסטרליה, מלבורן (ה)	7:23	7:27	9:09	9:11	9:48	9:51	10:39	10:41	12:47	12:48	17:12	17:10	17:42	17:40	16:51	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	5:11	5:07	7:59	7:56	9:01	8:59	10:20	10:19	13:33	13:34	20:38	20:44	21:18	21:25	20:25	21:42
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:37	4:33	7:23	7:19	8:30	8:28	9:50	9:49	13:05	13:06	20:16	20:22	20:58	21:05	20:03	21:23
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:46	4:42	7:32	7:27	8:40	8:38	10:00	9:59	13:16	13:18	20:29	20:35	21:12	21:18	20:16	21:37
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:04	4:59	7:44	7:37	9:01	8:59	10:23	10:22	13:43	13:44	21:02	21:09	21:48	21:55	20:50	22:16
אוקראינה, קייב (ק)	4:55	4:50	7:35	7:27	8:53	8:51	10:15	10:14	13:35	13:36	20:56	21:02	21:42	21:49	20:43	22:10
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	5:35	5:34	8:19	8:19	8:55	8:55	10:05	10:05	12:54	12:55	19:05	19:08	19:32	19:35	18:47	19:46
איטליה, מילאנו (ק)	5:41	5:37	8:30	8:27	9:29	9:27	10:48	10:47	13:59	14:00	21:03	21:09	21:40	21:46	20:47	22:02
אקוואדור, קיטו (ה)	6:08	6:09	8:37	8:38	9:08	9:09	10:10	10:11	12:42	12:42	18:15	18:16	18:38	18:39	17:57	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	7:49	7:53	9:41	9:43	10:18	10:20	11:10	11:12	13:21	13:22	17:53	17:52	18:22	18:20	17:33	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	8:58	9:02	10:37	10:39	11:18	11:21	12:08	12:10	14:13	14:13	18:27	18:24	18:59	18:57	18:07	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:44	5:41	8:34	8:32	9:22	9:21	10:37	10:37	13:40	13:42	20:24	20:28	20:58	21:02	20:10	21:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:29	5:26	8:20	8:18	9:09	9:08	10:25	10:25	13:30	13:31	20:17	20:22	20:52	20:57	20:03	21:11
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:29	5:27	8:20	8:18	9:10	9:09	10:26	10:25	13:31	13:32	20:18	20:23	20:53	20:58	20:04	21:12
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:00	5:57	8:51	8:48	9:43	9:42	11:00	10:59	14:07	14:08	20:59	21:04	21:35	21:40	20:45	21:55
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:22	6:21	9:10	9:09	9:49	9:48	11:00	11:00	13:53	13:54	20:16	20:20	20:44	20:47	20:00	20:59
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:44	5:42	8:33	8:31	9:14	9:14	10:27	10:27	13:25	13:26	19:55	19:59	20:26	20:30	19:40	20:42
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:30	6:29	9:16	9:15	9:52	9:52	11:02	11:02	13:52	13:53	20:06	20:09	20:33	20:37	19:51	20:48
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:23	5:20	8:14	8:11	9:04	9:03	10:20	10:20	13:26	13:27	20:15	20:20	20:50	20:55	20:01	21:10
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:54	5:51	8:44	8:42	9:34	9:33	10:50	10:49	13:54	13:55	20:41	20:45	21:15	21:20	20:27	21:35
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:20	5:17	8:11	8:08	9:02	9:01	10:19	10:18	13:25	13:26	20:16	20:21	20:51	20:57	20:02	21:12
בוליביה, לה-פס (ה)	6:53	6:55	9:08	9:09	9:39	9:41	10:37	10:39	13:00	13:01	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:36	5:31	8:12	8:00	9:36	9:34	10:59	10:58	14:20	14:21	21:44	21:50	22:31	22:39	21:31	23:01
בלגיה, בריסל (ק)	5:38	5:33	8:16	8:06	9:37	9:35	10:59	10:58	14:20	14:21	21:42	21:49	22:29	22:37	21:30	22:58
ברזיל, סאן פאולו (ה)	6:39	6:42	8:46	8:48	9:20	9:21	10:16	10:17	12:34	12:35	17:33	17:32	17:54	17:53	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	6:26	6:29	8:34	8:35	9:07	9:09	10:03	10:05	12:22	12:23	17:18	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:53	4:48	7:26	7:12	8:53	8:51	10:16	10:15	13:38	13:39	21:05	21:12	21:51	21:59	20:54	22:21
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:51	4:45	-	-	8:57	8:54	10:21	10:20	13:47	13:49	21:22	21:29	22:15	22:24	21:13	22:49
גרמניה, ברלין (ק)	4:54	4:48	7:13	-	8:57	8:55	10:21	10:19	13:45	13:46	21:16	21:23	22:04	22:13	21:02	22:37
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:24	5:20	8:06	7:58	9:22	9:20	10:43	10:42	14:03	14:04	21:22	21:28	22:07	22:14	21:09	22:35
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	6:45	6:48	8:49	8:50	9:23	9:25	10:18	10:20	12:35	12:35	17:31	17:30	17:50	17:49	17:05	18:00
הודו, מומבאי (ה)	6:01	6:00	8:42	8:42	9:16	9:16	10:24	10:24	13:09	13:10	19:11	19:13	19:36	19:39	18:55	19:49
הודו, פונה (ה)	5:58	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:06	19:08	19:31	19:34	18:50	19:44
הונגריה, בודפשט (ק)	4:54	4:50	7:41	7:37	8:45	8:44	10:05	10:05	13:20	13:21	20:29	20:35	21:10	21:17	20:16	21:35

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת נשא בחו"ל (פרשת בהעלותך באה"ק) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:33	4:30	7:23	7:21	8:13	8:12	9:29	9:29	12:35	12:36	19:23	19:27	19:58	20:03	19:09	20:17
יוון, אתונה (ק)	6:06	6:04	8:56	8:55	9:42	9:42	10:57	10:57	13:59	14:00	20:39	20:43	21:11	21:16	20:24	21:30
מולדובה, קישינב (ק)	5:17	5:12	8:04	8:00	9:07	9:06	10:27	10:26	13:41	13:42	20:48	20:53	21:29	21:35	20:35	21:53
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:21	10:22	13:06	13:07	19:09	19:11	19:35	19:37	18:53	19:47
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	7:55	8:00	9:24	9:26	10:09	10:12	10:56	10:58	12:57	12:57	16:58	16:54	17:33	17:30	16:37	17:44
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:08	7:55	7:55	8:33	8:33	9:44	9:44	12:35	12:36	18:53	18:56	19:21	19:24	18:37	19:35
סין, בייג'ין (ח)	4:50	4:47	7:40	7:38	8:29	8:28	9:44	9:44	12:48	12:49	19:33	19:38	20:07	20:12	19:17	20:26
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:57	9:26	9:27	9:57	9:58	11:00	11:01	13:32	13:33	19:07	19:08	19:31	19:32	18:50	19:42
פולין, ורשא (ק)	4:25	4:19	6:50	-	8:27	8:25	9:51	9:49	13:14	13:15	20:43	20:49	21:32	21:40	20:30	22:04
פרו, לימה (ח)	6:21	6:23	8:40	8:41	9:11	9:13	10:11	10:12	12:36	12:36	17:50	17:50	18:14	18:14	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	5:57	5:53	8:46	8:43	9:46	9:44	11:05	11:04	14:16	14:18	21:19	21:25	21:58	22:05	21:06	22:21
צרפת, פריז (ק)	5:55	5:51	8:40	8:34	9:50	9:48	11:10	11:10	14:27	14:29	21:43	21:49	22:25	22:32	21:29	22:51
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:43	8:15	8:16	8:46	8:47	9:50	9:51	12:25	12:26	18:05	18:06	18:29	18:30	17:48	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	5:41	5:38	8:31	8:29	9:26	9:25	10:44	10:43	13:53	13:54	20:52	20:57	21:26	21:31	20:35	21:47
קנדה, מונטריאול (ק)	5:12	5:08	8:01	7:57	9:00	8:58	10:18	10:18	13:30	13:31	20:33	20:39	21:11	21:17	20:18	21:34
קפריסין, לרנקה (ק)	5:35	5:32	8:24	8:23	9:07	9:06	10:20	10:20	13:18	13:20	19:51	19:55	20:22	20:26	19:36	20:39
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:31	4:24	-	-	8:40	8:38	10:06	10:05	13:35	13:37	21:17	21:25	22:13	22:24	21:06	22:52
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:58	3:52	-	-	8:11	8:08	9:38	9:36	13:09	13:11	21:00	21:09	21:56	22:07	20:45	22:38
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:32	4:28	7:20	7:16	8:23	8:22	9:43	9:42	12:57	12:59	20:05	20:11	20:46	20:53	19:52	21:11
שוויץ, ציריך (ק)	5:36	5:32	8:24	8:19	9:28	9:26	10:48	10:47	14:02	14:03	21:16	21:21	21:52	21:58	20:57	22:16
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:28	9:01	9:01	10:07	10:07	12:48	12:48	18:41	18:43	19:06	19:08	18:25	19:18

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377